SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAI
A-sarja N:o 286

Ritva Sahavirta

RAHANPESU RANGAISTAVANA TEKONA

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 286

Ritva Sahavirta

Rahanpesu rangaistavana tekona

Yliopistollinen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston
oikeustieteen tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi
Porthanian salissa P IV perjantaina 29.8.2008 kello 12

With an English Abstract

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS • HELSINKI

Tilausosoite
Suomalainen Lakimiesyhdistys
Kasarmikatu 23 A 17
00130 Helsinki
p. (09) 6120 300
f. (09) 604 668
sly@lakimies.org
www.lakimies.org

Verkkokirjan ISBN 978-951-855-502-8

© 2008 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja Ritva Sahavirta

ISSN 0356-7206
ISBN 978-951-855-280-5

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008

Kiitokset

Väitöskirjan kirjoittaminen työn ohella on ollut haastava tehtävä. Vaikka pääosan kirjoitustyöstä olen tehnyt sen puolentoista vuoden aikana, jonka olin vuorotteluvapaalla ja virkavapaana, työni valmistuminen on edellyttänyt apua ja tukea monelta lähipiirissäni olevalta.

Professori Raimo Lahti on toiminut työnohjaajanani ja samalla avustanut ystävällisesti minua saamaan työlleni rahoitusta. Hän on huolehtinut myös siitä, että minulla on ollut virkavapaani aikana mahdollisuus valmistella väitöskirjaani Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan tiloissa Porthanian viidennessä kerroksessa rikos- ja prosessioikeuden laitoksella. Tällä on ollut ratkaiseva merkitys työni joutuisalle valmistumiselle, koska se on suonut minulle tilaisuuden keskustella päivittäin työni keskeisistä kysymyksistä arvostamieni rikosoikeuden asiantuntijoiden kanssa.

Akatemiatutkija Jussi Matikkala on väsymättömästi keskustellut kanssani rikosoikeuden peruskysymyksistä ja ohjannut minua etsimään vastauksia ongelmiini kotimaisesta ja pohjoismaisesta oikeuskirjallisuudesta. Yhteisenä huolenamme on ollut yhdenvertaisuuden toteutuminen erityisesti tahallisuusarvioinnissa. Professori emeritus Martti Majanen on muun ohella rikastanut vanhan kotimaisen oikeuskirjallisuuden tuntemustani ohjaamalla minut lukemaan Forsmania ja Honkasaloa.

Tutkimukseni konfiskaatiota koskeva osuus perustuu paljolti keskusteluihin, joita olen käynyt lainsäädäntöneuvos Jaakko Raution kanssa. Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö Sanna Heikinheimo puolestaan on luettuaan lähes valmiin työni antanut siitä hyödyllisiä kommentteja.

Kiitokset kuuluvat myös työni esitarkastajille professori Dan Frändelle ja professori (mvs) Jussi Tapanille, joka on ystävällisesti suostunut myös toimimaan vastaväittäjänäni. Professori Frände on kirjoitustyöni aikana tukenut ja innostanut minua ajattelemaan rohkeasti toisin. Full fart som vanligt!

Työni ei kuitenkaan olisi koskaan valmistunut ilman sitä uupumatonta rohkaisua, sitkeää kannustusta ja joskus kärsimätöntä eteenpäin suuntautuvaa painostamista, joka mahdollisti työni valmistumisen. Kiitos valtionsyyttäjä Pekka Koponen!

Lopuksi haluan kiittää perhettäni Annaa, Santeria, Harria ja Margitia (sekä Iinestä ja Junnua) heiltä työni aikana saamastani ehtymättömästä tuesta.

Erityisen kiitoksen haluan kohdistaa myös tutkimukseni rahoittajille, joiden rahallisen avun turvin kykenin työskentelemään vuorotteluvapaalla ja virkavapaalla. Työtäni ovat rahoittaneet Suomalainen Lakimiesyhdistys, Olga ja Kaarle Oskari Laitisen säätiö sekä sisäasiainministeriön poliisiosasto.

Vantaalla kesäkuussa 2008 ennen uusiin työtehtäviin siirtymistä

Ritva Sahavirta

Sisällys

KIITOKSET V
LÄHTEET XV
LYHENTEET LVII

I JOHDANTO 1

1 TUTKIMUSTEEMA 3
1.1 Yleistä 3
1.2 Kansainväliset velvoitteet 5
1.3 Rahanpesun esirikos 7
1.4 Rahanpesuun liittyvät menettämisseuraamukset 8
1.5 Tutkimuksen tarve 9
2 TUTKIMUKSEN METODI JA LÄHTEET 11
3 ULKOMAISTEN OIKEUSLÄHTEIDEN KÄYTTÖ 13
4 TUTKIMUKSEN KOHDENTAMINEN 15

II RAHANPESEMINEN JA SEN TORJUNTA 17

1 RAHANPESEMINEN ILMIÖNÄ 19
1.1 Taustaa 19
1.2 Rahanpesemisen määritelmä 21
1.3 Rahanpeseminen prosessina 24
a. Sijoitusvaihe 26
b. Harhautusvaihe 31
c. Palautusvaihe 33
1.4 Rahanpeseminen ja verorikokset 36
1.5 Rahanpesemisen yleisyys 38
2 RAHANPESEMISEN TORJUNNAN KANSAINVÄLISET PERUSTEET 43
2.1 Rahanpeseminen uhkana lailliselle taloudelle ja yhteiskuntajärjestykselle 43
2.2 Järjestäytynyt rikollisuus ja rahanpesemisen torjunta 47
2.3 Rahanpesemisen torjunnan perusteiden kritiikki 54

3 RAHANPESEMISEN KANSAINVÄLISET TORJUNTAKEINOT 61
3.1 Preventiiviset keinot 61
3.2 Repressiiviset keinot 66

III KANSAINVÄLISTEN INSTRUMENTTIEN VAIKUTUS KANSALLISEEN RIKOSOIKEUTEEN 69

1 KANSAINVÄLISEN JA KANSALLISEN OIKEUDEN VÄLINEN SUHDE 71
1.1 Monismi ja dualismi 71
1.2 Kansainvälisten sopimusten tulkinta 72
1.3 Kansainvälisten sopimusten asema Suomen oikeusjärjestyksessä 73
2 KESKEISET RAHANPESEMISEN TORJUNTAA KOSKEVAT KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET 77
2.1 Wienin huumausaineyleissopimus 77
2.2 Strasbourgin konfiskaatiosopimus 79
3 EU-OIKEUDEN JA KANSALLISEN OIKEUDEN VÄLINEN SUHDE 83
3.1 Euroopan unionin rikosoikeudellinen toimivalta 83
3.2 EU-oikeuden tulkintaperiaatteet 87
3.2.1 Etusijaperiaate 87
3.2.2 Välitön oikeusvaikutus 90
4 EU-OIKEUDEN OIKEUSLÄHTEIDEN ASEMA SUOMEN OIKEUSJÄRJESTYKSESSÄ 95
4.1. Kansalliset oikeuslähteet 95
4.2 EU-oikeuden oikeuslähteet 98
4.3 Oikeuslähteiden merkitys rahanpesun ja verorikosten tunnusmerkistöissä 99
4.3.1 Rahanpesudirektiivit 100
4.3.2 Rahanpesu- ja konfiskaatiopuitepäätökset sekä yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja 104
4.3.3 Arvonlisäverodirektiivi 106
4.3.4 Yhteisön tullilainsäädäntö 108
4.3.4.1 Blankosäänteley ja tulliveropetokset 109
4.3.4.2 EU-oikeuden oikeuslähteet ja tulliveropetokset 111

5 EU-OIKEUDEN TULKINTAVAIKUTUS 115
5.1 Kansallisia tulkinnan lähtökohtia 115
5.2 EU-oikeudellisia tulkinnan lähtökohtia 119
5.3 EU-oikeuden yleiset tulkintaperiaatteet 122
5.3.1 Laillisuusperiaate EU-oikeuden tulkintavaikutuksen rajaajana 125
5.3.2 Tulkinta vastaajan vahingoksi ja laillisuusperiaate 128
5.3.3 Lievemmän lain periaate 130
6 EU-OIKEUS JA KANSALLISEN NORMIN SYRJÄYTYMINEN 133

IV RAHANPESU RANGAISTAVANA TEKONA 135

1 RAHANPESEMISEN SÄÄNTELYN KEHITYS YHDYSVALLOISSA 137
1.1 Sääntelyn lähtökohdat 137
1.2 Ensimmäiset rahanpesemistä koskevat säännökset Yhdysvalloissa 138
1.3 Rahanpesua koskevien rangaistussäännösten kehitys Yhdysvalloissa 141
2 RAHANPESUN KRIMINALISOINNIN KANSALLISET PERUSTEET 147
3 RAHANPESUSÄÄNNÖSTEN KEHITYS SUOMESSA – KÄTKEMISESTÄ RAHANPESUUN 151
4 RAHANPESUN TEKOTAVAT SUOMESSA 155
4.1 Tarkoitusta korostava rahanpesu 155
4.1.1 Rikoshyödyn muuntaminen ja siirtäminen 157
4.1.2 Rikoshyödyn vastaanottaminen ja luovuttaminen 158
4.1.3 Rikoshyödyn välittäminen 159
4.1.4 Rikoshyödyn käyttäminen 162
4.1.5 Tekotapoja koskevat uudistusehdotukset 163
4.1.6 Tietoisuus- ja tarkoitustunnusmerkit rangaistavuuden alan rajaajina 165
4.1.6.1 Syyksiluettavuus ja kansainväliset velvoitteet 166
4.1.6.2 Tahallisuustunnusmerkit 168
4.1.6.3 Syyksiluettavuuden sääntely vertailumaissa 169
4.1.6.4 Syyksiluettavuus Suomessa 172

4.2 Seurausta edellyttävä rahanpesu 176
4.2.1 Peittäminen ja häivyttäminen 178
4.2.2 Avoin tekotapatunnusmerkki 180
4.2.3 Avustaminen peittämisessä ja häivyttämisessä 183
4.2.4 Peittämisen ja häivyttämisen erottaminen laillisesta toiminnasta 184
4.2.5 Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöminen 187
4.3 Julkinen kehottaminen tai suostuttelu rahanpesun tekemiseen 189
4.4 Törkeä rahanpesu 190
4.4.1 Kvalifiointiperusteet 191
4.4.2 Kokonaisarvostelu 193
4.4.3 Rangaistusasteikko 196
4.5 Tuottamuksellinen rahanpesu 197
4.6 Rahanpesurikkomus 200
5 TAHALLINEN RIKOSHYÖDYN HANKKIMINEN, HALLUSSAPITO JA KÄYTTÄMINEN 203
5.1. Kriminalisoinnin lähtökohdat 203
5.2 Kriminalisointivelvoitetta koskeva turvalauseke kansainvälisissä sopimuksissa 203
5.3 EU-instrumenttien velvoitteet 205
5.4 Kansainväliset velvoitteet ja Suomen lainsäädäntö 206
5.5 Kriminalisointivelvoite ja kätkemisrikos 209
5.6 Kriminalisointivelvoitteen täyttäminen vertailumaissa 211
5.6.1 Ruotsi ja teon asiattomuus 211
5.6.2 Englanti ja ”adequate consideration” 214
5.6.3 Saksa ja luovutusketjun katkaiseva saanto 216
5.7 Rajaussäännös ja kriminalisointivelvoite Suomessa 217

V YRITYKSESTÄ SALAHANKKEESEEN – RAHANPESUN RANGAISTAVUUDEN ALAN LAAJENTUMINEN 221

1 KANSAINVÄLISTEN SOPIMUSTEN SALAHANKE-MÄÄRITELMÄT 223
2 KANSAINVÄLISESTI LAAJENTUVA RANGAISTAVUUDEN ALA 227

3 TÄYTETTY TEKO JA YRITYS 231
3.1 Täytetyn teon ja yrityksen rajanveto 231
3.2 Rahanpesun yritys 234
4 SALAHANKE TÖRKEÄN RAHANPESUN TEKEMISEKSI 237
4.1 Salahankkeen kriminalisoinnin perusteet 237
4.2 Salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi 242
4.2.1 Rahanpesusalahankkeen esirikosten ala 244
a. Törkeä veropetos 245
b. Lahjuksen ottaminen ja antaminen 246
c. Törkeä avustuspetos 248
4.3 Rahanpesusalahankkeen ajallinen suhde pää- ja esirikokseen 249
5 SALAHANKKEEN RANGAISTAVUUDEN YLEISET EDELLYTYKSET 251
5.1 Lähtökohdat salahankkeen määritelmän kehittämiselle
5.2 Salahankesopimuksen syntyminen 251
5.3 Salahankkeeseen liittyminen 252
5.4 Salahankkeesta luopuminen 255
5.5 Salahankkeen päärikoksen konkretisointi 257
5.6 Salahankkeen rangaistavuus ja päärikoksen tekijä 259
5.7 Salahanke ja vaara päärikoksen täyttymisestä 260
5.8 Tahallisuuden ulottuvuus..... 262
5.9 Rikosoikeudellisen vastuun kohdentaminen 264

VI RAHANPESUN TEKIJÄPIIRI JA SEN RAJAUKSET 267

1 RANGAISTUSVASTUUN ALA VERTAILUMAISSA 269
2 RANGAISTUSVASTUUN ALA KANSAINVÄLISISSÄ INSTRUMENTEISSA 271
3 KÄTKEMISRIKOSTEN TEKIJÄPIIRI SUOMEN RIKOSOIKEUDESSA 275
4 RAHANPESUN TEKIJÄPIIRIN RAJAAMINEN SUOMEN RIKOSOIKEUDESSA 277
4.1 Tekijäpiirin rajaamisen perusteet 277

4.2 Esirikokset tekijät ja varsinaiset osalliset 278
4.2.1 Lainkonkurrenssi tekijäpiirin rajauksen perusteena ... 280
4.2.2 Rankaisematon jälkiteko 281
4.2.2.1 Säännönmukainen tai välttämätön hyödyntämistapa 283
4.2.2.2 Osittaisen yhtenevyyden vaatimus 283
a.Suojeluobjektien yhtenevyys 285
b.Tekotapojen yhtenevyys 287
c. Rangaistusuhka 288
d. Esi- ja jälkirikoksella aiheutetun vahingon kattavuus 288
4.2.3 Itsepesu ja Suomen kansainväliset velvoitteet 290
4.2.4 Itsepesu ja itsekriminointisuoja 293
4.3 Yhteistaloudessa asuvat 294
4.4 Oikeudenkäyntiavustajien rajattu rangaistusvastuu 297

VII ESIRIKOS RAHANPESURIKOKSEN TUNNUSMERKISTÖTEKIJÄNÄ 303

1 ESIRIKOSTEN ALAN KANSAINVÄLINEN LAAJENEMINEN 305
1.1 Esirikos rahanpesun välttämättömänä tunnusmerkistötekijänä 305
1.2 Esirikoksen määritelmä kansainvälisissä instrumenteissa 306
1.3 Verorikokset esirikoksina 311
1.4 Esirikosten ala vertailumaissa 313
1.5 Pääomapako 315
2 ESIRIKOKSEEN SOVELLETTAVA LAKI 317
3 ESIRIKOKSEN RANGAISTAVUUDEN EDELLYTYKSET 327
3.1 Yleistä 327
3.2 Rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttavat perusteet 329
3.3 Esirikoksen rangaistavuus in abstracto tai in concreto 333
3.4 Esirikoksen rangaistavuus ja rikosprosessuaaliset seikat 336
4 RAHANPESUN RANGAISTAVUUS ESIRIKOKSEN TEKOMAASSA 339

5 ESIRIKOKSEN KONKRETISOINTI JA AJALLINEN SUHDE RAHANPESUUN 341
5.1 Konkretisoinnille asetettavat vaatimukset 341
5.2 Ajan kulumisen vaikutus rikoshyödyn statukseen 344
5.3 Rahanpesun tunnusmerkistö ajallisen suhteen rajaajana 348
5.4 Syyteoikeuden vanhentuminen ajallisen suhteen rajaajana ... 351
5.5 Rahanpesun tekoajan määrittäminen 352
5.6 Rahanpesurikosten yksiköiminen 355
5.7 Rahanpesu ammattimaisena rikoksena 358

VIII ESIRIKOKSELLA SAATU HYÖTY JA RAHANPESUUN LIITTYVÄ KONFISKAATIOSEURAAMUS 361

1 RAHANPESUUN LIITTYVÄN KONFISKAATION YLEISISTÄ PERUSTEISTA 363
1.1 Yleistä 363
1.2 Konfiskaation yleiset opit Suomen rikosoikeudessa 368
1.2.1 Laillisuusperiaate ja lievemmän lain periaate 369
1.2.2 Yksityisen oikeuden etusija 370
1.2.3 Useampikertaisen seuraamuksen kielto 371
2 RANGAISTAVA TEKO KONFISKAATION PERUSTEENA 375
3 RAHANPESUN KOHTEENA OLEVA ESIRIKOKSELLA SAATU HYÖTY 377
3.1 Rahanpesun kohde 377
3.2 Esirikoksella saatu hyöty 378
3.2.1 Veropetoksella saatu rikoshyöty 379
3.2.1.1 Arvioverotukseen perustuva rikoshyöty 380
3.2.1.2 Rahanpesun kohteeksi soveltuva verovelvollisen omaisuus 381
3.2.1.3 Rikoksella saatu hyöty verotuksen ja rahanpesun kohteena 383
3.3 Esirikoksella saadulle hyödylle kertynyt tuotto 386
3.3.1 Välittömän hyödyn konfiskaatio 386
3.3.2 Välillisen hyödyn konfiskaatio 387
4 YLEISTÄ KONFISKAATIOLAJEISTA 389
4.1 Hyötykonfiskaatio 389
4.2 Esinekonfiskaatio 390
4.3 Arvokonfiskaatio 391

5 RAHANPESURIKOKSIA KOSKEVA KONFISKAATIOSÄÄNNÖS 395
5.1 Konfiskaatiosäännöksen perusteet 395
5.2 Konfiskaatiosäännöksen soveltamisala 396
5.2.1 Soveltamisalan rajaus rahanpesurikkomuksessa 397
5.2.2 Soveltamisalan henkilöllinen ulottuvuus 399
5.2.3 Soveltamisalan ajallinen ulottuvuus 401
5.3 Konfiskaatiosäännösten soveltamisjärjestys 403
5.4 Rahanpesun kohteen konfiskoiminen 404
5.4.1 Pakollinen esinekonfiskaatio 404
5.4.2 Esinekonfiskaatio ja kansainväliset velvoitteet 405
5.4.3 Sekoittunut omaisuus rahanpesun kohteena 407
5.4.4 Sähköiset varat rahanpesun kohteena 409
5.4.5 Sekoittuneen omaisuuden käyttöjärjestys 411
5.5 Muun omaisuuden kuin rahanpesun kohteen konfiskoiminen 413
5.5.1 Rikoshyödyn arvon määrittäminen 415
6 KONFISKAATION KOHTUULLISTAMINEN JA YHTEENSOVITTAMINEN VAHINGONKORVAUS-VAATIMUSTEN KANSSA 421
6.1 Konfiskaation kohtuullistaminen rahanpesurikoksissa 421
6.2 Esirikoksen perusteella tuomitun vahingonkorvauksen ja rahanpesun kohteen konfiskaation yhteensovittaminen 424

IX YHTEENVETO 429

1 KANSAINVÄLINEN SÄÄNTELY RAHANPESUN KRIMINALISOINNIN PERUSTEENA 431
2 RAHANPESUNA RANGAISTAVA MENETTELY 433
3 RANGAISTAVUUDEN ALAN LAAJENTAMINEN 435
4 RAHANPESUSALAHANKE 439
5 RAHANPESUN KOHTEEN KONFISKOIMINEN 441

SUMMARY 443
OIKEUSTAPAUKSET 445
ASIAHAKEMISTO 449

Lähteet

Oikeuskirjallisuus

Aalto – Joutsamo – Pimiä 1995
Aalto, Pekka – Joutsamo, Kari – Pimiä, Kirsi: EU:n yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa. Helsinki 1995.

Aarnio 1982
Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta. Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. Helsinki 1982.

Aarnio 1989
Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. Helsinki 1989.

Aarnio 2006
Aarnio, Aulis: Tulkinnan taito – ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Helsinki 2006.

Abendano 2001
Abendano, Katrina R.: The Role of Lawyers in the Fight Against Money Laundering: Is a Reporting Requirement Appropriate? Journal of Legislation 2001 s. 463–475.

Adamoli – Di Nicola – Savona – Zoffi 1998/Adamoli ym. 1998
Adamoli, Sabrina – Di Nicola, Andrea – Savona, Ernesto. U. – Zoffi, Paola: Organised Crime Around the World. Helsinki 1998.

Adams 2000-2001
Adams, Teresa. E.: Tacking on Money Laundering Charges to White Collar Crimes: What Did Congress Intend, and What Are The Courts Doing? Georgia State University Law Review 2000–2001 s. 531–573.

Aftuck – Dominitz – Pickels 1994-1995
Aftuck, Scott A. – Dominitz, Erica J. – Pickels, Stephanie A.: Federal Criminal Conspiracy. American Criminal Law Review 1994–1995 s. 379–406.

Aguilar 2004
Aguilar, Humberto J.: Confessions of a Money Launderer: A Personal Perspective. Asper Review of International Business & Trade Law 2004 s. 45–61.

Ailio 1964
Ailio, Erkki: Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa. Helsinki 1964.

Alkio 1945
Alkio, Paavo: Rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn tuomitsemisesta menetetyksi. Defensor Legis 1945 s. 53–200.

Alkio 1948
Alkio, Paavo: Tuomarin tehtävistä käräjillä. Helsinki 1948.

Alkio 1950
Alkio, Paavo: Rikoksen tuottaman hyödyn konfiskoinnista. Lakimies 1950 s. 61–76.

Alkio 1968
Alkio, Paavo: Menettämisseuraamusten vanhentumisesta käytännön valossa. Teoksessa Juhlajulkaisu Tauno Tirkkonen 70-vuotispäivänä 2.8.1968. Helsinki 1968 s. 18–30.

Alldridge 2001-2002
Alldridge, Peter: The Moral Limits of the Crime of Money Laundering. Buffalo Criminal Law Review 2001–2002 s. 279–319.

Alldridge 2003
Alldridge, Peter: Money Laundering Law. Forfeiture, Confiscation, Civil Recovery, Criminal Laundering, and Taxation of the Proceeds of Crime. Hart Publishing 2003.
Allen 2003
Allen, Michael: Textbook on Criminal Law. Oxford University Press 2003.
Almendal 2005
Almendal, Teresa Simon: Skatteanpassade transaktioner och skattebrott. Norstedts Juridik AB 2005.
Alworth – Masciandaro 2004
Alworth, Julian – Masciandaro, Donato: Public Policy: Offshore Centres and Tax Competition: The Harmful Problem. Teoksessa Masciandaro, Donato (ed.): Global Financial Crime. Terrorism, Money Laundering and Offshore Centres. Ashgate Publishing Company 2004 s. 181–217.
Ambos 2002
Ambos, Kai: Internationalisierung des Strafrechts: des Beispiel “Geldwäsche”. Zeitschrift fûr die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW) 2002 s. 236–256.
American Bar Association 2002
American Bar Association Task Force on Gatekeeper Regulation and the Profession. Comments of the ABA Task Force on Gatekeeper Regulation and the Profession on the Financial Action Task Force Consultation Paper Dated May 30, 2002. August 23, 2002 s. 1–35. Saatavissa osoitteessa www.abanet.org/crimjust/taskforce/comments.doc.
Andenæs 2004
Andenæs, Johs.: Alminnelig strafferett 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. Universitetsforlaget 2004.
Anderson 1997
Anderson, Annelise: Organised crime, mafia and governments. Teoksessa Fiorentini, Gianluca – Peltzman, Sam (eds.): The Economics of Organised Crime. Cambridge University Press 1997 s. 33–54.
Andersson 2005
Andersson, Edward: Har EG-domstolen gått för långt i sina inkomstskattedomar? Teoksessa Festskrift till Nils Mattsson. Iustus Förlag 2005 s. 29–47.
Andersson – Linnakangas 2006
Andersson, Edward – Linnakangas, Esko: Tuloverotus. Helsinki 2006.
Anttila – Heinonen 1977
Anttila, Inkeri – Heinonen, Olavi: Rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka. Helsinki 1977.
Arrastia 1996
Arrastia, John: Money Laundering – A U.S. Perspective. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 228–260.
Ashworth – Redmayne 2005
Ashworth, Andrew – Redmayne, Mike: The Criminal Process. Oxford University Press 2005.
Ashworth 2006
Ashworth, Andrew: Principles of Criminal Law. Oxford Univesity Press 2006.
Asp 1998
Asp, Petter: EG:s sanktionsrätt. Iustus Förlag AB 1998.
Asp 2002
Asp, Petter: EU & Straffrätten. Iustus Förlag AB 2002.
Asp 2005
Asp, Petter: Från tanke till gärning. Legitimationsfrågor rörande förfältsdelikt. Iustus Förlag AB 2005.

Asp 2007
Asp, Petter: Från tanke till gärning. Del II. Förberedelse och stämpling till brott. Iustus Förlag AB 2007.
Bachus 2004
Bachus, Alison S.: From Drugs to Terrorism: The Focus Shifts in the International Fight Against Money Laundering after September 11, 2001. Arizona Journal of International & Comparative Law 2004 s. 835–872.
Backman 1990
Backman, Eero: Rikosoikeuden yleiset opit korkeimmassa oikeudessa vuosina 1980–1986. Kolmas osa. Lakimies 1990 s. 1–40.
Backman 1992
Backman, Eero: Oikeustiede yhteiskuntatieteenä. Tutkimuksia oikeustieteen luonteesta erityisesti rikosoikeuden kannalta. Helsinki 1992.
Backman 2003
Backman, Eero: Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, analogia ja Klami. Teoksessa Oikeuden tavoitteet ja menettelyt. Muistokirja Hannu Tapani Klamille. Helsinki 2003 s. 23–30.
BBC News 8.11.2005.
Beare 2005
Beare, Margaret E.: Introduction. Teoksessa Beare, Margaret E. (ed.): Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption. University of Toronto Press 2005 s. xi-xxix.
Beare 2005a
Beare, Margaret E.: Organized Corporate Criminality: Corporate Complicity in Tobacco Smuggling. Teoksessa Beare, Margaret E. (ed.): Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption. University of Toronto Press 2005 s. 183–206.
Bhattacharyya – Radmore 1996
Bhattacharyya, Gautam – Radmore, Emma: Fighting Money Laundering – A United Kingdom Perspective. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 101–115.
Birks 1995
Birks, Peter (ed.): Laundering and Tracing. Clarendon Press 1995.
Bjorklund – Reynoso – Hazlett 2004-2005
Bjorklund, Victoria B. – Reynoso, Jennifer I. – Hazlett, Abbey: Terrorism and Money Laundering: Illegal Purposes and Activities. Pace Law Review 2004-2005 s. 233–306.
Block – Weaver 2004
Block, Alan A. – Weaver, Constance A.: All is Clouded by Desire. Global Banking, Money Laundering, and International Organized Crime. Praeger Publishers 2004.
Blum – Levi – Naylor – Williams 1998/ Blum ym. 1998
Blum, Jack A. – Levi, Michael – Naylor, R. Thomas – Williams, Phil: Financial Havens, Banking Secrecy and Money-Laundering. Double issue 34 and 35 of the Crime Prevention and Criminal Justice Newsletter. United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention 1998.
Boylston 1986-1987
Boylston, Lynne D.: Attorneys' Fees and the Money Laundering Control Act of 1986: Further Erosion of Criminal Defense Advocacy. Georgia Law Review 1986-1987 s. 929–965.
Boister 2001
Boister, Neil: Penal Aspects of the UN Drug Conventions. Kluwer Law International 2001.

Brickey 1988
Brickey, Kathleen F.: Tainted Assets and the Right to Counsel – The Money Laundering Conundrum. Washington University Law Quarterly 1988 s. 47–61.
Brown 1996
Brown, Alastair N.: Proceeds of Crime. Sweet & Maxwell 1996.
Brownlie 2003
Brownlie, Ian: Principles of Public International Law. Oxford University Press 2003.
Bäckman 2006
Bäckman, Johan: Itämafia. Uhkakuvapolitiikka, rikosilmiöt ja kulttuuriset merkitykset. Espoo 2006.
Casey – Marino 2003
Casey, Carrie – Marino, Lisa: Federal Criminal Conspiracy. American Criminal Law Review 2003 s. 577–612.
Capus 2004
Capus, Nadja: Country Report: Combating money laundering in Switzerland. Teoksessa Pieth, Mark – Aiolfi, Gemma (eds.): A Comparative Guide to Anti-Money Laundering. A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA. Edward Elgar Publishing Limited 2004 s. 114–226.
Carrosino 1987
Carrosino, Mary Helen: United States v. Varbel and the Money Laundering Controll Act of 1986: Money Laundering Then and Now. Willamette Law Review 1987 s. 473–491.
Celantani – Marelli – Martina 1997
Celentani, Marco – Marrelli, Massimo – Martina, Riccardo: Regulating the organised crime sector. Teoksessa Fiorentini, Gianluca – Peltzman, Sam (eds.): The Economics of Organised Crime. Cambridge University Press 1997 s. 253–269.
Cavallin 1999
Cavallin, Samuel: Skuld. Iustus Förlag 1999.
Christie – Bruun 1986
Christie, Nils – Bruun, Kettil: Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka Pohjolassa. Espoo 1986.
Chung 1999
Chung, Sam: Criminalizing Money Laundering as a Method and Means of Curbing Corruption,
Organized Crime, and Capital Flight in Russia. Pasific Rim Law & Policy Journal 1999 s. 617–649.
Clark 1996
Clark, Nicholas: The Impact of Recent Money Laundering Legislation on Financial Intermediaries. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 116–141.
Comstock 1994-1995
Comstock, Matthew B.: GATT and GATS: A Public Morals Attack on Money Laundering. Northwestern Journal of International Law & Business 1994–1995 s. 139–177.
Cornils 1989
Cornils, Karin: The Use of Foreign Law in Domestic Adjudication. Teoksessa Jareborg, Nils (ed.): Double Criminality. Studies in International Criminal Law. Iustus Förlag 1989 s. 70–83.
Coutts 2000
Coutts, J.A.: High Court (Crown Office List). Conspiracy Is Separate from the Ulterior Offence (R v A-G, ex p Rockall (1999) 4 All ER 312). The Journal of Criminal Law 2000 s. 123–125.

Craig – de Búrca 2008
Craig, Paul – de Búrca, Gráinne**:** EU Law. Text, Cases & Materials. Oxford University Press 2008.
Cramer – Heine 2001
Cramer, Peter – Heine, Günter: Allgemeine Teil. Die Tat – Täterschaft und Teilnahme. Teoksessa Schönke/Schröder Strafgesetzbuch. Kommentar 26. Auflage. Verlag C. H. Beck 2001 s. 531–540.
Crocker – Bellinger 1987
Crocker, Thomas E. Jr. – Bellinger, John B. III: New US money laundering legislation. International Financial Law Review 1987 s. 33–36.
Csonka 1998
Csonka, Peter: Organised and Economic Crime (an Overview of the Relevant Council of Europe Activities). Teoksessa Cullen, Peter J. – Gilmore, William C. (eds.): Crime Sans Frontieres: International and European Legal Approaches. Edinburgh University Press 1998 s. 93–99.
Cullen 1993
Cullen, Peter J.: The European Community Directive. Teoksessa MacQueen, Hector L. (ed.): Money Laundering. Edinburgh University Press 1993 s. 34–49.
Dahlqvist 2003
Dahlqvist, Anna-Lena: Skattebrott och skattelagarna. Norstedts juridik AB 2003.
Dahlqvist – Holmquist 2004
Dahlqvist, Anna-Lena – Holmquist, Rolf: Brotten i näringsverksamhet. Norstedts juridik AB 2004.
Daley 2000
Daley, Madelyn J.: Effectiveness of United States and International Efforts to Combat International Money Laundering. Saint Louis-Warsaw Transatlantic Law Journal 2000 s. 175–204.
Delmas-Marty 1997
Delmas-Marty, Mireille: Kohti Euroopan oikeudellista aluetta: Corpus Juris sisältäen rikosoikeudelliset säännökset Euroopan unionin taloudellisten etujen suojaamiseksi. Euroopan komissio 1997.
Delmas-Marty 1998
Delmas-Marty, Mireille: The European Union and Penal Law. European Law Journal 1998 s. 87–115.
Dine 1993
Dine, Janet: European Community Criminal Law? The Criminal Law Review 1993 s. 246–254.
Dine – Gobert – Wilson 2006
Dine, Janet – Gobert, James – Wilson, William: Cases and Materials on Criminal Law. Oxford University Press 2006.
Doyle 2001–2002
Doyle, Todd: Cleaning Up Anti-Money Laundering Strategies: Current FATF Tactics Needlessly Violate International Law. Houston Journal of International Law 2001-2002 s. 279–313.
Drage 1993
Drage, John: Countering Money Laundering: The Response of the Financial Sector. Teoksessa MacQueen, Hector L. (ed.): Money Laundering. Edinburgh University Press 1993 s. 60–68.

Dressler 2000
Dressler, Joshua: Does One Mens Rea Fit All? Thoughts on Alexander's Unified Conception of Criminal Culpability. California Law Review 2000 s. 955–963.
Duff 1996
Duff, R.A.: Criminal Attempts. Clarendon Press 1996.
Duyne 2003
Van Duyne, Petrus C.: Foreword: Greasing the organisation of crime-markets in Europe. Teoksessa Van Duyne, Petrus C. –von Lampe, Klaus – Newell, James L. (eds.): Criminal finances and organising crime in Europe. Wolf Legal Publishers 2003 s.1–18.
Duyne 2003a
Van Duyne, Petrus C.: Money laundering policy: Fears and facts. Teoksessa Van Duyne, Petrus C. – von Lampe, Klaus – Newell, James L. (eds.): Criminal finances and organising crime in Europe. Wolf Legal Publishers 2003 s. 67–104.
Eerola – Mylly – Saarinen 1997
Eerola, Risto – Mylly, Tuomas – Saarinen, Päivi: EU-oikeuden perusteet. Tampere 1997.
Eerola 1997
Eerola, Risto: Syytesidonnaisuudesta. Oikeus 1997 s. 333–353.
Eerola 1998
Eerola, Risto: Eurooppalaistuva rikosoikeus? Teoksessa Juhlajulkaisu Leena Kartio 1938 – 30/8 – 1998. Turku 1998 s. 31–46.
Ekelöf – Edelstam 2002
Ekelöf, Per Olof – Edelstam, Henrik: Rättegång. Första häftet. Norstedts Juridik AB 2002.
Elwin 1969
Elwin, Göran: Häleribrottet. De objektiva rekvisiten i Brottsbalken 9 kap. 6 § i komparativ belysning. Norstedt 1969.
Ervo 2005
Ervo, Laura: Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Helsinki 2005.
EU Organised Crime Threat Assessment 2006 (OCTA) saatavissa osoitteesta www.europol.europa.eu.
Fagyal 2006
Fagyal, Paul: The Anti-Money Laundering Provisions of the Patriot Act: Should They Be Allowed to Sunset? Saint Louis University Law Journal 2005–2006 s. 1361–1395.
FATF 1990
Financial Action Task Force on Money Laundering. Report of 6 February, 1990. FATF/OECD 1990.
FATF 40 suositusta
Financial Action Task Force on Money Laundering. The Forty Recommendations. 20 June 2003. Suositukset on saatavissa FATF:n kotisivuilta osoitteesta http://www.fatf-gafi.org/40Recs_en.htm.
FATF 8(9) suositusta
Financial Action Task Force on Money Laundering. Special Recommendations on Terrorist Financing. October 2001, updated 22 October 2004.
FATF vuosiraportti 1998–1999
Financial Action Task Force on Money Laundering. Annual Report 1998-1999. FATF/OECD 1999.
FATF vuosiraportti 1999–2000
Financial Action Task Force on Money Laundering. Annual Report 1999-2000. FATF/OECD 2000.

FATF 2002
Guidance Notes for the Special Recommendations on Terrorist Financing and the Self-Assessment Questionnaire, FATF, 27.3.2002 s. 2.
FATF 2005a
Money Laundering & Terrorist Financing Typologies 2004-2005. FATF/OECD 2005.
FATF, Norway 2005
Third Mutual Evaluation/Detailed Assessment Report Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Norway. 10 June 2005. FATF/OECD 2005.
FATF, Australia 2005
Third Mutual Evaluation Report on Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Australia. 14 October 2005. FATF/OECD 2005.
FATF, Switzerland 2005
Third Mutual Evaluation Report on Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Switzerland. 14 October 2005. FATF/OECD 2005.
FATF, Ireland 2006
Third Mutual Evaluation/Detailed Assessment Report Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Ireland. 17 February 2006. FATF/OECD 2006.
FATF, Sweden 2006
Third Mutual Evaluation/Detailed Assessment Report Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Sweden. 17 February 2006. FATF/OECD 2006.
FATF, Italy 2006
Third Mutual Evaluation Report on Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Italy. 28 February 2006. International Monetary Fund 2006.
FATF, USA 2006
Third Mutual Evaluation Report on Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. United States of America. 23 June 2006. FATF/OECD 2006.
FATF, UK 2007
Third Mutual Evaluation Report Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. 29 June 2007. FATF/OECD 2007.
FATF, Finland 2007
Third Mutual Evaluation Report Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Finland. 12 October 2007. FATF/OECD 2007.
FATF 2006
Trade Based Money Laundering. FATF/OECD 2006.
Fieber 2001
Fieber, Ulrich: Die Verbrechensverabredung, § 30 Abs. 2, 3 Alt. StGB. Peter Lang GmbH 2001.
Finkelstein 2000
Finkelstein, Claire: The Inefficiency of Mens Rea. California Law Review 2000 s. 895–920.
Fiorentini – Peltzman 1997
Fiorentini, Gianluca – Peltzman, Sam: Introduction. Teoksessa Fiorentini, Gianluca – Peltzman, Sam (eds.): The Economics of Organised Crime. Cambridge University Press 1997 s. 1–30.
Fitzmaurice 2006
Fitzmaurice, Malgosia: The Practical Working of The Law of Treaties. Teoksessa Evans, Malcom D. (ed.): International Law. Oxford University Press 2006 s. 187–213.
Fletcher 1978
Fletcher, George P.: Rethinking Criminal Law. Little, Brown and Company 1978.

Fletcher 1991
Fletcher, George P.: Dogmas of the Model Penal Code. Buffalo Criminal Law Review 1991 s. 3–24.
Fletcher 1998
Fletcher, George P.: Basic Concepts of Criminal Law. Oxford University Press 1998.
Fletcher 2006
Fletcher, George P.: The Indefinable Concept of Terrorism. Journal of International Criminal Justice 2006 s. 894–911.
Fletcher Maria 2005
Fletcher Maria: Extending ”indirect effect” to the third pillar: the significance of Pupino. European Law Review 2005 s. 862–877.
Forsman 1896
Forsman, Jaakko: Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver de särskilda brotten enligt strafflagen af den 10 december 1889. Utgifna af Aspegren, L. – Saxen, E. Helsingfors 1896.
Forsman 1924
Forsman, Jaakko: Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver de särskilda brotten enligt strafflagen af den 10 december 1889. Fjärde upplagan. Helsingfors 1924.
Forsman 1930
Forsman, Jaakko: Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver straffrättens almänna läror med särskild hänsyn till strafflagen af den 19 december 1889. Tredje upplagan. Helsingfors 1930.
Friedman 1982
Friedman, Allen R.: Aiding and Abetting the Investment of Dirty Money: Mens Rea and the Nonracketeer Under RICO Section 1962a. Columbia Law Review1982 s. 574–592.
Frände 1989
Frände, Dan: Straffrättsliga legalitetsprincipen. Ekenäs 1989.
Frände 1994
Frände, Dan: Vaarantamisrikosten rakenne ja legitimaatio. Lakimies 1991 s. 847–866.
Frände 1994a
Frände, Dan: Faredeliktens allmänna läror. Oikeustiede – Jurisprudentia XXVII 1994 s. 9–103.
Frände 2005
Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Helsinki 2005.
Frände 2006
Frände, Dan: Towards a harmonized criminal justice system in the EU. Teoksessa Frände, D. – Liukkunen, U. – Sankari, S. – Storskrubb, E.: In the footsteps of Tampere. Justice in the European Union. Helsinki 2006 s. 35–49.
Gaetke – Welling 1992
Gaetke, Eugene R. – Welling Sarah N.: Money Laundering and Lawyers. Syracuse Law Review 1992 s. 1165–1243.
Galli – Wexton 1996
Galli, Susan J. – Wexton, Jane L.: Anti-Money Laundering Initiatives and Compliance – A U.S. Perspective. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 361–382.
Gilligan 2004
Gilligan, George Peter: Overview: Markets, Offshore Sovereignty and Onshore Legitimacy. Teoksessa Masciandaro, Donato (ed.): Global Financial Crime. Terrorism, Money Laundering and Offshore Centres. Ashgate Publishing Company 2004 s. 7–59.

Gilmore 1992
Gilmore, W.C. (ed.): International Efforts to Combat Money Laundering. Grotius Publications Limited 1992.
Gilmore 1993
Gilmore, William C.: Money Laundering: The International Aspect. Teoksessa MacQueen, Hector L. (ed.): Money Laundering. Edinburgh University Press 1993 s. 1–11.
Gilmore 1998
Gilmore, William C.: The G-7 and Transnational Drug Trafficking: The Task Force Experience. Teoksessa Cullen, Peter J. – Gilmore, William C. (eds.): Crime Sans Frontieres: International and European Legal Approaches. Edinburgh University Press 1998 s. 30–38.
Gilmore 2004
Gilmore, William C.: Dirty Money. The Evolution of International Measures to Counter Money Laundering and the Financing of Terrorism. Council of Europe Publishing 2004.
Gouvin 2003
Gouvin, Eric J.: Bringing Out the Big Guns: The USA Patriot Act, Money Laundering, and the War on Terrorism. Baylor Law Review 2003 s. 955–990.
Grace 2002
Grace, Ryan Thomas: Defining the Sprawling Arms of Conspiracy: The United States Court of Appeals for the Eighth Circuit Correctly Addressed the “Clean Breast” Doctrine as It Affects Withdrawal from a Conspiracy in United States v. Grimmett. Creighton Law Review 2001-2002 s. 433–484.
Grayson 2005
Grayson, Kyle: Discourse, Identity, and the U.S.”War on Drugs”. Teoksessa Beare, Margaret E. (ed.): Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption. University of Toronto Press 2005 s. 145–170.
Gregory 2003-2004
Gregory, Rebecca: The Lawyer’s Role: Will Uncle Sam Want You in the Fight Against Money Laundering and Terrorism? UMKC Law Review 2004 s. 23–38.
Gröning 2005
Gröning, Linda: EU:s straffrättsliga samarbete – En fråga om legimitet. Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland (JFT) 2005 s. 1–23.
Grönqvist 1966
Grönqvist, Henrik: Om preskription av döljande av tjuvgods. Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 1966 s. 393–405.
Gurule 1994-1995
Gurule, Jimmy: The Money Laundering Control Act of 1986: Creating a New Federal Offence or Merely Affording Federal Prosecutors an Alternative Means of Punishing Specified Unlawful Activity? American Criminal Law Review 1994–1995 s. 823–854.
Haapanen 2007
Haapanen, Olli: Arvopaperimarkkinarikokset ja rikoshyödyn menettäminen. Teoksessa Koponen, Pekka – Lahti, Raimo – Ojala,Timo (toim.): Kirjoituksia talousrikosoikeudesta. Helsinki 2007 s. 33–62.
Haapaniemi 2003
Haapaniemi, Pekka: Hovioikeuden velvollisuudesta pyytää ennakkoratkaisu EY-tuomioistuimelta – Costa v. ENEListä Lyckeskogiin. Lakimies 2003 s. 829–840.
Hagler 2004
Hagler, Marian: International Money Laundering and U.S. Law: A Need to ”Know-Your-Partner”. Syracuse Journal of International Law & Commerce 2004 s. 227–260.

Hakamies 2005
Hakamies, Kaarlo: Maksukyvytön vai ei ? Legaliteettiperiaate ja KKO 2004:46. Oikeustiede Jurisprudentia XXXVIII 2005 s. 244–251.
Hakapää 2003
Hakapää, Kari: Uusi kansainvälinen oikeus. Helsinki 2003.
Hakulinen 1948
Hakulinen, Y.J.: Pari huomautusta hyödyn konfiskatiosta. Defensor Legis s. 263–267.
Halinen – Koskinen – Lappi-Seppälä – Majanen – Palmén – Träskman – Utriainen 1981/ Halinen ym. 1981
Halinen, Markku – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Palmén, Harri – Träskman, Per Ole – Utriainen, Terttu: Rikosten seuraamukset. Helsinki 1981.
Hannikainen 1995
Hannikainen, Lauri: Kansainväliset rikokset. Teoksessa Jokela, Antti – Lahti, Raimo – Mattila, Heikki E. S. (toim.): Encyklopedia iuridica fennica. Helsinki 1995 s. 131–134.
Harding 2000
Harding, Christopher: Exploring the intersection of European law and national criminal law. European Law Review 2000 s. 374–390.
Harrington – Lustig 1995-1996
Harrington, Matthew P. – Lustig, Eric A.: IRS Form 8300: The Attorney – Client Privilege and Tax Policy Become Casualties in the War Against Money Laundering. Hofstra Law Review 1995–1996 s. 623–675.
Harvard 1958-1959
Tekijä tuntematon: Developments in the Law. Criminal Conspiracy. Harvard Law Review 1958–1959 s. 920–1008.
Haveman 2003
Haveman, Roelof: The Principle of Legality. Teoksessa Haveman, Roelof – Kavran, Olga – Nicholls, Julian (eds.): Supranational Criminal Law: a System Sui Generis. Intersentia 2003 s.39–77.
Healy – Lee 2003
Healy, Nicole M. – Lee, Judith A.: Ad Hoc Task Force on Professional Responsibilities Regarding Money Laundering: PATRIOT Act and Gatekeeper Update. The International Lawyer 2003 s. 631–639.
Heikinheimo 1999
Heikinheimo, Sanna: Rahanpesu erityisesti kriminalisoinnin ja konfiskaation näkökulmasta. Espoo 1999.
Heinonen 1966
Heinonen, Olavi: Velallisen konkurssirikoksista. Rikosoikeudellinen tutkimus. Helsinki 1966.
Heinonen – Koskinen 2002
Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka: Rikosten jaottelua. Teoksessa Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Helsinki 2002 s. 127–130.
Helminen 1986
Helminen, Klaus: Kätkemisrikokset rikoslakiuudistuksessa. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoitelmia V. Sylvi Inkeri Anttilalle 29.11.1986 omistettu. Helsinki 1986 s. 51–67.
Hemmo 2005
Hemmo, Mika: Vahingonkorvausoikeus. Helsinki 2005.
Herlin-Karnell 2007
Herlin-Karnell, Ester: Recent Developments in the Area of European Criminal Law. Maastricht Journal of European and Comparative Law 2007 s. 15–37.

Herlitz 1992
Herlitz, Carl Erik: Parties to a Crime and the Notion of a Complicity Object. Iustus Förlag 1992.
Herzog 2005
Herzog, Felix: Risikostrafrecht, Risikoregulierung – Über das Strafrecht hinausweisende Perspektiven. Teoksessa Neumann, Ulfrid – Prittwitz, Cornelius (eds.): Kritik und Rechtfertigung des Strafrechts. Peter Lang 2005 s. 117–130.
Hetzer 2003
Hetzer, Wolfgang: Money Laundering and Financial Markets. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2003 s. 264–277.
Heuman 2007
Heuman, Lars: Semantiskt dolda kausalrekvisit vid strafflindringsgrundar. Teoksessa Festskrift till Madeleine Leijonhufvud. Norstedts Juridik 2007 s. 103–127.
Hill 1996
Hill, Charles: Money Laundering – A Work of Art. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 28–40.
Hirvonen 2006
Hirvonen, Ari: Rikosoikeuden legitiimisyydestä. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu 2006 s. 51–66.
Hoffer 1999-2000
Hoffer, Michael D.: A Fistful of Dollars: "Operation Casablanca" and the Impact of Extraterritorial Enforcement of the United States Money Laundering Law. Georgia Journal of International & Comparative Law 1999–2000 s. 293–318.
Hollán 2007
Hollán, Miklos: Confiscation of the Proceeds from Crime and the Principle of Presumption of Innocence. Teoksessa Nuotio, Kimmo (ed.): Festschrift in Honour of Raimo Lahti. Helsinki 2007 s. 363–372.
Holmqvist – Leijonhufvud – Träskman – Wennberg 2003/ Holmqvist ym. 2003
Holmqvist, Lena – Leijonhufvud, Madeleine – Träskman, Per Ole – Wennberg, Suzanne: Brottsbalken. En kommentar (Kap. 1-12). Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m. m.. Supplement10. Norstedts Blå Bibliotek 2003.
Holmqvist – Leijonhufvud – Träskman – Wennberg 2003a/ Holmqvist ym. 2003a
Holmqvist, Lena – Leijonhufvud, Madeleine – Träskman, Per Ole – Wennberg, Suzanne 2003: Brottsbalken. En kommentar (Kap. 13-24). Brotten mot allmänheten och staten m.m.. Supplement10. Norstedts Blå Bibliotek 2003.
Honkasalo 1948
Honkasalo, Brynolf: Rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettäminen. Lakimies 1948 s. 115–140.
Honkasalo 1950
Honkasalo, Brynolf: Asianomistajan oikeus ja rikoksen tuottaman hyödyn konfiskointi. Lakimies 1950 s. 790–801.
Honkasalo 1964
Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus. Erityinen osa I 2 Varallisuusrikokset. Helsinki 1964.
Honkasalo 1967
Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Toinen osa. Helsinki 1967.
Honkasalo 1969
Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Kolmas osa. Helsinki 1969.
Huhtamäki 2000
Huhtamäki, Ari: Rahan jäljittäminen. Helsinki 2000.

Huhtamäki 2000a
Huhtamäki, Ari: Asianajajan ilmoitusvelvollisuus rahanpesuepäilyistä. Lakimies 2000 s. 487–505.
Huovila 2003
Huovila, Mika: Periaatteet ja perustelut. Tutkimus käräjäoikeuden faktaperusteluista prosessuaalisten periaatteiden valossa arvioituna. Helsinki 2003.
Huovila 2004
Huovila, Mika: Perustelemisen peukalosäännöt. Lakimies 2004 s. 791–815.
Huovila 2005
Huovila, Mika: Oikeuslähdeoppi ja oikeudellinen argumentaatio rikostuomion perusteluissa. Teoksessa Huovila, Mika – Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.): Rikostuomion perusteleminen. Helsinki 2005 s. 13–99.
Husabø 1999
Husabø, Erling Johannes: Straffansvarets periferi. Medverking, forsøk, førebuing. Universitetsforlaget 1999.
Husak 1989-1990
Husak, Douglas N.: Justifications and the Criminal Liability of Accessories. The Journal of Criminal Law & Criminology 1989–1990 s. 491–520.
Husak 1995
Husak, Douglas: The Nature and Justifiability of Nonconsummate Offences. Arizona Law Review 1995 s. 151–183.
Häyrynen 2006a
Häyrynen, Janne: Arvopaperimarkkinoiden väärinkäyttö. Helsinki 2006.
Häyrynen – Kurenmaa 2006
Häyrynen, Janne – Kurenmaa, Tero: Arvopaperimarkkinarikokset. Helsinki 2006.
Inazumi 2005
Inazumi, Mitsue: Universal Jurisdiction in Modern International Law: Expansion of National Jurisdiction for Prosecuting Serious Crimes under International Law. Intersentia 2005.
Irvine – King 1987-1988
Irvine, Mark R. – King, Daniel R.: The Money Laundering Control Act of 1986: Tainted Money and the Criminal Defence Lawyer. Pacific Law Journal 1987–1988 s. 171–192.
Jacobs 1989
Jacobs, Alan J.: Indirect Deprivation of the Effective Assistance of Councel: The Prospective Prosecution of Criminal Defense Attorneys for ”Money Laundering”. New York Law School Law Review 1989 s. 303–348.
Jahkola 1995
Jahkola, Katariina: Euroopan unionin oikeudelliset keinot yhteisöpetosten torjunnassa. Lakimies 1995 s. 995–1027.
Jareborg 1969
Jareborg, Nils: Handling och uppsåt. En undersökning rörande doluslärans underlag. Norstedt 1969.
Jareborg 1970
Jareborg, Nils: Effektdelikt och beteendedelikt. Teoksessa Festskrift till Ivar Agge. Norstedt 1970 s. 176–192.
Jareborg 1992
Jareborg, Nils: Brotten. Andra häftet. Förmögenhetsbrotten. Norstedts Juridik 1992.
Jareborg 1994
Jareborg Nils: Straffrättens ansvarslära. Iustus Förlag 1994.

Jareborg 2001
Jareborg, Nils: Allmän kriminalrätt. Iustus Förlag 2001.
Jareborg 2003
Jareborg, Nils: Kriminalisering som ultima ratio regis? Ett försök att reda ut begreppen. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII Pekka Koskiselle 1.1.2003. Helsinki 2003 s. 89–102.
Jareborg 2008
Jareborg, Nils: Supplement till Allmän kriminalrätt. Aktuellt January 2008. Iustus förlag 2008.
Johnston – Abbott 2005
Johnston, R. Barry – Abbott, John: Deterring Abuse of the Financial System: Elements of an Emerging International Integrity Standard. IMF Policy Discussion Paper, PDP/05/3, 2005 saatavissa osoitteesta www.imf.org.
Joutsamo – Aalto – Kaila – Maunu/ Joutsamo ym.
Joutsamo, Kari – Aalto, Pekka – Kaila, Heidi – Maunu, Antti: Eurooppaoikeus. Helsinki 2000.
Joyce 2005
Joyce, Elizabeth: Expanding the International Regime on Money Laundering in Response to Transnational Organized Crime, Terrorism, and Corruption. Teoksessa Reichel, Philip (ed.): Handbook of Transnational Crime & Justice. Sage Publications 2005 s. 79–97.
Juanto 1998
Juanto, Leila: Valmisteverotus. Helsinki 1998.
Jung 1993
Jung, Heike: Criminal Justice – a European Perspective. The Criminal Law Review 1993 s. 237–245.
Junninen 2006
Junninen, Mika: Adventurers and risk-takers: Finnish professional criminals and their organisations in the 1990s cross-border criminality. Helsinki 2006.
Jääskeläinen 1997
Jääskeläinen, Petri: Syyttäjä tuomarina. Rikos- ja prosessioikeudellinen tutkimus seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen ja rangaistusmääräysmenettelyn ehdoista Suomessa ja Ruotsissa. Helsinki 1997.
Jääskinen 2001
Jääskinen, Niilo: Kolme aaltoa – miten suomalainen oikeusjärjestys eurooppalaistui? Defensor Legis 2001 s. 603–619.
Jääskinen 2007
Jääskinen, Niilo: Euroopan unioni. Oikeudelliset perusteet. Helsinki 2007.
Kaila – Rosas 2006
Kaila, Heidi - Rosas, Allan: Euroopan yhteisöjen tuomioistuin vuoden 2004 laajentumisen jälkeen. Oikeus 2006 s. 73–82.
Kairinen 2006
Kairinen, Martti: Maahantuojan vastuu koneen turvallisuudesta. Oikeustapauskommentti (KKO 2006:1). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2006. Helsinki 2006 s. 15–24.
Kaisto 2004
Kaisto, Janne: Velkojasuoja välihenkilön konkurssissa. Helsinki 2004.
Kanninen 2003
Kanninen, Heikki: EY-oikeuden soveltamisesta korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Eräitä kokoavia havaintoja kymmenen vuoden soveltamiskäytännön jälkeen. Lakimies 2003 s. 1253–1272.

Kaplan – Skolnick 1987
Kaplan, John – Skolnick Jerome H.: Criminal Justice: Introductory Cases and Materials. The Foundation Press, Inc. 1987.
Karhu 2003
Karhu, Juha: Perusoikeudet ja oikeuslähdeoppi. Lakimies 2003 s. 789–807.
Karhu 2005
Karhu, Juha: Tilannekohtainen oikeudellinen harkinta ja oikeuslähdeoppi. Teoksessa Oikeus – kulttuuria ja teoriaa. Juhlakirja Hannu Tolonen 2005. Turku 2005 s. 25–38.
Kekomäki 1933
Kekomäki, Paavo: Ammattimaisten ja tavanomaisten rikosten käsitteistä. Helsinki 1933.
Kersten 2002
Kersten, Armand: Financing of Terrorism – A predicate Offence to Money Laundering? European Journal of Law Reform 2002 s. 299–306.
Kilpi 1952
Kilpi, Lassi: Pääomanvähennys: vero-oikeudellinen tutkimus pääomanvähennyksen suhteesta luonnollisiin vähennyksiin tulo- ja omaisuusverotuslaissa. Helsinki 1952.
Kimpimäki 2005
Kimpimäki, Minna: Kansainvälistyvä rikosoikeus. Teoksessa Kansainvälistyvä oikeus. Juhlakirja professori Kari Hakapää. Rovaniemi 2005 s. 125–142.
Kimpimäki 2005a
Kimpimäki, Minna: Universaaliperiaate kansainvälisessä rikosoikeudessa. Helsinki 2005.
Kinnunen 2001
Kinnunen, Essi: Laiton tuontitavaraan ryhtyminen. Oikeustapauskommentti (KKO 2001:97). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II 2001. Helsinki 2002 s. 237–243.
Klabbers 2005
Klabbers, Jan: Coming In From the Cold? Treaties in Finland's Legal Order. Teoksessa Kansainvälistyvä oikeus. Juhlakirja professori Kari Hakapää. Rovaniemi 2005 s. 143–152.
Klami1995
Klami, Hannu Tapani: Juridisten argumenttien punnintamalli. Lakimies 1995 s. 1066–1081.
Koivisto 2005
Koivisto, Ari-Pekka: Paritus, rikoshyödyn menettäminen ja oikeudenmukainen rangaistus. Oikeustapauskommentti (KKO 2005:17). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2005. Helsinki 2005 s. 125–129.
Koponen 1997
Koponen, Pekka: Syytteen muuttamisesta ja syytesidonnaisuudesta. Lakimies 1997 s. 255–290.
Koponen 2002
Koponen, Pekka: Tahallisuudesta talousrikoksissa. Oikeustiede-Jurisprudentia 2002 s. 239–342.
Koponen 2004
Koponen, Pekka: Talousrikokset rikos- ja prosessioikeuden yhtymäkohdassa. Helsinki 2004.
Koponen 2006
Koponen, Pekka: Itsekriminointisuojasta. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu. Helsinki 2006 s.127–148.
Koponen 2007
Koponen, Pekka: Ongelmallinen olosuhdetahallisuus meillä ja Yhdysvalloissa – ovatko systematiikka ja yhdenvertaisuus ylläpidettävissä? Defensor Legis 2007 s. 37–53.

Koponen – Sahavirta 2007
Koponen, Pekka – Sahavirta, Ritva: Kirjanpitorikokset. Teoksessa Lahti, Raimo – Koponen, Pekka (toim.): Talousrikokset. 2. painos. Helsinki 2007 s. 55–104.
Korsell 2006
Korsell, Lars: Ekonomisk och organiserad brottslighet – ett kriminalpolitiskt drama i sju akter. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2006 s. 249–273.
Korsell 2007
Korsell, Lars: Korruption, en fråga om ekonomisk och organiserad brottslighet? Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2007 s. 293–304.
Koskinen 1973
Koskinen, Pekka: Yksitekoisesta rikosten yhtymisestä erityisesti silmällä pitäen ideaali-ja reaalikonkurenssin erottelua. Helsinki 1973.
Koskinen 1973a
Koskinen, Pekka: Rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistus. II. Defensor Legis 1973 s. 242–260.
Koskinen 2001
Koskinen, Pekka: Johdatus rikosoikeuteen. Helsinki 2001.
Koskinen 2002
Koskinen, Pekka: Rikosvastuun perusteet. Teoksessa Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Helsinki 2002 s. 97–124.
Koskinen 2004
Koskinen, Pekka: Rikoksen rakenneopin kehityslinjoja Suomessa Honkasalosta nykypäivään. Lakimies 2004 s. 516–520.
Koskinen 2006
Koskinen, Pekka: Rikoslain kokonaisuudistuksesta vielä kerran. Teoksessa Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utriaisen juhlakirja. Helsinki 2006 s. 131–136.
Koulu 1991
Koulu, Risto: Tilimaksun saajan suojasta. Oikeustiede – Jurisprudentia XXIV 1991 s. 201–265.
Koulu 1994
Koulu, Risto: Sähköisen rahan yksilöinnin perusteista – esimerkkinä luotonvälitys. Oikeustiede – Jurisprudentia XXVII 1994 s. 165–224.
Kumar 1996
Kumar, B.V.: Unaccountable Funds and Underground Banking – An Indian Perspective. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 319–342.
Kurenmaa 2003
Kurenmaa, Tero: Sisäpiirintiedon väärinkäyttö. Helsinki 2003.
Kuusiniemi 1998
Kuusiniemi, Kari: Ympäristöperusoikeuden tulkintavaikutuksista. Teoksessa Länsineva, Pekka – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Perusoikeuspuheenvuoroja. Turku 1998 s. 65–84.
LaFave – Scott 1986
LaFave, Wayne R. – Scott, Austin W.: Substantive Criminal Law. West Publishing Co. 1986.
Lahti, Matti 2007
Lahti, Matti: Lievemmän lain periaate ja verorikosten yksiköinti. Teoksessa Koponen, Pekka – Lahti, Raimo – Ojala,Timo (toim.): Kirjoituksia talousrikosoikeudesta. Helsinki 2007 s. 179–197.

Lahti 1968
Lahti, Raimo: Lainkonkurenssista. Lakimies 1968 s. 709–737.
Lahti 1989
Lahti, Raimo: Oikeustapauskommentaari KKO 1988:109. Defensor Legis 1989 s. 1–11.
Lahti 1989a
Lahti, Raimo: Om gränsdragning mellan medgärningsmannaskap och medhjälp till brott. Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 1989 s. 100–118.
Lahti 1991
Lahti, Raimo: Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäinen vaihe: varallisuus- ja talousrikossäännökset, II. Lakimies 1991 s. 873–901.
Lahti 1994
Lahti, Raimo: Kansainvälistyvä rikosoikeus – ajankohtaisia kehityspiirteitä ja ongelmia. Teoksessa Asianajajan työkentältä. Helsinki 1994 s. 185–195.
Lahti 1996
Lahti, Raimo: Perusoikeusuudistus ja rikosoikeus. Lakimies 1996 s. 930–939.
Lahti 1999
Lahti, Raimo: Kohti kansainvälistä ja eurooppalaista kriminaalipolitiikkaa? Lakimies 1999 s. 1123–1133.
Lahti 2003
Lahti Raimo: Rikosoikeuden yleisten oppien uudistamisesityksen arviointia. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII Pekka Koskiselle 1.1.2003. Helsinki 2003 s.137–153.
Lahti 2004
Lahti, Raimo: Harmonisering av den straffrättsliga lagstiftningen och konsekvenser för den nationella lagstiftningen. Materiella och rättskipningsrelaterade stötestenar. Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 2004 s. 377–385.
Lahti 2005
Lahti, Raimo: Rikosoikeudellisesta oikeuslähde- ja lainsoveltamisopista. Teoksessa Huovila, Mika – Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.): Rikostuomion perusteleminen. Helsinki 2005 s.100–112.
Lahti 2007
Lahti, Raimo: Talousrikosoikeuden yleisistä opeista. Teoksessa Raimo Lahti – Pekka Koponen (toim.): Talousrikokset. 2. painos. Helsinki 2007 s. 3–28.
Lahti 2007a
Lahti, Raimo: Ajatuksia rikosoikeuden ultima ratio-periaatteesta. Panu Minkkisen 50-vuotisjuhlakirja. Helsinki 2007 s. 29–39.
Lahti 2007b
Lahti, Raimo: Straffrättspolitik och ekonomisk brottslighet – finska erfarenheter från åren 1980-2006. Teoksessa Afmælisrit Jónatan þórmundsson Sjötugur 19. Desember 2007. Bókaútgáfan Codex 2007 s. 323–337.
Laitinen 2005
Laitinen, Ahti: Yhteiskunnan oikeudellistuminen ja kontrolli globalisoituvassa maailmassa. Teoksessa Oikeus – kulttuuria ja teoriaa. Juhlakirja Hannu Tolonen 2005. Turku 2005 s. 71–86.
Lampe 2003
von Lampe, Klaus: Organising the nicotine racket. Patterns of cooperation in the cigarette black market in Germany. Teoksessa Van Duyne, Petrus C. – von Lampe, Klaus – Newell, James L. (eds.): Criminal finances and organising crime in Europe. Wolf Legal Publishers 2003 s. 41–66.

Lappalainen 2004
Lappalainen, Juha: Rikoksen rakenne prosessioikeuden näkökulmasta. Teoksessa Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä. Juhlajulkaisu Antti Jokela 26.1.2005. Turku 2004 s. 147–167.
Lappi-Seppälä 1987
Lappi-Seppälä, Tapio: Rangaistuksen määräämisestä I. Teoria ja yleinen osa. Helsinki 1987.
Lappi-Seppälä 1992
Lappi-Seppälä, Tapio: The Doctrine of Criminal Liability and the Draft Criminal Code for Finland. Teoksessa Lahti, Raimo – Nuotio, Kimmo (eds.): Criminal Law Theory in Transition. Finnish and Comparative Perspectives. Helsinki 1992 s. 214–246.
Lappi-Seppälä 2000
Lappi-Seppälä, Tapio: Rikosten seuraamukset. Helsinki 2000.
Lappi-Seppälä 2002
Lappi-Seppälä, Tapio: Konkurrenssi. Teoksessa Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Helsinki 2002 s. 407–432.
Lappi-Seppälä 2002a
Lappi-Seppälä, Tapio: Menettämisseuraamukset. Teoksessa Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Helsinki 2002 s. 447–477.
Lappi-Seppälä 2003
Lappi-Seppälä, Tapio: Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus I. Lakimies 2003 s.751–788.
Lehtonen 1981
Lehtonen, Asko: Veropetokseen ja ennakkoperintärikoksiin liittyvistä keskeisistä tulkintakysymyksistä. Teoksessa Taloudellinen rikollisuus. Helsinki 1981 s. 79–125.
Lehtonen 1986
Lehtonen, Asko: Veropetoksesta. RL 38 luvun 11 §:n 1 momentin tunnusmerkistöstä lähinnä tulo- ja varallisuusverotuksen kannalta. Helsinki 1986.
Lehtonen 2000
Lehtonen, Asko: Veron torjunta ja verosuunnittelu oikeudellisessa systematiikassa. Rovaniemi 2000 s. 37–110.
Lehtonen 2003
Lehtonen, Asko: Todistustaakka ja verorikokset. Teoksessa Oikeuden tavoitteet ja menettelyt. Muistokirja Hannu Tapani Klamille. Turku 2003 s. 257–275.
Lehtonen 2006
Lehtonen, Asko: Laiminlyöntirikosten ja jatkuvan rikoksen syyteoikeuden vanhentuminen. Teoksessa Oikeusteorian poluilla. Juhlakirja professori Rauno Halttunen. Rovaniemi 2006 s. 123–146.
Leijonhufvud – Wennberg 2005
Leijonhufvud, Madeleine – Wennberg, Suzanne: Straffansvar. Norstedts Juridik AB 2005.
Leinonen 2001
Leinonen, Mari 2001: Euroopan yhteisö ja rikosoikeus. Lakimies 2001 s. 455–482.
Leppänen 1998
Leppänen, Tatu: Riita-asian valmistelu todistusaineiston osalta. Helsinki 1998.
Lernestedt 2003
Lernestedt, Claes: Kriminalisering. Problem och principer. Iustus Förlag 2003.

Levi 2003
Levi, Michael: Following the Criminal and Terrorist Money Trail. Teoksessa Van Duyne, Petrus C. – von Lampe, Klaus – Newell, James L. (eds.): Criminal finances and organising crime in Europe. Wolf Legal Publishers 2003 s. 105–121.
Liljenfeld 1984
Liljenfeldt, Robert: Något om konfiskation av ekonomisk fördel, särskilt med hänsyn till brott mot vattenlagen. Defensor Legis 1984 s. 453–478.
Lindroos-Hovinheimo 2006
Lindroos-Hovinheimo, Susanna: Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaikutus tulkintaan. Oikeus 2006 s. 364–380.
Lindstedt 2006
Lindstedt, Jukka: Terrorismipuitepäätös ja suomalaiset terrorismia koskevat rangaistussäännökset. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu. Helsinki 2006 s.231–250.
Linna – Leppänen 2007
Linna, Tuula – Leppänen, Tatu: Ulosmittaus ja myynti. Helsinki 2007.
Linnakangas 1989
Linnakangas, Esko: Kielletyn toiminnan verotus. Teoksessa Juhlajulkaisu Lassi Kilpi 1920 – 4/2 – 1990. Helsinki 1989 s. 101–113.
Linnakangas – Juanto – Laatikainen 1995
Linnakangas, Esko – Juanto, Leila – Laatikainen, Päivi: Uusi arvonlisäverotus ja tulliverotus. Helsinki 1995.
Linnakangas – Juanto 2004
Linnakangas, Esko – Juanto, Leila: Arvonlisäverotus ja muu kulutusverotus. Helsinki 2004.
Linnakangas 2006
Linnakangas, Esko: Väkivalta, seksi ja rikokset verotuksessa. Teoksessa Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utriaisen juhlakirja. Helsinki 2006 s. 331–370.
Liukku – Vasara 2000
Liukku, Jari – Vasara, Pekka: Tehostuva rahanpesun torjunta ja lakimiesammatin harjoittajat. Defendor Legis 2000 s. 632–651.
Low – Tillen – Abendschein – Fischer-Owen 2004/ Low ym. 2004
Low, Lucinda A. – Tillen, James G. – Abendschein, Karl – Fischer-Owens, Daniel M.: Country Report: The US anti-money laundering system. Teoksessa. Pieth, Mark – Aiolfi, Gemma (eds.): A Comparative Guide to Anti-Money Laundering. A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA. Edward Elgar Publishing Limited 2004 s. 346–411.
Lunde 2004
Lunde, Paul: Järjestäytynyt rikollisuus. Gummerus 2004.
Länsineva 1999
Länsineva, Pekka: Omaisuudensuoja (PL 15 §). Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. Helsinki 1999 s. 473–509.
Länsineva 2002
Länsineva, Pekka: Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Helsinki 2002.
MacClean 2002
MacClean, David: International Co-operation in Civil and Criminal Matters. Oxford University Press 2002.

Magliveras 1998-1999
Magliveras, Konstantinos D.: The European Community's Combat Against Money Laundering: Analysis and Evaluation. ILSA Journal of International & Comparative Law 1998–1999 s. 93–122.
Majanen 1991
Majanen, Martti: Uusi yhtenäisrangaistusjärjestelmä. Lakimies 1991 s. 946–961.
Majanen 2002
Majanen, Martti: Kätkemisrikokset. Teoksessa Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Helsinki 2002 s.1083–1094.
Malekian 1991
Malekian, Farhad: International Criminal Law: the legal and critical analysis of international crimes I ja II. Uppsala 1991.
Mastin 2000–2001
Mastin, Yvette M.: RICO Conspiracy: Dismantle the Mexican Mafia & Disables Procedural Due Process. William Mitchell Law Review 2000–2001 s. 2295–2344.
Matikkala 2003
Matikkala, Jussi: Näkökohtia rikoslain yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi annetusta HE 44/2002:sta. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII Pekka Koskiselle 1.1.2003. Helsinki 2003 s. 215–230.
Matikkala 2005
Matikkala, Jussi: Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Helsinki 2005.
Matikkala 2006
Matikkala, Jussi: Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Helsinki 2006 s. 195–293.
Matikkala 2007
Matikkala, Jussi: KKO 2006:64 – tahallisuus ja huumausaineen laatu. Lakimies 2007 s. 109–118.
Maunu 2000
Maunu, Antti: Direktiivien asema kansallisia tuomioistuimia välittömästi velvoittavana oikeuslähteenä vahvistuu yhteisöjen tuomioistuimen Linster-ratkaisussa. Defensor Legis 2000 s. 1041–1051.
Maunu 2005
Maunu, Antti: Euroopan unionin sisämarkkinoiden oikeudelliset rajat. Teoksessa Kansainvälistyvä oikeus. Juhlakirja professori Kari Hakapää. Rovaniemi 2005 s.319–347.
Mays 1992–1993
Mays, Joseph B. Junior: The Mens Rea Requirements in the Money Laundering Statutes. Alabama Law Review 1992–1993 s. 725–736.
Melander 2002
Melander,Sakari: Rangaistusten yhdenmukaistamisesta Euroopan unionissa. Defensor Legis 2002 s. 966–975.
Melander 2002a
Melander, Sakari: Kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Lakimies 2002 s. 938–961.
Melander 2005
Melander, Sakari: Rikosoikeuden harmonisointi Euroopan unionissa – harmonisointiteoreettisia näkökulmia. Lakimies 2005 s. 214–233.

Melander 2007
Melander, Sakari: The Differentiated Structure of Contemporary Criminal Law. Teoksessa Nuotio, Kimmo (toim.): Festschrift in Honour of Raimo Lahti Helsinki 2007 s. 189–206.
Miebach – Sander 2003
Miebach, Klaus – Sander, Günter: § 261.Teoksessa Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. Band 3 §§ 185-262 StGB. Verlag C. H. Beck 2003 s. 1335–1363.
Millington – Sutherland Williams 2003
Millington, Trevor – Sutherland Williams, Mark: The Proceeds of Crime. The Law and Practice of Restraint, Confiscation, and Forfeiture. Oxford University Press 2003.
Mitsilegas 2005
Mitsilegas, Valsamis: From National to Global, from Empirical to Legal: The Ambivalent Concept of Transnational Organized Crime. Teoksessa Beare, Margaret E. (ed.): Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption. University of Toronto Press 2005 s. 55–87.
Mitsilegas – Gilmore 2007
Mitsilegas, Valsamis – Gilmore, Bill: The EU Legislative Framework Against Money Laundering and Terrorist Finance: A Critical Analysis in the Light of Evolving Global Standards. International & Comparative Law Quarterly 2007 s. 119–140.
Model Penal Code
Model Penal Code and Commentaries. Part I. General Provisions. American Law Institute 1985.
Molan – Bloy – Lanser 2003
Molan, Mike – Bloy, Duncan – Lanser, Denis: Modern Criminal Law. Cavendish Publishing Limited 2003.
Money Laundering Guidance
Money Laundering Guidance. Law Society of England and Wales. Osoitteessa www.lawsociety.org.uk.
Money Laundering Offences.
Money Laundering Offences. The Crown Prosecution Service. Osoitteessa www.cps.gov.uk.
Mortman 1991-1992
Mortman, Scott E.: Putting Starch in European Efforts to Combat Money Laundering. Fordham Law Review 1991–1992 s. 429–465.
Muller-Graff 1998
Muller-Graff, Peter-Christian: The European Treaty Framework and the Criminal Law: EC Competences in Criminal Law. Teoksessa Cullen, Peter J. – Gilmore, William C. (eds.): Crime Sans Frontieres: International and European Legal Approaches. Edinburgh University Press 1998 s. 100–110.
Mäenpää 2000
Mäenpää Olli: Hallinto-oikeus. Helsinki 2000.
Mäenpää 2001
Mäenpää, Olli: Eurooppalainen hallinto-oikeus. Helsinki 2001.
Määttä – Rautio 1999
Määttä, Kalle – Rautio, Jaakko: Hyötykonfiskaatio: nettohyödyn konfiskoinnista laajennettuun hyötykonfiskaatioon. Teoksessa Määttä, Kalle – Kanniainen, Vesa (toim.): Näkökulmia oikeustaloustieteeseen. Helsinki 1999 s. 105–120.
Nakajima 2004
Nakajima, Chizu: Politics: Offshore Centres, Transparency and Integrity: The Case of the UK Territories. Teoksessa Masciandaro, Donato (ed.): Global Financial Crime. Terrorism, Money Laundering and Offshore Centres. Ashgate Publishing Company 2004 s. 219–246.

Naylor 2005
Naylor, R.T.: Follow-the-Money Methods in Crime Control Policy. Teoksessa Beare, Margaret E. (ed.): Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption. University of Toronto Press 2005 s. 256–290.
Neira 2004
Neira, Taina: Rahanpesurikokset. Teoksessa Lahti, Raimo – Koponen, Pekka (toim.): Uudistuva talousrikosoikeus. Helsinki 2004 s. 113–139.
Newell 2003
Newell, James L.: Political corruption in Italy. Teoksessa Van Duyne, Petrus C. – von Lampe, Klaus – Newell, James L. (eds.): Criminal finances and organising crime in Europe. Wolf Legal Publishers 2003 s. 191–215.
Nissinen 2003
Nissinen, Matti: Ympäristörikoksista käytännössä. Defensor Legis 2003 s. 620–639.
NStZ 1999
Oikeustapauskommentaari: Geldwäsche durch Erschwerung des Zugriffs durch den Berechtigten – Fall Zlof. Neue Zeitschrift für Strafrecht 1999 s. 83–84.
Nuotio 1995
Nuotio, Kimmo: Taloudellisen rikollisuuden arviointi rikosoikeuden yleisten oppien kannalta. Lakimies 1995 s. 950–985.
Nuotio 1998
Nuotio, Kimmo: Teko, vaara, seuraus. Helsinki 1998.
Nuotio 1998a
Nuotio, Kimmo: Perusoikeuksien merkityksestä rikosoikeudessa. Teoksessa Länsineva, Pekka – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Perusoikeuspuheenvuoroja. Turku 1998 s. 137–164.
Nuotio 2001
Nuotio, Kimmo: Eurooppalaistuva rikosoikeus – rikosoikeudellistuva Eurooppa. Defensor Legis 2001 s. 686–699.
Nuotio 2002
Nuotio, Kimmo: Kriittisiä näkökohtia rikosoikeuden paikasta Euroopan unionin oikeudessa. Eduskunnan kanslian julkaisussa 9/2002: Eurooppalainen yhteistyö ja kansalliset vaikutusmahdollisuudet EU:n rikosoikeudellisessa ja poliisiyhteistyössä. Helsinki 2002 s. 143–158.
Nuotio 2003
Nuotio, Kimmo: Lainsäätäjä rikosoikeuden yleisten oppien parissa. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII Pekka Koskiselle 1.1.2003. Helsinki 2003 s.243–269.
Nuotio 2003a
Nuotio, Kimmo: Euroopan unioni kriminaalipolitiikan tekijänä – järkevän kriminaalipolitiikan päätepiste? Lakimies 2003 s. 1213–1235.
Nuotio 2004
Nuotio, Kimmo: On the Significance of Criminal Justice for a Europe ”United in Diversity”. Teoksessa Nuotio,Kimmo (ed.): Europe in Search of “Meaning and Purpose”. Helsinki 2004 s. 171–210.
Nuotio 2005
Nuotio, Kimmo: Oikeuslähteet, ”supernormistot” ja ratkaisujen perustelu. Teoksessa Oikeus – kulttuuria ja teoriaa. Juhlakirja Hannu Tolonen 2005. Turku 2005 s. 128–152.
Nuotio 2006
Nuotio, Kimmo: Terrorism as a Catalyst for the Emergence, Harmonization and Reform of Criminal Law. Journal of International Criminal Justice. 2006 s. 998–1016.

Nuotio 2007
Nuotio, Kimmo: Eurooppalaistuva rikosoikeus. Teoksessa Ojanen, Tuomas – Haapea, Arto (toim.): EU-oikeuden perusteet II. Helsinki 2007 s. 375–411.
Nuotio 2007a
Nuotio, Kimmo: Participation in Crime in Nordic Criminal Laws: Variations on a Theme. Teoksessa Husa, Jaakko – Nuotio, Kimmo – Pihlajamäki, Heikki (eds.): Nordic Law – Between Tradition and Dynamism. Intersentia 2007 s. 127–152.
Nuotio 2007b
Nuotio, Kimmo: Eurooppalaistuvan rikosoikeuden ääriviivat. Lakimies 2007 s. 1102–1122.
Nuutila 1996
Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Helsinki 1996.
Nuutila 1997
Nuutila, Ari-Matti: Rikoslain yleinen osa. Helsinki 1997.
Nuutila 1998
Nuutila, Ari-Matti: Rangaistuksella uhkaaminen ja rangaistukseen tuomitseminen perusoikeuksien valossa. Teoksessa Länsineva, Pekka – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Perusoikeuspuheenvuoroja.Turku 1998 s. 165–178.
Nuutila 2000
Nuutila, Ari-Matti: Rangaistus ja menettämisseuraamus huumeiden laajamittaisesta viljelystä. Oikeustapauskommentti (KKO 1999:89). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II 1999. Helsinki 2000 s. 67–77.
Nuutila 2001
Nuutila, Ari-Matti: Saako rikoksella saadut varat salata ulosotossa ja verotuksessa? Teoksessa Turun oikeustieteellinen tiedekunta 40 vuotta. Turku 2001 s. 167–177.
Nuutila 2002
Nuutila, Ari-Matti: RL 29: Rikokset julkista taloutta vastaan. Teoksessa Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Helsinki 2002 s. 991–1034.
Nuutila 2002a
Nuutila, Ari-Matti: Muutamia reunaehtoja ”EU:n kriminaalipolitiikalle”. Eduskunnan kanslian julkaisussa 9/2002: Eurooppalainen yhteistyö ja kansalliset vaikutusmahdollisuudet EU:n rikosoikeudellisessa ja poliisiyhteistyössä. Helsinki 2002 s. 159–166.
Nuutila 2003
Nuutila, Ari-Matti: Menettämisseuraamuksia (RL 10 luku) koskevia vanhoja ja uusia ongelmia. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII Pekka Koskiselle 1.1.2003. Helsinki 2003 s. 271–283.
Ojala 2005
Ojala, Timo: Teleologinen tulkinta ja oikeusperiaatteiden punninta rikostunnusmerkistön tulkinnassa. Teoksessa Huovila, Mika – Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.): Rikostuomion perusteleminen. Helsinki 2005 s. 221–234.
Ojala 2007
Ojala, Timo: Rahanpesun yksiköiminen ja tekoajan määrittäminen. Teoksessa Koponen, Pekka – Lahti, Raimo – Ojala,Timo (toim.): Kirjoituksia talousrikosoikeudesta Helsinki 2007 s. 199–210.
Ojanen 1996
Ojanen, Tuomas: Ennakkoratkaisumenettely: EY:n oikeuden vaatimuksia ja jäsenvaltioiden tuomioistuinten käytäntöä. Helsinki 1996.
Ojanen 1998
Ojanen, Tuomas: The European way: the structure of national court obligation under EC law. Helsinki 1998.

Ojanen 1999
Ojanen, Tuomas: EY:n oikeuden perusvaikutuksista jäsenvaltioiden tuomioistuinten toiminnassa. Oikeustiede-Jurisprudentia XXXII 1999 s. 221–295.
Ojanen 2003
Ojanen Tuomas: Euroopan unioni ja kotimainen perusoikeusjärjestelmä. Lakimies 2003 s. 1149–1168.
Ojanen 2004
Ojanen, Tuomas: ”Suomi on täysivaltainen tasavalta” – täysivaltaisuusarvioinnin lähtökohtia ja perusteita uuden perustuslain aikana. Oikeustiede-Jurisprudentia XXXVII 2004 s. 385–432.
Ojanen 2004a
Ojanen, Tuomas: Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomio asiassa C-112/00 Eugen Schmidberger Internationale Transporte Planzüge vastaan Itävallan tasavalta – Luxemburgin tuomarit tavaroiden vapaan liikkuvuuden ja perusoikeuksien välistä suhdetta pohtimassa. Lakimies 2004 s. 126–135.
Ojanen 2005
Ojanen, Tuomas: Eurooppa-tuomioistuimet ja suomalaiset tuomioistuimet. Lakimies 2005 s. 1210–1228.
Ojanen 2006
Ojanen, Tuomas: EU-oikeuden perusteita. Helsinki 2006.
Ojanen 2007
Ojanen, Tuomas: EU-oikeuden valtionsisäisiä vaikutuksia määrittävät periaatteet. Teoksessa Ojanen, Tuomas – Haapea, Arto (toim.): EU-oikeuden perusteet II. Helsinki 2007 s. 21–46.
Ojanen 2007a
Ojanen, Tuomas: Perus- ja ihmisoikeudet terrorismin vastatoimissa Euroopan unionissa. Lakimies 2007 s. 1053–1074.
Ormerod 2005
Ormerod, David: Smith & Hogan Criminal Law. Oxford University Press 2005.
O’Sullivan-Butler 2003-2004
O’Sullivan-Butler, Joan M.: Combatting Money Laundering and International Terrorism: Does the USA Patriot Act Require the Judicial System to Abandon Fundamental Due Process in the Name of Homeland Security? St.Thomas Law Review 2003–2004 s. 395–422.
Oswald 1997
Oswald, Katharina: Money-Laundering Legislation in Germany: Selected Results from a Recent Research Project. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 1997 s. 196–202.
Palmgren 1949
Palmgren, Bo: Konfiskation vid tjuvnadsbrott. Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 1949 s. 219–240.
Paoli 2003
Paoli, Letizia: The ”invisible hand of the market”: the illegal drugs trade in Germany, Italy and Russia. Teoksessa van Duyne, Petrus C. – von Lampe, Klaus – Newell, James L. (eds.): Criminal finances and organising crime in Europe. Wolf Legal Publishers 2003 s. 19–40.
Parker 1996
Parker, Wilmer III: Nowhere To Run; Nowhere To Hide – The Long Arm of the U.S. Law Enforcement. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 304–318.
Paunio – Lindroos-Hovinheimo 2008
Paunio, Elina – Lindroos-Hovinheimo, Susanna: Kielellisen tulkinnan fiktio EU-oikeudessa. Lakimies 2008 s. 230–247.

Peers 2006
Peers, Steve: EU Justice and Home Affairs Law. Oxford University Press 2006.
Pellonpää 1999
Pellonpää, Matti: Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate. Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. Helsinki 1999 s. 283–294.
Pellonpää 2005
Pellonpää, Matti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 2005.
Pellonpää 2005a
Pellonpää, Matti: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja Euroopan unioni. Lakimies 2005 s. 1229–1250.
Phillips 2004
Phillips, Alyssa: Terrorist Financing Laws Won't Wash: It Ain't Money Laundering. The University of Queensland Law Journal 2004 s. 81–101.
Pieth 1998
Pieth, Mark: The Prevention of Money Laundering: A Comparative Analysis. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 1998 s. 159–168.
Pieth 2004
Pieth, Mark: International standards against money laundering. Teoksessa Pieth, Mark – Aiolfi, Gemma (eds.): A Comparative Guide to Anti-Money Laundering. A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA. Edward Elgar Publishing Limited 2004 s. 3–42.
Pieth 2006
Pieth, Mark: Criminalizing the Financing of Terrorism. Journal of International Criminal Justice 2006 s. 1074–1086.
Pieth 2007
Pieth, Mark: Selbstregulierung zum Schutz vor strafrechtlicher Organisationshaftung: die Bank und das Geldwäscherisiko. Teoksessa Festschrift für Heike Jung. Nomos 2007 s. 717–728.
Pikkujämsä 2001
Pikkujämsä, Mikko: Oikeusperiaatteet ja arvonlisäverotus kiinteistöalalla. Helsinki 2001.
Pirjatanniemi 2005
Pirjatanniemi, Elina: Vihertyvä ympäristöoikeus. Ympäristökriminalisointien oikeutus, mahdollisuudet ja rajat. Helsinki 2005.
Pirjatanniemi 2006
Pirjatanniemi, Elina: Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 13.9.2005 (suuri jaosto) asiassa C-176/03, EU 35 artiklaan perustuva kumoamiskanne, kantajana Euroopan yhteisöjen komissio ja vastaajana Euroopan unionin neuvosto. Lakimies 2006 s. 655–667.
Pirjatanniemi 2007
Pirjatanniemi, Elina: Kansainvälistyvä rikosoikeus – rangaistusteoreettisia pohdintoja. Lakimies 2007 s. 1089–1101.
Popham – Probus 1987–1988
Popham, John – Probus, Matthew: Structured Transactions in Money Laundering: Dealing with Tax Evaders, Smurfs, and Other Enemies of the People. American Journal of Criminal Law 1987–1988 s. 83–114.
Prechal 2005
Prechal, Sacha: Directives in EC Law. Oxford University Press 2005.
President's Commission on Organized Crime
President's Commission on Organized Crime:The Cash Connection: Organized Crime, Financial Institutions, and Money Laundering. Washington DC: US Government Printing Office 1985.

Pölönen 2002
Pölönen, Pasi: Asianajajan salassapitovelvollisuus asianajotoimistossa suoritettavassa takavarikossa. Defensor Legis 2002 s. 1044–1062.
Pölönen 2003
Pölönen, Pasi: Henkilötodistelu rikosprosessissa. Helsinki 2003.
Pöysti 1997
Pöysti, Tuomas: Eurooppalainen rikosoikeus ja Euroopan unionin rikosoikeuden Corpus Juris -hanke. Lakimies 1997 s. 132–159.
Pöysti 1999
Pöysti, Tuomas 1999: Tehokkuus, informaatio ja eurooppalainen oikeusalue. Helsinki 1999.
Quillen 1991
Quillen, Jeffrey Lowell: The International Attack on Money Laundering: European Initiatives. Duke Journal of Comparative & International Law 1991 s. 213–240.
Quirk 2007
Quirk, Peter J.: Money Laundering: Muddying the Macroeconomy. Maailman pankin kotisivut www.worldbank.org/fandd/english/0397/articles/0110397.htm.
Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet 2008
Rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisu 2008: Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. Keskusrikospoliisi. Saatavissa osoitteesta www.poliisi.fi/krp.
Rahanpesun selvittelykeskus puolivuosikatsaus 2007. Keskusrikospoliisi 2007.
Saatavissa osoitteessa www.rahanpesu.fi.
Raitio 1998
Raitio, Juha: Mistä EY:n jäsenvaltioiden vahingonkorvausvastuu jäsenvelvoitteiden rikkomisesta yksityiselle aiheutuneista vahingoista voidaan johtaa? Lakimies 1998 s. 630–650.
Raitio 1999
Raitio, Juha 1999: Mitä direktiivien sitovuudelle on tapahtumassa? Lakimies 1999 s. 82–114.
Raitio 2002
Raitio, Juha: Oikeustapauskommentti Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisu 4.6.2002 asiassa C-99/00 Lyckeskog. Lakimies 2002 s. 1001–1007.
Raitio 2005
Raitio, Juha: Johdatus Euroopan integraation historiaan ja eurooppaoikeuteen. Helsinki 2005.
Raitio 2006
Raitio, Juha: Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat. Helsinki 2006.
Rapport 2002:7
Rapport 2002:7: Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk. Brottsförebyggande rådet 2002.
Rapport 2007:4
Rapport 2007:4: Vart tog alla pengar vägen? En studie av narkotikabrottslighetens ekonomihantering. Brottsförebyggande rådet 2007.
Rautio 1994
Rautio, Jaakko: Huumausaineen menettämisen edellytyksistä. Defensor Legis 1994 s. 477–484.
Rautio 1996
Rautio, Jaakko: Rangaistusmääräysmenettelystä. Helsinki 1996.
Rautio 1997
Rautio, Jaakko: Erittäin tärkeä yleinen etu syyttäjän syyteoikeuden perustana. Defensor Legis 1997 s. 422–444.
Rautio 2006
Rautio, Jaakko: Hyötykonfiskaatiokanne. Helsinki 2006.

Rautio 2006a
Rautio, Jaakko: Viranomainen asianomistajana. Oikeustapauskommentti (KKO 2006:74). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II 2006. Helsinki 2007 s. 145–154.
Rautio 2007
Rautio, Jaakko: Menettämisseuraamusten yleiset opit – onko niitä? Teoksessa Lahti, Raimo – Koponen, Pekka (toim.): Talousrikokset. 2. painos. Helsinki 2007 s. 29–52.
Rees – Hall 2003
Rees, Edward – Hall, Andrew: The Proceeds of Crime Act 2002. Oxford University Press 2003.
Reichel 2005
Reichel, Philip (ed.): Handbook of Transnational Crime & Justice. SAGE Publications 2005.
Reid 1996
Reid, Paula M.: Money Laundering – An Irish Perspective. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 206–227.
Rekola 1947
Rekola, Aarne: Tulo- ja omaisuusverolaki. Helsinki 1947.
Rider 1996
Rider, Barry A.K.: Taking the Profit Out of Crime. Teoksessa Rider, Barry – Ashe, Michael (eds.): Money Laundering Control. Round Hall Sweet & Maxwell 1996 s. 1–27.
Rider 1999
Rider, Barry: The Crusade Against Money Laundering – Time to Think! European Journal of Law Reform 1999 s. 501–525.
Rizkalla 1998
Rizkalla, Ayman: Money Laundering: The European Approach. Tulane European & Civil Law Forum 1998 s. 111–124.
Roberts 2003-2004
Roberts, Megan: Big Brother Isn't Just Watching You, He's Also Wasting Your Tax Payers Dollars: An Analysis of the Anti-Money Laundering Provisions of the USA Patriot Act. Rutgers Law Review 2003–2004 s. 573–602.
Robinson 1995
Robinson, Paul H.: Fundamentals of Criminal Law. Little, Brown and Company 1995.
Robinson – Dubber 2004
Robinson, Paul H. – Dubber, Markus Dirk: An Introduction to the Model Penal Code. University of Michigan Law School, State University of New York at Buffalo. Saatavissa osoitteessa http://wings.buffalo.edu.
Ronderos 2005
Ronderos, Juan G.: The War on Drugs and the Military: The Case of Colombia. Teoksessa Beare, Margaret E. (ed.):Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption. University of Toronto Press 2005 s. 207–236.
Rosas 1999
Rosas, Allan: EU:n jäsenvaltioiden perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet. Lakimies 1999 s. 908–919.
Rosen 2005-2006
Rosen, Eric: Solicitation and Conspiracy: A Florida Practitioner's Guide to Double Jeopardy Defence and Analysis. Nova Law Review 2005–2006 s. 183–207.
Rother 2003
Rother, Eila: Eurooppaoikeus ja arvonlisäverotus. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisujen vaikutuksesta arvonlisäverotukseen. Helsinki 2003.
Roxin 2003
Roxin, Claus: Strafrecht Allgemeiner Teil. Band II. Besondere Erscheinungsformen der Straftat. Verlag C. H. Beck 2003.

Räty 2005
Räty, Markku: Hyödyn menettäminen huumausainerikoksissa ja KKO 2004:73. Defensor Legis 2005 s. 178–182.
Saarni-Rytkölä 1959
Saarni-Rytkölä, Maarit: Keskustelukysymys n:o 2/1957. Lakimies 1959 s. 193–199.
Sahavirta 2007
Sahavirta, Ritva: Rahanpesurikokset. Teoksessa Lahti, Raimo – Koponen, Pekka (toim.): Talousrikokset. 2. painos. Helsinki 2007 s. 149–180.
Sahavirta 2007a
Sahavirta, Ritva: Verorikokset. Teoksessa Lahti, Raimo – Koponen, Pekka (toim.): Talousrikokset. 2. painos. Helsinki 2007 s. 181–229.
Sakslin 1998
Sakslin, Maija: Kansallisista perusoikeuksista yhteisön oikeudeksi. Teoksessa Länsineva, Pekka – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Perusoikeuspuheenvuoroja. Turku 1998 s. 195–210.
Salmiala 1951
Salmiala, Bruno A.: Vieläkin muutama sana RL 2 luv. 16 § 1 mom:n hyödyn konfiskatiota koskevan säännöksen tulkinnasta. Defensor Legis 1951 s. 20–31.
Salminen 2006
Salminen, Janne: Oikeustapauskommentaari Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 16.6.2005 (suuri jaosto) asiassa C-105/03, rikosasia vastaajana Maria Pupino. Myös EU-puitepäätös tuottaa tulkintavaikutuksen: rikosoikeudellisen yhteistyön ja poliisiyhteistyön alalla annetun puitepäätöksen vaikutukset ja niiden perusteet. Lakimies 2006 s. 286–299.
Salminen – Urpilainen 2007
Salminen, Janne – Urpilainen, Matti: Eurooppavero-oikeus. Teoksessa Ojanen, Tuomas – Haapea, Arto (toim.): EU-oikeuden perusteet II 2007 s. 339–374.
Salminen 2007
Salminen, Janne: Euroopan unionin kolmannen pilarin alaisen yhteistyön instrumenttien asema, oikeusvaikutukset ja sovellettavuus jäsenvaltioiden oikeudessa. Lakimies 2007 s. 863–888.
Salovaara 1948
Salovaara, Niilo: Rikoksen yrityksestä. Erityisesti n.s. kelvotonta yritystä silmällä pitäen. Helsinki 1948.
Saraviita 2005
Saraviita, Ilkka: Suomalainen perusoikeusjärjestelmä. Helsinki 2005.
Savona – Manzoni 1999
Savona, Ernesto U. – Manzoni, Francesca: European Money Trails. Harwood Academic Publishers 1999.
Savona 2002
Savona, Ernesto: Obstacles in Company Law to Anti-Money Laundering International Co-Operation in European Union Member States. European Journal of Law Reform 2002 s. 307–335.
Schaap 1998
Schaap, Cees D.: Fighting Money Laundering with Comments on the Legislation of the Netherlands Antilles and Aruba. Kluwer Law International 1998.
Scheinin 1991
Scheinin, Martin: Ihmisoikeudet Suomen oikeudessa. Helsinki 1991.
Scheinin 1999
Scheinin, Martin: Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Suomen perusoikeusjärjestelmä. Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. Helsinki 1999 s. 187–203.

Sehlström 2006
Sehlström, Johan: Bör vi införa en mer generell kriminalisering av planering för allvarliga brott? Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet 2006–07 s. 520–546.
Serlachius 1914
Serlachius, Allan: Suomen rikosoikeuden oppikirja. II osa. Helsinki 1914.
Sevenster 1992
Sevenster, Hanna: Criminal Law and EC Law. Common Market Law Review 1992 s. 29–70.
Sherman 1993
Sherman, Tom: International Efforts to Combat Money Laundering: The Role of the Financial Action Task Force. Teoksessa MacQueen, Hector L. (ed.): Money Laundering. Edinburgh University Press 1993 s. 12–20.
Shuck 1995-1996
Shuck, Wendy: The Impact of Anti-Money Laundering Laws on Attorney – Client Privilege. Suffolk Transnational Law Review 1995–1996 s. 507–522.
Sihto 2007
Sihto, Juha: Kansainvälinen rikosprosessioikeus. Teoksessa Lappalainen, Juha – Frände, Dan – Havansi, Erkki – Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna – Nylund, Anna – Rautio, Jaakko – Sihto, Juha – Virolainen, Jyrki: Prosessioikeus 2007 s. 1335–1433.
Siltala 2003
Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. Helsinki 2003.
Smith 1992
Smith, Geoffrey W.: Competition in the European Financial Services Industry: The Free Movement of Capital Versus the Regulation of Money Laundering. University of Pennsylvania Journal of International Business Law 1992–1993 s. 111–140.
Sneck 2002
Sneck, Timo: Tullilainsäädäntö. Helsinki 2002.
The Solicitor's duty of client confidentiality, Law Society of England and Wales; osoitteessa www.lawsociety.org.uk.
Soukka 1948
Soukka, Paavo: Autonkuljettajien murhat. Defensor Legis 1948 s. 18–34.
Spaventa 2007
Spaventa, Eleonor: Opening Pandora's Box: Some Reflections on the Constitutional Effects of the Decision in Pupino. European Constitutional Law Review 2007 s. 5–24.
Sproule – St.Dennis 1989
Sproule, D.W. – St.Dennis, Paul: The UN Drug Trafficking Convention: An Ambitious Step. Canadian Yearbook of International Law 1989 s. 263–293.
Stessens 2000
Stessens, Guy: Money Laundering. A New International Law Enforcement Model. Cambridge University Press 2000.
Stessens 2007
Stessens, Guy: Money Laundering. The European Union Criminal Law 2007 s. 201–209.
Strafer 1989-1990
Strafer, Richard: Money Laundering: The Crime of the '90's. American Criminal Law Review 1989–1990 s. 149–207.
Strahl 1976
Strahl, Ivar: Allmän straffrätt i vad angår brotten. Nordstedt 1976.
Stree 2001
Stree, Walter: § 261 Geldwäsche, Verschleierung unrechtmässig erlangter Vermögenswerte. Teoksessa Schönke/Schröder Strafgesetzbuch. Kommentar 26. Auflage. Verlag C. H. Beck 2001 s. 2035–2043.

Stuart 1987
Stuart, Don: Canadian Criminal Law. The Carswell Company Limited 1987.
Suendorf 2001
Suendorf, Ulrike: Geldwäsche. Eine kriminologische Untersuchung. Hermann Luchterhand Verlag GmbH 2001.
Suominen 2007
Suominen, Annika: Bruttoperiaate ja EU-rikosoikeus rikoshyödyn menettämisessä. Oikeustapauskommentti (KKO 2007:1). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2007. Helsinki 2007 s. 15–17.
Suviranta 1996
Suviranta, Outi 1996: Virkamiehen ratkaisutoiminta ja Euroopan yhteisön oikeus. Helsinki 1996.
Takáts 2007
Takáts, Előd: A Theory of ”Crying Wolf”: The Economics of Money Laundering Enforcement. IMF Working Paper, WP/07/81, 2007 saatavissa osoitteesta www.imf.org.
Tapani 2000
Tapani, Jussi: Mitä rikoslaki kieltää maksukyvyttömyyden uhatessa? Lakimies 2000 s. 691–718.
Tapani 2002
Tapani, Jussi: Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate vaihdantasuhteiden puristuksessa. Defensor Legis 2002 s. 939–965.
Tapani 2003
Tapani, Jussi: Törkeä kätkemisrikos ja tilisiirrot. Oikeustapauskommentti (KKO 2003:17). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2003. Helsinki 2003 s. 116–124.
Tapani 2004
Tapani, Jussi: Petos liikesuhteessa. Helsinki 2004.
Tapani 2004a
Tapani, Jussi: Esirikoksen selvittäminen kätkemisrikoksesta tuomittaessa. Oikeustapauskommentti (KKO 2004:24). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2004. Helsinki 2004 s. 168–175.
Tapani 2005
Tapani, Jussi: Parituksella saadut vuokratulot rikoshyötynä. Oikeustapauskommentaari (KKO 2005:71). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2005. Helsinki 2005 s. 526–529.
Tapani 2005a
Tapani, Jussi: Mistä puhumme, kun puhumme olosuhdetahallisuudesta? Teoksessa Rikos, rangaistus ja prosessi. Juhlajulkaisu Eero Backman 1945 – 14/5 – 2005. Turku 2005 s. 283–301.
Tapani 2006
Tapani, Jussi: Tuomari ja rikosoikeuden yleiset opit. Oikeustiede – Jurisprudentia XXXIX 2006 s. 299–397.
Tapani 2006a
Tapani, Jussi: Veropetos. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Helsinki 2006 s. 508–533.
Tapani 2006b
Tapani, Jussi: Kätkemisrikos. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Helsinki 2006 s. 618–623.

Tapani 2006c
Tapani, Jussi: Verorikkomus. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Helsinki 2006 s. 534–541.
Tapani – Tolvanen 2004
Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuu 2004.
Tapani – Tolvanen 2005
Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Lain vai perustelujen mukaan – pohdintoja rattijuopon ajoneuvon konfiskaatiosta. Defensor Legis 2005 s. 1201–1212.
Tapani – Tolvanen 2005a
Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Oikeustapauskommentaari KKO 2004:109. Defensor Legis 2005 s. 657–665.
Tiilikainen – Helander – Heliskoski 2005
Tiilikainen, Teija – Helander, Petri – Heliskoski, Joni: Euroopan perustuslaki. Helsinki 2005.
Tikka 1999
Tikka, Kari: Verolakien perustuslainmukaisuuden tutkimisesta tuomioistuimissa. Lakimies 1999 s. 982–994.
Tikka 2003
Tikka, Kari: Tuloverosuvereniteetin kaventuminen lainsäätäjän haasteena. Lakimies 2003 s. 1184–1197.
Timonen 1993
Timonen, Pekka: ETA-sopimuksen vaikutus suomalaiseen oikeuslähde- ja laintulkintaoppiin. Lakimies 1993 s. 583–597.
Tolonen 2003
Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. Helsinki 2003.
Tolvanen 1999
Tolvanen, Matti: Tieliikennerikokset ja kriminaalipolitiikka. Helsinki 1999.
Tolvanen 2005
Tolvanen, Matti: Johdatus kriminaalipolitiikan teoriaan. Joensuu 2005.
Tolvanen 2006
Tolvanen, Matti: Rikosoikeudellisen vanhentumisen ongelmia. Defensor Legis 2006 s. 359–369.
Trechsel 2005
Trechsel, Stefan: Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford University Press 2005.
Träskman 1977
Träskman, Per Ole: Den finska straffrättens tillämpningsområde. Borgå 1977.
Träskman 1992
Träskman, Per Ole: Provisions on Jurisdiction in Criminal Law – The Reform of Law Caught in the Tension between Tradition and Dynamism. Teoksessa Lahti, Raimo – Nuotio, Kimmo (eds.): Criminal Law Theory in Transition. Finnish and Comparative Perspectives. Helsinki 1992 s. 511–526.
Träskman 1997
Träskman, Per Ole: Den internationella straffrätten. Teoksessa Lahti, Raimo (toim.): Nykyajan rikosoikeus II. Helsinki 1997 s. 317–343.
Träskman 2003
Träskman, Per Ole: Samma straff för lika brott – strävandena att uppnå en enhetlig rättstillämpning inom Europa. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII Pekka Koskiselle 1.1.2003 omistettu. Helsinki 2003 s. 303–316.

Tröndle – Fischer 2001
Tröndle, Herbert – Fischer, Thomas: Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 51. Auflage. Verlag C. H. Beck.
Tuori 1999
Tuori, Kaarlo: Yleinen järjestys ja turvallisuus – perusoikeusko? Lakimies 1999 s. 920–931.
Tuori 2000
Tuori, Kaarlo: Kriittinen oikeuspositivismi. Helsinki 2000.
Tuori 2003
Tuori, Kaarlo: Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt. Helsinki 2003.
Tuori 2003a
Tuori, Kaarlo: Tuomarivaltio – uhka vai myytti? Lakimies 2003 s. 915–943.
Tupamäki 1999
Tupamäki, Matti: Valtion rikosoikeudellisen toimivallan ulottuvuus kansainvälisessä oikeudessa. Helsinki 1999.
Ulph 2006
Ulph, Janet: Commercial Fraud. Civil liability, human rights, and money laundering. Oxford University Press 2006.
Ulväng 2005
Ulväng, Magnus: Påföljdskonkurrens – problem och principer. Iustus Förlag AB 2005.
Ulväng 2007
Ulväng, Magnus: Likgiltighetsuppsåt eller ett tredje skuldrekvisit – likgiltigt vilket? Teoksessa Festskrift till Madeleine Leijonhufvud. Norstedts Juridik 2007 s. 337–360.
UN Commentary 1998
Commentary on the United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances 1988. United Nations Publications 1998.
United Nations Global Programme against Money Laundering 1998
United Nations Global Programme against Money Laundering. United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention 1998.
U.S Senate 1992
The BCCI Affair, a report to the Committee on Foreign Relations, U.S. Senate, December 1992. Saatavissa osoitteesta http://www.fas.org/irp/congress/1992_rpt/bcci/02.
Utriainen – Hepola 1985
Utriainen, Terttu – Hepola, Matti: Alkoholirikokset. Helsinki 1985.
Vervaele 2006
Vervaele, John A.E.: The European Community and Harmonization of the Criminal Law Enforcement of Community Policy. The European Criminal Law Associations' Forum "eucrim" 2006 s. 87–93.
Viljanen 1989
Viljanen, Pekka: Rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn arvioimisesta. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia VI. Rikosoikeuden juhlavuonna 1989. Helsinki 1989 s. 523–540.
Viljanen 2002
Viljanen, Pekka: Rikoslain uuden 10 luvun mukaisesta hyödyn menettämisestä ja laajennetusta hyödyn menettämisestä. Defensor Legis 2002 s. 3–20.
Viljanen 2002a
Viljanen, Pekka: Menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättäminen alkoholirikoksissa. Oikeustapauskommentti (KKO 2002:31). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2002. Helsinki 2002 s. 205–207.
Viljanen 2004
Viljanen, Pekka: Voidaanko tai pitäisikö rattijuopon auto konfiskoida? Lakimies 2004 s. 493–501.

Viljanen 2005
Viljanen, Pekka: Kavalletuilla varoilla saadut pelivoitot rikoshyötynä. Oikeustapauskommentti (KKO 2004:105). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II 2004. Helsinki 2005 s. 264–269.
Viljanen 2005a
Viljanen, Pekka:Varkauden ja veropetoksen välinen suhde. Oikeustapauskommentti (KKO 2004:105). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II 2004. Helsinki 2005 s. 379–382.
Viljanen 2006
Viljanen, Pekka: Hyötykonfiskaation ja vahingonkorvauksen välisen suhteen muutos ja lievemmän lain periaate. Teoksessa Oikeussosiologiaa ja kriminologiaa. Juhlajulkaisu Ahti Laitinen 1946 – 24/4. – 2006. Turku 2006 s. 241–251.
Viljanen 2006a
Viljanen, Pekka: Vielä rattijuopon ajoneuvon konfiskoinnista. Defensor Legis 2006 s. 370–381.
Viljanen 2006b
Viljanen, Pekka: Laajennetun hyödyn menettämisseuraamus. Oikeustapauskommentti (KKO 2006:51). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2006. Helsinki 2006 s. 365–372.
Viljanen 2006c
Viljanen, Pekka: Menetetäänkö rikoshyöty ja laajennettu rikoshyöty sellaisenaan vai arvomääräisenä? Oikeustapauskommentti (KKO 2006:9). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2006. Helsinki 2006 s. 71–77.
Viljanen 2007
Viljanen, Pekka: Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena. Helsinki 2007.
Viljanen, Veli-Pekka 1990
Viljanen, Veli-Pekka: Perustuslaki ja laintulkinta. Lakimies 1990 s. 203–236.
Viljanen, Veli-Pekka 1998
Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet ja rikoslainsäädäntö. Teoksessa Länsineva, Pekka – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Perusoikeuspuheenvuoroja. Turku 1998 s. 277–306.
Viljanen, Veli-Pekka 1999
Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien rajoittaminen. Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. Helsinki 1999 s. 157–186.
Viljanen, Veli-Pekka 2001
Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Helsinki 2001.
Virolainen, Jyrki 1995
Virolainen, Jyrki: Lainkäyttö. Helsinki 1995.
Virolainen – Pölönen 2003
Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. Helsinki 2003.
Virolainen – Pölönen 2004
Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin osalliset. Helsinki 2004.
Vogel 1997
Vogel, Joachim: Geldwäsche – ein europaweit harmonisierter Straftatbestand? Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW) 1997 s. 335–356.
Vogel 2005
Vogel, Joachim: The European integrated criminal justice system and its constitutional framework. Maastricht Journal of European and Comparative Law 2005 s. 125–147.

Voipio 1968
Voipio, Jaakko: Verotuksen kiertämisestä luovutustoimien vero-oikeudellisista vaikutuksista erityisesti silmällä pitäen näennäisluovutuksia sekä verovelvollisen yrityksiä määrätä oikeusvaikutusten syntymisestä. Helsinki 1968.
Vuorenpää 2007
Vuorenpää, Mikko: Syyttäjän tehtävät. Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta. Helsinki 2007.
Wahlberg 2003
Wahlberg, Markus: Den finska straffrättsvetenskapens födelse I. Helsingfors 2003.
Weigend 2006
Weigend, Thomas: The Universal Terrorist. The International Community Grappling with a Definition. Journal of International Criminal Justice 2006 s. 912–932.
Weinstein 1988
Weinstein, Adam K.: Prosecuting Attorneys for Money Laundering: A New and Questionable Weapon in the War on Crime. Law and Contemporary Problems 1988 s. 369–386.
Welling 1989
Welling, Sarah N.: Smurfs, Money Laundering, and the Federal Criminal Law: The Crime of Structuring Transactions. Florida Law Review 1989 s. 287–339.
Wennberg 1985
Wennberg, Suzanne: Försök till brott. Norstedt 1985.
Weyembergh 2005
Weyembergh, Anne: The Functions of Approximation of Penal Legislation within the European Union. Maastricht Journal of European and Comparative Law 2005 s. 149–172.
White 2006
White, Simone: Case C-176/03 and Options for the Development of a Community Criminal Law. The European Criminal Law Associations' Forum "eucrim" 2006 s. 93–99.
Whitney – Flynn – Moyle 2000
Whitney, Karen L. – Flynn, Martin M. – Moyle, Paul D.: The Criminal Codes. LBC Information Services 2000.
Wikström 1999
Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa. Johdatus verotuksen ja vero-oikeuden teoreettisiin ja käytännöllisiin yleisiin oppeihin. Turku 1999.
Wikström 2005
Wikström, Kauko: Kuka tarvitsee oikeuslähdeoppia? Teoksessa Oikeus – kulttuuria ja teoriaa. Juhlakirja Hannu Tolonen 2005. Turku 2005 s. 271–286.
Wikström 2005a
Wikström, Kauko: Suvereniteetti, integraatiopolitiikka ja EY-tuomioistuin. Teoksessa Tolonen, Juha – Annola, Vesa – Herler, Brita (toim.): Talousoikeuden taitekohtia. Juhlajulkaisu professori Asko Lehtoselle. Vaasa 2005 s. 199–214.
Wilhelmsson 1997
Wilhelmsson, Thomas: Vieteriukkoteoria EY-oikeudessa. Oikeustiede-Jurisprudentia 1997 s. 357–374.
Williams, James W. – Beare, Margaret E.: The Business of Bribery: Globalization, Economic Liberalization, and the 'Problem'of Corruption. Teoksessa Beare, Margaret E. (ed.): Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption. University of Toronto Press 2005 s. 88–119.
Winter 1972
Winter, J. A.: Direct Applicability and Direct Effect Two Distinct and Different Concepts in Community Law. Common Market Law Review 1972 s. 425–438.

Wolfbergin periaatteet
Global Anti-Money-Laundering Guidelines for Private Banking, Wolfberg AML Principles, May 2002. Saatavissa osoitteesta www.wolfberg-principles.com.
Wong 2004
Wong, Christoffer: Criminal Act, Criminal Jurisdiction and Criminal Justice. Polpress Publisher 2004.
Woodiwiss 2005
Woodiwiss, Michael: Transnational Organized crime: The Strange Career of an American Concept. Teoksessa Beare, Margaret E. (ed.): Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption. University of Toronto Press 2005 s. 3–34.
Wrench 1998
Wrench, Peter: The G8 and Transnational Organised Crime. Teoksessa Cullen, Peter J. – Gilmore, William C. (eds.): Crime Sans Frontieres: International and European Legal Approaches. Edinburgh University Press 1998 s. 39–43.
Yarnold 1999
Yarnold, Barbara M.: The Doctrinal Basis for the International Criminalization Process. Teoksessa Bassiouni, Cherif M. (ed.): International Criminal Law. Transnational Publishers, Inc. 1999 s. 127–152.
Zagaris 1999
Zagaris, Bruce: A Brave New World: Developments in Anti-Money Laundering and Related Litigation Traps for the Unwary in International Trust Matters. Vanderbilt Journal of Transnational Law 1999 s. 1023–1116.
Zagaris 2001
Zagaris, Bruce: Trends in International Money Laundering from a U.S. Perspective. The International Lawyer 2001 s. 839–865.
Zagaris 2004
Zagaris, Bruce: The Merging Of The Anti-Money Laundering And Counter-Terrorism Financial Enforcement Regimes After September 11, 2001. Berkeley Journal of International Law 2004 s. 123–158.
Äimä 2003
Äimä, Kristiina: EY-oikeuden vaikutukset välittömään verotukseen. Helsinki 2003.
Äärilä – Nyrhinen 2002
Äärilä, Leena – Nyrhinen, Ritva: Arvonlisäverotus käytännössä. Helsinki 2002.
Örnemark Hansen 1998
Örnemark Hansen, Helen: Penningtvätt. Ett urvattnat begrepp? Norstedts Juridik AB 1998.

Virallislähteet ja kansainvälinen sääntely

Kotimaiset virallislähteet

HE 36/1920 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 2 luvun 4, 5 ja 6 §:n sekä 28 luvun 1 §:n muuttamisesta toisin kuuluviksi.
HE 49/1958 vp: Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi, jonka YK:n yleiskokous on hyväksynyt 9.12.1948 ja joka on saatettu Suomessa voimaan asetuksella 4.2.1960 (5/1960).
HE 241/1973 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle ihmisyyttä vastaan tehtyjen rikosten rankaisemista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 66/1988 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
HE 40/1990 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosten yhtymistä kkoskevan lainsäädännön uudistamisesta.
HE 180/1992 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä
HE 268/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle kätkemisrikosta, luottamusaseman väärinkäyttöä ja velallisen epärehellisyyttä koskevien rikoslain säännösten muuttamisesta.
HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
HE 257/1994 vp: Hallituksen esitys tullilaiksi ja laiksi tullilaitoksesta annetun lain muuttamisesta.
HE 1/1996 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
HE 158/1997 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rahanpesun estämistä ja selvittämistä koskevaksi lainsäädännöksi.
HE 27/1999 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi.
HE 80/2000 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
HE 45/2001 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamisesta.
HE 44/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
HE 53/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi.
HE 13/2004 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta.
HE 13/2005 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
HE 197/2005 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle korruption vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta seka laiksi rikoslain 30 luvun 12 §:n 2 momentin muuttamisesta.
HE 83/2006 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.
HE 25/2008 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
KM 1976:72
Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72. Helsinki 1976.
LaVM 17/1993 vp – HE 180/1992 vp: Lakivaliokunnan mietintö 17/1993 vp. Hallituksen esityksestä rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä.
LaVM 18/2002 vp – HE 53/2002 vp: Lakivaliokunnan mietintö 18/2002 vp. Hallituksen esitys eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi.
LaVM 26/2002 vp – HE 183/1999 vp:
LaVM 28/2002 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksen (HE 44/2002) johdosta rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
OLJ 5/1984
Rikoslain kokonaisuudistus I. Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1984.

OLJ 4/1991
Huumausainerikokset. Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriö, Lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1991.
OLJ 4/1996
Menettämisseuraamukset. Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriö, Lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1996.
OLJ 5/2000
Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevat säännökset. Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriö, Lainvalmisteluosaston julkaisu 5/2000.
OM 2000
Työryhmän mietintö 2000. Ehdotus talousrikossäännösten tarkistamiseksi. Oikeusministeriö 2000.
OM 2006:3
Työryhmän mietintö 2006:3 tulliselvitysrikosta koskevaksi lainsäädännöksi. Oikeusministeriö 2006.
PeVL 6/1988 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 6/1988 vp. Hallituksen esitys yhdistyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 64/1981).
PeVL 2/1990 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 2/1990 vp. Hallituksen esitys ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen ja siihen liittyvien lisäpöytäkirjojen eräiden määräysten hyväksymisestä. (HE 22/1990 vp).
PeVL 14/1994 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 14/1994 vp. Hallituksen esitys Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä (HE 135/1994 vp).
PeVL 10/2000 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 10/2000 vp. Hallituksen esitys rikollisjärjestön toimitaan osallistumisen säätämisestä rangaistavaksi (HE 183/1999 vp).
PeVL 33/2000 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 33/2000 vp. Hallituksen esitys menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 80/2000 vp).
PeVL 38/2001 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 38/2001 vp. Hallituksen esitys Euroopan unionista tehdyn sopimuksen sekä Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten ja niihin liittyvien tiettyjen asiakirjojen muuttamisesta tehdyn Nizzan sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 93/2001 vp).
PeVL 58/2002 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 58/2002 vp. Hallituksen esitys laeiksi rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain sekä rikoslain 32 luvun 1 §:n muuttamisesta (HE 173/2002 vp).
PeVM 25/1994 vp: Perustuslakivaliokunnan mietintö 25/1994 vp. Hallituksen esitys perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp).
PeVM 10/1998 vp: Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/1998 vp. Hallituksen esitys uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi (HE 1/1998 vp).

Ruotsalaiset virallislähteet

Ds 1988:27: Häleri. Departementsserien. Stockholm 1988.
Ds 2006:17: Utvidgat förverkande m.m. Departementsserien. Stockholm 2006.
SOU 1940:19
Statens offentliga utredningar 1940:19: Förslag till ändrad lagstiftning om straff för försök till brott jämte motiv.
SOU 1996:185
Statens offentliga utredningar 1996:185: Straffansvarets gränser. Betänkande av Straffansvarsutredningen. Malmö 1996.

SOU 1997:36
Statens offentliga utredningar 1997:36): Bekämpande av penningtvätt. Slutbetänkande av Penningtvättutredningen. Stockholm 1997.
SOU 1999:147
Statens offentliga utredningar 1999:147: Effektivare förverkandelagstiftning. Betänkande av Förverkandeutredningen. Stockholm 2000.
Prop. 1990/91:127
Regeringens proposition 1990/91:127: Sveriges tillträde till FN:s narkotikabrottskonvention, m.m.
Prop. 1992/93:207
Regeringens proposition 1992/93:207: Åtgärder mot penningtvätt.
Prop. 1998/99:19
Regeringens proposition 1998/99:19: Ändring i lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, m.m.
Prop.2000/01:133
Regeringens proposition 2000/01:133: Tillträde till andra tilläggsprotokollet till bedrägerikonventionen.

Muut lähteet

Lähteet on aakkostettu sen mukaisesti kuin ne ovat alaviitteissä.

COM(90) 106 final
Commission of the European Communities. Proposal for a council directive on prevention of the financial system for the purpose of money laundering (COM(90)106final – SYN 254, 23.3.1990). (OJ C 106, 28.4.1990).
COM(90)593 final
Amendment to the Proposal for a council directive on prevention of use of the financial system for the purpose of money laundering (COM(90)593final – SYN 254). (OJ C 319, 19.12.1990).
COM(95)54 final
First Commission's report on the implementation of the Money Laundering Directive (91/308/EEC) to be submitted to the European Parliament and to the Council, COM(95)54 final, 3.3.1995.
COM(1998) 401 final
Second Commission report to the European Parliament and the Council on the implementation of the Money Laundering Directive, COM(1998) 401 final, 1.7.1998.
EAW-puitepäätös 2002/584/YOS
2002/584/YOS: Neuvoston puitepäätös, tehty 13 päivänä kesäkuuta 2002, eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisestä luovuttamismenettelystä (EYVL N:o L 190, 18.7.2002).
Ensimmäinen rahanpesudirektiivi (91/308/ETY)
Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi 91/308/ETY, annettu 10 päivänä kesäkuuta 1991, rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä (EYVL N:o L 166, 28.6.1991).
Ensimmäiseen rahanpesudirektiiviin liittyvä jäsenvaltioiden hallitusten julistus
Statement by the Representatives of the Governments of the Member States of the European Communities Meeting with the Council Concerning the Council Directive of 10 June 1991. (OJ No L 166/83).

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus No. R (80)10
Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus No. R (80)10, annettu 27 päivänä kesäkuuta1980: Measures Against the Transfer and the Safekeeping of Funds of Criminal Origin.

Euroopan neuvoston järjestäytyneen rikollisuuden tilannekatsaus vuodelta 2005
Organized crime situation report 2005. Focus on the threat of economic crime. December 2005. Council of Europe. Octopus Programme.

Euroopan neuvoston suositus (2001)11 periaatteista, joita jäsenvaltioiden tulee noudattaa taistelussa järjestäytynyttä rikollisuutta vastaan.

Euroopan parlamentin päätöslauselma ensimmäisestä komission kertomuksesta rahanpesudirektiivin täytäntöönpanosta (KOM (95)0054 – C4-0137/95).

Päätöslauselma ensimmäisestä komission kertomuksesta Euroopan parlamentille ja neuvostolle rahanpesusta annetun direktiivin (91/308/ETY) täytäntöönpanosta(COM (95)0054 – C4-0137/95). (EYVL nro C 198, 8.7.1996).

Euroopan parlamentin oikeusasioiden ja kansalaisten oikeuksien valiokunnan päätöslauselma komission toisesta kertomuksesta Euroopan parlamentille ja neuvostolle rahanpesudirektiivin täytäntöönpanosta (KOM(98)0401 ŰC4-0396/98), asiakirja A4-0093/99. (EYVL N:o C 175, 21.6.1999).

Euroopan parlamentin päätöslauselma oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa Euroopan unionissa (EYVL nro C 104, 6.4.1998).

Euroopan yhteisöjen komission asetus 2787/2000/EY, annettu 15 päivänä joulukuuta 2000, tietyistä yhteisön tullikoodeksista annetun neuvoston asetuksen 2913/92/ETY soveltamista koskevista säännöksistä annetun asetuksen 2454/93/ETY muuttamisesta (EYVL N:o L 330, 27.12.2000).

Euroopan yhteisöjen neuvoston asetus 2988/95/ETY, Euratom, annettu 18 päivänä joulukuuta 1995, Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta (EYVL N:o L 312, 23.12.1995).

Euroopan yhteisöjen neuvoston asetus 1383/2003/EY, annettu 22 päivänä heinäkuuta 2003, tulliviranomaisten toimenpiteistä epäiltäessä tavaroiden loukkaavan tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia sekä tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden suhteen toteutettavista toimenpiteistä (EYVL N:o L 196, 2.8.2003).

Explanatory report 1990
Council of Europe: Explanatory report to the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime. ETS No. 141. Raportti on saatavissa Euroopan neuvoston kotisivuilta osoitteesta http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/141.htm.

Explanatory report 2005
Council of Europe: Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. CETS no. 198.

Järjestelmädirektiivi
Neuvoston direktiivi 92/12/ETY, annettu 25 päivänä helmikuuta 1992, valmisteveron alaisia tuotteita koskevasta yleisestä järjestelmästä sekä näiden tuotteiden hallussapidosta, liikkumisesta ja valvonnasta (EYVL L 135, 6.6.1996).

Järjestäytyneen rikollisuuden ehkäiseminen ja valvonta: Euroopan unionin strategia uuden vuosituhannen alkaessa (EYVL C 124, 3.5.2000).

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma (EU Actio Plan to Combat Organised Crime), jonka Amsterdamin Eurooppa-neuvosto hyväksyi 16.-17.6.1997 ja neuvosto 28.4.1997 (EYVL N:o C 251, 15.8.1997).

Jäädyttämispuitepäätös 2003/577/YOS
2003/577/YOS: Neuvoston puitepäätös 2003/577/YOS, tehty 22 päivänä heinäkuuta 2003, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa. EUVL L 196, 2.8.2003).

Kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjuntaa koskeva yleissopimus, OECD 17.12.1997.

Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus
Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus, joka tehtiin Strasbourgissa 20.4.1959. Suomi liittyi sopimukseen 29.1.1981 ja liittymisasiakirja on tullut Suomessa voimaan 29.4.1981. Sopimukseen on tehty lisäpöytäkirja 17.3.1978.

Kolmas rahanpesudirektiivi (2005/60/EY)
Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY, annettu 26 päivänä lokakuuta 2005, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen (EYVL N:o L 309, 25.11.2005).

Komission ehdotus (KOM/99/0352)
Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä 10 päivänä kesäkuuta 1991 annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta KOM/99/0352 lopull (EYVL N:o C 177 E, 27.6.2000).

Komission ehdotus (KOM/2004/0448)
Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen (KOM/2004/0448 lopull).

Komission kertomus neuvostolle rajatylittävän käteisrahaliikenteen seurannasta (KOM/2002/0328 lopull.).

KOM(2004)230 lopull
Komission kertomus annettu rahanpesusta, rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittämisestä, jäädyttämisestä tai takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta 26 päivänä kesäkuuta 2001 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 6 artiklan mukaisesti 6.5.2004 KOM (2004)230 lopull.

KOM(2005) 583 lopull: Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen 13. syyskuuta 2005 antaman tuomion seurauksista (asia C-176/03 komissio vastaan Euroopan unionin neuvosto).

KOM/2005/0608 lopull: Lissabonin yhteisöohjelman täytäntöönpaneminen – Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) yhteisön tullikoodeksiksi (uudistettu tullikoodeksi) SEK(2005)1543.

KOM(2006)72 lopull
Komission toinen kertomus puitepäätöksen 2001/500/YOS täytäntöön panosta (KOM/2006/0072 lopull).

Komission tiedonanto(SEK/2001/0012)
Komission tiedonanto Euroopan parlamentille EY:n perustamissopimuksen 251 artiklan 2 kohdan toisen alakohdan mukaisesti neuvoston vahvistamasta yhteisestä kannasta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin antamiseksi rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä 10 päivänä kesäkuuta 1991 annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta (SEK/2001/0012 lopull).

Konfiskaatiopuitepäätös (2005/212/YOS)
Neuvoston puitepäätös 2005/212/YOS, tehty 24 päivänä helmikuuta 2005, rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekovälineiden menetetyksi tuomitsemisesta. (EUVL L68, 15.3.2005, s. 49-51).

Konfiskaatiopuitepäätöksen täytäntöönpanopuitepäätös (2006/783/YOS)
2006/783/YOS: Unionin neuvoston puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetetyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin (EUVL N:o L 328, 24.11.2006).
Kuudes neuvoston direktiivi 77/388/ETY, annettu 17 päivänä toukokuuta 1977, jäsenvaltioiden liikevaihtoverolainsäädännön yhdenmukaistamisesta (EYVL N:o L 145, 13.6.1977).
Käteisrahan valvonta-asetus (1889/2005/EY)
Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus, annettu 26 päivänä lokakuuta 2005, yhteisön alueelle tuotavan ja sieltä vietävän käteisrahan valvonnasta (EYVL N:o L 309, 25.11.2005).
Lahjontayleissopimus
Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan 2 kohdan c alakohdan nojalla tehty sellaisen lahjonnan, jossa on osallisina Euroopan yhteisöjen virkamiehiä tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden virkamiehiä, torjumista koskeva yleissopimus (EYVL C 195, 25.6.1997).
Lissabonin sopimus
Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta 3.12.2007 (CIG 14/7).
MAD-direktiivi
Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/6/EY, annettu 28 päivänä tammikuuta 2003, sisäpiirikaupoista ja markkinoiden manipuloinnista (EUVL L 96, 12.4.2003).
Napolin julistus 1994
The Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime, Report of the Secretary-General, UN doc. E/CN.15/1996/2.
Neuvoston direktiivi (89/592/ETY), annettu 13 päivänä marraskuuta 1989, sisäpiirikauppoja koskevien säännösten ja määräysten yhteensovittamisesta (EYVL L 334, 18.11.1989).
2002/629/YOS: Neuvoston puitepäätös, tehty 19 päivänä heinäkuuta 2002, ihmiskaupan torjunnasta (EYVL L 203, 1.8.2002).
2002/475/YOS: Neuvoston puitepäätös, tehty 13 päivänä kesäkuuta 2002, terrorismin torjumisesta (EYVL L 164, 22.6.2002).
2002/187/YOS: Neuvoston päätös, tehty 28 päivänä helmikuuta 2002, Eurojust-yksikön perustamisesta vakavan rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi (EYVL L 63,6.3.2002).
Palermon sopimus
Yhdistyneiden Kansakuntien kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus, joka allekirjoitettiin 12.12.2000 Palermossa. (HE 32/2003).
Rahanpesupuitepäätös (2001/500/YOS)
Euroopan unionin neuvoston puitepäätös 2001/500/YOS, tehty 26 päivänä kesäkuuta 2001, rahanpesusta, rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittämisestä, jäädyttämisestä ja takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta (EYVL N:o L 182, 5.7.2001).
Report of the Secretary-General 1993
The Impact of Organised Criminal Activities Upon Society at Large: Report of the Secretary-General UN Doc. E/CN.15/1993/3, 11.1.1993.
Sakkopuitepäätös 2005/214/YOS
2005/214/YOS: Neuvoston puitepäätös 2005/214/YOS, tehty 24 päivänä helmikuuta 2005, vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin. (EYVL N:o L 76, 22.3.2005).
SEC (2008) 188
Commission Staff Working Paper. Annex to the Second Report from the Commission. Implementation of the Convention on the protection of the European communities` financial interests and its protocols. Article 10 of the Convention. Brussels 14.2.2008.

Strasbourgin sopimus
Euroopan neuvoston rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus 8.11.1990 ja sen voimaansaattamista Suomessa koskeva asetus (SopS 53/1994).
Talous- ja sosiaalikomitean lausunto komission ehdotuksesta toiseksi rahanpesudirektiiviksi (EYVL N:o C 075, 15.3.2000).
TARIC-asetus (2658/87/ETY)
Neuvoston asetus tariffi- ja tilastonimikkeistöstä ja yhteisestä tullitariffista (2658/87/ETY).
Terrorismipuitepäätös (2002/475/YOS)
2002/475/YOS: Neuvoston puitepäätös, tehty 13 päivänä kesäkuuta 2002, terrorismin torjunnasta. (EYVL N:o L 164 22.6.2002).
Toinen rahanpesudirektiivi (2001/97/EY)
Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/97/EY, annettu 4 päivänä joulukuuta 2001, rahoitusjärjestelmien rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta (EYVL N:o L 344, 28.12.2001).
Tullikoodeksi (2913/92/ETY)
Euroopan yhteisöjen neuvoston asetus 2913/92/ETY, annettu 12 päivänä lokakuuta 1992, yhteisön tullikoodeksista (EYVL N:o L 302 19.10.1992).
Tullikoodeksin soveltamisasetus (2454/93/ETY)
Komission asetus tietyistä yhteisön tullikoodeksista annetun neuvoston asetuksen soveltamista koskevista säännöksistä liitteineen (2454/93/ETY).
Tullittomuusasetus (918/83/ETY)
Neuvoston asetus yhteisön tullittomuusjärjestelmän luomisesta (918/83/ETY).
Uusi arvonlisäverodirektiivi
Neuvoston direktiivi 2006/112/EY, annettu 28 päivänä marraskuuta 2006, yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä (EUVL L 347, 11.12.2006).
Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus
Vienna Convention on the Law of Treaties. United Nations Treaty Series Vol. 1155, p. 331. Sopimus on allekirjoitettu 22.5.1969 ja tullut Suomessa voimaan 27.1.1980 (SopS 32/1980).
Varsovan sopimus
Euroopan neuvoston rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemista sekä terrorismin rahoitusta koskeva sopimus, joka on allekirjoitettu 16.5.2005 Varsovassa ja jonka Suomi on allekirjoittanut 16.12.2005, mutta joka ei vielä ole kansainvälisesti voimassa eikä saatettu Suomessa kansallisesti voimaan.
Wienin yleissopimus, Wienin sopimus, Wienin huumausainesopimus
Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan (SopS 44/1994). Suomi allekirjoitti Wienin sopimuksen vuonna 1988, se ratifioitiin 31.1.1994 ja saatettiin kansallisesti voimaan 1.6.1994 annetulla asetuksella (418/94) 16.5.1994 alkaen. Sopimus vahvisti ja täydensi vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen (SopS 43/1965), siihen vuonna 1972 tehdyn muutospöytäkirjan (SopS 42/75) ja vuoden 1971 psykotrooppisia aineita koskevan yleissopimuksen (SopS 60/76) määräyksiä.
Yhdistyneiden kansakuntien korruption vastainen yleissopimus, joka allekirjoitettiin New Yorkissa 31.10.2003 ja jonka Suomi allekirjoitti 10.12.2003 Meridassa. Yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatettiin Suomessa voimaan 8.6.2006 annetulla lailla (466/2006).
Yhdistyneiden kansakuntien World Drug Report 2007 (UNODC)
World Drug Report 2007 (UNODC). UN Global Drug Report 2007.

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi, jonka YK:n yleiskokous on hyväksynyt 9.12.1948 ja joka on saatettu Suomessa voimaan asetuksella 4.2.1960 (5/1960).

Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselmat A/RES/39/141, A/RES/39/142 ja A/RES/39/143, jotka ovat saatavissa osoitteesta www.un.org.

Yhteinen kanta 5/2001

Neuvoston 30 päivänä marraskuuta 2000 Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 251 artiklassa tarkoitettua menettelyä noudattaen vahvistama yhteinen kanta (EY) N:o 5/2001 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin antamiseksi rahoitusjärjestelmien rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta (EYVL N:o C 036, 2.2.2001).

Yhteinen kanta (EY)N:o 17/2007

Neuvoston 15 päivänä lokakuuta 2007 Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 251 artiklassa tarkoitettua menettelyä noudattaen vahvistama yhteinen kanta (EY)N:o 17/2007 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen antamiseksi yhteisön tullikoodeksista (uudistettu tullikoodeksi) (EUVL C 298E 11.12.2007).

Yhteinen toiminta (98/699/YOS) 3 päivänä joulukuuta 1998, jonka neuvosto on hyväksynyt Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella, rahanpesusta, rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittämisestä, jäädyttämisestä, takavarikosta ja menetetyksi tuomitsemisesta (EYVL N:o L 333, 9.12.1998).

98/733/YOS: Yhteinen toiminta 21 päivältä joulukuuta 1998, jonka neuvosto on hyväksynyt Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella, rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista Euroopan unionin jäsenvaltioissa (EYVL L 351, 29.12.1998).

Yhteisöpetossopimus

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tehty yleissopimus yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta (EYVL N:o C 316, 27.11.1995**).**

Yhteisöpetossopimuksen ensimmäinen pöytäkirja

Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskevaan yleissopimukseen liittyvä pöytäkirja (EYVL N:o C 313, 23.10.1996).

Yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tehty Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskevaan yleissopimukseen liittyvä toinen pöytäkirja (EYVL N:o C 221, 19.7.1997).

Yleissopimus Euroopan poliisiviraston (Europol) perustamisesta (EYVL C 316, 27.11.1995).

Lyhenteitä

BCCI	The Bank of Credit and Commerce International
BGH	Bundesgerichtshof
BrB	brottsbalken
BSA	The Bank Secrecy Act
Ds	departementsserien
ed./eds.	editor(s), toimittanut, toimittaneet
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
esim.	esimerkiksi
erit.	erityisesti
EU	Euroopan unioni
EU-oikeus	Euroopan unionin oikeus
EY	Euroopan yhteisö
EY-oikeus	Euroopan yhteisön oikeus
EY-tuomioistuin	Euroopan yhteisöjen tuomioistuin
FATF	Financial Task Force on Money Laundering
HE	hallituksen esitys Eduskunnalle
HO	hovioikeus
KM	komiteanmietintö
ko.	kyseessä oleva
KO	käräjäoikeus
KHO	korkein hallinto-oikeus
KKO	korkein oikeus
ks.	katso
LaVL	lakivaliokunnan lausunto
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
lopull	lopullinen
mm.	muun muassa
MPC	Model Penal Code
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
NStZ	Neue Zeitschrift fŭ Strafrecht
OLJ	oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu
OM	oikeusministeriön työryhmän mietintö
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PeVM	perustuslakivaliokunnan mietintö
Prop.	regeringens proposition
RL	rikoslaki
RICO	The Racketeering Influence and Corrupt Organizations Statutes
RVA	asetus rikoslain voimaanpanemisesta
StGB	Strafgesetzbuch
SOU	Statens offentliga utredningar
SUA	Specified Unlawful Activities
toim.	toimittanut, toimittaneet
USC	US Code, Yhdysvaltain liittovaltion lakikokoelma
USD	Yhdysvaltain dollari
VML	Virkamieslaki
YK	Yhdistyneet kansakunnat

I
Johdanto

1 Tutkimusteema

1.1 YLEISTÄ

Tutkimuksen aiheena on rahanpesu rangaistavana tekona. Rahanpesu rikoksena on käsitteellisesti erotettu rahanpesemisestä ilmiönä. Rahanpesemisellä voidaan tarkoittaa rajoituksitta kaikkia rikoksella saatuun omaisuuteen kohdistettuja toimia. Rahanpesua voi puolestaan olla sellainen toiminta, joka on rikoslaissa säädetty rangaistavaksi. Rangaistava rahanpesu edellyttää Suomessa joko tarkoitusta salata tai peittää rikoksella saadun hyödyn alkuperä tai sen tosiasiallista peittämistä tai häivyttämistä.

Rahanpesua tarkastellaan tässä tutkimuksessa lainopillisesta näkökulmasta sen selvittämiseksi, mikä toiminta Suomessa on rahanpesuna rangaistavaa. Tutkimuksen tarkoitus on arvioida, miten Suomessa voimassa olevia rahanpesua koskevia rangaistussäännöksiä tulisi tulkita. Tutkimus painottuu rahanpesun rangaistussäännösten erityispiirteisiin rikosoikeusjärjestelmässämme. Rahanpesun kriminalisointi perustuu varsin vahvasti kansainvälisiin ja eurooppaoikeudellisiin velvoitteisiin, ei kansallisiin kriminaalipoliittisiin tavoitteisiin. Tällä on vaikutuksensa myös tunnusmerkistön tulkinnassa. Toisena erityispiirteenä rahanpesu edellyttää tunnusmerkistössä lähemmin yksilöityjen menettelytapojen ohella hyötyä tuottanutta esirikosta.[1] Tälle esirikokselle rangaistavassa rahanpesussa asetettavat vaatimukset on tulkintateema, joka poikkeaa useimmista muista rikoslakirikoksista.

Tutkimuksen kolmannen pääteeman muodostavat rahanpesuun liittyvät menettämisseuraamukset. Kansainvälisesti tarkastellen rahanpesun kriminalisoinnin merkittävin peruste on laillisen yhteiskunnan suojeleminen rikoksella saadun varallisuuden haitallisilta vaikutuksilta. Näin ollen mielenkiintoista on arvioida kriminalisointien ohella sitä, miten hyvin rangaistussäännöksiin perustuvat menettämisseuraamussäännökset tätä tarkoitusta toteuttavat.

Tutkimuksessa rangaistussäännöksiä pyritään systematisoimaan, koska systematisoinnilla voidaan luoda tulkintaan ennakoitavuutta.[2] Rahanpesua koskevat rangaistussäännökset ovat vielä varsin uusia ja oikeuskäytäntö melko niukkaa. Tämän vuoksi yhdenmukaista ja ennakoitavaa tulkintakäytäntöä on syytä pyrkiä edistämään myös systematisoinnin avulla.

---

1 Esirikoksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa rikosta, josta saatuun hyötyyn rahanpesutoimet kohdistuvat.

2 Systematisoinnin merkityksestä esim. Huovila 2005 s. 63–67, Backman 1992 s. 385–386, Nuutila 1996 s. 103–105.

Rahanpesu säädettiin alun perin rangaistavaksi rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa (1304/1993) kätkemisrikoksena. Tämän vuoksi tutkimuksessa selvitetään myös sitä, mikä vaikutus sanotulla lainsäädäntöratkaisulla on ollut rahanpesua koskevien rangaistussäännösten sisältöön ja tulkintaan. Vakiintuneiden tulkintakannanottojen perusteiden ymmärtäminen on tärkeää, jos rahanpesusäännöksiä katsotaan muiden kriminaalipoliittisten tavoitteiden nojalla tarpeelliseksi muuttaa. Lainmuutoksiin on olemassa kansainvälisiä paineita ainakin rahanpesun tekijäpiirin, tekomuotojen ja konfiskaation laajuuden osalta.[3]

Tutkimuksen keskeisin kysymyksen asettelu perustuu siihen, täyttävätkö kansalliset rangaistussäännökset ja niihin liittyvät konfiskaatioseuraamukset ne tehokkuusvaatimukset, jotka niille tulisi asettaa. Rahanpesun kriminalisoinnin kansainvälisen alkuperän vuoksi niiden tehokkuutta tulee arvioida nimenomaan suhteessa niihin ylikansallisiin velvoitteisiin, joiden täyttämiseksi säännökset on Suomen lainsäädäntöön otettu. Kansallisten säännösten sisällön lisäksi tutkimus keskittyy tämän vuoksi tarkastelemaan sitä, täyttävätkö kansalliset lainsäädäntöratkaisut myös Suomen kansainväliset ja unionioikeudelliset velvoitteet.

> Tässä tutkimuksessa eurooppaoikeudella tarkoitetaan Euroopan unionin oikeuden lisäksi myös Euroopan neuvoston normistoa sekä kaikkia Euroopan integraatioon liittyviä Euroopan yhteisön toiminnan ulkopuolella tehtyjä asiakirjoja. Käsitteitä yhteisön oikeus ja EY-oikeus käytetään yhteisön ylikansallisesta oikeudesta ja EU-oikeudella tarkoitetaan yhteisön kaikkien pilarien alaista oikeutta. EU-oikeuden voidaan määritellä muodostuvan Euroopan yhteisön perustamissopimuksista, niistä johdetusta oikeudesta ja hallitusten välistä yhteistyötä koskevista johdetuista oikeuslähteistä.[4] EY-oikeus puolestaan koostuu ns. ensimmäisen pilarin alaisista oikeuslähteistä.

Kansainvälisesti rahanpesemisen torjunta on laajentunut muutamassa vuosikymmenessä koko maailmanlaajuiseksi toiminnaksi, jossa rikollisia yritetään estää hyötymästä tekojensa tuotosta vaikeuttamalla rikoshyödyn käyttämistä. Preventiivisillä toimilla pyritään vaikeuttamaan rikoksella saadun hyödyn pääsy lailliseen talouteen ja repressiivisillä keinoilla ottamaan hyöty pois rikoksentekijöiltä. Toimien yhteisvaikutuksena motiivin ja mahdollisuuden rikosten tekemiseen uskotaan heikkenevän.

Tutkimuksessa käsitellään kuitenkin vain rahanpesun varsinaista rikosoikeudellista torjuntaa, joten rahanpesemisen ennaltaehkäisevään toimintaan liittyvät menettelyt ja rangaistussäännökset jäävät sen ulkopuolelle, vaikka niiden kehi-

---

3 Ks. FATF, Finland 2007 s. 43 ja rahanpesupuitepäätös artikla 3.

4 Ks. Joutsamo – Aalto – Kaila – Maunu 2000 s. 17 ja Ojanen 2006 s. 3–6, jossa todetaan EU-oikeuden laajassa merkityksessään viittaavan kaikkien kolmen pilarin oikeusnormistoon ja suppeassa merkityksessään vain ylikansalliseen ns. yhteisön oikeuteen, joka kuuluu Maastrichtin sopimuksessa luotuun ns. ensimmäisen pilarin alaiseen toimintaan.

tyksellä ja sisällöllä on käytännössä ollut merkittävä vaikutus rahanpesun rikosoikeudelliselle torjunnalle. Tämän vuoksi myöskään rahanpesemisen torjumiseksi luotua kansainvälistä ja kansallista rahanpesun vastaista järjestelmää ei käsitellä.[5] Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu tutkimusekonomisista syistä myös kansainväliseen oikeusapuun liittyvät kysymykset, vaikka rahanpesun kansainvälinen sääntely paljolti nojautuu tarpeeseen yhtenäistää kansallista lainsäädäntöä oikeusavun mahdollistamiseksi.

1.2 KANSAINVÄLISET VELVOITTEET

Rahanpesun kriminalisoiminen perustuu edellä kerrotuin tavoin Suomen kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseen, ei tarpeeseen kansallisesti säännellä rikoshyötyyn ryhtymistä kätkemisrikosten tunnusmerkistöstä poikkeavalla tavalla. Kriminaalipoliittiset päätökset rahanpesun rangaistavaksi säätämisestä on näin ollen käytännössä tehty muualla kuin Suomessa. Tällöin myös kriminaalipoliittinen päätöksenteko ja sen perusteet muotoutuvat ylikansallisissa toimielimissä.[6]

Kun kriminalisoinnin tavoitteena on torjua maailmanlaajuisesti rahanpesemisen yleisesti uhkaaviksi koettuja globaaleja haittavaikutuksia, perusteita tietyn yksilön teon rangaistavaksi säätämiselle ei ole arvioitu samoin kuin varsinkin Pohjoismaissa on perinteisesti tehty. Kansainvälisistä instrumenteista ilmenevät kriminalisointiperusteet ovat tämän vuoksi väistämättä kollektiivisia ja yleisiä, toisin kuin useimmiten kansalliset perusteet, joissa yksilökeskeisyys ja suojattavan oikeushyvän konkreettinen merkitys on mahdollista ottaa paremmin huomioon.[7]

---

5 Ks. tarkemmin Stessens 2000 s. 143–205.

6 EU:ssa kriminaalipoliittinen päätöksenteko on paljolti kiinnittynyt alueen kollektiivisen sisäisen turvallisuuden suojelemiseen, jolloin yksilöiden oikeusaseman on epäilty heikentyneen. Nuotio 2001 s. 696–697 onkin arvioinut, että pohjoismaiset kriminaalipoliittiset arvot ovat rikosoikeuden eurooppalaistuessa joutumassa repressiivisemmän ja suoraviivaisemman kriminaalipolitiikan puristuksiin. Myöskään kansalaisten oikeusturvakeinot eivät ole kehittyneet samassa tahdissa kolmannen pilarin rikosoikeudellisen yhteistyön kanssa, koska yhteisöjen tuomioistuimella on ko. asioissa vain vähän toimivaltaa. Ks. myös Pirjatanniemi 2007 s. 1090–1091, joka toteaa rikosoikeuden kansainvälistymisen voivan vaikuttaa myös niihin rangaistusteoreettisiin lähtökohtiin, joiden perusteella rikosoikeuden oikeutusta, tavoitteita ja tehtäviä arvioidaan.

7 Ks. tarkemmin kriminalisointiperusteista rikoksissa, joiden peruste on ylikansallisissa intrumenteissa Pirjatanniemi 2006 s. 665–667 ja perusoikeuksien kannalta välttämättömistä ympäristörikosten kriminalisointiperusteista Pirjatanniemi 2005 s. 183–189. Ks. myös Nuotio 2003a s. 1213–1235 ja Nuotio 2006 s. 998–1016 sekä Melander 2005 s. 233, joka katsoo EU:n jäsenvaltioiden rikosoikeudellisten järjestelmien harmonisointia varten olevan tarpeen kehittää perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä vastaavat EU:n rikosoikeudelliset harmonisointiperiaatteet. Asp 2002 s. 61–66 korostaa erityisesti sitä, että kolmannen pilarin rikosoikeudellinen yhteistyö ja siinä asetetut kriminalisointien vähimmäisedellytykset ovat omiaan ankaroittamaan rangaistussäännöksiä. Ks. yleisesti kansainvälisten ja eurooppalaisten rikosoikeudellisten velvoitteiden perusteista, Lahti 1999 s.1123–1133.

Kansainvälisesti rahanpesun rangaistavuuden perusteeksi on hyväksytty tietystä ilmiöstä aiheutuvaksi väitetty uhka. Tällöin kansalliset mahdollisuudet määrittää kriminalisointiperusteet uudelleen ovat vähäiset. Valtio on myös sidottu sopimuksen tarkoitukseen, joka ilmenee hyväksytyn sopimuksen johdanto-osasta. Rahanpesemisen kriminalisoinnin perusteet ovat tämän vuoksi jääneet kansallisesta näkökulmasta yksilöimättömiksi.

Euroopan unionin rikosoikeuden alalla jatkuvasti tiivistyvässä yhteistyössä tavoitteena on tietyin osin jäsenvaltioiden rikosoikeudellisten järjestelmien yhdenmukaistaminen. Myös tämä on omiaan siirtämään painopistettä yksilön oikeuksista kollektiiviseen turvallisuuteen, vaikka sanotun yhdenmukaisuuden ja vakauden katsotaan suojaavan samalla myös yksilön oikeuksia.[8] Näin ollen yksilön perusoikeuksien turvaaminen rikosoikeuden alalla jäänee jatkossakin ensisijaisesti kansallisen lainsäätäjän ja lainkäyttäjän tehtäväksi myös niissä tilanteissa, joissa teon rangaistavuus perustuu kansainväliseen päätöksentekoon. Rahanpesun kriminalisointivelvoitteita voidaan kuitenkin hyvin syin pitää esimerkkinä siitä, kuinka Nuotion kärjistetysti esittämin tavoin kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen on alkanut sanella sen, mitä kansallisessa kriminaalipolitiikassa on tehtävä.[9]

Vaikka Yhdistyneiden kansakuntien, Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin laatimissa rikosoikeuteen liittyvissä instrumenteissa otetaankin huomioon yleisesti ihmisoikeuksien turvaaminen, laillisuusperiaatteen vuoksi kansalliset rangaistus- ja rikosprosessisäännökset viime kädessä määrittävät yksilöiden oikeuksien suojan tason. Kun rajat ylittävän rikollisuuden yhteydessä rangaistavaksi säädettävien tekojen vaikutus ei kaikkialla ole samanlainen, mutta tehokkuusnäkökohdat edellyttävät niiden mahdollisimman laajaa kriminalisoimista, kansallisten kriminalisointiperusteiden kunnioittamisen lisäksi huomiota tulisi entistä enemmän kiinnittää oikeusturvatakeisiin.[10]

Ylikansallisten rikosten selvittämiseen, tuomitsemiseen ja rangaistusten täytäntöönpanoon luodut uudet yhteistyömuodot voivat vaarantaa yksilön perusoikeuksia laajemmin kuin epätyydyttävästi muotoillut kriminalisointiperusteet.[11]

---

8 Nuotio 2007b s. 1110–1115, Gröning 2005 s. 11.

9 Nuotio 2001 s. 689.

10 Ks. yleisesti ylikansallisissa kriminalisoinneissa perusteena käytetystä tehokkuusvaatimuksesta, Lernestedt 2003 s. 312–322 ja kansallisten perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaikutuksesta kriminalisointiperiaatteisiin, Melander 2002a s. 939–959. Rikosoikeuden harmonisoinnin perusteena on EU:ssa usein käytetty oikeudellisen yhteistyön tehokkuuden parantamista, jolloin rikosoikeudellisten keinojen käytön muut perusteet ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Ks. rikoslainsäädännön yhdentymisen perusteista EU:ssa, Weyembergh 2005 s. 155–168.

11 Ks. esim. Frände 2006 s. 48, joka mainitsee esimerkkinä tilanteen, jossa vakinaisesti Espanjassa asuvaa Suomen kansalaista A epäillään osallisuudesta huumerikokseen, jonka tekopaikkana on Saksa ja Viro. A:lla tulisi olla tehokkaat oikeussuojakeinot puolustautuessaan kaikissa valtioissa häneen kohdistettuja viranomaistoimia vastaan. Tällaisia toimia voisivat olla eurooppalaiseen pidätysmääräykseen liittyvä vapaudenmenetys, vakuustakavarikkoa koskeva jäädytyspäätös ja todistusaineistoa koskeva takavarikkopäätös, jotka voidaan toteuttaa eri valtioissa. Ks.

Koska tutkimuksen tarkoituksena on arvioida kansallisten rangaistussäännösten yhdenmukaisuutta kansainvälisten velvoitteiden kanssa, rahanpesun kriminalisointiperusteita tai uusien yhteistyömuotojen perusoikeussuojaa ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan lähemmin arvioida.

1.3 RAHANPESUN ESIRIKOS

Rahanpesun kriminalisoinnilla on pyritty torjumaan myös rahanpesun taustalla sen esirikoksena esiintyvää rikollisuutta. Tämä rangaistussäännöksen tavoite saattaa vaikuttaa myös tunnusmerkistön tulkintaan pyrittäessä arvioimaan lain tarkoitusta. Lisäksi esirikokseen voi liittyä merkittävästi tulkintaproblematiikkaa. Tunnusmerkistöön sisältyy vaatimus esirikoksesta, mutta sanottua esirikosta ei voida edellyttää yksilöitäväksi yhtä tarkasti kuin itse rahanpesun toteuttavaa menettelyä vesittämättä rangaistussäännöksen tehoa. Tämä esirikoksen tietyllä tavalla väistämätön epämääräisyys voi olla ongelmallista erityisesti laillisuusperiaatteen kannalta tarkasteltuna.

Rahanpesemisen kriminalisoinnin tarve perustui alkuaan tarpeeseen kansainvälisesti torjua järjestäytynyttä huumausainerikollisuutta. Huumausainerikokset ovat kuitenkin monista syistä vähemmän ongelmallisia rahanpesun esirikoksina kuin esimerkiksi huomattavaa taloudellista hyötyä tuottavat talousrikokset. Huumausainerikoksissa ei ole asianomistajaa toisin kuin useimmissa talousrikoksissa. Tällöin asianomistajan kilpailevat korvausintressit jäävät arvioinnin ulkopuolelle. Huumausainerikoksissa on myös helppoa erottaa laiton toiminta laillisesta, kun taas talousrikoksissa tämä erottelu voi olla sangen hankalaa.

Talousrikoksissa erityisen ongelmallinen esirikos on veropetos. Veropetoksessa ei suoraan hankita rikoksella omaisuutta, vaan varallisuus on peräisin yleensä sinänsä laillisesta toiminnasta, mutta verorikoksen ansiosta varallisuuden säästöksi jää suurempi osa. Suomessa merkittävä osa rahanpesuilmoitusten perusteella esitutkintaan siirretyistä epäilyttävistä liiketoimista koskee varoja, jotka epäillään saaduiksi verorikoksella.[12] Tulkintasuositusten tarve lienee siten suurin juuri verorikosten kaltaisten esirikosten kohdalla.

---

myös Hirvonen 2006 s. 62, jonka mukaan kriminalisoinnit ovat oikeutettuja vain, jos ne perustuvat kriminalisointiperiaatteiden lisäksi ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamiselle. Ellei näin ole, laki ei ole oikeutettu ja se on kumottava.

12 Rahanpesun selvittelykeskus puolivuosikatsaus 2007 s. 12, jonka mukaan vuosina 1994–2007/6 esitutkintaan siirretyistä epäilyttäviä liiketoimia koskevista ilmoituksista 53 % koski talousrikoksia. Niistä 28,1 % liittyi veropetosepäilyyn, 7,2 % petosepäilyyn, 7,8 % velallisen epärehellisyysepäilyyn ja vain 13,2 % huumausainerikosepäilyyn. Rahanpesunimikkeellä esitutkintaan on siirretty 22,1 % ko. tapauksista.

Näistä syistä tutkimuksen tämän pääteeman yhteydessä kiinnitetään erityisesti huomiota veropetoksen asemaan rahanpesun esirikoksena. Aihetta tarkastellaan vain siltä osin kuin lähtökohtana on pidetty, että veropetokseen liittyvät erityispiirteet voivat olla ongelmallisia rahanpesun tunnusmerkistön tai konfiskaation kannalta. Tällöin on kyse lähinnä EU-oikeuden vaikutuksesta veropetoksen tunnusmerkistön täyttymiseen ja verorikoksen tuottaman hyödyn konfiskoitavuuteen rahanpesurikoksen perusteella.

Tutkimuksen tarkoituksena on näin ollen selvittää, millainen teko voi tulla Suomessa rangaistavaksi rahanpesuna, mitä omaisuutta rahanpesun perusteella voidaan konfiskoida ja aiheutuuko erityisiä ongelmia siitä, että pestävänä on veropetoksen tuottama hyöty. Lisäksi arvioidaan sitä, täyttääkö Suomen rahanpesua koskeva rikoslainsäädäntö ne vaatimukset, joiden täyttämiseen Suomi on sitoutunut ja millainen vaikutus rahanpesua koskevien rangaistussäännösten tulkinnassa ja soveltamisessa on sillä, että niiden oman alkuperän lisäksi myös esirikoksena olevat verorikokset saavat aineellisen sisältönsä EU-oikeudesta.

1.4 RAHANPESUUN LIITTYVÄT MENETTÄMISSEURAAMUKSET

Rahanpesun kriminalisoinnin yhtenä keskeisenä perusteena on pyrkimys estää rikoksen tekijöitä hyötymästä rikoksella saamistaan tuloista ja varoista. Erityisesti tavoitteena on estää heitä käyttämästä rikoshyötyä sekoittamalla se lailliseen talousjärjestelmään. Merkittävänä keinona tämän tavoitteen toteuttamisessa ovat rikosoikeudelliset menettämisseuraamukset. Rahanpesuun liittyvillä menettämisseuraamuksilla voi olla huomattavaa preventiivistä tehoa sekä esirikosten että itse rahanpesun torjunnassa.

Mielenkiintoista on todeta, että kansainvälisesti rahanpesemisen kriminalisoinnille ja kansallisesti menettämisseuraamusten käytölle esitetyt perusteet ovat varsin samansisältöiset. Myös konfiskaatiota on pidetty keinona taistelussa rikollisuutta vastaan. Kuten rahanpesemisen kriminalisoinnin myös menettämisseuraamusten tehtävänä on pidetty rangaistussäännösten noudattamisen tehostamista. Tämä vaikutus ilmenee siten, ettei rikoksesta ole konfiskaation takia odotettavissa hyötyä. Konfiskaatio, samoin kuin rahanpesemisen kriminalisointi, ulottaa vaikutuksensa myös niihin, jotka eivät ole esirikokseen osallisia.

Lisäksi menettämisseuraamuksella voi olla esirikoksesta määrättävää rangaistusta merkittävämpi ennaltaestävä vaikutus, jos esirikoksesta tuomittava rangaistus on vähäinen, mutta konfiskaatioseuraamus on taloudellisesti tuntuva. Tämän vuoksi lainsäätäjä on usein turvautunut konfiskaatioseuraamukseen silloin, kun muut keinot eivät ole riittäviä pidättämään kieltonormin rikkomisesta.[13]

[13] Rautio 2006 s. 12–14, Honkasalo 1969 s. 299–300 ja Ailio 1964 s. 13.

Rahanpesemisen kriminalisoinnin kansainvälisenä tavoitteena on ottaa rikoshyöty pois rikoksentekijöiltä siitä riippumatta, missä rikos tehdään ja missä siitä saatu varallisuus on. Tämän mahdollistamiseksi kansainvälisillä ja Euroopan unionissa tehdyillä rahanpesun torjuntaa koskevilla instrumenteilla on pyritty yhdenmukaistamaan myös menettämisseuraamuksia koskevaa kansallista sääntelyä.[14] Tässä tutkimuksessa keskitytään arvioimaan sitä, vastaako Suomen lainsäädäntö niitä vaatimuksia, joita sille on rahanpesuun liittyvän menettämisseuraamuksen osalta asetettu.

Rahanpesun kohdalla menettämisseuraamuksiin saattaa liittyä erityisongelmia sen vuoksi, että rahanpesun keskeisenä suojelutavoitteena on laillisen rahoitusjärjestelmän puhtaus. Pankkijärjestelmässä varat esiintyvät tilirahana sähköisessä muodossa, jolloin esirikoksella saadun rikoshyödyn ja rahanpesun kohteena olevien varojen välisen yhteyden yksilöinti voi olla sangen haasteellista. Esirikoksesta saatu hyöty saattaa muuttaa muotoaan moneen kertaan. Lisäksi silloinkin, kun esirikoksen ja rahanpesun kohteen välinen yhteys on osoitettavissa, pankkitilillä olevien sähköisten varojen konfiskaatioon liittyy tulkintaongelmia.

1.5 TUTKIMUKSEN TARVE

Tutkimusteema on edelleen hyvin ajankohtainen, vaikka rahanpesua koskevien rangaistussäännösten voimaantulosta on jo yli kymmenen vuotta. Tutkimus vaikuttaa tarpeelliselta rahanpesun tunnusmerkistön soveltamisalan selventämiseksi. Rahanpesua koskeva oikeuskäytäntö on meillä ollut niukkaa verrattuna rahanpesemiselle ilmiönä kansainvälisesti annettuun merkitykseen. Osin tämä johtunee siitä, ettei järjestäytynyt rikollisuus ainakaan toistaiseksi ole ollut lainsoveltamisen tasolla käytännössä niin merkittävä ilmiö kuin se on kriminalisointiperusteiden taustalla olevana uhkakuvana. Toimintaympäristö saattaa kuitenkin muuttua nopeastikin, joten tulkintasuositusten tarve lienee ilmeinen. Esimerkiksi kansainvälinen terrorismin vastainen sota on ottanut yhdeksi taisteluvälineekseen rahanpesua koskevan sääntelyn ja sen entistä tehokkaamman täytäntöönpanon.

Tarkoituksena on ollut esittää myös tarvittaessa perusteita mahdollisille lainsäädäntömuutoksille ja tällaisia esityksiä sisältyy tutkimukseen. Myös esimerkiksi valmistelua ja salahanketta on käsitelty laajahkosti muun ohella niihin rahanpesun osalta liittyvien tiettyjen uudistustarpeiden vuoksi. Salahanke törkeän

---

[14] Ks. Alldridge 2003 s. 25, jonka mukaan rajoitukseksi konfiskaation käytölle tulee asettaa yhteiskunnalle syntyvät kustannukset selvittämis-, jäljittämis- ja oikeudenkäyntikuluina. Keskenään tulee punnita myös menettämisseuraamuksen kohteena olevien varojen määrää ja omaisuuden omistajan tai rikoksentekijän oikeuksia, joita ovat myös kaikille kuuluvat ihmisoikeudet.

rahanpesun tekemiseksi on kuitenkin tutkimusteemana kiinnostava erityisesti siitä syystä, että meillä salahanketta koskeva rikosoikeudellinen tutkimus on erittäin niukkaa.

Tätä kirjoitettaessa tiedossa ei ole uusia lainsäädäntöhankkeita, joilla olisi olennaista merkitystä tutkimusteemojen kannalta. Suomessa on toteutettu vuonna 2002 konfiskaatiosäännöksiä koskeva kokonaisuudistus, joten menettämisseuraamuksiin ei ole lähiaikoina odotettavissa merkittäviä uudistuksia. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan Suomessa ei tarvita lainsäädäntöuudistuksia myöskään EU:n rahanpesusta, rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittämisestä jäädyttämisestä tai takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta tehdyn puitepäätöksen (2001/500/YOS) tai Euroopan neuvoston rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemista sekä terrorismin rahoitusta koskevan yleissopimuksen (nk. Varsovan sopimus) perusteella.[15]

Rahanpesua koskevan rangaistussäännöksen soveltamista koskeva oikeuskäytäntö on edellä todetuin tavoin ollut toistaiseksi yllättävän suppeaa. Myöskään rahanpesua koskevia korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja ei juuri ole. Korkein oikeus on antanut vain kaksi rahanpesua suoranaisesti koskevaa ennakkopäätöstä KKO 2006:39 ja KKO 2007:67, joissa oli kyse rahanpesun syyteoikeuden vanhentumisen alkamisajankohdasta ja verorikosten asemasta rahanpesun esirikoksina.

Lisäksi ratkaisussaan 2003:17 korkein oikeus katsoi, että rikoksella saatujen varojen vastaanottaminen omalle pankkitilille täytti perinteisen törkeän kätkemisrikoksen tunnusmerkistön. Sen sijaan asiassa katsottiin jääneen näyttämättä, että vastaaja olisi ryhtynyt menettelyyn rahanpesun tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa. Perustelut jäävät laintulkinnan ohjaamistavoitteen kannalta ongelmallisen epäselviksi. Kysymyksessä oli varsin tavanomainen rahanpesun tekotapa, jossa teon seurauksena rikoshyödyn alkuperä peittyy.

[15] Ks. oikeusministeriön kotisivut osoitteessa www.oikeus.fi.

2 Tutkimuksen metodi ja lähteet

Tutkimuksessa lähestytään teemaa rikoslainopillisesta näkökulmasta, joten tarkoituksena on systematisoida ja tulkita voimassa olevia rahanpesua koskevia rikoslainsäännöksiä. Lainkäyttäjälle osoitettujen tulkintasuositusten laadinnassa erityistä painoarvoa on annettu rangaistussäännösten syntyhistorialle ja kriminalisointien tausta-ajatuksille. Tämä vaikuttaa välttämättömältä sen vuoksi, että kotimaisissa esitöissä lainsäädännön tarvetta ja tavoitteita koskevat kehittelyt ovat varsin suppeita. Huomattavalta osin esitöissä on viitattu kansainvälisiin sopimuksiin ja velvoitteisiin. Kansallisella lainsäätäjällä näyttää itse asiassa olleen melko heikko motivaatio erityisiin rahanpesua koskeviin kriminalisointeihin.

Tutkimuksessa on tulkintaopeissa keskeisimpänä sovellettu teleologista tulkintamallia. Siinä tulkinnalla pyritään löytämään lain tarkoitusta tai tavoitetta parhaiten vastaava vaihtoehto.[16] Edellä sanottu esitöistä ilmenevä asetelma tekee lain tarkoituksen selvittämisen haasteelliseksi. Lain tarkoituksen selvittämisessä ei voida tukeutua pelkästään kotimaisiin esitöihin, vaan olennainen merkitys on kansainvälisillä sopimuksilla ja velvoitteilla. Näiden käyttöä tulkintalähteenä vaikeuttaa se, että ne luonteensa mukaisesti tavallisesti ovat yleisluonteisia ja mahdollistavat useita erilaisia tulkintavaihtoehtoja. Kun ylikansallinen säädösaineisto on tutkimuksessa keskeisessä asemassa, on tarpeen pohtia myös sitä, millainen sitovuus tai vaikuttavuus rangaistussäännösten tulkinnassa on kansainvälisillä velvoitteilla.[17]

Suomessa rahanpesua koskevaa oikeuskirjallisuutta on erittäin niukasti, vaikka rahanpesu kriminalisoitiin Suomessa jo 1.1.1994 voimaan tulleella lailla. Ainoa yleisesitys rahanpesurikoksista on Sanna Heikinheimon lisensiaattityö vuodelta 1998: Rahanpesu erityisesti kriminalisoinnin ja konfiskaation näkökulmasta. Heikinheimon työn jälkeen rahanpesun rikosoikeudellisessa sääntelyssä on tapahtunut joitakin muutoksia, jotka osaksi ovat perustuneet tarpeeseen korostaa rahanpesun asemaa itsenäisenä kätkemisrikoksesta erillisenä rikoksena, tarkentaa esirikosten alaa ja laajentaa rahanpesun soveltamisalaan kuuluvia tekotapoja. Kansainvälisten velvoitteiden takia vuonna 2003 on lisäksi kriminalisoitu rahanpesun yritys, tuottamuksellinen rahanpesu ja salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi. Uutta lainsäädäntöä on kommentoitu vain yksittäisissä artikkeleissa. Pääasiallisesti oikeuslähteinä kansallisten rangaistus-

---

[16] Ks. tarkemmin esim. Huovila 2005 s. 68–73, Tapani 2004 s. 75–80, Tolvanen 1999 s. 243–249, Nuutila 1997 s. 122–125.

[17] Kansainvälisillä velvoitteilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa myös eurooppaoikeudellisia velvoitteita.

säännösten sisällöstä on tämän vuoksi käytetty lainsäädännön valmisteluasiakirjoja ja kätkemisrikosta koskevaa oikeuskirjallisuutta.

Sääntelyn kansainvälisen taustan takia merkitystä on myös kansainvälisillä rahanpesua koskevilla instrumenteilla, niiden selitysmuistioilla (explanatory report) sekä ulkomaisella rahanpesua koskevalla kirjallisuudella. Kansainvälisistä instrumenteista käsitellään lähinnä niitä, joilla on ollut tai tulisi olla merkitystä kansallisen rangaistussäännöksen sisältöön. Ulkomaista oikeuskirjallisuutta on pyritty hyödyntämään vuodesta 1986 alkaen, jolloin ensimmäiset rahanpesua koskevat rangaistussäännökset Yhdysvalloissa säädettiin.

3 Ulkomaisten oikeuslähteiden käyttö

Suomessa voimassa olevat rahanpesua koskevat rangaistussäännökset ovat saaneet sisältönsä pääosin määräyksistä, jotka ovat Yhdistyneiden kansakuntien huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan vuonna 1988 tehdyssä yleissopimuksessa[18], Euroopan neuvoston rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevassa yleissopimuksessa[19] vuodelta 1990 ja vuonna 1991 tehdyssä Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivissä rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä[20].

Rahanpesuun liittyviä velvoitteita on vuoden 1994 jälkeen asetettu myös mm. vuonna 2000 allekirjoitetussa Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa yleissopimuksessa[21] ja Euroopan neuvoston rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemista sekä terrorismin rahoitusta koskevassa vuonna 2005 tehdyssä sopimuksessa[22]. Lisäksi lähes jokaisessa kansainvälisessä rikosoikeuden alaan kuuluvassa yleissopimuksessa on rahanpesua koskevia määräyksiä.

Tässä tutkimuksessa käsitellään lähinnä rahanpesurikoksen määritelmän ja konfiskaatiovelvoitteiden kannalta olennaisia Wienin, Strasbourgin ja Varsovan

---

18 Sopimusta kutsutaan tässä tutkimuksessa Wienin huumausaineyleissopimukseksi, Wienin sopimukseksi tai Wienin yleissopimukseksi.

19 Sopimusta kutsutaan jatkossa Strasbourgin konfiskaatiosopimukseksi tai Strasbourgin sopimukseksi.

20 Neuvoston direktiivi 91/308/ETY, annettu 10 päivänä kesäkuuta 1991, rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä. Ensimmäisen rahanpesudirektiivin mukaan jäsenvaltioiden tuli saattaa rahanpesudirektiivin edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan 1.1.1993 mennessä. Rahanpesudirektiivi tuli Suomea sitovaksi 1.1.1994, kun ETA-sopimus tuli voimaan. Direktiivi korvattiin osittain vuonna 2001 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2001/97/EY, annettu 4 päivänä joulukuuta 2001, rahoitusjärjestelmien rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta eli toisella rahanpesudirektiivillä. Direktiivissä täydennettiin ja kumottiin pääosa ensimmäisen rahanpesudirektiivin määräyksistä. Toinen rahanpesudirektiivi tuli voimaan 28.12.2001 ja jäsenvaltioiden tuli saattaa sen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan kansallisesti 15.6.2003 mennessä. Ns. kolmas rahanpesudirektiivi, joka kumosi toisen rahanpesudirektiivin, annettiin vuonna 2005. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY, annettu 26 päivänä lokakuuta 2005, rahoitusjärjestelmän käytön estämiseksi rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen. Se on saatettava kansallisesti voimaan 15.12.2007 mennessä. Hallituksen esityksessä HE 25/2008 vp, joka annettiin eduskunnalle 28.3.2008, ehdotetaan direktiivin implementoimiseksi Suomessa säädettäväksi uusi laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä. Direktiivejä kutsutaan tässä tutkimuksessa rahanpesudirektiiveiksi.

21 Sopimusta kutsutaan jatkossa Palermon sopimukseksi.

22 Sopimusta kutsutaan jatkossa Varsovan sopimukseksi.

sopimuksia, EU:n rahanpesudirektiivejä vuosilta 1991, 2001 ja 2005, Euroopan unionin neuvoston puitepäätöstä (2001/500/YOS) rahanpesusta, rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittämisestä, jäädyttämisestä ja takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta[23], Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskevan yleissopimuksen toista pöytäkirjaa ja neuvoston puitepäätöstä (2005/212/YOS) rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekovälineiden menetetyksi tuomitsemisesta[24]. Näitä instrumentteja, joiden vaikutusta kansallisiin rahanpesemistä koskeviin rangaistussäännöksiin tutkimuksessa arvioidaan, kutsutaan myös niiden alkuperästä riippumatta yksinkertaisuuden vuoksi kansainvälisiksi rahanpesusopimuksiksi.

Oikeusvertailun tarkoituksena on tässä työssä tarkastella sitä, miten rahanpesun kriminalisoimiseen liittyvät kansainväliset ja eurooppaoikeudelliset velvoitteet on eräissä muissa maissa toteutettu. Vertailumaissa toteutettujen lainsäädäntöratkaisujen perusteella pyritään arvioimaan kansallisen rikoslakimme muutostarpeita ja -mahdollisuuksia. Vertailu on sisällytetty kuhunkin asiakokonaisuuteen, jossa se parhaiten tukee mahdollisesti annettavia tulkintasuosituksia. Erillistä oikeusvertailevaa jaksoa ei ole nähty tarpeelliseksi. Vertailumaiksi on valittu Yhdysvallat ja Yhdistyneet kuningaskunnat, koska rahanpesun kriminalisoinnin tausta-ajatukset ovat alun perin aglo-amerikkalaisesta common law -järjestelmästä lähtöisin. Saksa ja Ruotsi taas ovat perinteisiä vertailumaita, koska niiden oikeusjärjestykset ovat varsin samankaltaisia kuin Suomen. Lisäksi ne ovat Euroopan unionin jäsenvaltioita.

Konfiskaatiota koskevassa osuudessa oikeusvertailusta on kuitenkin luovuttu tutkimusekonomisista syistä, koska common law -järjestelmään kuuluvan menettämisseuraamusjärjestelmän selostamista ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi. Esimerkiksi Yhdysvalloissa pääosa rikosasioihin liittyvistä konfiskaatioista on siviiliperusteisia, mikä Suomessa ei ole mahdollista.

Ulkomaisissa oikeuslähteissä anglo-amerikkalaisen kirjallisuuden osuus on korostunut, mikä johtuu rahanpesemisen torjunnan läheisistä suhteista nimenomaan yhdysvaltalaiseen oikeustodellisuuteen. Yhdysvalloissa rahanpesemistä koskevia rangaistussäännöksiä myös sovelletaan tehokkaasti käytännössä, toisin kuin useissa muissa maissa. Siellä on lisäksi Yhdistyneiden kuningaskuntien tavoin vakiintunutta oikeuskäytäntöä siitä, miten esimerkiksi salahanke-käsitettä tulee tulkita. Saksalaisesta oikeuskirjallisuudesta on poimittu tiettyjä lähteitä. Ruotsissa rahanpesua koskeva kirjallisuus taas on vähäistä, koska siitä on varsin niukasti oikeuskäytäntöä.

---

23 Puitepäätöstä kutsutaan jatkossa rahanpesupuitepäätökseksi.
24 Puitepäätöstä kutsutaan jatkossa konfiskaatiopuitepäätökseksi.

4 Tutkimuksen kohdentaminen

Tutkimuksessa rahanpesemiseksi kutsutaan ilmiötä, joka kuvaa yleisesti eri tapoja ryhtyä rikoksella saatuun hyötyyn. Yleensä kyseessä ovat laillisilta ja tavanomaisilta vaikuttavat varallisuusjärjestelyt. Rikoksentekijän intressissä tapahtuvaa rikoksella saadun omaisuuden laillistamista eli rahanpesemistä voidaan lähestyä kahdesta näkökulmasta. Se voidaan nähdä rikollisten yleisenä tarpeena häivyttää rikoksilla saamansa omaisuuden alkuperä, jotta omaisuuden lähde ei paljastuisi lainvalvontaviranomaisille tai rikoksentekijän sosiaaliselle ympäristölle. Tällöin kyse on yleisesti esirikoksen peittämisestä ja sosiaalisen maineen säilyttämisestä, mutta ei kaikissa tapauksissa rangaistavaksi säädetystä teosta.

Toisaalta kyse voi olla rahanpesuna rangaistavaksi säädetystä menettelystä, joka on nimenomaisesti määritelty kansallisessa rikoslaissa. Rahanpesun kriminalisointi puolestaan perustuu pääosin kansainvälisissä sopimuksissa oleviin määritelmiin. Rahanpeseminen voi näin ollen olla määritelmällisesti huomattavasti laajempi käsite kuin rahanpesu. Rahanpesemistä voivat laajimmassa merkityksessään olla rajoituksetta kaikki toimet, jotka kohdistuvat millä tahansa rikoksella saatuun hyötyyn.

Koska tutkimuksessa käsitellään lähinnä vain rahanpesua rangaistavana tekona, käsite-erottelu on tarpeen, jotta rikosoikeudellisesti rangaistava menettely on mahdollista erottaa yleisestä ilmiöstä. Rahanpesemisen torjunta koostuu näin ollen sekä yleisestä rahanpesemisen estämisestä ja selvittämisestä että rikosoikeudellisen järjestelmän reagoinnista rahanpesurikokseen. Pidän tarpeellisena erottaa tässä tutkimuksessa nämä käsitteet toisistaan siitäkin huolimatta, että vakiintuneesti Suomessa on myös ennaltaehkäisevien toimien yhteydessä puhuttu rahanpesusta. Käytännöllisistä syistä verbimuotoa ”peseminen” käytetään myös rangaistavaksi säädetystä tekotavasta. Nimike rahanpesu tarkoittaa lisäksi myös niitä tekoja, jotka vuosina 1994–2003 olivat rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rangaistavia kätkemisrikoksina.

Tutkimuksen lähestymistapa teemaan on ongelmakeskeinen. Tutkimus on jaettu jaksoihin sen perusteella, mitkä rahanpesun rikosoikeudelliseen sääntelyyn liittyvät seikat on katsottu erityisen ongelmallisiksi. Yleismääritelmän mukaista rahanpesemistä käsitellään varsinaisesti vain tutkimuksen rahanpesemistä ja sen torjuntaa koskevassa jaksossa. Sen jälkeen tutkimuksessa arvioidaan ensin yleisesti sitä, miten kansallisten rahanpesua koskevien kriminalisointien perusteena olevat kansainväliset sopimukset ja EU-lainsäädäntö velvoittavat valtiota ja lainkäyttäjää sekä miten näiden velvoitteiden ja kansallisen lain välinen ristiriita ratkaistaan. Kansallisen rahanpesua koskevan rangaistussäännök-

sen kansainvälisten velvoitteiden mukaisuutta tarkastellaan jäljempänä erikseen niissä jaksoissa, jotka koskevat rahanpesun eri tunnusmerkistötekijöitä.

Euroopan unionin oikeutta käsitellään laajemmin, koska sen aineellisella sisällöllä ja tulkintaperiaatteilla saattaa käytännön ratkaisutilanteessa olla kansainvälisiä sopimuksia olennaisempaa vaikutusta rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiselle erityisesti silloin, kun rahanpesun esirikoksena on sellainen veropetosrikos, joka saa aineellisen sisältönsä EY-oikeudesta.

Rahanpesun tekotapoja eritellään laajasti, koska ainakin osaksi rahanpesua koskevan rangaistusäännöksen käytännön soveltamisen vähäisyys voi johtua siitä, että on koettu vaikeaksi hahmottaa sitä, millaiset teot täyttävät tunnusmerkistön. Salahanketta törkeän rahanpesun tekemiseksi käsitellään laajemmin kuin sen käytännön merkitys antaisi perusteita, koska rangaistusäännöksen soveltamisalan nykyisen suppeuden takia on ennakoitavissa, että kansainväliset paineet saattavat edellyttää salahankekriminalisoinnin soveltamisalan laajentamista. Tämän vuoksi olisi tärkeää kehitellä myös salahanketta koskevia yleisiä oppeja. Tällä hetkellä oikeustieteellistä tutkimusta niistä ei ole juuri lainkaan.

Rahanpesun esirikoksiin liittyen käsitellään lähinnä sitä, millainen suhde rahanpesulla ja sen esirikoksella tulee olla, jotta rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy. Erityistä huomiota kiinnitetään myös kansainväliseen kehitykseen, joka nykyisin painottaa enemmän talousrikosten asemaa rahanpesun esirikoksina kuin huumausainerikosten merkitystä.

Ongelmallisia voivat olla myös Suomen rikoslaissa oleva rahanpesun tekijäpiirin rajaus sekä rahanpesua koskeva erityinen menettämisseuraamussäännös. Koska kansainväliset velvoitteet saattavat edellyttää rahanpesun tekijäpiirin laajentamista ja arvokonfiskaation mahdollistamista rahanpesun kohteen osalta, erillisissä jaksoissa käsitellään voimassa olevan lain sisältöä ja siihen mahdollisesti liittyviä muutostarpeita. Tutkimuksessa ei käsitellä konfiskaatiota lukuun ottamatta muita seuraamuksia, joita rahanpesun perusteella voidaan tuomita. Näin ollen oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyvät kysymykset on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Myöskään näyttökysymyksiin ei joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta oteta kantaa.

II
Rahanpeseminen ja sen torjunta

1 Rahanpeseminen ilmiönä

1.1 TAUSTAA

Rahanpesemisen käsitteenä väitetään syntyneen Yhdysvalloissa tutkittaessa järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemiksi epäiltyjä rikoksia 1920-luvulla. Mafian sanotaan tuolloin peittäneen laitonta toimintaansa käyttämällä rikoksilla saatujen varojen laillistamiseen mm. pesulaliiketoimintaa.[25]

> Al Capone harjoitti kieltolain aikana mm. laitonta viinan myyntiä ja uhkapelien järjestämistä. Asiakkaat maksoivat tavaran lähinnä kolikkorahana, jonka vaihtaminen pankissa suuremmiksi seteleiksi olisi herättänyt huomiota. Ongelma ratkesi, kun rikolliset hankkivat automaattipesuloita. Kolikkorahan vieminen pankkiin ei enää aiheuttanut epäluuloja, koska pesukoneet toimivat kolikoilla. Rikollisilla on väitetty olleen 1920-luvun Yhdysvalloissa tarve piilottaa rikoksilla saamansa hyöty myös suojelurahoja vaativilta korruptoituneilta poliiseilta ja kateellisilta kilpailijoilta. Koska verorikossyytteistä tuli 1930-luvulla tehokas keino taistelussa järjestäytynyttä rikollisuutta vastaan, rikoshyöty pyrittiin lisäksi salaamaan veroviranomaisilta.[26] Useita mafian jäseniä tuomittiinkin pitkiin vankeusrangaistuksiin vuonna 1927 säädetyn ns. Sullivanin lain perusteella, joka velvoitti ilmoittamaan verottajalle myös rikoksella saadut tulot. Mm. Al Capone sai vuonna 1932 verorikoksesta pitkän vankeusrangaistuksen, kun hän oli laiminlyönyt tämän ilmoitusvelvollisuutensa.

Käsite vakiintui sittemmin yleisempään käyttöön 1970-luvulla Yhdysvalloissa ns. Watergate-skandaalin tutkinnan yhteydessä ja Euroopassa, kun varsinkin Italiassa yleistyivät ihmisryöstöt, joista saatuja lunnasrahoja pestiin erityisesti sveitsiläisissä pankeissa.[27] Kansainvälisesti rahanpeseminen tuli käsitteenä tunnetuksi 1980-luvun alussa, kun keskustelunaiheeksi nousivat Etelä-Amerikan huumekartellien rikoksilla saamat rikoshistorian suurimmat tulot ja niiden näennäinen laillistaminen monimutkaisten, rahoitusjärjestelmää hyväksi käyttäen tehtyjen liiketoimien avulla. Tuolloin Yhdysvalloissa aloitettu ”sota huumausaineita vastaan” korosti rikoshyödyn pois ottamista yhtenä tehokkaimmista keinoista torjua huumausainerikollisuutta. Tuomioistuimen ratkaisussa rahanpesemisen käsitettä (money laundering) käytettiin ensimmäisen kerran Yhdysvalloissa vuonna 1982 annetussa ratkaisussa, jossa oli kyse Kolumbian huumekaupan tuoton konfiskoimisesta.[28]

---

25 Näin mm. Stessens 2000 s. 82–83 ja Schaap 1998 s. 130.
26 Ks. Blum – Levi – Naylor – Williams 1998 s. 6 ja Anderson 1997 s. 51.
27 Capus 2004 s. 128.
28 United States v. USD 4.255.625.39, 551, South District of Florida (1982), 314. Ks. tapa-

Ilmiönä rahanpeseminen on kuitenkin yhtä vanha kuin ihmisen tarve piilottaa varallisuutensa uteliailta silmiltä ja kateellisilta käsiltä eikä huoli kätketyn rahan käyttöön liittyvistä epäkohdistakaan ole oman vuosisatamme tuote. Vaikka rahanpeseminen sanana olisi vasta viime vuosikymmeninä vakiintunut käyttöön, ilmiönä rahanpeseminen on vanhaa perua, varsinkin taloudellista hyötyä tuottavien rikosten yhteydessä. Tämä johtuu siitä, että rikollisten on aina pitänyt pystyä osoittamaan rikollisesti hankitulle omaisuudelle lailliselta näyttävä lähde.

Yleinen kiinnostus rahanpesemiseen ja sen torjuntaan heräsi kuitenkin 1980-luvulla, kun huumekauppa ja sen mukanaan tuomat ongelmat eri puolilla maailmaa kävivät ilmeisiksi. Rahanpesua onkin pidetty ensimmäisenä vakavana rikoksena, jonka olemassaolo voidaan suoraan yhdistää globaaliin talouteen, koska se on usein rajat ylittävää taloudellista rikollisuutta eivätkä sen vaikutukset rajoitu ainoastaan tietyn kansallisvaltion alueelle.[29]

Rahanpesemisen kriminalisoinnin taustalla ovat ammattimaisen huumausainekaupan lisäksi olleet myös muut, usein järjestäytyneesti toteutetut huomattavaa rikollista hyötyä tuottavat rikokset, kuten kansainväliset petokset, ihmiskauppa, laiton asekauppa ja harvinaisten eläinten salakuljettaminen. Tuottojen kasvaessa myös rahanpesemisen tarve kasvoi ja sen tarjonnan väitettiin ammattimaistuneen. Aikaisemmin vain omista rikoksistaan saamaansa tuottoa pesseet rikollisjärjestöt ryhtyivät myymään palveluksiaan myös muille rikollisille. Näin aikaisemmin pääasiassa huumerikosten yhteydessä käytetyt rahanpesemismenetelmät levisivät myös muista rikoksista saadun hyödyn pesemiseen.[30]

Jos rahanpesemistä voidaan pitää vuosisatoja vanhana toimintana, rahanpesijöiden piirikin näyttää varsin vakiintuneelta. Perinteisinä rahanpesijöinä on pidetty varastetun tavaran kätkijöitä, mutta lähempänä nykyajan ammattimaisia rahanpesijöitä olivat kuitenkin ne kauppiaat ja rahanlainaajat, jotka keskiajalla katolisen kirkon kiellettyä koronkiskonnan pyrkivät joko salaamaan vaatimiensa korkojen olemassaolon tai peittämään niiden oikean luonteen menetelmin, jotka vastasivat nykyajan rahanpesemistä.[31] 1980-luvulla rahanpesijöinä pidettiin lähinnä rikollisjärjestöjen jäseniä, mutta Riderin mukaan jo 1990-luvulta

---

uksesta lähemmin Stessens 2000 s. 82–83 ja Gilmore 1993 s. 1–2.

29 Alldridge 2003 s. 31, jonka mukaan kansainvälisten organisaatioiden kuten Kansainvälisen valuuttarahaston kiinnostus rahanpesemiseen perustuu nimenomaan siihen, että se on ensimmäinen rikos, joka uhkaa laajempaa aluetta kuin kansallisvaltiota. Alldridgen mukaan rahanpeseminen tarjoaa myös yhteisen vihollisen niille, jotka haluavat lisätä kansainvälistä yhteistyötä ja solidaarisuutta eri aloilla.

30 Savona – Manzoni 1999 s. 5.

31 Ks. esim. Gilmore 1993 s. 1 ja 2004 s. 20, Schaap 1998 s. 9, Blum ym. 1998 s. 3, Rider 1996 s. 1 ja Sherman 1993 s. 13. Ks. myös Csonka 1998 s. 95, joka pitää käsitettä rahanpeseminen vain uutena nimenä vanhalle ilmiölle. Vrt. Huhtamäki 2000 s. 17, jonka mukaan väitteet sanan ”money laundering” alkuperästä ovat tarinoita. Hän toteaa, että Yhdysvaltain kongressi alkoi tutkituttaa 1960-luvulla ulkomaisten pankkitilien käyttöä rahanpesemiseen ja käsite on ilmeisesti syntynyt tuolloin.

alkaen tyypillinen rahanpesijä on ollut rahoitusalan ammattilainen, tilintarkastaja tai lakimies, jolla on hyvät yhteydet yritysmaailmaan ja tiukan pankkisalaisuuden valtioihin sekä valmius myydä palveluksiaan niille, jotka ovat halukkaita niistä maksamaan (ns. gatekeepers).[32]

Rahanpesemiselle otollisena liiketoimintana on pidetty pankkeja, rahanvaihtoliikkeitä, arvopaperinvälittäjiä, sijoituspalveluyrityksiä, vakuutusyhtiöitä, panttilainausliikkeitä, kasinoita ja muita rahapeliyhteisöjä, vienti- ja tuontiliikkeitä, kulta- ja arvometallikauppaa, kiinteistövälitysliikkeitä, huutokauppakamareita sekä asianajo-, kirjanpito- ja tilintarkastustoimistoja. Kaikki ovat yhteisöjä tai elinkeinonharjoittajia, joilla on mahdollisuus toiminnassaan vaikuttaa kuvaan, joka ulkopuoliselle syntyy asiakkaiden omaisuuden todellisesta luonteesta, alkuperästä, sijainnista, omistajasta tai määräysvallan käyttäjästä. Näihin tahoihin kohdistetaan tämän vuoksi erityistä huomiota rahanpesemisen ennaltaehkäisyssä ja niitä voidaan pitää myös mahdollisina rahanpesijöinä.

Rahanpesusta tuli 1990-luvun merkittävin kansainvälinen talousrikos, vaikka ennen presidentti Reaganin Yhdysvalloissa 1980-luvulla julistamaa ”huumeiden vastaista sotaa” rahanpesemistä ei pidetty missään maassa niin vakavana tai moitittavana menettelynä, että se olisi säädetty rangaistavaksi.[33] ”Huumeiden vastainen sota” teki rahanpesemisen rikosoikeudellisesta torjunnasta yhden merkittävimmistä kansainvälisen yhteistyön kohteista maailmanlaajuisesti. Tämän asemansa se on säilyttänyt sekä presidentti Clintonin julistaman ”järjestäytynyttä rikollisuutta vastaan käydyn sodan” että presidentti Bushin ”terrorismin vastaisen sodan” aikana. Vaikka rahanpesutuomioiden määrä on edelleen kansainvälisesti varsin pieni eikä rahanpesun perusteella konfiskoida yleensä huomattavia määriä rikoshyötyä, rahanpesu näyttäisi selvinneen myös 2000-luvulle yhtenä kansainvälisesti eniten huomiota saavana rikoksena. Tämä johtunee paljolti sen liitännäisrikosluonteesta. Kansainvälisesti halutaan varmistaa, että ainakin vakaviksi rikoksiksi määritellyistä teoista saatu taloudellinen hyöty voidaan mahdollisimman monessa maassa tuomita menetetyksi valtiolle ja saada siten pois laillisesta taloudesta. Rikos ei saa kannattaa myöskään rajat ylittävässä rikollisuudessa.

1.2 RAHANPESEMISEN MÄÄRITELMÄ

Rahanpesemisellä tarkoitetaan toimia, joiden tarkoituksena on rikoksella hankitun omaisuuden tai rikoksen tuottaman hyödyn siirtäminen lailliseen talousjärjestelmään siten, että varallisuus saadaan erotetuksi rikollisesta alkuperäs-

---

32 Rider 1996 s. 13. Samoin Gilmore 2004 s. 42–43, Reid 1996 s. 208 ja Sherman 1993 s. 15.

33 Alldridge 2003 s. 1, Blum ym. 1998 s. 34. Yhdysvalloissa vastaavia rikoksia arvioitiin ennen rahanpesusäännösten säätämistä conspiracy-käsitteen avulla, ks. Strafer 1989–1990 s. 150–157.

tään ja saadun varallisuuden saanto pystytään ainakin näennäisesti legitimoimaan. Laajasti määriteltynä rahanpesemiseksi voidaan arvioida myös laillisesti hankitun omaisuuden laiton käyttö.[34] Kirjallisuudessa esitettyjen useiden varsin samansisältöisten rahanpesemisen kuvausten perustana on Yhdysvalloissa vuonna 1985 julkaistussa presidentin komission järjestäytynyttä rikollisuutta, rahoitusjärjestelmää ja rahanpesemistä koskeneessa selonteossa esitetty määritelmä. Sen mukaan rahanpeseminen on prosessi, jossa salataan tulojen olemassaolo, laiton alkuperä tai käyttö ja naamioidaan tulot näennäisesti laillisiksi.[35] Euroopassa eräissä rahanpesemisen määritelmissä on korostettu enemmän menettelyn vaikutusta mahdollisuuteen selvittää katkeamattomasti rikoksella saadun omaisuuden liikkeet. Rahanpeseminen on nähty toimintana, joka vaikeuttaa asiakirjoihin perustuvaa varojen kulun seuraamista rahoitusjärjestelmässä eli estää ns. paper trailin seuraamisen.[36]

Määritelmällisesti rahanpesemistä sen laajassa merkityksessä ovat kaikki rikoksella saatuun hyötyyn kohdistuvat toimet, myös tällaisen omaisuuden hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen. Laajimmillaan rahanpeseminen on näin ollen esirikoksen täyttymisen jälkeen tapahtuvaa rikoshyötyyn ryhtymistä silloin, kun tekijä tietää omaisuuden olevan rikoksella saatua. Rahanpesijöitä voivat käsitteen laajassa merkityksessä olla esimerkiksi tunnetulta talousrikolliselta rahasuorituksia vastaanottavat elinkeinonharjoittajat, virkamiehet kuten ulosottomiehet sekä elatusmaksusuorituksia saavat entiset aviopuolisot. Esirikoksen tekijä itsekin pesee rahaa aina suorittaessaan mitä tahansa toimia, jotka kohdistuvat rikoksella saatuun hyötyyn, siihen sekoittuneisiin varoihin tai sen tilalle tulleeseen omaisuuteen.

Rahanpesemistä voivat olla hyvin tavanomaiset jokapäiväiset toimet ja varsin yksinkertaiset, vähällä suunnittelulla ja ammattitaidolla toteutetut järjestelyt. Rahanpesemisellä tarkoitetaan kuitenkin yleensä rahoitusjärjestelmän ja talouselämän laillisten, vakiintuneiden toimintojen ammattimaista, suunnitelmallista ja monimutkaista väärinkäyttämistä.

---

34 Laillisesti hankittujen varojen laiton käyttö liittyy nimenomaan rikoksiin, joissa rikoshyöty syntyy säästönä. Sittemmin rangaistavaksi on säädetty myös terrorismin rahoitus, jossa laillisia varoja käytetään laittomaan tarkoitukseen. Se on kuitenkin rahanpesusta erillinen rikos eikä kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Ks. lähemmin terrorismin käsitteestä Fletcher 2006 s. 894–911 ja Weigend 2006 s. 912–932 sekä terrorismin rahoituksen kriminalisoimisesta Pieth 2006 s. 1074–1086. Ks. rahanpesemisen määritelmistä esim. Heikinheimo 1999 s. 20–29, Schaap 1998 s. 30 ja Reid 1996 s. 207, joka määrittelee rahanpesemisen seuraavasti: “Money laundering is the process by which the illegal origins of money are disguised, thereby hindering detection of the crime and allowing those involved to enjoy the fruits of the crime.” Ks. myös Schaap 1998 s. 11–12 ja yhteenveto eri kirjoittajien paljolti toisiaan vastaavista rahanpesemisen määritelmistä.

35 Stessens 2000 s. 83. Ks. lähemmin President’s Commission on Organized Crime 1985 s. 7. Selonteossa rahanpeseminen määritellään seuraavasti: ”Money-laundering is the process by which one conceals the existence, illegal source, or illegal application of income, and then disguises that income to make it appear legitimate.”

36 Capus 2004 s. 140.

> Rider määrittelee rahanpesemisen kohteena olevan likaisen rahan (dirty money) niin laajasti, että siihen kuuluu myös rikosoikeuteen kuulumattomilla teoilla (civil wrong) saatu omaisuus, jos tekoon on sisältynyt epärehellisyyttä. Moraalista paheksuntaa ansaitsevilla teoilla saatu varallisuus voidaan Riderin mukaan määritellä kuumaksi (hot). Rahanpeseminen on Riderin mukaan laajassa merkityksessään prosessi, joka hämärtää rahan alkuperän ja lähteen. Suppeammassa merkityksessä, joka sulkee määritelmästä pelkän rahan piilottamisen, rahanpeseminen voidaan määritellä sarjaksi tekoja, joista muodostuu pesemis- ja salaamisprosessi, jossa varoja siirretään ja niiden luonne esitetään väärässä valossa. Yhdysvalloissa rahanpeseminen määritellään Galli – Wextonin mukaan prosessiksi, jossa rikollinen salaa millä tahansa rikoksella saamansa tulon olemassaolon ja naamioi sen laittoman lähteen tai luonteen niin, että tulo vaikuttaa lailliselta.[37]

Suppeassa merkityksessä rahanpeseminen on totuudenvastainen väite rikoksella saadun edun laillisesta lähteestä.[38] Tällöin rahanpesemisellä pyritään nimenomaan laillistamaan rikoksella saadun omaisuuden alkuperä. Jos rikoksella saatuun omaisuuteen kohdistuvien toimien tavoitteena ei ole varojen rikollisen alkuperän ja niihin määräysvaltaa käyttävän salaaminen, kyse ei ole rahanpesemisestä sen suppeassa merkityksessä. Tällöin esimerkiksi rikoksella saatujen varojen siirtäminen maasta toiseen ilman tarkoitusta vaikuttaa ulkopuolisen saamaan kuvaan niiden alkuperästä, ei olisi rahanpesemistä.

Yleisimmin käytetty rahanpesemisen määritelmä on Yhdistyneiden kansakuntien huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan vuonna 1988 tehdyssä ns. Wienin yleissopimuksessa.[39] Kaikissa myöhemmissä kansainvälisissä rahanpesua koskevissa sopimuksissa ja Euroopan yhteisön rahanpesudirektiiveissä olevat rahanpesemisen määritelmät vastaavat sanamuodoltaan lähes täydellisesti tätä esikuvaansa.[40]

Wienin sopimuksessa rahanpeseminen on suppeassa merkityksessään määritelty omaisuuden muuntamiseksi tai siirtämiseksi, joka tehdään tarkoituksin salata tai peittää omaisuuden laiton alkuperä tai avustaa esirikokseen syyllistynyttä välttämään tekojensa oikeudelliset seuraamukset. Rahanpesemistä on myös omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, hallinnan, liikkeiden, siihen olevien oikeuksien tai omistusoikeuden salaaminen tai peittäminen. Laa-

---

37 Rider 1996 s. 7–8 ja Galli – Wexton 1996 s. 361.

38 Duyne 2003a s. 69.

39 Wienin sopimuksessa rahanpesemisen määritelmä on 3 artiklan (1)(b)(i) ja (ii) alakohdissa suppeassa merkityksessään ja (c)(i) alakohdassa laajassa merkityksessään.

40 Esimerkiksi Strasbourgin yleissopimuksessa rahanpesemisen määritelmä vastaa Wienin sopimuksessa esitettyä ja sitä käsitellään suppeassa merkityksessään 6 artiklan (1)(a) ja (b) kohdissa ja laajassa merkityksessään (c) kohdassa. Myös Euroopan yhteisön vuosina 1991, 2001 ja 2005 annetuissa kaikissa rahanpesudirektiiveissä rahanpesemisen määritelmä vastaa Wienin sopimusta.

jassa merkityksessä rahanpeseminen on sopimuksessa määritelty rikoksella saadun omaisuuden hankkimiseksi, hallussapidoksi ja käyttämiseksi.

Rahanpesemisen määritelmä on Wienin sopimuksessa niin laaja, että se kattaa myös pääosin perinteisen kätkemisrikoksen soveltamisalan. Määritelmä on jopa osittain laajempi kuin sen esikuvina olleet Yhdysvalloissa vuonna 1986 säädetyt rahanpesusäännökset, joissa rikoksella saatujen varojen vastaanottaminen ilman menettelyyn liittyvää varojen laillistamistarkoitusta kriminalisoitiin, koska haluttiin eristää järjestäytyneen rikollisjärjestön jäsenet yhteiskunnan ulkopuolelle.[41] Määritelmän laajuudesta johtuu myös se, että joskus on vaikeaa hahmottaa, mitkä kaikki menettelyt voivat olla rahanpesemistä. Tämän vuoksi rahanpesemisen määritelmää on pyritty konkretisoimaan kuvaamalla se prosessiksi, jossa rikoshyöty muunnetaan lailliseksi omaisuudeksi. Prosessiajattelu auttaa myös arvioimaan sitä, millainen menettely tulisi katsoa rangaistavaksi rahanpesuksi sekä havaitsemaan ne menettelyn vaiheet, joissa rahanpesemisen rikosoikeudellinen torjunta on tehokkainta. Seuraavassa käsitellään kirjallisuudessa kehiteltyjä rahanpesemisen prosessin vaiheita ja niiden vaikutusta rahanpesemisen rangaistavuuden alaa arvioitaessa.

1.3 RAHANPESEMINEN PROSESSINA

Rahanpeseminen prosessina voi muodostua useista erillisistä toimista tai useiden eri tekojen yhdistelmästä. Rahanpeseminen voi olla esirikoksen toteuttamiseen liittyvä tai siitä erillinen teko taikka sarja erillisiä osatekoja. Yleensä rahanpesemiseen liittyy esirikoksen tekijän tarve salata omaisuuden alkuperä, halu kontrolloida omaisuutta koko prosessin ajan ja tavoite muuttaa omaisuus erilajiseksi varallisuudeksi.[42] Rahanpesemisprosessin päätteeksi omaisuus palaa esirikoksen tekijälle joko omistus- tai hallintaoikeuksin.

Rahanpeseminen voidaan prosessin aikana toteuttaa yhtä monella eri tavalla kuin on rahanpesijöitäkin. Valittu menetelmä riippunee useista eri seikoista kuten pesijän taidoista, mielikuvituksesta ja pesemiselle tarjolla olevista ulkoisista edellytyksistä. Merkitystä lienee myös sillä, kuinka paljon varoja on pestävänä, kuinka korkeiksi kustannukset saavat nousta ja kuinka nopeasti esirikoksen tekijä haluaa pestyt varat käyttöönsä. Jos kyseessä on järjestäytyneessä muodossa harjoitettu, huomattavia tuottoja kerryttävä rikollinen toiminta, rahanpesemiseen tarvittaneen siihen erikoistuneita ammattilaisia ja runsaasti sekä aikaa että rahaa. Eräät Yhdysvalloissa paljastuneet suuret rahanpesutapaukset tukevat tätä oletusta. Jos kyseessä on jatkuva tulovirta tai erittäin suuri yksittäinen pestävä rahamäärä, varojen laillistamiseen saattaa olla tarvetta sijoittaa enemmän-

41 Stessens 2000 s. 100.
42 Gilmore 1992 s. X.

kin varoja. Mitä vähäisemmästä rikoshyödyn määrästä on kyse, sitä vaatimattomampia lienevät myös rahanpesemisen toteutustavat.

Rahanpeseminen toteutetaan fyysisillä tai sähköisillä *menetelmillä*, joilla rikoshyötyä voidaan siirtää pankkijärjestelmässä, kuljettaa paikasta toiseen fyysisesti tai sekoittaa laillisiin varoihin. Prosessiin kuuluvat myös ne *kanavat*, joiden kautta varoja ohjataan lailliseen talouteen, kuten rahoituslaitokset, valuutanvaihtoyhtiöt tai muu yritystoiminta kuten esimerkiksi kasinot, vedonlyönnin välittäjät tai arvotavarakauppa. Rahanpesemisen *välineitä* ovat esimerkiksi valuutat, kulta ja arvopaperit, joiden avulla tai joihin sijoittamalla rikoshyöty saadaan siirrettyä lailliseen järjestelmään tai sen oikea alkuperä saadaan salattu.[43] Rahanpesemisen määritelmässä prosessissa käytetyt menetelmät vastaavat rahanpesun tekotapoja, prosessissa käytetyt kanavat rahanpesijöitä ja välineet rikoshyötyä tai siihen sekoittunutta omaisuutta.

Rahanpeseminen voidaan toteuttaa muuttamalla rikoksella saatu hyöty suoraan toiseen paremmin vaihdannassa käytettävään muotoon tai toteuttamalla varojen peseminen useana toisiaan seuraavana vaiheena, joiden jälkeen rikoksella saadut varat palaavat esirikoksen tekijälle näennäisesti laillisessa muodossa. Ensimmäistä vaihtoehtoa käyttävät tavallisesti rikollisorganisaation alatasolla olevat rikolliset, jotka haluavat kuluttaa suhteellisen vaatimattoman määrän usein käteisenä olevia varoja elinkustannuksiinsa. He vaihtavat rikoksella saadut varat hyödykkeisiin, joita voivat käyttää kulutukseen ilman, että omaisuuden laiton alkuperä paljastuu. Tekomuotoa voidaan pitää yhteiskunnallisesti vähiten haitallisena ja se edustaa rahanpesemistä sen laajimmassa merkityksessä. Jälkimmäisen vaihtoehdon vaiheistuneisuus puolestaan on osoitus siitä, että sen toteuttajat ovat ammattimaisempia tai rikollisjärjestössä korkeammassa asemassa kuin edelliseen menetelmään tukeutuvat. Määritelmällisesti tämä tekotapa on rahanpesemistä sen suppeassa merkityksessä.

Edellä kuvatun rahanpesemisprosessin eri vaiheet on kirjallisuudessa jaettu *sijoitusvaiheeseen* (placement), *harhautusvaiheeseen* (layering) ja *palautusvaiheeseen* (integration).[44] Wienin sopimuksessa nämä eri vaiheet on ilmaistu rahanpesurikosten määritelmässä omaisuuden muuntamisena (placement), sen

---

43 Savona – Manzoni 1999 s. 3.

44 Gilmore 2004 s. 32 ja Savona – Manzoni 1999 s. 2–4. Ks. myös Stessens 2000 s. 83–84, joka toteaa, että vastaava kolmiportainen rahanpesemisprosessin kuvaus oli jo vuonna 1990 julkaistussa Kanadan ylimmän syyttäjäviranomaisen (The Canadian Ministry of the Solicitor-General) selvityksessä, jossa todettiin rahanpesemisen usein käsittävän kolme vaihetta: laittomien käteisten varojen muuttamisen muiksi varoiksi, oikean omistajan tai rahanlähteen salaamisen ja laillisen alkuperän tai omistajuuden mielikuvan luomisen varoille. Jaottelu kolmeen eri rahanpesemisen vaiheeseen on alun perin luotu aglo-amerikkalaisessa kirjallisuudessa. Ks. mm. Galli – Wexton 1996 s. 361–363. Tässä tutkimuksessa rahanpesemisen eri vaiheita kuvaavien käsitteiden suomennoksissa on seurattu Heikinheimon lisensiaattityössään vuonna 1998 käyttämiä termejä.

alkuperän salaamisena (layering) ja varojen lähteen laillistamisena (integration).[45]

> Rahanpesemistä käsittelevässä kirjallisuudessa kolmiportainen rahanpesemisen vaiheistus on laajasti hyväksytty. Jotkut kirjoittajat ovat kuitenkin jakaneet rahanpesemisen vaiheita joltain osin toisista poikkeavalla tavalla. Esimerkiksi Rider pitää harhautusvaihetta (layering) usein monimutkaisena, samanaikaisia, päällekkäisiä ja ristikkäisiä toimia sisältävänä vaiheena, jota kuvaisi paremmin vertaus mosaiikkiin tai kaleidoskooppiin kuin kerrostuneeseen rakenteeseen kuten täytekakkuun.[46]

Yhdysvaltalaisen järjestäytyneen rikollisuuden 1920-luvulla harjoittama rahanpesemisliiketoiminta kattoi yksinkertaisuudessaan kaikki nämä prosessin vaiheet: hankittiin käteisliiketoimintaa harjoittava yritys, jonka laillisesta liiketoiminnasta saatu tulo kirjattiin yhdessä rikoksista saadun hyödyn kanssa yrityksen kirjanpitoon liiketulona ja mahdollisesta voitosta maksettiin verot. Näin laillistetut varat voitiin käyttää laillisessa taloudessa riskittömästi, koska niiden alkuperä oli tehokkaasti peitetty.

a. Sijoitusvaihe

Sijoitusvaiheessa rikoshyöty pyritään saamaan laittomasta taloudesta lailliseen talouteen siirtämällä se joko rahoitusjärjestelmään tai maantieteellisesti paikasta toiseen.[47] Yhä enenevässä määrin rahanpesemisessä käytetään hyväksi myös kansainvälisessä kaupassa kehitettyjä maksujärjestelmiä.[48] Sijoitusvaihe voi käsittää myös edellä mainituin tavoin kulutustavaroiden ostamisen rikoksella saaduilla varoilla, jolloin rahanpesemisen kohteena oleva omaisuus siirtyy lailliseen vaihdantaan ja sen tilalle tullut omaisuus käytetään rahanpesijän tai esirikoksen tekijän yksityistaloudessa. Erillinen harhautus- tai palautusvaihe ei tällöin ole tarpeen.

Tyypillisin rahanpesun menetelmä on rikoksella saatujen käteisvarojen muuttaminen sähköisiksi varoiksi tallettamalla ne esimerkiksi tarkoitusta varten avatulle pankkitilille. Varojen lähteen salaamiseksi tallettamisen saattaa käytännössä tehdä joku muu kuin esirikoksen tekijä itse. Joskus rikoshyöty jaetaan pienempiin eriin, jotka useampi henkilö tallettaa eri pankkeihin.[49] Tällöin

---

45 Blum ym. 1998 s. 4 alaviite 6.

46 Rider 1996 s. 10.

47 Ks. Parker 1996 s. 312, jonka mukaan Yhdysvalloissa sijoitusvaiheen katsotaan muodostuvan rikollisten pyrkimyksestä sijoittaa rikoshyöty huomaamattomasti lailliseen talouteen tai fyysisesti kuljettaa käteinen Yhdysvaltain ulkopuolelle. Pääosa viranomaisten rahanpesun torjuntatoimenpiteistä, myös peitetoiminta, kohdistuu tähän vaiheeseen.

48 Ks. lähemmin FATF 2006 s. 1–3.

49 Toimintaa, jossa useat henkilöt tallettavat eri kerroilla pankkiin rahanpesuilmoituksen tekemisen alarajan alittavia samasta lähteestä peräisin olevia rahamääriä, kutsutaan smurffaukseksi. Toiminta perustui alun perin tarpeeseen kiertää Yhdysvaltain lainsäädännössä ollut rahoituslaitok-

varojen vastaanottajan on mahdotonta havaita, että rahat ovat peräisin samasta rikollisesta lähteestä. Sijoitusvaiheessa huumekaupalla saadut käteisvarat voidaan kuljettaa myös maasta toiseen ja tallettaa pankkiin vasta vieraassa valtiossa.[50]

Sijoitusvaiheessa korostuu erityisesti rahoituslaitosten asema mahdollisina rahanpesemisen kanavina. Tämän vuoksi viranomaiset ovat varsinkin Yhdysvalloissa pyrkineet selvittämään, miten rahanpesijät käytännössä sijoittavat rikoksilla saamansa varat rahoitusjärjestelmään, kun pankkien tulee ilmoittaa viranomaisille kaikki välittämänsä yli USD 10 000 suuruiset liiketoimet.

> Yhdysvaltain viranomaiset yrittivät vuosina 1994–1995 selvittää peitetoiminnalla nk. Dinero-jutussa, miten järjestäytynyt rikollisuus pystyy siirtämään pankkijärjestelmään rikoksella saamiaan varoja. Eri viranomaiset Yhdysvalloista, Yhdistyneistä kuningaskunnista, Kanadasta, Italiasta ja Espanjasta perustivat Anguillalle offshore-pankin, joka sai toimiluvan Yhdistyneiden kuningaskuntien viranomaisilta ja pankin toimintaa hoitivat Atlantan huumausainepoliisin (DEA) ja liittovaltion veroviranomaisen (IRS) henkilöstö. Operaatiossa pystyttiin 6 kuukauden aikana selvittämään millaisia menetelmiä käyttäen rikollista rahaa tuolloin siirrettiin kansainväliseen rahoitusjärjestelmään. Viranomaiset paljastivat myös järjestäytyneen rikollisuuden omistaneen Italiassa pankin ja useita kauppakeskuksia rahanpesemistä varten. Yhdysvalloissa pidätettiin 88 henkilöä, takavarikoitiin noin 9 tonnia kokaiinia, 40 tonnia hashista, yli USD 100 miljoonan arvosta käteistä rahaa ja muuta omaisuutta, kuten Picasson, Rubensin ja Sir Joshua Reynoldsin (väärennettyjä) maalauksia. Operaatiossa koettiin ongelmaksi se, että toiminnan aikana viranomaiset pesivät itse huomattavan määrän huumerikoksilla saatuja varoja.[51]

Maailman eri pankkijärjestelmissä jatkuvasti sähköisesti suoritettavien liiketapahtumien määrä huomioon ottaen pankeilta ei voida vaatia, että ne havaitsevat, ilmoittavat viranomaisille ja keskeyttävät kaikki tai edes pääosan laittomista tapahtumista. Rahoituslaitokset ovat viime vuosina suoriutuneet maailmanlaajuisesti ilmeisen kunniakkaasti niille asetetuista sijoitusvaiheeseen ajoittuvista huolellisuus-, ilmoitus- ja raportointivelvollisuuksista, koska yleisesti uskotaan rahanpesijöiden siirtyneen käyttämään muita menetelmiä kiinnijäämisriskin

---

sia koskenut määräys yli USD 10 000 määräisten liiketapahtumien ilmoittamisesta viranomaisille. Ks. ilmoitusvelvollisuuden kiertämisestä lähemmin mm. Gilmore 2004 s. 33–34, Galli – Wexton 1996 s. 362–363, Welling 1989 s. 303–310 ja Popham – Probus 1987–1988 s. 97–102.

50 Ks. Galli – Wexton 1996 s. 362, joiden mukaan Yhdysvalloissa rahoituslaitosten ja arvotavarakauppiaiden yli USD 10 000 arvoisten liiketoimien ilmoitusvelvollisuus oli jo 1990-luvun puolivälissä viranomaishavaintojen mukaan aiheuttanut sen, että rikoksella saatua hyötyä salakuljetettiin enenevästi maasta käteisvaroina muihin maihin, joissa ne sijoitettiin rahoituslaitoksiin. EU:ssa käteisvarojen rajojen yli kuljettamiseen pyritään puuttumaan uudella asetuksella käteisrahan valvonnasta (1889/2005/EY).

51 Ks. Parker 1996 s. 308–311 ja Hill 1996 s. 35.

vähentämiseksi.[52] Kaikkialla pankkitoiminta ei kuitenkaan aina ole ollut omiaan estämään rikoshyödyn pääsyä lailliseen rahoitusjärjestelmään. Eräissä tapauksissa pankin oma toimintakulttuuri on ollut sellainen, että se on mahdollistanut laajamittaisenkin rahanpesemisen.

> The Bank of Credit and Commerce International (BCCI) ja sen yhdeksän toimihenkilöä saivat vuonna 1988 syytteet rahanpesusta. Heitä syytettiin Kolumbian huumekartellien varojen pesemisestä yli USD 32 miljoonan arvosta. Varat oli saatu kokaiinin myynnillä Yhdysvalloissa. Rahaa pestiin mm. siten, että tehtävään erikseen palkatut henkilöt toivat pankkiin Floridassa alle USD 10 000 arvosta käteistä rahaa talletettavaksi tietyille tileille. Varat sijoitettiin pankissa talletustodistuksiin, joita antoivat pankin konttorit Ranskassa, Yhdistyneissä kuningaskunnissa, Luxemburgissa, Bahamalla, Panamassa ja muualla Etelä-Amerikassa. Talletustodistukset annettiin vakuuksiksi Karibian alueella olevalle pankille, joka myönsi floridalaisten pankkitilien omistajille lainoja. Karibialainen pankki ei koskaan perinyt lainoja, vaan realisoi vakuudet. Lainat maksettiin floridalaisille pankkitileille ja edelleen huumekartellin jäsenten tileille Etelä-Amerikkaan.[53]
>
> Pankin henkilökuntaan kuuluneiden lisäksi syytteitä nostettiin myös pankin emoyhtiötä ja yhtä sen sivuliikettä vastaan. Emoyhtiön myönnettiin syyllistyneen salaliittoon (conspiracy) ja 28 rahanpesuun ja sivuliikkeen salaliittoon ja kahteen rahanpesuun. Pankki tuomittiin vuonna 1990 Yhdysvalloissa maksamaan valtiolle rangaistusmaksuna (criminal penalties) USD 14 miljoonaa. Rikoshyötyä asiassa konfiskoitiin yhteensä USD 550 miljoonan arvosta.
>
> Luxemburgissa rekisteröidyn mutta maailmanlaajuista toimintaa harjoittaneen pankin toiminta loppui Yhdistyneiden kuningaskuntien viranomaisten hallintotoimilla heinäkuussa 1991. Tuolloin pankilla oli velkaa yhteensä USD 3,2 miljardia ja noin 530 000 velkojaa.[54] Pankki ehti toimia useita vuosia, jona aikana se osallistui rikolliseen toimintaan käyttämällä hyväkseen veroparatiiseihin perustettuja kuoriyhtiöitä, pankkisalaisuutta ja omaa monimutkaista yhtiörakennettaan, joka mahdollisti sen, etteivät tilintarkastajat alun perin havainneet pankin toiminnan todellista luonnetta. Lisäksi pankilla oli korkeita poliittisia suojelijoita, ja sen epäiltiin laajasti käyttäneen hyväkseen lahjontaa toimintansa aikana.[55]

Pankin kaaduttua Yhdysvalloissa säädettiin vuonna 1992 Annunzio – Wylie Anti-Money Laundering Act -niminen laki, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa sellaisten kotimaisten ja ulkomaisten pankkien toiminnan lopettaminen, jot-

---

52 Ks. Drage 1993 s. 60–67 rahoituslaitosten toimista rahanpesun estämiseksi. Varsinkin käteisen rahan tallettajiin on jo 1990-luvun alussa kiinnitetty erityistä huomiota.

53 Gilmore 2004 s. 34 ja Report of the Secretary-General 1993 s. 12.

54 Ks. Alldridge 2003 s. 36–39, jonka mukaan pankin ylivelkaisuus johtui sen toiminnassa tapahtuneista valtavista petoksista, joilla varat oli siirretty pankista pois, ei pankin harjoittamasta rahanpesusta. Gilmore 2004 s. 34, joka toteaa pankissa harjoitetun rahanpesun laajuuden. Ks. myös Schaap 1998 s. 20, joka kuvaa lyhyesti rahanpesutavan pankissa.

55 Ks. lähemmin U.S Senate 1992.

ka rikkovat joko Bank Secrecy Act -nimisessä laissa olevia ilmoitusvelvollisuutta koskevia säännöksiä tai rahanpesulakia (MLCA).[56] Lain säätämisen jälkeen ilmoitusvelvollisuutta ja rahanpesua koskevien säännösten noudattamisella oli Yhdysvalloissa toimiville pankeille tärkeä merkitys, koska pankin toimilupa voitiin peruuttaa todettujen lainrikkomusten perusteella.[57]

Annunzio – Wylie Anti-Money Laundering Act -laissa olevista seuraamuksista huolimatta Yhdysvaltain vanhimman pankin, the Bank of New Yorkin, johtava toimihenkilö tunnusti vuonna 1999 avanneensa pankkitilejä otettuaan ensin vastaan lahjuksia. Tilien kautta siirrettiin USD 7 miljardin arvosta Venäjältä tulleita varoja edelleen Eurooppaan. Koska kyseessä saattoi olla pääomapako Venäjältä, the Bank of New York selvisi tapahtumasta maksamalla USD 26 miljoonaa Yhdysvaltain valtiolle ja USD 21 miljoonaa juttuun myös liittyneiden petosten yksityisille asianomistajille.[58]

Pankkien tehostuneen ilmoitusvelvollisuuden ja käteisrahan rajojen yli kuljettamisen riskialttiuden takia rahanpesemisen on väitetty siirtyneen osaksi pois virallisesta rahoitusjärjestelmästä. Varoja epäillään sijoitusvaiheessa siirrettävän enenevästi maanalaisella pankkitoiminnalla, ns. hawalah-pankkien välityksellä, maasta toiseen.

> Maanalaiset pankit ovat kauan sitten kehittyneet Aasian maaseudulla, jossa ei ollut pankkipalveluja. Niiden kasvualustaa ovat olleet myös etnisten vähemmistöjen asuttamat alueet, joilla on tunnettu epäluottamusta pääväestön instituutioihin. Nykyisin hawalah/hundi-pankit ovat ongelma varsinkin Intiassa, jossa ne kehittyivät erityisesti itsenäistymisen jälkeen maan jakaantuessa kahdeksi valtioksi. Maanalaiset pankit ovat levittäytyneet eri maanosiin pankkia ylläpitävään ryhmään kuuluvien muuttaessa niihin siirtolaisina. Niihin on sanottu liittyvän myös korruptiota lahjusten maksamisena ja välittämisenä. Järjestäytyneiden rikollisryhmien on lisäksi epäilty käyttävän maan-

---

56 Subtitle A of Title XV of the Housing and Community Development Act, Pub.L.No. 102-550, § 1502, 106 Stat. 4045 (1992) ja ulkomaisten pankkien osalta International Banking Act, 12 USC 3105.

57 Pankin toiminnan lopettaminen ei kuitenkaan ole välitön seuraus rahanpesutuomiosta tai pankkisalaisuuslain rikkomisesta. Valvontaviranomaisen on ennen lopettamispäätöksen tekemistä kuultava pankkia ja otettava päätöksen teossa huomioon, ketkä pankin johdosta ovat syyllistyneet rangaistavaan tekoon, miten pankin toiminnassa on pyritty huolehtimaan ko. säännösten noudattamisesta, oliko pankki yhteistyöhaluinen rikosta selvitettäessä, millaisiin toimiin pankissa on ryhdytty rikoksen paljastumisen jälkeen vastaavien rikosten ehkäisemiseksi tulevaisuudessa ja millainen merkitys pankin toiminnalla on sijaintipaikkakunnallaan.

58 BBC News 8.11.2005. Syyttäjät luopuivat toimenpiteistä pankkia vastaan, vaikka se oli myöntänyt laiminlyöneensä ilmoittaa viranomaisille asiakkaiden ja toimihenkilöiden rikoksista. Pankin sisäisten menettelyjen uudistaminen riitti syyttäjälle. Varojen alkuperästä ei saatu selvitystä, joten kyseessä on saattanut olla pääomapakona pidettävä varojen siirto. Varat saattoivat olla peräisin myös Maailmanpankin Venäjälle myöntämistä lainoista. Ks. lähemmin Block – Weaver 2004 erit. s. 143–163 ja Alldridge 2003 s. 12. Ks. myös Chung 1999 s. 619–625 ja 647–648, jonka mukaan Venäjällä korruption, järjestäytyneen rikollisuuden ja pääomapaon torjunta vaativat tehokkaan rahanpesun vastaisen lainsäädännön säätämistä.

alaista pankkitoimintaa hyväkseen. Pankeilla on kuitenkin myös runsaasti laillista toimintaa ja niiden kautta esimerkiksi siirtolaiset siirtävät runsaasti varoja kotimaahansa. Pankeissa arvioitiin jo 1990-luvulla liikkuneen varoja noin miljardin Yhdysvaltain dollarin arvosta. Kustannukset maanalaisen pankin käyttämisestä saattavat olla huomattavasti alhaisempia kuin tavanomaisessa pankkijärjestelmässä ja ne toimivat usein nopeammin kuin viralliset rahoituslaitokset.[59] Koska epävirallinen pankkitoiminta on erityisen herkkää rahanpesemiselle, ko. toimintaan on viime vuosina kiinnitetty erityisen paljon huomiota rahanpesemisen torjunnassa.

Maanalaisessa pankkitoiminnassa asiakas Z antaa maassa A käteisrahaa hawalah-”pankkiiri” X:lle ja saa vastineeksi velkatunnisteen. Z matkustaa maahan B, johon haluaa varansa siirtää, ja esittää velkatunnisteen paikalliselle hawalah-”pankkiirille”Y, joka antaa Z:lle varat ko. maan valuutassa, vähennettyinä kuluilla. X ja Y hoitavat saamis-velkasuhteensa muun liiketoimintansa yhteydessä, esimerkiksi X maksaa Y:lle olemattomasta tavaratoimituksesta Z:n käteissuorituksen määrän, vähennettynä kuluilla. Hawalah-pankkeja ei voida käyttää lailliseen liiketoimintaan, koska se ei tuota asiakirjoja, joilla siirrettyjen varojen laillinen alkuperä voitaisiin osoittaa.

Rikoksella saatu hyöty voi sijoitusvaiheessa päästä lailliseen talouteen myös ns. portinvartijoiden toiminnan seurauksena. Asianajaja saattaa sijoittaa rikoksella saatuja varoja asiakasvaraintililleen ja maksaa ne sieltä edelleen halutuille tahoille.[60] Kirjanpitäjät voivat tilintarkastajien hyväksynnällä laatia yrityksen kirjanpitoon vääränsisältöisiä tositteita rikoksella saatujen varojen alkuperästä tai menojen perusteesta varsinkin sellaisten esirikosten yhteydessä, joissa rikoshyöty syntyy menojen säästönä. Arvopaperimarkkinoiden ammattilaiset voivat sijoittaa sisäpiirintiedon väärinkäytöllä saatua hyötyä edelleen tai realisoida sen muutoin. Laajan määritelmän mukaan myös ko. hyödyn hallussapito esimerkiksi arvo-osuustilillä voisi olla rahanpesua.[61] Rikoshyödyn sijoittaminen lailliseen vaihdantaan voi tapahtua myös siten, että rikoksella saadun omaisuuden oikeasta omistajasta tai lähteestä annetaan kirjallisesti tai suullisesti totuudenvastainen todistus.

Sijoitusvaihetta saattaa edeltää *muuntamisvaihe* (exhange), joka on varojen esipesemistä ennen varsinaisen laillistamisprosessin aloittamista.[62] Tällöin tavoitteena on rahanpesemisessä käytettävien välineiden olomuodon muuttami-

---

59 Ks. FATF 2005a s. 5–17 ja Kumar 1996 s. 319–342.

60 Asianajaja saattaa myös ostaa asiakkaansa rikoksella saadut varat niiden arvoa alempaan hintaan, ja sijoittaa ne sen jälkeen lailliseen talouteen omana varallisuutenaan. Lakimiesammattien harjoittajia on kansainvälisesti pidetty tyypillisinä ammattimaisina rahanpesijöinä toiminnan luonteen ja asiakassuhteen luottamuksellisuuden takia, ks. esim. Quillen 1991 s. 220.

61 Gilmore 2004 s. 36–37, joka toteaa kuitenkin, että vaikka arvopaperimarkkinoilla on joissakin tapauksissa todettu pestyn huumausainerikoksista, sisäpiirinkaupoista ja kurssin vääristämisestä saatuja varoja, nämä ovat rajoittuneet vain erittäin ammattimaisiin ja monimutkaisiin järjestelyihin.

62 Schaap 1998 s. 13–14. Suomennos on kirjoittajan. Useat kirjoittajat sisällyttävät tämän vaiheen sijoitusvaiheeseen.

nen. Käteiset varat esimerkiksi vaihdetaan rahanvaihtopisteessä toiseen valuuttaan, joka voidaan sijoitusvaiheessa turvallisemmin tallettaa rahoituslaitokseen. Rikoksella saatu omaisuus voidaan muuttaa myös arvoesineiksi: kullaksi, jalokiviksi, taide-esineiksi tai kulkuvälineiksi, jotka saatetaan kuljettaa fyysisesti toiseen valtioon ja tallettaa siellä pankkiin uudelleen rahaksi vaihdettuina.[63] Muuntamisen kohteena voivat olla myös kiinteistöt, kasinoiden pelimerkit tai toto- ja arpajaisliput, joilla on saatu suuria voittoja.[64] Näin huomion herättämistä ja kiinnijäämisriskiä pyritään pienentämään ennen varsinaisen varojen laillistamiseen tähtäävän menettelyn aloittamista. Valuutanvaihtoyhtiöiden ja arvotavaran myyjien ilmoitusvelvollisuudella epäilyttävistä liiketoimista pyritään vähentämään rikoshyödyn muuntamisvaiheen onnistumista.

b. Harhautusvaihe

Harhautusvaiheessa lailliseen järjestelmään jo saatujen varojen alkuperä ja niihin määräysvaltaa käyttävän henkilöllisyys pyritään häivyttämään. Schaap pitää tätä rahanpesun tärkeimpänä vaiheena, koska harhautusvaiheen aikana on mahdollista saada rahoituslaitokset tuottamaan sellaisia asiakirjoja, joiden perusteella on mahdotonta selvittää varojen todellista alkuperää, esirikosta tai sen tekijää. Kirjausketjun (paper trail) katkettua varat voidaan palauttaa esirikoksen tekijälle.[65]

Harhautusvaiheessa voidaan rahoituslaitoksiin tehtävien talletusten lisäksi hyödyntää myös liiketoiminnassa yleisesti käytettyjä erilaisia rahoitusjärjestelyjä kuten takaisinlainausta (loan back, back-to-back loans) ja erilaisia factoring- ja leasingtoimintaan verrattavia järjestelyjä.

> Takaisinlainauksessa esirikoksen tekijä voi esimerkiksi antaa lainanantajalle alkuperästään erotetut rikolliset varat vakuudeksi lainasta, josta lainanantaja saa aikanaan suorituksen realisoimalla vakuuden. Nk. back-to-back-laina toteutetaan pankkilainana, jonka vakuudeksi annetaan kolmannessa maassa olevan pankin pankkitakaus, joka alun perin perustuu rikoksella saaduilla varoilla tehtyyn talletukseen. Lainan jäätyä maksamatta pankki realisoi vakuuden. Järjestely edellyttää, että rikoshyöty pystytään muuttamaan muotoon, jonka pankki hyväksyy vakuudeksi.

---

63 Ks. Hill 1996 s. 30–38, jonka mukaan rikolliset käyttävät arvokkaita tauluja sekä maksuna huumausaineista että rahanpesemisen välineinä. Huutokauppakamarien ilmoitusvelvollisuutta epäilyttävistä taide-esineistä ja niiden myyntiin tarjoajista tukevat eräät tapaukset 1990-luvun alusta, jolloin varastettuja arvotauluja oli myynnissä useissa englantilaisissa huutokauppakamareissa, eivätkä kaikki huutokauppakamarit olleet halukkaita rikkomaan asiakassuhteidensa luottamuksellisuutta tehdäkseen yhteistyötä poliisin kanssa.

64 Rahanpesijä joko ostaa voittolipun sen oikealta omistajalta, joka on jo voittonsa lunastanut, käyttääkseen maksutositetta näyttönä hallussaan olevien varojen lähteestä tai rahanpesijä ostaa voittolipun ja lunastaa sen itse.

65 Schaap 1998 s. 13.

Harhautusvaiheessa voidaan omaisuuden alkuperän häivyttämiseksi käyttää myös kansainvälisessä kaupassa vakiintuneita menettelyjä kuten remburssia tai siirtää varoja ylilaskutuksella yritykseltä toiselle.

Remburssia käytetään esimerkiksi kansainvälisessä öljykaupassa. Asiakirjat ja maksuliikenne kulkevat ostajan ja myyjän valtioissa olevien pankkien (opening bank/conforming bank) välillä. Maksu ja omistusoikeuden siirtyminen perustuvat myyjän toimittamiin rahtikirjoihin, joiden totuutta vastaavuutta myyjän pankki vain harvoin tarkastaa, ostajan ei koskaan. Ostajan pankin antaman luoton vakuudeksi voidaan toimittaa rikoshyödystä muodostuva talletus. Remburssin avulla on mahdollista esimerkiksi siirtää valtiosta A rikoksella saatuja varoja valtioon B maksamalla rahtikirjoja vastaan tavarasta, jota ei ole ollut tarkoituskaan toimittaa ostajalle tai tavara ei vastaa määrältään taikka laadultaan asiakirjoista ilmenevää. Järjestely edellyttää, että ostaja pystyy valtiossa A antamaan pankille vakuuden, joka koostuu rikoshyödystä.

Ylilaskutus edellyttää siinä käytettyjen yritysten intressiyhteyttä, useimmiten yhteistä omistuspohjaa. Yhtiöt voivat olla samassakin valtiossa, mutta selvittämisen vaikeuttamiseksi usein käytettäneen esirikoksen tekomaassa (A) olevaa yhtiötä (X) ja veroparatiisimaahan (B) rekisteröityä yhtiötä (Y). Ylilaskutuksessa yhtiö X tuo maahan A tavaraa, josta yhtiö Y laskuttaa enemmän kuin tavaran oikea arvo on. Todellisen ja maksetun hinnan erotuksen määrästä rikoshyötyä siirtyy maahan B, josta se voidaan palauttaa valtioon A yhtiön Y lainana tappiota tuottavalle yhtiö X:lle. Järjestelyllä on mahdollista myös palauttaa valtioon B siirretyt varat siten, että yhtiö X vie tavaraa maahan B ja laskuttaa siitä ylihintaa. Laskutuksen perusteena voivat olla myös olemattomat palvelut, eikä laskutus välttämättä perustu todelliseen tavarakauppaankaan. Jos yhtiö X ei harjoita lainkaan liiketoimintaa, kiinnijäämisriski saattaa olla suuri. Järjestely edellyttänee todellisen liiketoiminnan harjoittamista ulkopuolisten kanssa, jos perusteettomia laskuja aiotaan käyttää säännöllisesti rahan pesemiseen ja rahaliikenne kulkee pankin kautta.

Harhautusvaiheessa käytetään usein apuna ns. veroparatiisivaltioihin perustettuja yhtiöitä, joiden puolesta tai hyväksi tehtyjä liiketoimia on vaikea selvittää. Veroparatiisivaltioksi voidaan määritellä valtio tai alue, joka tarjoaa verotuksellisia ja rahoituksellisia etuja luonnollisille ja oikeushenkilöille, lähinnä ulkomaalaisille. Veroparatiisivaltiot ovat pääsääntöisesti poliittisesti vakaita ja lainsäädännöllistä jatkuvuutta tarjoavia maita, jotka ovat hyvien kulku- ja tietoliikenneyhteyksien päässä maailman finanssikeskuksista. Niiden rahoituslaitokset tarjoavat asiakassuhteita, joissa noudatetaan ehdotonta luottamuksellisuutta, pankkisalaisuus estää pankkeja luovuttamasta asiakkaiden luottamuksellisia tietoja ulkopuolisille, rahoituslaitosten toimintaa ja valvontaa säätelevä lainsäädäntö on vähäistä tai sitä ei ole lainkaan ja valuutan liikuttelulle ei ole asetettu esteitä.

Veroparatiisien lainsäädännössä ei ole lainkaan tai on vain vähän säännöksiä, jotka koskevat ulkomaalaisten perustamia oikeushenkilöitä, jotka eivät harjoita

liiketoimintaa ko. alueella. Niiden lait mahdollistavat sellaisten oikeushenkilöiden perustamisen ja rekisteröinnin, joiden tosiasialliset omistajat eivät ilmene rekisteröintiasiakirjoista. Useissa veroparatiisivaltioissa tällaisia oikeushenkilöitä ovat trustit, jotka mahdollistavat varojen kätkemisen niiden omistajan kotimaan viranomaisilta, vaikka trustin alkuperäinen tarkoitus common law -järjestelmässä on ollut suojata niistä etuja saavien alaikäisten, oikeustoimikelvottomien tai sukujen oikeuksia.

Nk. veroparatiisivaltioihin hakeutuvat ulkomaalaiset tulevat tavallisesti maista, joissa on korkea verotus, jonka kiertämiseen tai välttämiseen varojen sijoittamisella ko. alueilla oleviin yhtiöihin tai muihin oikeushenkilöihin pyritään. Tämän vuoksi veroparatiiseiksi kutsutut valtiot eivät solmi verosopimuksia muiden maiden kanssa. Valtioissa ei myöskään ole talousrikostutkintaa suorittavia yksiköitä. Rahoitusalan palvelut ja ammattimaisuus saattavat olla ko. valtioiden pääasiallinen tulonlähde. Rahoitusteollisuus on myös selkeästi suuntautunut muualle kuin maan omiin asukkaisiin.[66] Veroparatiisien nimi juontuu siitä, että niissä on vähäinen verotus tai ei ole lainkaan verotusta ulkomaalaisille oikeushenkilöille ja pääomalle.

c. Palautusvaihe

Palautusvaiheessa esirikoksen tekijä sijoittaa varat julkisesti lailliseen talouteen, sen jälkeen kun niiden alkuperä pystytään osoittamaan näennäisen laillisiksi.[67] Esirikoksen tekijä ei kuitenkaan aina halua palauttaa kaikkia varoja yhdellä kertaa itselleen, koska se voisi herättää epäilyksiä niiden alkuperästä. Palautusvaiheessa on mahdollista huolehtia myös siitä, että esirikoksen tekijä saa palautuvista rahanpesemisprosessissa näennäisesti laillistetuista varoista itselleen vakituisen, laillisen toimeentulon.

> Esirikoksen tekijä A on esimerkiksi voinut kotimaassaan hankkia omistukseensa ennen tai jälkeen esirikoksen tekemisen useammassakin nk. veroparatiisivaltiossa rekisteröidyn yhtiön. Kuljetettuaan varat maahan, jossa uskoo niiden rahoitusjärjestelmään sijoittamisen olevan turvallista, A on tallettanut varat yhtenä tai useampana eränä yhden tai useamman omistamansa kuoriyhtiön tilille. Tämän jälkeen varoja on mahdollista siirtää pankkijärjestelmässä sähköisesti eri valtioissa oleville pankkitileille. Kun A uskoo, ettei va-

---

66 Ks. esim. Gilligan 2004 s. 7–59, Schaap 1998 s. 129–130 ja Blum ym. 1998 s. 16–18 veroparatiiseista yleisesti sekä Alworth – Masciandaro 2004 s. 181–217 erityisesti rahanpesun, veron välttämisen ja veroparatiisivaltioiden välisestä yhteydestä. Ks. myös veroparatiisivaltion määritelmistä ja niihin kohdistuvan kansainvälisen kontrollin tiukentumisesta seuraavien järjestöjen kotisivuja: Kansainvälinen valuuttarahasto (www.imf.org), OECD (www.oecd.org), FATF (www.fatf-gafi.org). Ks. veroparatiisi-käsitteestä ja Yhdistyneiden kuningaskuntien alueeseen kuuluvien veroparatiisivaltioiden rahanpesun vastaisesta lainsäädännöstä ja käytänteistä esim. Nakajima 2004 s. 219–246.

67 Savona – Manzoni 1999 s. 3 ja Schaap 1998 s. 14, joka erottaa palautusvaiheesta laillistamisvaiheen (the legitimisation phase), joka yleensä sisällytetään palautusvaiheeseen.

> roja enää voi yhdistää esirikokseen, hän palauttaa ne kotimaahansa ulkomaisen yhtiön antamana lainana. Lainansaajana on A:n kotimaahansa perustama yhtiö. Yhtiö ostaa lainaksi saamillaan varoilla kiinteistön, jossa on toimistotiloja, joita A vuokraa ja asunto, jossa hän asuu. A toimii yhtiön toimitusjohtajana, josta tehtävästä hän saa palkkaa sekä auto-, asunto- ja puhelinedun. Ulkomailta saadun lainan korot yhtiö vähentää verotuksessaan. Kiinteistön vuokratuloja käytetään myös lainan takaisin maksamiseen. Järjestelyn lopputuloksena A näyttää saavan laillista verotettavaa palkkatuloa, laillisesti hankitusta liiketoiminnastaan.[68]

Rahanpesijän kannalta jokaiseen siirtymään rahanpesemisprosessin vaiheesta toiseen liittyy vaara kiinni jäämisestä.[69] Vaara on erityisen suuri sijoitusvaiheessa, koska silloin rahanpesijä joutuu fyysisesti kohtaamaan laillisen talouden edustajat, jotka pääsääntöisesti ovat velvollisia tunnistamaan asiakkaansa sekä tekemään ilmoituksen viranomaisille epäilyttävistä liiketoimista. Rahanpesun estämisen ja esirikoksen selvittämisen mahdollisuudet ovat tuolloin parhaat.[70] Tämän vuoksi myös rahanpesemisen ennaltaehkäisyssä asiakkaan tunnistaminen ja ilmoitusjärjestelmän tehokas toiminta ovat ratkaisevan tärkeitä.

Rahanpesemisen vaiheistuksesta on esitetty myös edellä kuvatusta jonkin verran eroava määritelmä, joka korostaa sitä, että rahanpesemisen tarkoituksena on kätkeä rikoksella saatujen varojen alkuperä. Rahanpeseminen nähdään tällöin dynaamisena kolmiportaisena prosessina, jossa ensin rikoksella saadut varat etäännytetään välittömästä lähteestään eli esirikoksesta (distance money), varojen lähteen paljastumisen estämiseksi rahanliikkeet peitetään (obscure trail) ja lopuksi määräysvalta varoihin, joiden alkuperä on näin häivytetty, palautetaan esirikoksen tekijälle (hide origins). Tässä mallissa korostetaan sitä, että on tärkeää erottaa toisistaan rikoksella saatujen varojen kätkeminen (väitetään, että varoja ei ole olemassa lainkaan) ja niiden alkuperän peittäminen (väitetään, että varat ovat olemassa, mutta niiden lähde on laillinen). Rahanpesemisenä ei tämän määritelmän mukaan voida pitää menettelyä, jossa ainoastaan käytetään rikoksella saatua käteistä rahaa tai ko. varat siirretään paikkaan, jossa rahanpesemistä ei ole kriminalisoitu. Tällöin esirikoksen tekopaikan lainkäyttöviranomaisilta pyritään vain salaamaan rikoksella saatujen varojen olemassaolo. Rahanpesemisenä voidaan pitää ainoastaan menettelyä, jossa rikoksella saatujen varojen alkuperä muunnetaan lailliseksi paikassa, jossa rahanpeseminen ja sen esirikos on kriminalisoitu.[71]

---

68 Schaap 1998 s. 17–29, jossa esitetystä esimerkki on mukailtu.

69 Ks. Schaap 1998 s. 14, joka kutsuu näitä rahanpesijälle sensitiivisiä vaiheita ”choke points”.

70 Ks. mm. Stessens 2000 s. 84.

71 Blum ym. 1998 s. 4–5. Gilmore 2004 s. 47 alaviite 14 pitää tätä mielenkiintoisena muunnelmana klassisesta rahanpesun vaiheistuksesta.

Edellä kuvattu rahanpesemisen vaiheistuksen määritelmä näyttäisi eroavan vallitsevasta käsityksestä siten, että se edellyttää kaikkien kolmen vaiheen täyttymistä, jotta menettelyä voidaan pitää rahanpesemisenä. Pelkkä varojen siirtäminen siten, että niiden yhteys esirikokseen katkeaa, ei ole riittävää, vaan lisäksi edellytetään rahanliikkeiden peittämistä ja varojen alkuperän näennäistä laillistamista. Perinteisessä mallissa rahanpesemisenä pidetään myös järjestelyjä, joista ei voida erottaa kaikkia kolmea rahanpesuprosessin vaihetta, mahdollisesti ei yhtäkään niistä. Käytännössä tämä muunneltu malli näyttäisi supistavan rahanpesemisen määritelmän koskemaan vain sellaisia toimia, joissa kaikki kolme vaihetta toteutuvat ja ainakin viimeinen niistä paikassa, jossa sekä esirikos että rahanpesu ovat sanktioituja.[72]

Näin rahanpesemisenä ei voitaisi pitää esimerkiksi menettelyä, jossa esirikoksen tekijä siirtää rikoshyötynä saamiaan varoja pankkitilille ns. veroparatiisivaltiossa. Useat muutkin esirikoksen tekijän suorittamat toimet jäänevät määritelmän ulkopuolelle. Käytännössä saattaisi olla vaikeaa määritellä muissakin tapauksissa, onko rikoshyötynä saatuun omaisuuteen kohdistetuilla toimilla pyritty ainoastaan kätkemään sen olemassaolo lainkäyttöviranomaisilta vai onko toiminnan tarkoituksena ollut laillistaa omaisuuden alkuperä. Joka tapauksessa menettely olisi rahanpesemistä vasta, jos näennäisesti laillisesta lähteestä saatujen varojen määräysvalta on tarkoitus palauttaa esirikoksen tekijälle.

Rahanpesemisprosessin eri vaiheiden avulla voidaan myös pyrkiä määrittelemään rangaistavaksi säädetyn rahanpesun soveltamisala. Perinteisesti Yhdysvalloissa on korostettu sijoitusvaihetta. Rahanpesemisen rangaistavuus edellyttää rahanpesun perustekomuodossa, että rikoksella saatu omaisuus on saatettu vaihdannan kohteeksi eli sijoitettu lailliseen talouteen tai rahanpesemisen preventiiviseen torjuntaan kuuluva ilmoitusvelvollisuus on laiminlyöty, jolloin rikoshyödyn pääsy lailliseen talouteen on mahdollistettu.[73] Euroopassa ja varsinkin mannermaisissa oikeusjärjestyksissä rahanpesemisen kriminalisoinnissa sijoitusvaihe ei erityisesti korostu. Esimerkiksi Sveitsissä rahanpesuna rangaistavaa on rikoksella saatujen varojen alkuperän selvittämisen tai konfiskoimisen estäminen, jolloin rikosoikeudelliset toimet kohdistuvat lähinnä harhautusvaiheessa tapahtuvaan näyttöketjun (paper trail) katkaisemiseen.

Wienin sopimuksessa oleva rahanpesemisen määritelmä kattaa koko rahanpesemisprosessin, mutta sallii kansalliset rajoitukset. Kun esimerkiksi Suomessa esirikoksen tekijä ei voi syyllistyä rahanpesuun, ainakin sijoitusvaiheen ensimmäiset ja palautusvaiheen viimeiset teot saattavat rajautua rangaistussäännösten soveltamisalasta. Rahanpesemistä koskevien rangaistussäännösten so-

---

72 Blum ym. 1998 s. 5: "… if the money is given the appearance of legitimate provenance in a place where sanctions against its illegal origins do exist, then and only then can it be said to be truly laundered – it has had its nature disguised."

73 18 USC 1956. Ks. lähemmin jakso IV.

veltamisalan rajauksilla voidaan näin ollen vaikuttaa siihen, mihin rahanpesemisprosessin vaiheeseen rikosoikeudelliset torjuntatoimet kohdistuvat.

1.4 RAHANPESEMINEN JA VERORIKOKSET

Rahanpeseminen voi vakiintuneen käsityksen mukaan sisältää kaikki edellä kuvatun prosessin kolme eri vaihetta, vain jonkin niistä tai saman vaiheen toistettuna useamman kerran. Toteutus on riippuvainen siitä, millaisia tarpeita pesijällä tai esirikoksen tekijällä on. Huumausainerikoksella saadut varat saatetaan kuljettaa kaikkien vaiheiden läpi. Jos esirikoksena on teko, jossa rikoshyöty syntyy varojen säästönä, kuten verorikos, mitään edellä mainituista rahanpesemisen vaiheista ei välttämättä tarvita, koska jo esirikoksen tekeminen usein sisältää varojen alkuperän salaamisen. Duyne kutsuu tätä suljetuksi pesemiseksi (canned laundering).[74] Jos verorikos esimerkiksi toteutetaan siirtämällä yhtiön varoja vääränsisältöisen laskun perusteella toisen oikeushenkilön varallisuuspiiriin, erityisiä vältettävää veroa vastaavia pesemistoimia ei tarvita, koska jo väärä menotosite sisältää rikoksella tavoitellun hyödyn peittämisen.

Toisin kuin rahanpesemisessä yleensä verorikoksilla ja muilla talousrikoksilla saadun hyödyn pesijän ongelmana voi olla omaisuuden siirtäminen laillisessa järjestelmässä, koska omaisuus on yleensä laillisesti ansaittua. Tällöin rahanpesemisen sijoitusvaihe on tarpeeton, mutta harhautus- tai palautusvaiheeseen kuuluvat toimet saattavat olla välttämättömiä. Verovelvollisen varoja voidaan esimerkiksi siirtää tekaistulla perusteella useiden itsenäisten oikeushenkilöiden pankkitilien kautta, jotta ne myöhemmin pystytään palauttamaan esirikoksen tekijälle verovapaan kulukorvauksen nimellä.

Veroa välttäessään tekijä toimii päinvastoin kuin pestessään rahaa. Veroa vältettäessä pyritään yleensä joko salaamaan laillisesti ansaitun tulon olemassaolo kokonaan, vähentämään sitä lain vastaisesti tai peittämään sen oikea luonne esimerkiksi väittämällä tuloa verovapaaksi. Verorikoksen seurauksena laillisista tuloista tulee laittomia, kun rahanpesemisessä laittomille varoille pyritään luomaan näennäisesti laillinen lähde. Rahanpeseminen ja veron välttäminen vaikuttavat näin ollen kohteenaan oleviin varoihin vastakkaisella tavalla. Tällä on vaikutusta myös esirikoksen tekijän tarpeeseen häivyttää rikoksella saadun omaisuuden alkuperä. Verorikoksen tekijälle sitä ei ehkä synny koskaan, kun taas huumausainerikokseen syyllistynyt joutunee useimmiten miettimään, miten salata vähäistä suurempien rikosvoittojensa lähde.

Rikoshyödyn statuksen muuttumissuunnan merkitys ilmenee esimerkiksi esirikoksen tekijän mahdollisuudessa vaikuttaa sanottuun muutokseen ja sen kohteeseen. Rahanpesemisen tulee aina kohdistua omaisuuteen, joka on saatu

74 Duyne 2003a s. 72–73.

rikostunnusmerkistön täyttäneellä teolla. Verorikoksen tekijä voi kuitenkin siirtää omaisuutensa myös laillisesti pois varallisuuspiiristään jo ennen verokauden päättymistä, joten hänellä ei ehkä ole enää verorikoksen tunnusmerkistön täyttyessä tarvetta rikoshyödyn pesemiseen, kun hänellä ei ole verosaatavan katteeksi enää omaisuutta, jonka status voisi muuttua laittomaksi. Tilanne saattaisi olla tällainen, jos yrityksen omaisuus on myyty ulkopuoliselle ja maksuun panemattomia veroja lukuun ottamatta kaikki muut velat on maksettu. Omaisuus on saatettu myös antaa vakuudeksi velasta, jonka pääoma on sittemmin menetetty epäonnistuneissa liiketoimissa. Tällaisten varainsiirtojen mahdollista näennäisoikeustoimiluonnetta on usein vaikeaa osoittaa. Yleensä muissa rikoksissa vastaava ei ole mahdollista, koska rikoshyöty syntyy ainakin osittain välittömästi esirikoksella ja pysyy statukseltaan muuttumattomana riippumatta esirikoksen tekijän toimista.

Rahanpesijä saattaa suhtautua myös verottajaan eri tavoin riippuen siitä, onko rahanpesun esirikos verorikos vai esimerkiksi järjestäytyneesti toteutettu huumausainerikos. Verorikoksen tekijä pyrkii välttämään joko yrityksen tai sen omistajien maksettavaksi tulevia veroja antamalla verottajalle virheellisiä tietoja verotuksen perusteeksi tai laiminlyömällä niiden antamisen kokonaan. Tällöin rikoksella saadun hyödyn avoin jakaminen yrityksen omistajille tai sijoittaminen liiketoimintaan edellyttää, että verottajalle voidaan antaa luotettava selvitys käytettyjen varojen lähteestä. Jos se ei ole mahdollista, verorikoksella saatu säästö pyritään salaamaan tai muuntamaan. Vastaavasti voidaan menetellä, jos halutaan estää vahingonkorvausvaatimuksen tai menettämisseuraamuksen kohdistaminen varallisuuteen, jota voitaisiin käyttää verosaatavan pakkotäytäntöönpanoon. Usein tällöin syyllistytään Suomessa johonkin muuhun rikokseen kuin rahanpesuun, esimerkiksi velallisen epärehellisyyteen, kirjanpitorikokseen tai uuteen verorikokseen. Niissä tapauksissa, joissa verorikoksella saadun rikoshyödyn peseminen on tarpeen, se pyritään tekemään tavalla, joka ei kiinnitä verottajan huomiota, jotta mahdollisilta verotusseuraamuksilta vältytään.

Myös huumausaineita järjestäytyneesti myyvä vähentää kokonaistuloistaan toiminnan menot ja käyttää tuoton joko laittoman toiminnan jatkamiseen tai jakaa ryhmän jäsenille rikoshyötynä. Se osuus rikoksen tuottamista varoista, joka halutaan käyttää laillisessa taloudessa investointeihin tai muuhun kuin tavanomaiseen kulutukseen, voidaan laillistaa rahanpesemisprosessissa. Varoja lailliseen talouteen sijoitettaessa saattavat ilmoitusvelvollisten ja lainkäyttöviranomaisten lisäksi varoihin kiinnittää huomiota myös veroviranomaiset.[75] Laitto-

[75] Ilmoitusvelvollisia ovat kolmannen rahanpesudirektiivin (2005/60/EY) 2 artiklan mukaan luotto- ja rahoituslaitokset sekä ammattitoimintaa harjoittavat tilintarkastajat, kirjanpitäjät, veroneuvojat, eräät itsenäiset lakimiesammattien harjoittajat erikseen määritellyistä toimistaan, trusteille tai yrityksille tarkoitettujen palveluiden tuottajat, kiinteistönvälittäjät, kaikki tavaroiden myyjät ja palveluiden tarjoajat, silloin kun vähintään 15.000 euron maksu suoritetaan käteisellä sekä kasinot.

massa taloudessa toimivien etujen mukaista saattaa tällöin olla, toisin kuin laillisessa taloudessa verorikokseen syyllistyvien, ilmoittaa verottajalle suuremmat tulot kuin verovelvollinen on laillisesti ansainnut. Rikoksella ansaitut varat tulevat näin osaksi laillista taloutta ja maksetut verot ovat rahanpesemiskustannuksia. Varsinkin järjestäytynyt rikollisuus eri maanosissa hankkii tämän vuoksi omistukseensa laillisia liikeyrityksiä, koska ne tuottamansa laillisen voiton lisäksi mahdollistavat jatkuvan laittomasta toiminnasta saatavan rahan pesemisen. Samalla ne kätkevät todellisten omistajiensa henkilöllisyyden.[76]

Koska rahanpesemisprosessin kuvaus on kehittynyt lähinnä huumausainerikollisuudesta saadun käytännön tietämyksen perusteella, se soveltuu myös parhaiten huumerikoksista saadun rikoshyödyn pesemisen tarpeiden ja tavoitteiden hahmottamiseen. Rahanpesemisen rangaistavuuden alan tulisi kuitenkin kattaa ainakin ne tilanteet, joissa tehokkaimmin kyetään rahanpesemistä torjumaan. Huumausainerikoksista saadun hyödyn osalta se tarkoittanee erityisesti sijoittamisvaihetta, mutta myös kaikkia muita prosessin vaiheita. Kun verorikos on rahanpesun esirikos, sijoittamisvaihe ei yleensä ole tarpeen, koska verorikoksella saatu hyöty on jo pääsääntöisesti laillisessa taloudessa. Tällöin varsinaista merkitystä on vain harhautus- ja palautusvaiheella.

1.5 RAHANPESEMISEN YLEISYYS

Rahanpeseminen tapahtuu piilossa lailliselta yhteiskunnalta, joten luotettavan tiedon saaminen sen laajuudesta ja määrästä on mahdotonta. Kansainvälisen ja kansallisen päätöksenteon tueksi on kuitenkin esitetty erilaisia arvioita ilmiön yleisyydestä.[77] Arviot perustuvat paljolti oletuksiin siitä, mikä on globaalin huumausainekaupan arvo. Tiedot huumausainekaupan laajuudesta taas perustetaan eri lähteistä saatuihin oletuksiin huumeiden tuotannon ja kulutuksen määristä, huumeiden hintatasosta ja katukaupassa myydyn aineen puhtaudesta. Arvioita rasittavat useat epävarmuustekijät, kuten niiden perusteena olevien tilastojen ja muun aineiston epätäydellisyys tai epäluotettavuus. Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 2007 julkaistu maailman huumetilannetta koskeva raportti toteaa kuitenkin, että globaalien huumemarkkinoiden arvoksi voitiin vuonna 2005 arvioida USD 322 miljardia. Huumausainekaupasta saatava rikoshyöty on määrältään edelleen huomattavasti suurempi kuin muista rajat ylittävistä rikok-

---

[76] Ks. Naylor 2005 s. 260–261 Italian mafian vastaisten lakien soveltuvuudesta tapauksiin, joissa rikoshyötyä on sijoitettu lailliseen liiketoimintaan ja Blum ym. 1998 yleisesti verorikoksista ja rahanpesemisestä.

[77] Yleisimmin harmaan talouden kokoa, johon rahanpesemisen määräkin kuuluu, on pyritty arvioimaan joko välittömästi virallisten tilastojen ja muun tiedon perusteella tai välillisesti makrotalouden eri indikaattoreihin tukeutuen.

sista. Esimerkiksi ihmiskaupasta saatavaksi kokonaishyödyn määräksi on arvioitu USD 32 miljardia ja asekaupan arvoksi USD 1 miljardi.[78]

Rahanpesemiseen maailmanlaajuisesti käytettyjen varojen arvon määrittäminen on jopa haasteellisempi tehtävä kuin huumausainekaupan kokonaismäärän arvioiminen. Rahanpesemisen kohteena olevan rikoshyödyn määrä olisi teoreettisesti mahdollista arvioida välittömästi kansainvälisessä pankkitoiminnassa liikkuvien rahavirtojen perusteella tai välillisesti huumausainekaupan arvon mukaan. Koska rikoksella saatuja varoja ei voida tilastoista erotella eivätkä tilastot kata kaikkea nk. veroparatiisivaltioissa kulkevaa rahaliikennettä, kansainvälisten pankkitoimintaa koskevien tilastojen perusteella ei ole mahdollista tehdä rahanpesemisen globaalia määrää koskevia johtopäätöksiä. Huumausainekaupan kokonaismäärästä esitettyihin arvioihin perustuvat rahanpesemisen laajuutta koskevat arviot puolestaan ovat yhtä luotettavia kuin niiden perusteena olevat laskelmat.[79] Kun huumausainekaupalla saadun rikoshyödyn kokonaismäärän arvioiminen on vaikeaa, sen toteaminen, kuinka suureen osaan tästä määrästä globaalisti kohdistetaan rahanpesemistoimia, on vieläkin vaikeampaa, ellei mahdotonta.

Rahanpesemisen kokonaismäärästä maailmassa on kuitenkin esitetty erilaisia käsityksiä. FATF perusti vuonna 1990 arvionsa rahanpesemisen määrästä huumekaupasta saatavan rikoshyödyn määrään.[80] Rikoshyötyyn taas vaikuttivat arviot maailmassa tuotetun huumausaineen määrästä ja huumausaineen käyttäjien kulutustarpeesta sekä tiedot laittomien huumeiden takavarikkomääristä. Näiden tekijöiden perusteella kokaiinin, heroiinin ja kannabiksen kaupasta laskettiin saatavan rikoshyötyä vuodessa Yhdysvalloissa ja Euroopassa yhteensä USD 122 miljardia, josta USD 85 miljardia voitiin käyttää rahanpesemiseen. Yksi arviointityöryhmän jäsenistä katsoi kansainvälisen rahanpesemisen vuosittaiseksi kokonaismääräksi USD 30 miljardia.[81]

Vuonna 1998 FATF laski rahanpesemisen kokonaismäärän olevan 2–5 % koko maailman bruttokansantuotteesta eli vuonna 1996 noin USD 590 miljardia – USD 1,5 biljoonaa.[82] Samana vuonna Yhdysvaltain hallituksen selonteos-

---

78 Yhdistyneiden kansakuntien World Drug Report 2007 (UNODC) s. 170.

79 Gilmore 1992 s. 5–6, FATF 1990 s. 4–6.

80 OECD:n yhteydessä työskentelevä rahanpesun vastainen työryhmä (FATF) pyrki vuosina 1998–2000 ad hoc -ryhmässä selvittämään, mikä on maailmanlaajuisesti rahanpesemiseen käytettyjen varojen arvo. Työ lopetettiin vuonna 2000, koska perusteeksi otetun huumausainekaupan arvoa ei katsottu voitavan luotettavasti laskea. Ks. tarkemmin FATF vuosiraportit 1998–1999 s. 32–33 ja 1999–2000 s. 26–27. Useat kansainväliset järjestöt ja kansalliset viranomaiset julkaisevat kuitenkin vuosittain arvioitaan globaalista tai alueellisesta huumausainekaupan arvosta.

81 Gilmore 1992 s. 5–6, FATF 1990 s. 4–6. Ks.myös Naylor 2005 s. 263, jonka mukaan pääosa maailman rahoitusjärjestelmässä olevasta epäilyttävästä rahasta on peräisin verojen ja valuuttasäännöstelyn välttämisestä.

82 Tieto on saatu FATFin kotisivulta 2/2006 osoitteesta http://www.fatf-gafi.org/40Recs_en.htm. Ks. Joyce 2005 s. 81, jonka mukaan arvio perustuu Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) johtajan vuonna 1998 FATFin edustajille pitämään puheeseen. IMF ei kuitenkaan ole vi-

sa arvioitiin kaikista rikoksista saatavan rahanpesemisen kohteena olevien varojen arvon nousevan vuosittain USD 300 – USD 500 miljardiin.[83] Laittomassa taloudessa 1990-luvulla vuosittain olleiden varojen määräksi on yleisemminkin oletettu noin USD 500 miljardia.[84] Myös Euroopan parlamentin oikeusasioiden ja kansalaisten oikeuksien valiokunnan päätöslauselmassa komission toisesta kertomuksesta rahanpesudirektiivin täytäntöönpanosta todettiin, että maailmassa pestään vuosittain rahaa noin USD 500 miljardin arvosta.[85] Talous- ja sosiaalikomitean lausunnossa komission ehdotuksesta toiseksi rahanpesudirektiiviksi todetaan huumekaupan osuuden maailmankaupasta olevan 8 % ja rahanpesemisen osuuden 2–5 % vuotuisesta koko maailman bruttokansantuotteesta eli yli 1000 miljardia dollaria.[86] Koska Euroopan unionissa ei pidetä tilastoja jäsenmaissa käynnistetyistä rahanpesuoikeudenkäynneistä tai jäädytettyjen taikka takavarikoitujen varojen määrästä, edellä mainittu summa perustuu kansainvälisesti esitettyihin muihin arvioihin.

Suomessa rahanpesemisen on arvioitu kohdistuvan pääasiassa talous- ja huumausainerikoksilla saatuun omaisuuteen. Luotettavia arvioita pestyn rikoshyödyn määrästä ei ole tehty, mutta se tulisi suhteuttaa viime vuosien arvioituun huumausaineiden katukaupan arvoon, noin 100 miljoonaan euroon, ja talousrikoksilla aiheutetun vahingon määrään, noin 150 miljoonaan euroon.[87] Toisin kuin kansainvälisesti Suomessa huumausainerikoksilla saadun hyödyn määrä näyttäisi olevan vähäisempi kuin talousrikoksista syntynyt vahinko. Tällä saattaisi olla vaikutusta myös rahanpesurikosten yleisyyteen, varsinkin kun tavallisimpia talousrikoksia Suomessa ovat vero- ja velallisen rikokset, joista saadun hyödyn alkuperää ei aina ole välttämätöntä häivyttää.[88] Rahanpesutuomioiden vuosittainen määrä on kuitenkin hyvin pieni.

---

rallisesti lukuja vahvistanut. Ongelmana on, ettei ole saatavissa empiiristä tietoa kaikkien rikosten määrästä, joista saatuun hyötyyn rahanpeseminen voi kohdistua. FATFin arvioihin rahanpesun kokonaismäärästä maailmassa on suhtauduttu osittain erittäinkin kriittisesti. Ks. esim. Duyne 2003 s. 7, joka toteaa, että "superficial analysis of FATF data evokes an Enron-like feeling that the figures are wilfully inflated. However, unlike Enron, FATF has never been held accountable for its misleading presentations. The deployment of a thorough, conscientious methodology to ascertain the real nature and extent of this new menace appears to be lacking." Myös Alldridge 2003 s. 4–6 ja Stessens 2000 s. 87–89 korostavat epävarmuustekijöitä, jotka liittyvät rahanpesemisen kohteena olevan omaisuuden arvon määrittelemiseen.

83 Gilmore 2004 s. 21. Arvio esitettiin maaliskuussa 1998 julkaistussa selonteossa, jonka antoi the US Department's Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs.

84 Ks. Quirk 2007.

85 Euroopan parlamentin oikeusasioiden ja kansalaisten oikeuksien valiokunnan päätöslauselmassa komission toisesta kertomuksesta Euroopan parlamentille ja neuvostolle rahanpesudirektiivin täytäntöönpanosta, kohta A.

86 Talous- ja sosiaalikomitean lausunto komission ehdotuksesta toiseksi rahanpesudirektiiviksi, kohta 2.5.

87 Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet 2008 s. 4. Suomessa pestävän ulkomailla tehdyistä rikoksista saadun hyödyn määrää ei ole arvioitu.

88 Kansainvälisestikin tunnettu suuntaus saattaa Suomessa johtua myös tehokkaasta talousri-

Rahanpesemisen arvioidun kokonaismäärän ja rahanpesutuomioiden epäsuhta on kansainvälisestikin varsin huomattava. Tuomioistuimet eri puolilla maailmaa ovat tuominneet hämmästyttävän vähän vastaajia rangaistukseen rahanpesusta ja konfiskaatioiden arvo on vieläkin pienempi. Vuonna 2002 rahanpesusta tuomittiin Yhdysvalloissa yhteensä 1251 vastaajaa, vuonna 2003 yhteensä 1118, vuonna 2004 yhteensä 1148 ja vuonna 2005 yhteensä 1075.[89] Vuosittain siellä takavarikoidaan varoja useiden miljardien dollareiden arvosta, josta osa on rahanpesuun liittyvää rikoshyötyä. Lainkäyttöviranomaisten kiinnostus rahanpesun selvittämiseen voi osaltaan perustua siihen, että takavarikkoon osallistuneet viranomaiset saavat jakaa keskenään pois otetun rikoshyödyn määrän. Tämän on epäilty jopa vääristävän viranomaisten kohdevalintoja. Takavarikoidut määrät lienevät kuitenkin vain vaatimaton osuus kaikesta rikoshyödystä, jota vuosittain Yhdysvalloissa syntyy rikollisesta toiminnasta.[90] Ammattimaisia järjestäytyneen huumerikollisuuden varoja peseviä rahanpesijöitä on Yhdysvalloissakin tuomittu erittäin vähän. Rahanpesusäännösten voimaantulosta vuonna 1986 vuoteen 2000 mennessä liittovaltion tuomioistuimissa oli käsitelty kansainvälistä rahanpesua koskevia tapauksiakin vain 100.[91]

Yhdistyneissä kuningaskunnissa rahanpesusyytteiden ja tuomioiden määrä on lisääntynyt vuoden 2003 jälkeen, jolloin uudet rahanpesua koskevat rangaistussäännökset tulivat voimaan. Englannissa ja Walesissa rahanpesusyytteitä nostettiin vuonna 2004–2005 yhteensä 267 jutussa ja vuonna 2005–2006 yhteensä 365 asiassa.[92] Norjassa on annettu huomattavan paljon rahanpesutuomioita verrattuna useisiin muihin Euroopan maihin. Vuosina 2000–2004 rahanpesusta tuomittiin normaalissa tuomioistuinmenettelyssä rangaistus yhteensä 639 jutussa, joista valtaosa oli tuottamuksellisia tekomuotoja. Mielenkiintoista on, että yhdessäkään asiassa ei ollut kyse tapauksesta, jossa esirikoksena olisi ollut huumausainerikos. Syytteiden hylkäysprosentti on näissä jutuissa vaihdellut 10–20 % välillä. Näiden tapausten lisäksi on vielä suurempi määrä vähäisempiä rahanpesuasioita käsitelty summaarisessa menettelyssä.[93]

Ruotsissa rahanpesusta nostetaan harvoin syytteitä, koska siellä pyritään kohdistamaan rikosoikeudellinen vastuu esirikoksen tekijään, jonka rangaistuk-

---

kostutkinnasta. Myös ruotsalaisten tutkimusten mukaan talousrikollisuus tuottaa jopa enemmän rikoshyötyä kuin huumausainerikollisuus, ks. Rapport 2007:4 s. 141–142. Samansuuntaisesti myös Euroopan neuvoston järjestäytyneen rikollisuuden tilannekatsaus vuodelta 2005, joka keskittyy nimenomaan talousrikollisuuden uhkaan.

89 FATF, USA 2006 s. 37.

90 Levi 2003 s. 117.

91 Daley 2000 s. 194.

92 FATF, UK 2007 s. 38–39.

93 FATF, Norway 2005 s. 31–32. Maatarkastuksessa keskimääräistä hylkäysprosenttia pidettiin hyvin positiivisena indikaattorina norjalaisen järjestelmän toimivuudesta. Suomalaisessa rikosprosessijärjestelmässä hylkäysprosenttia voitaisiin pitää korkeana, mutta Norjassa siihen vaikuttanee se, että suurin osa rahanpesujutuista käsitellään summaarisessa menettelyssä.

sessa myös rankaisemattomaksi jälkiteoksi arvioitava rahanpesu voidaan ottaa huomioon. Lisäksi rahanpesua koskevia rangaistussäännöksiä sovelletaan vasta toissijaisesti, jos teko ei täytä kätkemisrikoksen tunnusmerkistöä.[94]

Saksassa rahanpesujuttujen määrän vähäisyyteen ovat vaikuttaneet myös näyttöongelmat. Esirikoksen ja rahanpesun välistä suhdetta on vaikea näyttää varsinkin, jos esitutkinnassa ei ole mahdollista käyttää salaisia pakkokeinoja. Myös kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön puutteet vaikeuttavat rahanpesun selvittämistä.[95]

Vaikka rahanpesemisen kohteeksi soveltuvan omaisuuden arvosta ei voidakaan tehdä kovin luotettavaa arviota, selvää kuitenkin on, että se on globaalisti määrältään valtava. Mahdollisuus kohdistaa tuohon määrään rahanpesemistoimia ei kuitenkaan tarkoita sitä, että niin myös aina tapahtuu. Kuten edellä on todettu, kaikkien rikoksella saatujen varojen alkuperää ei ole tarpeen häivyttää. Rikoshyöty voi olla määrältään niin vähäinen, että sen käyttäminen laillisessa taloudessa ei aiheuta epäluuloja tai varat on saatu verorikoksella, jonka tekotapa jo peittää omaisuuden lähteen. Mahdollista on myös, että rikoshyötyyn ryhtyminen on tekopaikassaan laillista. Tämä ei koske ainoastaan nk. veroparatiisivaltioita, vaan myös kaikkia niitä maita, joissa rahanpesemisen yleismääritelmä ei suoraan ilmaise rahanpesuna rangaistavaa menettelyä. Kaikki kansalliset rangaistavuuden alan rajaukset luovat mahdollisuuksia käsitellä rikoshyötyä laillisesti. Esimerkiksi Suomessa rikoksentekijän kaikki toimet, jotka hän kohdistaa omalla rikoksellaan saamaansa omaisuuteen, katsotaan rankaisemattomiksi jälkiteoiksi. Tämä saattaa olla yksi selitys sille, miksi Suomessa rahanpesutuomioita on vähän verrattuna arvioituun rahanpesemisen yleisyyteen. Rahanpesuna rangaistavan menettelyn ala on usein kansainvälisestikin huomattavasti suppeampi kuin rahanpesemisen yleismääritelmä, johon ilmiön yleisyysarviot kuitenkin perustuvat.

94 FATF, Sweden 2006 s. 2 ja 11.
95 Oswald 1997 s. 201–202.

2 Rahanpesemisen torjunnan kansainväliset perusteet

2.1 RAHANPESEMINEN UHKANA LAILLISELLE TALOUDELLE JA YHTEISKUNTAJÄRJESTYKSELLE

Rahanpesemisen torjunnan tavoitteena on vaikeuttaa ja mahdollisuuksien mukaan estää rikoksilla saadun omaisuuden käyttämistä. Jos rikoksentekijä ei voi hyödyntää saamaansa rikoshyötyä rikollisen toiminnan jatkamiseen tai laillisessa taloudessa toimimiseen, yllykkeen rikosten tekemiseen uskotaan vähenevän. Tämän vuoksi 1980-luvulta alkaen rikoshyödyn konfiskaation on kansainvälisesti katsottu olevan rangaistusten ohella tehokas keino erityisesti rajat ylittävän järjestäytyneen huumausainekaupan torjunnassa.

Huomattavaa rikoshyötyä tuottavien rikosten aiheuttamien haittojen vähentämisen lisäksi rahanpesemisen torjunnalla pyritään vähentämään niitä uhkia, joita itse rahanpesemisestä katsotaan yhteiskunnalle syntyvän. Varsinkin järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemistä rikoksista saatujen huomattavien tuottojen pesemisestä laillisessa rahoitusjärjestelmässä on väitetty voivan olla merkittäviä haitallisia vaikutuksia valtioiden lailliselle taloudelle, turvallisuudelle ja poliittisen järjestelmän toimivuudelle.

Rahoituslaitosten merkittävä asema rahanpesemisen torjunnassa johtuu maailmantalouden globalisaatiosta ja pääomien vapaan liikkuvuuden lisääntymisestä.[96] Nämä muutokset ovat aiheuttaneet rahoitusjärjestelmien rakenteissa ja toiminnassa muutoksia, jotka ovat tehneet rahoitustoiminnasta maailmanlaajuisesti kilpailukykyisen ja -haluisen teollisuuden. Tämä kehitys perustuu nimenomaan yritystoiminnan globalisoitumiseen, joka on pakottanut myös rahoituslaitokset mukauttamaan toimintansa asiakkaiden uusiin tarpeisiin.[97]

Kun laillisessa rahoitusjärjestelmässä on entistä helpompi siirtää nopeasti sähköisiä varoja lähes minne tahansa maailmassa, sama mahdollisuus on myös rikollisilla. Rikollisen rahan on väitetty voivan aiheuttaa pahimmillaan odottamattomia valuuttakurssin heilahteluja, lisäävän käteisen rahan tarvetta ja kansainvälisen pääomavirran volatiliteettia. Rahanpesijöiden on pelätty voivan vai-

---

96 Globalisaatiolla tarkoitetaan kansainvälistä taloudellista ja kulttuurista yhdentymistä. Sitä voidaan kuitenkin pohjimmiltaan pitää yritystason prosessina, jossa yritykset luovat itselleen maailmanlaajuisen strategian, sitä tukevan yritysverkon ja strategiset liitot, ks. lähemmin globalisaation käsitteestä Laitinen 2005 s. 72–73 ja globalisaation vaikutuksista rahoitusmarkkinoilla Hetzer 2003 s. 264–266.

97 Ks. lähemmin Smith 1992 s. 106–122.

kuttaa myös keinotekoisesti arvopaperimarkkinoihin, erityisesti kurssimanipulaatiota ja sisäpiirikauppoja on pidetty tyypillisinä tapoina laillistaa rikoshyötyä.

Rahanpesemisestä katsotaan aiheutuvan lailliselle taloudelle haittaa myös silloin, kun rikoksella saatujen varojen alkuperä pyritään peittämään siirtämälle niitä pankkijärjestelmässä. Tällöin rahanpesemisen on väitetty uhkaavan erityisesti kansainvälisen rahoitusjärjestelmän luotettavuutta ja vakautta. Rahoituslaitosten kiinnostus rahanpesemisen ennaltaehkäisyyn perustuukin lähinnä huoleen niiden toimintaa kohtaan tunnetun yleisen luottamuksen vähenemisestä. Jos yleisesti uskotaan, että rikollisten on mahdollista käyttää pankkeja ja muita rahoituslaitoksia rikosten tekemiseen, se on niille ilmeinen imagohaitta. Tämä johtaa taloudellisiin seuraamuksiin, jos asiakkaat kaikkoavat ja rahoitusmarkkinoilta saatavien luottojen hinta nousee.[98] Muutoin rahanpeseminen ei ilmeisesti ole taloudellinen uhka rahoituslaitoksille, koska rahanpesijä yleensä tuo varoja pankkiin vaatimatta niille useinkaan parasta mahdollista tuottoa. Taloudellisen vahingon vaara syntynee lähinnä silloin, kun pankin rahanpesemisen ehkäisyyn tähtäävät sisäiset järjestelmät ovat kehittymättömät tai pettäneet siten, että pankin omassa toiminnassa on syyllistytty rahanpesemiseen tai se on joutunut muutoin rikoksen uhriksi.[99]

Pankkitoimintaa valvovat viranomaiset ovat kuitenkin olleet erityisen huolissaan siitä, että rahanpeseminen voi uhata rahoituslaitosten vakautta. Tämä huoli ei ole ollut täysin aiheeton. Rahoituslaitosten haavoittuvuutta osoittaa esimerkiksi se, että yksittäinen meklari pystyi vuonna 1995 kaatamaan yksin Englannin vanhimman investointipankin tekemällä lainvastaisilla johdannaiskaupoilla tappiota yhteensä 850 miljoonan punnan arvosta. Tappio vastasi pankin koko varallisuutta. Pankin joutuessa konkurssiin sijoittajat menettivät säästönsä ja työttömäksi jäi 1000 pankin työntekijää. Vaikka kyse ei ollutkaan rahanpesemisestä, tapaus ilmentää sitä, kuinka vakavat seuraukset pankkitoiminnassa tehdyillä lainvastaisilla toimilla saattaa olla.[100] Tämän vuoksi rahoituslaitosten kiinnostus rahanpesemisen torjuntaan keskittyy sen preventiivisten keinojen kehittämiseen. Rahoituslaitoksille on tärkeää, että niiden sisäiset menettelyt on

---

98 Ks. Stessens 2000 s. 102, jossa todetaan sveitsiläisten pankkien allekirjoittaneen vuonna 1977 yhteisen asiakirjan ”Code of Conduct” (CDB), joka oli ensimmäinen reaktio esitettyihin epäilyihin siitä, että Sveitsin pankkijärjestelmää käytetään rahanpesemiseen ja pääomapakoon. Asiakirjan johdannossa sen tavoitteeksi mainitaan Sveitsin pankkijärjestelmän maineen säilyttäminen sekä kotimaassa että ulkomailla.

99 Tämän suuntaisesti myös Alldridge 2003 s. 35–39. Ks. myös Johnston – Abbott 2005, jotka painottavat kansainvälisten standardien tärkeyttä rahoituslaitosten rahanpesun vastaisessa toiminnassa. Rahanpeseminen on rahoituslaitoksille uhka sekä ulkopuolisten että henkilökunnan tekemänä.

100 Samoin tammikuussa 2008 ilmitulleessa ranskalaista pankkia koskeneessa tapauksessa, jossa yhden meklarin epäillään johdannaiskaupoilla aiheuttaneen pankille lähes 5 miljardin euron vahingot.

suunniteltu ja toteutettu siten, että ne estävät mahdollisimman hyvin ulkopuolisten ja henkilökunnan rahanpesemiseen liittyvät väärinkäytökset, jotka voisivat uhata rahoituslaitoksia kohtaan tunnettua luottamusta ja aiheuttaa niille taloudellista vahinkoa.

Perinteisen rahoitustoiminnan rinnalle ovat 1980-luvulta lähtien kehittyneet globaalit rahoitusmarkkinat, joilla kauppaa käydään sähköisesti uusilla instrumenteilla kuten johdannaisilla. Näillä markkinoilla rahanpesijät voivat toimia entistä tehokkaammin pelkäämättä kiinnijäämistä. Pieth on esittänyt, että kansainvälinen kiinnostus rahanpesemisen torjuntaan perustuu nimenomaan tarpeeseen kontrolloida näillä markkinoilla liikkuvia pääomavirtoja, joiden vaikutuksiin kaikki talousjärjestelmät ovat sidottuja. Tavoitteena on estää rikollisten mahdollisuudet vaikeuttaa laillista liiketoimintaa.[101] Rahanpesemisen torjunnassa tämä tarkoittaa sitä, että arvopaperimarkkinoilla toimivien ammattilaisten ja heidän ammatillisen etiikkansa merkitys on erityisen korostunut.[102]

Usein mainittu järjestäytyneesti harjoitettuun rahanpesemiseen liittyvä uhkakuva on rahoitusjärjestelmään ja demokraattiseen poliittiseen yhteiskuntajärjestykseen kohdistuva korruptio. Rahoitusjärjestelmän suojelua korruptiolta on voitu oikeuskirjallisuudessa pitää rahanpesemisen torjunnan tärkeimpänä tehtävänä.[103] Esimerkiksi OECD:n 17.12.1997 allekirjoitetussa Kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjuntaa koskevassa yleissopimuksessa (14/1999) ja Yhdistyneiden kansakuntien 31.10.2003 allekirjoitetussa korruption vastaisessa yleissopimuksessa on artiklat myös rahanpesemisen kriminalisoimisesta.[104]

> Korruptio on edelleen merkittävä ongelma myös Euroopassa. Esimerkiksi poliittisen korruption on väitetty vuosina 1970–1990 olleen Italiassa niin yleistä, että poliittiset puolueet saivat suuren osan mahtavaksi paisuneen taloutensa rahoituksesta korruptiosta. Poliittisen valtakoneiston huipulla olevat, myös parlamentin jäsenet, osallistuivat lahjusten vastaanottamiseen, jolla vaikutettiin lainsäädäntötyön sisältöön. Politisoitunut virkamieskunta käytti valtaansa niiden hyväksi, jotka siitä eniten maksoivat ja yritykset suhtautuivat korruptioon kuin liiketoiminnan yleiskuluihin. Tuomioistuinlaitoksen suhde vallitsevaan todellisuuteen takasi sen, ettei korruptioon puututtu myöskään oikeudellisesti. Kylmän sodan loputtua, Euroopan taloudellisen

---

101 Pieth 1998 s. 161.

102 Globaaleilla rahoitusmarkkinoilla liikkuvien valtavien pääomamäärien, liikeintressien ja poliittisten etujen on epäilty estävän tehokkaan rahanpesemisen torjunnan näillä markkinoilla ja muuttaneen kansallisen rahanpesemistä koskevan lainsäädännön lähinnä itsepetokseksi, ks. lähemmin Hetzer 2003 erit. s. 276–277. Ks. myös Williams – Beare 2005 s. 106–110, joiden mukaan korruptio tarkoittaa globaaleilla markkinoilla lisääntyvää liiketaloudellista riskiä ja ulkomaisten sijoitusten epävarmuutta, joten markkinoiden vakauden, turvallisuuden ja ennakoitavuuden ylläpitäminen edellyttää korruption torjuntaa.

103 Ks. Pieth 1998 s. 161. Ks. myös Vogel 1997 s. 350, joka katsoo rahanpesun suojeluobjektin muistuttavan korruptiorikosten suojeluobjektia.

104 Ks. HE 197/2005 vp.

> yhdentymisen edistyessä ja kansalaisten suhtautumisen korruptioon muututtua kielteiseksi olosuhteet Italiassa muuttuivat sellaisiksi, että 1990-luvulla oli mahdollista aloittaa sittemmin kaikille yhteiskunnan tasoille ulottuneet suuret lahjustutkimukset ja oikeudenkäynnit (mm. Tangentopoli). Ne tuhosivat aikaisemmat poliittiset valtapuolueet ja vähensivät ainakin joltakin osin korruptiota. Viime vuosina Italiassa on lievennetty korruptioon liittyviä kriminalisointeja ja vuonna 2008 uudelleen valtaan nousseen puolueen johtaja suhtautuu Newellin käsityksen mukaan lainsäädäntöön italialaisittain; kaikesta voi neuvotella. Uudelleen valittu pääministeri kykeni myös aikaisemmalla toimikaudellaan muuttamaan lainsäädäntöä siten, että eräät talousrikosoikeudenkäynnit, joissa hän oli vastaajana, jouduttiin lopettamaan.[105]

Korruption torjunnan lisäksi rahanpesemisen estämisen tavoitteet ovat yhtenevät myös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan kansainvälisten päämäärien kanssa. Esimerkiksi New Yorkissa 15.11.2000 tehty Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus, ns. Palermon sopimus, joka on kattavin tähän mennessä tehdyistä rajat ylittävän organisoidun rikollisuuden vastaisista sopimuksista, sisältää määräyksiä myös rahanpesemisen ja korruption säätämisestä rangaistavaksi.[106]

> Hyvänä esimerkkinä vakavista seurauksista, joita tietyissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa voi aiheutua huumausainekaupasta ja rahanpesemisestä on Panamaa 1980-luvulla hallinneen kenraali Noriegan toiminta. Noriega tuomittiin Yhdysvalloissa huumausaine- ja rahanpesurikoksista, kun hänen todettiin mm. ottaneen vastaan lahjuksia huumekartelleilta ja sallineen kokaiinin kuljetuksen Panaman kautta Yhdysvaltoihin. Syytteiden nostamisen jälkeen, mutta ennen oikeudenkäyntiä, Noriega julisti sodan Yhdysvalloille. Tämän seurauksena Yhdysvallat miehitti joulukuussa 1989 Panaman, ja Noriega toimitettiin yhdysvaltalaiseen tuomioistuimeen vastaamaan syytteisiin.[107]

Korruptiorikosten lähempi tarkasteleminen ei ole tässä tutkimuksessa mahdollista. Järjestäytynyttä rikollisuutta käsitellään kuitenkin siinä laajuudessa kuin

---

105 Ks. Newell 2003 s. 191–212. Ks. myös Lunde 2004 s. 55–77 Italian ja Sisilian järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuksesta maan poliittiseen järjestelmään. Ks.myös Korsell 2007 s. 301–302, jonka mukaan korruptio on järjestäytyneelle rikollisuudelle pääasiassa väline rikollisten tavoitteiden toteuttamiseen.

106 Suomi allekirjoitti sopimuksen 12.12.2000 Palermossa samanaikaisesti Euroopan yhteisöjen kanssa. Sopimuksen perusteella Suomessa muutettiin RL 17:1a §:ää siten, että rangaistussäännöksen soveltamisalaa laajennettiin.

107 Ks. mm. Gilmore 2004 s. 15 ja Lunde 2004 s. 30. Noriega tuomittiin vuonna 1992 Yhdysvalloissa huumausainerikoksista ja rahanpesusta 40 vuodeksi vankeuteen. Tuomio alennettiin vuonna 1999 30 vuodeksi vankeutta. Noriegan rahanpesemisoperaatiot aiheuttivat osaltaan vuonna 1990 tapahtuneen The Bank of Credit and Commerce International (BCCI) -nimisen pankin toimiluvan peruuttamisen.

se on tarpeellista rahanpesemisen torjunnan kansainvälisten tavoitteiden selvittämiseksi.

Rahanpesemisen kansainvälisellä torjunnalla voidaan edellä kerrotun mukaisesti katsoa olevan kaksi toisistaan erillistä, mutta samalla toisiaan tukevaa tavoitetta. Ennaltaehkäisevällä torjunnalla pyritään globaalin laillisen talouden suojelemiseen niiltä haitoilta, joita arvioidaan voivan aiheutua siitä, että rikolliset käyttävät rahoitusjärjestelmää ja laillista taloutta yleisimminkin rikollisen toimintansa tukemiseen. Rikosoikeudellisella rahanpesemisen torjunnalla yritetään estää ensisijaisesti taloudellista hyötyä tuottavia rikoksia rikoshyötyä konfiskoimalla. Samalla suojataan myös laillista yhteiskuntajärjestystä laajemminkin. Piethin mukaan rahanpesemisen vastaiset toimet ovatkin käytännössä hyödyttömiä, jos ennaltaehkäisevään toimintaan keskittyvän rahoitusalan ja rikosoikeudellista torjuntaa suorittavien lainkäyttöviranomaisten yhteistyö ei ole tehokasta. Yhteistyön perustana ovat preventiiviset keinot: liiketapahtumien analysointi, ilmoitusvelvollisuus ja asiakirjojen säilyttäminen.[108]

Koska tässä tutkimuksessa tarkastellaan rahanpesemisen rikosoikeudellista torjuntaa, seuraavassa arvioidaan vain sitä, miksi järjestäytyneen rikollisuuden estämistä on pidetty rahanpesemisen kriminalisoinnin pääasiallisena perusteena.

2.2 JÄRJESTÄYTYNYT RIKOLLISUUS JA RAHANPESEMISEN TORJUNTA

Lailliselle yhteiskuntajärjestykselle on väitetty aiheutuvan erityisesti haittaa siitä, että järjestäytynyt rikollisuus sijoittaa rikoksella saatuja varoja lailliseen talouteen, usein rahoitusjärjestelmää hyväksi käyttäen. Järjestäytyneen rikollisuuden on arvioitu saavan suurimmat tuottonsa huumekaupasta, jonka on oletettu olevan ylikansallista, koska huumeiden tuottajat ja kuluttajat ovat usein eri puolilla maapalloa. Koko huumausainekaupan ketjua, huumeiden tuotantoa, kuljetusta ja jakelua, on tämän vuoksi uskottu ohjattavan organisoidusti. Tästä toiminnasta syntyvä voitto on niin huomattavaa, että sen muuttamiseksi laillisiksi varoiksi on ryhdyttävä erityisiin toimenpiteisiin, jos varat halutaan kuluttaa laillisesti. Varojen laillistamisen puolestaan on arvioitu edellyttävän laajoja ja monimutkaisia rahanpesemisoperaatioita rahoitusjärjestelmässä ja sen ulkopuolella eri alojen ammattilaisten avustamana.[109] Jos järjestäytyneesti tehdyillä rikoksilla saatu taloudellinen hyöty voidaan ottaa pois rikoksentekijöiltä, sen

---

108 Pieth 1998 s. 159.

109 Ks. esim Aguilar 2004 s. 45–61, joka kertoo miten hän itse asianajajana Yhdysvalloissa toimiessaan 1980-luvulla pesi Latinalaisen Amerikan huumekartellien varoja eurooppalaisissa pankeissa sekä toimintaan liittyneestä lahjonnasta.

uskotaan vievän motiivin ja mahdollisuuden uusien rikosten tekemiseen. Kansainväliset ja kansalliset rahanpesemisen ja järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset ohjelmat perustuvat paljolti näihin oletuksiin.[110]

Tausta-ajatusten perusteista ei kuitenkaan olla enää täysin yksimielisiä, koska eräiden tutkimusten mukaan huumekauppaa hallitsevat nykyisin pääosin paikalliset, pienet ja joustavasti kokoonpanoaan muuttavat ryhmät, joiden saama hyöty menee paljolti kulutukseen.[111]

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan merkitys on viime vuosikymmeninä kasvanut, kun laillinen yhteiskunta tarjoaa rikollisille entistä tehokkaammat ja joustavammat keinot toimia: nopeat ja luotettavat tietoliikenne- ja kulkuyhteydet, pääomien, palveluiden, tavaroiden ja ihmisten vapaan liikkumisen Euroopan unionin alueella ja melko laajasti muuallakin maailmassa. Kun rikollisjärjestöjen taloudellisten voimavarojen on väitetty mahdollistavan myös poliittisen vallan hankkimisen, niiden laajentumismahdollisuuksista on sanottu olevan erityistä vaaraa lailliselle yhteiskuntajärjestykselle.[112]

---

110 Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevat mm. Pariisissa OECD:n piirissä 17.12.1997 laadittu Kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjuntaa koskeva yleissopimus, Yhdistyneiden kansakuntien 15.11.2000 tehty kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus ns. Palermon sopimus, New Yorkissa 31.10.2003 allekirjoitettu Yhdistyneiden kansakuntien korruption vastainen yleissopimus ja Euroopan neuvoston suositus (2001)11 periaatteista, joita jäsenvaltioiden tulee noudattaa taistelussa järjestäytynyttä rikollisuutta vastaan. Lisäksi YK:ssa on laadittu useita järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia julistuksia ja selvityksiä kuten Napolissa 21. –23.10.1994 tehty the Political declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime. Myös Euroopan unionissa on laadittu järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia toimintaohjelmia mm. vuonna 1997 tehty Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma (EU Actio Plan to Combat Organised Crime) ja vuonna 2000 hyväksytty Järjestäytyneen rikollisuuden ehkäiseminen ja valvonta: Euroopan unionin strategia uuden vuosituhannen alkaessa. Samaan tavoitteeseen pyrkivät myös vuonna 1995 tehty yleissopimus Euroopan poliisiviraston (Europol) perustamisesta, vuonna 2002 tehty neuvoston päätös Eurojust -yksikön perustamisesta vakavan rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi, yhteinen toiminta rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen kriminalisoinnista Euroopan unionin jäsenvaltioissa vuodelta 1998, neuvoston puitepäätös terrorismin torjumisesta vuodelta 2002 ja puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta vuodelta 2002. Ks. järjestäytyneen rikollisuuden määritelmän kehityksestä kansainvälisissä ja EU-instrumenteissa, Mitsilegas 2005 s. 70–82.

111 Ks. esim. suomalaisen tutkimuksen tuloksista Junninen 2006 ja Bäckman 2006. Ks. myös ulkomaisista tutkimustuloksista mm. Korsell 2006 s. 256–258, Duyne 2003 s. 1–18 ja Rapport 2002:7. Samansuuntaisesti myös Yhdistyneiden kansakuntien World Drug Report 2007 (UNODC) s. 170, EU Organised Crime Threat Assessment 2006 (OCTA) ja Euroopan neuvoston järjestäytyneen rikollisuuden tilannekatsaus vuodelta 2005.

112 Järjestäytyneiksi rikollisjärjestöiksi katsotaan kansainvälisesti mm. Sisilian mafia, Venäjän eri rikollisryhmät, Japanin jakuzat, Kiinan triadit, Yhdysvaltain järjestäytyneet rikollisryhmät ja Etelä-Amerikan huumekartellit. Vrt. Bäckman 2006, jonka näkemys Venäjän ja Viron rikollisuuden vaikutuksesta Suomessa on varsin maltillinen. Ks. myös esim. Lunde 2004 ja Kaplan – Skolnick 1987 s. 37–44 järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuksista poliittiseen päätöksentekoon eri aikoina mm. Yhdysvalloissa, Italiassa ja Japanissa. Viitteitä tällaisesta vaikutuksesta on sanottu olevan nykyisin Venäjällä ja eräissä entisen Neuvostoliiton vaikutuspiiriin kuuluneissa valtioissa.

Järjestäytyneen rikollisuuden väitetään voivan vaikuttaa myös maailmantalouden kasvuun. Tämä on mahdollista, jos järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan vaikutuksesta kansallisesti harjoitetaan huonoa talouspolitiikkaa. Rahoitusmarkkinoiden korruptoituminen ja samanaikainen yleisön kansainvälistä rahoitusjärjestelmää kohtaan tunteman luottamuksen heikentyminen kasvattaa rahoitusalan riskejä ja uhkaa sen vakautta.[113] Jos laillisesta taloudesta ohjautuu vuosittain miljardien Yhdysvaltain dollarien arvosta varoja laittomaan talouteen, sillä on arvioitu voivan olla merkitystä globaalien markkinoiden vakauteen, johon vaikuttaa jokaisen maailman valtion talouden tila.[114]

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvät uhkakuvat näyttäisivät vaikuttaneen myös rahanpesemisen torjunnan perusteisiin. Tämä on luonnollistakin, koska torjunnan tavoitteeksi katsottiin jo Wienin huumausaineyleissopimuksessa erityisesti järjestäytyneesti tehtyjen huumausainerikosten estäminen. Wienin sopimuksessa kansainvälisten rahanpesemisen vastaisten toimien välttämättömyyttä perustellaan huumausainekaupan synnyttämillä suurilla taloudellisilla tuotoilla, joiden avulla ylikansallinen järjestäytynyt rikollisuus tunkeutuu hallintorakenteisiin, lailliseen kauppaan, talouselämään ja yhteiskunnan kaikille tasoille turmellen ja korruptoiden ne. Tämän kehityksen katsotaan voivan uhata valtioiden laillisen talouden lisäksi niiden poliittista vakautta, turvallisuutta ja täysivaltaisuutta.

Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty epäilyjä siitä, että yksittäisten rikollisryhmien taloudelliset voimavarat eivät riitä uhkaamaan laillista taloutta eikä eri rikollisryhmien yhteenliittymisestä laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan ole havaittu merkkejä.[115] Järjestäytynyt rikollisuus pikemminkin käyttää laillista yhteiskuntaa ja sen talousjärjestelmää hyväkseen tarjotessaan sen jäsenille laittomia palveluja ja tavaroita sekä sijoittaessaan ainakin osan näin saamastaan omaisuudesta takaisin lailliseen talouteen. Rikollisten etuihin ei kuulune vahingoittaa omaa toimintaympäristöään. Tämä erottaa rahanpesijöiden ja terroristien tavoitteet toisistaan.

Järjestäytyneen rikollisuuden väitetään toimivan yhä enenevästi laillisessa taloudessa, jossa talousrikoksilla on mahdollista saada huomattavaa hyötyä merkittävästi pienemmällä riskillä kuin huumekaupassa. Esimerkiksi Yhdysvaltain mafian on sanottu jättäneen huumausaineiden tuotannon ja jakelun sisilialaisille ja eteläamerikkalaisille rikollisjärjestöille ja keskittyvän rahoitta-

---

113 Gilmore 2004 s. 22, jonka mukaan G7-maiden valtiovarainministerit ovat viime vuosina korostaneet näiden seikkojen huomioon ottamisen merkitystä mm. hallitusten ja rahoituslaitosten toiminnassa.

114 United Nations Global Programme against Money Laundering 1998 s. 5.

115 Esim. Alldridge 2003 s. 27–43 on suhtautunut kriittisesti siihen, millainen vaikutus rahanpesemisellä voi olla talouden makro- ja mikrotasolla. Hänen mukaansa mahdollisia talouselämälle aiheutuvia haittoja tulisi torjua muulla lainsäädännöllä kuin rangaistussäännöksillä. Samansuuntaisesti myös Woodiwiss 2005 s. 32–33.

maan ko. toimintaa sekä pesemään siitä saatuja varoja. Lisäksi ko. rikollisryhmät harjoittavat erilaisia petoksia, kyberrikoksia, uhkapelejä ja internetpornografiaa. Kiinnijäämisriski on talousrikoksissa pieni ja niistä määrättävät rangaistukset huomattavasti alhaisempia kuin perinteisestä rikollisuudesta tuomittavat. Niinpä esimerkiksi Euroopan yhteisöjen varoihin tai kansallisvaltioiden fiskaalisiin intresseihin kohdistuvien petosten väitetään olevan varsin yleisiä modernin järjestäytyneen rikollisuuden toimintamuotoja. Tässä toiminnassaan rikollisryhmät saattavat turvautua lahjontaan saadakseen viranomaiset myöntämään heille erilaisia etuja ja joutuvat ainakin osaksi pesemään rikoksilla saamaansa hyötyä.[116]

Taloudellisesta näkökulmasta arvioituna järjestäytynyt rikollisuus on nähty myös hyvin organisoitua yritystä muistuttavana liiketoimintana, joka tuottaa laittomia hyödykkeitä ja palveluja kuluttajille useilla eri markkinoilla. Järjestäytyneen rikollisuuden tarpeen kehittää toimintaansa ylikansallista yhtiötä muistuttavaksi kokonaisuudeksi on väitetty perustuvan sen toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin.[117]

Kun järjestäytynyt rikollisuus toimii sekä laillisessa että laittomassa taloudessa, se osallistuu laajaan kirjoon rikoksia talousrikoksista väkivaltarikoksiin ja harjoittaa toimintaa eri lailla organisoiduissa ryhmissä. Rikollisjärjestöjen toiminnan muuttumista yhä enemmän liiketoiminnan suuntaan tukee se, että nykyisin järjestäytyneellä rikollisuudella ei ole mahdollisuuksia tai tarvetta kontrolloida toimintaympäristöään samoin kuin aikaisemmin. Tämä johtuu siitä, että osaan laittomista markkinoista on kaikilla vapaa pääsy kuten prostituution ja salakuljetuksen harjoittamiseen. Osa laillisesta ja laittomasta taloudesta, jossa ko. ryhmät toimivat, on luonteeltaan kuitenkin sellaista, että suuret rikollisjärjestöt pyrkivät saavuttamaan niillä valta-aseman, kuten rahanpeseminen ja huumekauppa. Järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan suuntautuminen riippuu kuitenkin olennaisesti siitä, miten sen toimintaympäristössä käytetään lainsäädäntövaltaa ja miten tehokkaasti lakeja täytäntöönpannaan.[118]

Myös Yhdistyneiden kansakuntien Napolin julistus vuodelta 1994 määrittelee järjestäytyneen rikollisuuden osaksi taloudellista toimintaa.[119] Tällöin rikol-

---

116 Näin mm. Adamoli – Di Nicola – Savona – Zoffi 1998 s. 13–15, joiden mukaan rikollisryhmät ovat ryhtyneet suosimaan vähemmän tuottavia, mutta pienemmän kiinnijäämis- ja rangaistusuhan alaisia rikoksia kuten petoksia, ympäristörikoksia ja ihmisten salakuljettamista. Viranomaisvalvonta on näissä rikoksissa vähäisempää kuin huumerikoksissa ja niiden tutkiminen on huomattavasti hankalampaa, mikä pienentää todennäköisyyttä joutua koskaan vastaamaan teoista. Kirjoituksessa tuodaan esiin myös internetin ja ns. elektronisen rahan valvontavaikeudet.

117 Ks. esim. Celentani – Marrelli – Martina 1997 s. 254 ja Adamoli ym. 1998 s. 11.

118 Ks. Fiorentini – Peltzman 1997 s. 3–7.

119 YK:n järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Napolin julistus. Järjestäytyneen rikollisuuden vastaista työtä on tehty YK:ssa laajasti. Vuodesta 1995 lähtien rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden torjunta on kuulunut myös G7/8-maiden asialistalle. Ks. lähemmin Wrench 1998 s. 39–43.

lisryhmän uskotaan arvioivan omaa toimintaansa siitä saatavien tulojen lisäksi sen aiheuttamien kulujen perusteella. Kuten muussakin liiketoiminnassa kuluja pyritään vähentämään ja tuloja kasvattamaan. Tämä viittaa siihen, että järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa tulisi pyrkiä suuntaamaan lainvalvontatoimenpiteet siten, että niistä aiheutuu mahdollisimman paljon kuluja rikollisjärjestölle.[120]

Eräiden tutkimusten mukaan huumausainekauppa ei enää pääosin ole järjestäytyneiden rikollisjärjestöjen ohjauksessa, vaan laittomien markkinoiden tärkeimpiä toimijoita ovat pienet paikalliset ryhmät, jotka eivät ole hierarkkisesti järjestäytyneitä, vaan joustavasti tehtävän mukaan muuttuvia kokonaisuuksia. Huumekaupan on väitetty olevan pääosin tällaisten ryhmien hallinnassa mm. Italiassa, Saksassa ja Venäjällä.[121] Huumausainerikollisuuden torjunta on kuvatuissa olosuhteissa erittäin hankalaa, kun useammankaan toimijan eristäminen markkinoilta ei vaikuta niiden toimintaan.[122]

> Rikollisryhmän on Paolin käsityksen mukaan myös vaikea laajentua ylikansalliseksi toimijaksi, koska sen toimintaympäristö poikkeaa täysin laillisesta liiketoiminnasta. Kauppatavaran laittomuus leimaa koko toimintaa. Rikollinen ei voi vaatia oikeusteitse sopimuksissa ja toimitusajoissa pysymistä tai vahingonkorvauksia, vaan luottamuksen pettämiseen voi vastata ainoastaan väkivallalla tai tyytyä tapahtuneeseen. Toiminnan laajentaminen on ongelmallista, koska sitä ei voi rahoittaa laillisesti, kaukaisempia toimipisteitä on vaikea valvoa, työntekijöiden ja asiakaspiirin laajentaminen on tietovuotoris-

---

120 Ks. Anderson 1997 s. 35–50 Sisilian ja Yhdysvaltain mafiasta ja niiden syntymisen edellytyksistä sekä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta vaikuttamalla rikollisesta toiminnasta aiheutuviin kuluihin. Tärkeimpänä kuluja aiheuttavana tekijänä Anderson pitää ryhmän jäsenten lojaalisuuden säilyttämistä, koska mafiatyyppisten järjestöjen ”hallinnollinen” rakenne on suunniteltu nimenomaan estämään ”tietovuodot”. Tämän vuoksi poliisin tulisi hänen mukaansa erityisesti panostaa sellaisten ryhmän jäsenten tavoittamiseen, jotka ovat halukkaista kertomaan tietonsa viranomaisille ja todistamaan oikeudessa. Ks. myös Franzini 1997 s. 55–60, jonka mukaan mafian erottaa muista rikollisryhmistä sen ”hallinnollinen” rakenne, jonka tarkoituksena on keskitetysti suojella mafiaperheitä ulkoisilta uhilta, lähinnä toisilta rikollisjärjestöiltä väkivallalla ja lainkäyttöviranomaisilta korruptiolla. Tämä rakenne suojaa mafiaperheitä myös ”tietovuodoilta”, koska väkivallan uhan lisäksi ”tiedottaja” on epävarma siitä, voiko hän luottaa viranomaisiin, jotka saattavat olla lahjottuja. Franzinin mukaan taloustieteen käsitteiden lisäksi mafian toimintatapojen ymmärtämiseen tarvitaan myös pelin teorian ymmärtämistä. Ks. pelin teoriasta ja rahanpesun torjunnasta Comstock 1994–1995 s. 152–169.

121 Paoli 2003 s. 20–23. Paoli kuvaa Italian, Saksan ja Venäjän huumausainekaupan rakennetta ja järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa ko. maissa. Ks. myös Adamoli ym. 1998 s. 10–15, jossa päädytään Paolin kanssa samansuuntaisiin päätelmiin rikollisryhmien toiminnassa ja organisoinnissa tapahtuneista muutoksista. Myös Suomessa järjestäytyneen rikollisuuden on todettu olevan pääosin kotimaisten toimijoiden johtamaa ja harjoittamaa eikä niiden rakenteen ole havaittu vastaavan perinteisiä järjestäytyneen rikollisuuden rakennemalleja. Ks. lähemmin Junninen 2006 s. 160–161ja Bäckman 2006 s. 271–276.

122 Ks. Paoli 2003 s. 37, jossa kerrotaan vuonna 1994 Milanossa tehdystä yli viiden tonnin kokaiinitakavarikosta. Päivän uutinen ei ollut takavarikko ja sen määrä, vaan se, että milanolaiset huumemarkkinat eivät kärsineet takavarikosta edes puolta päivää. Tämä osoittaa Paolin mukaan sen, kuinka sirpaleisia huumausainemarkkinat ovat; niitä ei hallitse yksi järjestäytynyt ryhmä.

> ki ja tuotteiden markkinointi tai ”brandin” luominen on mahdotonta. Tämän vuoksi rikolliset näyttäisivät ainakin tutkituissa maissa suosivan paikallisia, pieniä, löyhästi yhteen liittyneitä ryhmiä, jotka tuntevat ympäristönsä ja sen viranomaiset. Pelkoa pidätyksistä ja omaisuuden konfiskoimisesta torjutaan vähentämällä asiakaskontakteja ja työntekijöitä, mikä myös pitää toiminnan pienenä. Rikollisen uran houkuttelevuutta ja ajallista kestoa saattaa edelleen rajoittaa se, että rikollisen on vaikea jäädä eläkkeelle ja jättää omaisuuttaan perinnöksi jälkeläisilleen ilman, että niitä on ensin muunnettu lailliseksi varallisuudeksi.[123]

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että läheskään kaikki oikeuskirjallisuudessa esitetyt näkemykset järjestäytyneen rikollisuuden rakenteesta ja toimintatavoista eivät tue niitä argumentteja, joita vakiintuneesti esitetään rahanpesemisen torjunnan perusteiksi. Useat perusteista näyttäisivät olevan enemmänkin uhkakuvia kuin todellisuuteen kiinnittyviä tosiasioita. Voidaan ehkä jopa arvioida, että rahanpesemisen torjunnassa käytetään osin hyväksi niitä moraalipaniikkia muistuttavia uhkakuvia, joita on luotu järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa taistelussa.[124] Vaikka järjestäytyneiden huumekartellien 1980-luvulla kotimaissaan aiheuttamia yhteiskunnallisia vaikutuksia ei tule väheksyä, järjestäytyneeksi rikollisuudeksi määriteltävän toiminnan yleinen rakenne ei näyttäisi vastaavan sitä, mihin esitetyt uhkakuvat perustuvat. Rikoksilla saatu hyöty jakautunee tämän takia kansainvälisesti niin laajalle joukolle rikollisia, että todelliset rahanpesemistoimet vain harvoin ovat siten merkittäviä, että niillä voitaisiin arvioida olevan edes teoreettista vaikutusta kansainväliselle talousjärjestelmälle tai kansallisille yhteiskuntajärjestyksille.

Rikosoikeuden käytön oikeutus perustuu vallitsevan käsityksen mukaan sen preventiiviseen vaikutukseen. Rikostorjunnan näkökulmasta rikoshyödyn pois ottaminen rikoksen tekijältä on välttämätöntä rikosoikeudellisen järjestelmän tehokkuuden turvaamiseksi silloin, kun on kyse merkittävää taloudellista hyötyä tuottavista rikoksista. Jos yllyke rikoksen tekemiseen on taloudellinen hyöty, rikoksen tekijöiden järjestäytyneisyyden asteella ei liene ratkaisevaa merkitystä sille, kuinka tehokkaasti taloudellisen hyödyn menettäminen vaikuttaa päätöksentekoon rikosten tekemisestä tulevaisuudessa. Mikäli kustannukset rikoksen tekemisestä ovat suuremmat kuin siitä saatavat taloudelliset hyödyt, toiminnan motiivi katoaa. Tällöin rahanpesemisen torjunnan tavoite on saavutettu. Edellä mainitut konfiskaatiolle asetettavat tehokkuusodotukset eivät luonnollisestikaan vähennä teosta tuomittavan rangaistuksen preventiivistä vaikutusta.

---

123 Paoli 2003 s. 33–36.

124 Alldridge 2003 s. 11–14, joka toteaa moraalisen paniikin tarkoittavan median ja vaikutusvaltaisten henkilöiden lausumien yhteisvaikutuksesta syntyvää tiettyä menettelyä koskevaa kielteistä yleistä suhtautumista, ”demonisointia”, jota jatkuva julkisuus vahvistaa. Ks. moraalisesta paniikista järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyen, Bäckman 2006 s. 20–24 ja ns. hyvän vihollisen käsitteestä huumausainerikollisuuden torjunnassa, Christie – Bruun 1986 s. 60–63.

Rahanpesemisen torjunnan kohteen valinnassa olisi kuitenkin ilmeisesti otettava huomioon, että järjestäytyneiksi määriteltyjen rikollisten harjoittama toiminta koostuu suurelta osin muusta kuin huumerikollisuudesta. Viime vuosikymmeninä syntyneiden uusien rikollisryhmien väitetään harjoittavan ihmiskauppaa sen kaikissa eri muodoissa[125], laittoman tavaran kauppaa[126], kiristystä[127], laitonta uhkapelitoimintaa, koronkiskontaa, maksuvälinepetoksia sekä erilaisiin tukiin kohdistuvia petoksia.[128] Kansainvälisesti järjestäytyneet rikollisryhmät salakuljettavat myös laajasti tupakkaa myydäkseen sitä edelleen markkinahintaa alemmalla hinnalla.[129] Suomessa tällainen toiminta arvioidaan veropetokseksi.

Vaikka rahanpesemisen torjunnan tavoitteena pidetään järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamien haittojen vähentämistä, ei näyttäisi olevan perusteita rajata rahanpesun esirikoksista mitään taloudellista hyötyä tuottavaa rikoslajia. Samalla on syytä todeta, ettei ole mitään perusteita antaa järjestäytymättömästi toimivienkaan esirikoksen tekijöiden ja heitä avustavien hyötyä taloudellisesti teoistaan.

Kansainvälisten sopimusten rahanpesemistä koskevissa määritelmissä ei rikoksen tekemistä järjestäytyneessä muodossa mainita, vaikka niiden johdantoosissa järjestäytyneen rikollisuuden torjunta esitetään rahanpesemisen estämisen perusteeksi. Näyttäisikin siltä, että julkilausutuista tavoitteistaan huolimatta rahanpesemisen torjuntaa ei ole ollut tarkoitus rajoittaa vain järjestäytyneen rikollisuuden vastustamiseen, vaikka tavoitteiden taustalla voidaan nähdä Yhdysvalloissa koetut vaikeudet hankkia näyttöä epäillyistä vakavista huumausainerikoksista. Tilanne on tällainen erityisesti silloin, kun rangaistusvastuuta pyritään kohdistamaan järjestäytyneen rikollisuuden ylätasolla toimiviin. Kun rahanpe-

---

125 Ihmiskauppaa pidetään nykyisin vakavimpana maailmanlaajuisena rikosoikeudellisena ongelmana. Ihmiskaupalla tarkoitetaan naisten ja lasten myyntiä prostituutioon, ihmisten salakuljetusta, eräitä työntekijöiden riiston muotoja, velkavankeutta, orjuutta ja elinkauppaa. Ks. lähemmin Lunde 2004 s. 20–27.

126 Kansainvälisesti laitonta kauppaa käydään huumausaineiden lisäksi mm. aseilla, varastetuilla ydinaseilla, varastetuilla ajoneuvoilla, laittomasti hankituilla jalokivillä ja jalometalleilla, erilaisilla immateriaalioikeuksia loukaten valmistetuilla tuotteilla sekä harvinaisilla ja suojelluilla eläimillä. Ks. lähemmin Lunde 2004 s. 28–37.

127 Kiristys ja suojelurahojen vaatiminen eivät tarkoita vain perinteisiä väkivallalla uhkaamisella vahvistettuja yrittäjiltä vaadittuja suorituksia, vaan myös merirosvoutta, ammattiyhdistystoiminnan väärinkäyttöä ja ns. greenmailausta, jossa ostetaan vihamielisen valtauksen kohteena olevan yhtiön osakkeita ja uhataan tukea valtaajaa, ellei yritys maksa sopivaa palkkiota. Tätä yrityksiin kohdistuvaa kiristyksen luonteista toimintaa ei ole kriminalisoitu ellei siihen sisälly arvopaperimarkkinarikoksen tunnusmerkistön täyttäviä tekoja, mutta se mahdollistaa rikollisjärjestöjen varojen tehokkaan ja tuottavan käyttämisen laillisessa liiketoiminnassa. Ks. lähemmin Lunde 2004 s. 38–43.

128 Ks. lähemmin rikollisryhmien toiminnasta eri maanosissa Reichel 2005 s. 367–456.

129 Ks. Beare 2005a s. 189–191 ja 200–201 Yhdysvaltain ja Kanadan välillä tapahtuvasta järjetäytyneestä tupakan salakuljetuksesta ja siihen liityvästä rahanpesusta ja järjestäytyneen rikollisuuden toiminnasta tupakan salakuljetuksessa Saksassa Lampe 2003 s. 47–60.

susta tuomitseminen on mahdollista, vaikka esirikosta ei ole kaikin osin selvitetty, vakavan rikollisuuden rahoittajat ja suunnittelijat uskottiin saatavan rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Ammattimaisen rahanpesemisen selvittäminen on kuitenkin osoittautunut näytöllisesti yhtä vaativaksi tehtäväksi kuin sen esirikostenkin tutkiminen.

> Näytön hankkimisen järjestäytyneiden rikollisryhmien toiminnasta on väitetty vaikeutuneen entisestään sen jälkeen, kun Yhdysvalloissa ja Italiassa käydyissä mafiaoikeudenkäynneissä useita niiden johtohenkilöitä tuomittiin vankeusrangaistuksiin. Rikollisjärjestöjen epäillään tämän vuoksi muuttaneen organisaatiomalliaan entistä joustavammiksi ja lisänneen edelleen keskinäistä yhteistyötään. Erityisesti Italian mafiaoikeudenkäynneissä syyttäjät käyttivät menestyksekkäästi todistajina ryhmien yhteistyöhaluisia jäseniä, millä oli merkittävä vaikutus juttujen lopputulokseen. Järjestöjen rakennetta on tämän vuoksi ilmeisesti muutettu siten, että ryhmät koostuvat nyt pienistä soluista, joiden jäsenet eivät tunne toisiaan. Tämä koskenee järjestäytyneenä pidettävää rikollisuutta laajemminkin. Järjestöjen johdon ja varsinaiseen toimintaan osallistuvien välinen etäisyys on näin kasvanut entisestään, jolloin myös todellisessa vastuuasemassa olevien paljastaminen on vaikeampaa. Sama vaikutus on sillä, että laittomille markkinoille on ilmaantunut entistä enemmän joustavasti rakennettaan ja jäseniään vaihtavia paikallisia ryhmiä, jotka saattavat toimia yhdessä vain tietyn rikoksen tekemistä varten ja palkkaavat ulkopuolisia rutiinitehtäviin kuten tavarankuljettamiseen. Nämä ryhmät saattavat toimia täysin itsenäisesti tai olla löyhässä yhteydessä muihin vastaaviin ryhmiin, jolloin toiminnasta pääasiallisen hyödyn saavia on vaikea selvittää.

Rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiseen liittyvien näyttöongelmien takia yhä useammin on esitetty vaatimus siitä, että rikoksella saadun omaisuuden pois ottamiseksi tulisi hyväksyä käännetty todistustaakka epäillyn hallussa olevan omaisuuden alkuperästä. Tällainen suositus oli jo Wienin sopimuksen menettämisseuraamuksia koskevassa artiklassa 5(7), jossa sopimusosapuolia kehotettiin harkitsemaan käännetyn todistustaakan käyttämistä valtiolle tuomittavan omaisuuden laillisen alkuperän osalta, jos se oli kansallisen lainsäädännön mukaan mahdollista.

2.3 RAHANPESEMISEN TORJUNNAN PERUSTEIDEN KRITIIKKI

Rahanpesemisen torjunnan perusteita on kansainvälisesti myös arvosteltu ja väitetty, että rahanpesemisen todelliset yhteiskunnalliset vaikutukset eivät vastaa esitettyjä uhkakuvia. Eräät tutkimukset, kuten Alankomaissa Tilburgin yliopistossa vuonna 2001 tehty tutkimus, tukevat näitä käsityksiä. Sen mukaan rikoksella saatuja varoja sijoitettiin erittäin rajoitetusti lailliseen liiketoimin-

taan.[130] Hyvin vähän rahaa pestiin siten, että sen lähde olisi laillistettu keinotekoisin järjestelyin. Niissä tapauksissa, joissa tällaista laillistamista yritettiin, menettelyt olivat varsin primitiivisiä. Rikoshyötyä lähinnä liikuteltiin fyysisesti ja käytettiin kulutukseen. Jos varoja sijoitettiin lailliseen talouteen, kohteena oli lähinnä kiinteä omaisuus, jota ostettiin kuitenkin omistustarkoituksessa. Arvopaperimarkkinoille sijoittaminen oli vähäistä ja konservatiivista, laillisten yritysten haltuunotosta ei juuri ollut viitteitä. Ulkomaille varoja sijoittivat lähinnä etnisiin vähemmistöihin kuuluneet, jotka siirsivät rikoksella saamaansa varallisuutta kotimaansa lailliseen talouteen. Tutkimuksessa ei havaittu rikoksella saadun omaisuuden käytöllä olleen vaikutuksia laillisen talouden kilpailutilanteeseen tai korruptioon taikka sen vahingoittaneen rahoitusjärjestelmää. Havaittu korruptio ei myöskään kohdistunut yhteiskunnan ylärakenteisiin, vaan pankkivirkailijoihin ja liikekumppaneihin.[131]

Rahanpesemisen vaikutuksista esitettyjä perusteita arvostelleet ovatkin esittäneet, että uhkakuvien esittämisen tavoitteena on vaatia viranomaisille yhä laajempia tutkinnallisia toimivaltuuksia ja epäiltyjen oikeusturvan rajoituksia. Tämän jälkeen uudet valtuudet ja ihmisoikeusrajoitukset ulotetaan muihinkin rikoslajeihin, koska niiden väitetään olevan vakavuudeltaan verrattavissa rahanpesemiseen. Kriitikot ovat pitäneet tätä kehitystä oikeusturvaa vaarantavana,

---

130 Tilburgin yliopiston tutkimusaineisto koostui vuodesta 1993 alkaen Alankomaiden talousrikoksiin erikoistuneiden poliisiyksiköiden (CID ja veropoliisi) tutkimista 52 tapauksesta, joissa tutkijat arvioivat rikoshyödyn olleen yli 450 000 euroa. Otokseen sisältyi 139 epäiltyä ja 37 oikeushenkilöä. 49 tapauksessa poliisi arvioi rikoshyödyn määräksi enemmän kuin 450 000 euroa. Rikoshyödyn kokonaismäärä jutuissa oli 200 000 000 euroa ja mediaani 2 000 000 euroa. Kolmessa tapauksessa veropoliisi arvioi lisäksi vältetyn veroa ainakin 450 000 euron arvosta. Suurin osa kaikista epäillyistä (82) sai teostaan rikoshyötyä yli 450 000 euroa. Rikoshyödyn määrää ei pystytty arvioimaan 15 epäillyn ja 15 oikeushenkilön kohdalta. Tutkimuksen kohteena olevista rikoksista suurimman ryhmän muodostivat huumerikokset (25) ja erilaiset petokset (22). Yhdessä tapauksessa oli kyse myös rahanpesusta. Huumerikoksille oli tyypillistä, että epäillyt olivat usein ulkomaalaisia tai kuuluivat etnisiin vähemmistöihin. Petoksista (22) 11 oli verotukseen liittyviä; 9 kohdistui arvonlisäveroon tai tulleihin ja 2 yhtiöveroon. Tutkimusaineistossa olevissa rikoksissa rikoshyötyä todettiin käsitellyn siten, että rahanpesuksi määriteltäviä menettelyjä voitiin havaita 49 huumejutussa ja 19 talousrikosasiassa ja 1 muita rikoksia edustavassa ryhmässä. Yleisin tekotapa oli käteisen sijoittaminen lailliseen talouteen (huumerikokset 14 tapausta, talousrikokset 5 tapausta, muut 1 tapaus). Harhautusvaiheeseen viittaavia tekoja ei havaittu lainkaan missään rikosryhmässä. Palautusvaiheeseen liittyviä menettelyjä todettiin huumerikosten yhteydessä 2. Laillistamisvaiheeseen (justification/embedding) liittyviä tekoja oli huumerikoksissa edellisiä 12 ja jälkimmäisiä 21 ja talousrikoksissa 9 ja 5. Rikoshyötyä todettiin sijoitetun lähinnä käteiseen rahaan, valuuttoihin, pankkitileille, arvopapereihin, kiinteistöihin, kulkuvälineisiin (ajoneuvoihin, veneisiin, lentokoneisiin) ja jalokiviin. Vasta kun saatua rikoshyötyä oli yli 450 000 euron arvosta, varoja sijoitettiin muun omaisuuden lisäksi myös arvopapereihin. Ks. lähemmin Duyne 2003 s. 77–100.

131 Vrt. Duyne 2003a s. 77–100. Tilanne saattaa olla erilainen erityisesti kehitysmaissa, joissa erään tutkimuksen (De Mas, 2001) mukaan taloudellisissa suhteissa ja etenkin kiinteistöjen omistuksessa on tapahtunut muutoksia ulkomailta tulevien rahavirtojen takia. Koska ulkomailla laillisesti työskentelevätkin lähettävät huomattavasti varoja kotimaahansa, on vaikeaa määritellä, mikä osuus varallisuussuhteisiin vaikuttavista varoista on alkuperältään rikollista.

kun alkuperäisetkään perustelut uusille rikoksen torjuntakeinoille eivät ole olleet vakuuttavia. Heidän mukaansa rahanpesemisellä ei ole selvitetty olevan väitettyä vaikutusta rahoitusjärjestelmään, mutta rahanpesemisen torjunnan rahoituslaitoksille aiheuttamat kustannukset sen sijaan ovat merkittävät.[132]

Rahanpesemisen kansainvälisiä tavoitteita arvostelleetkaan eivät kiistä sitä, että järjestäytynyt rikollisuus on ylikansallinen ongelma ja ns. likaisen rahan torjunta on mahdollista ainoastaan kansainvälisellä yhteistyöllä, koska maailman rahoitusjärjestelmissä liikkuu jatkuvasti valtavat määrät rikoksella saatuja varoja. Rahanpesemisen torjunnan taloudellisia perusteita arvostelleet ovat kuitenkin esittäneet, että rikosoikeudellisen sääntelyn sijasta rikoshyödystä talousjärjestelmälle aiheutuvia haittoja olisi mahdollista vähentää myös muilla ylikansallisilla keinoilla. Rikoksella saatujen varojen määrää rahoitusjärjestelmässä voitaisiin vähentää puuttumalla lainsäädäntöön, joka kieltää tietyn toiminnan. Tällöin toiminnasta saatu tulokin arvioidaan rikoksella saaduksi. Huumausainekaupan maailmanlaajuinen laillistaminen esimerkiksi vähentäisi merkittävästi rikoksella saadun hyödyn määrää.

Ekonomistien huoli rikoshyödyn tuottamattomasta sijoittamisesta ja siitä aiheutuvista epäkohdista olisi arvostelijoiden mielestä ratkaistavissa pankkisalaisuussäännöksillä. Pankkisalaisuus tulisi joko poistaa kokonaan tai sallia se kaikille, jotka haluavat ylläpitää ehdotonta luottamuksellisuutta rahoitustoiminnassa. Samalla poistuisivat rahanpesemisen torjunnasta rahoituslaitoksille aiheutuvat kustannukset, jotka kriitikoiden mukaan eivät vastaa niistä saatua hyötyä.[133]

Rahanpesemisen torjunnan tavoitteet eivät kuitenkaan kiinnity yksinomaan rikollisen rahan aiheuttamiin taloudellisiin vaikutuksiin. Vaikka huumausaineiden vapauttaminen ja ehdottoman pankkisalaisuuden salliminen vähentäisivätkin rahanpesemisestä aiheutuviksi väitettyjä taloudellisia epäkohtia ja yleistä lahjonnan tarvetta, nämä haitat eivät kuitenkaan poistuisi kokonaan. Talousrikoksilla ja varsinkin verorikoksilla saadun hyödyn määrä kansainvälisessä rahoitusjärjestelmässä pysyisi edelleen varsin huomattavana. Ehdottoman pankkisalaisuuden palauttaminen voisi myös lisätä valmiutta talousrikosten tekemiseen. Järjestäytynyt rikollisuus on jo nyt tutkimusten mukaan siirtynyt osin talousrikosten tekemiseen, joten pankkisalaisuuden palauttaminen luultavasti suuntaisi huumausainerikollisuuteen aikaisemmin käytetyt voimavarat muun muassa talousrikollisuuteen, ympäristörikoksiin ja ihmiskauppaan. Huumaus-

---

132 Ks. esim. Naylor 2005 s. 277–281 ja Alldridge 2003 s. 30–43.

133 Ks. esim. Alldridge 2003 s. 43 ja Naylor 2005 s. 265–267, jonka mukaan yksi syy Yhdysvalloissa käyttöön otettujen rahoituslaitoksia koskevien rahanpesemisen preventiivisten keinojen leviämiselle maailmanlaajuisesti oli pelko yhdysvaltalaisten rahoituslaitosten kilpailukyvyn heikkenemisestä markkinoilla, joilla vain yhdysvaltalaiset rahoituslaitokset joutuivat kaventamaan liiketoimien luottamuksellisuutta ja kantamaan kulut rahanpesemistä koskevista säännöksistä.

aineiden vapauttamisesta aiheutuvat taloudelliset ja inhimilliset haittavaikutukset olisivat luultavasti niin suuret, että rikoshyödyn tuottamattomasta sijoittamisesta nykyisin syntyvät taloudelliset tappiot eivät kattaisi niitä.

Pitäisinkin ilmeisenä, että rahanpesemisestä ja sen esirikoksista aiheutuvat taloudelliset haitat ovat suuremmat kuin rahanpesemisen torjunnasta syntyvät kustannukset. Vakavien rikosten dekriminalisointi ei myöskään mielestäni vaikuta tyydyttävältä keinolta saavuttaa järjestäytyneen rikollisuuden ja rahanpesemisen torjunnan tavoitteita. Lisäksi nimenomaan rahanpesuun liittyvillä menettämisseuraamuksilla voi olla rangaistuksia tehokkaampi vaikutus järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa, koska konfiskaatiolla estetään omaisuuden kerääminen rikollisella toiminnalla. Konfiskaatiolla voidaan jopa edistää laillista kilpailua, kun rikollisella tavalla toimivan yrityksen mahdollisuuksia saada kilpailuetua vähennetään.[134]

Esitettyjä tavoitteita arvostelleet ovat kohdistaneet kritiikkinsä niiden kustannusten lisäksi, joita rahanpesemisen torjunnasta aiheutuu eri taloudellisille toimijoille, myös perusteisiin, joilla kansainvälisesti oikeutetaan yhä laajenevat pakkokeinot järjestäytyneen rikollisuuden, rahanpesemisen ja nyttemmin myös terrorismin torjumiseksi. Beare on pitänyt ongelmallisena sitä, että kansainvälisesti ilmaistu tarve torjua järjestäytynyttä rikollisuutta ja sen mukanaan tuomia epäkohtia ei perustu empiiriseen tietoon, vaan yhä uudelleen toisteltuihin perusteluihin, joiden taustalla olevat tosiasiat ovat jääneet hämäriksi.[135] Tämä saattaa osaksi johtua siitä, että rahanpesemisen kansainvälinen torjunta on paljolti perustunut Yhdysvaltain kansallisiin rikostorjuntaohjelmiin, jotka on otettu osaksi sen turvallisuutta painottavaa ulkopolitiikkaa. Tämä ilmeni huumausaineiden vastaisena sotana (War on Drugs), joka sittemmin laajeni rahanpesemisen vastaiseksi sodaksi (War on Money Laundering) ja edelleen terrorismin vastaiseksi sodaksi (War on Terror).[136]

Myös Boister korostaa Yhdysvaltain hallituksen ulkopolitiikkaan kuuluneen vuodesta 1969 alkaen järjestäytyneen huumausainekaupan vastustaminen, joka osaltaan vaikutti siihen, että kansainvälisesti hyväksyttiin väite huumeongelman globaalista leviämisestä ja tarpeesta ratkaista se huumeiden tuottajamaiden toimenpitein. Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1981 hyväksytty Kansainvälinen huumeidenkäytön vastainen toimintaohjelma (International Drug Abuse Control Strategy) perustui paljolti Yhdysvaltain politiikkaan, jonka tavoitteena oli estää rikosoikeudellisin keinoin huumeiden leviämistä. Vuosikym-

134 Ks. esim. Määttä – Rautio 1999 s. 114.

135 Beare 2005 s. xii–xvii.

136 Ks. järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten torjuntaohjelmien kehityksestä Woodiwiss 2005 s. 4–25, huumausaineiden vastaisen sodan perusteista Grayson 2005 s. 147–149, 160–165 ja Ronderos 2005 s. 214–234 sekä terrorismin vastaisen sodan kytkeytymisestä rahanpesemisen torjuntaan Fagyal 2006 s. 1383–1395, Bjorklund – Reynoso – Hazlett 2005 s. 243–246, Bachus 2004 s. 857–861 ja Gouvin 2003 s. 970–973.

menen puoliväliin mennessä uudeksi globaalia taloutta uhkaavaksi vaaraksi ilmaantui rahanpeseminen, jolla väitettiin laillistettavan huumausainekaupan tuottamat miljardit. Kansainvälisesti huumeiden, järjestäytyneen rikollisuuden ja rahanpesemisen vastaisessa taistelussa hyväksyttiin pian ajatus siitä, että rajat ylittävä yhteistyö oli ainoa keino vaikuttaa niihin.[137]

Globaalin järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan on myös väitetty perustuvan yhdysvaltalaiselle kriminaalipolitiikalle, joka yrittää vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen vain kielloin, vaikka tehokkaampaa olisi vaikuttaa myös syihin, jotka rikollisuutta aiheuttavat.[138] Rikostorjuntamalli, joka otettiin Yhdysvalloissa käyttöön 1980-luvulla, ei ole tuonut tavoiteltua tulosta kotimaassaan, joten sen menestykseen eivät kaikki kirjoittajat usko maailmanlaajuisestikaan. Järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan on väitetty voitavan tehokkaimmin vaikuttaa rikosoikeudellisten keinojen sijasta sääntelyllä, joka kohdistuu niihin olosuhteisiin, jotka ovat mahdollistaneet laittomien markkinoiden synnyn tai laittoman toiminnan laillisessa taloudessa.[139] Tällöin tarkoitettaneen sitä, että maailmantalouden vapauttamisesta johtuvat epäkohdat voidaan korjata vain asettamalla rajoituksia myös laillisessa taloudessa laillisesti toimiville. Rikollisuuden syyt voidaan lisäksi poistaa vain muuttamalla niitä yhteiskunnallisia epäkohtia, jotka rikollisuutta synnyttävät.

Rahanpesemistä koskevassa kansainvälisessä sääntelyssä common law -oikeusjärjestelmän mukainen ajattelu on edellä mainituista syistä saanut varsin korostuneen aseman.[140] Alldridgen mukaan rahanpesun kriminalisoimiseen perustuva torjuntajärjestelmä on kuitenkin vailla riittäviä perusteita myös näissä maissa, koska niissä rikoshyödyn pois ottaminen on nykyisin mahdollista siviilioikeudellisella konfiskaatiolla ilman rangaistussäännöksiäkin. Kun rahanpesemisen yhteiskunnallista vahingollisuutta ei lisäksi ole kyetty luotettavasti perustelemaan, rahanpesun kriminalisoimista voidaan pitää jopa ultima ratio -periaatteen vastaisena. Alldridge katsookin rahanpesun kriminalisointivelvoitteet lisätyn kansainvälisiin sopimuksiin ainoastaan tarkoituksin mahdollistaa rikoshyödyn konfiskaatio niissä maissa, joissa se ei ilman tätä kriminalisointia ole mahdollista.[141]

---

137 Boister 2001 s. 48–52.

138 Ks. Naylor 2005 s. 264, jonka mukaan Yhdysvalloissa oli aikaisemmin vuosikymmeniä katsottu, että kriminaalipolitiikalla tulisi pyrkiä vaikuttamaan rikollisuuden syihin, joina pidettiin rikollisuutta aiheuttavia ympäristötekijöitä. Uusi lähestymistapa korosti rikoshyödyn pois ottamista ja niiden yksilöiden rankaisemista, jotka eivät varoituksista huolimatta käyttäytyneet edellytetyin tavoin.

139 Näin mm. Woodiwiss 2005 s. 25–33. Lisäksi Woodiwiss pitää järjestäytynyttä rikollisuutta rakenteellisesti yhdysvaltalaiseen yhteiskuntaan kuuluvana ilmiönä, eikä ulkoa tulevana pahana, jota vastaan yhdysvaltalainen rikostorjuntamalli on kuitenkin kohdistettu, ks. mts. 4–15.

140 Tätä problematisoi mm. Ambos 2002 s. 236–237.

141 Alldridge 2001–2002 s. 316–319.

Esitetystä kritiikistä huolimatta järjestäytyneen rikollisuuden torjuntatoimien ulottuminen lähes kaikkialle maailmaan näyttäisi tukevan käsitystä siitä, että yleisesti arvioidaan järjestäytyneen rikollisuuden yhtenä toimintamuotona pidetyn rahanpesemisen vahingoittavan laillista talouselämää. Rikosoikeudellisten seuraamusten on katsottu olevan ainoa riittävän tehokas keino rahanpesemisen torjumiseksi, vaikka torjunnan vaikutuksista rikolliseen toimintaan ei pystytäkään esittämään mitään luotettavaa empiiristä selvitystä.

3 Rahanpesemisen kansainväliset torjuntakeinot

3.1 PREVENTIIVISET KEINOT

Tehokkaan rahanpesemisen torjunnan edellytyksenä on mahdollisimman monien valtioiden ja taloudellisten alueiden rahanpesemistä koskevan lainsäädännön yhtenäisyys ja tehokas täytäntöönpano. Epäyhtenäisen tai puutteellisen kansallisen sääntelyn on arvioitu mahdollistavan sen, että hyvin organisoituneet ja ammattitaitoiset rahanpesijät keskittävät toimintansa näille alueille. Lisäksi muualla toteutettujen torjuntakeinojen tehokkuus vähenee, jos jossakin on mahdollista suhteellisen turvallisesti laillistaa rikoksella saatua hyötyä. Alue, joka ei tehokkaasti torju rahanpesemistä, saattaa saada taloudellisesti hyötyä sääntelyn puutteista, mutta se on samalla vaarassa kehittyä rahanpesemiskeskukseksi. Rahanpesemisen torjunnassa on kiinnitetty tämän vuoksi erityistä huomiota ns. veroparatiisivaltioiden saamiseen kansainvälisen ja Euroopan unionissa toteutetun rahanpesemisen vastaisen sääntelyn piiriin.

Rahanpesemisen torjunta on jakaantunut ennaltaehkäisevään rahanpesemisen estämiseen ja selvittämiseen sekä rikosoikeudellisin keinoin tapahtuvaan rikoshyödyn pois ottamiseen rikoksentekijöiltä. Koska preventiivinen torjunta on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, sitä käsitellään tässä vain siltä osin kuin se on tarpeellista kokonaiskuvan luomiseksi rahanpesemisen torjunnasta.

Rahanpesemisen preventiivisen torjunnan kehitys on pääosin perustunut tarpeeseen estää rikoksella saatujen varojen pääsy lailliseen talouteen ja erityisesti rahoitusjärjestelmään sen luotettavuuden ja vakauden turvaamiseksi. Ensimmäisenä rahanpesemisen preventiivisen torjunnan tärkeyttä korostaneena kansainvälisenä asiakirjana voidaan pitää Baselin komitean joulukuussa 1988 antamaa julistusta pankkijärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä.[142] Julistusta pidettiin aikanaan merkittävimpänä pankkien itsesäätelyä ohjanneena asiakirjana.

---

142 Baselin komitean (The Basel Committee) perustivat vuonna 1974 G10-maiden keskuspankkien johtajat. Komitean jäseniä ovat pankkitarkastuksesta vastaavat organisaatiot Belgiassa, Kanadassa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Japanissa, Luxemburgissa, Alankomaissa, Espanjassa, Ruotsissa, Sveitsissä, Yhdistyneissä kuningaskunnissa ja Yhdysvalloissa. Komitea ei ole virallinen, ylikansallinen valvontaviranomainen, vaan se antaa suosituksia parhaista käytänteistä pankkitoiminnassa ja sen valvonnassa. Komitean tavoitteena on pyrkiä luomaan kattava kansainvälinen pankkien valvontajärjestelmä, jossa mikään ulkomainen rahoituslaitos ei jäisi ilman riittävää valvontaa.

Baselin julistus perustui Euroopan neuvoston ministerikomitean suositukseen vuodelta 1980, joka annettiin, koska Euroopassa yleistyivät väkivaltaiset aseelliset ryöstöt ja ihmiskaappaukset, joista saatujen käteisvarojen joutuminen pankkijärjestelmään haluttiin estää.[143] Rikollisuuden uskottiin lisääntyvän sekä kansallisesti että kansainvälisesti, jos rikoksella saatujen varojen pesemistä talousjärjestelmässä ei pyritä jäsenvaltioiden yhteistyöllä ja yhteisellä toimintamallilla torjumaan. Tässä rikollisuuden vastaisessa taistelussa pankkijärjestelmällä nähtiin olevan merkittävä ennaltaehkäisevä rooli. Suosituksessa painotettiin asiakkaan tunnistamista virallisista asiakirjoista sekä tietojenvaihtoyhteistyön aloittamista pankkien ja lainkäyttöviranomaisten välillä, jotta rikoksella saatujen seteleiden liikkeitä voitaisiin seurata ja menetelmiä kehittää ko. seteleiden tunnistamiseksi niiden tullessa pankkijärjestelmään. Lisäksi kehotettiin järjestämään pankkivirkailijoille koulutusta asiakkaan tunnistamisesta ja rikollisen menettelyn havaitsemisesta.[144] Ministerikomitean vuoden 1980 suositus vastaa lähtökohdiltaan myöhempiä rahanpesemisen ennaltaehkäisyyn tähtääviä toimia.

Lähes kymmenen vuotta myöhemmin Baselin julistusta annettaessa rahanpeseminen koettiin entistäkin suuremmaksi uhkaksi kansainväliselle rahoitusjärjestelmälle. Nyt pelättiin huumausainekaupasta saatavien huomattavien voittojen vaikutusta pankkijärjestelmään. Vaikka Baselin komitean edustaman pankkitarkastuksen päätehtäväksi katsottiinkin pankkien taloudellisen vakauden ylläpitäminen eikä yksittäisten pankkitapahtumien laillisuuden varmistaminen, komitea tunsi kuitenkin velvollisuudekseen reagoida pankkien käyttöön rikollisiin tarkoituksiin. Julistuksessa todetaan, että pankkien käyttö rahanpesemiseen voi yleisön luottamuksen häviämisen lisäksi aiheuttaa pankeille myös taloudellista vahinkoa, jos ne joutuvat esimerkiksi omien huolimattomien käytänteidensä takia petosten uhreiksi.

Asiakirjassa kehotetaan jäsenvaltioiden pankkien ja rahoituslaitosten lisäksi myös muiden maiden vastaavia yhteisöjä laatimaan henkilöstölleen toimintaohjeet, joissa velvoitetaan asianmukaisesti tunnistamaan jokainen asiakas, torjumaan kaikki epäilyttävät liiketoimet ja tekemään yhteistyötä lainkäyttöviranomaisten kanssa. Julistuksessa kiinnitetään huomiota myös henkilökunnan koulutuksen tärkeyteen, tunnistamismenettelyiden kehittämiseen, asiakirjojen säilyttämiseen ja sisäisen tarkastuksen laajentamiseen koskemaan myös rahanpesemisen estämistä. Julistuksessa on katettu näin ollen olennaisin osin ne toimet, jotka on sittemmin kirjattu myös Euroopan yhteisön rahanpesudirektiiveihin.

---

143 Ks. Capus 2004 s. 128, jonka mukaan Italiassa 1970-luvulla yleistyneistä ihmisryöstöistä ja niistä saatujen lunnasrahojen pesemisestä tuli lyhyessä ajassa Sveitsissä vakava ongelma, kun näitä varoja pystyttiin niiden sarjanumeroiden perusteella jäljittämään sveitsiläisiin pankkeihin.

144 Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus No. R (80)10.

> Baselin komitean jäsenvaltioissa julistuksessa sovittuja periaatteita ryhdyttiin noudattamaan eri tavoin: pankit tekivät Itävallassa, Italiassa ja Sveitsissä muodollisen sopimuksen periaatteiden noudattamisesta, Ranskassa ja Yhdistyneissä kuningaskunnissa pankkivalvoja ilmoitti pankeille, että periaatteiden rikkomisesta seuraa hallinnollinen sanktio, Luxemburgissa periaatteista tehtiin oikeudellisesti sitovia.[145] Käytännössä Baselin julistuksen merkitys pankkitoiminnassa on näin ollen ollut ko. maissa suurempi kuin sen oikeudellisesti sitomaton muoto edellyttäisi.[146]

Rahanpesemisen estämisen ja selvittämisen myöhemmälle kehitykselle on ollut tärkeää, että rahoituslaitokset ovat mieltäneet jo varhain ne kielteiset vaikutukset, joita rahanpesemisellä on pankkitoiminnalle ja luoneet keinoja niiden torjumiseen.[147] Vuodesta 1980 lähtien on kaikissa rahanpesemistä koskevissa suosituksissa ja sopimuksissa korostettu myös sitä, että tehokas rahanpesemisen torjunta edellyttää rahoituslaitosten ja lainkäyttöviranomaisten yhteistyötä. Rahanpesemisen rikosoikeudellisen torjunnan välttämättömyys preventiivisten toimien rinnalla on näin ollen tunnustettu jo ensimmäisissä rahoitusalan itsesäätelyä koskevissa suosituksissa.

Rahanpesemisen ennaltaehkäisemisestä rahoitusjärjestelmän suojaamiseksi ovat usein kiinnostuneita valtiot, jotka ovat mahdollisia rahanpesemisen tekopaikkoja. Sveitsiläiset esimerkiksi haluavat suojella pankkijärjestelmänsä yleistä luotettavuutta ja uskottavuutta, joten erityisesti siellä on rahanpesemistä estäviä normeja kehitetty ensin rahoituslaitosten itsesäätelynä ja pankkilainsäädäntönä ennen rahanpesemisen kriminalisoimista. Sveitsin preventiiviset rahanpesunormit ovat vaikuttaneet myös kansainvälisiin oikeusapuinstrumentteihin.[148]

---

145 Savona – Manzoni 1999 s. 21.

146 Baselin komitea on myöhemminkin ohjeistanut jäseniään pankkitoiminnassa noudatettavasta huolellisuudesta sekä rahanpesemisen ja terrorismin rahoituksen estämisestä. Ks. lähemmin Baselin komitean suosituksista rahanpesemisen ja terrorismin rahoituksen torjunnassa ja huolellisuusvelvollisuudesta pankkitoiminnassa osoitteessa www.bis.org. Suomessa Rahoitustarkastus antaa ohjeita rahoituslaitoksille rahanpesemisen ja terrorismin rahoituksen estämiseksi. Ks. ajantasaiset ohjeet Rahoitustarkastuksen kotisivuilla osoitteessa www.rahoitustarkastus.fi. Myös yksityispankkitoiminnalle on vuonna 2002 laadittu kansainvälinen suositus, jonka tarkoituksena on ohjeistaa ko. pankkeja huomioimaan toiminnassaan rahanpesemisen, korruption ja muiden vastaavien vakavien rikosten torjunta. Nämä nk. Wolfbergin periaatteet vastaavat Baselin komitean suosituksia; niissä on yleiset ohjeet huolellisesta menettelystä, jota tulee noudattaa asiakkaita tunnistettaessa, pankkitilejä avattaessa ja seurattaessa sekä asiakirjoja säilytettäessä. Baselin julistuksesta poiketen ohjeissa kiinnitetään erityisesti huomiota poliittisia yhteyksiä omaavien henkilöiden ja heidän lähipiirinsä varallisuuden alkuperän tunnistamiseen. Tämä johtunee ko. pankkitoiminnan luonteesta ja sen valikoituneesta asiakaskunnasta. Global Anti-Money-Laundering Guidelines for Private Banking, Wolfberg AML Principles, May 2002. Saatavissa osoitteesta www.wolfberg-principles.com. Ks. myös Pieth 2007 s. 719–720.

147 Talouselämässä on viime aikoina laitettu yhä enemmän painoa yritysten sosiaaliselle vastuullisuudelle osana pitkän tähtäimen kilpailustrategiaa, ks. lähemmin esim. Pieth 2007 s. 717.

148 Ks. Stessens 2000 s. 100–108, jossa kuvataan Sveitsin rahanpesemiseen liittyvä lainsäädäntökehitys itsesäätelystä kriminalisointiin.

Rahanpesemisen torjunnan preventiiviset ja repressiiviset keinot ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa. Kriminalisointien tehokkuus riippuu paljolti siitä, kuinka kattavasti preventiivisiä toimia toteutetaan. Rahanpesurikosten ilmitulo ja selvittäminen perustuu olennaisilta osin ilmoitusvelvollisten huolellisuuteen ja tarkkaavaisuuteen sekä halukkuuteen tehdä havaintoja asiakkaiden käyttäytymisestä.[149] Toisaalta ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen rahoituslaitoksissa edellyttää rahanpesemisen kriminalisoimista, koska useissa maissa kansallinen lainsäädäntö estää luottamuksellisten tietojen luovuttamista ulkopuolisille, ellei pankkisalaisuudesta luopumisen perusteena ole rangaistavaksi säädettyä tekoa.[150] Rahanpesemisen kriminalisoiminen on näin ollen useissa oikeusjärjestyksissä edellytys tehokkaalle rahanpesemisen preventiivisen torjunnan toteuttamiselle.

Rahanpesun esirikosten määrittelemisellä on myös vaikutusta ennaltaehkäisevien toimien toteuttamisessa. Niissä maissa, joissa esirikosten ala on suppea, ilmoitusvelvollisten saattaa olla vaikeaa mieltää, mitkä liiketoimet koskevat juuri rahanpesun esirikokseksi säädetyistä rikoksista saatuja varoja. Tällä saattaa olla olennainen vaikutus ennaltaestävien keinojen tehokkuuteen, koska eräissä maissa ilmoitusvelvolliset eivät voi paljastaa muihin kuin rahanpesurikoksiin liittyviä asiakkaittensa luottamuksellisia tietoja viranomaisille saattamatta itseään syytteen vaaraan salassapitosäännösten rikkomisesta.[151]

Rahanpesemisen preventiivisten keinojen tehosteeksi useat maat ovat säätäneet hallinnollisia ja rikosoikeudellisia sanktioita, joiden tarkempi käsittely jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Suomessa rahanpesun ennaltaehkäisevästä torjunnasta säädetään 1.3.1998 voimaan tulleessa laissa rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (68/1998), jonka soveltamisala laajennettiin 1.6.2003 voimaan tulleella lailla (365/2003) koskemaan myös terrorismin rahoittamisen estämistä ja selvittämistä. Lain kokonaisuudistus on tällä hetkellä vireillä, koska kolmannen rahanpesudirektiivin täytäntöönpano edellyttää laajoja muutoksia voimassa olevaan lakiin.[152] Rahanpesemisen preventiivisessä torjunnassa mer-

---

149 Vrt. Takáts 2007 s. 35–36, jonka Yhdysvaltain järjestelmää koskevan tutkimuksen mukaan rahanpesuilmoitusten suuri määrä on yksi syy rahanpesemisen preventiivisten keinojen tehottomuuteen. Ilmoitusten määrään vaikuttaa mm. ilmoitusvelvollisiin kohdistettujen sanktioiden ankaruus, jolloin aidosti epäilyttävät liiketoimet hukkuvat varmuuden vuoksi tehtyjen ilmoitusten massaan.

150 COM(90) 106 final s. 6–7.

151 Samansuuntaisesti myös Euroopan yhteisöjen komission toimeksiannosta tehty tutkimus ”Transparency and Money Laundering” selvitti jäsenmaiden yhtiöoikeuden vaikutusta rahanpesemisen torjunnan tehokkuuteen. Selvityksen perusteella voitiin todeta, että suurimmat esteet rahanpesemisen kansainväliselle torjunnalle olivat säännökset, jotka mahdollistivat yhtiön oikean omistajan henkilöllisyyden salaamisen tai vaikeuttivat sen selvittämistä, ks. lähemmin Savona 2002 s. 333–334.

152 Ks. lähemmin HE 25/2008 vp.

kittävä asema on keskusrikospoliisissa olevalla rahanpesun selvittelykeskuksella.[153]

Rahanpesemisen ennaltaehkäisevässä ja rikosoikeudellisessa torjunnassa merkittävässä asemassa on 1990-luvun alusta alkaen ollut myös G7-maiden ja Euroopan komission yhteisessä huippukokouksessa 16.7.1989 Pariisissa perustettu rahanpesemisenvastainen toimintaryhmä (FATF).[154] Toimintaryhmän alkuperäisenä tarkoituksena oli antaa suosituksia toimenpiteistä, joilla rahanpesemistä pyritään torjumaan kehittämällä siihen liittyvää kansallista lainsäädäntöä ja kansainvälistä yhteistyötä sekä lisäämällä luotto- ja rahoituslaitosten osallistumista rahanpesemisen estämiseen ja paljastamiseen.[155] Esikuvana rahoituslaitosten osallistumisesta tähän toimintaan käytettiin Baselin julistusta, vaikka FATFin suosituksilla pyrittiin huomattavasti kunnianhimoisempiin tuloksiin.

Nykyiset FATFin 40 suositusta rahanpesemisen estämiseksi hyväksyttiin kesäkuussa 2003. Niissä suositellaan rahanpesemisen kriminalisoimista ainakin Wienin sopimuksessa edellytetyssä laajuudessa, mutta mahdollisuuksien mukaan myös silloin, kun esirikoksena on yleensä vakava rikos.[156] Syyskuun 11. päivän 2001 tapahtumat Yhdysvalloissa edellyttivät sittemmin myös terrorismin rahoituksen sisällyttämistä suosituksiin ja FATFin tehtäviin.[157]

Viimeisimpänä rahanpesemisen preventiiviseen torjuntaan liittyvänä keinona Euroopan unionin alueella otettiin käyttöön 15.6.2007 alkaen uusi käteisrahan valvontajärjestelmä, koska rahanpesudirektiivin mukaisen ilmoitusvelvollisuuden pelätään lisäävän laittomiin tarkoituksiin tapahtuvaa käteisrahaliiken-

---

153 Ks. tarkemmin rahanpesun selvittelykeskuksen toiminnasta Suomessa osoitteessa www.poliisi.fi ja Neira 2004 s. 124–125.

154 Financial Action Task Force on Money Laundering. Ks. tarkemmin sen toiminnasta Zagaris 2001 s. 841–845 ja 1999 s. 1028–1044 sekä merkityksestä Gilmore 1992 s. 3 ja 1998 s. 30–38. FATFin toiminta ja erityisesti ne perusteet, joilla se käyttää tehokkaiksi osoittautuneita epäviralisia sanktioita, ovat herättäneet arvostelua, ks. esim. Doyle 2001–2002 s. 298–309.

155 Vuonna 2003 uudistetut 40 suositusta ovat saatavissa FATFin kotisivuilta. http://www.fatf-gafi.org/40Recs_en.htm. Aikaisemmat suositukset vuosilta 1990 ja 1996, ks. esim. Gilmore 2004 s. 245–259.

156 Suositusten perusteella ensin toimintaryhmän jäsenmaihin ja myöhemmin laajemminkin perustettiin kansallisia rahanpesun selvittelykeskuksia, joille ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista tehdään. Selvittelykeskuksista otettiin nimenomaisia määräyksiä vasta Euroopan unionin kolmanteen rahanpesudirektiiviin ja Euroopan neuvoston Varsovan sopimukseen. Selvittelykeskusten kansainvälinen yhteistyöelin on nk. Egmont Group. Ks. lähemmin Zagaris 1999 s. 1044–1046 Egmont Groupin toiminnasta.

157 FATFin tehtäviä laajennettiin terrorismin rahoituksen estämiseen lokakuussa 2001, jonka jälkeen se julkaisi kahdeksan suositusta terrorismin rahoituksen estämiseksi ”Eight Special Recommendations on Terrorist Financing”. Vuoden 2003 suosituksissa rahanpesemisen torjuntakeinojen soveltamisala laajennetaan soveltuvin osin myös terrorismin rahoitukseen. Terrorismin rahoitus on itsenäinen kriminalisointi, eikä se kuulu tämän tutkimuksen piiriin.

nettä.[158] Vastaava järjestelmä on ollut käytössä jo vuosia esimerkiksi Yhdysvalloissa, Australiassa ja Kanadassa, mutta vain harvassa EU:n jäsenvaltiossa.

Valvonnasta vastaavat asetuksen mukaan tulliviranomaiset, jotka keräävät ja vaihtavat tietoa vähintään 10 000 euron suuruisesta käteisrahaliikenteestä. Ilmoitusvelvollisia ovat kaikki yhteisön alueelle tulevat ja sieltä poistuvat luonnolliset henkilöt, joilla on hallussaan sanottu määrä käteisrahaa riippumatta siitä, kuka varat omistaa. Käteisrahalla tarkoitetaan asetuksessa seteleiden ja kolikoiden lisäksi sekkejä, velkakirjoja ja maksumääräyksiä. Jokaisen jäsenvaltion on myös otettava käyttöön tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat seuraamukset ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömisestä.[159]

3.2 REPRESSIIVISET KEINOT

Rahanpesemisen torjunnan rikosoikeudellisten keinojen pääasiallisena tavoitteena on torjua taloudellista hyötyä tuottavia rikoksia ottamalla rikollisilta ja heidän tekojaan edistäviltä pois rikoshyöty tai sen tilalle tullut omaisuus. Kansainvälisten ihmis- ja perusoikeussopimusten sekä useiden valtioiden perustuslakien turvaamaan omaisuudensuojaan on kuitenkin mahdollista puuttua vain tuomioistuimen tai muun toimivaltaisen viranomaisen päätöksellä. Useissa maissa kuten Suomessa omaisuus voidaan rikosasiassa tuomita menetetyksi valtiolle ainoastaan, jos konfiskaatiovaatimus perustuu laissa rangaistavaksi säädettyyn tekoon. Monet oikeusjärjestelmät edellyttävät lisäksi, että se, johon konfiskaatio kohdistetaan, on voitava myös tuomita rangaistukseen. Vaikka eräissä common law -maissa konfiskaatiovaatimus voidaan tehdä siviilioikeudellisella perusteella myös rikosasiassa, pääsääntöisesti rikoshyödyn pois ottaminen edellyttää rahanpesemisen säätämistä kansallisesti rangaistavaksi.[160]

Rahanpesemisen rikosoikeudellisen torjunnan tehokkuus edellyttää, että rikoshyötyä voidaan seurata sen siirtyessä rahanpesijältä toiselle ja hyödyn palaaminen esirikoksen tekijälle kyetään menettämisseuraamusta käyttämällä estämään. Tarve säätää rahanpeseminen rangaistavaksi perustuikin aluksi paljolti siihen, että niissä maissa, joissa lainsäädäntö tunsi rikokseen perustuvan menettämisseuraamuksen, se usein mahdollisti vain esinekonfiskaation. Käytännössä

---

158 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1889/2005, annettu 26 päivänä lokakuuta 2005, yhteisön alueelle tuotavan ja sieltä vietävän käteisrahan valvonnasta. Ks. myös sääntelyn tarpeellisuudesta Komission kertomus neuvostolle rajat ylittävän käteisrahaliikenteen seurannasta (KOM/2002/0328 lopull).

159 Suomessa käteisrahan rajat ylittävää valvontaa koskevan asetuksen (1889/2005/EY) edellyttämä sanktiontivelvollisuus on toteutettu Euroopan yhteisön rajan yli kuljetettavan käteisrahan valvonnasta (653/2007) annetun lain 9 §:ssä käteisrahan ilmoitusrikkomuksena.

160 Ks. lähemmin Birks 1995 rahanpesuun liittyvien siviiliperusteisten menettämisseuraamusten ongelmista Yhdistyneissä kuningaskunnissa.

tehokas rahanpesemisen torjunta edellyttää mahdollisuutta määrätä rikoksen kohteena olleen omaisuuden lisäksi myös sen arvo menetettäväksi valtiolle.

Jos rikoshyötyyn on mahdollista kohdistaa vain esinekonfiskaatio, jää esirikoksen tekijän varallisuuspiiristä poistunut omaisuus usein oikeudellisten toimenpiteiden ulkopuolelle. Arvokonfiskaation vaikutuksetkin on mahdollista estää siirtämällä tekijän koko omaisuus edelleen kolmannelle, jolloin täytäntöönpanohetkellä sen kohteeksi soveltuvaa omaisuutta ei enää ole. Tähän epäkohtaan voidaan puuttua säätämällä rikoksella saatuun omaisuuteen tietoisesti ryhtyneen kolmannen menettely rangaistavaksi rahanpesuna, jolloin on mahdollista konfiskoida myös hänen hallussaan oleva esirikoksella saatu tai sen tilalle tullut omaisuus. Konfiskaatiota voidaankin pitää jopa rangaistusta merkittävämpänä rahanpesemisen repressiivisenä torjuntakeinona.

III
Kansainvälisten instrumenttien vaikutus kansalliseen rikosoikeuteen

1 Kansainvälisen ja kansallisen oikeuden välinen suhde

1.1 MONISMI JA DUALISMI

Kansainvälisen ja valtionsisäisen oikeuden välisessä suhteessa on erotettavissa kaksi tasoa: valtion velvollisuudet kansainvälisen oikeuden mukaan sekä kansainvälisten velvoitteiden kansallinen voimassaolo.[161] Valtiolla on kansainvälisen oikeuden mukaan velvollisuus pidättäytyä kansainvälisten velvoitteidensa loukkauksista eli valtion on pysyttävä solmimissaan sopimuksissa ja kunnioitettava niiden sisältöä.[162] Tämä edellyttää, että kansallinen lainsäädäntö saatetaan sopusointuun kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Yleensä valtiolla on vapaus valita, miten se huolehtii sopimusvelvoitteidensa toteuttamisesta, mutta sopimuksissa saattaa olla myös määräyksiä siitä, miten ne on täytettävä.

Kansainvälisten velvoitteiden valtionsisäinen voimassaolo, asema ja oikeusvaikutukset määräytyvät puolestaan sen mukaan, onko kansallinen valtiosääntö monistinen vai dualistinen. Monistisissa järjestelmissä kansainvälistä ja kansallista oikeutta pidetään yhden yhtenäisen oikeusjärjestyksen osina, jolloin valtiosopimukset tulevat hyväksymismenettelyllä kansallisesti voimaan. Suomessa järjestelmä on muodollisesti dualistinen, jolloin kansainvälisten velvoitteiden valtionsisäinen sitovuus edellyttää perustuslain 3 §:n mukaisesti erillisiä lainsäädäntötoimia. Suomalainen dualismi lähenee käytännössä kuitenkin monismia, koska se on yhdistelmä eduskunnan poliittista kontrollia ja sopimusmääräysten suoraa valtionsisäistä sovellettavuutta.[163] Tämä johtuu siitä, että sopimuksen ratifioinnin yhteydessä hyväksytyllä blankettilailla sopimuksen sisältö saatetaan osaksi Suomen sisäistä oikeutta alkuperäisessä muodossaan niine varauksineen, joita Suomi mahdollisesti on tehnyt (inkorporointi). Näin kansainväliset sopimukset tulevat valtionsisäisesti voimaan samansisältöisinä kuin ne velvoittavat kansainvälisen oikeuden tasolla valtiotakin. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että myös lainkäyttäjän tulee tulkitessaan näin voimaan saatettua oi-

---

161 Ks. tarkemmin kansainvälisen ja valtionsisäisen oikeuden suhdetta sääntelevistä periaatteista, Scheinin 1991 s. 21–23.

162 Valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen 26 artikla edellyttää, että kaikki voimassa olevat sopimukset sitovat niiden osapuolia, joiden on toimeenpantava ne hyvässä uskossa (pacta sund servanda).

163 Globalisaation kiihtyessä dualismi kiinnostaa eri valtioita yhä enemmän, koska poliittinen kontrolli säilyy dualistisessa järjestelmässä kansallisvaltiossa, ks. Klabbers 2005 s. 152.

keutta perustaa ratkaisunsa alkuperäiseen kansainväliseen sopimukseen, joka yleensä ei ole laadittu suomenkielellä.[164]

Dualistisessa järjestelmässä on myös mahdollista, että kansallinen tuomioistuin soveltaa yksittäistapauksessa kansainvälisen sopimuksen kanssa ristiriidassa olevaa kansallista lakia. Erityisesti kansainvälisiin sopimuksiin perustuvien kansallisten rangaistussäännösten kohdalla saattaa laillisuusperiaatteen vaikutuksesta syntyä tällaisia tilanteita. Kyseessä voi olla silloin kansainvälisen oikeuden loukkaus, kun sopimusta ei ole saatettu kansainvälisten velvoitteiden edellyttämällä tavalla kansallisesti voimaan. Valtio on tästä laiminlyönnistään kansainvälisoikeudellisessa vastuussa.[165]

1.2 KANSAINVÄLISTEN SOPIMUSTEN TULKINTA

Rahanpesemiseen liittyen tämä tarkoittaa, että kansallisen rahanpesua koskevan rangaistussäännöksen on vastattava Wienin huumausaineyleissopimuksesta ja Strasbourgin konfiskaatiosopimuksesta ilmenevää rahanpesun määritelmää ja kansallisten menettämisseuraamussäännösten tulee kattaa Strasbourgin sopimuksessa asetetut vähimmäisedellytykset.[166] Koska kansainväliset sopimukset usein mahdollistavat erilaisten varaumien tekemisen ja niissä hyväksytään tietyin edellytyksin myös muunlaiset kansallisen voimaansaattamisen rajoitukset, sopimusten tulkinnassa noudatettavat periaatteet ovat valtion kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden näkökulmasta merkittäviä.

Kansainvälisiä sopimuksia joudutaan käytännössä tulkitsemaan sekä niitä valtionsisäisesti täytäntöön pantaessa että sovellettaessa. Lähtökohtana kansainvälisessä oikeudessa on, että valtion on tulkittava sopimusmääräyksiä niitä täytäntöön pannessaan sopimuskokonaisuuden osina, niiden asiayhteyden mukaisessa tavanomaisessa sanamuodon mukaisessa merkityksessä ja vilpittömässä mielessä. Tulkinnassa on otettava myös huomioon sopimuksen tarkoitus ja päämäärä, joka yleensä ilmenee sopimuksen johdanto-osasta. Tulkinnan tulee näin ollen tukea sopimuksen tavoitteita eikä tehdä sitä tehottomaksi. Yleinen tulkintasääntö koskee myös sellaisia sopimusmääräyksiä, jotka mahdollistavat kansalliset poikkeukset sen täytäntöönpanossa. Elleivät sopimusmääräyk-

---

164 Ks. kansainvälisen oikeuden ja valtionsisäisen oikeuden välisestä suhteesta mm. Ojanen 2006 s. 63–65, Pellonpää 2005 s. 43 ja 53–55, Klabbers 2005 s. 143–149, Scheinin 1999 s. 191–192 ja 1991 s. 16–18.

165 Scheinin 1999 s. 191.

166 Kun Strasbourgin sopimuksen korvaava Varsovan sopimus tulee voimaan, kansallisten rahanpesua koskevien rangaistus- ja menettämisseuraamussäännösten tulee täyttää siinä asetetut vähimmäisvaatimukset.

sessä mainitut erityiset edellytykset täyty, sopimusta on noudatettava sen sanamuodon mukaisesti.[167]

Rahanpesemistä koskevien kansainvälisten sopimusten valtionsisäisessä täytäntöönpanossa erityisen mielenkiintoisia ovat Wienin huumausaineyleissopimuksen 3(1)(c) kohdassa ja Strasbourgin konfiskaatiosopimuksen 6(1)(c) kohdassa määritelty kriminalisointivelvoite, johon liittyy kansallista harkintavaltaa antava rajoitusehto. Sopimusmääräykset voidaan jättää saattamatta kansallisesti voimaan, jos velvoitteen noudattaminen on kansallisessa perustuslaissa säädettyjen periaatteiden tai oikeusjärjestyksen peruskäsitteiden vastaista (subject to its constitutional principles and the basic concepts of its legal system).

Suomessa Wienin ja Strasbourgin sopimusten ehdottomiksi kriminalisointivelvoitteiksi on tulkittu vain ne määräykset, jotka eivät mahdollista lainkaan kansallisen harkintavallan käyttöä. Lainvalmistelussa ei ole kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi lähemmin yksilöidä, mitä Suomen perustuslain perusperiaatetta tai oikeusjärjestelmän peruskäsitettä tietyllä sopimuksen edellyttämällä mutta harkinnanvaraiseksi tulkitulla kriminalisoinnilla loukattaisiin. Kiinnostavaa on, että edes Euroopan yhteisön rahanpesudirektiivissä olevat ehdottomat velvoitteet tiettyjen rahanpesun tekotapojen kieltämiseen eivät ole aiheuttaneet Suomessa lainsäädäntötoimia, vaikka vuoden 1994 jälkeen rahanpesua koskevia rangaistussäännöksiä on muutettu kahdesti.[168] Rajoitusehtoon ja sen tulkintaan palataan myöhemmin, kun käsitellään nykyisin rikoslain 32 luvun 6 §:ssä (61/2003) säädetyn rahanpesun tekotapoja.

1.3 KANSAINVÄLISTEN SOPIMUSTEN ASEMA SUOMEN OIKEUSJÄRJESTYKSESSÄ

Suomessa noudatetun dualistisen mallin mukaisesti lainsäädännön alaan kuuluvat kansainväliset sopimukset ja EU-asiat käsitellään perustuslain 95 §:n 1 momentin mukaisesti eduskuntalain tasoisesti. Lainsäädännön alaan katsotaan kuuluviksi kaikki sellaiset sopimusmääräykset, jotka koskevat yksilön oikeuksia tai velvollisuuksia, vaikka kansallinen lainsäädäntö olisikin jo ratifiointihetkellä sopimuksen mukainen. Lisäksi lailla säätämistä edellyttävät sopimusmääräykset, jotka ovat ristiriidassa kansallisen lainsäädännön kanssa tai joista muusta syystä katsotaan välttämättömäksi säätää lain tasoisesti tietystä yhteis-

---

167 Wienin valtiosopimuksia koskevan sopimuksen 3 luku sääntelee sopimusten tulkintaa, joka on tehtävä hyvässä uskossa noudattaen sopimuksen ja sen laatijoiden tarkoitusta. Ks. kansainvälisten sopimusten tulkinnasta lähemmin Fitzmaurice 2006 s. 198–203, Hakapää 2003 s. 37–39 ja Brownlie 2003 s. 602–607.

168 Ks. HE 180/1992 vp s. 11 ja 17 ja HE 53/2002 vp s. 20.

kunnallisesta ilmiöstä.[169] Jos kansainvälisen sopimuksen määräykset ovat ristiriidassa perustuslain säännösten kanssa, sopimus on saatettava voimaan ns. supistetussa perustuslainsäätämisjärjestyksessä (PL 95 § 2). Muut kansainvälisten sopimusten määräykset voidaan saattaa voimaan asetuksella.

Sopimusten inkorporoinnilla on katsottu olevan tiettyjä sopimuksen kansallisen soveltamisen tehokkuuteen liittyviä etuja. Tämä koskee kuitenkin vain sellaisia velvoitteita, jotka eivät edellytä teon säätämistä rangaistavaksi. Rangaistavasta menettelystä ja sen seuraamuksista on aina säädettävä eduskuntalailla siten, että laillisuusperiaatteen vaatimukset täyttyvät. Wienin ja Strasbourgin sopimuksia voimaan saatettaessa tämä tarkoitti sitä, että rikoslaissa oli säädettävä erikseen rahanpesemisen rangaistavuudesta ja siihen liittyvistä konfiskaatioseuraamuksista.[170]

Kun kansainvälisen sopimuksen määräyksistä on tullut osa Suomen oikeusjärjestystä, määräysten mahdollinen ristiriita kansallisen lain kanssa ratkaistaan sopimusten normihierarkkisen aseman tai myöhemmän lain etusijan perusteella.[171] Ihmisoikeussopimuksia koskevissa tulkinnoissaan suomalaiset tuomioistuimet eivät kuitenkaan ole perustaneet ratkaisujaan muodolliseen etusijasääntöön, vaan pyrkineet tulkitsemaan kansallista lakia ihmisoikeussopimusmyönteisesti. Tällöin tulkinnalla on käytännössä päästy samaan lopputulokseen kuin kansainvälisen sopimuksen suoralla soveltamisella. Yleisenä laintulkintasääntönä voitaneen ainakin ihmisoikeussopimusten osalta pitää sitä, että kansallista lakia on tulkittava ja sovellettava olettaen, että lainsäätäjä ei ole halunnut loukata Suomen kansainvälisiä velvoitteita.[172]

> Yleiset kansalliset säännösten etusijajärjestystä koskevat laintulkintaperiaatteet ovat: Ylempi normi syrjäyttää alemman (lex superior derogat legi inferiori), myöhempi normi syrjäyttää aikaisemman, ellei muuta ole säädetty (lex posterior derogat legi priori), erikoissäännös syrjäyttää yleissäännöksen (lex specialis derogat legi generali) ja yleissäännös ei syrjäytä aikaisemmin annettua erikoissäännöstä, ellei toisin ole säädetty (lex posterior generalis non degorat legi priori speciali).[173] Myöhemmän säännöksen etusijaa koskevaa tulkintasääntöä ei edellä kerrotuin perustein voida soveltaa kansainvälisten velvoitteiden tai myöhemmin esitettävin perustein EU-oikeuden osalta.

---

169 Scheinin 1999 s. 193 sekä Ojanen 2006 s. 279–282 ja 2004 s. 385–432 erityisesti valtiosääntöoikeudelliselta kannalta, esim. PeVL 2/1990 vp, PeVL 14/1994 vp, PeVL 10/1998 vp, PeVL 38/2001 vp.

170 Tämä velvoite täytettiin säätämällä rahanpesu rangaistavaksi RL 32:1.2:ssä kätkemisrikoksena ja lisäämällä samaan lukuun rahanpesua koskeva erillinen menettämisseuraamussäännös. Ks. HE 180/1992 vp.

171 Toisaalta Suomi on sisäisestä lainsäädännöstään riippumatta sidottu kansainvälisistä sopimuksista johtuviin velvoitteisiin. Ks. PeVL 2/1990 vp s. 2.

172 Scheinin 1999 s. 193–194.

173 Ks. lähemmin Aarnio 1982 s. 101–103.

Kun Wienin ja Strasbourgin sopimusten rahanpesemistä koskevat määräykset on blankettiasetuksen lisäksi saatettu kansallisesti voimaan rikoslaissa olevilla säännöksillä, sopimusmääräysten soveltaminen analogisesti vastaajan vahingoksi ei ole mahdollista. Laillisuusperiaate edellyttää, että vastaajan rikosoikeudellinen vastuu voidaan perustaa vain eduskuntalain tasoiseen säännökseen. Koska sanotut sopimukset ilmaisevat vain kansainväliset vähimmäisvaatimukset rahanpesemisen rikosoikeudellisesta torjunnasta, niiden määräykset eivät myöskään pääsääntöisesti tule sovellettaviksi vastaajan eduksi tapahtuvassa kansallisen lain tulkinnassa, vaikka se muutoin olisikin mahdollista.

2 Keskeiset rahanpesemisen torjuntaa koskevat kansainväliset sopimukset

2.1 WIENIN HUUMAUSAINEYLEISSOPIMUS

Ensimmäisissä kansainvälisissä huumausainesopimuksissa päähuomio keskittyi huumausaineiden ja erityisesti oopiumin vastustamiseen, eikä niissä mainittu rikoshyödyn konfiskoimista.[174] Myöhemmässä vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksessa keskityttiin toimenpiteisiin, joilla pyrittiin rajoittamaan huumausaineiden tuottamista lähinnä teollistumattomissa maissa, joiden perinteiseen kulttuuriin niiden käyttö saattoi kuulua. Yleissopimuksessa sopimusosapuolet kuitenkin velvoitettiin kriminalisoimaan huumausainerikokset. Sopimuksen tarkoituksena ei ollut kieltää kaikkea huumaavien aineiden käyttöä, vaan rajoittaa niiden tuotanto, kauppa ja käyttö vain lääketieteellisiin ja tutkimustarkoituksiin ja luoda tätä varten valvontajärjestelmä.

Kansainväliset huumausaineiden vastaiset sopimukset eivät kuitenkaan riittäneet enää 1980-luvulla kasvaneen ja monimutkaistuneen huumausainekaupan sääntelyyn, koska ne keskittyivät kontrolloimaan laillista huumausainekauppaa. Sopimusten seurauksena laiton huumausainekauppa oli vaikeutunut ja sen kulut olivat kasvaneet, mutta tehokas kansainvälinen huumausaineiden vastainen yhteistyö ei ollut enää sopimusten perusteella mahdollista. Yleisesti katsottiin, että maailmanlaajuiset toimet olivat tarpeen huumeiden väärinkäytön ennaltaehkäisemiseksi ja ylikansallisen laittoman huumausainekaupan torjumiseksi lainkäyttöviranomaisten kansainvälisellä yhteistyöllä.

Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous antoi 14.12.1984 julkilausuman, jossa se korosti sitä, että laittoman huumausainekaupan ja sen seurausten laajuus edellyttivät sellaisen uuden kansainvälisen sopimuksen tekemistä, joka ottaa huomioon nämä ongelmat kokonaisuutena ja erityisesti niihin liittyvät uudet piirteet. Huumausainekauppaa, jonka väitettiin olleen pääosin järjestäyty-

---

[174] HE 180/1992 vp s. 3–4. Ennen vuotta 1961 tehtyjä huumausainesopimuksia ovat Haagissa 23.1.1912 tehty Kansainvälinen opiumsopimus, Genèvessä 11.2.1925 allekirjoitettu sopimus pöytäkirjoineen ja päättöasiakirjoineen Valmiin opiumin valmistuksesta, sisäisestä kaupasta ja käytöstä, Genèvessä 19.2.1925 tehty kansainvälinen yleissopimus pöytäkirjoineen Vahingollisista rohdoksista, Huumausaineiden valmistuksen rajoittamisesta ja myynnin säännöstämisestä 13.7.1931 Genèvessä allekirjoitettu kansainvälinen yleissopimus allekirjoituspöytäkirjoineen, Bangkokissa 27.11.1931 tehty sopimus päättöasiakirjoineen Opiuminpolton valvonnasta Kaukoidässä ja Genèvessä 26.6.1936 allekirjoitettu kansainvälinen yleissopimus vahingollisten huumausaineiden laittoman kaupan tukahduttamisesta. Ks. Malekian 1991 II s. 133–220 ja Boister 2001 s. 71–97 huumausainerikoksista kansainvälisen sääntelyn kohteina varhaisissa huumausainesopimuksissa.

neen rikollisuuden hallinnassa, ei kyetty enää muuttuneissa olosuhteissa torjumaan ilman keskinäistä yhteistyötä.

Huumausainerikollisuuden katsottiin uhkaavan yksilöiden terveyttä ja hyvinvointia, levittävän korruptiota, edistävän rikollisia salahankkeita ja vaarantavan yleisen järjestyksen. Huumausainerikollisuuden uskottiin uhkaavan myös valtioiden itsenäisyyttä ja turvallisuutta sekä yhteiskunnan taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita. Lisäksi huumausainerikollisuus lisäsi muuta järjestäytynyttä rikollisuutta.[175] Vaikka päätöslauselmissa ei vielä tuolloin mainittu erikseen rahanpesemistä, perustelut ovat lähes muuttumattomina siirtyneet sittemmin myös kaikkiin rahanpesemistä koskeviin kansainvälisiin instrumentteihin.

Ennen Wienin huumausaineyleissopimuksen hyväksymistä 20.12.1988 rahanpesemisen kriminalisoiminen ja huumekauppiaiden taloudellisen vallan vähentäminen rikoshyötyä konfiskoimalla olivat nousseet huumausainekaupan rangaistavaksi säätämisen lisäksi kansainvälisessä keskustelussa tärkeiksi keinoiksi taistelussa järjestäytynyttä huumausainekauppaa vastaan.[176] Tämän vuoksi Wienin sopimus sisälsi ensimmäistä kertaa määräyksiä rahanpesemisestä ja rikoshyödyn pois ottamisesta. Sopimusta on pidetty merkittävänä edistysaskeleena kansainvälisen rikosoikeuden kehityksessä. Se tuli voimaan poikkeuksellisen nopeasti jo 11.11.1990, ja sen on ratifioinut 168 valtiota sekä Euroopan yhteisöjen komissio. Sopimukseen liittyneiden valtioiden joukossa ovat kaikki merkittävät huumausaineiden kuluttajavaltiot ja pääasialliset läpikulkumaat, mutta myös enenevässä määrin huumeiden tuottajavaltioita.[177]

Sopimus velvoittaa kriminalisoimaan huumausainerikosten lisäksi myös tahallisen rahanpesun yhtenä järjestäytyneen, kansainvälisen huumekaupan torjuntakeinona.[178] Rahanpesemistä koskevat määräykset, joita yleiskokouksen

---

175 Ks. Wienin sopimuksen taustoista ja valmistelusta mm. Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselmat A/RES/39/141, A/RES/39/142 ja A/RES/39/143, jotka ovat saatavissa osoitteesta www.un.org. Ks. myös Gilmore 2004 s. 51–52, Boister 2001 s. 52–56 ja UN Commentary 1998 s. 1–11 ja 14–24.

176 Gilmore 2004 s. 51–53, joka viittaa myös Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1987 järjestämän huumeiden väärinkäyttöä ja laitonta kauppaa koskeneen konferenssin hyväksymään asiakirjaan The Comprehensive Multidisciplinary Outline of Future Activities in Drug Abuse Control.

177 Näin esim. Gilmore 1993 s. 3–4 ja 2004 s. 52–53. Pohjois-Amerikan ja Länsi-Euroopan kuluttajavaltioiden lisäksi sopimuksen ovat ratifioineet mm. huumeiden kuljetusreiteillä olevat Keski- ja Itä-Euroopan sekä Karibian ja Keski-Amerikan valtiot. Huumeiden tuottajavaltioista sopimuksen ovat ratifioineet mm. Afganistan, Bolivia, Kolumbia, Intia, Iran, Libanon, Meksiko, Marokko, Myanmar, Nepal ja Pakistan. Yhdistyneiden kuningaskuntien painostuksesta sopimuksen ovat allekirjoittaneet myös Bermuda, Caymansaaret, Brittiläiset Neitsytsaaret sekä Jerseyn ja Guernseyn saaret.

178 Näin mm. UN Commentary 1998 s. 65. Wienin sopimuksessa ei käytetä ilmaisua rahanpesu, koska se vuonna 1988 oli uusi käsite, jonka kääntämistä muille kielille kuin englanniksi pidettiin vaikeana. Vaikka Wienin yleissopimuksen johdanto-osassa viitataan ylikansalliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen, sillä tarkoitetaan huumausainekaupan lisäksi kaikkea järjestäytynyttä rikollista toimintaa, erityisesti laitonta asekauppaa, kansainvälistä terrorismia ja petoksia.

päätöslauselmaan (39/141) liitetyssä mallisopimuksessa ei vielä ollut, oli lisätty sopimukseen sen valmistelun aikana. Sopimuksen konfiskaatiota ja kansainvälistä oikeusapua koskevat artiklat tulevat näin ollen sovellettaviksi myös rahanpesuun, mutta vain silloin, kun sen esirikoksena on huumausainerikos.[179]

Wienin sopimuksen tavoitteena on huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden väärinkäytön estämisen lisäksi viedä laittomaan huumausainekauppaan sekaantuneilta heidän rikollisesta toiminnastaan saamansa hyöty ja siten toiminnan pääasiallinen yllyke. Sopimuksessa tämä tavoite pyritään saavuttamaan tehostetulla kansainvälisellä yhteistyöllä laitonta huumausainekauppaa vastaan, jonka yksi ilmentymä on rahanpesemisen kriminalisoiminen ja rajat ylittävä rikoshyödyn konfiskaatio. Aikaisempiin yleissopimuksiin verrattuna valtioiden välisen rikosoikeudellisen yhteistyön korostaminen oli Wienin sopimuksen olennainen uutuus.[180] Wienin sopimuksen sisältöön palataan myöhemmin rahanpesemisen kriminalisoimista ja rikoshyödyn konfiskaatiota koskevissa jaksoissa.

2.2 STRASBOURGIN KONFISKAATIOSOPIMUS

Euroopan neuvoston ministerikomitea nimitti vuonna 1987 asiantuntijaryhmän valmistelemaan eurooppalaista oikeudellista instrumenttia, jolla vaikutettaisiin huumausainerikoksista saatavan hyödyn pois ottamiseen.[181] Valmistelu perustui ns. Pompidou-ryhmän työhön vuosilta 1983 ja 1985 sekä Euroopan oikeusministereiden kesäkuussa 1986 antamaan suositukseen huumausaineiden väärinkäytön ja huumausainekaupan rikosoikeudellisesta torjunnasta. Suosituksessa korostettiin tarvetta tuhota huumausainemarkkinat, joita usein hallitsivat järjes-

---

Lisäksi johdanto-osan kolmannessa kappaleessa vältettiin nimenomaisesti määrittelemästä sopimuksessa tarkoitettua rikollista toimintaa kansainväliseksi, koska huumausaine- ja rahanpesurikokset usein ovat luonteeltaan kansallisia, ainakin alkuvaiheissaan. Ks. tarkemmin UN Commentary 1998 s. 16.

179 Johdanto-osan 14 kappaleessa painotettiin tehokkaan kansainvälisen yhteistyön merkitystä huumausainekaupan torjunnassa. Vaikka sitä ei ko. kappaleessa nimenomaisesti ilmaistakaan, tällä tarkoitettiin konfiskaatiota, rikoksen tekijän luovuttamista, keskinäistä oikeusapua ja hallittua läpilaskua. Ks. UN Commentary 1998 s. 23. Erityisesti Yhdysvaltain edustajat pitivät merkittävänä sitä, että kaksoisrangaistavuusvaatimus ei enää ollut esteenä rahanpesusta epäillyn rikoksen tekijän luovuttamiselle, jos teon esirikos oli huumausainerikos, ks. Gilmore 1992 s. 120.

180 Wienin sopimuksen johdanto-osa, HE 180/1992 vp s. 5 ja Boister 2001 s. 71–97.

181 Select Committee of Experts, johon kuului edustajia 16 Euroopan neuvoston jäsenmaasta mm. Suomesta. Lisäksi asiantuntijaryhmässä oli tarkkailijoita Australiasta, Kanadasta ja Yhdysvalloista, Euroopan yhteisöjen komissiosta, Interpolista, Yhdistyneistä kansakunnista ja useista rikosoikeudellisista kansainvälisistä järjestöistä. Sopimus valmisteltiin yhdeksässä asiantuntijaryhmän kokouksessa lokakuun 1987 ja huhtikuun 1990 välillä, se luovutettiin ministerikomitealle kesäkuussa 1990, joka päätti avata sen allekirjoitettavaksi 8.11.1990.

täytynyt rikollisuus ja terroristit, kehittämällä kansainvälisiä menetelmiä rikoshyödyn jäädyttämiseksi ja konfiskoimiseksi.[182]

Euroopan neuvoston rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevan yleissopimuksen, ns. Strasbourgin konfiskaatiosopimuksen, tarkoituksena on täydentää ja tehostaa keinoja, joilla voidaan kansainvälisesti torjua vakavaa rajat ylittävää rikollisuutta.[183] Toisin kuin useat muut rahanpesemistä koskevat kansainväliset instrumentit, se ei erikseen mainitse järjestäytynyttä rikollisuutta kohteenaan.[184] Se korostaa kuitenkin rikoksen tuottaman hyödyn pois ottamisen merkitystä nykyaikaisena ja tehokkaana kansainvälisen rikollisuuden torjuntamenetelmänä.

Sopimusta valmisteltaessa oli havaittu, että neuvoston jäsenvaltioiden konfiskaatiota ja turvaamistoimia koskeva lainsäädäntö ei ollut sisällöllisesti tai menettelyllisesti yhtenäistä. Sopimuksen määräyksillä haluttiin korjata vallitsevaa tilannetta kehittämällä tehokkaita yhteistyökeinoja. Sopimusosapuolten lainsäädännön harmonisointiin ei kuitenkaan pyritty. Lisäksi oli todettu, että esimerkiksi keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen turvaamistoimia koskevissa määräyksissä oli puutteita, joita piti korjata.[185] Puutteena pidettiin esimerkiksi sitä, että ko. oikeusapusopimus koski vain oikeusviranomaisten välistä yhteistyötä, ei poliisiviranomaisten suorittamaa esitutkintaa ja siinä käytettäviä pakkokeinoja. Tämän vuoksi konfiskaatioyleissopimuksen tavoitteeksi asetettiin menettelytapojen luominen, jotka koskisivat koko prosessiketjua esitutkinnan alusta konfiskaatiopäätöksen täytäntöönpanoon asti. Sopimuksella on haluttu helpottaa esitutkintayhteistyötä ja pakkokeinojen sekä turvaamistoimien käyttämistä erityisesti vakavissa rikoksissa, joista tyypillisesti koituu huomattavaa taloudellista etua.[186] Sopimusmää-

---

182 Explanatory report 1990 s. 1. Selitysmuistio ei ole virallinen tulkinta sopimustekstistä. Se on syntynyt sopimusta valmisteltaessa käydyistä keskusteluista ja sen tarkoitus on helpottaa sopimuksen ymmärtämistä. Se on saatavissa osoitteesta http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/141.htm.

183 Sopimus tuli voimaan syyskuussa 1993. Vuoteen 2008 mennessä sopimuksen oli ratifioinut 48 valtiota. Kaikki Euroopan yhteisön jäsenmaat olivat vuoteen 2006 mennessä ratifioineet sen. Suomessa sopimus saatettiin voimaan 1.7.1994 annetulla asetuksella (53/1994).

184 Sopimuksen johdanto-osassa sen tavoitteeksi määritellään vakavan rikollisuuden torjuminen. Ks. Brown 1996 s. 108, joka toteaa, että sopimuksen soveltamisalaan oli alun perin tarkoitus sisällyttää huumausainerikokset, terrorismi, järjestäytynyt rikollisuus, väkivaltarikokset, lasten ja nuorten seksuaalinen hyväksikäyttö, kiristys, ihmisryöstöt, ympäristörikokset, petokset, sisäpiiririkokset ja muut vakavat rikokset.

185 Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus tehtiin Strasbourgissa 20.4.1959. Suomi on liittynyt sopimukseen 29.1.1981 ja liittymisasiakirja on tullut Suomessa voimaan 29.4.1981. Sopimukseen on tehty lisäpöytäkirja 17.3.1978. Suomi teki sopimukseen varaumia ja antoi selityksiä, jotka ilmenevät keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja Suomen ja ulkomaan viranomaisen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa eräissä tapauksissa annetusta laista (284/1981).

186 Explanatory report 1990 s. 2.

räysten tuli mahdollistaa joustava ja tehokas kansainvälinen yhteistyö rikoshyödyn pois ottamiseksi, joka edellytti myös rahanpesemisen kriminalisoimista.[187]

Strasbourgin yleissopimusta laadittaessa otettiin niin paljon kuin mahdollista huomioon Wienin sopimuksen systematiikka ja käsitteistö. Rahanpesemisen määritelmä esimerkiksi vastaa pääosin Wienin sopimuksessa olevaa, mutta Strasbourgin sopimus ei Wienin sopimuksen tavoin rajaa niiden esirikosten alaa, joihin sitä sovelletaan. Strasbourgin sopimus mahdollistaa kuitenkin varaumien tekemisen rikoksista tai rikostyypeistä, joita velvoitteet eivät koske.[188]

Konfiskaatiosopimuksessa katsottiin myös olevan mahdollista eräin osin asettaa tiukempia velvollisuuksia sopimusosapuolille kuin Wienin sopimuksessa, koska sen ajateltiin koskevan rajoitetumpaa valtioryhmää. Strasbourgin sopimusta ei kuitenkaan ole rajattu vain Euroopan neuvoston jäseniin.[189] Sopimuksen sisältöön palataan myöhemmin rahanpesemisen kriminalisoimista ja rikoshyödyn konfiskaatiota koskevissa jaksoissa.

Varsovassa 16.5.2005 tehdyn Euroopan neuvoston rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista sekä terrorismin rahoitusta koskevan vielä kansainvälisesti voimaan tulemattoman yleissopimuksen on tarkoitus myöhemmin korvata Strasbourgin sopimus.[190] Varsovan sopimuksen tarkoituksena on täydentää ja nykyaikaistaa Strasbourgin sopimuksessa olevia rahanpesemisen repressiivistä torjuntaa koskevia määräyksiä, koska vuoden 1990 jälkeen rahanpesemisen toteuttamistavat ja niiden vastaiset torjuntastrategiat ovat kehittyneet. Rahanpeseminen esimerkiksi tapahtuu nykyisin entistä enemmän rahoituslaitosten ulkopuolella ja sen toteuttamiseen käytetään ammattilaisia, jotka sijoittavat rikoshyötyä lailliseen talouteen. Toisin kuin Strasbourgin sopimus Varsovan sopimus sääntelee myös rahanpesemisen preventiivistä torjuntaa, koska kansallisten rahanpesun selvittelykeskusten merkitys sekä rahanpesemisen että terrorismin torjunnassa on nykyisin korostunut. Terrorismin rahoituksen sisällyttäminen sopimukseen puolestaan on johtunut syyskuun 11. päivän 2001 tapahtumista sekä kansainvälisesti hyväksytystä näkemyksestä siitä, että rahanpesemisen torjuntaa varten luotu järjestelmä on tehokas myös terrorismin rahoituksen torjunnassa. Varsovan sopimuksen soveltamisala on näin ollen laajempi kuin Strasbourgin sopimuksen ja siinä otetaan myös huomioon uudet tutkintamenetelmät sekä niitä koskeva EU:n lainsäädäntö.[191]

---

187 Explanatory report 1990 s. 3 ja 5.

188 Strasbourgin sopimus 2(2). Sopimukseen tehtiin huomattavasti varaumia ja annettiin selityksiä. Esimerkiksi kaikki Euroopan yhteisön jäsenvaltiot tekivät aluksi varauman tai antoivat selityksen johonkin sopimuksen artiklaan.

189 Explanatory report 1990 s. 4–5, Gilmore 2004 s. 161.

190 Ks. lähemmin sopimuksen valmistelusta Explanatory report 2005 s. 3–4.

191 Explanatory report 2005 s. 4–6.

Vaikka Varsovan sopimus ei vielä ole tullut kansainvälisesti voimaan, sen määräysten sisältöä ja mahdollista vaikutusta Suomen rikoslain sisältöön arvioidaan myöhemmin lähinnä rahanpesuun liittyvää konfiskaatiota koskevassa jaksossa.

3 EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen suhde

3.1 EUROOPAN UNIONIN RIKOSOIKEUDELLINEN TOIMIVALTA

Euroopan yhteisön päämääränä oli alkuaan yhteismarkkinoiden ja talousyhteisön perustaminen. Tavoite oli tarkoitus saavuttaa poistamalla esteet jäsenvaltioiden välisestä kaupasta ja luomalla eri aloille yhteiset politiikat. Tässä kehityksessä rikosoikeudella oli arvioitu olevan vain vähäinen merkitys.[192] Rikosoikeuden on lisäksi katsottu kuuluvan niin kiinteästi jäsenvaltioiden suvereniteetin piiriin, että yhteisön toimielimille ei ole haluttu tällaista toimivaltaa antaa. Toimivallan puutteesta huolimatta käytännössä EY-oikeudella on katsottu olevan vaikutusta myös kansalliseen rikosoikeuteen.[193] EY-oikeuden vaikutus voi ilmetä rajoitteena säätää kansallisessa rikoslaissa asioista, jotka kuuluvat yhteisön yksinomaiseen toimivaltaan tai joista on jo säädetty suoraan sovellettavassa yhteisön oikeuteen kuuluvassa instrumentissa. Toisaalta esimerkiksi direktiivin täytäntöönpano saattaa käytännössä edellyttää kriminalisointia. Kansallisia rangaistussäännöksiä säädettäessä tai sovellettaessa EY-oikeuden ensisijaisuus ja tulkintavaikutus asettavat rajoitteita myös kansallisen ratkaisun sisällölle.[194]

Perinteisessä EY-oikeudessa taloudelliseen integraatioon tähtäävä oikeudellinen sääntely on ylikansallista ja normien säätämisvaltaa käyttävät yhteisön

---

192 Näin mm. Leinonen 2001 s. 455 ja Eerola – Mylly – Saarinen 1997 s. 12–13. Ks. myös Sevenster 1992 s. 29–30 ja 52, joka on katsonut jäsenvaltioiden absoluuttisen suvereenisuuden rikosoikeuden alalla olleen jo vuonna 1992 illuusio. Jung 1993 s. 237 on todennut rikosoikeuden perinteisesti olleen valtion suvereniteetin symboli, jonka suojamuurit olivat jo tuolloin Euroopassa murtuneet. Myös Asp 1998 s. 50 on katsonut käsityksen siitä, ettei EY-oikeus vaikuttaisi kansalliseen rikosoikeuteen, olevan suorastaan väärä.

193 Ks. kansainvälistyvän ja eurooppalaistuvan rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden kehityksestä sekä sen sisällöstä mm. Lahti 1994 s. 189–195, Träskman 1997 s. 317–343 ja 2003 s. 309–316, Pirjatanniemi 2005 s. 151–159. Ks. myös Kimpimäki 2005 s. 135–142 joka katsoo, ettei toisen maailman sodan jälkeen tapahtuneen rikosoikeudellisen kehityksen ja globalisoitumisen rikollisuuteen aiheuttamien vaikutusten jälkeen ole enää paluuta ajatukseen rikosoikeudesta alueellisena, valtion suvereenisuuden alaan kuuluvana asiana.

194 Ks. EY-oikeuden vaikutuksesta jäsenmaiden kansalliseen rikosoikeuteen mm. Sevenster 1992 s. 29–31 ja 39–45, Dine 1993 s. 246–247, Jahkola 1995 s. 997–999, Pöysti 1997 s. 132, Eerola 1998 s. 31, Delmas-Marty 1998 s. 87–115, Leinonen 2001 s. 455–456, Nuotio 2002 s. 143–158, 2003a s. 1224–1225, 2004 s. 171–210, Nuutila 2002a s. 159–166, Lahti 2004 s. 385, Frände 2006 s. 35–49. Ks. erityisesti rikosoikeudellisen harmonisointikehityksen osalta Melander 2005 s. 214–233 ja Nuotio 2007 s. 394–397. Myös Muller-Graff 1998 s. 103–108 toteaa, että yhteisö ei ole täysin vailla toimivaltaa määritellä tietty käyttäytyminen rikosoikeudellisesti moitittavaksi, mutta tämä toimivalta rajoittuu tiettyihin yhteisön päämääriin kiinnittyviin tekoihin.

omat toimielimet.[195] Yhteisö toimii kuitenkin suhteessa jäsenvaltioihin sille perustamissopimuksessa annetun toimivallan ja asetettujen tavoitteiden rajoissa.[196] Vakiintuneesti toimivaltajako yhteisön ja jäsenvaltioiden välillä on perustunut arvioon siitä, kuuluuko tarkasteltava toimenpide yhteisön tavoitteisiin, onko se yleisen edun vaatima ja onko se oikeassa suhteessa toimella tavoiteltuun päämäärään.[197]

Yhteisön ylikansallisen toimivallan laajuus myös vaihtelee sen eri toimialoilla; se on yksinomaista esimerkiksi tulliasioissa ja laajaa arvonlisäverojärjestelmään liittyvissä asioissa, mutta aikaisemmin esitetyin tavoin varsin rajoitettua rikosoikeuteen liittyen. Rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyvät kysymykset onkin tähän asti pääasiallisesti ratkaistu jäsenvaltioiden yksimielisillä päätöksillä hallitusten välisessä yhteistyössä, Maastrichtin sopimuksen jälkeen ns. kolmannen pilarin asioina. Rahanpesemisen torjunnassa se on merkinnyt sitä, että esimerkiksi rahanpesun esirikosten alan laajentamisesta on päätetty kolmannen pilarin instrumenteissa, kuten myöhemmin tarkemmin esitetään.[198] Tulevaisuudessa, jos Lissabonin sopimus hyväksytään, yhteisöoikeuden lainsäädäntömenettelyt ulottuvat myös rikosoikeuden alalle, joka tarkoittaa mm. enemmistöpäätöksentekoa.

Yhteisön toimivallan rajat eivät kuitenkaan ole selkeät. Yhteisöjen tuomioistuimella on tämän vuoksi ollut varsin merkittävä asema toimivallan rajojen kehittäjänä.[199] Tuomioistuimen mahdollisuus vaikuttaa oikeuskäytännöllään yhdentymiskehitykseen on paljolti perustunut kansallisten tuomioistuinten ennakkoratkaisupyyntöihin. Pyyntöjen taustalla puolestaan on EY-oikeuden määräysten välitön oikeusvaikutus ja siihen perustuva yksityisten oikeus vedota suoraan niihin. Yhteisön oikeuden määräysten välitön oikeusvaikutus taas perustuu yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön.

Tarvetta yhteisön tavoitteiden yhdenmukaiseen toteuttamiseen oikeuskäytäntöä kehittämällä ovat lisänneet ajoittainen lainsäädäntötoiminnan passiivisuus ja perustamissopimusmääräysten avoimuus ja tulkinnanvaraisuus. Tuomio-

---

195 Ks. toimielinten toimivallasta esim. Ojanen 2006 s. 28–36 ja Joutsamo–Aalto–Kaila–Maunu 2000 s. 49–54.

196 Ks. lähemmin Ojanen 2006 s. 28–34 ja Joutsamo ym. 2000 s. 49–54.

197 Ks. yhteisön ja jäsenvaltioiden toimivallan jakoa koskevista periaatteista Maunu 2005 s. 320, Raitio 2005 s. 68–72 ja 2006 s. 181–188.

198 Ks. tarkemmin Euroopan unionin kasvavasta merkityksestä kansallisessa rikosoikeudellisessa päätöksenteossa Nuotio 2001 s. 686–699 ja 2007 s. 394–397.

199 Toimivaltarajojen epämääräisyyden lisäksi EY-oikeuden hahmottamista ja sen vaikutusten ennakoimista on vaikeuttanut se, ettei sillä ole ollut kansallisiin oikeusjärjestyksiin verrattavaa oikeudellista muotoa ja oikeusideologiaa. Tästä johtuen kansallisen oikeuden toiminta-alueelle saattaa yllättäen tulla uutta aineistoa ja EY- tuomioistuin uutena toimijana. Wilhelmsson kutsuu tätä ilmiötä vieteriukkoefektiksi. Ks. lähemmin Wilhelmsson 1997 erit. s. 368–372. Ks. myös Ojanen 1998 s. 61–62, jonka mukaan on osoitettavissa, että tuomioistuimen ratkaisujen vaikutus yhteisön oikeuden kehitykselle on eri aikoina ollut erilainen. Ks. myös tuomioistuimen tulkintatoiminnan dynaamisuudesta, Ojanen 2005 s. 1211–1214.

istuin on vastannut näihin haasteisiin dynaamisella laintulkinnalla, jolla on täytetty lainsäädännön aukkoja ja luotu jäsenvaltioiden kansallista lainsäädäntövaltaa rajoittavia primaarioikeudesta johdettuja periaatteita.[200] Lissabonin sopimuksen hyväksyminen tarkoittaisi tulevaisuudessa myös EY-tuomioistuimen toimivallan laajentumista rikosoikeuden alalla.

Toimivallan rajoitukset ja jäsenvaltioiden valmius suojella kansallista rikosoikeudellista määräysvaltaansa ovat tähän asti ilmenneet yhteisön rajoitetuissa mahdollisuuksissa velvoittaa jäsenvaltiot sanktioimaan EY-oikeuden vastaiset menettelyt. EY:n rikosoikeuden ja hallinnollisia sanktioita käsittelevän ns. hallintorikosoikeuden välinen erottelu ei myöskään vastaa suomalaista rikosoikeudellista ajattelua. Yhteisöoikeudessa hallinto-oikeudellisiksi luokitellut normit sisältävät esimerkiksi Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaa koskevassa asetuksessa (2988/95) ja komission tarkastusvaltuusasetuksessa (2185/96) sanktioita, jotka suomalaisessa systematiikassa ovat ahtaasti tulkiten luonteeltaan rankaisullisia.[201]

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on myös esitetty, että yhteisön hallinnollisen sanktioinnin lisääntyessä yhteisön oikeuden ja rikosoikeuden välisen jännitteen takia Suomessakin tulisi harkita lainsäädännön uudistamista tältä osin. Jahkola on kuitenkin nähnyt tällaisessa kehityksessä oikeusturvariskin, kun hallinnollisten sanktioiden käyttöperusteet ja tavoitteet ovat selkiintymättömät.[202] Suomessa on perinteisesti noudatettu rikosoikeuskomitean mietinnöstäkin ilmenevää periaatetta, jonka mukaan rikosoikeudellisen preventiotehon takia ei ole tarkoituksenmukaista säätää hallinnollisia sanktioita, jotka hämärtävät rangaistukselle asetetut tavoitteet, kuten erityis- ja yleisestävyyden.[203] Rikosoikeudellisen ja hallinto-oikeudellisen sanktiojärjestelmän rinnakkaisuus edellyttää lainkäyttäjältä myös erityistä valppautta ne bis in idem -kiellon takia.

Ruotsissa Asp on katsonut, että unionissa käytetyt ylikansalliset sanktiot tulisi jakaa ensimmäisessä pilarissa käytettävissä oleviin sanktioihin (MR-straff) ja kolmannessa pilarissa käytettäviin teon moitittavuutta ja tekijän syyllisyyttä edellyttäviin rikosoikeudellisiin rangaistuksiin (K-straff). Koska molemmat rangaistuskategoriat täyttävät Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käyttämät kriteerit ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan soveltamisalaan kuulumisesta, Asp katsoo ihmisoikeussopimuksen oikeusturvatakeiden ulottuvan pääosaan seuraamuksista, joita ensimmäisessä ja kolmannessa pilarissa säännellään. Ensimmäisen pilarin sanktiot ja kolmannen pilarin rangais-

200 Maunu 2005 s. 321–322. Ks. myös Kaila – Rosas 2006 s. 81, joiden mukaan tuomioistuin keskittyy nykyisin lähinnä valvomaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumista yhteisön oikeudessa.

201 Ks. lähemmin EY:n sanktiontivallasta Peers 2006 s. 390–397, Harding 2000 s. 378–379, Pöysti 1997 s. 134–140, Dine 1993 s. 246–247 ja Sevenster 1992 s. 32–33. Ko. kirjoittajat ovat katsoneet yhteisön hallinnolliset sanktiot, varsinkin kilpailusäännösten rikkomisesta annettavat sanktiot, luonteeltaan rikosoikeudellisiksi rangaistuksiksi.

202 Ks. Jahkola 1995 s. 1018.

203 KM 1976:72 s. 87–88.

tukselliset sanktiot eroavat Aspin mukaan toisistaan ainoastaan siten, että kolmannen pilarin sanktioita määrättäessä arvioidaan tekijän syyllisyyttä.[204]

Yhteisöjen tuomioistuimen ympäristörikoksia koskevaa puitepäätöstä koskevan ratkaisun C-176/03 jälkeen, tilanne on kuitenkin muuttunut epäselvemmäksi.[205] Ratkaisussaan tuomioistuin katsoi, että vaikka rikoslainsäädäntö ei pääsääntöisesti kuulu yhteisön toimivaltaan, se ei kuitenkaan estä sellaista yhteisön lainsäädäntöä, joka on välttämätöntä turvaamaan yhteisön toimivaltaan kuuluvien ympäristönsuojelunormien täyden tehokkuuden rikosoikeudellisia seuraamuksia käyttämällä. Ratkaisun perusteita on kuitenkin kritisoitu mm. siksi, että yhteisön toimivallan synnyttävää tehokkuusvaatimusta voidaan pitää varsin epätäsmällisenä käsitteenä eikä rikosoikeudellisten toimenpiteiden tehokkuudesta verrattuna muihin sanktioihin ole varmuutta.[206]

Komissio sen sijaan on katsonut ratkaisun antaneen yhteisölle rikosoikeudellista toimivaltaa ainakin ympäristönsuojeluasioissa, yhteisön varojen suojelussa, rahanpesemistä ja korruptiota koskevassa sääntelyssä, immateriaalioikeuksia koskien, tietoliikenteessä ja siirtolaisuuden valvonnassa. Komission kannan mukaan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisu C176/03 vaikuttaisi myös rahanpesudirektiivin (91/308/ETY) ja neuvoston rahanpesupuitepäätöksen (2001/500/YOS) oikeusperusteeseen.[207]

Vervaelen on kuitenkin korostanut sitä, että yhteisön rikosoikeudellinen toimivalta ei tarkoita sitä, että hallinnolliset sanktiot menettäisivät yhteisössä merkityksensä. Jäsenvaltioille jää edelleen mahdollisuus säännellä tiettyjä toimia sekä hallinnollisin että rikosoikeudellisin toimenpitein. Vaikka yhteisön lainsäädäntö velvoittaisi kriminalisoimaan tietyn teon, päätösvalta syytteen nostamisesta ko. asioissa on kuitenkin edelleen jäsenvaltioilla. Ratkaisusta johtuvan yhteisön laajenevan rikosoikeudellisen toimivallan takia Vervaelen katsookin, että kansallisten rikosoikeudellisten arvojen suojelemisen sijasta olisi tärkeämpää keskittyä eurooppalaisiin rikosoikeudellisiin arvoihin. Vain tämä keskuste-

---

204 Ks. Asp 1998 s. 353–401. Ks. myös rangaistusten yhdenmukaistamisesta EU:ssa, Melander 2002 s. 966–973. Melander katsoo, että kriminaalipoliittisesti tulkiten unionioikeudessa tapahtuva yhteisten vähimmäissääntöjen vahvistaminen näyttää sisältävän ajatuksen rikosoikeudellisten järjestelmien ankaroittamisen tarpeellisuudesta, ks. Melander 2005 s. 223 alav. 40. Samansuuntaisesti myös Asp 2002 s. 61–62.

205 Asia C-176/03 Komissio v. Neuvosto (2005) ECR I-07879. Ks. ratkaisun vaikutuksista yhteisön rikosoikeudelliseen päätöksentekoon Pirjatanniemi 2006 s. 662–665, Peers 2006 s. 392–397, Vervaele 2006 s. 89–91 ja White 2006 s. 99, joka korostaa sitä, että päätöksen jälkeen ensimmäisen ja kolmannen pilarin väliset rikosoikeudelliset toimivaltasuhteet ovat niin epämääräiset, että niiden selventäminen on välttämätöntä. Ks. perustuslain tarpeesta rikosoikeuden rajojen täsmentäjänä Vogel 2005 s. 137–147.

206 Ks. lähemmin esitetystä kritiikistä Herlin-Karnell 2007 s. 29–31, White 2006 s. 96–99 ja Vervaele 2006 s. 90.

207 KOM(2005) 583 lopull Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen 13. syyskuuta 2005 antaman tuomion seurauksista (asia C-176/03 komissio vastaan Euroopan unionin neuvosto).

lu voi lisätä rikosoikeudellisessa yhteistyössä jäsenvaltioiden välistä luottamusta ja kansalaisten uskoa eurooppalaiseen rikosoikeuteen.[208]

Vaikka yhteisöllä ei aikaisemmin ole katsottu olevan toimivaltaa säätää rikosoikeudellisesti velvoittavia normeja, yhteisön oikeudella on eräiden rikostunnusmerkistöjen yksilöinnin lisäksi ollut vaikutusta myös rikosoikeuden yleiseen osaan sisältyvien yrityksen, osallisuuden ja oikeushenkilön rangaistusvastuun säätämiseen rangaistavaksi tiettyjen rikosten yhteydessä sekä rangaistusuhkien harmonisointiin.[209] Tämä kehitys on nähtävissä esimerkiksi yhteisön omiin varoihin kohdistuvien väärinkäytösten ja rahanpesun sääntelyn yhteydessä.

EY-oikeus voi lisäksi vaikuttaa kansallisten rangaistussäännösten soveltamiseen. Jos rikoksen tunnusmerkistö saa sisältönsä aineellisesta lainsäädännöstä, joka on ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa, rikosvastuun toteuttaminen ei ole mahdollista. Tällainen tilanne voi syntyä erityisesti arvioitaessa rahanpesun esirikoksiksi soveltuvien tulli- ja arvonlisäverorikosten tunnusmerkistöjen täyttymistä. Tämän vuoksi lainkäyttäjän on tärkeää tuntea yhteisön oikeuden tulkintaperiaatteet ja oikeuslähteet, jotta ristiriitatilanteet tulevat tunnistetuiksi ja ratkaistuiksi EY-oikeuden edellyttämin tavoin.

3.2 EU-OIKEUDEN TULKINTAPERIAATTEET

3.2.1 Etusijaperiaate

Euroopan unionin jäseneksi liittyminen vuonna 1995 tarkoitti, että Suomi hyväksyi unionin oikeusjärjestyksen sellaisenaan niine oikeusvaikutuksineen, joita sillä oli yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan.[210] Näin ollen oikeuslähteenä EY-oikeudella on vastaava asema kuin kansallisella eduskuntalailla. Normihierarkkisesti yhteisön oikeuden on katsottu olevan kansallista

---

208 Vervaele 2006 s. 91.

209 Ks. tästä kehityksestä Peers 2006 s. 400–417. Kuten jäljempänä todetaan, rahanpesu on hyvä esimerkki teosta, jonka kansallinen rikostunnusmerkistö on yksilöity direktiivissä ja kolmannessa pilarissa tehdyssä ns. yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa on myös velvoite rahanpesun yrityksen, osallisuuden ja oikeushenkilön rangaistusvastuun säätämisestä rangaistavaksi.

210 Ks. laki 1540/1994 Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä siten, että liittymissopimuksen ja niiden sopimusten, joihin unioni perustuu, määräykset ovat, mikäli ne kuuluivat lainsäädännön alaan, voimassa niin kuin siitä oli sovittu. Laki tuli voimaan 1.1.1995 asetuksella 1541/1994. Ks. Suomen liittymisestä yhteisöön ja sen vaikutuksista Joutsamo ym. 2000 s. 111–123 ja Jääskinen 2001 s. 608–609, jonka mukaan liittymissopimuksen voimaansaattaminen Suomessa perustuslainsäätämisjärjestyksessä mahdollisti yhteisön oikeuden etusijaperiaatteen ja välittömän oikeusvaikutuksen omaksumisen helpommin kuin eräissä muissa jäsenvaltioissa.

lainsäädäntöä, myös perustuslain tasoisia säännöksiä ylempänä. Se sivuuttaa myös yhteisön oikeutta myöhemmin voimaan tulleet kansalliset normit.[211]

Tämä *ns. etusijaperiaate* perustuu yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön. Se totesi jo vuosina 1963 ja 1964 ratkaisuissaan Van Gend en Loos ja Costa v. ENEL, että toisin kuin tavanomaisilla kansainvälisillä sopimuksilla yhteisön perustamissopimuksella on perustettu oma oikeusjärjestys, jonka hyväksi jäsenvaltiot ovat rajoittaneet suvereniteettiaan tietyillä aloilla ja jonka oikeussubjekteja ovat jäsenvaltioiden lisäksi myös niiden kansalaiset. Yhteisön oikeusjärjestys kuuluu ratkaisujen perustelujen mukaan jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksiin, jota niiden tuomioistuinten on sovellettava.[212]

Yhteisön oikeusjärjestys on näin ollen määritelty ylikansalliseksi oikeusjärjestykseksi, joka eroaa sekä kansainvälisestä että kansallisista oikeusjärjestyksistä. Yhteisön oikeus on ensisijainen kansalliseen oikeuteen verrattuna eivätkä jäsenvaltiot voi asettaa omaa lainsäädäntöään etusijalle EY-oikeuteen nähden. Komission ja kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on valvoa, että jäsenvaltiot noudattavat tätä velvollisuuttaan.

EY-oikeuden toimeenpano kuuluu kuitenkin kansallisille viranomaisille ja tuomioistuimille, jotka ovat velvollisia soveltamaan yksittäisessä normikollisiotilanteessa yhteisön oikeutta, ellei ristiriitaa voida tulkinnalla poistaa.[213] Suomessa tuomioistuin sivuutti ensimmäisen kerran kansallisen lain etusijaperiaatteen mukaisesti jo vuonna 1996 asiassa, jossa sovellettiin direktiivin mukaista tulkintaa kansallisen arvonlisäverolain sijasta (KHO 1996 B 577).[214] Korkein oikeus puolestaan on esimerkiksi ulosottoasiassa yhteisöjen tuomioistuimen antaman ennakkoratkaisun jälkeen katsonut, että ulosottomiehen olisi tullut antaa etusija yhteisön oikeudelle, jonka kanssa kansallinen ulosottolaki oli ristiriidassa (KKO 2004:97).

---

211 Varsinkin Saksan ja Italian valtiosääntötuomioistuinten on ollut vaikea hyväksyä tätä periaatetta perusoikeusnäkökannalta. Ks. lähemmin Craig – de Búrca 2008 s. 353–365. Yhteisöjen tuomioistuimen katsottua oikeuskäytännössään ratkaisustaan 26/69 Stauder (1969) ECR 419 alkaen, että yhteisöjen oikeusjärjestyksessä myös ihmis- ja perusoikeudet on turvattu, Saksan valtiosääntötuomioistuin on voinut ehdollisesti hyväksyä yhteisön oikeuden hierarkkisen ylemmyyden edellyttäen, että perusoikeusturvasta ei luovuta. Perusoikeuksien suojan vahvistuminen yhteisönoikeudessa on vaikuttanut myös kansallisten tuomioistuinten valmiuteen antaa EY-oikeudelle etusija. Ks. ko. keskustelusta Suomessa Sakslin 1998 s. 195–210. Ks. EY-tuomioistuimen perusoikeustulkintojen kehityksestä ja asemasta sittemmin hyväksymättä jääneessä perustuslakiehdotuksessa Tiilikainen – Helander – Heliskoski 2005 s. 63–77.

212 Asia 26/62 Van Gend en Loos (1963) ECR 1 ja asia 6/64 Costa v. ENEL (1964) ECR 585.

213 Ks. asia 106/77 Simmenthal (1978) ECR 629, jossa tuomioistuin toteaa, että kansallinen tuomioistuin on velvollinen varmistamaan yhteisön oikeussääntöjen tehokkuuden niin, että se tarvittaessa jättää omasta aloitteestaan soveltamatta kaikki yhteisön oikeuden kanssa ristiriidassa olevat kansalliset normit, vaikka ne olisi annettu myöhemmin kuin ko. yhteisön oikeussäännöt. Asiassa 103/88 Fratelli Costanzo (1989) ECR 1839 todetaan velvollisuuden soveltaa yhteisön oikeutta koskevan julkishallintoa kokonaisuudessaan, kunnat ja muut hajautetut julkisyhteisöt ja elimet mukaan lukien. Näin myös Suviranta 1996 s. 157–162.

214 Raitio 2006 s. 191.

Etusijaperiaatteen tarkoituksena on taata yhteisön oikeuden mahdollisimman tehokas ja yhdenmukainen toteutuminen kaikissa jäsenvaltioissa. Sen merkitys yhteisön oikeuden tehokkuuden takaajana on kuitenkin teoreettisesti merkittävämpi kuin käytännössä, koska se tulee sovellettavaksi vasta tulkintavaikutuksen jälkeen.[215] Periaatteen käytännön merkitys riippuu siitä, kuinka kansalliset tuomioistuimet sitä soveltavat ja millaisissa yksittäistapauksissa ne pyytävät yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisuja.[216]

Koska vain yhteisöjen tuomioistuimella on toimivalta tulkita EY-oikeutta ja arvioida sen pätevyyttä, kansallisten tuomioistuinten on epäselvissä yksittäistapauksissa pyydettävä siltä ennakkoratkaisua. Ennakkoratkaisumenettelyn tarkoituksena on turvata koko yhteisön alueella yhteisön oikeuden ja tietyin rajoituksin myös unionioikeuden yhtenäinen tulkinta ja soveltaminen. Samalla se toimii sekä yhteisön omien toimielinten että kansallisten viranomaisten ja lainsäätäjän toiminnan laillisuuden valvontavälineenä.[217]

Yhteisön oikeus tulee ottaa viran puolesta huomioon myös sellaisia rikosoikeudellisia normeja sovellettaessa ja tulkittaessa, joilla on liityntä siihen. Kansallisilla tuomioistuimilla on tällöin velvollisuus arvioida kansallisia, yhteisön oikeuteen perustuvia rangaistussäännöksiä yhteisön oikeuden valossa.[218] Ennakkoratkaisupyyntöjen perusteella annetuilla yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisuilla saattaa näin ollen olla myös huomattava merkitys kansallisen rikoslain tulkinnassa ja soveltamisessa. Myös Suomessa yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisut ovat vaikuttaneet rikosasioiden ratkaisemiseen. Korkein oikeus on esimerkiksi ratkaisussaan KKO 2006:1 katsonut, ettei rikosoikeudellinen vastuu voi perustua kansallisiin työturvallisuuslain säännöksiin, jotka eivät ole sopusoinnussa yhteisön oikeuden kanssa. Ammattimaista alkoholipitoisen aineen salakuljetusta koskevassa asiassa KKO 2007:11 korkein oikeus puolestaan arvioi, että alkoholilaissa säädetty väkiviinan maahantuontia koskeva järjestelmä on sopusoinnussa yhteisön oikeuden kanssa ja vastaajat voitiin tuomita rangaistukseen kansallisen rangaistussäännöksen perusteella.

---

215 Ojanen 2006 s. 77 ja 2007 s. 31–33.

216 Ks. tarkemmin tuomioistuin-käsitteestä Ojanen 1996 s. 44–62. Ks. myös asia C-99/00 Lyckeskog (2002) ECR I-4839, jossa todetaan, että kansallisella tuomioistuimella ei ole velvollisuutta esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyyntöä, kun sen ratkaisuihin voidaan hakea muutosta, vaikka asian tutkiminen korkeimmassa oikeudessa edellyttääkin muutoksenhakulupaa. Ks. oikeustapauskommentaari Raitio 2002 s. 1001–1007 ja ratkaisun vaikutuksista hovioikeuksien kannalta Haapaniemi 2003 s. 829–840.

217 Ks. lähemmin Maunu 2000 erit. s. 1043–1044 kansallisten tuomioistuinten velvollisuudesta tietyin edellytyksin tutkia viran puolesta kansallisten lakien ja hallintopäätösten lainmukaisuus direktiivien kannalta. Tuomioistuinten velvollisuuksiin kuuluu mm. tutkia, onko kansallinen lainsäätäjä direktiiviä täytäntöön pannessaan pysynyt direktiivissä määrätyn harkintavaltansa rajoissa.

218 Ks. esim. asia 80/86 Kolpinghuis (1987) ECR 3969, asia 299/86 Drexl (1988) ECR 1213, asiat C-74/95 ja C-129/95 X (1996) ECR I-6609.

3.2.2 Välitön oikeusvaikutus

EY-oikeuden etusijan lisäksi merkittävä yhteisön ja jäsenvaltioiden oikeuden välistä suhdetta määrittävä periaate on tuomioistuimen oikeuskäytännössään 1960-luvun puolivälistä lähtien kehittelemä *välitön oikeusvaikutus*.[219] Välittömän oikeusvaikutuksen tarkoituksena on toteuttaa yhteisön oikeuden etusijaa ja turvata sekä yksityisten oikeuksia että EY-oikeuden tehokasta täytäntöönpanoa.[220]

Periaatteen vaikutus ilmenee sekä vertikaalisuhteessa yksityisen oikeuksina julkista valtaa vastaan että horisontaalisuhteessa toisia yksityisiä vastaan. Vertikaalinen välitön oikeusvaikutus liittyy tietyin edellytyksin kaikkeen sitovaan EY-oikeuteen: perustamissopimusten artikloihin, asetuksiin, direktiiveihin, päätöksiin, ulkosopimuksiin ja yleisistä periaatteista ainakin eräisiin perusoikeuksiin.[221] Välitön oikeusvaikutus on erotettava *välittömästä sovellettavuudesta*, joka tarkoittaa asetusten sovellettavuutta kansallisesti ilman erillisiä valtionsisäisiä toimeenpanotoimia.[222]

Toisin kuin asetus direktiivi ei voi saada kokonaisuudessaan välitöntä oikeusvaikutusta, koska se on luonteeltaan lainsäädäntöyhteistyöinstrumentti, joka jättää jäsenvaltiolle harkintavaltaa täytäntöönpanon keinoista ja muodoista. Harkintavallan asettama este välittömälle oikeusvaikutukselle poistuu vasta, kun jäsenvaltio laiminlyö direktiivin implementoimisen määräajassa tai implementoi sen virheellisesti.[223]

---

219 Ojasen mukaan välittömään oikeusvaikutukseen liittyvät ongelmat oli 1980-luvulla jo oikeuskäytännössä ratkaistu, eikä periaatteella enää ole yhteisön oikeudessa samaa merkitystä kuin aikaisemmin, ks. Ojanen 2006 s. 78, 2007 s. 26 ja lähemmin Ojanen 1998 s. 171–176. Ks. myös direktiivien välittömästä oikeusvaikutuksesta Craig – de Búrca 2008 s. 279–287.

220 Asia 26/62 Van Gend en Loos (1963) ECR 1, jossa tuomioistuin vahvistaa, että perustamissopimuksen 12 artiklaa on tulkittava siten, että sillä on välittömiä oikeusvaikutuksia ja sillä perustetaan yksilöllisiä oikeuksia, joita kansallisten tuomioistuinten on suojeltava ja asia 6/64 Costa v. ENEL (1964) ECR 585, jossa todetaan, että sellainen jäsenvaltion velvoite, joka on ehdoton ja täydellinen ja jonka täytäntöönpano tai vaikutukset eivät riipu jäsenvaltion tai komission toimenpiteistä, voi saada yksityisen oikeuksia koskevia välittömiä oikeusvaikutuksia, joita kansallisten tuomioistuinten on suojeltava.

221 Ks. yleisesti välittömästä oikeusvaikutuksesta Craig – de Búrca 2008 s. 269–277, Ojanen 2006 s. 79–93, 2007 s. 25–30, Raitio 2006 s. 192–198, Pöysti 1999 s. 182–183 ja Dine 1993 s. 249. Ks. myös välitön oikeusvaikutus ja ulkosopimukset asia C-265/03 Simutenkov (2005) ECR I-2579 ja KHO 2004:118, jossa katsottiin, että TRIPS-sopimuksella ei ole välitöntä oikeusvaikutusta.

222 Ks. lähemmin Winter 1972 s. 425–438. Ojanen 2006 s. 82 pitää Winterin artikkelia klassikkona välittömän sovellettavuuden ja välittömän oikeusvaikutuksen käsitteiden erottelussa ja välittömän oikeusvaikutuksen käsitteen kehittämisessä.

223 Ks. lähemmin Raitio 2005 s. 77–78 ja 2006 s. 195–198, Joutsamo ym. 2000 s. 73–75 ja Asp 1998 s. 73–74. Ks. myös asia 41/74 Van Duyn (1974) ECR 1337, jossa tuomioistuin totesi, että direktiivin tehokas vaikutus heikentyisi, jos yksityisiä estettäisiin vetoamasta siihen tuomioistuimessa ja jos kansallisia tuomioistuimia estettäisiin ottamasta direktiiviä huomioon osana yhteisön oikeutta.

Jos kansallisessa täytäntöönpanossa on puutteita, yksityinen voi säännöksen täytäntöönpanolle asetetun määräajan umpeuduttua vedota jäsenvaltiota vastaan ehdottomaan ja riittävän täsmälliseen direktiiviin.[224] Säännös on ehdoton, kun sitä sovelletaan ilman jonkin toimielimen toimenpiteitä, ja riittävän täsmällinen, jos siinä on selkeästi määritelty tarkoitettu velvollisuus.[225] Direktiivi saattaa kuitenkin tulla suoraan sovellettavaksi, vaikka se ei sanottuja edellytyksiä täyttäisikään, jos kansallinen viranomainen on direktiiviä täytäntöön pannessaan ylittänyt harkintavaltansa.[226]

Välittömästä oikeusvaikutuksesta seuraa, että kansallisilla viranomaisilla on velvollisuus soveltaa myös rikosasioissa yhteisön säännöksiä, jotka antavat yksityisille oikeuksia, eräissä tapauksissa sellaisiakin normeja, joihin ei sisälly välitöntä yksilölle oikeuksia luovaa vaikutusta.[227] Jos kansallinen rikosoikeudellinen normi on ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa, eikä ristiriitaa voida tulkinnalla poistaa, ainakin tuomioistuimen on sivuutettava kansallinen normi. Näin EY-oikeudella on välillisen kansallisen lain tulkinnassa ilmenevän vaikutuksen lisäksi myös välitön vaikutus, kun yhteisön oikeuden normi asetetaan kansallisessa tuomioistuimessa ratkaisun perusteeksi.[228]

---

224 Asia 8/81 Becker (1982) ECR 53, jossa tuomioistuin vahvisti, että jäsenvaltio, joka ei ole määräajassa täyttänyt direktiivissä säädettyjä velvoitteitaan, ei voi yksityistä vastaan vedota direktiiviin. Yksityinen voi vedota direktiiviin siltä osin kuin siinä määritellään häntä koskevat oikeudet. Asiassa C-347/97 Freyrer (1999) ECR I-5153 Belgian todettiin rikkoneen jäsenyysvelvoitteitaan, kun se oli pannut täytäntöön direktiivin vain osittain.

225 Asia 28/67 Firma Molkerei (1968) ECR 143, jossa todetaan, että perustamissopimuksen 95 artiklan ensimmäiseen kohtaan sisältyvä syrjintäkielto on selvä ja ehdoton velvoite, johon ei sisälly ehtoja eivätkä sen täytäntöönpano tai vaikutukset edellytä yhteisön toimielinten tai jäsenvaltion toimenpiteitä, joten ko. kiellolla voi olla välittömiä oikeusvaikutuksia vertikaalisuhteessa. Asia 152/84 Marshall (1986) ECR 723 kohta 52, jossa katsotaan direktiivin säännöksen olevan siinä määrin täsmällinen, että yksityinen voi vedota siihen ja tuomioistuin voi sitä soveltaa, kun säännöksessä on kielletty kaikki työooloja koskeva sukupuoleen perustuva syrjintä yleisesti ja yksiselitteisesti.

226 Joutsamo ym. 2000 s. 74.

227 Asia 14/74 Van Duyn (1974) ECR 1337 ja asia 14/83 Colson ja Kamann (1984) ECR 1891, joissa oli kyse kaikkien jäsenvaltion julkisen vallan käyttäjien, myös tuomioistuinten, velvollisuudesta soveltaa yhteisön oikeutta. Asia 103/88 Fratelli Costanzo (1989) ECR 1839, jossa todetaan kaikilla hallintoviranomaisilla olevan kansallisten tuomioistuinten tavoin velvollisuus soveltaa direktiivin säännöksiä ja olla soveltamatta sellaisia kansallisia säännöksiä, jotka ovat ristiriidassa direktiivin kanssa.

228 Asp 1998 s. 7–74 ja 2002 s. 71–72 kutsuu ko. vaikutusta yhteisön oikeuden negatiiviseksi vaikutukseksi. Koska ko. vaikutus koskee vain käsiteltävänä olevaa yksittäistä tapausta eikä kansallista lakia yleisemmin, tuomioistuinten toimintatavat saattavat eri jäsenvaltioissa erota toisistaan. Englannissa yhteisön lain vaikutus nähdään vastuuvapausperusteena, kun Tanskassa ja Ruotsissa tilanne hahmotetaan oikeuslähdeongelmaksi. Asp katsoo kyseessä olevan lähinnä toimivaltakysymyksen. Aspin mukaan lojaliteettiperiaatteesta seuraa, että jäsenvaltion ko. tilanteessa tulisi muuttaa kansallista lakia, jolloin yhteisön normi voi johtaa tietyn menettelyn dekriminalisoimiseen. Ks. myös Asp 2002 s. 32–35 poikkeuksista välittömään oikeusvaikutukseen neljän vapauden yhteydessä.

Rikosoikeudellisen normin soveltamatta jättäminen tarkoittaa käytännössä sitä, että yksittäistapauksessa vastaaja saa hyväkseen ylimääräisen vastuuvapausperusteen.[229] Yhteisön oikeus voi asettaa myös rajoituksia rikosoikeudellisten sanktioiden ankaruudelle. Tällöin kansallisen tuomioistuimen on määrättävä lievempi EY-oikeuden mukainen rangaistus.[230]

Horisontaalinen välitön oikeusvaikutus on yhteisön oikeudessa ainakin asetuksilla.[231]

Välitöntä oikeusvaikutusta horisontaalisuhteissa rajoittaa kuitenkin ns. estoppel-doktriini, jonka mukaan ko. vaikutukseen voidaan vedota vain sitä vastaan, jonka toiminnasta direktiivin täytäntöönpanon virheellisyys johtuu. Ns. horisontaalivaikutuksen kiellon vuoksi yksityinen ei pääsääntöisesti voi vedota direktiivin välittömään vaikutukseen horisontaalisuhteessa.[232]

Jäsenvaltiolla ei ole oikeutta vedota omaan laiminlyöntiinsä direktiivin täytäntöönpanossa yksityistä vastaan. Ns. käänteisen vertikaalivaikutuksen kielto perustuu oikeusvarmuuden periaatteeseen.[233] Koska direktiivit velvoittavat vain jäsenvaltioita, viranomaiset eivät voi vedota niihin yksityistä vastaan myöskään rikosasiassa.

Direktiiveillä pyritään lähentämään jäsenvaltioiden lainsäädäntöä, kun asetuksilla sitä yhtenäistetään. Direktiivejä käytetään näin ollen silloin, kun jäsenvaltioille voidaan jättää harkintavaltaa siitä, miten tavoiteltu päämäärä kansallisesti saavutetaan. Laillisuusperiaatteen vaatimusten takia direktiivillä ei kuiten-

---

229 Pöysti 1999 s. 222–228 kutsuu tilannetta jäsenvaltion rikosoikeuden neutraloitumiseksi viitaten Delmas-Martyn kirjoitukseen 1998 s. 90–97, joka käsittelee neutraloitumista yhteisön neljän vapauden ja kilpailuoikeuden näkökulmasta. Ks. myös Dine 1993 s. 250–254.

230 Ks. asia 131/79 Santillo (1980) ECR 1585, jossa rikosasian yhteydessä annetun karkotusesityksen ja hallintoviranomaisen myöhemmin tekemän päätöksen välillä katsottiin olleen liian pitkä aika, koska yhteisön oikeuden mukaan päätösperusteet tulisi arvioida aina karkotettavan karkotushetken henkilökohtaisten olosuhteiden perusteella. Vertikaalisen oikeusvaikutuksen painopiste on suomalaisessa oikeuskäytännössä ollut hallintotuomioistuimissa. Ks. Kanninen 2003 s.1253–1272 EY-oikeuden periaatteista korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Ks. suomalaista oikeuskäytäntöä KHO 2002:85, KHO 2003:41, KHO 2004:117, KHO 2005:67, KHO 2006:70, KHO 2006:82, KHO 2006:83, KHO 2007:28 ja KHO 2007:34.

231 Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä perustamissopimuksen samanpalkkaisuutta ja kilpailumääräyksiä koskevat artiklat ovat myös voineet olla oikeusperustana yksityisen toista yksityistä osapuolta vastaan kansallisissa tuomioistuimissa nostamissa siviilikanteissa. Ks. esimerkiksi asia 43/75 Defrenne (1976) ECR 455.

232 Asia 148/78 Ratti (1979) ECR 1629, asia 152/84 Marshall (1986) ECR 723, asia C-91/92 Faccini Dori (1994) ECR I-3325 ja asia C-457/02 Niselli (2004) ECR I-10853, joissa tuomioistuin toteaa, ettei direktiiveillä ole horisontaalista välitöntä oikeusvaikutusta, koska direktiivit velvoittavat vain jäsenvaltioita. Vertikaalisen välittömän oikeusvaikutuksen tarkoituksena on estää jäsenvaltiota hyötymästä siitä, että se itse on laiminlyönyt panna täytäntöön direktiivin. Yksityinen voi vedota direktiiviin jäsenvaltiota vastaan myös silloin, kun sillä on kielteisiä vaikutuksia kolmansien oikeuksiin. Ks. asia C-201/02 Wells (2004) ECR I-723. Direktiivin tulkintavaikutus säilyy kuitenkin niissäkin tapauksissa, joissa horisontaalista vaikutusta ei ole. Näin mm. Joutsamo ym. 2000 s. 323.

233 Maunu 2000 s. 1047.

kaan voida asettaa kenellekään rikosoikeudellista vastuuta tai määritellä sanktioita tietystä käyttäytymisestä. Rikosoikeudellisen vastuun on aina perustuttava lakiin, joka on kansallisessa lainsäädännössä.[234] Erillisiin täytäntöönpanotoimenpiteisiin ei kuitenkaan tarvitse ryhtyä, jos direktiivissä tarkoitettu käyttäytyminen on jo rangaistavaa jäsenvaltion lainsäädännön mukaan.

> Yhteisöjen tuomioistuin on oikeuskäytännössään asettanut direktiivin täytäntöönpanolle täydellisyyttä, sitovuutta ja avoimuutta koskevat vaatimukset. Täydellisyys tarkoittaa, ettei jäsenvaltiolla ole oikeutta jättää osaa direktiivistä täytäntöön panematta ilman sitä koskevaa nimenomaista poikkeusta tai siirtymäkautta. Sitovuus merkitsee, että direktiivin täytäntöönpanoon on käytettävä säännöksiä, jotka ovat kansallisesti oikeudellisesti sitovia ja turvaavat direktiivin tavoitteen toteutumisen selkeästi ja oikeusvarmuuden vaatimukset täyttäen. Avoimuus edellyttää, että täytäntöönpanokeinot ovat julkisia ja niistä ilmenee, että kyse on direktiivin täytäntöönpanosta.[235]

Määräajassa toimeenpanemattoman tai virheellisesti implementoidun direktiivin sisällöstä riippumatta rikosasioissa jäsenvaltion viranomaiset ovat sidottuja kansallisessa lainsäädännössä olevan rangaistussäännöksen sanamuotoon, soveltamisalaan ja rangaistusasteikkoon. Kun direktiivillä ei voida välittömästi luoda velvoitteita yksityisille, sen vaikutuksesta yksityiselle ei voi syntyä rikosoikeudellista vastuutakaan tai sanottu vastuu ei voi ankaroitua ilman, että jäsenvaltio säätää direktiivin sisältöä vastaavan rangaistussäännöksen.[236] Vaikutus on sama, jos vastaajan tekemäksi väitetty direktiivin vastainen menettely on tapahtunut ennen sen rikosoikeudellisen sanktioinnin valtionsisäistä voimaantuloa.

Valtio ei myöskään voi vedota yksityistä vastaan direktiivin täytäntöönpanon määräajan kuluttua umpeen sellaiseen kansalliseen rangaistussäännökseen, joka on ristiriidassa direktiivin kanssa. Jos vastaaja on noudattanut direktiivin säännöksiä, jotka ovat riittävän täsmällisiä ja ehdottomia, jäsenvaltion tuomioistuimen on syrjäytettävä kansallinen rangaistussäännös.[237] Koska sanktiointivelvollisuuksia sisältävät direktiivit asettavat usein ainoastaan vähimmäisvaatimuksia, kansallisesti on mahdollista säätää edellytettyä tiukempia rangaistussäännöksiä. Tällöin vastaaja ei voi menestyksellisesti vedota lievempään direktiiviin.

---

234 Asia 14/86 Salo (1987) ECR 2545 kohta 19, C-168/95 Arcaro (1996) ECR I-4705 kohta 37. Ks. Arcaro tapauksesta lähemmin Raitio 1999 s. 112–114.

235 Jääskinen 2007 s. 338–340.

236 Ks. esim. asia 80/86 Kolpinghuis Nijmegen (1987) ECR 3969, asia C-168/95 Arcaro (1996) ECR I-4705 ja C-457/02 Niselli (2004) ECR I-10853.

237 Ks. esim. asia 148/78 Ratti (1979) ECR 1629. Ks. myös yhdistetyissä asioissa C- 38/90 ja C-151/90 Lomas ja muut (1992) ECR I-1781, joissa rangaistavuuden perusteena ollut neuvoston asetus katsottiin tietyiltä osin pätemättömäksi, mutta jäsenvaltio oli edelleen velvollinen tehokkaasti sanktioimaan väärien tietojen antamisen asetuksessa tarkoitetuissa asiakirjoissa.

Yksityinen sen sijaan voi vedota määräajassa täytäntöön panemattomaan direktiiviin, jos sen voimaansaattaminen olisi tarkoittanut epäillyn menettelyn lievempää arvioimista kuin on kansallisen rikoslain voimassaolevan tekoon sovellettavan rangaistussäännöksen vaikutus. Direktiivi voi poistaa teon oikeudenvastaisuuden, lieventää sanktioinnin ankaruutta tai vaikuttaa muutoin tekoon liittyviin muihin seurauksiin, esimerkiksi menettämisseuraamuksiin.

Suomessa esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2006:1 vastaajaan ei voitu kohdistaa rikos- tai vahingonkorvausoikeudellista vastuuta, kun kansallisen lain säännökset (vanha työturvallisuuslaki) eivät olleet yhteisön oikeuteen kuuluneen normin (konedirektiivi 89/392/ETY muutoksineen) mukaisia. Korkein oikeus oli ennen ratkaisun tekemistä pyytänyt yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisun asiassa.[238]

Välittömällä oikeusvaikutuksella voi olla erityisesti merkitystä rahanpesua koskevassa asiassa, jossa rikoshyöty on saatu verorikoksella. Jos veropetos saa aineellisen sisältönsä direktiivillä harmonisoidusta veronormista, joka on kansallisesti puutteellisesti täytäntöönpantu, epäillyllä saattaa olla oikeus vedota direktiivin riittävän täsmälliseen määräykseen. Veropetoksen tunnusmerkistö ei voi täyttyä, jos kansallisen veronormin todetaan olevan ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa. Tällöin ei myöskään rahanpesun tunnusmerkistö voi täyttyä, vaikka verotukseen liittyvällä menettelyllä syntyneeseen hyötyyn kohdistettaisiinkin salaamistoimia.

238 Ks. Nuotio 2007 s. 402–403 ja Kairinen 2006 s. 15–17 konedirektiivin soveltamisesta ja laillisuusperiaatteen vaikutuksesta työturvallisuusrikoksen rangaistavuuteen, kun teko oli väliaikaisesti ollut jutun oikeuskäsittelyn aikana vailla rangaistavuutta.

4 EU-oikeuden oikeuslähteiden asema Suomen oikeusjärjestyksessä

4.1 KANSALLISET OIKEUSLÄHTEET

Oikeuslähteet ilmaisevat, mikä on voimassa olevan oikeusjärjestyksen sisältö. Oikeuslähdeoppi taas tyypittelee oikeuslähteitä ja määrittelee niiden keskinäisiä suhteita.[239] EU-oikeus on tuonut kansalliseen lainsäädäntöön sekä uusia oikeuslähteitä että muuttanut vakiintuneita oikeuslähteiden keskinäisiä suhteita. Lisäksi osa velvoittavista oikeuslähteistä on aikaisempaa dynaamisempia, kun EY-tuomioistuimen ratkaisukäytännöstä ilmenevistä oikeusohjeista on tullut myös suomalaisia tuomioistuimia sitovia, mikä korostaa oikeuskäytännön oikeuslähdeopillista asemaa. Ojanen on arvioinut, että yhteisöjen tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön sitovuuden vaikutuksesta myös kansallisten tuomioistuinten itsenäisyys suhteessa kotimaiseen lainsäätäjään on lisääntynyt.[240] Tämän kehityksen seurauksena myös Aarnio on täydentänyt esittämäänsä oikeuslähteiden kolmijakoa (vahvasti velvoittavat, heikosti velvoittavat ja sallitut oikeuslähteet) siten, että kansallisesti velvoittava ylikansallinen normistokin sisältyy siihen.[241]

Yhteisön oikeuden vaikutusten lisäksi myös Suomen liittymisen kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja perusoikeusuudistuksen on katsottu vaativan

---

239 Tuori 2000 s. 174 ja yleisemmin Tolonen 2003 s. 1–3. Ks. myös Wikström 2005 s. 284, joka toteaa, että oikeuslähdeopin välttämättömiä osia ovat normatiivisuus, oikeuslähteiden etusijojen määräytyminen ja etusijajärjestykseen perustuvat ristiriitojen ratkaisutavat. Ks. oikeuslähteistä mm. Frände 2005 s. 31–58, Tolonen 2003 s. 103–153, Jareborg 2001 s. 101–106 ja Aarnio 1982 s. 87–103.

240 Ojanen 2005 s. 1214.

241 Ks. Aarnio 1989 s. 220–221, joka ennen Suomen liittymistä Euroopan unioniin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin luki vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin lain ja maantavan, heikosti velvoittaviin lainsäätäjän tarkoituksen ja tuomioistuinratkaisut sekä sallittuihin oikeustieteen, oikeusvertailevat ja oikeushistorialliset argumentit, arvot ja teleologiset argumentit. Vrt. Aarnio 2006 s. 291–296, jossa hän ”päivittää” oikeuslähdeopillisen näkemyksensä ja sijoittaa kansallisen oikeuden ulkopuoliset normit, ”eurooppaoikeuden sitovat osat” ja ”EU-tuomioistuimen tietyt prejudikaatit” vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin. Kansallisen normiston ulkopuoliset normit, johon Aarnio lukee myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen normit ja ihmisoikeustuomioistuimen eräät prejudikaatit, ovat kansallisen perustuslain lisäksi ankarasti sitovia. Tämä tarkoittaa, että niitä on käytettävä oikeuslähteenä jokaisessa tapauksessa, jota ne koskevat. Vrt. myös Siltala 2003 s. 302, joka jakaa staattisesta oikeuslähdeopista irtautuneet oikeuslähteet velvoittaviin, ohjeellisiin ja mahdollisiin ratkaisuperusteisiin. Siltalan kolmijakoon dynaamisuutta tuovat perus- ja ihmisoikeuksien ja EY-oikeuden vaikutuksen huomioon ottaminen. Ks. myös Wikström 2005 s. 284–286, jonka mukaan eurooppalainen integraatio edellyttää oikeuslähdeoppien kehittämistä.

oikeuslähdeopin uudelleen arvioimista.[242] Lisäksi reaalisten argumenttien teleologiseen tulkintaan liittyvää aikaisempaa suurempaa painoarvoa oikeuslähteinä on puolustettu.[243] Oikeuslähdeoppia kohtaan on esitetty myös kritiikkiä, jonka voidaan tulkita sisältävän ajatuksen mahdollisuudesta luopua oikeuslähdeopista kokonaan.[244]

Oikeuslähdeopillisesti Euroopan yhteisön lainsäädännön katsotaan nykyisin olevan kansallisen lainsäädännön yläpuolella. Tämä johtuu jo yhteisön oikeuden etusijaperiaatteesta. EY-oikeuden näkökulmasta jopa kansallinen perustuslaki joutuu väistymään, jos se on ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa. Kansallisen lainsoveltajan kannalta tilanne ei liene ainakaan perusoikeuksien suojan kannalta yhtä selvä. Esimerkiksi Ojanen on katsonut, että kansallisen tuomioistuimen tulee sellaisessa tapauksessa, jossa tulkinnalla ei voida EY-oikeuden ja kansallisen lain ristiriitaa purkaa, antaa kansallisen lain ilmaisemalle perusoikeudelle etusija, jos se on ollut eduskunnan nimenomainen tarkoitus EY-säännöstä täytäntöönpantaessa. Koska eduskunta on edelleen ensisijainen valtioelin suomalaisessa valtiosääntöjärjestelmässä, suomalaisella tuomioistuimella ei ole toimivaltaa poiketa lainsäätäjän tarkoituksesta.[245]

Vahvasti velvoittavina oikeuslähteinä Suomessa voidaan näin ollen pitää kansallisen ja sitovan ylikansallisen lainsäädännön lisäksi Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmeneviä keskeisiä oikeusohjeita. EY-tuomioistuimen ratkaisujen merkitys rinnastuu kansallisessa tuomarin ratkaisutoiminnassa yhteisön lainsäädäntöön ja kansallisiin lakeihin ja voi ristiriitatilanteessa mennä kansallisten lakien edelle.[246] Ristiriitatilanteet tulee kuitenkin ensisijaisesti pyrkiä ratkaisemaan tulkinnalla, mihin palataan myöhemmässä jaksossa.

---

242 Karhu 2003 s. 789–807 korostaa perusoikeuksien merkitystä oikeuslähteinä ja arvostelee erityisesti rikoslain säännösten sellaista soveltamista, jonka seurauksena syntyy rikosoikeudellisesti oikea, mutta perusoikeuksia loukkaava ratkaisu.

243 Ks. rikosoikeudessa Koponen 2004 s. 14–16, joka korostaa reaalisten argumenttien merkitystä osana lain tarkoituksen selvittämistä kiperissä tulkintatapauksissa, joissa ratkaisu ei ole johdettavissa ensisijaisista oikeuslähteistä, ja rikosprosessioikeudessa Pölönen 2002 s. 1059 oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Ks. myös Siltala 2003 s. 281, joka korostaa reaalisten argumenttien viimesijaisuutta.

244 Ks. Karhu 2003 s. 789–807, joka tuo esiin oikeuslähteiden polysentrisyyden modernissa, jatkuvasti kehittyvässä oikeudessa ja hahmottelee perusoikeuksien merkitystä tässä ympäristössä. Vrt. Karhu 2005 s. 26–38, jossa hän pyrkii sovittamaan oikeuslähdeopin tilannekohtaisuuden vaatimukseen.

245 Ojanen 2003 s. 1166–1167. Samoin Huovila 2005 s. 30. Vrt. Virolainen – Pölönen 2003 s. 81–82, joiden mukaan yhteisön oikeuden etusija kotimaiseen oikeuteen nähden koskee ilmeisesti poikkeuksitta myös perustuslakia. Heidän mukaansa EY-oikeuden etusija koskee myös rikosprosessisäännöksiä. Ks. EY-oikeuden vaikutuksesta rikosprosessioikeudessa Virolainen – Pölönen 2003 s. 85–87. Ks. myös EY-oikeuden vaikutuksesta suomalaiseen oikeuslähdeoppiin Timonen 1993 s. 590–594.

246 Näin mm. Siltala 2003 s. 778–779.

EY-tuomioistuimen ratkaisujen merkitys on kuitenkin usein verrannollinen kansallisten heikosti velvoittavien oikeuslähteiden arvoon, koska kaikki sen antamat ratkaisut eivät ole painoarvoltaan samanlaisia. Huovila toteaa, että EY-tuomioistuimen prejudikaattien velvoittavuuden määrittely on hankalaa, mutta hänen mukaansa ne ovat lähtökohtaisesti kuitenkin korkeimman oikeuden ennakkopäätösten yläpuolella.[247] Tämä lienee hyväksyttävää, kun korkein oikeus on velvollinen pyytämään tietyissä tilanteissa EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisuja ja on niihin etusijaperiaatteen takia myös sidottu.[248] Tuori on katsonut EY-tuomioistuimen oikeuskäytännön vastaavan oikeuslähdearvoltaan korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätöksiä. Hän toteaa kuitenkin, että Suomessa noudatettu oikeuslähdeoppi saattaa vaatia tarkistuksia kansallisten ja kansainvälisten oikeuslähteiden uudenlaisen lomittumisen ja vuorovaikutuksen takia, joka aiheutuu erityisesti EY-oikeuden ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valtionsisäisestä vaikutuksesta. Ylikansallisten tuomioistuinten ennakkoratkaisujen merkityksen kasvamisen lisäksi EY-oikeus saattaa vaikuttaa välillisesti lain esitöiden oikeuslähdeopilliseen merkitykseen sitä vähentävästi ja kansallisten tuomioistuinten ennakkopäätösten painoarvoon sitä lisäävästi.[249]

Oikeuslähteinä voidaan edellä mainittujen lisäksi pitää ainakin lakien esitöitä, oikeuskäytäntöä, oikeuskirjallisuutta, oikeusvertailevia ja oikeushistoriallisia argumentteja, oikeusperiaatteita, eettisiä arvoja sekä reaalisia argumentteja.[250] Kansallisten oikeuslähteiden kehityspiirteenä näyttäisi rikosoikeudessa olevan lainsäännöksen tarkoituksen, oikeusperiaatteiden sekä lainvalmisteluaineiston merkityksen korostuminen. Erityisesti talousrikosoikeudessa jatkuvasti monimutkaisemmaksi muodostuva oikeudellinen toimintaympäristö yhdessä melko yleisluonteisten tunnusmerkistöjen kanssa edellyttävät rangaistussäännöksen tarkoitukseen tukeutuvan teleologisen tulkinnan hyödyntämistä.[251] Nykyiset, usein varsin yksityiskohtaiset lakien esityöt voivat sisältää arvokasta aineistoa tämän tarkoituksen arvioimiseen. Oikeusperiaatteiden merkitystä on puolestaan omiaan nostamaan perus- ja ihmisoikeuksien voimakas painotus. Nämä oikeudet eivät yleensä tyhjenny pelkästään nimenomaisiin lainsäännöksiin.

---

247 Huovila 2005 s. 32.

248 Ks. tarkemmin EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisukäytännöstä Ojanen 2006 s. 218–226 ja Haapaniemi 2003 s. 829–840.

249 Tuori 2003 s. 45–47.

250 Ks. lähemmin yleisesti kansallisten oikeuslähteiden jaottelusta ja sisällöstä Huovila 2005 s. 22–27, Tolonen 2003 s. 103–153, Siltala 2003 s. 778–783 sekä Tuori 2000 s. 175, joka tosin ei pidä oikeusperiaatteita ja reaalisia argumentteja oikeuslähteinä, vaan näkökohtina, joita käytetään oikeuslähteiden tulkinnassa.

251 Oikeuslähteillä ja niiden soveltamisperiaatteilla on välttämättä kiinteä yhteys. Ks. esim. Nuotio 2005 s. 129, joka toteaa, ettei oikeuslähteistä voida edetä oikeudellisiin ratkaisuihin ilman soveltamisperiaatteita.

Seuraavassa käsitellään unionioikeuden lainsäädännöllisiä oikeuslähteitä siinä laajuudessa kuin on tarpeen niiden merkityksen osoittamiseksi rahanpesua koskevien rangaistussäännösten kansallisessa tulkinnassa. Näkökulma on lainkäyttäjän eikä valtiosääntöoikeudellisiin kysymyksiin puututa. Lisäksi sivutaan joitakin veronormeja, jotka voivat antaa sisällön rahanpesun esirikoksena olevalle verorikokselle.[252] Ns. kolmannessa pilarissa tehtyjä rikosoikeudelliseen sääntelyyn liittyviä instrumentteja arvioidaan ainoastaan siltä osin kuin niillä voi olla vaikutusta rahanpesua koskeviin kansallisiin rangaistussäännöksiin. EY-oikeuden tulkintavaikutukseen liittyen hahmotellaan eräitä käytännön tilanteita, joissa kansallinen lainkäyttäjä saattaa joutua perustamaan ratkaisunsa kansallisen rikoslain sijasta yhteisön normeihin tai tulkintaperiaatteisiin.

4.2 EU-OIKEUDEN OIKEUSLÄHTEET

EY-oikeus voidaan jakaa primaarioikeuteen ja sekundaarioikeuteen eri oikeuslähteiden hierarkkisen aseman perusteella.[253] Hierarkkisesti ylemmän asteisen primaarioikeuden oikeuslähteitä ovat perustamissopimukset ja niiden perusteella tai täydennykseksi tehdyt sopimukset. Näiden sopimusten vaikutus ilmenee pääosin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä ja EY:n johdetussa oikeudessa, joka konkretisoi primaarioikeuden periaatteita ja politiikkoja.[254]

Primaarioikeuden vaikutus kansallisten rikostunnusmerkistöjen soveltamisessa ja tulkinnassa ilmenee erityisesti neljään vapauteen kytkeytyvien rangaistussäännösten yhteydessä. Perustamissopimuksen 90 ja 91 artiklassa ilmaistu verosyrjinnän kielto on esimerkiksi vaikuttanut korkeimman oikeuden veropetosasiassa antamaan ratkaisuun KKO 2004:58, jossa katsottiin, ettei vastaajaan voitu kohdistaa rikosoikeudellista vastuuta siltä osin kuin menettelyn perusteella ei olisi voitu alun perinkään määrätä veroa sen syrjivän luonteen takia.[255] Vastaavasti kun yhteisöjen tuomioistuin ei katsonut suomalaista väkiviinan tuonnin lupajärjestelmää perustamissopimuksen 28 ja 30 artiklan turvaaman tavaroiden vapaan liikkuvuuden vastaiseksi, vastaajiin voitiin kohdistaa rangaistusvastuu ammattimaisesta alkoholipitoisen aineen salakuljetuksesta EY-oikeuden estämättä (KKO 2007:11).

---

252 Kansainvälisen oikeuden ja EU-oikeuden välinen suhde on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, koska sillä ei ole rahanpesemisen kriminalisoinnin osalta olennaista merkitystä, vaikka EY onkin osapuolena Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa. Ks. lähemmin kansainvälisen oikeuden ja EU-oikeuden suhteesta Ojanen 2006 s. 130–143.

253 Yhteisön oikeuden lähteet voidaan jaotella myös useilla muilla tavoilla, ks. esim. Harding 2000 s. 375.

254 Ks. lähemmin Ojanen 2006 s. 46–49, Raitio 2005 s. 3–6 ja Joutsamo ym. 2000 s. 55–65.

255 Ks. syrjivän verotuksen tunnusmerkeistä arvonlisäverotuksessa Rother 2001 s. 133–141 ja valmisteverotuksessa Juanto 1998 s. 255–265.

Samaan lopputulokseen tuli myös Vaasan hovioikeus EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisun jälkeen vuonna 1997 antamassaan tuomiossa, joka koski vastaajan tuomitsemista arpajaisrikoksesta ja yleisön käyttöön tarjottujen pelikoneiden menettämistä valtiolle. Koska EY-tuomioistuin ei katsonut Raha-automaattiyhdistyksen yksinoikeuden harjoittaa arpajaislain mukaista liiketoimintaa loukkaavan yhteisön perustamissopimuksessa taattua palveluiden vapaata liikkuvuutta, vastaajaan voitiin kohdistaa rikosoikeudellisia seuraamuksia.[256] Myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:27 todettiin, että Suomen arpajaislainsäädäntö on sopusoinnussa EY-oikeuden kanssa, koska yhteisöjen tuomioistuin oli ratkaisussaan C-124/97 Läärä hyväksynyt suomalaisen arpajaislainsäädännön ja siihen sisältyvän Raha-automaattiyhdistyksen yksinoikeuden.[257] Vastaajat voitiin näin ollen tuomita arpajaisrikoksesta.

Euroopan unionin sekundaarisen eli johdetun oikeuden mahdollinen rikosoikeudellinen soveltamisala voi olla vieläkin merkittävämpi. Johdettuun oikeuteen kuuluvat yhteisön eri toimielinten toimivaltansa puitteissa antamat asetukset, direktiivit ja päätökset sekä tapaoikeus, yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö ja oikeusperiaatteet sekä kolmannessa pilarissa tehdyt yhteiset toiminnat, puitepäätökset ja yleissopimukset.

4.3 OIKEUSLÄHTEIDEN MERKITYS RAHANPESUN JA VERORIKOSTEN TUNNUSMERKISTÖISSÄ

EY-oikeutta voidaan tarkastella usealta eri näkökulmalta ja tasolta.[258] Tässä tutkimuksessa näkökulma on rikosoikeudellisen lainkäyttäjän. Tarkasteltavana ovat erityisesti kysymykset siitä, mikä positiivinen vaikutus yhteisön oikeudella on tiettyyn kansalliseen rikostunnusmerkistöön vertikaalitasolla ja ko. tunnusmerkistön soveltamiseen horisontaalitasolla.[259] Käytännössä kyse on yhteisön oikeuden oikeuslähteiden käytöstä tulkittaessa kansallista rikoslakia. Seuraa-

---

256 Ks. lähemmin Vaasan hovioikeus 13.12.1999 nro 1549 ja asia C-124/97 Läärä ym.

257 Asia C-124/97 Läärä (1999) ECR I-6067.

258 Ks. esimerkiksi Ojanen 1998, 1999 ja 2006 joka käsittelee EY-oikeutta kansallisten tuomioistuinten näkökulmasta ja myös osin unionin oikeuden tasolta, Mäenpää 2001, joka käsittelee EY-oikeutta hallinto-oikeuden kannalta ja Eerola 1998, joka tarkastelee EY-oikeuden vaikutusta rikosoikeuteen lähinnä lainsäädäntövallan käyttämisen ja lainsoveltamisen näkökulmasta horisontaalitasolla, mutta toteaa tarkastelun olevan mahdollista myös vertikaalitasolta rikosoikeuden sisältä käsin esimerkiksi tarkastelemalla yhteisön oikeuden vaikutusta rikostunnusmerkistöihin ja käytettävissä oleviin seuraamuksiin.

259 Ks. lähemmin Asp 1998 s. 53–70, joka määrittelee EY-oikeuden positiivisen vaikutuksen jäsenvaltion velvollisuudeksi säätää tietystä käyttäytymisestä rangaistus tai muu seuraamus. Asp jakaa positiivisen vaikutuksen edelleen primaarioikeudelliseen ja sekundaarioikeudelliseen vaikutukseen. Ks. myös Sevenster 1992 s. 39, joka pitää yhteisön oikeuden positiivista ja negatiivista vaikutusta ilmauksena jäsenvaltioiden suvereenisuuden rajoituksista sekä rikosoikeudessa että rikosprosessioikeudessa.

vassa pyritään arvioimaan sitä, millainen vaikutus unionioikeuden oikeuslähteillä voi olla rahanpesun ja sen esirikoksena olevan veropetoksen näkökulmasta sekä rangaistussäännöksen että sille sisällön antavan aineellisen veronormin soveltamisessa ja tulkinnassa.

Nykyisin rikoslain 32 luvun 6 §:ssä (61/2003) kuvattu rahanpesun tunnusmerkistö perustuu Wienin ja Strasbourgin sopimusten lisäksi EU-oikeuteen kuuluviin ns. ensimmäiseen rahanpesudirektiiviin ja eräiltä osin yhteisöpetossopimuksen toiseen pöytäkirjaan. Yhteisön arvonlisäverojärjestelmään ja tullilainsäädäntöön liittyvällä normistolla puolestaan voi olla ratkaiseva merkitys arvioitaessa sitä, ovatko rahanpesun ja sen esirikoksena olevan veropetoksen tunnusmerkistöt täyttyneet ja kuinka suuri on esirikoksella hankitun rahanpesun kohteeksi soveltuvan hyödyn määrä. Vaikka laillisuusperiaate rajaa säännösten soveltamista vastaajan vahingoksi, vastaajan eduksi tapahtuva tulkinta on laajemmin sallittua ja varsinkin yhteisön veronormien osalta saattaa joskus johtaa teon rangaistavuuden poistavaan lopputulokseen.

Verotusta koskevat aineelliset säännökset annetaan pääosin EY-oikeuden instrumenteilla eli tulleihin liittyvät asetuksilla ja arvonlisäveroihin liittyvät direktiiveillä. Rahanpesudirektiivin rikosoikeudellisia säännöksiä on täydennetty hallitusten välisessä yhteistyössä annetuilla instrumenteilla kuten yhteisillä toiminnoilla, puitepäätöksillä ja yhteisöjen taloudellisiin etuihin liittyvän yleissopimuksen toisella pöytäkirjalla. Seuraavassa niitä käsitellään vain yleisesti ja siinä laajuudessa kuin se on tutkimuksen aiheen kannalta tarpeellista rahanpesuun liittyvien instrumenttien merkityksen osoittamiseksi. Niiden vaikutuksia käsitellään myöhemmin tutkimuksen asianomaisissa kohdissa.

4.3.1 Rahanpesudirektiivit

Samaan aikaan kun Euroopan neuvostossa valmisteltiin Strasbourgin sopimusta, Euroopan yhteisöjen komissio antoi ehdotuksen neuvoston direktiiviksi rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoitukseen käyttämisen estämisestä.[260] Ehdotuksen taustalla oli pyrkimys torjua yhteisön sisällä rajat ylittävää rikollisuutta, erityisesti huumausainerikollisuutta, jota oli pidetty Euroopassakin huolestuttavana 1970-luvulta alkaen. Tavoitteena oli myös turvata jäsenvaltioiden rahoitusjärjestelmien eheys, puhtaus ja lahjomattomuus. Lisäksi pyrittiin estämään rahanpesijöitä käyttämästä hyväkseen yhteismarkkinoita ja sen vapauksia.[261] Jäsenvaltioita haluttiin myös estää ryhtymästä sellaisiin toimiin rahoitusjärjestelmiensä suojelemiseksi, jotka saattavat olla ristiriidassa yhteismarkkinoiden

260 COM(90) 106 final.
261 COM(90) 106 final s. 4.

luomisen kanssa.[262] Nämä tavoitteet, jotka säilyivät lähes muuttumattomina kaikissa kolmessa vuosina 1991, 2001 ja 2005 annetussa rahanpesudirektiivissä (91/308/ETY, 2001/97/EY ja 2005/60/EY), pyrittiin saavuttamaan pääosin rahanpesemisen preventiivisellä torjunnalla.[263] Kolmannessa rahanpesudirektiivissä ei enää tosin mainita järjestäytynyttä rikollisuutta rahanpesemisen torjunnan perusteena. Yhdysvaltoja vastaan kohdistetun terroristihyökkäyksen jälkeen syyskuussa 2001 kaikkia kansainvälisiä rahanpesemistä koskevia instrumentteja on kuitenkin leimannut järjestäytyneen rikollisuuden vastustamisen lisäksi Yhdysvaltain käymä terrorismin vastainen sota.

Toisin kuin Wienin ja Strasbourgin yleissopimuksissa, joissa viranomaisten välinen rikosoikeudellinen kansainvälinen yhteistyö nähtiin tehokkaaksi rahanpesemisen torjuntakeinoksi, rahanpesudirektiiveissä jäsenvaltiot sitoutuvat asettamaan tähän päämäärään tähtääviä velvollisuuksia pääasiassa yksityisille elinkeinonharjoittajille, aluksi lähinnä rahoituslaitoksille.[264] Direktiivien esikuvina ovat tältä osin olleet rahoitusjärjestelmien rahanpesemistarkoitukseen käyttämisen estämiseen keskittyneet Euroopan neuvoston ministerikomitean 27.6.1980 antama suositus, ns. Baselin periaatejulistus vuodelta 1988, ja FATFin antamat 40 rahanpesun vastaista suositusta.

Ensimmäisen rahanpesudirektiivin johdanto-osassa todetaankin, että vaikka rahanpesemistä on pääasiallisesti vastustettava rikosoikeudellisin keinoin ja kansainvälisellä yhteistyöllä, niiden ei tulisi olla ainoa rahanpesemisen torjuntatapa. Tämän vuoksi rahanpesudirektiivin pääpaino on rahanpesemisen estämisessä ja selvittämisessä ennen rikostutkinnan alkamista. Voidaan jopa sanoa, että pääosin direktiivin soveltamisala loppuu siihen, mistä Wienin ja Strasbourgin sopimusten alkaa.[265]

---

262 Rahanpesudirektiivin (91/308/ETY) johdanto-osa. Ks. rahanpesudirektiivin valmistelusta ja tavoitteista tarkemmin Magliveras 1998–1999 s. 97–107.

263 Vuonna 1994 myös kaikki EFTA-maat olivat implementoineet direktiivin. Euroopan unionin laajentumisen jälkeen vuonna 1995 EFTAn jäseniksi jäivät Islanti, Norja, Liechtenstein ja Sveitsi. Rahanpesudirektiivin määräykset ovat vaikuttaneet myös kaikkien ko. aikaan ja myöhemmin yhteisön jäsenyyttä tavoitelleiden valtioiden lakeihin. Euroopan unionin puolesta tehtyihin sopimuksiin pyritään myös ottamaan määräys siitä, että toisen sopimuspuolen tulee edistää kansallisesti rahanpesun torjuntaa. Varsinkin ns. veroparatiisivaltioita yritetään painostaa muuttamaan lainsäädäntöään rahanpesua estäväksi.

264 Direktiivin soveltamisala on 1 artiklassa rajattu luotto- ja rahoituslaitoksiin, joiden määritelmät olivat asianomaisissa direktiiveissä. Rahoituslaitoksille asetettavat päävelvollisuudet olivat komission ehdotuksen mukaan asiakkaan tunnistaminen, huolellisuusvelvollisuus epäiltäessä välitettävien liiketoimien perusteita ja velvollisuus yhteistoimintaan lainvalvontaviranomaisten kanssa. Ks. Cullen 1993 s. 40, jonka mukaan komission tarkoituksena oli, että jo ensimmäisessä rahanpesudirektiivissä ilmaistut velvollisuudet koskevat yleisesti koko rahoitusjärjestelmää. Yhdistyneissä kuningaskunnissa tämä tulkittiin niin, että määritelmä kattaa myös rahoituspalveluja tarjoavat asianajajat ja kaikki muutkin tahot, joiden toimintaan sovellettiin vuodelta 1986 ollutta The Financial Services Act - nimistä lakia.

265 Näin mm. Gilmore 2004 s. 194.

Rahanpesudirektiivistä ilmenee havainnollisesti rahanpesemisen torjunnan kaksijakoisuus ennaltaehkäisevään ja rikosoikeudelliseen torjuntaan. Aikaisemmin rahoituslaitosten itsesäätelyn varassa ollut rahanpesemisen preventiivinen torjunta on direktiivin pääasiallisen sääntelyn kohteena ja rikosoikeudellisten toimenpiteiden osalta tukeudutaan lähinnä Wienin ja Strasbourgin sopimuksiin. Direktiivi on myös osa unionin järjestäytyneen rikollisuuden vastaista toimintaa, koska sillä pyritään estämään laittomien varojen pääsy lailliseen talouteen.[266] Kaksijakoisuutta korostaa vielä yhteisön rikosoikeudellista toimivaltaa koskeva kiista, jonka seurauksena rahanpesemistä on säännelty direktiivin lisäksi myös yhteisellä toiminnalla ja rahanpesupuitepäätöksellä.

Ensimmäistä rahanpesudirektiiviä (91/308/ETY) vuonna 1991 säädettäessä komissio ehdotti, että direktiivillä jäsenvaltiot velvoitettaisiin säätämään kaikista vakavista rikoksista saadun rikoshyödyn peseminen rangaistavaksi.[267] Komissio esitti direktiivin oikeusperustana käytettäväksi perustamissopimuksen 57 artiklaa, joka viittasi palveluiden vapaaseen liikkumiseen yhteisössä. Varsinkin Yhdistyneiden kuningaskuntien hallitus piti rahanpesudirektiivin toimivaltaperusteen muotoilua epäonnistuneena, koska yhteisöllä ei ollut rikosoikeudellista toimivaltaa, jota direktiivin sanamuoto olisi edellyttänyt. Komission näkemyksen mukaan yhteisö saattoi kuitenkin ulottaa toimivaltansa myös rikosoikeuden alalle silloin, kun se oli välttämätöntä yhteisön tavoitteiden saavuttamiseksi. Komission kantaa tukivat myös yhteisöjen tuomioistuimen eräissä asioissa antamat ratkaisut.[268]

Koska eräät jäsenvaltiot eivät voineet toimivaltakiistan vuoksi hyväksyä komission ehdotuksessa ollutta velvoitetta rahanpesemisen kriminalisoimisesta, rahanpesudirektiiveissä ei nimenomaisesti säännellä rahanpesusta rikosoikeudellisesti. Siinä velvoitetaan ainoastaan kieltämään rahanpesu, mikä voidaan toteuttaa myös hallinnollisesti. Direktiivin johdanto-osaan jäi kuitenkin maininta Wienin ja Strasbourgin sopimusten rahanpesun kriminalisointia koskevista määräyksistä, minkä on katsottu tarkoittavan, että direktiivin tavoitteena on saattaa voimaan varsinkin Strasbourgin sopimuksesta ilmenevät rahanpesun repressiiviset torjuntakeinot.[269] Parlamentti vaati lisäksi oikeuttamisperusteeksi

---

266 Näin mm. Stessens 2007 s. 203–204.

267 COM (90) 106 final. Article 2: Member States shall ensure that money laundering of proceeds from any serious crime is treated as a criminal offence according to their national legislation. Ks. rahanpesudirektiivin valmistelusta Magliveras 1998–1999 s. 94–97.

268 Esimerkiksi asia 68/88 komissio v. Helleenien tasavalta (1989) ECR 2965, joka rahanpesudirektiivistä keskusteltaessa oli varsin tuore. Ks. lähemmin Cullen 1993 s. 37–38, jonka käsityksen mukaan Yhdistyneiden kuningaskuntien hallitus oli väärässä, kun se katsoi, ettei yhteisöllä ollut rahanpesudirektiiviin liittyen rikosoikeuden alalla toimivaltaa, vaikka direktiivin tarkoitus oli yhteisön tavoitteiden mukainen. Hänen mukaansa myös Yhdistyneissä kuningaskunnissa oli hallituksen kannasta eriäviä mielipiteitä. Mm. The House of Lords Committee yhtyi komission näkemykseen yhteisön rikosoikeudellisesta toimivallasta rahanpesudirektiiviä säädettäessä.

269 Rizkalla 1998 s. 116.

lisättäväksi perustamissopimuksen 100a artiklan, jonka jälkeen direktiivin voidaan katsoa suojaavan myös yhteisön sisämarkkinoita väärinkäytöksiltä.[270]

> Rahanpesemisen torjuntaa koskeva yhteisön lainsäädäntö on annettu direktiivillä, koska ennen Maastrichtin sopimusta direktiivit olivat ainoa instrumentti, joilla voitiin määritellä epätoivottu käyttäytyminen ja velvoittaa jäsenvaltiot sanktioimaan se tehokkaasti. Vaikka jäsenvaltioille jäikin mahdollisuus kansallisesti päättää keinot ja muodot, joilla sanktiointi täytäntöönpantiin, toimenpidevelvoitteet saattoivat sisällöltään olla sellaisia, ettei jäsenvaltioille jäänyt käytännössä muuta mahdollisuutta kuin käyttäytymisen kriminalisoiminen.[271] Tulevaisuudessa, jos Lissabonin sopimus tulee vuonna 2009 voimaan, kaikki rahanpesemistä koskevat päätökset unionissa tehdään ilmeisesti määräenemmistöllä direktiivejä hyväksi käyttäen.

Yhteisön rikosoikeudellista toimivaltaa koskevasta kiistasta huolimatta jäsenvaltiot ilmaisivat tarkoituksensa sitoutua rahanpesemisen kriminalisoimiseen antamalla hallitusten välisen julistuksen, jossa ne ilmoittivat ryhtyvänsä kaikkiin tarvittaviin rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin 31.12.1992 mennessä täyttääkseen velvollisuutensa, jotka perustuivat Wienin ja Strasbourgin sopimuksiin sekä rahanpesudirektiiviin. Komissio katsoi, että Euroopan yhteisön virallisessa lehdessä yhdessä julkaistut julistus ja direktiivit riittivät takaamaan sen, että jäsenvaltiot kriminalisoivat rahanpesun.[272] Näin sittemmin tapahtuikin, koska jäsenvaltiot eivät sinänsä vastustaneet rahanpesemisen kriminalisoimista, vaan halusivat estää ennakkotapauksen syntymisen yhteisön toimivallasta rikosoikeuden alalla. Ensimmäistä rahanpesudirektiiviä muutettiin vuosina 2001 ja 2005 annetuilla toisella ja kolmannella rahanpesudirektiivillä, jolloin noudatettiin samaa säätämismenettelyä. Kuten aikaisemmin todettiin, komission kannan mukaan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisu C176/03 vaikuttaa myös rahanpesudirektiivin (91/308/ETY) oikeuttamisperusteeseen.

---

270 Cullen 1993 s. 37.

271 Yhteisön rikosoikeudellisesta toimivallasta käydyn kiistan takia myös vuonna 1987 valmistellun sisäpiirikauppadirektiivin (89/592/ETY) sanamuotoa jouduttiin Saksan vaatimuksesta muuttamaan siten, että siinä ei mainita rikosoikeudellisia sanktioita direktiivin rikkomisen seuraamuksina, ks. Magliveras 1998–1999 s. 100–101. Direktiivi (89/592/ETY) on korvattu vuonna 2005 voimaan tulleella Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä (2003/6/EY) sisäpiirikaupoista ja markkinoiden manipuloinnista sekä siihen liittyvillä täytäntöönpanodirektiiveillä ja -asetuksella. Ks. lähemmin vanhan direktiivin osalta Kurenmaa 2003 erit. s. 26–27 ja uuden MAD-direktiivin osalta Häyrynen 2006a s. 18–23.

272 COM(95)54 final s. 4. Ks. myös COM(1998) 401 final s. 5–7. Ks. rahanpesemistä koskevien instrumenttien täytäntöönpanosta jäsenvaltioissa KOM(2004)230 ja KOM(2006)72.

4.3.2 Rahanpesu- ja konfiskaatiopuitepäätökset sekä yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja

Jäsenvaltioiden oikeudellista yhteistyötä tehtiin Maastrichtin sopimuksen voimaan tuloon vuoteen 1993 saakka jäsenvaltioiden välisenä keskinäisenä yhteistyönä, epävirallisina järjestelyinä ja Euroopan neuvostossa, koska yhteisön perustamissopimuksessa ei ollut sitä koskevia säännöksiä. Tämä menettely koettiin kuitenkin epätyydyttäväksi. Maastrichtin sopimuksen voimaan tulon jälkeen rikosoikeudellinen yhteistyö pyrittiin toteuttamaan hallitusten välisenä yhteistyönä kolmannen pilarin instrumentteja hyväksi käyttäen.[273] Näillä instrumenteilla on esimerkiksi rahanpesun esirikosten määrittelyn osalta ollut vaikutusta myös rahanpesudirektiivin sisältöön vuoden 1991 jälkeen.[274]

Hallitusten välisessä yhteistyössä puitepäätöksillä voidaan lähentää jäsenvaltioiden lainsäädäntöä rikosoikeuden alalla. Ennen Amsterdamin sopimusta vastaava vaikutus oli yhteisillä toiminnoilla. Puitepäätös velvoittaa saavutettavaan tulokseen nähden kuten direktiivitkin, mutta sillä ei ole välitöntä oikeusvaikutusta.[275] Puitepäätöksellä voi kuitenkin olla yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-105/03 Pupino antaman ratkaisun perusteella tulkintavaikutusta kansallisen lain sisältöön.[276] Jäsenvaltiot voivat tehdä myös kolmannessa pilarissa yleissopimuksia asioista, joissa unionilla ei ole lainsäädäntövaltaa mutta jotka koskevat yhdentymiskehitystä, kuten rikosoikeuden lähentämisestä.[277]

Hallitusten välisessä yhteistyössä annetuista instrumenteista Suomessa rahanpesun tunnusmerkistöön on merkittävimmin vaikuttanut yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta vuonna 1995 tehdyn yleissopimuksen toinen pöytäkirja.[278] Yhteisöpetossopimuksen tavoitteena oli jäsenvaltioiden yhteistyön vahvistamisen lisäksi myös yhtenäistää rikosoikeudellinen määritelmä yhteisöpetokselle.[279]

---

273 Ks. lähemmin Maastrichtin sopimuksen uudistuksista Joutsamo ym. 2000 erit. s. 7–13, Eerola – Mylly – Saarinen 1997 s. 9–28 ja Aalto – Joutsamo – Pimiä 1995 s. 2–3.

274 Ks. kolmannen pilarin instrumenttien asemasta, oikeusvaikutuksista ja sovellettavuudesta jäsenvaltioiden oikeudessa, Salminen 2007 s. 863–888 ja kolmannen pilarin yhteistyöstä Nuotio 2007b s. 1106–1109.

275 Ks. esim. Prechal 2005 s. 320. Salminen 2007 s. 869 on pitänyt erikoisena ratkaisuna sitä, että välitön oikeusvaikutus on puitepäätösten osalta mahdotonta. Yksityisen kannalta se Salmisen mukaan tarkoittaa sitä, että yksityinen ei voi suoraan vedota puitepäätöksen säännökseen, joka tuottaisi hänelle prosessuaalisesti edullisemman aseman.

276 Asia C-105/03 Pupino (2005) ECR I-5285.

277 Jääskinen 2007 s. 342.

278 Yhteisöjen taloudellisten etujen suojelu on toteutettu siten, että asiaa koskevista hallinnollisista toimenpiteistä ja seuraamuksista säädetään neuvoston asetuksessa Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta. Rikosoikeudellisista toimista sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta ja keskinäisestä yhteistyöstä säädettiin kolmannen pilarin alalla tehdyssä 26.7.1995 allekirjoitetussa yleissopimuksessa yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta, nk. yhteisöpetossopimuksessa.

279 Ks. lähemmin Delmas-Marty 1998 s. 108–110, erit. yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamiseen liittyneestä Corpus Juris -hankkeesta s. 110–115. Suomessa yhteisöjen taloudellisten

Toinen pöytäkirja puolestaan pyrki turvaamaan sen, että jäsenvaltioiden lainsäädännössä säädetään rangaistavaksi teoksi petoksella tai lahjonnalla saatuun hyötyyn kohdistuva rahanpesu, joka vahingoittaa tai on omiaan vahingoittamaan Euroopan yhteisöjen taloudellisia etuja, sekä säädetään mahdolliseksi näin saadun hyödyn tuomitseminen menetetyksi. Rahanpesulla pöytäkirjassa tarkoitettiin rahanpesudirektiivissä (91/308/ETY) määriteltyjä tekoja, jotka liittyvät petoksella ainakin törkeissä tapauksissa ja lahjuksen antamisella tai ottamisella saatuun hyötyyn.[280] Suomessa toisen pöytäkirjan velvoitteiden perusteella on säädetty rangaistavaksi myös sellaisia tekoja, kuten salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi, joiden kriminalisoimiseen voitaisiin tulkita myös rahanpesudirektiivin velvoittaneen.

Vuonna 2001 annetulla rahanpesupuitepäätöksellä (2001/500/YOS) ja sitä edeltäneellä rahanpesua koskeneella yhteisellä toiminnalla (98/699/YOS) pyritään puolestaan parantamaan jäsenvaltioiden mahdollisuuksia estää järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa ja vakavien talousrikosten tekemistä tehostamalla yhteistyötä, jolla rikoksella saatu omaisuus voidaan tunnistaa, jäljittää, jäädyttää, takavarikoida ja tuomita menetetyksi. Tähän päämäärään pääsemiseksi jäsenvaltioiden on varmistettava, että niiden rikosoikeudelliset säännökset ja menettelyt vastaavat mahdollisimman hyvin toisiaan erityisesti varojen menetetyksi tuomitsemisen osalta. Lisäksi kaikissa jäsenmaissa olisi määriteltävä rahanpesun esirikokset yhtenäisesti ja riittävän kattavasti.[281] Suomessa rahanpesupuitepäätöksen määräykset voivat saada merkitystä erityisesti liittyen rahanpesusta tuomittavan vankeusrangaistuksen määrään ja rahanpesun kohteen konfiskoimiseen.

Aikaisemmilla järjestäytyneen ja vakavan rikollisuuden torjuntaan tähtäävillä konfiskaatiota koskevilla unionin säädöksillä ei ollut voitu riittävästi varmistaa tehokasta rajat ylittävää yhteistyötä menetetyksi tuomitsemisen osalta. Tämän vuoksi vuonna 2005 tehdyssä konfiskaatiopuitepäätöksessä (2005/212/YOS) asetetaan jäsenvaltioille velvoite varmistaa, että niiden menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön perusteella voidaan tuomita osaksi tai kokonaan menetetyksi ainakin rikoksentekovälineet ja sellaisen rikoksen tuottama hyöty, josta voi seurata yli yhden vuoden pituinen vankeusrangaistus, tai tällaisen omaisuuden arvo.[282] Suomessa on katsottu, että puitepäätös ei juuri edellytä lainsäädäntömuutoksia. Sillä voi kuitenkin olla merkitystä silloin, kun arvioidaan jäsenvaltion velvollisuutta mahdollistaa myös rahanpesun kohteen arvokonfiskaatio. Tähän palataan myöhemmin menettämisseuraamuksia koskevassa jaksossa.

---

etujen rikosoikeudellinen suojaaminen on toimeenpantu säätämällä rikoslain 29 luvun 9 §:n määritelmäsäännös, jolla saman luvun 1 §:ssä tarkoitetun veropetoksen ja 5 §:ssä tarkoitetun avustuspetoksen tunnusmerkistön soveltamisala ulotetaan myös yhteisöjen taloudellisiin etuihin.

280 Yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja johdanto-osa ja artikla 1(e).

281 Yhteinen toiminta (98/699/YOS) ja rahanpesupuitepäätös (2001/500/YOS) johdanto-osa.

282 Konfiskaatiopuitepäätös (2005/212/YOS) johdanto-osa (9) ja (10) ja artikla 2.

Kuten edellä kohdassa 3.2.2 jo todettiin, yleissopimuksen tai puitepäätöksen säännöksillä ei ole välitöntä oikeusvaikutusta, mutta kansalliset viranomaiset voivat olla velvollisia tulkitsemaan kansallista lakia yhdenmukaisesti niiden kanssa. EU-oikeuden tulkintavaikutukseen palataan myöhemmin.

4.3.3 Arvonlisäverodirektiivi

Arvonlisäverodirektiivillä voi olla merkitystä rahanpesun esirikoksena olevan verorikoksen tunnusmerkistön täyttymisessä. Direktiivin tarkoituksena on poistaa jäsenvaltioiden väliset verotukseen liittyvät syrjivät tai suojaavat käytännöt ja vähentää kaupan esteitä, jotka perustuvat jäsenvaltioiden verojärjestelmien eroihin.[283] Aikaisemmin merkittävin välillisen verotuksen alalla annettu direktiivi oli vuonna 1977 hyväksytty kuudes arvonlisäverodirektiivi.[284] Nyttemmin arvonlisäverodirektiivit on koottu yhteen vuonna 2007 voimaan tulleeseen uuteen arvonlisäverodirektiiviin.[285]

> Verorajat poistuivat jäsenvaltioiden väliltä vuoden 1993 alusta, jolloin tuonnin verollisuus ja viennin verottomuus lakkasi lopullisesti jäsenvaltioiden välisessä kaupassa (ks. Neuvoston direktiivi yhteisen arvonlisäverojärjestelmän täydentämisestä ja direktiivin 77/388/ETY muuttamisesta verotuksellisten rajojen poistamiseksi 91/680/ETY). Yhteisökaupassa arvonlisäverotus perustuu kuitenkin edelleen määrittelemättömän pituisen siirtymäkauden ajan määränpäämaaperiaatteeseen. Lopullisessa arvonlisäverojärjestelmässä on tarkoitus siirtyä alkuperämaaperiaatteen mukaiseen verotukseen. Alkuperämaaperiaatteeseen siirtyminen vähentäisi luultavasti arvonlisäveroon nykyisin kohdistuvia väärinkäytöksiä ja veronkiertoa, kun tavara ei enää kulkisi yhteisön alueella verotta.[286]

Arvonlisäverodirektiivillä saattaa edellä todetuin tavoin olla merkitystä myös niissä rahanpesurikoksia koskevissa tapauksissa, joissa esirikoksena on arvonlisäveron välttämiseen perustuva veropetos. Tämä johtuu siitä, että useat direktiivin säännökset ovat sisällöltään siten selkeitä ja täsmällisiä, että niillä voi olla välittömiä oikeusvaikutuksia. Verovelvollinen voi näin ollen vedota niihin kansallisessa tuomioistuimessa, jos jäsenvaltion arvonlisäverolaki on direktiivin selkeän määräyksen kanssa ristiriidassa. Vaikka tavaran ja palvelun myyntiin ja tavaran maahantuontiin sovelletaankin kansallista arvonlisäverolakia, direktii-

---

283 Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä tämä on todettu asiassa 171/78 komissio v. Tanska (1980) ECR 447 kohta 20. Ks. tarkemmin arvonlisäverotuksesta EY-oikeudessa Salminen – Urpilainen 2007 s. 355–358.

284 Kuudes neuvoston direktiivi 77/388/ETY, annettu 17 päivänä toukokuuta 1977, jäsenvaltioiden liikevaihtoverolainsäädännön yhdenmukaistamisesta.

285 Neuvoston direktiivi yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä (2006/112/EY).

286 Ks. lähemmin Salminen – Urpiainen 2007 s. 357–358 ja Rother 2003 s. 57–71.

villä voi olla myös tulkintavaikutusta kotimaisessa arvonlisäverotuksessa. Harmonisoinnin perustavoitteet, kuten henkilöiden ja tavaroiden vapaa liikkuvuus sekä kaksinkertaisen verotuksen poistaminen, on otettava huomioon myös kansallisia säännöksiä sovellettaessa.[287] Arvonlisäveroasioissa annetut yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisut sitovat näin ollen veroviranomaisten lisäksi myös rikosprosessiketjun eri toimijoita verorikosasioissa.

Arvonlisäverojärjestelmän perusta ovat arvonlisäverovelvollisuus ja vähennysoikeus.[288] Verorikosasioissa tunnusmerkistön täyttymiseen liittyvät epävarmuudet koskevat usein verolain soveltamisalaa ja vähennysoikeuden syntymistä. Veropetokseen ei voi syyllistyä se, jonka toiminta ei ole verollista tai joka on menetellyt arvonlisäverodirektiivin kanssa sopusoinnussa olevan kansallisen arvonlisäverolain vähennysoikeutta koskevien säännösten mukaisesti. Koska vähennysoikeuden tarkoituksena on vyöryttää arvonlisävero seuraavalle tuotanto- tai jakeluportaalle ja edelleen kuluttajalle, se on kuitenkin erityisen herkkä väärinkäytöksille.

Suomen liittyessä vuonna 1995 Euroopan unioniin Suomen arvonlisävero- ja valmisteverojärjestelmä mukautettiin yhteisön verojärjestelmään. Molemmat verojärjestelmät muuttuivat tuolloin huomattavasti, kun Suomesta tuli osa yhteisön sisämarkkinoita, joilla ryhdyttiin soveltamaan kotimaan kaupasta ja kolmansien maiden kaupasta eroavia erityisiä sisäkaupan säännöksiä.[289] Arvonlisäveroa on unioniin liittymisen jälkeen tullut suorittaa liiketoiminnan muodossa Suomessa tapahtuvasta tavaran ja palvelun myynnistä, Suomessa tapahtuvasta tavaran maahantuonnista ja Suomessa tapahtuvasta tavaran yhteisöhankinnasta.[290] Verorikosoikeuden näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että myös veropetoksen tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa on otettava huomioon, sovelletaanko lainvastaiseksi epäiltyyn myyntiin tai maahantuontiin kotimaan kaupan, sisäkaupan vai kolmansien maiden kanssa käytävän kaupan säännöksiä.

---

287 Rother 2003 s. 156.

288 Arvonlisäverovelvollisuus tarkoittaa sekä arvonlisäverolainsäädännön soveltamisalaa että verovelvolliselta ja toiminnalta edellytettyjä tiettyjä ominaisuuksia. Ks. lähemmin Linnakangas – Juanto 2004 s. 19–44, Rother 2003 s. 173–381, Äärilä – Nyrhinen 2002 s. 29–124.

289 Arvonlisäverolakia muutettiin laeilla 1218/1994 ja 1486/1994. Vuonna 1995 tulivat voimaan myös valmisteverotuslaki (1469/1994), L nestemäisten polttoaineiden valmisteverosta (1472/1994), L alkoholi- ja alkoholijuomaverosta (1471/1994) ja L tupakkaverosta (1470/1994). Keskeisin valmisteverotusta koskeva direktiivi on neuvoston direktiivi valmisteveron alaisia tuotteita koskevasta yleisestä järjestelmästä sekä näiden tuotteiden hallussapidosta, liikkumisesta ja valvonnasta (92/12/ETY), nk. järjestelmädirektiivi. Eri tuoteryhmiä koskevista määräyksistä on annettu omat direktiivinsä. Välittömään verotukseen yhteisön oikeuden ei uskottu juuri vaikuttavan yritysverotusta lukuun ottamatta. Unionioikeus on kuitenkin vaikuttanut välittömän verotuksen alalla ennakoitua enemmän, ks. lähemmin esim. Salminen – Urpilainen 2007 s. 360–363, Andersson 2005 s. 29–47, Äimä 2003 s. 213, 221 ja Tikka 2003 s. 1188–1191.

290 Arvonlisäverolain 1 § 1 (1501/93). Tavaran maahantuonnista, yhteisömyynnistä ja yhteisöhankinnasta säädettiin lailla 1486/1994. Ks. lähemmin Suomen arvonlisäverojärjestelmästä Linnakangas – Juanto 2004 ja Rother 2003 s. 213–224.

Kotimaisessa oikeuskäytännössä esimerkki yhteisön veronormien vaikutuksesta verorikosasiassa on korkeimman oikeuden jo aiemmin mainittu ratkaisu KKO 2004:58, jossa vastaajan ei voitu katsoa syyllistyneen veropetokseen siltä osin kuin hänen menettelynsä perusteella ei alun perinkään autoa maahan tuotaessa olisi voitu määrätä autoveroa ja arvonlisäveroa, autoveron syrjivän luonteen takia. Siltä osin kuin autovero ei ollut syrjivä, vastaaja voitiin tuomita veropetoksesta rangaistukseen sekä autoveron että sille laskettavan arvonlisäveron osalta.

4.3.4 Yhteisön tullilainsäädäntö

Rikosoikeudellisesti mielenkiintoisimpia yhteisön oikeuden oikeuslähteitä ovat direktiivien lisäksi asetukset, joita annetaan aloilla, joilla yhteisön toimivalta on yksinomainen tai laaja, kuten maatalous-, kilpailu- tai kauppapolitiikassa. Asetukset ovat yleisesti ja suoraan sovellettavia, sitovia normeja. Sen lisäksi, että yksityiset voivat vedota näihin välittömän oikeusvaikutuksen omaaviin säännöksiin, ne myös rajaavat kansallisten rangaistussäännösten soveltamisalaa samalla kun antavat niille sisällön.

Edellä esitetty koskee erityisesti tämän tutkimuksen aiheen kannalta tärkeää yhteisön tullilainsäädäntöä. Tavaroiden vapaan liikkuvuuden toteuttamiseksi Rooman sopimuksella perustettiin tulliliitto, jonka päämääränä oli tuolloin jäsenvaltioiden välisten tullien ja vaikutukseltaan vastaavien maksujen poistaminen ja yhteisen tullitariffin toteuttaminen suhteessa kolmansiin maihin.[291] Samalla jäsenvaltioiden väliltä poistettiin määrälliset rajoitukset.[292]

Tulliliitossa tuonti- ja vientitulleja sekä niitä vaikutukseltaan vastaavia maksuja ja jäsenvaltioiden välisten määrällisten rajoitusten kieltämistä koskevia määräyksiä sovelletaan jäsenvaltioiden alueelta peräsin oleviin tuotteisiin sekä sellaisiin kolmansista maista tuleviin tuotteisiin, jotka ovat jäsenvaltioissa vapaassa vaihdannassa. Kolmansista maista tulevat tavarat ovat vapaassa vaihdannassa ainoastaan, jos ne on tuotu yhteisön alueelle sääntöjen mukaisesti ja niistä on kannettu tullit tai vastaavat maksut.

Pääsääntöisesti asetukset ovat suoraan sovellettavaa yhteisön oikeutta ja niiden täytäntöönpano on kielletty. Koska rikosoikeudellisen toimivallan katsotaan kuuluvan jäsenvaltioiden suvereniteettiin, yhteisö ei voi asetuksilla säätää rikosoikeudellisista menettelyistä. Asetuksessa saatetaan tosin velvoittaa jäsen-

---

291 Tulleja vaikutukseltaan vastaavia maksuja ovat yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella kaikki kotimaisille tai ulkomaisille tavaroille asetetut verot ja maksut, joiden perusteena on valtion rajan ylittäminen. Tällainen vero tai maksu ei ole arvonlisävero tai autovero, joka on osa yleistä sisäistä vero- ja maksujärjestelmää. Ks. tarkemmin Rother 2003 s. 113–119.

292 Yhteisöjen tulliliitto toteutui etuajassa vuonna 1968, jolloin oli otettu käyttöön yhteinen tullitariffi kolmansiin maihin nähden.

valtio täydentämään sitä tehokkailla ja riittävillä seuraamuksilla, mutta jäsenvaltion harkintaan jäävät tällöin sanktioinnin keinot ja muodot.[293] Jäsenvaltio voi harkintansa mukaan käyttää tällöin siviilioikeudellisia, hallinnollisia, rikosoikeudellisia tai kurinpidollisia sanktioita.[294] Yhteisön oikeus edellyttää ainoastaan, että sanktiointi vastaa samanlaisesta menettelystä kansallisessa laissa määrättyä seuraamusta, on tehokas, täyttää suhteellisuusperiaatteen vaatimukset, ei ole syrjivä ja että se toteutetaan tarkoituksenmukaisella tavalla.

> Sanktioiden suhteellisuuden on katsottu tarkoittavan sitä, että seuraamus on välttämätön ja se on oikeassa suhteessa sillä tavoiteltuihin hyväksyttäviin päämääriin, erityisesti tehokkuuteen ja varoittavuuteen.[295] Tehokkuus edellyttää, että seuraamuksen määrääminen ja sillä tavoiteltujen päämäärien saavuttaminen ei saa olla käytännössä mahdotonta tai liian vaikeaa, ja vakuuttavuus, että EY-oikeuden rikkojan on todella jouduttava pelkäämään seuraamuksen määräämistä.[296] Tämän vuoksi on pidetty mahdollisena, että erityisesti sanktioiden vakuuttavuuskriteerin tulkinta voi johtaa yhteisön oikeuteen perustuvien kansallisten rangaistussäännösten ankaroitumiseen.[297]

4.3.4.1 Blankosääntely ja tulliveropetokset

Asetusten täytäntöönpanokieltoa ei voida aina täysin noudattaa, jos jäsenvaltio haluaa kriminalisoida asetuksessa tarkoitetun käyttäytymisen ja käyttää rikosoikeudellista rangaistusta. Kun asetuksessa ei voida asettaa kenellekään rikosvastuuta, siitä on säädettävä kansallisessa laissa, jossa myös rangaistava menettely on laillisuusperiaatteen vaatimusten mukaisesti pyrittävä kuvaamaan. Käytännössä asetus tällöin ainakin osittain pannaan kansallisesti täytäntöön.

Ongelma saatetaan pyrkiä ratkaisemaan käyttämällä ns. blankorangaistussäännöstä. Näin vältetään kansallisen säännöksen poikkeaminen tai suoranainen ristiriita asetukseen nähden. Haittana on se, että jäsenvaltio joutuu tällöin

---

293 Ks. esim. Asp 2002 s. 31–32, jonka mukaan lojaliteettiperiaatteesta ja assimilaatioperiaatteesta voi seurata jäsenvaltion velvollisuus kriminalisoida yhteisön säännöksessä tarkoitettu käyttäytyminen.

294 Ks. Trechsell 2005 s. 30, joka toteaa, että luonteeltaan kurinpidolliset rangaistukset jäävät ainoina sanktioina Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle.

295 Seuraamusten suhteellisuutta arvioitaessa on huomattava, että yhteisön oikeudessa sen määritelmä on hallinto-oikeudellinen, ei rikosoikeudellinen. Ks. suhteellisuusperiatteesta EY-oikeudessa esim. Asp 1998 s. 81 ja 110–111.

296 Ks. Ojanen 2006 s. 116–118 ja 2007 s. 40–41. Ks. myös Asp 2002 s. 31, joka katsoo, että on erittäin epäselvää, mitä muuta sanktioinnin tehokkuus, suhteellisuus ja vakuuttavuus tarkoittavat kuin sitä, että yleisesti yhteisön etujen suoja ei saa olla liian heikko.

297 Näin mm. Asp 1998 s. 56–58 ja 2002 s. 61–62. Ks. myös rangaistusten yhdenmukaistamisesta EU:ssa Melander 2002 s. 966–973. Melander katsoo, että kriminaalipoliittisesti tulkiten unionioikeudessa tapahtuva yhteisten vähimmäissääntöjen vahvistaminen näyttää sisältävä ajatuksen rikosoikeudellisten järjestelmien ankaroittamisen tarpeellisuudesta, ks. Melander 2005 s. 223 alav. 40.

tinkimään laillisuusperiaatteen rangaistussäännöksille asettamista vaatimuksista, kun rangaistavan käyttäytymisen ala ei selviä suoraan tunnusmerkistöstä.

Yhteisön asetuksella säädettyjä sanktionormeja ei kuitenkaan ole Suomessa pidetty ongelmallisina silloin, kun ne kohdistuvat sisämarkkinoilla toimiviin taloudellisiin toimijoihin, jotka osallistuvat esimerkiksi yhteisön johonkin tukiohjelmaan. Yksityisten yhteys yhteisön toimintaan on tällöin ammattiin tai taloudelliseen toimintaan liittyvää. Heiltä ei näissä olosuhteissa ole katsottu olevan kohtuutonta edellyttää yhteisön oikeuden tuntemusta.[298] Esimerkiksi tulli-, arvonlisä- ja valmisteverotukseen liittyvät yhteisösäännökset ovat kaikki normeja, joita sovelletaan pääosin elinkeinotoimintaan, jolloin niiden tunteminen on jopa edellytys kannattavan toiminnan harjoittamiselle. Tavallisesti blankokriminalisointeja joudutaan käyttämään ainakin silloin, kun niiden perusteena olevat asetukset ovat yksityiskohtaisia ja jatkuvasti muuttuvia. Oikeusturvan kannalta blankonormit eivät kuitenkaan ole tyydyttäviä.[299]

Mielestäni tyydyttävämpi ratkaisu on rinnastaa EY-oikeuden ja kansallisen lain rikkominen toisiinsa kuten Suomessa tehtiin, kun rikoslain 29 luvun 1 §:n veropetossäännöksen soveltamisalaan voi kuulua yhteisön tullilainsäädännön rikkominen ja 5 §:ssä tarkoitettu avustuspetossäännös turvaa myös yhteisön omia varoja. Soveltamisalan laajuus ilmenee 29 luvun 9 §:stä, joka määrittelee veron myös Euroopan yhteisöjen lukuun kannetuksi maksuksi, joka tilitetään Euroopan yhteisöille sisällytettäväksi Euroopan yhteisöjen yleiseen talousarvioon, Euroopan yhteisöjen hoidossa oleviin tai niiden puolesta hoidettuihin talousarvioihin.[300] Saman pykälän 2 momentin mukaan avustuksella tarkoitetaan taloudellista tukea, joka myönnetään muuhun kuin henkilökohtaiseen kulutukseen Euroopan yhteisöjen yleisestä talousarviosta, Euroopan yhteisöjen hoidossa olevista tai niiden puolesta hoidetuista talousarvioista.

---

298 Näin mm. Pöysti 1999 s. 221–222.

299 Suomen kansallisessa oikeudessa tällaisia blankokriminalisointeja ovat esimerkiksi tieliikennelain 105a § (521/1995), RL 46:1 säännöstelyrikos (706/1997) ja RL 48:5 (578/1995) luonnonsuojelurikos. Ks. blankosäänteltyä edellytettävistä vaatimuksista PeVM 25/1994 vp s. 8 ja blankosäänte lyn ongelmista lähemmin Frände 2005 s. 37–40 ja 42–45, ympäristörikosten osalta Pirjatanniemi 2005 s. 133–136, Viljanen, Veli-Pekka 2001 s. 321–323, Nuutila 1997 s. 53–56 ja Asp 2002 s. 292, joka tiivistää ongelman siten, että EY-oikeus on tuonut mukanaan rangaistussäännöksiä, joiden täydellistä sisältöä on mahdotonta selvittää. Ks. myös Delmas-Marty 1998 s. 101–102 viittaustekniikasta aiheutuvista ongelmista yhteisön tullilainsäädännössä kuvattuja menettelyjä kriminalisoitaessa Ranskan kansallisessa lainsäädännössä.

300 Euroopan yhteisön perustana on tulliliitto. Jäsenvaltioiden välisessä kaupassa kaikki tuonnissa ja viennissä kannettavat tullit tai niitä vaikutuksiltaan vastaavat maksut on kielletty. Tullialueeseen kuulumattomiin maihin sovelletaan kaikkien jäsenvaltioiden yhteistä tullitariffia. Tulleista kertyvät varat tuloutetaan yhteisölle, jonka omia varoja ne ovat. Jäsenvaltiot saavat kantamistaan tulleista noin 25 % suuruisen kantopalkkion. Tullien merkitys Suomen valtiontaloudelle on näin ollen menettänyt merkityksensä. Ks. lähemmin tulliverotuksesta ja tullilainsäädännön soveltamisalasta Sneck 2002 s. 1–2, 7–12.

Sääntelyn etuna on se, että kansallisia, harmonisoituja ja ylikansallisia veroja kohdellaan rikosoikeudellisesti samalla tavalla. Laillisuusperiaatteen vaatimukset täyttyvät, koska rangaistava menettely on säännöksissä kuvattu riittävän yksilöidysti, vaikka niille sisällön antavat aineelliset normit on pystyttävä johtamaan muualta lainsäädännöstä. Tekijä voi rangaistussäännöksen sisällön perusteella ennakoida, mikä on rangaistavuuden ala, jos hän rikkoo tai laiminlyö omaan toimintaansa liittyvän veronormin noudattamisen.

4.3.4.2 EU-oikeuden oikeuslähteet ja tulliveropetokset

Suomessa ns. tulliveropetosasioihin on sovellettu vuoden 1995 jälkeenkin rikoslain 29 luvun 1 §:ssä säädettyä veropetossäännöstä, koska tulli on vero, joka maksetaan kuljetettaessa tavaroita tullirajan yli, nykyisin ulkomaankaupasta kannettu vero.[301]

Suomen liittyessä Euroopan unionin jäseneksi yhteisön tullilainsäädäntöön kuuluvat asetukset, jotka sääntelevät kauppaa yhteisön ja kolmansien maiden välillä, tulivat myös Suomessa noudatettaviksi.[302] Tulleja koskevat säännökset on koottu neuvoston asetukseen (2913/92) ja sen soveltamisesta annettuihin säännöksiin.[303] Tullikoodeksi ja sitä täydentävät määräykset muodostavat yhteisön tullilainsäädännön, joka koskee pääasiassa varsinaista tullitoimintaa, tullin määräytymistä ja tullinkantoa.[304] Kansallinen tullilainsäädäntö kattaa useimmat viranomaisten toimivaltaa ja tullivalvontaa sekä kaikki tullihallintoa, tullimenettelyä ja tullirikoksia koskevat säännökset.[305] Tulliviranomaisten yhteisön ulkopuolelta tulevista hyödykkeistä tullien lisäksi kanta-

---

301 Linnakangas – Juanto 2004 s. 241.

302 Yhteisön tulliasioita koskeva toimivalta on jaettu siten, että ensimmäisen pilarin alle kuuluvan tullilainsäädännön ulkopuolelle jäävä hallinnollinen tulliyhteistyö kuuluu toistaiseksi Maastrichtin sopimuksen perusteella hallitusten väliseen yhteistyöhön kolmannen pilarin alla.

303 Yhteisön tullikoodeksi (2913/92/ETY), tullikoodeksin soveltamisasetus (2454/93/ETY), tullittomuusasetus (918/83/ETY) sekä TARIC-asetus (2658/87/ETY). Tullikoodeksia sovelletaan vain yhteisön tulleihin. Kansallisessa verolainsäädännössä voidaan kuitenkin säätää myös tullilainsäädännön soveltamisesta muussa verotuksessa. Esimerkiksi valmisteverotuslain (1469/1994) 4 §:ssä säädetään tilanteista, joissa valmisteveron alaisiin tuotteisiin sovelletaan, mitä tullista säädetään tai määrätään. Tullikoodeksin alueellinen soveltamisala poikkeaa lisäksi osittain yhteisön arvonlisä- ja valmisteveroalueesta. Suomen osalta Ahvenanmaa kuuluu yhteisön tullialueeseen, mutta ei arvonlisävero- ja valmisteveroalueeseen. Tullikoodeksia ollaan uudistamassa, ks. lähemmin KOM/2005/0608 lopull ja yhteinen kanta (EY) N:o 17/2007.

304 Yhteisössä kannetaan sekä tuontitullia että vientitullia, joista tuontitulli on huomattavasti merkittävämpi. Tullikoodeksin tuontitullikäsite kattaa varsinaisten tuontitullien lisäksi myös muut vaikutukseltaan vastaavat maksut, joita ovat esimerkiksi yhteisön maatalouspolitiikan mukaiset tuontimaksut. Ks. tarkemmin tavaroiden tuonnista yhteisön tullialueelle Sneck 2002 s. 23–34, Linnakangas – Juanto – Laatikainen 1995 s. 198–268.

305 Linnakangas – Juanto 2004 s. 245. Yhteisön tullilainsäädäntöä täydentämään on Suomessa säädetty tullilaki (1466/1994). Ks. HE 257/94 vp tullilaiksi ja laiksi tullilaitoksesta annetun lain muuttamisesta.

> mat muut verot ja maksut perustuvat pääosin kansallisiin lakeihin, jotka on yhteisön jäsenvaltioissa harmonisoitu direktiivien vaatimusten mukaisesti. Tällaisia lakeja ovat esimerkiksi arvonlisäverolaki (1501/1993) ja eräät valmisteverolait.[306]

Kun tullikoodeksin ja siihen perustuvien säännösten perusteella määräytyy esimerkiksi veron peruste ja sen määrä, kansalliset viranomaiset joutuvat aina tulliveropetosasiassa soveltamaan myös yhteisön oikeutta arvioidessaan veropetoksen seuraustunnusmerkin täyttymistä.[307] Veropetoksen tunnusmerkistön täyttymiseen vaikuttavat myös tullikoodeksissa olevat tullivelkaa, sen syntymistä ja lakkaamista koskevat säännökset, joilla on merkitystä arvioitaessa veropetoksen täyttymistä tai jäämistä yritykseksi. Esimerkiksi tavaraa maahan tuotaessa tullivelka syntyy, kun tavara luovutetaan vapaaseen liikkeeseen eli tulli-ilmoitus hyväksytään, ei silloin kun se tuodaan maahan. Lisäksi tullivelka lakkaa, jos tavara takavarikoidaan. Teko, joka on tapahtunut ennen tavaran luovuttamista vapaaseen liikkeeseen, voi näin ollen täyttää veropetoksen tunnusmerkistön vain yritysasteisena. Jos tavara kuitenkin tuodaan yhteisön tullialueelle säännösten vastaisesti, tuontitullivelka syntyy jo tavaraa tullialueelle tuotaessa.

Tullikoodeksi rajaa myös kansallisen veropetosäännöksen soveltamisalaa. Esimerkiksi tullikoodeksin mukaan ns. kauttakuljetuksessa oleville tupakalle ja alkoholille on tullivelan maksamisesta annettava vakuus, joka tullikoodeksin ja sen soveltamisasetuksen perusteella määrätään ns. petosriskeille alttiille tavaroille täysimääräisenä.[308] Vakuusmaksu vastaa tavarasta kannettavia tulleja, valmisteveroja ja arvonlisäveroa, jotka näillä tuotteilla ovat varsin korkeat. Vakuuden tarkoituksena on sen varmistaminen, että ko. verot ja maksut tulevat suoritetuiksi, vaikka tavara jäisikin ilmoituksen vastaisesti yhteisön alueelle. Kun tavara poistuu yhteisöstä, vakuusmaksu palautetaan. Vakuusmaksu ei ole vero,

---

306 Harmonisoituja valmisteverolakeja ovat L nestemäisten polttoaineiden valmisteverosta (1472/1994), L alkoholi- ja alkoholijuomaverosta (1471/1994) ja L tupakkaverosta (1470/1994). Kansallisia valmisteverolakeja ovat L sähkön ja eräiden polttoaineiden valmisteverosta (1260/1996) sekä L virvoitusjuomaverosta (1474/1994). Myös harmonisoiduissa valmisteverolaeissa voi olla kansallisia säännöksiä. Valmisteverotuksen toimittamisesta ja valvonnasta vastaa tullihallinto.

307 Tässä tulliveropetoksella tarkoitetaan tekoa, jolla on vältetty tai yritetty välttää nimenomaan tulleja. Yleisesti tulliveropetokseksi määritellään myös teot, joissa veronvälttäminen kohdistuu muihin tullin kantamiin veroihin, yleisimmin arvonlisä- ja valmisteveroihin. Ne saavat sisältönsä kansallisesta, harmonisoidusta lainsäädännöstä.

308 Petosriskeille alttiita tavaroita ovat komission asetuksen (EY) N:o 2787/2000, annettu 15.12.2000, tietyistä yhteisön tullikoodeksista annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2913/92 soveltamista koskevista säännöksistä annetun asetuksen (ETY) N:o 2454/93 muuttamisesta eli Tullikoodeksin soveltamisasetuksen muuttamisesta annetun asetuksen liitteessä 44 C luetellut tavarat, joita ovat mm. alkoholijuomat ja tupakka. Tullikoodeksin 94 artiklan 5, 6 ja 7 kohdat sekä tullikoodeksin soveltamisasetuksen muuttamisesta annetun asetuksen 379, 380, 381 artiklat ja liite 47A.

joten väärien tietojen antaminen vakuuden määräämisen välttämiseksi ei täytä veropetoksen tunnusmerkistöä. Teko saattaa nykyisin täyttää tullilain 42 §:n 3 momentissa tarkoitetun tullirikkomuksen tunnusmerkistön.[309]

Edellä esitetyin tavoin rikosoikeudellisia seuraamuksia käytettäessä kansallisessa lainsäädännössä saattaa jo olla rangaistussäännöksiä, joiden soveltamisalaan asetuksessa edellytetyt seuraamukset luontevasti kuuluvat. Joskus sellaisia säännöksiä voi olla useitakin, jolloin kansallisten tuomioistuinten ratkaistavaksi jää, miten niitä sovelletaan ko. asetuksen edellytykset täyttävällä tavalla. Mielenkiintoinen esimerkki on teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden yhteisön alueelle tuominen, joka on kielletty neuvoston asetuksella (1383/2003).[310] Asetuksen 16 artiklassa edellytetään, että kukin jäsenvaltio ottaa käyttöön seuraamukset asetuksen säännösten rikkomisesta, joiden tulee olla tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia.

Rikoslain 46 luvun 4 §:ssä (769/1990) on säädetty rangaistavaksi salakuljetuksena sellaisen tavaran säännösten ja määräysten vastainen maahantuonti tai sen yritys, jonka tuonti on kielletty. Kun yhteisön tullialueelle ei saa tuoda teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavia tavaroita kuten väärennettyä tupakkaa, ko. tavaran maahantuonti voidaan arvioida rikosoikeudellisesti salakuljetuksena. Jos tullille on annettu veron määrään vaikuttavia vääriä tietoja maahantuonnin yhteydessä, sovellettavaksi voi tulla myös rikoslain 29 luvun 1 §:ssä (1228/1997) kuvatun veropetoksen tunnusmerkistö. Tullikoodeksin 212 artiklan mukaan tullivelka syntyy myös tuontikieltojen alaisen tavaran osalta ja yhteisöjen tuomioistuimen kannan mukaan laillisen vaihdannan kohteena markkinoilla olevasta, sääntöjen vastaisesti yhteisöön tuodusta tavarasta on kannettava myös arvonlisävero.[311] Teollisoikeudenhaltija voi lisäksi vaatia rangaistusta rikoslain 49 luvun 2 §:n (578/1995) mukaisesta teollisoikeusrikoksesta. Asiassa ei ole poissuljettua, etteivätkö kaikkien edellä mainittujen rikosten tunnusmerkistöt voisi täyttyä. Kansallisten viranomaisten ratkaistavaksi jää, mitkä säännökset yksit-

---

309 Oikeusministeriössä on valmistunut työryhmän mietintö (OM 2006:3) tulliselvitysrikosta koskevaksi lainsäädännöksi, joka koskee tullimenettelyssä edellytettyjen ilmoitusvelvollisuuksien laiminlyömisen kriminalisoimista. Asiassa ei ole vielä annettu hallituksen esitystä.

310 Kielto on neuvoston 1.7.2004 voimaan tulleessa asetuksessa (EY) N:o 1383/2003, annettu 22. päivänä heinäkuuta 2003, tulliviranomaisten toimenpiteistä epäiltäessä tavaroiden loukkaavan tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia sekä tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden suhteen toteutettavista toimenpiteistä, sen 16 artiklassa. Aikaisemmin vastaava kielto oli 30.6.2004 saakka voimassa olleessa neuvoston asetuksessa (EY) N:o 3295/94 väärennettyjen ja laittomasti valmistettujen tavaroiden vapaaseen liikkeeseen luovutuksen, viennin, jälleenviennin ja suspensiomenettelyyn asettamisen kieltämistä koskevista toimenpiteistä, sen 2 artiklassa.

311 Asia C-455/98 Kaupo Salumets ym. (2000) ECR I-4993. Tampereen käräjäoikeus pyysi ennakkoratkaisua siitä, sovelletaanko tullikoodeksin ja arvonlisäverodirektiivin säännöksiä myös maahan salakuljettamalla tuotuun väkiviinaan. EY-tuomioistuin katsoi, että väkiviinaa ei voida pitää tuotteena, joka ei kuuluisi vaihdannan piiriin, joten siitä on kannettava verot ja tullit. Huomioon oli otettu se, että myös säännöstenvastaisesti markkinoille päässeet tavarat kilpailevat tuotteiden kanssa, jotka ovat laillisen kaupankäynnin kohteena.

täistapauksessa tulevat sovellettaviksi. Ratkaisuun vaikuttaa myös se, esittääkö teollisoikeudenhaltija asiassa vaatimuksia.

5 EU-oikeuden tulkintavaikutus

5.1 KANSALLISIA TULKINNAN LÄHTÖKOHTIA

Oikeusnormit saavat oikeudellisen merkityksensä vasta niitä tulkittaessa. Oikeudellinen tulkinta tarkoittaa näin ollen merkityksen antamista vallitsevan oikeuden oikeussäännöille. Lakeja tulkittaessa käytetään apuna oikeuslähdeoppeja ja laintulkintaperiaatteita. Nämä laintulkintaa ohjaavat ja rajaavat perusteet saattavat eri oikeuden aloilla erota toisistaan.[312] Rikosoikeudessa lain soveltamista ohjaa voimakkaasti perustuslain 8 §:ssä ja rikoslain 3 luvun 1 §:ssä (515/2003) säädetty laillisuusperiaate. Sen edellytysten täyttyminen on viimeisenä testinä kaikkien rikosoikeudellisten ratkaisujen oikeellisuudesta.

Tarkoituksena on seuraavaksi arvioida sitä, miten EU-oikeuteen kuuluvat eräät laintulkintaperiaatteet vaikuttavat kansallisen rangaistussäännöksen soveltamiseen silloin, kun säännös saa sisältönsä unionioikeudesta. Unionioikeuden oikeuslähteitä on käsitelty edellä. Tässä arvioidaan EU-oikeuden tulkintavaikutusta erityisesti kansallisen rikosoikeuden yleisiin oppeihin kuuluvan laillisuusperiaatteen näkökulmasta.

Lainkäyttäjä tarkastelee rikosoikeuden yleisiä oppeja tietyn käsiteltävänään olevan konkreettisen tapauksen kannalta. Rikostyyppikohtaisesta tarkastelusta johtuen rikosoikeuden yleisten oppien voidaan sanoa olevan eriytymässä ja fragmentoitumassa. Tähän kehitykseen ovat vaikuttaneet mm. yhteiskunnalliset muutokset, näiden muutosten heijastuminen oikeudelliseen sääntelyyn ja oikeuskulttuuriin sekä eurooppaoikeudellistuminen. Rikosoikeuden yleisten oppien ja talousrikosoikeuden osalta tätä kehitystä ovat arvioineet erityisesti Raimo Lahti, Kimmo Nuotio, Jussi Tapani ja Jussi Matikkala.[313] Koska yleisten oppien tulee voida toimia erilaisten rikostyyppien toimintaympäristössä, niitä koskevien säännösten tulkinnoissa on oltava tiettyä elastisuutta. Matikkala on todennut, että talousrikosoikeuden eriytymiskehitys on mahdollista vain, jos yleisiä oppeja ei tulkita yhtä sanamuodonmukai-

---

312 Ks. yleisesti Siltala 2003 s. 321–323, 778–788, Karhu 2003 s. 806–807, Tuori 2000 s. 187–192 ja Aarnio 1989 s. 218–220 sekä rikosoikeudessa Lahti 2005 s. 100–111 ja Frände 2005 s. 31–49, rikosprosessioikeudessa Huovila 2005 s. 13–99, EU-oikeudessa Paunio – Lindroos-Hovinheimo 2008 s. 233–246 ja Jääskinen 2007 s. 329–343, vero-oikeudessa Rother 2003 s. 37–46 sekä kansallisessa ja eurooppalaisessa hallinto-oikeudessa Mäenpää 2000 s. 184–216 ja 2001 s. 120–130.

313 Lahti 2007 s. 15–24, Matikkala 2005 s. 20–21, Tapani 2004 s. 95–94, Nuotio 1995 s. 971–983 ja Nuotio 2003 s. 264–266. Ks. myös rikosoikeuden eriytymiskehityksestä EU-oikeudessa ja sen vaikutuksista kansalliseen rikosoikeuteen, Melander 2007 erit. s. 198–203.

sesti kuin erityistä osaa.[314] Laillisuusperiaate asettaa kuitenkin rajat rangaistussäännösten tulkinnalle. Lahti on katsonut, että rikosoikeudessa tulkinnan rajatapauksia ratkaistaessa lähtökohtana tulee olla laillisuusperiaatteen tausta-arvot: oikeusturva ja ennakoitavuus.[315]

Rikossäännöksen kansallisessa tulkinnassa lähtökohtana on tunnusmerkistön sanamuodon normaali kielellinen merkitys. Normaali kielellinen merkitys kattaa myös vakiintuneen oikeudellisen merkityksen. Jos säännöksen sanamuoto ei ole semanttisesti selkeä, tulkinta-apua voidaan hakea systemaattisesta ja teleologisesta tulkinnasta. Lahti on esittänyt, että lain normaalikielinen sanaraja ei ole ehdoton ja että kielellinen tulkinta on kiinteässä yhteydessä muihin tulkinta- ja argumentointitapoihin.[316] Varsinkin talousrikosoikeudessa teleologialla on tärkeä merkitys, koska talousrikosten tunnusmerkistöt ovat usein laveita ja niiden teko-olosuhteet moninaiset.

Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuen tulkinta keskittyy rikosoikeudessa lakitekstiin, mutta myös esitöitä ja oikeuskäytäntöä voidaan käyttää lain tulkinnassa apuna. Kiperissä ongelmatapauksissa, joissa laki vaikenee, johtoa joudutaan hakemaan yhä laajemmin myös muista oikeuslähteistä. Näissä tilanteissa lainkäyttäjä voi joutua konstruoimaan sovellettavan oikeussäännön sallittuja oikeuslähteitä laajasti hyödyntäen.[317]

Korkeimman oikeuden talousrikoksia koskevien ratkaisujen perusteella ei ole selkeästi pääteltävissä, miten eri oikeuslähteitä olisi talousrikosoikeudessa käytettävä.[318] Laillisuusperiaatteen merkitys rikostunnusmerkistöjen tulkinnassa ilmenee kuitenkin mm. ratkaisuista KKO 2004:64 ja KKO 2004:112.[319]

Korkein oikeus on myös talousrikosasioissa viime vuosina enenevässä määrin antanut merkitystä rangaistussäännöksen tulkinnassa sen tarkoitukselle. Tätä teleologista tulkintamallia voidaan pitää erityisen perusteltuna talousri-

---

314 Matikkala 2005 s. 20–21.

315 Lahti 2005 s. 104 ja HE 44/2002 vp s. 34.

316 Lahti 2005 s. 107. Ks. myös Lindroos-Hovinheimo 2006 s. 377, joka pitää ongelmallisena laillisuusperiaatteen sisältämää sanarajasääntöä, jonka mukaan sanojen merkitysten rajat olisi mahdollista tulkinnalla löytää, koska tulkinta on kielen ymmärtämistä ja kielen ymmärtäminen kielen käytön osaamista. Vrt. Matikkala 2005 s. 18, joka lähtee siitä, että sanan yleiskielistä merkitystä ulommas ulottuvan juridis-teknisen merkityksen hyödyntäminen on sallittua vain, jos ko. merkitys ilmenee lain sanamuodosta. Ks. laillisuusperiaatteesta ja analogiakiellosta, Backman 2003 s. 23–30.

317 Frände 1989 s. 59–60. Ks. erityisesti Huovila 2003 s. 319–320, 2004 s. 796–805 ja 2005 s. 46, joka on kehittänyt rikoslain rangaistussäännöksiin suhteellisen hyvin soveltuvat oikeuslähdeopilliset peukalosäännöt, jotka ohjaavat oikeuslähteiden käyttöä kiperissä tulkintatilanteissa.

318 Ks. lähemmin Tapani 2002 s. 939–965.

319 KKO 2004:64: Kyse siitä voitiinko maksukiellon vastaisesti asianajajan asiakasvaraintilille tulleita varoja pitää RL 16:10.1:ssä tarkoitettuna ulosmitattuna irtaimena esineenä. Tulkinnan perusteena on käytetty rangaistussäännöstä kokonaisuutena ja sen sanamuotoa on tulkittu yleiskielen mukaisesti. KKO 2004:112: Kyse siitä miten termiä velkajärjestelymenettely tulkitaan RL 39:2.1:n tunnusmerkistössä. Ratkaisu pohjautuu käsitteen juridis-tekniseen tulkintaan ja säännöksen teleologiseen tulkintaan.

kosoikeudessa, koska talousrikosrangaistussäännökset ovat yleisluonteisia ja lainkäyttäjälle paljon harkintavaltaa jättäviä.[320] Lisäksi taloudellisessa toiminnassa toimintaympäristö on jatkuvasti kehittyvä ja oikeudellisen arvioinnin kannalta vaativampi kuin tavanomaisen rikollisuuden tekoympäristö. Siten talousrikoksia koskevien rangaistussäännösten soveltamiskäytäntö on olennaisesti riippuvainen siitä, miten toimintaympäristön monimuotoisuus ja sen muuttuvuus otetaan huomioon. Tämä teleologisen tulkinnan laaja-alaisuus on jännitteessä laillisuusperiaatteen vaatiman rangaistussäännösten tarkkarajaisuuden kanssa.[321]

Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä *teleologista laintulkintaa* on käytetty mm. määriteltäessä ratkaisussa KKO 2004:46 maksukyvyttömyyskäsitettä rikoslain 39 luvun 1 §:ssä säädetyssä velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistössä ja rikoslain 29 luvun 4 §:ssä tarkoitetussa verorikkomuksessa. Käsite on tulkittu säännösten tarkoituksen, ei niiden sanamuodon perusteella. Velallisen epärehellisyyttä koskevassa tunnusmerkistössä on katsottu olevan kysymys velallisen kykenemättömyydestä maksaa velkojien saatavat kohtuullisessa ajassa, verorikkomussäännöksen tulkinnassa verovelvollisen pyrkimyksestä valita velkojat, joille hän tekee suorituksia. Tulkinta mahdollistaa sen, että henkilö voidaan tuomita sekä velallisen epärehellisyydestä (koska hän on maksukyvyttömänä ryhtynyt tiettyihin maksukykyä heikentäviin toimiin), että verorikkomuksesta (koska hän on muun syyn kuin maksukyvyttömyyden takia laiminlyönyt verojen maksamisen ja on maksanut suorituksia muille velkojilleen).[322] Oikeuskirjallisuudessa laillisuusperiaatteen soveltamiseen tässä ratkaisussa on kohdistettu myös kritiikkiä.[323]

Teleologinen tulkintamalli esiintyy samoin mm. ratkaisussa KKO 2002:11. Siinä katsottiin velallisen epärehellisyyteen voivan syyllistyä myös henkilön, jonka velkavastuu perustuu omavelkaiseen takaukseen. Velallisen käsitteen tulkinnassa merkitystä oli velkojien suojan tarpeella, eikä tulkinta perustunut yksin tunnusmerkistön kielelliseen arviointiin.

---

320 Ks. teleologisen tulkinnan erityispiirteistä Ekelöf – Edelstam 2002 s. 79–95, Jareborg 2001 s. 111 sekä Klami 1995 s. 1068 alav. 5, joka pitää Ekelöfin teleologista metodia teleologian, empirismin ja laillisuuden onnistuneena kombinaationa. Prosessioikeudessa teleologisella tulkinnalla on katsottu voivan usein olla ratkaiseva merkitys, ks. Virolainen – Pölönen 2003 s. 129–131 ja Virolainen 1995 s. 187–190. Rikosoikeudessa erit. Pirjatanniemi 2005 s. 209–220, Huovila 2005 s. 68–73, Frände 2005 s. 56–57, Tapani 2004 s. 75–86, Tolvanen 1999 s. 243–247 ja Nuutila 1996 s. 122–125. Lahti 2005 s. 107 on pitänyt teleologisen ja siihen läheisesti liittyvän systemaattisen tulkinnan merkitystä huomattavana ja laajentanut teleologisen tulkintatavan kriminaalipoliittisesti suuntautuvaksi rikoslainopiksi. Ks. myös teleologian kritiikistä Aarnio 1989 s. 239–241 ja erityisesti siviilioikeuden osalta Leppänen 1998 s. 20–22.

321 Samoin Lahti 2007b s. 328.

322 Ks. tarkemmin Sahavirta 2007a s. 224–225, Tapani 2000 s. 703 ja 2006c s. 534–541.

323 Ks. Hakamies 2005 s. 244–251.

Korkein oikeus on myös useissa uudemmissa ratkaisuissaan tulkinnut rikoksen tunnusmerkistöä siten, että lopputulos on sopusoinnussa rangaistussäännöksestä ilmenevän rangaistusuhalla tavoitellun suojan tarkoituksen kanssa ja tekijälle kohtuudella ennalta-arvattavissa. Ratkaisussaan KKO 2007:81 korkein oikeus totesi rikoslain 33 luvun väärennysrikoksia koskevien säännösten tarkoituksena olevan todistelutarkoituksessa tapahtuvan tiedonvälityksen luotettavuuden turvaamisen. Tästä johtuen tulkinta, jonka mukaan taideteokseen merkittyä signeerausta voidaan pitää väärennysrikoksessa tarkoitettuna merkkinä eli todistuskappaleena, on sopusoinnussa väärennysrikoksen tarkoituksen kanssa. Korkein oikeus katsoi tämän tulkinnan olevan myös tekijän kannalta kohtuudella ennakoitavissa. Tulkinnan voidaan arvioida myös kohdistuneen väärennysrikoksen soveltamisen ydinalueelle. Teleologialla ei ole perusteltua pyrkiä hakemaan tunnusmerkistön soveltuvuuden äärirajoja.[324]

Vuosina 1995 ja 2000 toteutettujen perusoikeusuudistusten jälkeen oikeuskirjallisuudessa on korostettu lakien *perusoikeusmyönteistä tulkintaa*. Lainkäyttäjän kannalta sillä saatetaan tarkoittaa sitä, ettei sovellettava laki saa olla ristiriidassa perustuslaissa säädettyjen perusoikeuksien kanssa.[325] Perusoikeuksien rajoittaminen on mahdollista ainoastaan perustuslakivaliokunnan yksilöimien perusoikeuksien rajoitusedellytysten vallitessa.[326] Myös kriminalisointiperusteet on pyritty kiinnittämään perusoikeuksien suojan tarpeeseen. Hyväksyttävänä on kuitenkin pidetty sitä, ettei kaikkia kriminalisointiperusteita voida palauttaa perusoikeuksien turvaamistavoitteeseen.[327] Tämä koskee rangaistussäännöksistä erityisesti sellaisia, joilla suojataan yhteisöllisiä oikeushyviä. Tällaisissa tilanteissa tulee Veli-Pekka Viljasen mukaan kuitenkin asettaa normaalia suurempi perusteluvelvollisuus sille, joka väittää, että käsillä on hyväksyttävä peruste rajoittaa rikosoikeudellisin keinoin perusoikeutta.[328]

Tuori pitää puolestaan ongelmallisena sitä, että perusoikeusuudistuksen jälkeen perinteisten vapausoikeuksien vaikutus on ulotettu yksityisten välisiin horisontaalisuhteisiin ja julkisen vallan velvollisuudella taata näissä suhteissa perusoikeuksien toteutuminen on perusteltu vapausoikeuksien kaventamista nii-

---

324 Näin myös Tapani 2005a s. 288.

325 Ellei tuomioistuin voi ristiriitaa tulkinnalla poistaa, perustuslain kanssa ristiriidassa oleva säännös on jätettävä PL 106 §:n mukaisesti soveltamatta. Ks. KHO 2008:25, jossa VML 58 §:ssä säädetty valituskielto jätettiin soveltamatta, koska sen soveltamisen katsottiin olevan ko. yksittäistapauksessa ristiriidassa PL 21 §:ssä perusoikeutena turvatun oikeuden säännömukaiseen muutoksenhakuun kanssa.

326 Ks. Viljanen, Veli-Pekka 2001 s. 305–346 erityisesti rikosoikeuden kannalta ja yleisesti 1998 s. 287–302. Ks. perusoikeusmyönteinen laintulkinta perustuslakivaliokunnassa mm. PeVL 6/1988 vp, PeVL 2/1990 vp, PeVM 25/1994 vp, PeVL 10/1998 vp, PeVL 58/2002 vp ja uhkakuvista, joita voidaan nähdä liittyvän tuomioistuinten mahdollisuuteen toteuttaa perusoikeusia yksityisten välisissä horisontaalisuhteissa, ks. Tuori 2003a s. 915–943.

327 Ks. Viljanen, Veli-Pekka 1998 s. 297.

328 Viljanen, Veli-Pekka 1998 s. 298.

den perinteisillä vaikutusalueilla julkisen vallan ja yksityisten välisessä vertikaalisuhteessa. Tällöin perusoikeusjärjestelmään tuodaan sen ulkopuolelle kuuluvia perusoikeuksien rajoittamiseen oikeuttavia intressejä, kuten yleinen järjestys ja turvallisuus.[329]

Perusoikeusmyönteisen laintulkinnan vaatimus sitoo myös lainsoveltajaa.[330] Nuutila on katsonut, että perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta saattaa jopa edellyttää laista poikkeamista syytetyn eduksi.[331] Koska perusoikeusmyönteisestä laintulkinnasta on suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa viime vuosina keskusteltu varsin laajasti, sitä ei lähemmin tässä käsitellä.[332]

Perusoikeusmyönteinen laintulkinta on myös vero-oikeudessa tulkinnan lähtökohtana.[333]

Vero-oikeudessa oikeuslähteiden tulkinnassa painotetaan yhdenvertaisuusperiaatetta[334], omaisuuden suojaa ja oikeusturvaa.[335] Verolakien ei ole katsottu olevan ristiriidassa omaisuudensuojasäännösten kanssa, jos ne eivät ole kohtuuttomia tai syrjiviä ja oikeussuojatakeista on huolehdittu.[336]

5.2 EU-OIKEUDELLISIA TULKINNAN LÄHTÖKOHTIA

Yhteisön oikeuden tulkintavaikutuksen merkitys kiinnittyy tarpeeseen soveltaa EY-normeihin perustuvaa kansallista oikeutta yhdenmukaisesti kaikkialla yh-

---

329 Tuori 1999 s. 930–931.

330 Perusoikeusmyönteisestä laintulkinnasta rikosoikeudessa ks. esim. Nuutila 1997 s. 49–50 ja 1998 s. 175–178 sekä Nuotio 1998a s. 155–160 ja 2005 s. 136–139. Nuotio korostaa lisäksi perusoikeusajattelusta mahdollisesti aiheutuvia vaaroja 1998a s. 158–160 sekä sitä, että perusoikeudet heijastuvat rikosoikeuteen tulkinnan kautta Nuotio 2005 s. 136–139.

331 Nuutila 1998 s. 176.

332 Ks. esim. Saraviita 2005 s. 313–317, Pölönen 2003 s. 70–71 ja 77–82, Nuotio 1998a s. 137–164, Nuutila 1998 s. 165–178, Kuusiniemi 1998 s. 65–84, Lahti 1996 s. 930–939 ja Viljanen, Veli-Pekka 1990 s. 203–233. Ks. myös Rosas 1999 s. 911–914, joka pitää jäsenvaltioissa säädettyjä perusoikeuksia EY-oikeuden yleisinä periaatteina.

333 Ks. perusoikeusuudistuksen vaikutuksesta vero-oikeudessa Rother 2003 s. 27–34, Pikkujämsä 2001 s. 38–50 ja Tikka 1999 s. 982.

334 Ks. lähemmin yhdenvertaisuusperiaatteesta vero-oikeudessa Rother 2003 s. 29–31, Pikkujämsä 2001 s. 39–42 ja Tikka 1999 s. 991.

335 Verotuksessa huomioon otettavina perusoikeuksina on mainittu myös uskonnonvapaus, elinkeinovapaus, yksityiselämän suoja, oikeus välttämättömään toimeentuloon ja vastuu ympäristöstä. Ks. lähemmin omaisuuden suojasta verotuksessa Pikkujämsä 2001 s. 42–44 ja Wikström 1999 s. 69–71.

336 Ks. yleisesti perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä Viljanen, Veli-Pekka 1999 s. 161–180 ja erit. omaisuudensuojan osalta Länsineva 1999 s. 501–506. Pikkujämsä 2001 s. 43–44 katsoo, että verolakien on täytettävä perusoikeuksien rajoitusedellytykset, koska EIT:n oikeuskäytännössä verotus on todettu omaisuuden suojan rajoitukseksi. Rajoitusedellytykset tiivistyvät vaatimukseen verolakien täsmällisyydestä, tarkkarajaisuudesta ja ennustettavuudesta. Ks. erit. KHO 11.9.2000 taltio 2237, jossa käsitellään autoveroa ja auton väliaikaista maahantuontia omaisuudensuojan kannalta.

teisön alueella. Yhteisön lainsäädännön tehokkuus kärsisi huomattavasti, jos jokaisen jäsenvaltion viranomaiset tulkitsisivat ko. säännöksiä ainoastaan oman oikeusjärjestelmänsä periaatteiden mukaisesti. Tämän vuoksi yhteisön oikeuden tulkintavaikutuksen ulottuvuutta ja reunaehtoja on arvioitava yhteisön oikeuden näkökulmasta.[337]

Yhteisöjen tuomioistuimen uuden oikeuskäytännön valossa tulkintavaikutus ulottuu myös hallitusten välisenä yhteistyönä annettuihin puitepäätöksiin.[338] Pupino-päätöksessä vain ensimmäisen pilarin instrumentteihin aikaisemmin kuulunut ja jäsenvaltioiden yhteisön oikeuden vaatimusten lojaaliin noudattamiseen perustuva välillinen vaikutus ulotettiin unionin lainsäädännön tehokkuuden turvaamiseksi myös puitepäätöksiin. Tämän on ennakoitu rakentavan yhteyttä ensimmäisen ja kolmannen pilarin asioiden välillä tavalla, jota Lissabonin sopimuksen hyväksyminenkin merkitsisi. Samalla EU-oikeuden vaikutus saattaa lisääntyä yleisessä lainkäytössä nykyisen hallintolainkäyttöpainotteisuuden rinnalla. Toisaalta Pupino-päätöksen on nähty myös vahvistavan yhteisöjen tuomioistuimen valmiutta vaatia Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön noudattamista ihmisoikeusherkkiä puitepäätöksiä sovellettaessa.[339] Kolmannen pilarin alalla tapahtuvan oikeudellisen yhteistyön ja sille Pupino-päätöksellä annetun oikeusvaikutuksen on katsottu myös voivan tarkoittaa jäsenvaltioiden prosessiautonomian kaventumista.[340]

EU-oikeuden tulkintavaikutus ilmenee välillisesti kansallisten viranomaisten oikeudellisessa päätöksenteossa, kun kansallista normia sovellettaessa annetaan merkitystä myös yhteisön oikeudelle. Tulkintavaikutuksen erottaa välittömästä oikeusvaikutuksen lähinnä se, voiko kansallinen tuomioistuin soveltaa yhteisön oikeutta itsenäisenä ratkaisunormina yksittäisessä tapauksessa vai vain tukeutua siihen välillisesti kansallisten normien tulkinnassa.[341]

---

337 Ojanen 1999 s. 248. Ks. yhteisön oikeuden tulkintavaikutuksesta yleisesti, Ojanen 2007 s. 33–36.

338 Ks. Suomessa KKO 2005:139, jossa eurooppalaiseen pidätysmääräykseen liittyvässä asiassa syrjäytettiin kansallisen lain harkinnanvarainen säännös puitepäätöksen määräysten perusteella ja katsottiin, että kansallista lainsäädäntöä on niin pitkälle kuin mahdollista tulkittava puitepäätöksen mukaisella tavalla.

339 Pellonpää 2005a s. 1232.

340 Näin Salminen 2006 s. 298–299. Ks. myös Herlin-Karnell 2007 s. 28–29, joka pitää Pupino-päätöstä merkkinä siitä, että kolmannen pilarin instrumenttien implementointi on liian hidasta jäsenvaltioissa, mutta erityisesti osoituksena yhteisön oikeuden tehokkuusperiaatteen yleisestä sovellettavuudesta myös kolmannessa pilarissa. Ks. myös Fletcher, Maria 2005 s. 862, jonka mukaan päätös on vain osoitus siitä, että EY-tuomioistuin itse pitää lojaliteettiperiaatetta tarpeellisena unionin tavoitteiden saavuttamiseksi ja Salminen 2007 s. 876–883, jonka mukaan Pupino-ratkaisun perusteella näyttää siltä, että kolmannen pilarin instrumenteillä voisi olla direktiivien tapaan välitön vaikutus ja etusija kansalliseen lainsäädäntöön nähden. Ks. myös Pupino-ratkaisusta EU-oikeuden tulkintaperiaatteiden kannalta, Spaventa 2007 s. 11–14.

341 Ojanen 2006 s. 93.

Kaikilla kansallisilla julkista valtaa käyttävillä viranomaisilla on yhteisön oikeuden tehokkaaseen toteuttamiseen ja EY 10 artiklassa tarkoitettuun *lojaliteettiperiaatteeseen* perustuva velvollisuus tulkita kansallista lakia yhteisön oikeuden sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti.[342] Velvollisuus koskee kaikkea kansallista lainsäädäntöä, mutta erityisesti sellaisia kansallisia säännöksiä, jotka on annettu direktiivien täytäntöön panemiseksi.[343]

Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kansallisen tuomioistuimen tulee soveltaessaan kansallista lakia tulkita sitä direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti riippumatta siitä, onko kyse direktiiviä edeltävistä tai sen jälkeen annetuista säännöksistä.[344] Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin katsottu, että lainsoveltajilla ei ole velvollisuutta tulkita kansallista oikeutta sopusoinnussa direktiivin kanssa ennen sen toimeenpanolle annetun määräajan päättymistä, joka synnyttää muutkin direktiivin oikeudelliset vaikutukset.[345] Jos kansallinen lainsäädäntö vastaa direktiivin vaatimuksia jo sen antohetkellä, kansallisella tuomioistuimella on kuitenkin velvollisuus heti tulkita voimassa olevaa oikeutta direktiivin mukaisesti.[346]

Kansallisesti määräajassa täytäntöön panemattomassa direktiivissä yksityiselle annetut oikeudet on tulkinnassa otettava huomioon. Tämä koskee myös asioita, joissa molemmat osapuolet ovat yksityisiä.[347] Näin tulkintavaikutus lieventää niitä yksityisten oikeusasemaa heikentäviä vaikutuksia, joita direktiivien horisontaalisen välittömän oikeusvaikutuksen kielto saattaa aiheuttaa. Lisäksi yksityiset voivat kohdistaa jäsenvaltioon vahingonkorvausvaateen, jos direktiivin täytäntöönpano on laiminlyöty ja siitä on yksityiselle aiheutunut vahinkoa.[348]

Kansallisten viranomaisten velvollisuutena on soveltaa ja tulkita kansallista lainsäädäntöä mahdollisimman pitkälle niin, että se on sopusoinnussa yhteisön oikeudessa asetettujen vaatimusten kanssa. Pupino-päätöksen jälkeen tämä velvollisuus koskenee EU-oikeutta myös laajemmin. Vaatimus kattaa koko kansal-

---

342 Ks. Ojanen 2006 s. 72, jonka mukaan yhteistyö- ja lojaliteettiperiaate sitoo yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella kaikkia jäsenvaltioiden viranomaisia, myös tuomioistuimia niiden toimivallan rajoissa. Samoin Mäenpää 2001 s. 162–166 ja Pöysti 1999 s. 162, joka katsoo yhteisön tuomioistuimen, muiden toimielinten ja jäsenvaltioiden halunneen antaa yhteisölojaliteettivelvoitteille laajalti suoran sovellettavuuden sekä hallinnossa että tuomioistuimissa.

343 Ks. esim. asiat C-397/01-C-403/01 Pfeiffer (2004) ECR I-8835 ja asia 14/83 Colson ja Kamann (1984) ECR 1891. Ks. myös Craig – de Búrca 2008 s. 287-292 EY-oikeuden tulkinnasta sopusoinnussa kansallisen lain kanssa.

344 Ks. esim. asia C-131/97 Carbonari (1999) ECR I-1103, asia C-334/92 Wagner Miret (1993) ECR I-6911, asia C-106/89 Marleasing (1990) ECR I-4135 ja asia 80/86 Kolpinghuis Nijmegen (1987) ECR 3969.

345 Näin Ojanen 1999 s. 233–234.

346 Ojanen 1998 s. 214–215.

347 Ks. asia C-106/89 Marleasing (1990) ECR I-4135.

348 Ks. Raitio 1998 s. 630–650 perusteista, joista jäsenvaltioiden vahingonkorvausvastuu jäsenvelvoitteiden rikkomisesta yksityisille aiheutuneista vahingoista voidaan johtaa.

lisen lainsäädännön, myös prosessuaaliset säännökset.[349] Tulkinnassa on otettava huomioon ainakin yhteisön oikeus kokonaisuudessaan; kaikki yhteisön sitova normisto ja ulkosopimukset, yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö sekä eräät oikeudellisesti sitomattomat suositukset ja julistukset kuten Euroopan unionin perusoikeuskirja. Varsinkin sellaisilla soft law -tyyppisillä normeilla on tulkinnassa merkitystä, jotka selventävät niiden toteuttamiseksi annettujen kansallisten säännösten tulkintaa tai joiden tarkoituksena on täydentää yhteisön sitovia säännöksiä.[350] Varsinkin rikosasioissa merkitystä on nykyisin annettava myös hallitusten välisessä yhteistyössä tehdyille puitepäätöksille. Rikosoikeuden alalla tulkintaa ohjaavat myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö.

5.3 EU-OIKEUDEN YLEISET TULKINTAPERIAATTEET

Kansallisen lainsoveltajan velvollisuutena on harkintavaltansa puitteissa tulkita kansallisia säännöksiä yhdenmukaisesti EU-säännösten ja niiden tavoitteiden kanssa. Yhdenmukaisen tulkinnan periaatteen ei ole kuitenkaan katsottu voivan aiheuttaa kansallisen oikeuden lainvastaista eli contra legem tulkintaa.[351] EU-oikeuden täysimääräinen toteuttaminen saattaa tosin joskus olla vaikeaa muulla tavoin.

Yhteisön oikeuden tavoitteita on tulkittava huomioon ottaen EY-oikeus ja sen taustalla olevat yhteisön päämäärät kokonaisuudessaan ratkaisuhetkellä. Yhteisöjen tuomioistuimen aikaisempi oikeuskäytäntö ei tällöin välttämättä ole ratkaisuhetkellä enää sitovaa, jos olosuhteet ovat sen muotoutumisen jälkeen muuttuneet.[352] Lainsoveltajan on tulkintaa tehdessään näin ollen oltava tietoinen myös yhteisön tavoitteissa tapahtuneista muutoksista yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä tutkiessaan. Tämä asettaa kansallisille lainsoveltajille varsin vaativia haasteita.

EU-oikeuden tulkintaa ohjaavat myös yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössään kehittelemät yleiset periaatteet, jotka pohjautuvat jäsenvaltioiden

---

349 Ks. lähemmin Ojanen 1998 s. 267–268.

350 Ojanen 2006 s. 101, joka toteaa, ettei tulkintavaikutus riipu siitä, onko yhteisön oikeuden säännös ehdoton, täsmällinen ja yksiselitteinen tai onko sillä välitöntä oikeusvaikutusta. Ks. myös asia 322/88 Grimaldi (1989) ECR 4407.

351 Ks. asia 157/86 Murphy (1988) ECR 673 ja asia C-105/03 Pupino (2005) ECR I-5285. Ks. contra legem -käsitteen merkityksestä yhteisön oikeuden tulkinnassa Ojanen 1998 s. 233–243 ja 1999 s. 246–247, jossa Ojanen katsoo myös, ettei rikosoikeutta lukuun ottamatta pitäisi olla perustetta rajoittaa tulkintaa kansallisen lain sanamuotoon, jotta saavutetaan harmonia yhteisön oikeuden kanssa. Ojasen mukaan contra legem viittaa johtopäätökseen, johon on päädytty, kun tulkintavaikutuksen rajoja on arvioitu kaikkien asiassa vaikuttavien tekijöiden valossa. Tältä osin Ojasen kanta poikkeaa ns. vallitsevasta kannasta.

352 Ks. lähemmin Ojanen 1998 s. 192–203.

oikeusjärjestysten yhteisiin oikeusperiaatteisiin, kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja yhteisön perustamissopimuksiin. Tällaisia tulkinnassa apuna käytettäviä periaatteita ovat ainakin lainalaisuuden periaate, yhdenvertaisuusperiaate, syrjinnän kieltoa koskeva periaate ja perusoikeuksien kunnioittaminen.[353]

Vaikka yhteisön oikeuteen ei edelleenkään sisälly kirjoitettuja perusoikeuksia, kansalliset viranomaiset voivat tulkinnassaan käyttää apunaan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä ja perusoikeuskirjaa.[354] Yhteisöjen tuomioistuin on jo vuonna 1969 asiassa Stauder vahvistanut, että perusoikeudet (fundamental rights) kuuluvat yhteisön oikeuden yleisiin periaatteisiin ja niiden noudattamisen varmistaminen kuuluu yhteisöjen tuomioistuimelle.[355] Tämän kantansa tuomioistuin on sittemmin useasti toistanut. Kansallisten tuomioistuinten on siten mahdollista tulkita kansallisia säännöksiä myös yhteisön oikeuden näkökulmasta perusoikeusmyönteisesti. EY-tuomioistuimen oikeuskäytännössä perusoikeuksien merkitys eroaa kuitenkin joiltain osin Suomessa noudatetusta tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenevästä. Yhteisön oikeudessa perusoikeudet kuuluvat vain sen kansalaisille ja taloudellisille toimijoille. Niiden vaikutuskin arvioidaan taloudellisen integraation näkökulmasta; ne voivat ainoastaan tietyin edellytyksin rajoittaa neljää vapautta.[356]

Unionin perusoikeusjärjestelmä tulisi tulkinnassa nähdä kansallisten perusoikeuksien kanssa rinnakkaisena järjestelmänä, joka osittain limittyy ja on vuorovaikutuksessa niiden kanssa. Abstraktilla tasolla näitä perusoikeusjärjestelmiä ei tule nähdä hierarkkisessa suhteessa toisiinsa olevina. Yhteisön ja kansallinen järjestelmä ovat myös soveltamisalaltaan osittain päällekkäisiä. Unionin perusoikeudet vaikuttavat näin ollen laajasti kansallisen lain ja

---

353 Ks. lainalaisuuden periaatteesta asiat 46/87 ja 227/88 Hoechst (1989) ECR 2859, jossa painotetaan sitä, että julkisen vallan puuttumisen yksityisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin on aina perustuttava lakiin. Taannehtivien vaikutusten kiellon osalta esim. asia 14/86 Pretore di Salo (1987) ECR 2545. Syrjinnän kiellosta asia 118/75 Watson ja Belmann (1976) ECR 1185, jossa katsottiin, että toisen jäsenvaltion kansalaisten velvollisuus ilmoittautua ko. jäsenvaltion viranomaisille ei ollut syrjintäkiellon vastaista, jos ko. lainsäädännöllä ei rajoiteta henkilöiden vapaata liikkuvuutta. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä ei myöskään saanut seurata maastakarkoitusta, joka ei olisi ollut kohtuullinen seuraamus rikkomuksen vakavuuteen suhteutettuna.

354 Ks. Ojanen 2007a s. 1065–1068 perus-ja ihmisoikeuksien asemasta Lissabonin sopimuksessa ja 2006 s. 104 Nizzan huippukokouksessa joulukuussa 2000 allekirjoitetussa Euroopan unionin perusoikeuskirjassa.

355 Asia 29/69 Stauder (1969) ECR 419.

356 Ks. yhdistetyt asiat C-20/00 ja C-64/00 Booker (2003) ECR I-7411, joissa omaisuudensuojaa koskevaa perusoikeutta saatiin rajoittaa kalatautien torjumiseksi ja asia C-112/00 Schmidberger (2003) ECR I-5659, jossa katsottiin, että moottoritien sulkeminen liikenteeltä lähes 30 tunnin ajaksi siellä järjestettävän laillisen mielenosoituksen takia oli perusteltu syy rajoittaa yhteisön sisäistä kauppaa. Ks. Ojanen 2004a s. 126–135, joka kritisoi tuomioistuimen argumentaatiota asiassa perusoikeusnäkökulmasta. Ks. myös asia C-36/02 Omega (2004) ECR I-9609, jossa ihmisarvon kunnioittamisen perusteella oli hyväksyttävää kieltää väkivaltaisen pelin pitäminen kaupan ilman, että sitä olisi pidettävä palvelujen tarjoamisen vapautta perusteettomasti rajoittavana toimenpiteenä. Perusoikeuksien rajoitusedellytyksinä olivat toimenpiteiden välttämättömyys ja oikeasuhteisuus suhteessa tavoiteltuihin päämääriin.

perusoikeuksien tulkintaan, mutta myös kansalliset perusoikeudet vaikuttavat unionin oikeuteen yhteisen valtiosääntöperinteen kautta.[357]

Rikosasiassa noudatettavina tulkintaa koskevina periaatteina yhteisöjen tuomioistuin on maininnut laillisuusperiaatteen, taannehtivien vaikutusten kiellon ja oikeusvarmuusperiaatteen. Laillisuusperiaate on kaikissa oikeusvaltiossa noudatettu rikosoikeuden johtava periaate. Sen tarkoituksena on suojata ihmisten keskeisiä perusoikeuksia kuten henkilökohtaista vapautta ja omaisuutta valtion rikosoikeudelliselta puuttumiselta. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen katsotaan sisältävän vaatimuksen rangaistavien tekojen määrittelemisestä kirjoitetussa laissa, taannehtivan rikoslain kiellon, rikoslain analogisen soveltamisen kiellon, vaatimuksen rikoksista seuraavien rangaistusten määrittelemisestä laissa, tekohetkellä säädettyä ankaramman rangaistuksen käytön kiellon ja vaatimuksen rikosoikeudellisten normien laintasoisuudesta ja täsmällisyydestä. EY-oikeudessa laillisuusperiaatteen katsotaan kuuluvan jäsenvaltioiden yhteisen valtiosääntöperinteen perustana oleviin yleisiin oikeusperiaatteisiin ja se vastaa sisällöltään Suomen perustuslaissa ja oikeuskirjallisuudessa määriteltyä nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatetta.[358]

Rangaistussäännösten tulkinnassa oikeusvarmuusperiaate ja taannehtivuuskielto tarkoittavat, että EU-oikeuden mukainen tulkinta ei saa johtaa laillisuusperiaatteen vastaiseen rikosvastuun laajentumiseen tai taannehtivaan soveltamiseen.[359] Yhteisöjen tuomioistuin on myös oikeuskäytännössään nimenomaisesti katsonut, että velvollisuus tulkita kansallista oikeutta yhteisön oikeuden mukaisesti yhteisön säännöksen sanamuodon ja tarkoituksen valossa siinä tarkoitetun tuloksen saavuttamiseksi ei voi yksinään ja jäsenvaltion antamasta lainsäädännöstä riippumatta määrittää tai ankaroittaa säännöksiä rikkoneen rikosoikeudellista vastuuta.[360] Voidaankin sanoa, että rangaistussäännöksiä tulkittaessa EU-oikeuden periaatteiden välisessä punninnassa laillisuusperiaatteella on erityisen tärkeä merkitys. Muutoin yhteisön oikeudessa millään periaatteella ei ole etusijaa, vaan punninta suoritetaan suojattavien tavoitteiden ja intressien välillä.

Koska rangaistussäännösten kuten muidenkin lainsäännösten soveltaminen edellyttää aina tulkintaa, laillisuusperiaate on jatkuvasti tietyssä jännitteessä laintulkinnan rajojen kanssa.[361] Tässä tutkimuksessa arvioidaan kuitenkin vain

---

357 Ks. Tiilikainen – Helander – Heliskoski 2005 s. 70–72 erit. unionin perusoikeusjärjestelmästä esitetyn kritiikin osalta.

358 Ks. esim. asia C-303/05 Advocaten voor de Wereld VZW (2007) ECR I-03633.

359 Näin mm. Pöysti 1999 s. 191, joka toteaa, että yhteisön oikeuden tehokkuustavoite väistyy ylemmän tasoisten oikeusperiaatteiden, kuten laillisuusperiaatteen taustalla olevan oikeusvarmuusperiaatteen, tieltä.

360 Ks. esim. asiat C-60/02 X (2004) ECR I-651, 80/86 Kolpinghuis Nijmegen (1987) ECR 3969 ja C-168/95 Arcaro (1996) ECR I-4705.

361 Ks.myös Frände 1989 s. 61–62, 243–246 ja 2005 s. 50–58, Lahti 2005 s. 107–110 ja Tapa-

pääpiirteittäin periaatteen merkitystä EU-oikeuden tulkintavaikutuksen rajoittajana kansallisten rangaistussäännösten tulkinnassa, koska laillisuusperiaatteesta on jo kirjoitettu suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa laajasti.[362]

5.3.1 Laillisuusperiaate EU-oikeuden tulkintavaikutuksen rajaajana

Kansallisten lainkäyttäjien tulkintakäytäntöä suuntaavat ja rajaavat kansallisen säännöksen sanamuodon ja tarkoituksen lisäksi yhteisön oikeuden yleiset periaatteet ja tulkintalähtökohdat.[363] Jos kansallinen säännös on kieliasultaan epätäsmällinen ja tulkinnanvarainen, se mahdollistaa laaja-alaisemman tulkinnan kuin selvä ja yksiselitteinen sanamuoto. Tämä koskee myös rangaistussäännöksiä sekä muita velvollisuuksia yksityisille asettavia normeja kuten veronormeja.

Tuomioistuin voi laillisuusperiaatteen estämättä tulkinnassaan ylittää kansallisen säännöksen sanamuodon asettamat rajat ainakin, jos tulkinta kohdistuu direktiivin implementoimiseksi säädettyyn normiin, jonka tarkoituksena on antaa yksilölle oikeuksia suhteessa julkiseen valtaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi verovastuun poistavat tai verovelvollisuutta rajaavat säännökset. Tuomioistuimen tulee tällöin olettaa, että kansallisen säännöksen sanamuodosta huolimatta jäsenvaltion lainsäätäjän tarkoituksena on ollut noudattaa sille kyseisestä direktiivistä aiheutuvia velvoitteita.[364]

Jos direktiivillä on kuitenkin ollut tarkoitus velvoittaa jäsenvaltio sanktioimaan tietty käyttäytyminen yhteisön oikeuden noudattamisen tehokkuuden turvaamiseksi, tämän velvollisuuden kokonaan tai osittainen laiminlyöminen ei oikeuta tulkitsemaan voimassa olevaa kansallista rangaistussäännöstä vastaajan vahingoksi sen sanamuodon vastaisesti. Tällainen menettely rikkoisi laillisuusperiaatetta, joka aikaisemmin todetuin tavoin sisältyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaan, EY-oikeuden ja jäsenvaltioiden yleisiin oikeusperiaatteisiin sekä Suomen perustuslain 8 §:ään (731/1999) ja rikoslain 3 luvun 1 §:ään (515/2003).[365]

---

ni 2006 s. 333–338. Ks. myös KKO 2002:11, KKO 2004:46 ja KKO 2005:27.

362 Ks. laillisuusperiaatteesta Frände 1989 ja 2005 s. 31–49, Tapani 2006 s. 333–361, Lahti 2005 s. 103–110, 2003 s. 147–148 ja 1996 s. 931–936, Ojala 2005 s. 221–222, Tolvanen 2005 s. 192–204, Koponen 2004 s. 29–36, Matikkala 2003 s. 221–230, Viljanen, Veli-Pekka 2001 s. 320–328, Pellonpää 1999 s. 284–285, Nuotio 1998 s. 22–24 ja Nuutila 1997 s. 47–67 sekä HE 44/2002 vp s. 28–35, HE 309/1993 vp s. 49–50.

363 Ks. lähemmin Ojanen 1998 s. 233–243, joka kiinnittää huomiota mm. siihen, että kansallisissa oikeusjärjestyksissä ja kansainvälisissä sopimuksissa käytetyt yleiset periaatteet saattavat yhteisön oikeudessa saada uuden merkityksen.

364 Ks. esim. asia C-334/92 Wagner Miret (1993) ECR I-6911.

365 Ks. esim. asiat C-74/95 ja C-129/95 X (1996) ECR I-6609, jossa todetaan, että kansallisen tuomioistuimen velvoite vedota direktiivin sisältöön kansallisen lain tulkinnassa on rajallinen,

Esimerkkinä yhteisön oikeuden tulkintavaikutuksen laillisuusperiaatteeseen kiinnittyvistä rajoista rikosasiassa voidaan esittää ratkaisu asiassa C-60/02, jossa menettelyn väitetty rangaistavuus perustui aikaisemmin mainittuun neuvoston asetukseen (EY/3295/94).[366] Asiassa tavaramerkinhaltijat pyysivät itävaltalaista tutkintatuomioistuinta aloittamaan esitutkinnan ja ryhtymään turvaamistoimiin.

Itävallan tulli oli takavarikoinut useita tavaraeriä, joiden epäiltiin olevan tuoteväärennöksiä. Tavarat oli ollut tarkoitus kuljettaa Itävallan kautta Italiasta Puolaan tai Kiinasta Slovakiaan. Tuomioistuin oli asiassa määrännyt Itävallan rikoslain nojalla turvaamistoimia, joiden perusteena oli epäily siitä, että joku tuntemattomaksi jäänyt henkilö X oli asiassa syyllistynyt tavaramerkkilain 10a §:ssä (Markenschutzgesetz) säädettyyn tavaramerkkioikeuden loukkaamiseen. Tunnusmerkistön täyttyminen edellytti, että joku käytti ilman tavaramerkinhaltijan suostumusta ko. merkkiä elinkeinotoiminnassa. Merkin käyttämiseksi katsottiin muun muassa merkillä varustettujen tavaroiden maahantuonti ja maastavienti.

Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on ilmoittanut, ettei sen käsityksen mukaan tavaramerkkilaissa oleva rangaistussäännös kata tavaran kauttakuljetusta, koska Itävallan rikosoikeudessa tehdään selvä ero yhtäältä maahantuonnin ja maastaviennin sekä toisaalta kauttakuljetuksen käsitteiden välillä.

Itävallan hallitus katsoi, että jäsenvaltioilla oli väärennysasetuksen nojalla toimivalta määrätä kansallisessa lainsäädännössä rikkomistapauksiin sovellettavista seuraamuksista, mutta rangaistavaksi määrättyjen tekojen teonkuvaus ilmenee väärennysasetuksen 2 artiklasta. Kansallisessa rangaistussäännöksessä on vain esimerkinomainen luettelo tekotavoista, sen vuoksi myös kauttakuljetus voidaan katsoa tavaramerkin käyttämiseksi. Näin ollen Itävallan viranomaiset ovat velvollisia määräämään väärennettyjen tavaroiden kauttakuljetuksesta rangaistuksen. Asianomistajat yhtyivät tähän näkemykseen ja totesivat lisäksi, että tekoaikaan voimassa ollutta tavaramerkkilain 10a §:ää säädettäessä oli ollut tarkoitus panna täytäntöön ensimmäisen neuvoston tavaramerkkidirektiivin (89/104/ETY) vaatimukset, joihin kuului myös kauttakuljetuksen määritteleminen tavaramerkkioikeuden loukkaukseksi.

Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että väärennysasetusta (EY/3295/94) sovelletaan, kun jostakin kolmannesta maasta tuodut ja edelleen kolmanteen maahan passitettavat tavarat väliaikaisesti pysäytetään kauttakuljetuksen aikana jäsenvaltiossa, jossa tavaramerkinhaltija on esittänyt asiasta hakemuksen. Asetuksen soveltamisalan tulkinta ei ole riippuvainen siitä, vedotaanko

---

erityisesti jos kyse on kansallisen lain sisällöstä riippumattomasta rikosvastuun luomisesta tai ankaroittamisesta. Syytteen nostaminen sellaisen menettelyn vuoksi, jonka moitittavuus ei selkeästi ilmene laista, on oikeusvarmuuden ja lakisidonnaisuuden periaatteiden vastainen.

366 Asia C-60/02 rikosoikeudenkäynti X vastaan (2004) ECR I-651, jossa ennakkoratkaisua oli pyydetty neuvoston asetuksen (EY/3295/94) väärennettyjen ja laittomasti valmistettujen tavaroiden vapaaseen liikkeeseen luovutuksen, viennin, jälleenviennin ja suspensiomenettelyyn asettamisen kieltämistä koskevista toimenpiteistä tulkinnasta. Asetus kumottiin 30.6.2004, ja sen korvasi vastaava neuvoston asetus (EY/1383/2003, 22.7.2003) tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia sekä tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden suhteen toteutettavista toimenpiteistä, joka tuli voimaan 1.7.2004.

asetukseen siviili-, rikos- vai hallintomenettelyssä. Koska neuvoston asetuksella jäsenvaltiot on velvoitettu määräämään seuraamukset siinä määriteltyjen kieltojen rikkomisesta, kansallisesti ei voida säätää asetuksen kanssa ristiriidassa olevia säännöksiä. Kansallisten tuomioistuinten on myös tulkittava kansallista oikeutta yhteisön oikeuden asettamissa rajoissa yhteisön oikeussäännössä tarkoitetun tuloksen saavuttamiseksi. Oikeudenomistajien suojaamiseksi kansallisen tuomioistuimen tulee, jos se on mahdollista, soveltaa ko. kauttakuljetukseen niitä siviilioikeudellisia seuraamuksia, joita kansallisessa oikeudessa säädetään, jos ne ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja vakuuttavia.

Rikosasiassa on noudatettava oikeusvarmuuden ja taannehtivuuskiellon periaatteita, joka direktiivejä koskevan vakiintuneen tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella tarkoittaa sitä, ettei kenellekään voi syntyä rikosoikeudellista vastuuta ilman, että sitä koskeva säännös on direktiivin lisäksi kansallisessa lainsäädännössä. Direktiivejä koskevia tuomioistuimen aikaisempia päätelmiä voitiin soveltaa myös asetukseen, koska siinä oli annettu jäsenvaltioille toimivalta määrätä sen rikkomisesta aiheutuvista seuraamuksista. Lisäksi on huomattava, että asetuksen soveltamisalaan kuuluivat tuomioistuimen aikaisemmankin oikeuskäytännön perusteella vain kauttakuljetukset, jotka tapahtuivat kahden yhteisöön kuulumattoman valtion välillä.

Kyseessä olevassa tapauksessa tuomioistuin siis totesi itävaltalaisen rangaistussäännöksen perustuvan suoraan sovellettavaan yhteisön asetukseen, jonka rikkomisesta annetut kansalliset rangaistussäännökset olivat puutteellisia. Vakiintuneen direktiivejä koskevan oikeuskäytännön perusteella tuomioistuin katsoi, ettei Itävallan hallitus voinut vedota asetuksessa kuvattuihin tekotapoihin, joita ei ollut kansallisesti säädetty rangaistaviksi. Laillisuusperiaatteen näkökulmasta tuomioistuimen johtopäätös on selkeä ja hyväksyttävä. Lisäksi tuomioistuin totesi, ettei arvioitavana ollut menettely kuulunut asetuksen soveltamisalaan siltä osin kun kauttakuljetus oli alkanut yhteisön jäsenvaltiosta.

Julkisasiamies lausui asiaa koskevassa ratkaisuehdotuksessaan vieläkin selvemmin, että rikosoikeudellinen laillisuusperiaate huomioon ottaen ei voida väittää, että pelkkä kauttakuljetus olisi tavaramerkin käyttämistä liiketoiminnassa, kun sitä ei voida pitää kansallisessa säännöksessä tarkoitettuna maahantuontina tai maastavientinä. Julkisasiamies toteaa myös laillisuusperiaatteen ensisijaisuuden ja sen, että syytetyn vahingoksi tehtävä laajentavan tulkinnan kielto kuuluu jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja on sen vuoksi yhteisön oikeuden yleisiä periaatteita. Se seikka, että Itävalta ei ollut säätänyt rangaistavaksi toimintaa, jota olisi yhteisön oikeuden mukaan pidettävä lainvastaisena, voi enintään merkitä jäsenvaltion osalta mahdollista jäsenyysvelvoitteen rikkomista. Yksityisiä vastaan ei voi nostaa syytettä sellaisen menettelyn perusteella, joka on yhteisön oikeuden mukaan lainvastainen mutta jota ei ole kansallisessa lainsäädännössä säädetty rangaistavaksi.[367]

---

367 Julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomerin ratkaisuehdotus 5.6.2003 kohdat 41, 43 ja 46.

Ratkaisun perusteella voidaan todeta, että myös käytännössä laillisuusperiaate toimii tehokkaana tulkintavaikutuksen rajaajana rikosoikeudessa. Rangaistusvastuu voi syntyä vain, jos tietty käyttäytyminen on riittävän yksilöidysti säädetty kansallisessa rikoslaissa tekohetkellä rangaistavaksi.

5.3.2 Tulkinta vastaajan vahingoksi ja laillisuusperiaate

Laillisuusperiaate ei kuitenkaan estä kaikkea vastaajan vahingoksi tapahtuvaa EU-oikeuteen nojautuvaa rangaistussäännösten tulkintaa, vaikka sellaistakin kantaa on oikeuskirjallisuudessa kannatettu.[368] Yksittäistapauksessa noudatetaan kansallisia laillisuusperiaatteen tulkintasääntöjä, jolloin vastaajan vahingoksi tapahtuva rangaistussäännöksen sanamuodon ylittävä tulkinta on kiellettyä. Sen sijaan analogiakielto ei estä kansallisen rangaistussäännöksen tulkintaa EU-säännöksen mukaisesti silloin, kun yksittäistapauksessa pysytään säännöksen sanamuodon rajoissa. Vaikka kansallinen rangaistussäännös olisi tiukempi kuin vähimmäisedellytykset ilmaiseva direktiivi, direktiivin sanamuodosta ja tarkoituksesta voidaan tehdä vastaajan vahingoksi tapahtuvaakin tulkintaa kansallisen normin sisältöä määriteltäessä. Tulkinnalle jää sitä enemmän tilaa, mitä yleisempi kansallinen rangaistussäännös on. Jos direktiivi on kovin yleisluontoinen, sen tulkintavaikutus saattaa olla yksittäistapauksessa vähäinen.[369] Jokaista yksittäistä rangaistussäännöstä on kuitenkin tarkasteltava erikseen.

Direktiivin tarkoituksen mukainen kansallisen rangaistussäännöksen tulkinta saattaa yksittäistapauksessa johtaa vastaajalle epäedulliseen lopputulokseen, jos esimerkiksi rikosvastuuta rajoittavaa poikkeussäännöstä tulee yhteisöoikeuden perusteella tulkita tiukasti.

> Asiassa Grongaad ja Bang oli kyse sisäpiirikauppoja koskevien kansallisten säännösten ja määräysten yhteensovittamisesta 13.11.1989 annetun neuvoston direktiivin 89/592/ETY artiklan 3 (a) kanssa ja rangaistusvastuuta rajoittaneen poikkeussäännöksen tulkinnasta sisäpiirintiedon väärinkäyttöä koskevassa rikosasiassa.[370] Yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa, että direktiivin soveltamisalasta tehtävä tulkinta ei määräydy sen mukaan, vedotaanko siihen siviilioikeudellisessa, hallinnollisessa vai rikosoikeudellisessa menettelyssä. Kansallisen tuomioistuimen on kansallisia rangaistussäännöksiä tul-

368 Näin myös Asp 2002 s. 212–213 ja 223, joka lisäksi toteaa, että saksalaisessa oikeuskirjallisuudessa on esitetty tätä näkemystä kategorisempi kanta, jonka mukaan EY-oikeutta ei voitaisi koskaan käyttää rangaistussäännöksen tulkinnan ankaroittamiseen vastaajan vahingoksi, ks. mts. 213–223.

369 Asiat C-74/95 ja 129/95 rikosoikeudenkäynti vastaan X (1996) ECR I-6609, jossa ennakkoratkaisupyyntö koski ilmauksiltaan epämääräisen direktiivin tulkintaa. Tuomioistuin totesi, että jäsenvaltioille jää laaja harkintavalta ko. direktiivin edellyttämien toimenpiteiden täytäntöön panossa.

370 Asia C-384/02 Grongaad ja Bang (2005) ECR 9939.

kitessaan otettava huomioon, että poikkeussäännöstä on tulkittava suppeasti direktiivin tehokkaan vaikutuksen ja sillä tavoitellun päämäärän valossa sekä että jokaisella uudella sisäpiirintiedon ilmaisemisella voidaan lisätä vaaraa tämän tiedon käyttämisestä direktiivin tarkoituksen vastaisesti. Lisäksi on otettava huomioon se, miten arkaluonteista ilmaistu sisäpiirintieto on. Tuomioistuin totesi direktiivissä ilmaistun poikkeussäännöksen vastaiseksi sen, että työntekijöiden valitsema pörssiyhtiön hallituksen jäsen ilmaisee tässä toimessaan saamansa sisäpiirintiedon sen ammattijärjestön puheenjohtajalle, johon nämä työntekijät kuuluvat ja joita ko. henkilö edustaa ja että ammattijärjestön puheenjohtaja ilmaisee sisäpiirintiedon edelleen muille työtovereilleen. Poikkeussäännöstä sovellettaisiin ko. tilanteeseen ainoastaan, jos sisäpiirintiedon ilmaisemisen ja ko. henkilön työn, ammatin tai tehtävien suorittamisen välillä on läheinen yhteys ja sisäpiirintiedon ilmaiseminen on mainitun työn, ammatin tai tehtävän suorittamisen kannalta ehdottoman tarpeellista.

Kansallisen rangaistussäännöksen tulkintaan yksittäistapauksessa vaikuttavat myös sen taustalla olevat, sille aineellista sisältöä antavat normit sekä jokaisen asian yksilölliset piirteet. Jos säännöksen sanamuotoon perustuvalla tulkinnalla ei pystytä poistamaan kansallisen säännöksen ja yhteisön oikeuden ristiriitaa, siihen on pyrittävä hahmottamalla säännöksen tavoitteet ja tehtävät integraation kannalta.[371] Yhteisöjen tuomioistuimen käytännössä EU-oikeuden tulkinta onkin ollut voimakkaan teleologista.[372] Laillisuusperiaatteesta johtuu kuitenkin, ettei rangaistusvastuuta tai sen ankaroittamista voi perustaa kansallisen oikeuden tulkintaan, jolla pyritään ainoastaan saavuttamaan unionisäännöksen tarkoitus.

Laillisuusperiaate ei myöskään estä tulkintaa vastaajan vahingoksi, jos EU-oikeuden tarkoituksen edellyttämä tulkinta on mahdollinen kansallisen säännöksen sanamuodon mukaan ja vastaa aikaisempaa oikeuskäytäntöä. Suomessa korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2007:1 arvioinut sitä, edellyttääkö konfiskaatiopuitepäätös, että rikoshyödyn arvoa laskettaessa huumausaineen myyntitulosta on vähennettävä sen hankkimiskustannukset. Korkein oikeus pohti ratkaisussaan, velvoittaako konfiskaatiopuitepäätös tulkitsemaan rikoslain 10 luvun 2 §:n hyötykonfiskaatiosäännöstä nettohyötyperiaatteen mukaisesti, kun

---

371 Ks. yhdistetty asia 205–215/82 Deutsche Milchkontor (1983) ECR 2633 kohta 13, jossa todetaan yhteisön normin tarkoituksen vahvistavan sen sanamuodon mukaista tulkintaa, kun ko. tukijärjestelmän tavoitteena oli osana asetuksella luotua interventiojärjestelmää pyrkiä edistämään maidon myyntiä, jolloin tulkinnassa merkitystä oli annettava nimenomaan sille, että ko. tuote oli maitomarkkinoilla tai se ei ollut saanut aikaisemmin vastaavaa tukea sitä valmistettaessa.

372 Ojanen 1998 s. 237–243 ja 350–351 toteaa, että yhteisön oikeuden laintulkintaperiaatteiden prima facie -järjestys on teleologia, strukturalismi, tekstualismi. Yhteisön oikeuden sisältöä selvitettäessä on tarpeen myös verrata säännöksen eri kieliversioita toisiinsa. Ks. asia 29/69 Stauder (1969) ECR 419, jossa tuomioistuin toteaa, että koska sama päätös on osoitettu kaikille jäsenvaltioille, yhdenmukaisen soveltamisen ja tulkinnan tarve sulkee pois mahdollisuuden tarkastella päätöksen yhtä kieliversiota erikseen. Päätöstä on tulkittava sen varsinaisen tarkoituksen ja tavoitellun päämäärän mukaisesti ottaen huomioon erityisesti kaikkien kielten vahvistetut versiot.

puitepäätöksen 2 artiklassa velvoitetaan jäsenvaltiot toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet, jotta rikoksen tuottama hyöty voidaan tuomita osaksi tai kokonaan menetetyksi. Koska konfiskaatiopuitepäätöksen johdanto-osasta ilmenevä tarkoitus on tehostaa Euroopan unionin järjestäytyneen rikollisuuden vastaista toimintaa, puitepäätöksen tarkoituksen vastaista olisi antaa sille sellainen tulkintavaikutus, että rikoshyöty olisi rinnastettavissa laillisen yritystoiminnan tuottamaan liikevoittoon. Tätä tulkintaa tukee myös se, että konfiskaatiopuitepäätöksessä käytetyt käsitteet perustuvat Strasbourgin sopimukseen, jonka selitysmuistiossa nimenomaisesti todetaan, että rikoshyötyyn olisi aina luettava myös huumausaineiden hankinta-arvo. Näillä perusteilla korkein oikeus piti selvänä, että sen aikaisemmin omaksuma tapa rikoshyödyn laskemisessa ei ollut konfiskaatiopuitepäätöksen vastainen, eikä tarvetta pyytää ennakkoratkaisua yhteisöjen tuomioistuimelta näin ollen ollut.[373]

Yhteisön tavoitteiden toteuttaminen tulkinnalla voi tarkoittaa myös rangaistusvastuun lieventymistä, jos rikotusta kansallisesta rangaistussäännöksestä aiheutuvat seuraamukset todetaan yhteisön oikeuden vastaisiksi, koska ne esimerkiksi suhteettoman ankaruutensa takia vaarantavat tavaroiden vapaan liikkuvuuden yhteisössä. Yhteisöjen tuomioistuin on esimerkiksi katsonut, että maahantuonnista kannettavaan arvonlisäveroon ja tavaroiden kotimaisesta luovutuksesta kannettavaan arvonlisäveroon kohdistuvat lainvastaisuudet eivät eroa niin paljon toisistaan, että olisi perusteltua määrätä maahantuonnista vankeusrangaistus ja menettämisseuraamus salakuljetusta koskevien rangaistussäännösten perusteella, kun vastaavia seuraamuksia ei määrätä kotimaisesta liiketoiminnasta kannettavien verojen välttämisestä. Tällainen tilanne on omiaan vaarantamaan tavaroiden vapaan liikkuvuuden yhteisössä ja on ristiriidassa perustamissopimuksen 95 artiklan kanssa.[374]

5.3.3 Lievemmän lain periaate

Kansainvälisesti tunnustettu lievemmän lain periaate kuuluu EU-oikeuden yleisiin periaatteisiin. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan lievemmän lain periaate on kansalliseen oikeuteen liittyvä kysymys, jonka kansallinen tuomioistuin ratkaisee.[375] Kansallisen rangaistussäännöksen ja direktiivin

---

373 Ks. Suominen 2007 s. 17, jonka mukaan puitepäätöksen mahdollisesti ilmentämä pyrkimys menettämisseuraamusten laajaan toteuttamiseen voi yksittäistapauksessa olla laillisuusperiaatteen näkökulmasta ongelmallinen. Ks. myös Nuotio 2007b s. 1120, jonka mukaan korkein oikeus on ratkaisukäytännöllään osoittanut, kuinka eurooppaoikeus voi olla merkityksellistä myös rikosoikeudellisessa lainsoveltamisesa.

374 Asia 299/86 Drexl (1988) ECR 1213.

375 Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus 14.10.2004 asiassa C-387/02 Berlusconi (2005) ECR I-3565 kohta 155.

keskinäisessä suhteessa lievemmän lain periaatetta arvioidaan näin ollen samoin kuin yleensä kansallisen lainkin yhteydessä. Kansallisen lain voimaantulopäivämäärää vastaa direktiivin täytäntöönpanon määräaika.[376]

Kansallisen lain ajallista soveltamista koskevia periaatteita noudatetaan silloinkin, jos rangaistussäännös saa täsmällisen sisältönsä muusta säännöksestä tai sen perusteella annetusta määräyksestä. Teon rangaistavuus arvioidaan tällöin tekohetkellä voimassa olleiden säännösten tai määräysten perusteella. Poikkeuksena ovat vain tilanteet, joissa uusi sääntely osoittaa suhtautumisen teon rangaistavuuteen muuttuneen. Arvioitaessa esimerkiksi veropetoksen tunnusmerkistön täyttymistä silloin, kun teko saa sisältönsä tullikoodeksin perusteella annetuista määräyksistä, jotka ovat tekohetken jälkeen muuttuneet, on aina selvitettävä, johtuuko muutos edellä tarkoitetusta suhtautumisen muutoksesta.[377] Tällä halutaan turvata oikeusjärjestyksen johdonmukaisuus ja yleisestävyyteen liittyvät seuraamusten tavoitteet.

Lievemmän lain periaatteen ehdottomuudesta hyvä esimerkki on, että rikosoikeudellista vastuuta ei voitu perustaa direktiivien selviin määräyksiin edes sellaisessa tapauksessa, jossa jäsenvaltion pääministerin epäiltiin rikkoneen kirjanpidon väärentämisen kieltäviä Italian siviililain (Codice Civile) rangaistusvastuun sisältäviä säännöksiä, jotka perustuivat yhtiöoikeudellisiin direktiiveihin, kun lainsäätäjä lievensi lakia ko. asiaa koskevan rikosoikeudenkäynnin vireille tulon jälkeen.[378] Lain muutoksilla lievennettiin asiaan sovellettavia rikostunnusmerkistöjä, mikä vaikutti mm. tekojen täyttymisajankohtaan ja syyteoikeuden vanhentumisaikoihin. Myös aikaisempia virallisen syytteen alaisia tekoja muutettiin asianomistajarikoksiksi. Lainmuutoksen vaikutuksesta vastaajat vapautuivat rikosoikeudellisesta vastuusta. Esimerkiksi rahanpesusta ei voitu lain muutoksen jälkeen määrätä rangaistusta, koska sen esirikoksena tuli olla rikos ja uuden siviililain säännösten mukaan kirjanpidon väärentäminen oli ainoastaan rikkomus.

Italialaiset tuomioistuimet pyysivät yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisua direktiivien eräiden ilmausten tulkinnan lisäksi siitä, voidaanko rikosoikeudenkäynnissä soveltaa vastaajien eduksi taannehtivasti lievempää, myöhemmin annettua kansallista rikoslakia, vaikka se olisi yhteisön oikeuden vastainen.

---

376 Ks. tarkemmin Asp 2002 s. 134–138.

377 Samansuuntaisesti myös Asp 2002 s. 138.

378 Yhdistetyt asiat C-387/02, C-391/02 ja C-403/02 Berlusconi (2005) ECR I-3565, jossa tarkoitetut direktiivit ovat ensimmäinen neuvoston direktiivi 68/151/ETY, annettu 9 päivänä maaliskuuta 1968, niiden takeiden yhteensovittamisesta samanveroisiksi, joita jäsenvaltioissa vaaditaan perustamissopimuksen 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilta yhtiöiltä niiden jäsenten sekä ulkopuolisten etujen suojaamiseksi, neljäs neuvoston direktiivi 78/660/ETY, annettu 25 päivänä kesäkuuta 1978, perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohdan g alakohdan nojalla, yhtiömuodoltaan tietynlaisten yhtiöiden tilinpäätöksistä ja seitsemäs neuvoston direktiivi 83/349/ETY, annettu 13 päivänä kesäkuuta 1983, perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohdan g alakohdan nojalla, konsolidoiduista tilinpäätöksistä.

Komissio lausui asiassa, että yhteisön oikeuden etusijaperiaate estää syytetyn kannalta edullisempien uusien kansallisten säännösten soveltamisen ennen näiden säännösten voimaantuloa tapahtuneisiin tekoihin, jos osoittautuu, että näissä säännöksissä ei sanktioida asianmukaisella tavalla yhteisön oikeuden oikeussääntöjen rikkomista, minkä johdosta ko. säännökset ovat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa.

Julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksessaan, että toisin kuin rikosasian vastaajat ja Italian valtio väittivät, asiassa ei ole ennakolta selvää, onko uusia Italian siviililain säännöksiä sovellettava taannehtivasti silloinkin, kun ne olisivat yhteisön oikeuden vastaisia. Ajateltavissa olisi myös ratkaisu, jossa kansalliset seuraamussäännökset jätetään soveltamatta siltä osin kuin ne ovat yhteisön oikeuden vastaisia ja niiden sijasta sovelletaan aikaisempia, tekohetkellä voimassa olleita säännöksiä. Tämän vuoksi asian tutkittavaksi ottaminen yhteisöjen tuomioistuimessa oli perusteltua.

Ratkaisuehdotuksenaan julkisasiamies esitti, että siltä osin kuin jäsenvaltion lainsäädäntö oli yhtiöoikeudellisten direktiivien vastainen, kansallinen tuomioistuin on velvollinen jättämään teon jälkeen annetun lievemmän rikoslain soveltamatta.[379]

Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että jäsenvaltiot olivat velvollisia sanktioimaan ensimmäisen yhtiöoikeudellisen direktiivin määräysten vastaiset menettelyt perusteiltaan ja menettelyltään vastaavalla tavalla kuin kansallisen oikeuden samanlaisen rikkomisen ja seuraamusten tulee olla tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Italian uusi siviililaki ei täyttänyt kaikkia näitä vaatimuksia. Tuomioistuin katsoi edelleen, että lievemmän lain periaate kuuluu jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja siten myös yhteisön oikeuden yleisiin periaatteisiin, joiden noudattamista kansallisten tuomioistuinten on kunnioitettava. Asiassa oli näin ollen kyse siitä, sovelletaanko lievemmän lain periaatetta silloin, kun direktiiviä kansallisesti täytäntöön pantaessa käytetty sanktiointi ei täytä yhteisön oikeuden vaatimuksia. Tähän kysymykseen tuomioistuin vastasi, etteivät jäsenvaltion viranomaiset voi rikosoikeudenkäynnissä vedota syytettyä vastaan ensimmäiseen yhtiöoikeudelliseen direktiiviin sellaisenaan, sillä millään direktiivillä ei voi jäsenvaltion sisäisestä lainsäädännöstä riippumatta olla rikosvastuuta synnyttävää tai sitä ankaroittavaa vaikutusta.

Näin ollen vaikka kansallisen lain muutos oli ensimmäisen yhtiöoikeudellisen direktiivin vastainen, rikosvastuuta ei voitu perustaa ainoastaan siihen. Jäsenvaltion tuomioistuimet sovelsivat sittemmin asiassa kansallisessa rikoslaissa säädettyä lievemmän lain periaatetta ja vastaajat vapautuivat oikeudenkäyntihetkellä voimassa olleen syytettyjen kannalta edullisemman lain perusteella rikosoikeudellisesta vastuusta.

---

379 Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus 14.10.2004 asiassa C-387/02 Berlusconi (2005) ECR I-3565.

6 EU-oikeus ja kansallisen normin syrjäytyminen

Kansalliset säännökset tulee aikaisemmin esitetyin tavoin jättää etusijaperiaatteen mukaisesti soveltamatta, ellei tulkinnalla kyetä poistamaan kansallisen ja EU-oikeuden välistä ristiriitaa. Kansallinen säännös neutraloituu siten yksittäistapauksessa vasta sen jälkeen, kun normijännitettä ei ole kyetty tulkinnalla poistamaan. Korkein oikeus syrjäytti esimerkiksi ratkaisussaan KKO 2005:139 kansallisen lain harkinnanvaraisen säännöksen puitepäätöksen määräysten perusteella ja katsoi, että kansallista lainsäädäntöä on niin pitkälle kuin mahdollista tulkittava neuvoston puitepäätöksen eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (2002/584/YOS) sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti.

Rikosasiassa kansallisen rangaistussäännöksen tai sille aineellisen sisällön antavan normin syrjäyttäminen tarkoittaa sitä, ettei kansallista normia rikkonutta voida saattaa menettelystään rikosoikeudelliseen vastuuseen. Kansallinen veronormi voidaan esimerkiksi joutua sivuuttamaan vero- ja rikosoikeudellisessa menettelyssä, jos tulliverolaissa olevan säännöksen arvioidaan olevan siten perustamissopimuksen vastainen, että jäsenvaltiolla ei ole verotusoikeutta. Veropetoksen tunnusmerkistön täyttyminen olisi silloin epävarmaa, eikä verolaissa olevan velvollisuuden laiminlyöminen olisi rangaistavaa mahdollisen tullirikkomuksen lisäksi minään muunakaan rikoksena.

Kyseessä ei olisi verolain tulkinta sopusoinnussa EY-säännösten kanssa, vaan kansallisen lain sivuuttaminen. Kansallisten viranomaisten tulisi kyetä hahmottamaan kansalliseen verosäännökseen yhteisön oikeuden kannalta liittyvä ristiriita sekä kaikki ne eri ratkaisuvaihtoehdot, jotka kansallisilla viranomaisilla ko. tilanteessa on. Tähän arviointiin tukea tulee hakea yhteisön oikeuden oikeuslähteistä. Rikosasiassa tälle punninnasta syntyneelle johtopäätökselle on lopuksi annettava rikosoikeudellinen merkitys. Onko epäillyn laiminlyönti kohdistunut verotusta varten säädettyyn velvollisuuteen? Onko kansallinen oikeus ristiriidassa EY-oikeuden kanssa siten, että kansallinen verolaki syrjäytyy ja Suomella ei ole oikeutta verottaa epäiltyä? Vastauksen antaminen näihin kysymyksiin vaatii jo varsin hyvää EY-oikeuden tuntemusta yleisesti ja erityisesti verotukseen liittyvissä kysymyksissä.

Arvioinnissa saatetaan päätyä siihen, että jäsenvaltiolla on oikeus veron kantamiseen, mutta vero ei saa olla luonteeltaan syrjivä. Tämän jälkeen on harkittava, mikä vaikutus syrjintäkiellolla on vältetyksi epäillyn veron määrän ja verorikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen.

Jos tuomioistuin pitää riittävällä varmuudella selvitettynä, että kansalliset aineelliset verosäännökset ovat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa, vastaajan syyksi ei voida lukea rangaistavaa tekoa, tässä tapauksessa veropetosta. Tätä ratkaisua tukevat EY-oikeuden periaatteet ja epäillyn oikeusturva. Kun kysymys on oikeudellisesta harkinnasta, siinä ei tule sovellettavaksi näyttöharkintaa koskeva in dubio pro reo -periaate. Oikeuskysymyksiin soveltuvan in dubio mitius -periaatteenkin vaikutuksen tulisi rajoittua vain tilanteisiin, joissa on aidosti kaksi oikeudellisesti tasavahvaa ratkaisuvaihtoehtoa.[380] Myöskään laillisuusperiaate ei edellytä yleisesti supistavaa tunnusmerkistön tulkintaa.[381]

Suomessa korkein oikeus on osittain hylännyt veropetosta koskeneen syytteen ratkaisussaan KKO 2004:58, kun syyte perustui autoveron osalta verosäännökseen, jonka yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa C-101/00 Siilin olevan ristiriidassa yhteisöoikeuden kanssa. Kun vastaajalle maksuunpannut verot olivat siten häntä syrjiviä, vastaajan ei voitu katsoa syyllistyneen veropetokseen siltä osin kuin hänen menettelynsä perusteella ei alun perin eli autoa maahan tuotaessa olisi voitu määrätä veroa sen syrjivän luonteen vuoksi.

Veropetoksen tunnusmerkistön täyttymistä koskevalla edellä kuvatulla ratkaisulla on luonnollisesti vaikutusta myös teolla saatuun rikoshyötyyn mahdollisesti kohdistuvan rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiseen. Rahanpesua voi olla vain sellainen menettely, joka kohdistuu rikoksella hankittuun hyötyyn. Yhteisön oikeuden sallimalla menettelyllä saatu taloudellinen etu ei voi olla veropetoksen tai rahanpesun kohteena, vaikka menettely rikkoisikin EY-oikeuden kanssa ristiriidassa olevaa syrjäytyvää kansallista veronormia. Rikoshyödyn syntyminen arvioidaan tuolloin teon hetkellä voimassa olleen EY-säännöksen perusteella, ellei poikkeussääntö tule noudatettavaksi.

---

380 Näin myös Lahti 2005 s.109 ja 1996 s. 935, Frände 2005 s. 58.

381 Tapani – Tolvanen 2005a s. 659, jossa he huomauttavat, että riittävää on, ettei lainkäyttäjä ylitä sanamuodon ulointa rajaa

IV
Rahanpesu rangaistavana tekona

1 Rahanpesemisen sääntelyn kehitys Yhdysvalloissa

1.1 SÄÄNTELYN LÄHTÖKOHDAT

Kansainvälisesti rahanpesemisen torjunnasta on keskusteltu jo 1980-luvun alkuvuosista alkaen, mutta ensimmäiset rahanpesemistä koskevat rangaistussäännökset tulivat voimaan vasta vuonna 1986 Yhdysvalloissa. Samana vuonna rahanpeseminen säädettiin rangaistavaksi myös Yhdistyneissä kuningaskunnissa ja Panamassa sekä vuonna 1987 Ranskassa. Sveitsissäkin julkaistiin jo vuonna 1986 ehdotus rangaistussäännökseksi rahanpesusta.[382]

Koska rahanpesemisen kansainvälinen määritelmä on alun perin saanut merkittävästi vaikutteita Yhdysvaltain rahanpesusäännösten kehityksestä ja sisällöstä, ne esitellään ennen kuin käsitellään Suomen rahanpesua koskevia rangaistussäännöksiä. Yhdysvaltain lainsäädännön kehitys kuvastaa myös erinomaisesti rahanpesemisen sääntelyn alkuperäistä kiinnittymistä niin laillisessa taloudessa toimivien tekemiin verorikoksiin kuin järjestäytyneen rikollisuuden toimintaankin. Rahanpesemisen torjunta on Yhdysvalloissa toisin kuin Suomessa perustunut käytännöllisiin tarpeisiin estää ja selvittää rikollisuutta, johon perinteiset rikosoikeudelliset keinot eivät ole tehonneet. Tavoitteen saavuttamiseksi rikoksentekijä on pyritty eristämään mahdollisimman tehokkaasti laillisesta vaihdannasta.

Yhdysvallat on 1980-luvulta alkaen pyrkinyt kansallisten etujensa mukaisesti vaikuttamaan siihen, että rahanpeseminen kriminalisoitaisiin myös maailmanlaajuisesti. Yhdysvaltain presidenttien 1980- ja 1990-luvuilla julistamat sodat järjestäytynyttä rikollisuutta ja huumausainekauppaa vastaan vaikuttivat huomattavasti Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan neuvoston piirissä laadittujen rahanpesun vastaisten sopimusten syntymiseen ja sisältöön. Vastaava vaikutus oli vuonna 2001 julistetulla sodalla terrorismia vastaan. Yhdysvaltain rahanpesemistä koskevien säännösten kehityksellä ja sisällöllä on näin ollen erityinen merkitys arvioitaessa kansainvälisten sopimusten tavoitteita ja niissä olevan rahanpesun määritelmän tulkintaa.

Tämän tutkimuksen kannalta on mielenkiintoista, että vaikka kansainvälinen rahanpesemisen torjunta keskittyi 1980- ja 1990-luvuilla järjestäytyneen huumausainerikollisuuden torjuntaan, Yhdysvalloissa kieltolain jälkeinen rahanpesemistä koskevan lainsäädännön kehitys on alkuaan perustunut myös verori-

382 Capus 2004 s. 129–130.

kosten estämiseen. Oikeuskäytännössä rahanpesusäännöksillä näyttäisi edelleen olevan erityistä merkitystä ajettaessa talousrikoksia koskevia syytteitä. Esimerkiksi Enron-skandaaliin liittyvissä useissa jutuissa tuomittiin vastaajia mm. rahanpesusäännösten perusteella vankeusrangaistuksiin.

Myös kieltolain synnyttämää järjestäytynyttä rikollisuutta pyrittiin aikanaan suitsimaan verorikossäännöksillä. 1950-luvulle tultaessa ensimmäisillä nykyisten rahanpesusäännösten sisältöä vastaavilla oikeudellisilla ratkaisuilla yritettiin estää verottamattomien tulojen vieminen verolakien vastaisesti ulkomaille. Ratkaisujen taustalla olivat Yhdysvaltain liittovaltion vaikeudet hankkia tietoja verovelvollisten tuloista verojen määräämisen perusteeksi. 1960-luvulle asti vuosittainen veroilmoitus oli tässä asiassa ainoa viranomaisten tietolähde. Rikosoikeudellisesti tehokkaaksi keinoksi lähestyä tulonsa salanneita verovelvollisia todettiin vuonna 1957 annetun verorikostuomion jälkeen conspiracy-rikos (salahanke).[383] Sanotussa tapauksessa vastaajat tuomittiin salahankkeesta, jonka tarkoituksena oli petollisesti estää veroviranomaista määräämästä yhdelle vastaajista hänen tulojensa perusteella oikean määräistä veroa. Nykyisin vastaava menettely on säädetty rangaistavaksi Yhdysvaltain rahanpesua koskevissa rangaistussäännöksissä.[384]

Koska Yhdysvaltain rahanpesusäännösten tarkoituksena on taistella tehokkaasti myös talousrikollisuutta vastaan, salahanke-kriminalisointi on edelleen tärkeä väline rahanpesemisen torjunnassa.[385] Tämä lienee yksi syy siihen, että kansainvälisissä rahanpesusopimuksissa mainitaan aina myös velvollisuus tietyin edellytyksin säätää salahanke rahanpesun tekemiseksi rangaistavaksi. Näin siitä huolimatta, että salahanke on vieras rikosoikeudellinen käsite useille sopimusvaltioille.

1.2 ENSIMMÄISET RAHANPESEMISTÄ KOSKEVAT SÄÄNNÖKSET YHDYSVALLOISSA

Yhdysvaltain rahanpesusäännösten perustana ovat vuonna 1970 säädetyt järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset lait: the Organized Crime Control Act, The Bank Secrecy Act (BSA)[386] ja The Comprehensive Drug Control Act. Lakien

383 United States v. Klein, 247 F.2d 908 (1957).

384 18 USC 1956(h).

385 Ks. Adams 2000–2001 s. 541–543 yleisen salahankekriminalisoinnin käytöstä rahanpesun torjunnassa Yhdysvalloissa.

386 The Bank Secrecy Act (BSA), 12 USC 1829b, 12 USC 1951, et seq., 31 USC 5311–5326. BSA valtuutti Yhdysvaltain valtiovarainministeriön antamaan tarkempia sääntöjä ja määräyksiä rahoituslaitoksille asiakirjojen ja tietojen säilyttämisvelvollisuudesta. Rahoituslaitosten ilmoitusvelvollisuudet nähtiin tärkeiksi keinoiksi rikos-, vero- ja hallinnollisissa tutkimuksissa ja menettelyissä. Ilmoitusvelvollisuus koski lain perusteella annettujen ohjeiden mukaan mm. asiakkaan tunnistamistietoja, liiketoiminnassa käytettyjen varojen alkuperää ja määrää (Code of Federal

tarkoituksena oli yhdistämällä valuuttasäännökset ja menettämisseuraamukset vähentää järjestäytynyttä rikollisuutta. Kun tavoitetta ei tällä lainsäädännöllä saavutettu lisättiin edellä mainittuun järjestäytynyttä rikollisuutta koskevaan lakiin ns. RICO-säännös, jolla pyrittiin suojelemaan laillisia liikeyrityksiä järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuksilta.[387]

The Bank Secrecy Act määritteli olosuhteet, joissa pankkisalaisuus väistyy. Lisäksi laissa säädettiin rahoituslaitosten ilmoitusvelvollisuuksista, asiakirjojen säilyttämisvelvollisuudesta sekä asiakkaan tunnistamisesta lähinnä sosiaaliturvatunnuksen perusteella. Ilmoitusvelvollisia olivat 1) rahoituslaitokset, jotka toteuttivat yli USD 10 000 arvoisia liiketoimia, 2) jokainen joka fyysisesti kuljetti, postitti tai kuljetutti muutoin yli USD 10 000 arvosta valuuttaa tai muita rahoitusvälineitä Yhdysvalloista ulkomaille tai ulkomailta Yhdysvaltoihin ja 3) jokainen Yhdysvaltain tuomiopiirissä oleva, jolla oli yli USD 10 000 arvoisia taloudellisia sidoksia kuten pankkitilejä ulkomailla. Viimeksi mainitut olivat velvollisia tekemään vuosittaisen ilmoituksen. Pankkisalaisuuslaissa rahoituslaitosten ilmoitusvelvollisuuksista säädettiin näin ollen ennen kuin rahanpeseminen kriminalisoitiin.

Ilmoitusvelvollisuudesta säätämällä uskottiin pystyttävän tunnistamaan varsinkin huumausainerikoksiin liittyvä rahanpeseminen, josta saatu rikoshyöty tyypillisesti on käteisenä rahana, koska laillinen liiketoiminta sai jo 1970-luvulla Yhdysvalloissa pääasiassa tulonsa muilla maksuvälineillä tehdyistä suorituksista.

Pankkisalaisuuslakiin sisältyneet siviili- ja rikosoikeudelliset sanktiot olivat kuitenkin lieviä ja koskivat ainoastaan rahoituslaitosten ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä. Ne olivat myös varsin tehottomia, koska rahoituslaitokset eivät niitä noudattaneet. Käytännöt muuttuivat vasta, kun viranomaiset 1980-luvulla

---

Regulations 31 CFR 103.22). Ilmoitusvelvollisten piiriä laajennettiin vuonna 1988 säädetyssä Money Laundering Prosecution Improvement Act -laissa koskemaan myös auto-, lentokone- ja venekauppiaita sekä postilaitosta (31 USC 5312(a)(2)(T)-(V)). BSA koski kuitenkin vain rahoituslaitosten henkilökuntaa. Ks. Adams 2000–2001 s. 538–540, Arrastia 1996 s. 236–239, 248, Parker 1996 s. 307–308 ja Galli – Wexton 1996 s. 366–367.

387 18 USC 1961–1968. RICO-säännös on ko. lain luvussa IX otsikon ”The Racketeering Influence and Corrupt Organizations Statutes” alla. Laissa säädetään rikos- ja siviilioikeudellisista seuraamuksista, jos henkilö osallistuu järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan tai yritystoiminnassa tapahtuneeseen laittoman velan perintään. Ennen ko. lakia Yhdysvaltain lainsäädäntö ei tuntenut rikosperusteista menettämisseuraamusta. Laki määrittelee järjestäytyneen rikollisuuden (racketeering activity) vakavaksi osavaltioiden lainsäädäntövallassa olevaksi rikollisuudeksi, johon kuuluu mm. murha, ryöstö, kiristys ja useita muita vakavia rikoksia sekä 30 törkeää liittovaltion lainsäädäntövallassa olevaa tekoa, kuten kiristys, rahanpesu, huumerikokset sekä posti-, pankki- ja arvopaperipetokset. Toiminnan järjestäytyneisyyttä arvioidaan esirikosten lukumäärän ja niiden ajallisen läheisyyden perusteella. Velka määritellään laittomaksi, jos sen peruste on laiton uhkapeli tai koronkiskonta. Yritystoimintaa on missä tahansa laillisessa tai laittomassa yhteisömuodossa tai epävirallisessa ryhmässä harjoitettu toiminta. Lain perusteella ajetussa jutussa ei kuitenkaan edellytetä näyttöä vastaajan tai yrityksen kuulumisesta järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Ks. lähemmin Arrastia 1996 s. 232–236 ja Parker 1996 s. 307.

nostivat useita syytteitä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömisestä rahoituslaitoksia vastaan. Tämä osaltaan osoittaa, että rikosoikeudellisilla keinoilla on yleisestävää vaikutusta rahanpesemisen torjunnassa. Rahanpesurikosten ilmitulo on todennäköisintä silloin, kun pestävät varat yritetään sijoittaa rahoitusjärjestelmään, joten ilmoitusvelvollisuuden tehosteilla on keskeinen merkitys. Erityistä merkitystä nimenomaan rikosoikeudellisten sanktioiden käytöllä on niissä tapauksissa, joissa ilmoitusvelvollisten laillinen toiminta on hyvin organisoitua ja edellyttää yleisön luottamuksen ylläpitämistä. Tällaiseen toimintaan on helpompi vaikuttaa sanktiouhalla kuin perinteisissä rikollisuudessa tavanomaiseen satunnaiseen ja spontaaniin käyttäytymiseen.

Koska rahanpesu säädettiin rangaistavaksi vasta vuonna 1986, pankkisalaisuuslaissa olleen USD 10 000 määräisen ilmoitusvelvollisuuskynnyksen ylittäminen esimerkiksi toteuttamalla liiketoimet useilla alhaisemmilla rahamäärillä ei voinut johtaa rikostuomioon. Laki loi kuitenkin edelleenkin käytetyn rahanpesutavan, ns. smurffauksen, joka Yhdysvalloissa säädettiin vuonna 1988 rangaistavaksi.[388]

Laajoilla ilmoitusvelvollisuuksilla pyrittiin torjumaan sekä kansallista että kansainvälistä rahanpesemistä. Niistä ilmenee myös selkeästi lainsäätäjän kiinnostus valvoa lähinnä tietyn arvon ylittäviä varainsiirtoja. Asiakkaan tunnistamiseen laissa ei kiinnitetä vastaavaa huomiota kuin sen myöhemmissä eurooppalaisissa vastineissa. Nyttemmin Yhdysvalloissa on havaittu tiettyyn liiketoimen vähimmäisarvoon perustuva ilmoitusvelvollisuus tehottomaksi, koska sen perusteella ilmoituksia tulee niin paljon, ettei niitä kyetä käsittelemään. Tämän vuoksi sielläkin ollaan eurooppalaisen mallin mukaisesti siirtymässä ilmoitusvelvollisuuteen, joka perustuu epäilyttäviin liiketoimiin.

Ilmoitusvelvollisuuden tehosteeksi säädetyt rangaistussäännökset kuuluvat Yhdysvalloissakin rahanpesemisen preventiiviseen torjuntaan eivätkä ole varsinaisia rahanpesua koskevia rangaistussäännöksiä. Niiden kehitys ja tausta on kuitenkin ollut Yhdysvalloissa kuten kansainvälisestikin perusta myös varsinaisten rahanpesua koskevien rangaistussäännösten säätämiselle. Zagaris on pitänyt Yhdysvaltain rahanpesemisen vastaisia lakeja ainutlaatuisina, koska niillä on pyritty samanaikaisesti torjumaan sekä hallinnollisesti että rikosoikeudellisesti rahanpesua ja verolakien rikkomista.[389]

388 31 USC 5324.
389 Zagaris 1999 s. 1056.

1.3 RAHANPESUA KOSKEVIEN RANGAISTUSSÄÄNNÖSTEN KEHITYS YHDYSVALLOISSA

Rahanpesun kriminalisointi Yhdysvalloissa vuonna 1986 perustui presidentin asettaman järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia toimia arvioineen komitean työhön. Komitea piti rahanpesemisen rangaistavaksi säätämistä parhaana välineenä taistelussa järjestäytynyttä rikollisuutta ja huumausainekauppaa vastaan.[390] Sen työn perusteella säädetty Money Laundering Act 1986 on ollut kansainvälisen rahanpesun määritelmän esikuvana.[391]

> Money Laundering Act kuuluu ns. RICO-lainsäädäntöön. Se on kodifioitu US Code -nimiseen liittovaltion lakikokoelmaan, sen pykäliin 1956 (Laundering of monetary instruments) ja 1957 (Engaging in monetary transactions in property derived from specified unlawful activity). Lisäksi jokaisella osavaltiolla on oma rahanpesua koskeva lainsäädäntönsä, johon tässä tutkimuksessa ei ole mahdollisuuksia perehtyä.[392]

Yhdysvalloissa rahanpesua koskevan perusrangaistussäännöksen (18 USC 1956(a)(1)) soveltamisala on rajattu vain tekoihin, jotka ovat laissa erikseen yksilöityjä taloudellisia liiketoimia (financial transactions).[393] Näitä liiketoimia ovat teot, jotka voidaan määritellä kaupaksi, lainaksi, vakuusjärjestelyksi tai lahjaksi taikka toiminnan kohteena olevaan omaisuuteen liittyväksi muuksi

---

390 Ks. myös Low – Tillen – Abendschein – Fisher-Owens 2004 s. 346–350 ja Stessens 2000 s. 96–100, joka jakaa Yhdysvaltain rahanpesemistä koskevien säännösten kehityksen kolmeen eri vaiheeseen vuosina 1957–2000.

391 Ks. lähemmin Boylston 1986–1987 s. 929–965. Ks. myös Yhdysvaltain rahanpesusäännösten vaikutuksesta Wienin sopimukseen Boister 2001 s. 107–108, Stessens 2000 s. 114–115 ja Gilmore 1992 s. 102.

392 Ks. Yhdysvaltain rahanpesusäännösten sisällöstä mm. Adams 2001 s. 538–569, Arrastia 1996 s. 244–248, Galli – Wexton 1996 s. 368–369.

393 Taloudellinen liiketoimi on 18 USC 1956(c)(4) pykälässä olevan määritelmän mukaan koti- tai ulkomaan kauppaan vaikuttava toimi, jossa käytetään (siirretään) varoja tai eri maksuvälineitä taikka johon liittyy tiettyjen omistusoikeuksien siirtyminen tai jossa ko. vaihdantaan liittyen käytetään hyväksi rahoituslaitoksia. Ks. käsitteen tulkinnasta oikeuskäytännössä Gurule 1994–1995 s. 830–837. 18 USC 1956(c)(5) mukaan ko. määritelmän mukaisia maksuvälineitä (monetary instruments) ovat kaikki valuutat, sekit ja rahamääräykset sekä arvopaperit, joiden omistusoikeus määräytyy sen mukaan, kenellä arvopaperi on hallussaan. 18 USC 1956(c)(4)(iii), määrittelee omistusoikeuden siirron kohteiksi kiinteän omaisuuden, ajoneuvot, alukset ja ilmaalukset. 18 USC 1956(c)(6) mukaan rahoituslaitoksia ovat kaikki Yhdysvaltain lainsäädännössä tarkoitetut kotimaiset rahoituslaitokset ja ulkomaiset pankit. Ko. lakien mukaan rahoituslaitosmäritelmä on hyvin laaja. Se kattaa mm. pankit, vakuutusyhtiöt, rahan välittäjät, valuutanvaihtajat, kasinot, kiinteistökauppaa harjoittavat tahot kuten asianajajat, trustimuotoiset yhtiöt, panttilainaamot, matkatoimistot, liittovaltion postilaitoksen ja liikennevälinekauppiaat. Menettelynä, jolla on yhteyttä kotimaankauppaan, on oikeuskäytännössä pidetty esimerkiksi huumausainekaupalla saaduilla varoilla tehtyjä liiketoimia, kuten asiassa United States v. Gallo 927 F. 2d 815 (5th Cir. 1991) on todettu.

määräysvallan käyttämiseksi. Rahoituslaitoksessa toteutettuna rahanpesun täyttävä toimi voi olla talletus, tililtä nosto, tilisiirto, valuutanvaihto, laina, luottoajan pidentäminen, minkä tahansa arvopaperin kauppa, pankkilokeron käyttö taikka muu maksu, siirto tai hankinta, joka tehdään rahoituslaitosta hyväksi käyttäen.[394] Yhdysvalloissa on katsottu näiden liiketoimien muodostavan rahanpesun ytimen.

Edellä kuvatun liiketoimen määritelmän peruselementti on rikoshyötyyn kohdistuva tietyt vaatimukset täyttävä määräämistoimi (disposition). Pelkkä rikoksella saatujen varojen hallussapito, liikuttelu tai niiden kätkeminen muilta salattuun paikkaan ei riitä, vaan edellytetään, että omaisuus on sijoitettu rahoituslaitokseen tai annettu edelleen toisen haltuun, jotta toimella on yhteys vaihdantaan.[395] Tämä oikeuskäytäntöön perustuva tulkinta rajaa perussäännöksen soveltamisalaa siitä, mitä Wienin sopimuksessa edellytetään. Kynnys ei kuitenkaan ole kovin korkea, vaan varsin vähäisetkin toimet voivat sen täyttää.[396]

Liiketoimet tulee kuitenkin toteuttaa tietyssä tarkoituksessa. Tekijän tulee ryhtyä toimintaan joko välttääkseen ilmoitusvelvollisuutensa the Bank Secrecy Act -laissa säädetystä yli USD 10 000 määräisestä käteisliiketoimesta, tarkoituksin syyllistyä verorikokseen tai päämääränä rikoksella saatujen varojen alkuperän, olinpaikan, lähteen, omistusoikeuden taikka niiden määräysvallan käyttäjän salaaminen tai peittäminen.[397]

Perussäännös sisältää edellä kuvatun perustekomuodon lisäksi myös ns. kansainvälisen rahanpesun (1956(a)(2)(B)(i)). Sen tunnusmerkistö edellyttää varojen siirtämistä Yhdysvaltain rajojen yli, mutta ei välttämättä edellytä, että esirikos on tapahtunut ennen rangaistavaksi säädettyä menettelyä.[398] Tämän vuoksi

---

394 18 USC 1956(c)(3).

395 Ks. erityisesti United States v. Puig-Infante, 19 F. 3d 929 (5th Cir.1994), jossa huumausainerikoksella saatujen varojen hallussapitoa ja siirtämistä paikasta toiseen ei pidetty rahanpesuna, koska varoja ei siirretty toisen hallintaan. A oli asiassa saanut kauppahintana välittämistään huumausaineista varat, jotka hän kuljetti autolla Floridasta Teksasiin. Kun syyttäjä ei kyennyt näyttämään, että A olisi missään vaiheessa luopunut varojen hallinnasta, syyte rahanpesusta hylättiin. Päätöksen mukaan ”Disposition most commonly means a ’placing elsewhere, a giving over to the care of possession of another’. ” Toisen haltuun siirtämiseen riittää kuitenkin se, että varat siirretään kuriirin haltuun kuten tapauksessa United States v. Reed, 77 F.3d 139 (6th Cir. 1996), jossa puolustusasianajaja tietoisena siitä, että varat oli saatu hänen päämiehensä harjoittamasta huumausainekaupasta, oli järjestänyt varojen luovuttamisen päämiehensä vaimolle omassa toimistossaan, säilyttänyt niitä siellä ja ohjeistanut sihteerinsä luovuttamaan varat niitä myöhemmin hakemaan tulleelle kuriirille.

396 Ks. tarkemmin käsitteen “transaction” tulkinnasta, Hagler 2004 s. 244–245.

397 18 USC 1956(a)(1). Verorikokset on määritelty vuonna 1986 annetussa the Internal Revenue Code -laissa ja ne on kodifioitu seuraavasti: 26 USC 7201 (attempt to evade or defeat tax) ja 26 USC 7206(1) (fraud and false statements). Pykälässä 1956 kuvattu rahanpesurikos voi olla myös esirikos järjestäytynyttä rikollisuutta vastaan säädetyssä ns. RICO-säännöksessä tarkoitetulle salahankkeelle.

398 Pykälän 18 USC 1956(a)(2) mukaan on rangaistavaa siirtää (transport, transmit or transfer) maksuvälineitä tai varoja Yhdysvaltoihin tai sen ulkopuolelle, A) jos tarkoituksena on edistää

oikeuskäytännössä rahanpesua koskevaa yleissäännöstä on sovellettu myös toimintaan, joka on tapahtunut kokonaan ulkomailla. Yhdysvaltain rahanpesusäännösten perusteella on voitu arvioida esimerkiksi tapausta, jossa Israelissa ollut vastaaja siirsi rikoshyötyä Curacaosta Israeliin. Vastaaja oli esirikoksen tekijän asianajaja, joka antoi asiassa väärää tietoa viranomaisille ja matkusti Israeliin auttaakseen päämiestään siirtämään varat sinne. Tunnusmerkistön täyttymiseen riitti, että vastaaja oli osallisena ulkomailla suoritetussa rahoitustapahtumassa. Rikosoikeudellinen toimivalta syntyi asiassa yhdysvaltalaiselle tuomioistuimelle, koska esirikos oli tehty Yhdysvalloissa, rikoshyöty oli alun perin siirretty Miamista Curacaoon ja vastaaja oli Yhdysvaltain kansalainen.[399]

Edellä kuvatut Yhdysvaltain rahanpesun perussäännöksen taloudelliseen liiketoimeen liittyvät rajoitusedellytykset ilmaisevat selkeästi rangaistussäännöksen tarkoitusta; tavoitteena on estää rikollisen rahan pääsy lailliseen talouteen, erityisesti vaihdantaan ja rahoitusjärjestelmään. Sama päämäärä ilmenee myös pykälässä 1957 olevasta tunnusmerkistöstä (ns. spending statute), jossa säädetään rahanpesuna rangaistavaksi rahoituslaitoksessa tapahtuva yli USD 10 000 arvoisten esirikoksella saatujen varojen tallettaminen, nostaminen, siirtäminen tai vaihtaminen (monetary transaction).[400] Säännöksen soveltamisalassa ovat kaikki liiketoimet, joissa varojen luovuttaja on saanut ne esirikokseksi säädetyllä teolla (SUA) ja varojen vastaanottaja tietää niiden olevan rikoksella saatuja. Säännöksellä on laaja soveltamisala, koska se koskee kaikkia rahoituslaitosten kautta tehtyjä liiketoimia, joissa käytetään säädetty vähimmäismäärä rikoksella

---

SUA-listalla (18 USC 1956(c)(7)) olevia tekoja tai B) tietoisena siitä, että siirron kohteena olevat varat ovat rikoksella saatuja ja niiden siirtämisen tarkoituksena on peittää tai salata SUA-listalla olevalla rikoksella saadun omaisuuden alkuperä, olinpaikka, lähde, omistussuhteet tai määräysvallan käyttäjä. ”Financial transaction” on tämän pykälän mukaan myös henkilöltä toiselle ilman rahoituslaitoksen välitystä tapahtuva varojen siirto. Näin esim. United States v. Gallo ja United States v. Blackman, 904 F.2d 1250 (8th Cir. 1990). Ks. tarkemmin 18 USC 1956(a)(2) tulkinnasta Parker 1996 s. 313–316. Varojen siirtämiseen liittyvää rahanpesusäännöstä täydentää vuonna 1992 säädetty the Housing and Community Development Act -laki, jonka nimikkeen XV alla olevassa nk. Annunzio – Wylie Anti-Money Laundering Act -säädöksessä (18 USC 1960) on laitonta rahanvälitystoimintaa (money transmitting business) koskeva rangaistussäännös. Säännöksen soveltamisala kattaa kaikki toimet, joilla siirretään toisen varoja. Alun perin pykälän 18 USC 1956 soveltamisalassa eivät olleet lainkäyttöviranomaisten tekemien ns. peitetoimien yhteydessä tapahtuneet epäiltyjen tekemät rahanpesun tunnusmerkistön täyttävät teot, koska viranomaistoimintaan liittyvää menettelyä ei voitu pitää esirikoksena. Peitetoiminnan yhteydessä tapahtunut rahanpesu kriminalisoitiin vuonna 1988 Money Laundering Prosecution Improvement Act -laissa (18 USD 1956(a)(3)).

399 United States v. Tarkoff, 242 F.3d 991 (11th Cir. 2001). Ks. lähemmin Hagler 2004 s. 242–244 ja Hoffer 1999–2000 s. 293–318, jonka mukaan rahanpesusäännösten laaja ekstraterritoriaalinen sovellettavuus voi käytännössä aiheuttaa myös kansainvälisen lain vastaisia tilanteita.

400 18 USC 1957. Säännöksessä rahoituslaitos on määritelty samoin kuin pykälässä 1956. Käsite monetary transaction on kuitenkin suppeampi kuin käsite financial transaction. Lisäksi säännöksessä edellytetään sitä, että teon kohteena olevat USD 10 000 on saatu SUA-listalla olevalla teolla, kun pykälä 1956 vaatii ainoastaan, että liiketoimessa on mukana myös SUA-varoja.

saatuja varoja. Säännöksen nimenomaisena tarkoituksena olikin alun perin eristää järjestäytyneen rikollisuuden jäsenet muusta yhteiskunnasta.[401]

Säännöksen soveltamisalassa ovat kaikki suoritukset, joihin käytetään rikoshyötyä tai sen tilalle tullutta omaisuutta, myös laillisten liikekulujen maksaminen. Tämä johtuu siitä, ettei tunnusmerkistöön kuulu tarkoitusvaatimusta.[402] Asetettu USD 10 000 kynnys rajaa kuitenkin teon soveltamisalan vain vakavimpiin tekoihin. Soveltamisalan näennäisestä laajuudesta huolimatta käytännössä pykälän 1957 mukaisia tuomioita on näyttöongelmien takia vähemmän kuin pykälän 1956 perusteella annettuja.[403]

Alkuaan pykälää 1957 sovellettiin myös puolustusasianajajaan, joka otti palkkiona vastaan päämieheltään rikoksella saatuja varoja ja talletti ne pankkiin. Myöhemmin säännöstä muutettiin niin, että puolustajan palkkiot rajattiin soveltamisalan ulkopuolelle, jotta vastaajalle turvataan perustuslain mukainen oikeus asianmukaiseen puolustukseen.[404]

Yhdysvalloissa rahanpesun esirikoksia ovat yleisimmät rahallista hyötyä tuottavat rangaistavat teot, myös verorikokset.[405] Pääosin lainsäädäntöön sisältyvä luettelo koskee Yhdysvalloissa tehtyjä tekoja, mutta myös eräät ulkomailla tehdyt rikokset täyttävät tämän tunnusmerkin. Tällaisia ovat esimerkiksi ulkomaiseen pankkiin kohdistunut petos, kiristys, ryöstö ja huumausainerikos.

Rikoshyödyn menetetyksi tuomitseminen tuli Yhdysvalloissa mahdolliseksi vasta, kun rahanpesu säädettiin rangaistavaksi.[406] Tosin jo vuonna 1970 säädetyssä the Controlled Substances Act -laissa oli pyritty menettämisseuraamuksien käyttöä tehostamalla vaikeuttamaan rikollisjärjestöjen toimintaan. Laki mahdollisti rikoksen tekemiseen käytettyjen välineiden kuten raaka-aineiden, tuotanto- ja kuljetusvälineiden sekä rikoksella tuotettujen esineiden konfiskoimisen.

---

401 Stessens 2000 s. 100.

402 Tämä kanta ilmenee erityisesti tapauksessa United States v. Brown, 186 F.3d 661(5th Cir. 1999).

403 FATF, USA 2007 s. 30 ja 37. Syyttäjän tulee näyttää pykälän 1957 mukaisen teon osalta, että teko sisälsi "monetary transaction" -käsitteen mukaisen menettelyn, että teosta syntyi rikoshyötyä enemmän kuin USD 10 000 arvosta, ja jos varat sekoittuivat muuhun omaisuuteen, niistä yli USD 10 000 arvosta oli SUA-rikoksista saatua hyötyä. Vuosina 2002–2005 Yhdysvalloissa tuomittiin yhteensä 3708 vastaajaa pykälässä 1956 tarkoitetusta rahanpesusta ja 884 vastaajaa pykälän 1957 perusteella. Ks. lähemmin rahanpesutuomioissa edellytetystä näytöstä United States v. Kneeland, 148 F.3d 6, 17 (1st Cir. 1998), United States v. Isabel, 945 F2d 1195(1st Cir. 1991) ja United States v. Massac, 867 F.2d 174(3d Cir. 1989).

404 Tarkemmin jaksossa IV.

405 Esirikokseen liittyvän objektiivisen tunnusmerkin ja tarkoitustunnusmerkin täyttymiseen vaadittavat rikokset, ns. Specified Unlawful Activities (SUA), jotka käytännössä ovat rahanpesun esirikoksia, on yksilöity 18 USC 1956 (c)(7). Yhdysvaltain senaatille on annettu 13.3.2006 the Combating Money Laundering and Terrorist Financing Act -niminen lakiehdotus, jossa esitetään luovuttavaksi SUA-listasta, jolloin ko. tunnusmerkistön soveltamisala laajenisi.

406 21 USC 881. Ks. lähemmin Daley 2000 s. 192–193 ja Arrastia 1996 s. 239–240, erit. konfiskaatiosäännösten osalta s. 240–244.

Yhdysvaltain rahanpesusäännökset ilmentävät ajatusta siitä, että varat, joita ei ole sijoitettu taloudelliseen vaihdantaan, eivät vielä uhkaa laillisen talousjärjestelmän vakautta, puhtautta tai myönteistä kehitystä. Wienin sopimuksessa tai myöhemmissä rahanpesua koskevissa sopimuksissa ei rahanpesun määritelmää ole sidottu yhtä tiukasti moitittavaksi arvioidun käyttäytymisen tiettyyn julkilausuttuun perusteeseen. Kriminaalipoliittisesti Yhdysvalloissa omaksuttu lainsäädäntöratkaisu voi olla jopa perustellumpi kuin Wienin sopimusta tiukemmin noudattavat rangaistussäännökset.

Wienin sopimuksen rahanpesun määritelmä perustuu kuitenkin mielestäni selkeästi yhdysvaltalaisiin säännöksiin.[407] Sopimuksen määritelmästä ovat yksilöitävissä kaikki esikuvansa tunnusmerkit: esirikosten alan rajaaminen tiettyihin tekoihin; tekijän tietoisuus omaisuuden rikollisesta alkuperästä, jonka lajin tai tekijän ei tarvitse olla tunnettu; menettelyn tapahtuminen tietyssä tarkoituksessa ja tekotapojen kattavuus. Yhdysvaltalaisten säännösten soveltamisala on kuitenkin osin laajempi ja osin suppeampi kuin sopimuksessa, koska säännökset kattavat myös ilmoitusvelvollisuuksien laiminlyömiset ja verorikosten tekemiseen osallistumisen. Yhdysvalloissa rahanpesun soveltamisala on myös supistettu vaihdannassa tapahtuviin liiketoimiin. Wienin sopimuksessa olevan rahanpesun määritelmän ja yhdysvaltalaisten rangaistussäännösten samankaltaisuutta osoittaa sekin, ettei Yhdysvalloissa katsottu olevan tarvetta Wienin sopimuksen takia muuttaa voimassa olleita rahanpesusäännöksiä.[408]

Syyskuun 11. päivän 2001 tapahtumat Yhdysvalloissa tehostivat terrorismin torjunnan lisäksi myös näihin rikoksiin liittyvää rahanpesun torjuntaa. Nk. Patriot Act -laki sisältää myös rahanpesua koskevia säännöksiä.[409] Preventiivisten

---

407 Vrt. Stessens 2000 s. 114, joka katsoo Wienin sopimuksen rahanpesun määritelmän vain kaukaisesti muistuttavan esikuvaansa.

408 Ks. Gilmore 1992 s. 98–138, jossa on Yhdysvaltain Wienin sopimusta valmistelemassa olleen delegaation raportti sopimuksen sisällöstä kongressille. Selvityksessä todetaan Wienin sopimuksen rahanpesua koskevien määräysten osalta, että ne kielellisesti vastaavat suurelta osin yhdysvaltalaisia säännöksiä ja poikkeavat esikuvastaan vain siltä osin kuin esirikokset on rajattu ainoastaan huumausainerikoksiin ja ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin kriminalisoimista ei edellytetä. Sopimuksessa luetellut perusteet, jotka tulisi ottaa rangaistusta mitattaessa huomioon koventamisperusteina vastaavat yhdysvaltalaisia rangaistuksen mittaamisperusteita (Sentencing Guidelines, 18 USC 3553). Sopimuksen kohdassa 3(6) oleva syytetoimien tehokkuutta ja kohdassa 3(7) oleva ehdonalaiseen päästämistä koskeva kehotus vastaavat Yhdysvaltain lainsäädäntöä (Principles of Federal Prosecution, The Sentencing Reform Act of 1984). Syyteoikeuden vanhentumisajan pituutta koskeva määräys 3(8) vastaa Yhdysvaltain vanhentumissäännöksiä, joissa ajan kulumisen keskeyttää mm. se, että tekijä välttelee oikeudenkäyntiä (18 USC 3290). Vanhentumisajan katkaisee myös ulkomailta haettavan todistelun hankkimisen aiheuttama oikeudenkäynnin viivästyminen (18 USC 3292). Sopimuksen määräys 3(9) sen varmistamisesta, että syytetyt saapuvat oikeudenkäynteihin vastaa yhdysvaltalaista takuita vastaan vapauttamisjärjestelmää (18 USC 3142). Selvityksestä ilmenee, että Yhdysvaltain rahanpesulainsäädäntöön ei tarvitse tehdä mitään muutoksia Wienin sopimuksen määräysten perusteella.

409 Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act 26.10.2001. Ks. tarkemmin esim. Zagaris 2004 s. 133–136, Roberts 2003–2004 s. 582–592 ja O'Sullivan-Butler 2003–2004 s. 403–406.

toimien osalta ne koskevat lähinnä tiettyjen ulkomaisten pankkien (foreign shell banks) yhdysvaltalaisissa pankeissa olevien tilien omistaja- ja edustajatietojen säilyttämistä tai tällaisten tilien kieltämistä kokonaan, asiakkaan tunnistamisvelvollisuuden laajentamista eräissä rahoituslaitoksissa, erityisiä huolellisuusvelvollisuuksia tiettyjen ulkomaisten tilien käsittelyssä sekä epäilyttäviä liiketoimia koskevan ilmoitusvelvollisuuden laajentamista.[410] Repressiivistä rahanpesun torjuntaa tehostetaan säätämällä, että myös muihin kuin Yhdysvaltain kansalaisiin voidaan kohdistaa siviili- ja rikosoikeudellisia menettämisseuraamuksia laajentamalla rahanpesun tunnusmerkistöä koskemaan myös ulkomaisten pankkien kautta tehtyjä liiketoimia ja sisällyttämällä esirikosten luetteloon uusia tekoja kuten ulkomailla tehdyt korruptiorikokset.[411]

410 Ks. lähemmin esim. Healy – Lee 2003 s. 631–639.
411 18 USC § 1956(b)(2) (2004), 18 USC § 1956(c)(6)(B) ja18 USC § 1956(c)(7)(B)(iv).

2 Rahanpesun kriminalisoinnin kansalliset perusteet

Rikosoikeudellisten rangaistusten käyttö edellyttää aina oikeutuksen, koska tarkoituksellisen kärsimyksen aiheuttamista ei ole pidetty eettisesti perusteltuna. Yleensä on edellytetty, että oikeushyvä, jota teolla loukataan, on suojan tarpeessa.[412] Usein oikeushyvä pyritään vielä palauttamaan perusoikeuksien tasolle. Rahanpesemisen rangaistavaksi säätämisen tavoitteita on käsitelty jo edellä. Rahanpesusäännösten kehitystä voidaan arvioida myös kriminalisoinnin tehokkuusvaatimuksen perusteella. Koska tehottomia rangaistussäännöksiä ei tule säätää, säännöksellä tulee olla ennalta arvioiden jotain ennalta estävää vaikutusta. Preventiovaikutus taas edellyttää, että säännös on myös käytännössä sovellettavissa. Säännöksen soveltamisalaan kuuluviin tekoihin tulee sisältyä tietty riski kiinni jäämisestä ja rikosvastuu tulee voida käytännössä toteuttaa rikosprosessissa.[413] Tehokkuusvaatimuksesta on kuitenkin voitu poiketa erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa on katsottu olevan voimakas tarve valtiovallan julistukseen jonkin menettelyn tai ilmiön paheksuttavuudesta.[414]

Kun rahanpesu Suomessa vuonna 1994 kriminalisoitiin osana rikoslain kokonaisuudistusta, rahanpesua pidettiin lähinnä huumetaloutta ylläpitävänä menettelynä. Rahanpesun kriminalisointiperusteet kiinnittyivät näin ollen huumausainerikosten ja huumekauppaa harjoittavan järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan siitä huolimatta, että esirikosten alaa ei rajattu mitenkään. Koska Strasbourgin sopimus suositteli rahanpesemisen kriminalisoimista kaikenlaisen rikollisen toiminnan yhteydessä, kansallista rangaistussäännöstä ei haluttu rajata liian ahtaaksi.[415]

Vastaava kehitys näkyy myös kansainvälisessä rahanpesun torjunnassa. Vaikka kaikissa Wienin sopimuksen jälkeen tehdyissä rahanpesua koskevissa sopimuksissa pyritään torjumaan huumausainerikosten lisäksi myös muita vakavina pidettyjä rikoksia, rangaistavuuden alan laajennus ei juuri näy kriminalisoinnin tueksi esitetyissä perusteluissa. Tämä saattaa viitata siihen, että yhä laajeneva esirikosten ala perustellaan lähinnä vaatimuksella rahanpesun kansainvälisen

412 Frände 2005 s. 23–24, Tapani – Tolvanen 2004 s. 21–23, Melander 2002 s. 946–947, Nuotio 1998 s. 27–30, Nuutila 1996 s. 79–85 ja Lappi-Seppälä 1987 s. 129.

413 Ks. esim. Lernestedt 2003 s. 312–313 ja sanktiovarmuudesta laajemmin Vuorenpää 2007 s. 29–71.

414 Tunnetuin esimerkki lienee seksin oston rangaistavuus, jolla ei voida olettaa olevan sanottavaa tehoa. Ruotsissa myös dopingin oman käytön kriminalisointia on perusteltu varsin julistuksenomaisin argumentein, ks. Lernestedt 2003 s. 344.

415 HE 180/1992 vp s. 3–4, 8 ja 17.

torjuntajärjestelmän tehokkuudesta ja esirikosten suojaamien oikeushyvien suojeluntarpeella.[416]

Suomessa rahanpesun kriminalisoinnin perusteita ei vuoden 1994 jälkeen ole katsottu tarpeelliseksi täsmentää. Toisin kuin Suomessa Ruotsissa rahanpesua koskevien rangaistussäännösten on nimenomaisesti katsottu suojaavan erityisesti laillista talouselämää laittomasti hankituilta varoilta, jotka vahingoittavat talouselämässä toimivien etiikkaa ja yleisön luottamusta talousjärjestelmään. Lisäksi Ruotsissa halutaan vastustaa rahanpesun taustalla olevaa rikollisuutta ja estää rikollisia nauttimasta rikoshyödystä.[417]

Suomessa rahoitusjärjestelmän suojeluun voidaan katsoa kiinnitetyn rahanpesun kriminalisoinnin yhteydessä huomiota vasta säädettäessä lakia rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä vuonna 1997. Koska rahanpesudirektiivi edellyttää nimenomaan rahoitusjärjestelmän suojaamista rikolliselta hyväksikäytöltä ja järjestelmän luotettavuuden varmistamista, rahanpesun estämistä ja selvittämistä koskevan lain säätämisen yhteydessä lausuttu tuli koskemaan myös kätkemisrikoksena rangaistavaksi säädettyä rahanpesua, vaikka sitä koskevaa säännöstä muutettiin samassa yhteydessä vain vähäisin osin.[418]

Suomessa talousjärjestelmän puhtautta tai sitä kohtaan tunnettua yleistä luottamusta ei sen sijaan erikseen ole mainittu rikoslakiprojektin ehdotuksessa tai lainvalmisteluasiakirjoissa perusteeksi rahanpesun kriminalisoimiselle.[419] Kansainvälisissä sopimuksissa ja rahanpesudirektiiveissä lausutut perusteet rahanpesun rangaistavaksi säätämiselle tulee käsitykseni mukaan kuitenkin ottaa huomioon myös kansallisia rahanpesusäännöksiä tulkittaessa, vaikka kotimaisiin lain esitöihin ei olisi niitä kattavasti otettukaan. Koska kansainvälisten instrumenttien johdanto-osasta ilmenee kriminalisoinnin tavoite, niille tulee mielestäni antaa ainakin lainvalmisteluasiakirjoja vastaava oikeuslähdeopillinen asema.[420]

Samoin kuin Suomessa myös Saksassa rahanpesun kriminalisoinnin perusteena on ensisijaisesti pidetty järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Rangaistussäännöksen tavoitteena on kuitenkin myös turvata rikosoikeudellisen järjestelmän tehokkuutta eristämällä yhdysvaltalaisen mallin mukaisesti esirikoksen tekijän saama hyöty laillisesta vaihdannasta. Vogelin mukaan rahanpesun kriminalisoinnin tavoitteena ei ole kuitenkaan sinänsä estää laittoman rikoshyö-

---

416 Laajenevasta esirikosten alasta tarkemmin jaksossa VII.

417 Prop. 1992/93:207 s. 8, prop. 1998/99:19 s. 24 ja Lernestedt 2003 s. 320–321.

418 HE 158/1997 vp s. 19.

419 OLJ 4/1991 s. 3–7, HE 180/1992 vp, HE 158/1997 vp, HE 53/2002 vp.

420 Erityisen selvää tämä on edellisessä luvussa kerrotuin perustein EU-oikeudessa. Ks. esim. KKO 2007:1, jossa puitepäätöksestä ilmenevät tavoitteet ohjasivat kansallisen säännöksen tulkintaa. Ks. myös esim. Jääskinen 2007 s. 383, joka EU-oikeuden osalta toteaa, että sekundäärioikeudessa teleologinen tulkinta on mahdollista, jos säädöksen tarkoitus voidaan johtaa sen perustelut sisältävästä johdanto-osasta.

dyn sijoittamista lailliseen talous- ja rahoitusjärjestelmään, vaan estää rahanpesuprosessissa puhdistetun omaisuuden siirtäminen lailliseen järjestelmään näennäisesti laillisessa muodossa.[421] Tämä korostaa menettelyn sisältämän peittämistarkoituksen paheksuttavuutta ja sen merkityksen keskeisyyttä rahanpesun tunnusmerkistön arvioinnissa. Peittämistarkoituksen paheksuttavuuden korostaminen liittyy myös rikosoikeudellisen järjestelmän tehokkuuteen. Rahanpesun ja sen esirikosten selvittäminen vaikeutuu, kun laillisessa talousjärjestelmässä olevien varojen alkuperää ei pystytä luotettavasti toteamaan. Samalla tämä tavoite rajaa rahanpesun rangaistavuutta vain tekoihin, joilla on peittämisvaikutus.

Saksassa rahanpesun kriminalisoinnilla pyritään näin ollen suojaamaan laillista yhteiskuntaa varsin laajasti rahanpesun ja sen esirikosten aiheuttamilta haitoilta.[422] Pääsääntöisesti saksalaisessa oikeuskirjallisuudessa on hyväksytty edellä mainitut rahanpesun kriminalisoinnin perusteet. Suendorf on kuitenkin todennut, että rahanpesurikoksen jatkuvasti laajenevasta soveltamisalasta välittyy vaikutelma, ettei lainsäätäjä itsekään tarkkaan tiedä, mitä oikeushyviä säännöksellä on tarkoitus suojata.[423]

Englantilaisessa oikeuskirjallisuudessa on suhtauduttu osin kriittisesti rahanpesun kansallisiin kriminalisointiperusteisiin. Kritiikki on kohdistunut erityisesti perusteiden yksilöimättömyyteen ja epämääräisyyteen. Kun kansalliset rangaistussäännökset perustuvat pääosin kansainvälisissä elimissä tehtyihin sopimuksiin päätöksenteko ei ole siten läpinäkyvää, että sen perusteet olisivat helposti määriteltävissä. Kansainvälisessä keskustelussa mainitut rahanpesemisen yhteiskunnan ja talousjärjestelmän rakenteita vahingoittavat vaikutukset ovat lisäksi siten yleisiä, että niiden jatkuva yksilöimätön toistaminen rahanpesun kriminalisoinnin perusteina vaikuttaa osaksi niin kutsutulta moraalipaniikilta, jonka on väitetty leimaavan nimenomaan järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa.

Alldridgen mukaan rahanpesemisestä käyty keskustelu ei kuitenkaan täytä moraalipaniikin tunnusmerkkejä, koska moraalipaniikin tunnusmerkkeihin kuuluu, että median ja vaikutusvaltaisten henkilöiden lausumien yhteisvaikutuksesta syntyvää tiettyä menettelyä koskevaa kielteistä yleistä suhtautumista, ”demonisointia”, vahvistetaan jatkuvasti julkisuudessa. Rahanpesemistä koskevaan keskusteluun osallistuvat kuitenkin lähinnä vain viranomaiset, eivät juurikaan joukkoviestimet. Lisäksi torjuntatoimet on suunnattu rajat ylittävän, ei kansallisen rikollisuuden torjuntaan.[424]

---

421 Vogel 1997 s. 340.

422 Ks. lähemmin Miebach – Sander 2003 s. 1338–1339, Stree 2001 s. 2036 ja Suendorf 2001 s. 250–253.

423 Suendorf 2001 s. 262.

424 Alldridge 2003 s. 11–14. Ks. lisäksi moraalipaniikista suomalaisessa rikostorjunnassa Bäckman 2006, erit. järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyen s. 20–24.

Moraalipaniikin sijasta rahanpesun kriminalisointivaatimusten yhteydessä voitaisiin ehkä puhua hyvän vihollisen torjunnasta. Torjunta ei näyttäisi aiheuttamistaan kustannuksista huolimatta varsinaisesti vahingoittavan mitään laillisessa taloudessa toimivaa tahoa, eikä kenenkään etujen mukaista ole vastustaa rahanpesun torjuntaa.[425]

Koska rahanpesua koskevaan keskusteluun yleensä liittyy vaatimuksia rikosoikeudellisten keinojen koventamisesta ja viranomaisten toimivaltuuksien laajentamisesta, voidaan esittää myös epäilyjä siitä, että rangaistavuuden perusteiden yleisyys voi olla uhka yksilöiden oikeusturvalle.

Kansallisesti ongelmallinen kriminalisointiperusteiden yleisyys näyttäisi kuitenkin olevan kansainvälisesti välttämättömyys. Rahanpesua koskevien rikosoikeudellisten torjuntakeinojen jatkuvaa laajentamista on perusteltu sillä, että torjunnan kansainvälinen tehokkuus on sidoksissa kansallisen lainsäädännön sisältöön. Pienetkin erot rikoslainsäädännössä voivat estää useiden valtioiden alueella tapahtuvien rikosten selvittämisen ja rikoshyödyn konfiskoimisen rikoksen tekijöiltä. Tämän vuoksi rajat ylittävän rikoshyödyn konfiskaation mahdollistavasta rahanpesun yhtenäisestä rikosoikeudellisesta määritelmästä näyttää muodostuneen niin tärkeä ylikansallinen tavoite, että kansallisten oikeusjärjestelmien edellyttämät hyväksyttävät kriminalisointiperusteet ovat saaneet väistyä.[426]

Seuraavassa luodaan yleiskatsaus rahanpesusäännösten kehitykseen Suomessa ja sen jälkeen tarkastellaan sitä, millainen käyttäytyminen on Suomessa säädetty rahanpesuna rangaistavaksi ja täyttävätkö suomalaiset rangaistussäännökset Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa sekä EU:n rahanpesudirektiivissä asetetut vaatimukset.

---

425 Ks. hyvän vihollisen käsitteestä Christie – Bruun 1986 s. 60–63.

426 Rahanpesun kriminalisointiperusteiden tarkempi arvioiminen on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

3 Rahanpesusäännösten kehitys Suomessa – kätkemisestä rahanpesuun

Toisin kuin anglo-amerikkalaisissa maissa, useissa Euroopan mannermaisen järjestelmän valtioissa rahanpesusäännökset sisällytettiin aluksi rikoslaissa jo olevien kätkemisrikosten yhteyteen.[427] Rahanpesurikokset rinnastettiin kätkemisrikoksiin, koska molemmat ovat esirikostensa liitännäisrikoksia ja molempien tavoitteena on esirikosten estämisen lisäksi ottaa rikoksen tekijältä rikoksella saatu omaisuus pois. Niissä maissa, joissa rahanpesu on säädetty rangaistavaksi kätkemisrikoksena, myös kätkemistä koskevaa oikeuskäytäntöä on sovellettu rahanpesurikoksiin. Tämä on erityisesti vaikuttanut rahanpesun tekijäpiirin määrittelyyn.

> Ennen vuonna 1986 säädettyjä rahanpesusäännöksiä myös Yhdysvalloissa tuomioistuimet joutuivat usein arvioimaan sitä, voidaanko vastaaja tuomita salahankkeesta tai avunannosta päärikokseen, kun hän vastaanotti rikoksella saatuja varoja tietoisena niiden alkuperästä vastineeksi rikollisille toimittamistaan hyödykkeistä tai palveluista, mutta ilman tarkoitusta edistää päärikosta. Jos maksu suoritettiin varastetuilla varoilla, vastaaja saattoi tulla tuomituksi varastetun tavaran kätkemisestä. Rahanpesun kriminalisoimisen jälkeen vastaavia tapauksia voidaan arvioida rahanpesurikoksina. Muutosta on pidetty Yhdysvalloissakin dramaattisena rikosvastuun laajennuksena.[428]

Suomessa rahanpesu kriminalisoitiin 1.1.1994 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa kätkemisrikoksena.[429] Wienin sopimuksen mahdollisimman pikainen ratifioiminen edellytti huumausainerikoksia ja rahanpesua koskevien säännösten erottamista rikoslain kokonaisuudistuksen toisesta vaiheesta, johon ne muutoin olisivat kuuluneet. Lain muutosta koskeva hallituksen esitys (180/1992) laadittiin kuitenkin osana rikoslain kokonaisuudistusta noudattaen pääosin sen periaatteita. Uudistukseen vaikutti myös Suomen tekemä sopimus Euroopan talousalueesta, jonka mukaan EY:n rahanpesudirektiivi (91/308/ETY) ja sen velvoite kriminalisoida rahanpesurikos Wienin sopimuksessa määritellyin tavoin tuli koskemaan Suomea 1.1.1995 alkaen.

---

427 Saksassa, Ruotsissa ja Suomessa oli jo ensimmäisissä kirjoitetuissa rikoslaeissa säädetty varastetun tavaran kätkeminen rangaistavaksi. Ks. tarkemmin Forsman 1924 s. 521–522 ja Elwin 1969 s. 16–25, 42–54.

428 Ks. Gaetke – Welling 1992 s. 1170 ja erityisesti aikaisempaa oikeuskäytäntöä koskeva alaviite 20. Ks. lisäksi Adams 2000–2001 s. 543–566 Yhdysvalloissa käydystä keskustelusta rahanpesusäännösten soveltamisalasta ja sen laajentumisesta oikeuskäytännössä.

429 Laki rikoslain muuttamisesta 1304/1993, HE 180/1992 vp.

> Ruotsissa rahanpesu säädettiin rangaistavaksi ensimmäisen kerran Wienin sopimuksen velvoitteiden mukaisesti 1.7.1991 voimaan tulleella rikoslain muutoksella, jolla varastetun tavaran kätkemistä (häleri) koskevaan pykälään (BrB 9:6) lisättiin kohdat 3 ja 4.[430] Sittemmin rahanpesusäännökset siirrettiin erillisiin rangaistussäännöksiin (BrB 9:6a ja 7a) 1.7.1999 voimaan tulleella lailla (1999:164). Uudistuksen tarkoituksena oli tehostaa rahanpesun torjuntaa ja laajentaa rangaistussäännösten soveltamisala myös tekoihin, joiden esirikos on vero- tai tullirikos.[431]

Rahanpesun kriminalisoinnille ei alun perin Suomessa nähty kovin suurta tarvetta, koska rikoslain menettämisseuraamuksia koskevat säännökset mahdollistivat arvokonfiskaation ja rikoslain 16 luvun 20 §:n mukaan esirikoksen jälkeen tapahtunut rikoksen salaaminen tai todisteiden hävittäminen voitiin arvioida rikoksen suosimisena. Rikoslainsäädäntöä oli kuitenkin täydennettävä niiltä osin kun Wienin sopimus velvoitti säätämään rangaistavaksi rikoksen suosimisen tunnusmerkistön ylittävästi toimet, joihin ryhdyttiin omaisuuden rikollisen alkuperän salaamiseksi ja peittämiseksi tai rikoksentekijän auttamiseksi välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset sekä huumausainerikoksella hankitun omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, määräysvallan käyttäjän tai muiden oikeuksien haltijan salaamisen tai peittämisen tietoisena omaisuuden alkuperästä.[432]

Rahanpesurikokset sijoitettiin kätkemisrikoksia koskevaan rikoslain säännökseen pohjoismaisen esimerkin mukaisesti. Lainvalmistelussa ei tarkemmin pohdittu niitä perusteita, jotka tätä lainsäädäntöratkaisua mahdollisesti puolsivat. Näin ollen ei myöskään arvioitu tarvetta säätää rahanpesurikoksista itsenäisissä rangaistussäännöksissä. Rahanpesu kuvattiin rikoksen jälkeen tapahtuvaksi osallisuudeksi, joka oli luonteeltaan lähellä kätkemisrikosta, joskin sillä oli myös rikoksen suosimisen piirteitä.[433]

Myöhemmin säädettäessä rahanpesua koskevia itsenäisiä tunnusmerkistöjä katsottiin, että perinteistä kätkemisrikosten ja rahanpesun yhdentämistä tuki vain jossain määrin niiden tunnusmerkistöjen osittainen päällekkäisyys. Tunnusmerkistöjen erillisyyttä sen sijaan puolsi voimakkaasti se, että kätkemisrikosten ja rahanpesun tyyppitapaukset eroavat varsin paljon toisistaan. Tyypillisenä kätkemisrikoksena hallituksen esityksessä pidetään varastetun matkapuhelimen ostamista selvään alihintaan. Rahanpesu taas on yhä useammin huumausainerikoksella saatujen varojen muodon muuttamista useaan kertaan, esi-

---

430 Ruotsissa varastetun tavaran kätkeminen jaetaan neljään tekotapaan sakhäleri (BrB 9:6.1.1), vinningshäleri (BrB 9:6.1.2), fordringshäleri (BrB 9:6.1.3) ja näringshäleri (BrB 9:6.2). Ks. lähemmin erottelusta esim. SOU 1997:36 s. 164–166 ja Dahlqvist – Holmquist 2004 s. 228–245.

431 Prop. 1998/99:19 s. 1.

432 Wienin sopimus 3(1)(b)(i) ja (ii).

433 HE 180/1992 vp s. 15 ja 17.

merkiksi ensin talletuksiksi, sen jälkeen arvopapereiksi ja lopuksi ulkomailla olevaksi kiinteistöksi.[434]

Rangaistussäännösten erillisyyttä puolsivat edelleen ne soveltamisvaikeudet, joita oikeuskäytännössä oli aiheutunut siitä, että kätkemisrikoksen ja rahanpesun eroa ei kyetty hahmottamaan. Rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisena kätkemisrikoksena rangaistavana rahanpesuna oli tuomittu sellaisiakin tapauksia, joissa oli vaikea todeta, miksi tuomion mukaan ilman rahanpesutarkoitusta tehdyt teot oli arvioitu 1 momentissa tarkoitetun perinteisen kätkemisrikoksen sijasta 2 momentin mukaisena rahanpesuna. Rahanpesua koskevan rangaistussäännöksen eriyttäminen kätkemisrikoksista nähtiin keinona selventää näiden tunnusmerkistöjen eroja ja helpottaa kansainvälistä yhteistyötä. Tätä ratkaisua puolsi myös tarve korostaa rahanpesun moitittavuutta ja sen merkitystä osana vakavaa järjestäytynyttä rikollisuutta.[435] Säännösten erillisyyttä puoltavia seikkoja oli näin ollen huomattavasti enemmän kuin niiden yhdentämistä puoltavia. Tämä näyttäisi tukevan sitä arviota, että vuonna 1994 säädettäessä rahanpesua rangaistavaksi lainsäädäntöratkaisun perusteita ei juurikaan pohdittu.

> Hallituksen esityksessä olevat tyyppitapaukset eivät kuitenkaan ole omiaan selkeyttämään rahanpesun ja perinteisten kätkemisrikosten erojen hahmottamista. Esimerkit saattavat antaa harhaanjohtavan kuvan siitä, että rahanpesusäännösten soveltamisalaan kuuluu lähinnä rahana saatu rikoshyöty. Varastetun matkapuhelimen alihintaan ostaminen voi kuitenkin täyttää myös rahanpesun tunnusmerkistön, jos kauppa tehdään rahanpesutarkoituksessa tai tietoisena siitä, että siten peitetään esimerkiksi puhelimen alkuperä. Oikeuskäytännössäkin näytettiin ennen vuotta 2003 rajaa rahanpesun ja perinteisten kätkemisrikosten välillä vedetyn esirikoksen ja menettelyn kohteen, ei tekijän tarkoituksen tai teon seurauksen perusteella. Rahanpesuksi arvioitiin usein menettely, jossa vastaajan toiminta kohdistui esirikoksella saatuun rahaan ja kätkemiseksi anastusrikoksella saatuun muuhun omaisuuteen ryhtyminen.[436]

Rahanpesusäännösten sisällyttäminen alun perin kätkemisrikoksia koskevaan rangaistussäännökseen vaikuttaa myös edelleen siihen, miten itsenäisenä rikoksena rangaistavan rahanpesun tunnusmerkistön soveltamisalaa on rajattu. Vaikka rahanpesu erotettiin 1.4.2003 voimaan tulleilla rangaistussäännöksillä kätkemisrikoksista, yhteyttä näiden rikosten välillä ei muutoin katsottu tarpeelliseksi katkaista. Tähän palataan erityisesti rahanpesun tekijäpiiriä käsittelevässä jaksossa.

---

434 HE 53/2002 vp s. 19. Rahanpesurikoksia koskevat itsenäiset rangaistussäännökset otettiin RL 32:6–10:än 1.4.2003 voimaan tulleella lailla (61/2003).

435 HE 53/2002 vp s. 19 ja OM 2000 s. 22–23.

436 Ks. esim. Kouvolan HO 15.6.2004 nro 786.

Rahanpesusäännöksiä 1.4.2003 uudistettaessa muutettiin myös rikoslain 32 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyä kätkemisrikoksen tunnusmerkistöä siten, että sen esirikosten alaa supistettiin ja säännökseen lisättiin toissijaisuuslauseke. Muutoksen jälkeen säännöstä sovelletaan varkaudella, kavalluksella, ryöstöllä, kiristyksellä, petoksella, kiskonnalla ja maksuvälinepetoksella saatuun omaisuuteen ryhtymiseen, ellei teko ole rangaistava rahanpesuna. Kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöt ovat siten edelleen osittain päällekkäiset silloin, kun esirikoksen jälkeiset peittämistoimet kohdistuvat näillä rikoksilla saatuun omaisuuteen. Rahanpesurikoksessa soveltamiskynnys voi kuitenkin olla korkeammalla kuin kätkemisrikoksessa, koska tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää joko tarkoitus- tai seuraustunnusmerkin täyttymistä. Lisäksi vain kätkemisrikos on rangaistava myös tuottamuksellisesti tehtynä. Rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää vähintään törkeää tuottamusta. Tunnusmerkistöjä erottaa myös se, että kätkemisrikos voi kohdistua vain rikoksella saatuun omaisuuteen, ei sen surrogaattiin kuten rahanpesu. Jos teko täyttää molemmat tunnusmerkistöt, sovellettavaksi tulee rahanpesusäännös. Toissijaisuussäännös ei kuitenkaan muuttanut aikaisempaa oikeustilaa, koska ennen vuotta 2003 samaan lopputulokseen tultiin lainkonkurrenssisääntöjen perusteella.

Rahanpesusäännösten erottaminen kätkemisrikoksista ankaroitti myös hieman niistä tuomittavia seuraamuksia. Perusmuotoisesta rahanpesusta enimmäisrangaistus on lainmuutoksen jälkeen kaksi vuotta vankeutta aikaisemman vuoden ja kuuden kuukauden enimmäisvankeusrangaistuksen sijasta. Törkeän rahanpesun enimmäisrangaistus puolestaan vastaa ammattimaisen kätkemisrikoksen rangaistusasteikkoa, joka on ankarampi kuin yleensä törkeistä tekomuodoista on säädetty; neljästä kuukaudesta kuuteen vuoteen vankeutta.

4 Rahanpesun tekotavat Suomessa

4.1 TARKOITUSTA KOROSTAVA RAHANPESU

Rahanpesun tekotavat on seuraavassa jaoteltu sen mukaisesti kuin niistä on säädetty voimassa olevassa rikoslain 32 luvussa. Säännösten systematisoinnin lisäksi tarkoituksena on arvioida sitä, kuinka säännökset täyttävät Suomea sitovien kansainvälisten instrumenttien vaatimukset, sekä osoittaa mahdolliset täytäntöönpanopuutteet. Vuonna 1994 voimaan tulleita rahanpesusäännöksiä koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että Suomessa tarkoituksena on kriminalisoida vain ne tekotavat, joihin kyseiset sopimukset ehdottomasti velvoittavat. Erityistä huomiota kiinnitetään sen vuoksi siihen, miten Suomessa on näitä vähimmäisvaatimuksia tulkittu.[437] Wienin ja Strasbourgin sopimuksista sekä EU:n rahanpesudirektiivistä ilmenevän rahanpesun määritelmän sisältöä pyritään tämän vuoksi arvioimaan sopimusten ja niiden kommentaarien lisäksi kansainvälisellä oikeusvertailulla.

Suomessa rahanpesun tekotavat on toisin kuin Ruotsissa ja Englannissa rajattu tarkoitusta korostavassa tekotavassa tiettyihin menettelyihin. Vuonna 1994 voimaan tulleen rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan rahanpesuun syyllistyy se, *joka ottaa vastaan, muuntaa, luovuttaa tai siirtää sellaisia varoja tai muuta omaisuutta, jonka tietää olevan rikoksella hankittua tai sen tilalle tullutta, peittääkseen tai häivyttääkseen sen laittoman alkuperän taikka avustaakseen rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset.*

Säädettäessä 1.4.2003 voimaan tulleita itsenäisiä rahanpesua koskevia rangaistussäännöksiä, rikoslain uuteen 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan otettiin edellä kuvattua säännöstä vastaava tunnusmerkistö. Siihen tehtiin vain eräitä vähäisiä muutoksia. Tyhjentävään tekotapaluetteloon lisättiin omaisuuden käyttäminen ja välittäminen. Rahanpesun kohteen kuvausta selvennettiin, niin että se yksiselitteisesti kattoi kaiken rikoshyödyn ja viittaus tahallisuuden perusmuotoa koskeviin vaatimuksiin poistettiin, koska ilman nimenomaista toteamustakin on selvää, että tahallisuuden on katettava kaikki tunnusmerkistötekijät.[438]

1.4.2003 alkaen 1 kohdan mukaisesta rahanpesusta on näin ollen tuomittava se, *joka ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää tai välittää rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta*

---

437 HE 180/1992 vp s. 17.

438 Termi ”tietää” poistettiin tarpeettomana rikoshyödyn yhteydestä.

omaisuutta peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset.

Ruotsissa rahanpesu (penninghäleri, BrB 9:6a) on määritelty menettelyksi, jossa asiattomasti (otillbörligen) edistetään toisen mahdollisuuksia käyttää hyväkseen rikoksella hankittua omaisuutta tai sellaisen omaisuuden arvoa taikka tällaisen omaisuuden alkuperän salaamistarkoituksessa avustetaan omaisuuden poisviemisessä, siirtämisessä tai muuntamisessa taikka ryhdytään muihin vastaaviin toimenpiteisiin.[439] Vuonna 1999 rahanpesuna rangaistavaksi säädettiin lisäksi menettely, joka on omiaan peittämään sen, että esirikoksen tekijän omaisuudenlisäys on peräisin rikollisesta teosta.

Rahanpesusäännöksen ensimmäisen momentin ensimmäisessä kohdassa kuvattu rikoshyödyn käytön edistämistä koskeva tekotapa on osittain päällekkäinen toisessa kohdassa olevan omaisuuden alkuperän salaamisessa avustamista koskevan tekotavan kanssa. Ensimmäisen tekotavan soveltamisalaa rajoittaa lähinnä vain rikoksella saadun omaisuuden hyväksikäyttämisen edistämiseen liittyvä asiattomuusvaatimus. Säännöksessä ei ole Wienin sopimuksen määritelmään sisältyvää tarkoitus- tai seuraustunnusmerkkiä.

Rikoksella saadun omaisuuden käytön edistämiseltä edellytetään kuitenkin, että rahanpesijän menettelyllä on tosiasiassa ollut merkitystä esirikoksen tekijän mahdollisuuksille käyttää myöhemmin omaisuutta. Tältä osin säännös on verrannollinen Suomen tarkoitusta korostavaan tekotapaan, koska molemmissa on kyse esirikoksen tekijän avustamisesta. Ruosissa BrB 9:6a pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaisen rahanpesun tunnusmerkistön voi täyttää myös esirikoksen tekijän neuvominen keinoista, joilla omaisuuden voi saattaa viranomaisten tavoittamattomiin.[440] Vastaava tekotapa tuli Suomessa rangaistavaksi vasta 1.4.2003 voimaan tulleella lain muutoksella.

Englannissa ja Walesissä rahanpesua koskevien rangaistussäännösten soveltamisala on vieläkin laajempi. Siellä rahanpesuun syyllistyy jokainen, joka salaa, peittää, muuntaa tai siirtää rikoshyötyä (criminal property) tai vie sen pois Englannista, Walesista, Skotlannista tai Pohjois-Irlannista tietäen tai epäillen, että se on saatu rikoksella.[441] Salaaminen ja peittäminen tarkoittavat menettelyjä, jotka kohdistuvat rikoshyödyn luonteeseen, alkuperään, sijaintiin, hallintaan, liikkeisiin tai siihen oleviin oikeuksiin.[442] Tunnusmerkistön tekotavat kattavat Wienin sopimuksen vaatimukset ja ovat niitä laajemmat,

---

439 BrB 9:6a: Den som 1. otillbörligen främjar möjligheterna för annan att tillgodogöra sig egendom som härrör från brottsligt förvärv eller värdet av sådan egendom, 2. med uppsåt att dölja egendomens ursprung medverkar till att bortföra, överlåta, omsätta eller vidta annan sådan åtgärd med egendom som härrör från brottsligt förvärv döms för penninghäleri till fängelse i högst två år. Sanamuoto ”härrör från brottsligt förvärv” ilmaisee, että rahanpesun kohteena voi rikoksella välittömästi hankitun omaisuuden lisäksi olla myös sen sijaan tullut omaisuus. Näin Holmqvist – Leijonhufvud – Träskman – Wennberg 2003 s. 9:91.

440 Ks. Örnemark Hansen 1998 s. 21 ja laajemmin Holmqvist ym. 2003 s. 9:90–9:93.

441 Englannin rikosoikeuden säännösten soveltamisala on Englanti ja Wales. Kun tässä tutkimuksessa jatkossa käytetään termiä Englanti, sillä tarkoitetaan ko. säännösten soveltamisalaa ja se kattaa myös Walesin.

442 The Proceeds of Crime Act (2002) § 327.

koska soveltamisalaa ei ole rajattu tarkoitustunnusmerkillä. Saksan rahanpesusäännöksiin palataan myöhemmin.

4.1.1 Rikoshyödyn muuntaminen ja siirtäminen

Rahanpesun tarkoitusta korostava rangaistussäännös on vuodesta 1994 alkaen vastannut rahanpesun määritelmää, joka on kuvattu Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(b)(i), Strasbourgin sopimuksen artiklassa 6(1)(a) ja rahanpesudirektiivin 1 artiklassa.[443] Wienin sopimuksen mainitussa kohdassa rahanpesu kuvataan omaisuuden muuntamiseksi (conversion) tai siirtämiseksi (transfer) tietoisena siitä, että se on saatu huumausainerikoksella tai osallistumisesta sellaiseen rikokseen, tarkoituksena omaisuuden laittoman alkuperän salaaminen tai peittäminen tai sellaiseen rikokseen osallistuneen avustaminen välttämään tekojensa oikeudelliset seuraamukset.[444]

Wienin sopimuksen tekotapamääritelmän soveltamisalaan kuuluvat aineellisten hyödykkeiden siirtäminen muuttumattomassa muodossa toiselle tai niiden muuntaminen toiseen muotoon. Kyseeseen voivat tulla esimerkiksi hyödykkeen myyminen tai vaihtaminen siten, että omaisuuden arvo ilmenee edelleen kauppahintana saadusta vastasuorituksesta. Tyypillisimmillään omaisuus muunnetaan rahaksi, joka voidaan edelleen vaihtaa toiseksi valuutaksi tai omaisuuslajiksi ja sijoittaa pankkitilille tai arvopapereiksi. Uudessa muodossaan omaisuus kyetään myös elektronisesti siirtämään pankkijärjestelmässä ympäri maailmaa.[445]

Wienin sopimuksen sanamuoto edellyttää tekijältä aktiivista toimintaa, omaisuuteen on ryhdyttävä siten, että se muuntuu toiseksi tai sen olinpaikka vaihtuu. Rikoshyötyyn kohdistuvilla teoilla on siten joko muutettava omaisuuden olomuotoa esimerkiksi ostamalla käteisrahalla ajoneuvo, myymällä rikoshyötynä saatu omaisuus edelleen, tallettamalla se pankkiin taikka siirtämällä

---

443 Eri instrumenteissa olevat rahanpesun määritelmät eroavat toisistaan lähinnä esirikosten alan, tekijältä vaadittavan syyllisyyden asteen ja kansalliseen oikeusjärjestelmään perustuvien soveltamisalaa koskevien rajoitusmahdollisuuksien osalta. Wienin sopimuksen määritelmään viitataan myös rahanpesun ennaltaehkäisevien toimien perustana olevissa FATFin suosituksissa. Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamiseen liittyneessä ns. Corpus Juris -hankkeessakin rahanpesu määriteltiin paljolti samoin kuin Wienin sopimuksessa. Ks. Corpus Juris -hankkeesta rahanpesun osalta Delmas-Marty 1997 s. 21–22. Määritelmä on lähes samansisältöisenä myös kaikissa vuoden 1988 jälkeen tehdyissä kansainvälisissä sopimuksissa, joissa on määräyksiä myös rahanpesusta.

444 Wienin sopimus 3(1)(b)(i). The conversion or transfer of property, knowing that such property is derived from an offence, for the purpose of concealing or disguising the illicit origin of the property or of assisting any person who is involved in the commission of such an offence to evade the legal consequences of his actions.

445 UN Commentary 1998 s. 64.

omaisuutta fyysisesti paikasta toiseen. Pelkkä passiivinen rikoshyödyn vastaanottaminen ja säilyttäminen eivät riitä.

Omaisuuden siirtämisellä on Wienin sopimuksessa katsottu tarkoitettavan rikoshyödyn kuljettamista tai siirtämistä paikasta toiseen tai henkilöltä toiselle ilman, että sen olomuoto muuttuu. Tarkoituksena on väitetty olleen säätää rangaistavaksi vain siirron tekijän, ei sen vastaanottajan toiminta. Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(c)(1) kuvatun rikoshyödyn tahallisen hankkimisen, hallussapitämisen ja käyttämisen sisältävän tekotavan on puolestaan väitetty tarkoitetun kattamaan rikoshyödyn vastaanottajan toimet.[446]

Siirtäjän lisäksi myös muuntajan on ajateltu olevan lähinnä henkilön, joka toimittaa rikoshyödyn pestäväksi. Koska Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(c)(i) on erikseen mainittu omaisuuden hankkiminen, siitä on väitetty voitavan päätellä, että artikla 3(1)(b)(1) ei kata muuntamiseen osallistuvaa omaisuuden vastaanottajaa.[447] Artiklaan 3(1)(c)(i) liittyy kuitenkin rajoitusmääräys, joka mahdollistaa kansallisen harkintavallan käyttämisen eräissä tapauksissa sen kuvaamaa tekotapaa kriminalisoitaessa. Sääntelyn loogisuus kärsii, jos osa ilmeisistä rahanpesijöistä jäisi kriminalisoinnin soveltamisalan ulkopuolelle sopimuksen sanamuotoon kohdistuvan supistavan tulkinnan perusteella. Jäsenvaltioiden kansallisissa rahanpesun rangaistussäännöksissä ei tällaista supistavaa tulkintaa yleisesti ole hyväksyttykään.

Rahanpesua koskevista suomalaisista hallituksen esityksistä ei ilmene, että Suomessa olisi katsottu kansainvälisten sopimusten tarkan sanamuodon seuraamisen aiheuttavan rangaistussäännösten soveltamisalan liiallista kaventumista. Tekotapojen alaan on Suomessa sisällytetty muuntamisen ja siirtämisen lisäksi myös rikoksella saadun omaisuuden vastaanottaminen ja luovuttaminen vuonna 1994 ja käyttäminen ja välittäminen vuonna 2003. Hallituksen esityksistä ei selkeästi ilmene, mihin nämä lainsäädäntöratkaisut perustuvat. Esityksissä todetaan ainoastaan, että tarkoituksena on kriminalisoida vain ne rahanpesun tekotavat, joihin kansainväliset instrumentit ehdottomasti velvoittavat.[448]

4.1.2 Rikoshyödyn vastaanottaminen ja luovuttaminen

Rahanpesun tekotavoista omaisuuden vastaanottamista pidettiin vuonna 1994 säännöksen keskeisimpänä tekotapana. Hallituksen esityksen mukaan tyypillisin tapa avustaa rikoksentekijää esirikoksen salaamisessa oli rikoksella saatujen varojen vastaanottaminen siten, että rikoksentekijän varallisuuden kasvu ei paljastu viranomaisille. Oikeuskäytäntö on sittemmin osoittanut lainvalmistelussa

446 Boister 2001 s. 110.
447 Näin mm. UN Commentary 1998 s. 64.
448 HE 180/1992 vp s. 17 ja HE 53/2002 vp s. 7.

ennakoidun oikein tekotapojen yleisyys. Suuressa osassa rahanpesutuomioita rikoshyötyä on otettu vastaan joko säilytettäväksi rahanpesijän hallussa tai pankkitilille.

Tekotavan perusteella rahanpesusta voi tulla tuomituksi myös pankin toimihenkilö, joka tietäen varojen alkuperän ja rikoksentekijää auttaakseen ottaa vastaan talletuksen.[449] Pankkitoimihenkilön menettely voisi täyttää myös kansainvälisissä sopimuksissa mainitun muuntamistekotavan, mutta pelkkää rikoshyödyn vastaanottamista esirikoksen tekijältä ei voitane luonnehtia muuntamiseksi. Rikoshyödyn vastaanottamista koskeva tekotapa on näin ollen useissa käytännön tilanteissa sääntelyn tehokkuuden kannalta välttämätön.

Kun muuntamisella ja siirtämisellä tarkoitetaan hallituksen esityksen mukaan vastaavia menettelyjä kuin Wienin sopimuksessa, omaisuuden vastaanottamisen ja luovuttamisen lisääminen tekotapaluetteloon laajentaa säännöksen soveltamisalaa yli ehdottomien kansainvälisten velvoitteiden. Tätä tukee sekin, että muuntamista olisi hallituksen esityksen mukaan kansainvälisten esimerkkien mukaisesti rahan vaihtaminen toiseksi valuutaksi ja kiinteistön myyminen huumerahoja vastaan. Wienin sopimuksen mukainen siirtämistunnusmerkki voisi täyttyä tavanomaisessa pankkisiirtomenettelyssä.[450]

Vaikka hallituksen esityksessä ei soveltamisalan laajennusta perustellakaan, tekotapoja määriteltäessä on ilmeisesti otettu huomioon se, että esirikoksen tekijä ei voi Suomessa itse syyllistyä omasta teostaan syntyneen hyödyn pesemiseen. Jos rikoksella saadun omaisuuden vastaanottamista ei olisi säädetty rangaistavaksi, myös esirikokseen osallistumaton henkilö olisi voinut rahanpesurikokseen syyllistymättä kätkeä ja säilyttää toisen rikoksella saamaa hyötyä määräämättömän ajan. Rikoshyödyn kätkeminen olisi muuttunut rangaistavaksi rahanpesuksi vasta, kun omaisuuden vastaanottanut esirikokseen osallistumaton henkilö olisi muuntanut tai siirtänyt sitä. Vastaavasti esimerkiksi esirikokseen osallistumaton olisi voinut rangaistuksetta luovuttaa toiselle rahanpesua varten omaisuutta, johon luovuttaja ei itse kohdista muuntamis- tai siirtämistoimia. Tällaiseen luovuttamiseen voisi voimassa olevan säännöksen mukaan syyllistyä esimerkiksi perheenjäsen, joka antaa ulkopuoliselle rikoshyödyn alkuperän salaamistarkoituksessa yhteistaloudessa säilytettyä omaisuutta, jota luovuttajan ei voida katsoa koskaan vastaanottaneen.

4.1.3 Rikoshyödyn välittäminen

Vuonna 2003 muutettaessa rahanpesusäännöksiä niiden soveltamisesta oli jo oikeuskäytäntöä. Hallituksen esityksen mukaan yleisimpiä rahanpesutapoja

449 HE 180/1992 vp s. 18.
450 HE 180/1992 vp s. 18.

olivat tuolloin omaisuuden siirtäminen, kätkeminen ja muuntaminen muuhun muotoon. Tyyppitapauksina mainittiin varojen siirtäminen bulvaanin nimiin ja erilaiset valeoikeustoimet, joista huolimatta esirikoksen tekijä säilyttää määräysvallan omaisuuteen.[451] Kokemuksen karttuminen säännöksen soveltamisesta ei kuitenkaan ilmeisesti ollut synnyttänyt erityisiä tarpeita tekotapaluettelon laajentamiseen, koska omaisuuden käyttämistä ja välittämistä koskevia lisäyksiä ei perusteltu käytännön tarpeilla. Käyttämisen todettiin käytännössä usein olevan omaisuuden nopeatahtista tuhlaamista ja välittäminen taas voisi olla esimerkiksi kiinteistö- tai arvopaperikaupassa tapahtuvaa toimintaa, jossa rahanpesijä ei saa rikoshyötyä haltuunsa.[452]

Välittämistä koskevan tekotavan ottaminen uuteen rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan tarkoitti käytännössä sitä, että esimerkiksi arvopaperikaupassa tapahtuva rahanpesu voidaan arvioida sekä 1 kohdan että saman säännöksen 2 kohdan mukaisena rahanpesuna. Aikaisemmin 1 ja 2 kohtien soveltamisalan erona oli pidetty sitä, että 1 kohdan mukaiset tarkoitusta korostavat tekotavat vaativat rikoksella hankittujen varojen vastaanottamista tai muuta ryhtymistä niihin, mitä 2 kohdan mukainen seurausta edellyttävä tekotapa ei vaatinut. Aikaisemmassa hallituksen esityksessä esitettiin esimerkkinä 2 kohdan mukaisesta rahanpesurikoksesta nimenomaan arvopaperimeklari, joka tietää välittävänsä osakekauppoja rikoksista hankituilla varoilla.[453] Lain muutoksen jälkeen rikoshyödyn välittäminen siihen ryhtymättä voi tulla rangaistavaksi kummankin perustunnusmerkistön mukaisesti. Jos tekotapojen välillä voitiin katsoa aikaisemmin olleen systemaattista eroa, systematiikka rikkoutui ainakin osaksi lisäyksen seurauksena. Muutos on laajentanut myös rahanpesun rangaistavuuden ajallista soveltamisalaa, kun 1.4.2003 alkaen välittämällä tehdyn rahanpesun tunnusmerkistö voi täyttyä jo omaisuutta välitettäessä ennen kuin teon seuraus syntyy, jos tekijä on toiminut peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa.

Välittämistä koskeva tekotapa voi soveltua erityisen hyvin niihin tapauksiin, joissa rahanpesun esirikoksena on verorikos ja rahanpesun kohteena ovat varat, jotka jo ovat laillisessa taloudessa. Niitä ei yleensä enää tarvitse rahanpesutoimin sijoittaa rahoitusjärjestelmään, mutta niiden siirtäminen järjestelmässä saattaa olla tarpeen esirikoksen tai rahanpesun oikeudellisten seuraamusten välttämiseksi harhautusvaiheessa ja peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa varoja kotiutettaessa palautusvaiheessa.

Arvopaperikaupan lisäksi uusi välittämistekotapa laajentaa 1 kohdan tunnusmerkistön soveltamisalaa kaikkeen sellaiseen toimintaan, jossa varoja tai muuta omaisuutta välitetään riippumatta siitä, ryhtyykö tekijä omaisuuteen vai ei, eikä menettelyä voida pitää rikoshyödyn vastaanottamisena tai siirtämisenä. Omai-

451 HE 53/2002 vp s. 35.
452 HE 53/2002 vp s. 35.
453 HE 180/1992 vp s. 18–19.

suuteen ryhtymällä tapahtuvaa välittämistä voi olla irtaimiin esineisiin kohdistuva toiminta, kuten esineen huutokaupalla myyminen tai myyntitiliä hyväksi käyttäen tapahtuva kauppa, ellei toimintaa voida pitää rikoshyödyn vastaanottamisena tai muuntamisena. Kiinteistöjen välittäminen tapahtuu sen sijaan omaisuuteen ryhtymättä, mutta sitä voidaan luonnehtia myös muuntamiseksi.

Välittämistä voisi olla myös rikoksella saatujen varojen välittäminen edelleen asiakasvaraintilin kautta. Menettely täyttää myös vastaanottamistekotavan, mutta jos esimerkiksi asianajaja välittää omaa asiakasvaraintiliään hyväksikäyttäen asiakkaansa rikoksella saamia varoja ulkopuoliselle, välittäminen voi olla toimintaa paremmin kuvaava sana. Perusteettoman suuren asianajopalkkion vastaanottaminen tarkoituksin palauttaa siitä osa asiakkaalle myöhemmin lailliselta vaikuttavassa muodossa, täyttänee vastaanottamisen lisäksi lähinnä muuntamistunnusmerkin, eikä tulisi arvioitavaksi välittämisenä. Muuntamista voisi olla myös päämiehen rikoksella saamien varojen vastaanottaminen asianajajan asiakasvaraintilille tietoisena siitä, että menettelyllä kierrätetään varoja asiakkaalta tämän määräysvallassa olevalle veroparatiisiyhtiölle ja asiakasvaraintilin kautta takaisin päämiehelle. Tällainen toiminta täyttää yleensä myös esirikoksen avunannon tunnusmerkistön, eikä voi tulla arvioiduksi rahanpesuna. Oikeuskäytännössä oikeudellinen avustaja on tuomittu ensisijaisen syytteen mukaisesti avunannosta velallisen petokseen, kun varojen kierrättämisellä asiakasvaraintilin kautta pyrittiin osoittamaan, että näennäisoikeustoimeen liittynyt kauppahintasaatava oli maksettu.[454]

Rikoshyötyyn ryhtymättä tapahtuva välittäminen voi olla arvopaperikaupan lisäksi myös pankki- tai muuhun rahoitustoimintaan liittyvää varojen välittämistä. Jos esimerkiksi pankin puolesta toimiva määrää toisen siirtämään rikoksella saatuja varoja pankkijärjestelmässä, hän voi syyllistyä rahanpesuun edellyttäen, että tahallisuutta ja tarkoitusta koskevat edellytykset myös täyttyvät. Sovellettavaksi voinee tarkoitustunnusmerkeistä tulla erityisesti rikoksentekijän avustaminen rikoksen oikeudellisten seuraamusten välttämisessä, koska rahanpesun kohteen konfiskoiminen voi vaikeutua tai estyä, jos rikoshyöty pääsee pankkijärjestelmään. Avustettavana voi olla joko esirikoksen tekijä tai toinen rahanpesijä, mutta tyypillisesti tekotapa täyttynee rahanpesuprosessin ns. harhautusvaiheen aikana, jolloin varoja siirretään pankkijärjestelmässä niiden alkuperän salaamiseksi ja esirikoksen selvittämisen vaikeuttamiseksi.

Se, voiko varojen välittäminen rahoitusjärjestelmässä täyttää rahanpesun tunnusmerkistön ns. palautusvaiheessa, riippuu teko-olosuhteista. Jos rikoksella saadut varat välitetään pankissa olevalle tilille, jonka omistajan tai käyttöoikeuden haltijan henkilöllisyys pyritään tiliehdoilla salaamaan, tunnusmerkistö voi täyttyä. Kun Suomessa ei pitäisi olla mahdollista laatia tilinomistajan henkilöllisyyden peittäviä tiliehtoja tai avata olemattomille asiakkaille pankkitile-

454 Helsingin HO 30.9.2005 nro 3133.

jä, soveltamisala rajautuisi lähinnä tilanteisiin, joissa varat välitetään ulkomaisen pankin tällaiselle tilille. Siirrosta päättävän tulisi olla näistä ehdoista tietoinen, joka edellyttänee tavanomaista parempia tietoja välitettävästä liiketoimesta tai asiakkaasta.

Rahanpesun tunnusmerkistö voisi palautusvaiheessa toteutua rikoshyödyn välittämisenä myös silloin, kun varat siirretään rahanpesijän määräyksellä rahanpesutarkoituksessa tosiasiallisesti esirikoksen tekijän määräysvallassa olevan yhtiön pankkitilille, vaikka muodollisesti rikoksentekijä ei kuulu yhtiön hallintoelimiin. Esirikoksen tekijä saattaa voida tämän jälkeen hyödyntää varoja haluaminsa tavoin, mutta esirikokseen perustuvien viranomaistoimien kohdistaminen niihin voi estyä. Vastaavasti rahanpesun tunnusmerkistö voi täyttyä, jos esirikoksen tekijälle välitetään palautusvaiheessa esimerkiksi totuudenvastaisesti konsulttipalkkioiksi nimettyjä suorituksia, vaikka välittäjä tietää varat aikoinaan rikoksella saaduiksi.

4.1.4 Rikoshyödyn käyttäminen

Rahanpesun tunnusmerkistöön lisätty rikoshyödyn käyttämistä koskeva tekotapa on hieman ongelmallisempi. Hallituksen esityksessä tyyppitapauksena pidetään omaisuuden nopeatahtista tuhlaamista, mutta ei tarkemmin selvennetä, mitä sillä rahanpesun yhteydessä tarkoitetaan.[455] Kun rahanpesijän toimien tarkoituksena on varmistaa se, että esirikoksen tekijä voi nauttia häiriöttä rikoksella saadusta omaisuudesta, sanotun omaisuuden tuhlaaminen ei näyttäisi sopivan rahanpesun päämääriin.

Tuhlaaminen tarkoittaa yleiskielessä liiallista tai turhaa omaisuuden kuluttamista. Kun tuhlaamisella ei liene rahanpesun yhteydessä erityistä juridista merkityssisältöä, hallituksen esityksessä tarkoitettaneen rikoshyödyn käyttämistä yleensä kulutukseen. Esirikoksen tekijän etujen mukaista ei liene se, että rahanpesijä kuluttaa turhaan rikoshyötyä.

Lainmuutoksen perusteena voi olla se, että oikeuskäytännössä oli aikaisemmin eräissä yksittäistapauksissa katsottu, että pelkkä rikoshyödyn käyttäminen tai käyttämiseen osallistuminen ei täyttänyt rahanpesun tunnusmerkistöä. Esirikoksen tekijän maksamille ulkomaanmatkoille osallistumisen ei esimerkiksi katsottu täyttävän rahanpesun tunnusmerkistöä, koska kyse oli lähinnä yleisestä rahan kuluttamisesta eikä varsinaisesta varojen peittämisestä niiden alkuperän kätkemiseksi.[456] Myös korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2003:17 katsonut jääneen näyttämättä, että vastaaja, joka käytti toisen kavaltamia varoja lähes yksinomaan kulutukseen ja osin kodin perusparannukseen, olisi ottanut

455 HE 53/2002 vp s. 35.
456 Helsingin HO 27.6.1996 nro 3593.

vastaan rikoksella hankittuja varoja ja niiden tilalle tullutta omaisuutta peittääkseen tai häivyttääkseen varojen laittoman alkuperän ja avustaakseen esirikoksen tekijää välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset.

Lainmuutoksen jälkeen esirikoksen tekijän seurassa tapahtuvaan rikoshyödyn kuluttamiseen osallistuminen voisi ilmeisesti tulla arvioiduksi rahanpesuna. Mielenkiintoiseksi rajanvetotapaukseksi voi muodostua esimerkiksi talousrikoksista tuomitun järjestämiin ylellisiin juhliin, maksamaan ulkomaanmatkaan tai kulttuuritapahtumaan osallistuminen.

Sanamuodon mukaan kaikki rahanpesijän rikoksella saatuun omaisuuteen kohdistamat toimet, joiden voidaan luonnehtia olevan käyttämistä, kuuluvat soveltamisalaan. Säännöksessä tarkoitetusta käyttämisestä voisi olla kyse, jos menettelyn tarkoituksena on antaa ulkopuoliselle kuva siitä, että omaisuuden alkuperä on laillinen tai määräysvallan käyttäjä muu kuin esirikoksen tekijä, eikä tilanteeseen vaivatta sovellu vastaanottamista koskeva tekotapa. Tällaista käyttämistä voisi mielestäni olla esimerkiksi rikoshyödyllä hankitun ajoneuvon käyttäminen, rikoksella saadussa asunnossa asuminen tai rikoksella saaduilla varoilla ostetun maatilan viljeleminen.

4.1.5 Tekotapoja koskevat uudistusehdotukset

Käyttämistä ja välittämistä koskevien tekotapojen lisäämistä tunnusmerkistöön näyttäisi myös selittävän vuonna 2000 laadittu työryhmän mietintö ehdotukseksi rikoslain talousrikossäännösten tarkistamiseksi. Mietinnössä ehdotettiin rahanpesusäännökseen muutoksia, joita rahanpesudirektiivin ja yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan katsottiin edellyttävän mutta joita sittemmin ei otettu asiaa koskevaan hallituksen esitykseen (53/2002 vp).

Mietinnössä ehdotettiin, että rahanpesusäännöksen systematiikkaa muutetaan niin, että tyhjentävästä tekotapaluettelosta luovutaan ja erikseen yksilöityjen tekotapojen lisäksi rahanpesuun voisi syyllistyä myös muulla tavoin ryhtymällä omaisuuteen, joka on saatu kätkemisrikoksen esirikosten luetteloon kuulumattomalla teolla. Käyttäminen oli mietinnössä lisätty rahanpesun yksilöityihin tekotapoihin ja välittäminen oli esimerkki ehdotetun uuden avoimen ryhtymistunnusmerkin soveltamisalasta. Tekotapojen lisäksi tunnusmerkistön täyttyminen edellytti jonkin erikseen mainitun tarkoitustunnusmerkin täyttymistä. Jo voimassa olleessa laissa kuvattujen peittämis-, häivyttämis- ja avustamistarkoituksen lisäksi rahanpesuun olisi voinut syyllistyä taloudellisen hyödyn hankkimistarkoituksessa. Ehdotetun säännöksen katsottiin täyttävän myös rahanpesudirektiivissä ja yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa asetetun velvol-

lisuuden kriminalisoida tahallinen rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen.[457]

Käyttämistä koskevan tekotavan lisääminen rahanpesun tunnusmerkistöön 1.4.2003 voimaan tulleella lailla on ilmeisesti perustunut tässä mietinnössä esitettyyn. Mietinnössä käyttämisen kriminalisoiminen näyttäisi perustuvan lähinnä tarkoitukseen täyttää rahanpesudirektiivissä ja yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa asetetut velvoitteet säätää rahanpesuna rangaistavaksi tahallinen rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen.

Velvollisuus tekijän rikoksella saaduksi tietämän omaisuuden käyttämisen kriminalisoimisesta olisi mietinnön mukaan täytetty säätämällä rangaistavaksi kaikenlainen ryhtyminen rikoksen kautta saatuun omaisuuteen ilman peittämis- ja häivyttämistarkoitusta.[458] Tämän kanssa ristiriitaisesti mietinnössä ehdotetun tunnusmerkistön täyttyminenkin olisi edelleen vaatinut jonkin erikseen yksilöidyn tarkoitustunnusmerkin käsilläoloa. Ehdotuksen mukaan rahanpesuun olisi syyllistynyt se, joka ryhtyy rikoshyötyyn peittämis-, häivyttämis-, avustamis- tai taloudellisen hyödyn hankkimistarkoituksessa.

Myös Heikinheimo on katsonut, että koska rahanpesutapoja on runsaasti ja ne kehittyvät jatkuvasti, tekotapaluettelon ei tulisi olla tyhjentävä, vaan se tulisi perinteisiä kätkemisrikoksia koskevan rikoslain 32 luvun 1 §:n tavoin säätää avoimeksi.[459] Hallituksen esityksessä (53/2002) EU-oikeudellinen velvoite säätää pelkkä rikoshyötyyn ryhtyminen rangaistavaksi tulkittiin sittemmin harkinnanvaraiseksi eikä aikaisemmin mainitussa mietinnössä esitettyjä muutoksia esitetty. Suomessa ei näin ollen ainakaan vuonna 2003 oltu valmiita Heikinheimon esittämään avoimen tekotapatunnusmerkistön säätämiseen. Rikoshyödyn käyttäminen lisättiin kuitenkin tarkoitusta korostavan tunnusmerkistön tekotapaluetteloon.

Nykyisin voimassa oleva rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohta kattaa varsin laajasti menettelyt, joilla voidaan epäillä rahanpesuun käytännössä syyllistyttävän. Tekotavat ovat osin päällekkäisiä, mutta tekotapaluettelon tyhjentävyyden takia ilmeisen tarpeellisia. Hallussapidon puuttumista tekotapaluettelosta voidaan pitää ainoana olennaisena rangaistavuuden alaan vaikuttavana puutteena. Kun rikoshyödyn hallussapito lienee vastaanottamisen jälkeen yleisin rahanpesemisen tekotapa, sen rajaaminen rangaistussäännöksen ulkopuolelle ei käsitykseni mukaan ole perusteltua. Tämä puoltaisi mielestäni sitä, että hallussapito lisätään rangaistussäännöksen 1 kohdassa olevaan tyhjentävään tekotapaluetteloon, ainakin jos tahallista hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä ei säädetä rangaistavaksi.

---

457 OM 2000 s. 26, 39–40 ja 61. Wienin sopimuksessa vastaava tekotapa oli jo aikaisemmin muuntamisen ja siirtämisen yhteydessä mainitussa artiklassa 3(1)(c)(i).

458 OM 2000 s. 40.

459 Heikinheimo 1999 s. 125.

Rikoslain voimassa olevan 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltamisalaa rajaavat kuitenkin tyhjentävää tekotapaluetteloa enemmän tunnusmerkistön täyttymisen edellyttämät tahallisuus- ja tarkoitustunnusmerkit. Ollakseen rangaistavaa rahanpesun tulee tapahtua tahallaan ja tarkoituksin peittää tai häivyttää rikoshyödyn taikka sen tilalle tulleen omaisuuden laiton alkuperä tai avustaa tekijää välttämään teon oikeudelliset seuraamukset.

4.1.6 Tarkoitus- ja tietoisuustunnusmerkit rangaistavuuden alan rajaajina

Wienin sopimuksessa rahanpesun rangaistavuuden alaa rajaavat erityisesti salaamis- ja peittämistarkoitusta edellyttävä tunnusmerkki ja vaatimus tietoisuudesta omaisuuden alkuperästä. Tunnusmerkistön laajasta soveltamisalasta huolimatta tahallisuusedellytykseen liittyvät käytännön näyttöongelmat aiheuttivat sen, että jo Strasbourgin sopimuksessa vuonna 1990 suositeltiin rahanpesun säätämistä rangaistavaksi myös tuottamuksellisesti tehtynä. Tahallisuuden ja tuottamuksen määritelmä on kuitenkin jätetty kansallisesti päätettäväksi. Koska Suomessa tahallisuudesta ja tuottamuksesta on viime vuosina kirjoitettu usempiakin tutkimuksia, tässä ei niitä lähemmin arvioida.[460] Lisäksi tahallisuuden alimman asteen sisältö on edelleenkin talousrikoksiin liittyen oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä kiistanalainen.[461] Seuraavassa rahanpesun tunnusmerkistön subjektiivisia tunnusmerkkejä käsitellään ainoastaan siltä kannalta, miten ne rajaavat kansallisesti rangaistussäännöksen soveltamisalaa.

Vaikka tahallisuus arvioidaankin aina kansallisten määritelmien perusteella, seuraavassa pohditaan sitä, millaisia vähimmäisedellytyksiä Wienin sopimus tälle arvioinnille asettaa ja lyhyesti todetaan, miten vertailumaissa näitä rajoitusedellytyksiä on tulkittu. Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoituksenmukaista tehdä tahallisuuden sisältöä koskevaa nimenomaista oikeusvertailua Ruotsin, Saksan ja Englannin osalta, koska Jussi Matikkala on varsin tuoreessa väitöskirjassaan sen jo ansiokkaasti toteuttanut.[462] Wienin sopimuksen tahallisuusvaatimusta verrataan kuitenkin Englannin ja Yhdysvaltojen rikosoikeudessa vakiintuneisiin käsitteisiin, koska niillä voidaan arvioida olleen merkittävä vaikutus myös sopimusartikloiden sisältöön.

---

460 Matikkala 2005, Koponen 2004 ja Nuutila 1996.

461 Varsinkin olosuhdetahallisuuden tilanne on epäselvä. Ks. Matikkala 2007 s. 109–118, 2005 s. 244–251 ja 520–525, Frände 2005 s. 131–136, Tapani 2005a s. 290–299, Tapani – Tolvanen 2004 s. 53–59, ja Koponen 2002 s. 268–281, 2004 s. 112–113, 2007 s. 50–53.

462 Ks. Matikkala 2005 s. 271–327 Ruotsi, s. 355–411 Saksa ja s. 413–434 Englanti.

4.1.6.1 Syyksiluettavuus ja kansainväliset velvoitteet

Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(b)(i) määritellään rahanpesu menettelyksi, jossa joku tietoisena (knowing) omaisuuden rikollisesta alkuperästä ryhtyy tiettyihin toimiin tarkoituksenaan (for the purpose of) salata tai peittää tuo alkuperä tai esirikokseen osallisen avustaminen teon oikeudellisten seuraamusten välttämisessä. Sopimuksen artikloissa 3(b)(i), 3(b)(ii) ja 3(c)(i) käytetystä käsitteestä ”knowing” ja artiklassa 3(b)(i) ilmenevästä termistä ”for the purpose of” voidaan päätellä, että tekijän tiedon tasolta esirikoksesta ja tarkoitukselta vaaditaan enemmän kuin anglosaksista recklessness-tasoa ja joka tapauksessa enemmän kuin tuottamusta.[463] Wienin sopimuksen tarkoitustunnusmerkin on katsottu myös vaativan enemmän kuin tahallisuuden alinta astetta, vaikka sopimuksessa ei selkeästi ilmaistakaan vaaditun syyllisyyden astetta.[464] Tahallisuuden näyttämiseen liittyvän artiklan 3(3) sanamuodosta voidaan myös päätellä, että rahanpesun tunnusmerkkien osalta edellytetään ”knowledge”-, ”intent”- tai ”purpose”-asteista tahallisuutta.[465]

Näin ollen sopimuksen asettamat edellytykset tekijän tahallisuudelle vaikuttavat lähtökohtaisesti varsin tiukoilta. Arviointia tosin vaikeuttaa se, että jo käsitteillä intent, purpose ja knowing on osin erilainen merkityssisältö. Hyvin karkeasti arvioiden ”intention”- ja ”purposely”-asteen tahallisuus voidaan rinnastaa suomalaiseen tarkoitustahallisuuteen ja ”knowingly” vastaavasti varmuustahallisuuteen.[466] Kuitenkin ”knowledge”-käsite, samoin kuin Englannissa käytetty suoranaista tarkoitusta edellyttämätön ”oblique intent”, voi täyttyä myös korkean todennäköisyyden nojalla.[467] Siten niihin liittyy tiettyjä meillä tahallisuuden alimpaan asteeseen kuuluvia piirteitä. Lisäksi Wienin sopimuksessa ja tulkintakäytännössä on otettu huomioon myös tosiasialliset näyttömahdollisuudet. Tahallisuusvaatimukset ovat siten muotoutuneet jossain määrin edellä kuvattua lievemmiksi.

Englannin ja Yhdysvaltojen osalta on esimerkiksi todettava, että siellä tarkoituksellinen tietämättömyys on saanut oikeuskäytännössä merkittävän aseman. Tämä ”wilful blindness” vastaa tahallisuusvaatimusta ”knowingly”.[468] Siten ni-

---

463 Ks. lähemmin tahallisuudesta Englannin rikosoikeudessa Ashworth 2006 s. 174–191, Dine – Gobert – Wilson 2006 s. 144–172 ja Cavallin 1999 s. 224–256.

464 Boister 2001 s. 111.

465 Wienin sopimus artikla 3(3): Knowledge, intent or purpose required as an element of an offence set forth in paragraph 1 of this article may be inferred from objective factual circumstances.

466 Ks. nykyisestä kotimaisesta tahallisuutta koskevasta terminologiasta HE 44/2002 vp s. 84–87, vanhemmista termeistä esim. Nuutila 1996 s. 593.

467 Ashworth 2006 s. 176–180, Dine – Gobert – Wilson 2006 s. 151–164, Matikkala 2005 s. 417–418, Koponen 2002 s. 304–305.

468 Ks. Englannin osalta Matikkala 2005 s. 415 ja Yhdysvaltojen osalta Koponen 2007 s. 38–39 ja 43–44.

menomainen pyrkimys välttää epäilykset vahvistavaa tietoa omaisuuden alkuperästä katsotaan tietoisuusvaatimuksen täyttäväksi tahallisuudeksi. Lisäksi näyttösäännöt ovat vaikuttaneet etenkin Yhdysvalloissa käytännössä tahallisuuskynnyksen alentumiseen.[469]

Wienin sopimuksessa käytetty tahallisuuden kohteena olevaa rikoshyödyn alkuperää ilmaiseva sanamuoto ”derived from any offence or offences” puolestaan osoittaa, että tarkoituksena ei ole vaatia näyttöä rahanpesijän tietoisuudesta tietystä tehdystä esirikoksesta. Riittävää on, että tekijä on tiennyt oman toimintansa kohdistuvan omaisuuteen, joka on saatu rikokseksi määritellyllä teolla. Esirikoksen tekemiseen liittyviä yksityiskohtia rahanpesijän ei tekohetkellä edellytetä tienneen.

Vaikka Wienin sopimus koskee rahanpesun esirikoksina ainoastaan huumausainerikoksia, sen määräykset myös tahallisuutta koskien on siirretty sellaisinaan myöhempiin kansainvälisiin sopimuksiin ja rahanpesudirektiiviin, joissa esirikosten ala on jatkuvasti laajentunut. Alun perin tekijän tietämykselle esirikoksesta ei ollut tarpeen asettaa kovin tiukkoja vaatimuksia, koska Wienin sopimuksen tarkoituksena oli torjua vain järjestäytynyttä huumausainerikollisuutta. Rahanpesijän saattaa tällaisten rikosten yhteydessä olla jopa mahdotonta tietää mistä yksittäisestä teosta rikoshyöty on peräisin. Wienin sopimuksessa pidettiin riittävänä, että tekijän tahallisuus kattoi tiedon siitä, että omaisuus oli yleensä saatu jollakin huumausainerikoksella. Myöhemmin esirikosten alaa laajennettaessa esirikosten konkretisoinnille ei ole asetettu uusia edellytyksiä, vaikka tämä tuntuisi lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaiselta.

Tälle lienee useita eri syitä. Rahanpesusäännöksiä on ensinnäkin sovellettu kaikkialla Yhdysvaltoja lukuun ottamatta niin vähän, että tahallisuusarviointiin liittyviä käytännön ongelmia soveltamisalan laajuudesta ei ole syntynyt. Päinvastoin tahallisuuden näyttämistä on pidetty vaikeana ja sen vuoksi myös tuottamuksellisten tekomuotojen rangaistavaksi säätämistä on pidetty tarpeellisena. Lisäksi Wienin sopimuksen tahallisuusedellytys on ilmeisesti perustunut yhdysvaltalaiseen rahanpesurikoksiin liittyvään tahallisuuskäsitykseen.[470] Siellä rahanpesijän tahallisuuteen riittää, että tekijä on ollut tietoinen omaisuuden rikollisesta alkuperästä yleensä. Koska esirikosten ala on Yhdysvalloissa toistaiseksi rajoitettu tiettyihin rikoksiin, vastaajan toimien on lisäksi tullut kohdistua rikoshyötyyn, joka tosiasiassa on saatu ns. SUA-rikoksella.[471] Näin on kierretty näyttöongelmat, joita syntyisi, jos edellytettäisiin selvitystä tekijän tietoisuudesta konkreettisesta esirikoksesta.[472] Kolmanneksi mannermaisissa oikeusjär-

---

469 Low ym. 2004 s. 361. Ks. lähemmin yhdysvaltalaisen tahallisuus-käsitteen jaottelusta, Dressler 2000 s. 956–963 ja sen perusteista, Finkelstein 2000 s. 906–915.

470 Ks. Nuutila 1996 s. 586–596 yhdysvaltalaisesta syyksiluettavuusopista Model Penal Coden mukaan ja Koponen 2007 s. 43–44 yhdysvaltalaisesta wilful blindness -käsityksestä.

471 Tällaisia rikoksia ovat 18 USC 1956(c)(7) luetellut rikokset.

472 Näin mm. Galli – Wexton 1996 s. 369–370.

jestyksissä rahanpesu on ainakin osittain rinnastettu varastetun tavaran kätkemiseen, jota koskevien vakiintuneiden tulkintakäytäntöjen siirtäminen myös rahanpesurikoksiin on koettu ilmeisesti luonnolliseksi.

Kansainvälisistä rahanpesun vastaisista ponnisteluista huolimatta rahanpesutuomioiden määrä oli vielä 1990-luvun alussa varsin alhainen. Tämän uskottiin johtuvan vaikeuksista näyttää se, että rikoshyötyyn ryhtyneet olivat tienneet omaisuuden alkuperän. Strasbourgin sopimusta valmisteltaessa ongelmaksi koetun tilanteen ratkaisuksi esitettiin mahdollisuutta kriminalisoida rahanpesu myös tuottamuksellisesti tehtynä. Koska kaikki oikeusjärjestelmät eivät sellaisenaan tunne mahdollisuutta rangaista huolimattomuudesta tehdyistä teoista, Strasbourgin sopimuksen artiklassa 6(3) ainoastaan suositellaan, että rahanpesusta tuomittaisiin myös se, jonka olisi pitänyt tietää, että toiminnan kohteena oleva omaisuus oli rikoksen tuottamaa hyötyä.[473]

4.1.6.2 Tahallisuustunnusmerkit

Tarkoitustunnusmerkki rajaa rahanpesun määritelmän ulkopuolelle kaikki sellaiset teot, joissa tekijän tarkoituksiin ei kuulu tavoite peittää tai salata menettelyn kohteena olevan omaisuuden alkuperää.[474] Peittämisen ja salaamisen ei kuitenkaan tarvitse olla toiminnan ainoa motiivi. Tarkoitusedellytystä voitaisiin kutsua esimerkiksi ahneustunnusmerkiksi, joka osoittaa tekijän toimintaa ohjaavan hyötymistarkoituksen. Riippumatta siitä, mikä tekijän suhtautuminen on toiminnan kohteen alkuperään, hän haluaa rahaa pestessään saada hyötyä joko itselleen esimerkiksi palkkion muodossa tai toiselle, joka välttää rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Tekijän tavoitteena voi näin ollen olla teosta hyötyminen, vaikka hän olisikin vain huolimaton menettelynsä kohteena olevan omaisuuden alkuperän suhteen.

Kansainvälisiä sopimuksia laadittaessa tarkoitustunnusmerkillä on haluttu rajata rangaistusvastuun ulkopuolelle nimenomaan pankkien henkilökunta, joka siirtää rikoksella saaduksi tietämiään varoja tavanomaisessa toiminnassaan ja oikeudenkäyntiavustajat, joille päämiehet maksavat palkkion rikoshyödyllä.[475] Jos nämä tahot ryhtyvät toiminnassaan rikoksella saatuun hyötyyn sen

---

473 Strasbourgin sopimus artikla 6(3)(a). Vrt. Brown 1996 s. 111, jonka mukaan Strasbourgin sopimuksen tuottamusmuotoilu johtuu Sveitsin lainsäädännöstä. Kansainvälisten sopimusten sanamuodolla on erityistä merkitystä niissä maissa, joissa sopimukset tulevat suoraan (self-executive) voimaan.

474 Ks. korotetusta tahallisuusvaatimuksesta Suomen rikosoikeudessa Koponen 2004 s. 232–238, Tapani 2004 s. 225–226 ja Matikkala 2005 s. 545–546, joka puhuu tunnusmerkistön objektiivisen puolen ylimenevistä subjektiivisista seikoista. Ks. tarkoituskäsitteestä rikosoikeudessa yleensä Jareborg 1969 s. 260–280, 2001 s. 307 ja 310–311.

475 Ks. Boister 2001 s. 111.

alkuperän peittämis- tai salaamistarkoituksessa, myös ne voivat tulla tuomituiksi rahanpesusta. Näin ollen esimerkiksi asianajaja, joka vastaanottaa rikoksella saatuja varoja tavanomaisena korvauksena tekemästään työstä, ei syyllisty rahanpesuun. Mutta jos hän vastaanottaa palkkiotaan suuremman määrän rikoksella saatuja varoja päämieheltään ja siirtää osan varoista myöhemmin perusteettomasti päämiehen pankkitilille kulukorvauksen palautukseksi nimettynä, kyse voi jo olla peittämistarkoituksesta.

4.1.6.3 Syyksiluettavuuden sääntely vertailumaissa

Kaikki kansainväliset sopimukset ja rahanpesudirektiivi edellyttävät, että niissä kuvatut rahanpesun tekotavat säädetään kansallisesti rangaistaviksi ainakin tahallisina. Tarkoitustunnusmerkki on kuitenkin vain rahanpesun määritelmässä, joka on kuvattu alun perin Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(b)(i). Näin ollen artiklassa 3(1)(b)(ii) tarkoitettu rikoshyödyn käsittely, jonka seurauksena omaisuuden alkuperä peittyy tai salataan edellyttää tietoisuutta pestävän omaisuuden rikollisen alkuperän lisäksi vain rahanpesijän oman toiminnan vaikutuksista ja artiklassa 3(1)(c)(i) kuvattu rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen vain tekijän tietoisuutta pestävän omaisuuden rikollisesta alkuperästä. Viimeksi manittujen tekotapojen soveltamisala on näin ollen huomattavasti tarkoitustunnusmerkin sisältävää tekotapaa laajempi.

Koska tahallisuutta ja peittämis- tai salaamistarkoitusta koskevien tunnusmerkistötekijöiden ennakoitiin aiheuttavan käytännössä näyttöongelmia, Wienin sopimuksen artiklaan 3(3) otettiin määräys, jonka mukaan tietoisuus, tahallisuus tai tarkoitus, täytyy voida päätellä objektiivisista tosiseikoista.[476] Tarkoituksena on korostaa mahdollisuutta käyttää tekijän tietoisuuden näyttämisessä myös olosuhdenäyttöä, mutta säännöksellä ei puututa niihin kansallisiin vaatimuksiin, joita tahallisuuden näyttämiseltä muutoin jäsenvaltiossa edellytetään.[477] Kansallisesti jätetään näin ollen päätettäväksi, miten tahallisuus määritellään sekä millaista ja kuinka paljon näyttöä tunnusmerkkien täyttymiseltä edellytetään.

Rahanpesun kriminalisoiminen on mahdollista laajemmin kuin sopimuksessa edellytetään. Asetettuja vähimmäisedellytyksiä ei kuitenkaan voida subjek-

---

476 Ks. Matikkala 2005 s. 102–103, joka toteaa, että ko. sopimusmääräyksessä on kysymys rikostunnusmerkistön subjektiivisen puolen todistamisen peruskysymyksistä. Sopimuksen toteuttamisen tehokkuus edellyttänee, että syyttäjä käytännössä pystyy näyttämään rikoksen tapahtuneen. Tämän vuoksi subjektiivisen puolen näyttöongelmia pyritään helpottamaan hyväksymällä se, että tahallisuusnäyttö päätellään objektiivisista olosuhteista. Tämä vastaa myös perinteistä näkemystä tahallisuusnäytöstä. Tahallisuuteen liittyviin näyttökysymyksiin ei tässä ole mahdollisuuksia tarkemmin puuttua.

477 Gilmore 1992 s. 105.

tiivisten tunnusmerkkien osaltakaan alittaa. Vastaava vaatimus otettiin myöhemmin myös Strasbourgin sopimuksen artiklaan 6(2)(c) ja Euroopan yhteisön rahanpesudirektiiviin.

Strasbourgin sopimuksessa oleva suositus myös tuottamuksellisen rahanpesun säätämisestä rangaistavaksi perustuu sekin oletettuihin näyttöongelmiin. Rahanpesun rangaistavuuden alaa laajentamalla halutaan näin ollen vaikuttaa teon subjektiivisiin tunnusmerkistötekijöihin liittyvän todistelun laatuun ja määrään.

Mielenkiintoista on, että ainakaan tähän tutkimukseen liittyvissä vertailumaissa ei ole nähty tarvetta asettaa rahanpesurikoksiin liittyvää tahallisuusvaatimusta niin korkealle kuin kansainväliset sopimukset ja rahanpesudirektiivi mahdollistaisivat. Kuten edellä jo on todettu Yhdysvalloissa tekijän tietoisuudelle asetettu ”knowing”-vaatimus liudentuu, kun tietoisuutta edellytetään vain siitä, että menettelyn kohde on yleensä rikoksella saatu, vaikka esirikosten ala muutoin on rajattu.

Yhdysvalloissa oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteeksi on hyväksytty jopa ns. kollektiivinen tietoisuus: yhteisön tahallisuus arvioidaan sen kokonaisuuden perusteella, joka koostuu siitä, mitä sen palveluksessa olevat luonnolliset henkilöt ovat palvelussuhteessaan asiasta tienneet. Yksittäisen toimihenkilön ei näin ollen ole välttämätöntä tuntea kaikkia tapahtumaolosuhteita siten, että hänen voitaisiin katsoa luonnollisena henkilönä toimineen tahallaan. Yhteisön tahallisuuden syntymiseen riittää useiden sen palveluksessa olevien henkilöiden yhdistetty tietoisuus asian rikosoikeudelliselle arvioinnille merkityksellisistä seikoista. Pankin on esimerkiksi katsottu syyllistyneen rangaistavaan rahanpesun estämiseksi asetetun ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiin, kun pankki oli vuosina 1983–1984 lunastanut 31 eri kerralla samalta asiakkaalta sekkejä, joiden kunkin arvo oli alle USD 10 000, mutta asiakkaalle oli jokaisen tapahtuman yhteydessä luovutettu käteisenä yli USD 10 000. Pankin puolesta ei ollut kertaakaan tehty vaadittua rahanpesuilmoitusta. Useat henkilöt olivat toimineet pankin puolesta ja heillä oli ollut erilainen tietoisuus sekä ilmoitusvelvollisuuden sisällöstä että asiakkaan menettelystä.[478]

Englannissa on rahanpesusäännösten tahallisuusvaatimuskynnystä alennettu siten, että sen täyttymiseen riittää pelkkä epäily, ”suspicion”.[479] Syyttäjän on

---

478 United States v. Bank of New England, 821 F.2d (1st Cir. 1987). Ks. tarkemmin Mays 1992–1993 s. 733–735.

479 Tapauksessa Hussein v. Chong Fook Kam (1970) AC 942 määritellään käsite ”suspicion” siten, että “suspicion in its ordinary meaning is a state of conjecture or surmise where proof is lacking. I suspect but cannot prove. Suspicion arises at or near the starting point of an investigation of which the obtaining of prima facie proof is the end.” Kun tunnusmerkistön subjektiivisen puolen täyttymiseen riittää pelkkä epäily, syyttäjän ei tarvitse näyttää, että menettelyyn liittyi jotakin epärehellisyyttä, ”dishonesty”. Ormerod 2005 s. 862 pitää näin alhaista tahallisuuskynnystä tavattomana rikoksissa, joista voi seurata vankeutta jopa 14 vuotta. Ks. myös Ambos 2002 s. 246. Rangaistusvastuusta voi kuitenkin vapautua tekemällä rahanpesuilmoituksen viranomaisille.

näytettävä, että rahanpesijä tiesi tai epäili esirikoksen tekijän syyllistyneen rikokseen tai saaneen varat kolmannen tekemästä rikoksesta. Rahanpesuun ei syyllisty se, joka pystyy osoittamaan, ettei hän ollut tiennyt tai epäillyt varojen alkuperää tai että hän olisi tehnyt viranomaisille rahanpesuilmoituksen, ellei hänellä olisi ollut riittävää syytä siitä pidättäytyä.

Jäljempänä kotimaista lainsäädäntöä käsiteltäessä esille otettava jako seuraus- ja olosuhdetunnusmerkkeihin näkyy myös common law -ympäristössä. Vaikka Yhdysvalloissa ja Englannissa on perinteisesti edellytetty yrityksessä korotettua tahallisuutta (intention tai purpose), tätä vaatimusta ei ole ulotettu olosuhdetunnusmerkkeihin, vaan ainoastaan seuraustunnusmerkkeihin.[480]

Saksassakin rahanpesurikoksissa subjektiivisena tunnusmerkistöedellytyksenä on tahallisuus. Tahallisuuden alin aste riittää kuitenkin kaikissa tunnusmerkistötekijöissä. Esirikoksen osalta on riittävää, että rahanpesijä mielsi seikat, jotka oikeudellisen arvion mukaan toteuttavat esirikosluetteloon sisältyvän rikoksen.[481] Tahallisuuden tulee kattaa hyödyn perustuminen esirikokseen. Tässä tahallisuusarvioinnissa tahtotahallisuuden mukainen hyväksyvä suhtautuminen on riittävä.[482] Pelkkä tällaisen mahdollisuuden mieltämien ei sen sijaan täytä tahallisuutta.

Poikkeuksena tahallisuusvaatimuksesta Saksassa säädetään rahanpesua koskevassa rangaistussäännöksessä (StGB 261 § 5) oma lievempi rangaistusasteikko (sakko – 2 v vankeutta) sellaista tekomuotoa varten, jossa tekijälle ei voida syyksilukea tahallisuutta, mutta kylläkin törkeä tuottamus tai erityinen välinpitämättömyys (leichtfertig). Tämän subjektiivisen tunnusmerkin voitaneen sanoa olevan jonkinlainen välimuoto törkeästä tuottamuksesta ja tahallisuuden alimmasta asteesta.[483] Rahanpesijä ei ole perustekomuotoa täyttävällä tavalla tiennyt teko-objektin olevan peräisin rikoksesta, koska ei ole esimerkiksi tullut sitä lainkaan ajatelleeksi, mutta omaisuuden rikollinen alkuperä on niin ilmeinen, että tämä on törkeän huolimatonta. Säännös laajentaa siis rahanpesun soveltamisalaa entisestään. Sitä on pidetty jossain määrin ongelmallisen laajana laillisuusperiaatteen epätäsmällisyyskiellon kannalta ja pulmallisena muun muassa pankkialalla toimivien rikosvastuun kannalta tai tavanomaisessa vaihdannassa.[484]

Myös Ruotsissa rahanpesijän tahallisuuden tulee kattaa menettelyn kohteena olevan omaisuuden rikollinen alkuperä ja toiminnan asiattomuus. Wienin sopimuksesta poiketen Ruotsissa ei vaadita minkään rahanpesun tekotavan toteuttamista korotettua tahallisuusvaatimusta edellyttävässä tarkoituksessa. Rahanpesijän ei tarvitse myöskään saada itselleen hyötyä menettelystä, vaan pesemisen

480 Ks. Duff 1996 s. 10–12 ja 24–32.
481 Miebach – Sander 2003 s. 1357.
482 Ks. tarkemmin Stree 2001 s. 2041 ja Matikkala 2005 s. 358–359.
483 Miebach – Sander 2003 s. 1358, Vogel 1997 s. 347.
484 Stree 2001 s. 2041–2042, Suendorf 2001 s. 265–266.

tulee ainoastaan mahdollistaa se, että toinen voi käyttää rikoshyötyä hyväkseen. Rikoksen subjektiivisten edellytysten täyttymiseen riittää näin ollen tahallisuuden alin aste.[485] Alkuperän salaamisessa avustamisen tahallisuustunnusmerkissä on kuitenkin ns. överskjutande uppsåt eli teon subjektiiviselta puolelta edellytetään enemmän kuin objektiiviselta puolelta. Tekijän tahallisuuden tulee kattaa tarkoitus omaisuuden salaamisesta, mutta teon ei tarvitse tosiasiassa edistää toisen mahdollisuuksia hyödyntää mainittua omaisuutta.[486]

4.1.6.4 Syyksiluettavuus Suomessa

Suomessa rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuihin tekoihin tekijän täytyy ryhtyä tarkoituksin peittää tai häivyttää hyödyn tai omaisuuden laiton alkuperä tai tarkoituksin avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Tunnusmerkistöön sisältyvä tarkoitusedellytys asettaa tekijän tietoisuudelle tältä osin korotetun tahallisuusvaatimuksen.[487] Jos tekijällä ei ole säännöksessä edellytettyä tarkoitusta, tunnusmerkistö ei täyty. Vastaavia korotetun tahallisuusedellytyksen sisältäviä tunnusmerkistöjä ovat esimerkiksi rikoslain 36 luvun 1 §:ssä säädetty petos ja rikoslain 29 luvun 1 §:ssä oleva passiivinen veropetos sekä saman luvun 4 §:ssä tarkoitettu verorikkomus.

Tarkoitusta korostavan rahanpesun tunnusmerkistö voi täyttyä melko varhaisessa vaiheessa, koska jo esimerkiksi omaisuuden vastaanottaminen peittämis- tai avustamistarkoituksessa riittää, vaikkei tämä tavoite toteutuisi. Toisaalta saman pykälän toisen kohdan tekotavat täydentävät rangaistavan menettelyn alaa siten, että näissä tilanteissa peittämisen, häivyttämisen tai avustamisen tulee toteutua, mutta tekijältä ei edellytetä korotettua tahallisuutta. Korotettu tahallisuusvaatimus on liitetty ainoastaan kohdan 1 mukaisiin tekoihin, koska niissä rikoksen täyttymisajankohta on kohdassa 2 tarkoitettua tekoa aikaisempi.[488]

Tahallisena rangaistavan rahanpesun tekijän tietoisuuden tulee kattaa kaikki rangaistavuuden edellytyksenä olevat tunnusmerkistötekijät ainakin tahallisuuden alimman asteen mukaisesti, ellei jollekin tunnusmerkistötekijälle ole asetettu edellä todetuin tavoin korkeampaa tahallisuusvaatimusta. Tahallisuuden alimmassa asteessa on vuoden 2004 alussa voimaan tulleen rikoslain yleisen osan uudistuksen vuoksi eroteltava seurausta edellyttävät ja muut tunnusmer-

485 Ks. ruotsalaisesta tahallisuuskäsitteestä ja erityisesti tahallisuuden alimman asteen määrittämisestä välinpitämättömyystahallisuuden (likgiltighetsuppsåt) avulla lähemmin esim. Jareborg 2008 s. 5–18, Ulväng 2007 s. 337–360 ja Matikkala 2005 s. 271–327.

486 Prop. 1990/91:127 s. 55, Holmqvist ym. 2003 s. 9:93a–9:93b ja NJA 2006:15 s. 8–9.

487 Näin Koponen 2004 s. 232–233 ja Heikinheimo 1999 s. 122–123.

488 Ks. myös Heikinheimo 1999 s. 136–141.

kistötekijät.[489] Seurausten osalta edellytetään legaalimääritelmän mukaista todennäköisyystahallisuutta. Muihin tunnusmerkistötekijöihin sovellettavaa tahallisuuden alimman asteen arviointitapaa ei ole laissa säännelty, joten tässä ns. olosuhdesuhdetahallisuudessa lainkäyttäjä ei liene sidottu todennäköisyystahallisuuteen.[490]

Rahanpesun tunnusmerkistöön sisältyvä vaatimus siitä, että teon kohteena oleva omaisuus on rikoksella hankittua tai rikoksen tuottamaa hyötyä, on tässä rajanvedossa kiistatta olosuhde. Lakivaliokunta katsoi yleisten oppien uudistuksen yhteydessä, että rikostyypeittäin vaihtelevan olosuhdetahallisuuden määritteleminen laissa on vaikeampaa kuin seuraustahallisuuden. Legaalimääritelmän mukaisen todennäköisyystahallisuuden katsottiin soveltuvan erityisen huonosti juuri talousrikosten olosuhdetahallisuuteen ja voivan nostaa niiden tahallisuuskynnystä. Tämä kannanotto vaikuttaisi mahdollistavan todennäköisyystahallisuuden vaihtoehtona toisen keskeisen tahallisuusmallin eli positiivisen tahtoteorian soveltamisen olosuhdetunnusmerkkeihin. Lakivaliokunta totesi kuitenkin olosuhdetahallisuuden jäävän tunnusmerkistöerehdystä koskevan säännöksen perusteella oikeuskäytännössä arvioitavaksi.[491]

Lainkäyttäjän kannalta tämä esitöiden yksittäinen lausuma on ongelmallisen tulkinnanvarainen.[492] Oikeuskäytännössä tunnusmerkistöerehdystä on sovellettu erittäin harvoin eikä se siten ole juurikaan rajannut tahallisuusarviointia. Toisaalta kuten Matikkala on osoittanut, rikoslain 4 luvun 1 §:n tunnusmerkistöerehdyksen sanamuotoa voidaan tulkita niin, että se ei mahdollista tahtotahallisuuden soveltamista edes olosuhdetta osoittaviin tunnusmerkistötekijöihin. Kun tunnusmerkistöerehdyksen sanamuoto vaatii selvillä oloa tunnusmerkistötekijöistä, olosuhdetahallisuudenkin täyttymisen voitaisiin katsoa edellyttävän sitä, että tekijä pitää relevanttia seikkaa yli 50 prosentin todennäköisyydellä toteutuvana.[493] Tällöin päädyttäisiin jälleen soveltamaan todennäköisyystahalli-

---

489 Rikoslain yleisten oppien uudistuksen yhteydessä 1.1.2004 voimaan tulleeseen RL 3:6:ään otettiin määritelmä tahallisuudesta, joka perustuu tahallisuuden alimman asteen osalta todennäköisyystahallisuudelle ja koskee teolla aiheutettuja seurauksia. Yleisten oppien uudistusta koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä LaVM 28/2002 vp s. 10 todetaan, että muut tunnusmerkistötekijät jäävät arvioitaviksi olosuhdetahallisuuden perusteella.

490 Kysymys olosuhdetahallisuudesta on edelleen oikeuskirjallisuudessa kiistanalainen ja oikeuskäytännössä osin avoin. Olosuhdetahallisuudesta yleensä, ks. Matikkala 2005 s. 244–251, Tapani 2005a erit. s. 290–299 ja Koponen 2004 s. 248–255. Fränden mukaan tekorikoksissa tarpeellinen ja riittävä on tasapainotahallisuus ja varsinaisesti ongelmallista on se, onko yrityksen alkupiste katsottava saavutetuksi. Frände 2005 s. 255–256. Ks. tasapainotahallisuuden määritelmästä Frände 2005 s. 133–135. Vrt. Koponen 2007 s. 50 ja Matikkala 2005 s. 250.

491 LaVM 28/2002 vp s. 10–11.

492 Tapani 2005a s. 298 ja Koponen 2007 s. 45 katsovat tunnusmerkistöerehdystä koskevan säännöksen tarpeettomasti hämärtävän tahallisuusarviointia.

493 Matikkala 2007 s. 110.

suutta kaikkiin tunnusmerkistötekijöihin, minkä vaihtoehdon lakivaliokunta nimenomaisesti halusi torjua hallituksen esitystä muuttaessaan.[494]

Todennäköisyystahallisuuden olosuhdetunnusmerkkeihin soveltamiseen liittyy vaikeita loogisia ristiriitoja. Erityisen vaikeaa on soveltaa yksinomaista todennäköisyystahallisuutta tarkoitukselliseen tietämättömyyteen, joka on suunnitelmallisesti toteutetuissa talousrikoksissa olennainen rikosvastuun kohdentamista koskeva ongelma.[495] Korkein oikeus on toistaiseksi välttänyt ottamasta nimenomaista kantaa olosuhdetahallisuuden arviointiin. Korkeimman oikeuden perustelut erityisesti huumausainerikosta koskevassa ratkaisussa KKO 2006:64 osoittavat, että tahallisuutta voidaan tulkita useilla eri tavoilla.[496] Oikeustilan voidaan tämän vuoksi arvioida olevan edelleen avoin. Myös positiivisen tahtoteorian mukainen hyväksyvä tai erityisen välinpitämätön suhtautuminen voitaneen tässä tilanteessa katsoa tahallisuuden alimman asteen täyttäväksi.[497] Kun olosuhdetunnusmerkit voivat olla eri tunnusmerkistöissä toisistaan voimakkaasti poikkeavia, tunnusmerkistökohtainen arviointi kuitenkin korostuu.[498]

Rahanpesussa tahallisuuden voinee näin ollen edelleen täyttää rikostunnusmerkistön olosuhteiden osalta se, että tekijä suhtautuu hyväksyvästi tai ilmeisen välinpitämättömästi mahdollisuuteen, että omaisuus, jota hän ottaa vastaan, on rikoksella saatua. Tämä on kriminaalipoliittisesti perusteltua. Tällöin tahallisuuteen ei jää tarkoituksellisen tietämättömyyden kaltaisia ongelmallisia aukkoja ja arviointi on myös tekijän kannalta riittävän ennakoitavaa sekä jättää hänelle toisin toimimisen mahdollisuuden. Myös Ruotsin nykyinen tahallisuusarviointi on perusteiltaan pitkälti tätä vastaava. Ruotsissa tahallisuuden alin aste edellyttää ensiksi tietoisuutta tai vähintään epäilystä seurauksen aiheutumisesta taikka olosuhteen olemassaolosta. Pelkkä kielletty riskinotto sinänsä ei ole riittävä. Toiseksi tekijän tulee suhtautua tähän seikkaan siten välinpitämättömästi, ettei se ole hänelle riittävä syy luopua menettelystään.[499]

Meillä tekijän tarkoituksena tulee kuitenkin rangaistussäännöksen 1 kohdan tekomuodossa vastaanottohetkellä olla nimenomaisesti omaisuuden alkuperän peittäminen tai rikoksentekijän avustaminen rikoksen oikeudellisten seuraamusten välttämisessä. Jäljempänä käsiteltävässä 2 kohdan tekomuodossa ei

---

494 Ks. myös Tapani 2005a s. 292.

495 Ks. tarkoituksellisesta tietämättömyydestä Matikkala 2007 s. 115–116 ja Koponen 2007 s. 43–45.

496 Ks. Matikkala 2007 s. 114–118, joka mm. toteaa, että ratkaisusta on vaikea päätellä missä määrin siinä on tarkoitettu ottaa kantaa tahallisuuden arviointiin olosuhteissa yleensä ja missä määrin ainoastaan huumausainerikosten osalta.

497 Samoin Tapani 2005a s. 297–298 ja 2004 s. 224 sekä Koponen 2004 s. 112–122. Ks. myös tahallisuudesta veropetoksessa Tapani 2006a s. 526–527.

498 Tapani 2005a s. 292–293, Matikkala 2007 s. 114.

499 Rinnasteisuutta kotimaiseen tahtotahallisuuteen osoittaa mm. Jareborg 2008 s. 12: ”Det centrala i likgiltighet är att han accepterar eller godtar följden och omständigheterna.”

aseteta korotettua tarkoitusvaatimusta, mutta edellytetään tiettyjä rikoshyötyomaisuuden luonteeseen kohdistuvia seurauksia. Molemmissa tekomuodoissa teon kohteen luonne rikoksella hankittuna tai rikoksen tuottamana hyötynä on olosuhde.

Oikeuskäytännössä on esimerkiksi tuomittu kiinteistönvälittäjä törkeästä rahanpesusta, kun hän on hyväksynyt kiinteistön kauppahinnan maksuna 300 000 markan suuruisen käteissuorituksen ja ottanut menettelystään yhteensä 20 000 markan palkkion käteisenä. Vastaaja oli ollut tietoinen toisen esirikoksen tekijän rikollisesta taustasta ja hänen esitutkintakertomuksestaan oli ilmennyt, että hän oli ollut tietoinen vastaanottamiensa rahojen alkuperästä. Rahanpesutarkoitus oli selittänyt sekä pimeän kauppahinnan että käteisen rahan käyttämisen. Lisäksi tahallisuusarvioinnissa otettiin huomioon, että vastaajalla oli kiinteistönvälittäjänä ollut ammattinsa takia velvollisuus kiinnittää huomiota niihin olosuhteisiin, joissa kiinteistökauppa tehtiin.[500]

Oikeuskäytännössä tahallisuusarvioinnissa näyttökysymykset ovat merkittävässä asemassa. Esimerkiksi Turun hovioikeus on katsonut, että vastaajat olivat syyllistyneet rahanpesuun, kun he olivat avanneet pankkitilit ottaakseen vastaan esirikoksen tekijän niille ohjaamia varoja ja siirtäessään ne edelleen tuntemattomille tahoille. Varojen alkuperää epäilleiden vastaajien tahallisuutta tukevina seikkoina pidettiin järjestelyn epätavanomaisuuden lisäksi heidän tietoisuuttaan esirikoksen tekijän taustasta, taloudellisesta tilasta ja siitä, että esirikoksen tekijä oli tapahtumahetkellä suorittamassa vankeusrangaistusta.[501]

Toisaalta Kouvolan hovioikeus on hylännyt syytteen rahanpesusta asiassa, jossa alioikeus katsoi esirikoksen tekijän kanssa yhteistaloudessa asuneen tienneen pankkitililleen tulleiden varojen alkuperän, kun vastaajan tiedossa oli ollut, ettei esirikoksen tekijällä ollut laillisia tuloja, joista talletukset olisi voitu tehdä. Lisäksi rahanpesusta tuomittu oli tiennyt esirikoksen tekijän rikostaustan ja sen, että esirikoksentekijä oli ulosoton asiakas. Alioikeuden perustelujen mukaan tahallisuusarviointiin vaikuttivat myös ne havainnot, joita vastaaja oli voinut tehdä esirikoksen tekijän ja hänen ystäväpiirinsä pukeutumisesta.

Hovioikeus päätyi samalla näytöllä päinvastaiseen lopputulokseen. Se katsoi jääneen näyttämättä, että vastaaja olisi tiennyt tililleen tulleiden varojen alkuperän, koska esirikoksen tekijä ja vastaaja olivat yhdenmukaisesti kertoneet, että esirikoksen tekijä oli tekoaikaan saanut tuloja työskentelystä hevostallilla, järjestysmiehenä ja tuttavansa rakennustyömaalla. Lisäksi esirikoksen tekijä oli saanut rahaa lainaksi sekä suurehkon totovoiton.[502] Ratkaisussa voidaan arvioida asetetun poikkeuksellisen korkeat edellytykset syyksilukemiselle näyttöar-

500 Helsingin HO 11.7.2002 nro 2230.
501 Turun HO 10.12.1998 nro 2815.
502 Kouvolan HO 15.6.2004 nro 786.

vioinnissa. Objektiivisin perustein tehty tahallisuutta koskeva näytön arviointi olisi hyvin syin voinut johtaa toiseenkin lopputulokseen.

4.2 SEURAUSTA EDELLYTTÄVÄ RAHANPESU

Vuonna 1994 voimaan tullut rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta sääti kätkemisrikoksena rangaistavaksi rahanpesun, jossa tekijä *peittää tai häivyttää rikoksella saadun omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka salaa tällaista seikkaa koskevan tiedon, jonka hän on lain mukaan velvollinen ilmoittamaan.* Säännös on edelleen voimassa saman sisältöisenä lukuun ottamatta sen viimeisestä lauseesta ilmenevää ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä, jota koskeva rangaistussäännös siirrettiin rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 16a §:ään (365/2003) rangaistavaksi 1.6.2003 alkaen rahanpesun ilmoitusrikkomuksena. 1.4.2003 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tunnusmerkistöön lisättiin *toisen avustaminen pykälässä tarkoitetussa peittämisessä ja häivyttämisessä.*

Tunnusmerkistö ei edellytä omaisuuteen ryhtymistä tai toimimista tietyssä tarkoituksessa, mutta menettelyn vaikutuksesta rikoksella saadun omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuneiden määräämistoimien tai oikeuksien on peityttävä taikka häivyttävä. Tässä tutkimuksessa tarkoitusta ja seurausta (vaikutusta) käytetään kuvaamaan rahanpesun kahden tekotavan erottelua. Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa kuvataan puhdas tekorikos, jossa erityistä merkitystä tunnusmerkistön täyttymiselle on teon tarkoituksella. Erotukseksi 1 kohdan tekotavasta nyt käsiteltävän tekotavan osalta painotetaan sitä, että tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että objektiivisesti arvioiden rahanpesuteon takia rikoshyödyn ominaisuudet peittyvät tai häipyvät. Kyseessä ei välttämättä ole tiukasti arvioiden puhdas seurausrikos, vaan tunnusmerkistössä tarkoitettu peittyminen tai häipyminen voidaan katsoa myös teon ominaisuuksiksi.

Tässä tutkimuksessa peittymistä tai häipymistä on pidetty seurauksena, koska rangaistussäännöksen suojeluintressille aiheutuu tunnusmerkistön mukaisesta teosta tietty arvonvähentyminen[503], vaikka sitä on vaikeampi osoittaa ja yksilöidä kuin selvän vahinkoseurauksen sisältävissä seurausrikoksissa. Toisaalta tunnusmerkistön tarkoittama peittyminen tai häipyminen joka tapauksessa vaikeuttaa omaisuuteen kohdistuvia viranomaistoimia.

Jareborgin esittämään yhtyen voidaan todeta olevan lähes mahdotonta tehdä johdonmukaista ja vakuuttavaa yleispätevää jakoa seuraus- ja tekorikosten kes-

503 Ks. Frände 2005 s. 66.

ken.[504] Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoituksena yrittää käsitemääritelmän tasolla ratkaista tätä kysymystä. Sen sijaan rahanpesun tunnusmerkistön tulkinnassa katson, että peittyminen ja häipyminen on perusteltua rinnastaa seuraukseen tunnusmerkistön subjektiivisen puolen vaatimusten yksilöinnissä ja tekomuotojen erottelussa.[505]

Tässä tutkimuksessa katsotaan, että säännöksen 1 kohdan tekomuodossa edellytetään teon tarkoituksen osalta tarkoitustahallisuutta ja 2 kohdan tekomuodossa edellä kuvattujen seurauksina pidettyjen tunnusmerkkien osalta todennäköisyystahallisuutta. Molemmissa tekomuodoissa olosuhdesuhdetunnusmerkkeihin kuten rikoshyötyominaisuuteen voidaan soveltaa olosuhdetahallisuutena tahtotahallisuutta.

Säännöksen sanamuoto ei rajoita peittämis- ja häivyttämistoimia vain aktiiviseen toimintaan. Rikoshyödyn ominaisuuksien peittäminen voi olla myös väärien tietojen antamista verbaalisesti tai tahallista laissa määrätyn ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä.[506]

Ruotsissa Suomen seurausta edellyttävää tekotapaa vastaa osittain BrB 9:6a § 1 momentin 2 kohdassa kuvattu tunnusmerkistö, joka tulee sovellettavaksi silloin, kun rahanpesijän menettelyllä ei ole ollut tosiasiallista vaikutusta esirikoksen tekijän myöhemmälle toiminnalle, mutta menettely tyypillisesti helpottaa rikoshyödyn kätkemistä. Säännöksen sanamuodon mukaan tekijän toiminnan tarkoituksena tulee olla omaisuuden alkuperän salaaminen (med uppsåt att dölja egendomens ursprung). Koska säännöksen soveltamisalaa ei ole rajattu menettelyn sopimattomuus-kriteerillä, myös tavanomaiset liiketoimet saattavat täyttää tunnusmerkistön.[507] Tällaista toimintaa voisi olla esimerkiksi esirikoksen tekijän bulvaanina toimiminen.

Samoin kuin Suomen seurausta edellyttävässä tekotavassa Ruotsissa ko. säännöksessä ei ole lueteltu tyhjentävästi eri tekotapoja, jotka täyttävät tunnus-

---

504 Jareborg 1970 s. 177 ja 192. Jareborg viittaa mm. Aggen ja Strahlin toisistaan täysin poikkeaviin näkemyksiin. Tahallisuuden legaalimääritelmän säätämisen jälkeen jakoa ei kuitenkaan Suomessa voida pitää ainakaan Jareborgin tarkoittamin tavoin tarpeettomana.

505 Myös tahallisuusjaottelussa seuraustahallisuuteen ja olosuhdetahallisuuteen seuraus on yleensä ymmärretty laajassa merkityksessä, ks. esim. Matikkala 2005 s. 564–571. Tunnusmerkkien kausaalisuusvaatimukset ja seurausominaisuudet voivat usein olla aidosti tulkinnanvaraisia. Ruotsissa Heuman on todennut myös rangaistuksen lieventämisperusteilla olevan piileviä ja vaikeasti tulkittavia seurausominaisuuksia; ks. Heuman 2007 s. 103–107 ja 125–127.

506 Epävarsinaisissa laiminlyöntirikoksissa, joissa tunnusmerkistössä puhutaan aiheuttamisesta, tunnusmerkistön täyttää myös passiivinen suhtautuminen, ks. HE 44/2002 vp s. 42. RL 32:6.1/2 tunnusmerkistö rinnastuu mielestäni aiheuttamista edellyttäviin tekoihin, koska säännöksessä ei ole rajattu tekotapoja ja peittäminen tai häipyminen voidaan aikaansaada myös laiminlyönnillä. Jos tekoa pidetään tekorikoksena, sen tunnusmerkistö ei RL 3:3.1:n mukaan voi täyttyä laiminlyönnillä, koska säännös edellyttää nimenomaista laiminlyönnin rangaistavaksi säätämistä.

507 Dahlqvist – Holmquist 2004 s. 238.

merkistön.[508] Ruotsin rahanpesusäännökset ovat soveltamisalaltaan laajempia kuin suomalaiset vastineensa eivätkä kirjoitustavaltaan vastaa yhtä selkeästi kansainvälisissä instrumenteissa olevia rahanpesun määritelmiä.

Saksassa rahanpesu on säädetty rangaistavaksi rikoslain StGB 261 §:ssä. Saksalainen säännös on soveltamisalaltaan jonkin verran kotimaista laajempi. Saksassa rahanpesun tekotavoissa on kysymys rikoksella saadun omaisuuden alkuperän peittämisestä sekä sen selvittämisen ja siihen kohdistuvien viranomaistoimenpiteiden vaikeuttamisesta.[509]

Tekomuodoissa voi olla kysymys tekorikoksesta (verschleiern), seurausrikoksesta (vereiteln) taikka vaarantamisrikoksesta (gefährden). Erottelu tehdään sen mukaan, estyvätkö vai vaarantuvatko viranomaistoimenpiteet.[510] Saksassa pidetään siten ilmeisesti peittämisen sisältävää tekotapaa tekorikoksena. Säännös poikkeaa kuitenkin rakenteeltaan rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdan säännöksestä, koska se sisältää myös riidattomasti seurausrikoksena pidettävän tekomuodon. Kun 1 momentin tekomuodossa ainakin konkreettisen vaaran aiheuttaminen on tunnusmerkistön täyttymiseen riittävää, on rangaistusvastuun potentiaalinen ala sangen laaja.[511]

4.2.1 Peittäminen ja häivyttäminen

Wienin sopimuksen artikla 3(b)(ii) velvoittaa säätämään rangaistavaksi rikoshyödyn todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, käyttöoikeuden, liikkeiden, siihen olevien oikeuksien tai omistusoikeuden salaamisen tai peittämisen tietoisena siitä, että omaisuus on saatu huumausainerikoksella tai osallisuudella siihen.[512] Määritelmä ei edellytä tekijältä tarkoitusta salata tai peittää omaisuuden sanottuja ominaisuuksia, mutta toiminnan lopputuloksena tulee olla se, että ulkopuolinen tarkkailija ei havaintojensa perusteella pysty tekemään tosiasioita vastaavia päätelmiä. Tekotapa vaatii näin ollen ulkopuolisen tahallista harhaut-

---

508 Ks. Örnemark Hansen 1998 s. 21 ja laajemmin Holmqvist ym. 2003 s. 9:93a–9:93b.

509 StGB 261 § Abs. 1: Wer einen Gegenstand, der aus einer in Satz 2 genannten rechtswidrigen Tat herrührt, verbirgt, dessen Herkunft verschleiert oder die Ermittlung der Herkunft, das Auffinden, den Verfall, die Einziehung oder die Sicherstellung eines solchen Gegenstandes vereitelt oder gefährdet, wird mit Freiheitsstrafe von drei Monaten bis zu fünf Jahren bestraft.

510 Miebach – Sander 2003 s. 1342, Vogel 1997 s. 344. Lainkohdan 1 momentin mukaiset tekotavat voivat olla teko-, seuraus- tai vaarantamisrikoksia, 2 momentin tekotavat ovat luonteeltaan tekorikoksia.

511 Vrt. Suendorf 2001 s. 267 katsoo myös abstraktin vaarantamisen voivan täyttää tunnusmerkistön. Ks. Stree 2001 s. 2041, jossa suhtaudutaan kriittisesti tahallisuuden täyttymiseen abstraktissa vaarassa.

512 Wienin sopimus 3(1)(b)(ii): The concealment or disguise of the true nature, source, location, disposition, movement, rights with respect to, or ownership of property, knowing that such property is derived from an offence or offences established in accordance with subparagraph (a) of this paragraph or from an act of participation in such an offence or offences.

tamista menettelyn kohteena olevan omaisuuden ominaisuuksista. Käytännössä tämä toiminta kohdistuu erityisesti lainkäyttöviranomaisiin.[513]

Englannin kielessä salaaminen (conceal) sisältää toimia rahanpesun kohteena olevaan omaisuuteen liittyvien tietojen tai havaintojen salaamiseksi. Tekijä piilottaa, salaa tai pitää pois näkyvistä kohteen ominaisuudet.[514] Peittäminen (disguise) viittaa kohteen oikean identiteetin salaamiseen, joka voi sisältää myös näennäisoikeustoimia; kohteen havaittavissa olevat ominaisuudet saadaan näyttämään tosiasioita vastaamattomilta tai niiden tunnistamista vaikeutetaan.[515] Näin ollen peittämistä edellyttävä tekotapatunnusmerkki on osin päällekkäinen salaamistunnusmerkin kanssa, mutta on soveltamisalaltaan laajempi.

Suomen kielessä salaamisella tarkoitetaan englanninkielisen vastineensa tavoin tekijän pyrkimystä toimia kenenkään tietämättä, jolloin korostuu tekijän tarkoitus estää ulkopuolisia havaitsemasta todellisia tapahtumia tai niiden kohdetta. Salaaminen vastaa merkitykseltään näin ollen suomen kielen peittämistä, mutta on kuitenkin luonteeltaan passiivisempaa kuin peittäminen. Tämän vuoksi rahanpesun tunnusmerkistöön valittiin rahanpesun seurausta ilmaisemaan sanat peittää tai häivyttää, jotka suomeksi tarkoittavat salaamista aktiivisempaa toimintaa.[516] Häivyttäminen puolestaan tarkoittaa suomenkielessä haihduttamista, hälventämistä ja hävittämistä.[517] Häivyttäminen voi näin ollen olla peittämistäkin aktiivisempaa, koska siinä tekijän tarkoituksena voi toiminnan ja sen kohteen todellisen luonteen ulkopuoliselta peittämisen lisäksi olla sanottujen ominaisuuksien hävittäminen.

Kun rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun rahanpesun tunnusmerkistön täyttävältä seuraukselta edellytetään, että rikoshyödyn tietyt ominaisuudet peittyvät tai tulevat häivytetyiksi, peittämiselle ja häivyttämiselle annettava sisältö määrittää olennaisesti rangaistussäännöksen soveltamisalan laajuutta. Myös tahallisuuden tulee kattaa rikoshyödyn alkuperän lisäksi tekijän toiminnasta aiheutuva seuraus. Tahallisuusvaatimuksella ja seuraustunnusmerkillä on näin ollen varsin vahva soveltamisalaa rajaava vaikutus.

Seuraustunnusmerkki ei kuitenkaan edellytä tekijän toimivan tietyssä tarkoituksessa. Vaatimus tekijän tahallisuuden ulottumisesta myös seuraustunnusmerkkiin tarkoittaa, että seurauksen on oltava joko tekijän tarkoittama tai hänen

---

513 Boister 2001 s. 111.

514 The New International Webster's Comprehensive Dictionary of the English Language: conceal – to hide, secrete, keep from sight, discovery, or knowledge. Synonyms bury, hide, mask, palliate.

515 The New International Webster's Comprehensive Dictionary of the English Language: disguise – to change the appearance of; hide or conceal the identity of; as by a mask. To obscure or cover up the actual nature or character of by false representation; dissemble; misrepresent. Synonyms hide, mask.

516 HE 180/1992 vp s. 17–18.

517 Nykysuomen sanakirja 1951 s. 577.

on pidettävä sitä ainakin tekonsa varsin todennäköisenä seurauksena. Tekoon ryhtyessään tekijän tulee näin ollen mieltää seurauksen syntyminen todennäköisemmäksi vaihtoehdoksi kuin sen syntymättä jääminen. Jos peittymistä edellyttävää rahanpesun tekotapaa pidetään tekorikoksena, tahallisuuteen tulisi tässä tutkimuksessa omaksutun tulkintatavan perusteella soveltaa olosuhdetahallisuutta. Vastaajan näkökulmasta teon arvioiminen seurausrikoksena saattaisi näin ollen tahallisuustunnusmerkin osalta olla edullisempi vaihtoehto.

Suomalaisen rahanpesusäännöksen peittämis- ja häivyttämistunnusmerkkiin voidaan katsoa sisältyvän myös Wienin sopimuksen tulkinnassa mainittu ulkopuolisten harhauttamiselementti.[518] Harhauttamisen voidaan katsoa ilmenevän peittämiseen ja häivyttämiseen käsitteellisesti sisältyvästä laittomasta tarkoituksesta. Wienin sopimusta voidaankin tulkita niin, että salaamisella ja peittämisellä aiheutetaan ulkopuolisen näkökulmasta välillinen tai välitön taikka todellinen tai näennäinen muutos rikoksen kohteen ominaisuuksissa siten, että rikoksella saatu omaisuus vaikuttaa tosiasioiden vastaisesti laillisesti hankitulta.

Peittämisen ja häivyttämisen kohteena tulee olla omaisuuden todellinen luonne, alkuperä, sijainti tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet. Määräämistoimien ja oikeuksien peittäminen tarkoittaa sen salaamista, että esirikoksentekijällä on nämä oikeudet omaisuuteen. Omaisuuden alkuperällä ja luonteella tarkoitetaan kaikkia mahdollisia alkuperään liittyviä johdannaisia ja omaisuuden sijainnilla sen maantieteellistä olinpaikkaa.[519]

4.2.2 Avoin tekotapatunnusmerkki

Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun seurausta edellyttävän rahanpesun tekotapatunnusmerkki on avoin. Tunnusmerkistön täyttyminen ei myöskään edellytä rikoksella saatuun omaisuuteen ryhtymistä tai muuta tekijän aktiivista toimintaa. Tekijän tulee toimillaan kuitenkin vaikuttaa siihen, millaisia havaintoja ulkopuolinen kohteen ominaisuuksista tekee. Hallituksen esityksen (180/1992) mukaan rikoshyödyn peittymisestä on kyse esimerkiksi silloin, jos välitetyt varat vaikuttaisivat laillisesti hankituilta. Näin vaikka niiden alkuperä on tosiasiassa häivytetty myöntämällä vastaanotettua rahamäärää vastaava laina.[520] Jos pankin puolesta toimiva myöntää esirikoksen tekijälle tai rahanpesijälle lainan, jonka vakuudeksi hyväksytään rikoksella saatua omaisuutta, varat vaikuttaisivat laillisesti hankituilta. Näin vaikka lainaa ei olisi tarkoitus maksaa takaisin, koska annettu vakuus oli alun perinkin tarkoitus realisoida lainan maksuna.

---

518 Boister 2001 s. 111.
519 Ks. myös UN Commentary 1998 s. 64.
520 HE 180/1992 vp s. 18.

Tyypillisimmillään peittämistoimet ovat omaisuuden tai varojen sähköistä välittämistä, näennäisoikeustoimien tekemistä ja vääränsisältöisten kirjallisten taikka suullisten todistusten antamista. Hallituksen esityksessä esimerkkeinä mainitaan vääränsisältöisten kauppa- ja velkakirjojen laatiminen, joiden perusteella näyttäisi siltä, että esirikoksentekijän rikoksella hankkima varallisuuden lisäys johtuu näistä toimista. Vastaavasti rikoshyödyn sijainti voidaan peittää tekaistuilla taloudellisilla siirroilla, joiden mukaan kotimaassa oleva omaisuus olisi siirretty ulkomaille.[521] Kun esirikoksena on veropetos, kuvatut toimet tulevat kuitenkin usein arvioitaviksi joko avunantona esirikokseen tai velallisen rikoksena.

Veropetoksella saadun rikoshyödyn rahanpesuna on oikeuskäytännössä arvioitu esimerkiksi tilannetta, jossa yhtiön puolesta toiminut on siirtänyt yhtiön pankkitililtä varoja yhtiön ulkomaisen edustajan henkilökohtaiselle pankkitilille. Yhtiön ulkomaiset edustajat olivat tuoneet Suomeen kalatuotteita ja syyllistyneet törkeään veropetokseen ilmoittamalla maahantuonnin yhteydessä tavaran hinnan liian alhaiseksi. Kun yhtiön puolesta suoritetut tullimaksut olivat menettelyn seurauksena liian alhaiset, yhtiön pankkitilille oli vastaavasti kertynyt liiketoiminnasta enemmän varoja. Nämä varat katsottiin rikoksella hankituiksi. Kun yhtiön suomalainen esirikokseen osallistumaton edustaja siirsi vältettyjen tullien määrää vastaavat varat ulkomaille, teko arvioitiin rahanpesuksi.[522] Jos varoja siirtävän tarkoituksena ei ole peittää rikoshyödyn alkuperää, mutta hän tietää peittymisen olevan menettelynsä varsin todennäköinen seuraus, teko voi tulla arvioitavaksi rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan.

Ulkopuolisten harhauttaminen pitämään omaisuutta laillisesti hankittuna ei edellytä konkreettista väärien tai harhaanjohtavien asiakirjojen laatimista, vaan myös rahanpesijän muutoin lailliseen toimintaan liittyvät epätavanomaiset menettelyt voivat täyttää tunnusmerkistön. Esimerkiksi autokauppias, joka myydessään loistoauton ottaa kauppahinnan vastaan käteisenä rahana, jonka rikollisen hankintatavan hän tuntee, voisi syyllistyä rahanpesuun, jos hän ei tee tapahtumasta rahanpesuilmoitusta.[523] Vaikka autokauppias ei ryhdy menettelyyn peittääkseen tai häivyttääkseen varojen rikollisen alkuperän, hän voi suostuessaan epätavanomaiseen kauppahinnan maksutapaan syyllistyä rahanpesuun, kun hänen tietensä menettelyn seurauksena varojen rikoshyötyluonne peittyy.

Rahanpesusäännöksiä vuonna 2003 muutettaessa hallituksen esityksessä (53/2002) todettiinkin, että peittämistä ja häivyttämistä voisi olla myös pelkkä rahan vastaanottaminen tai säilyttäminen, koska jo rikoksella saadun omaisuu-

---

521 HE 180/1992 vp s. 18.

522 Helsingin HO 21.12.2000 nro 3636.

523 L rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 3.1.16 (365/2003) velvoittaa liike-tai ammattitoiminnassa kulkuvälineitä myyvät ja välittävät tekemään rahanpesuilmoituksen epäilyttävistä liiketoimista.

den siirtäminen pois esirikoksen tekijän hallusta voi estää sen sijainnin tai alkuperän selville saamisen.[524] Pelkkä rikoshyödyn hallussapitäminenkin voisi näin ollen olla rangaistavaa, jos sen seurauksena rikoksella saadun omaisuuden sijainti tai oikea omistaja peitetään säilyttämällä esimerkiksi käteistä rahaa rahanpesijän asunnolla ja luovuttamalla sitä erinä esirikoksen tekijälle. Teko täyttyy kuitenkin, kun seuraus ensimmäisen kerran ilmenee.[525]

Kuten edellä todettiin, rikoksella saadun omaisuuden alkuperän peittäminen ja häivyttäminen on yleensä tarpeen silloin, kun halutaan estää viranomaisten toimenpiteiden kohdistuminen rikoshyötyyn. Omaisuuden alkuperästä, oikeasta omistajasta tai sijainnista annetaan tällöin yleensä virheellinen tieto, jolla halutaan varmistaa varallisuuden pysyminen esirikoksen tekijän määräysvallassa. Vääränsisältöisten kirjallisten asiakirjojen lisäksi tällainen tieto voidaan antaa myös valehtelemalla esimerkiksi takavarikkoa tehtäessä sen kohteen omistussuhteista tai todistajana oikeudessa kuultaessa ns. kuoriyhtiön määräysvallan käyttäjästä. Kun tällainen tieto annetaan tuomioistuimelle, se voi täyttää myös ns. prosessipetoksen (RL 36:1) ja perättömän lausuman antamisen tuomioistuimelle (RL 15:1) tunnusmerkistöt. Näissä tilanteissa rahanpesun ja oikeudenkäyttöä vastaan tehtyjen rikosten ei voitane katsoa olevan lainkonkurrenssissa keskenään, koska niiden suojeluobjektit eroavat toisistaan.

Prosessipetoksessa tarkoituksena voi olla erehdyttää tuomioistuin uskomaan, että esimerkiksi vakuustakavarikkoon otettu omaisuus ei ole rikosasian vastaajan omistuksessa, vaan se kuuluu ns. veroparatiisiin rekisteröidylle yhtiölle. Menettelystä voi aiheutua taloudellista vahinkoa rikosasian asianomistajalle, jos tuomioistuin sille toimitettujen vääränsisältöisten asiakirjojen tai todistajan totuudenvastaisen todistajanlausunnon perusteella kumoaa pakkokeinon ja vastaaja alkuperäisen tarkoituksensa mukaisesti omaisuuden vapauduttua myy sen toiselle ns. kuoriyhtiölle. Tällöin omaisuus yleensä siirtyy asianomistajan ja viranomaistoimien tavoittamattomiin.

Todistusaineiston sisällön totuudenvastaisuudesta ja omaisuuden alkuperästä tietoiset voivat käsitykseni mukaan menettelyllään syyllistyä oikeudenkäyttöä vastaan tehtyjen rikosten lisäksi myös rahanpesuun, elleivät ole osallisia esirikokseen. Suomalaisessa rikosoikeudenkäynnissä, jossa henkilötodistajien lausumille annetaan usein huomattavaa painoarvoa, vääränsisältöisten suullisten lausumien arvioimiselle rahanpesun tekotapana vääränsisältöisistä kirjallisista todisteista poikkeavalla tavalla ei mielestäni ole perusteita. Vääränsisältöisen todistuksen antamisella vähintäänkin yritetään peittää esimerkiksi omaisuuden määräysvaltasuhteet, vaikka todistuksen vastaanottaja ei tulisikaan vakuuttuneeksi sisällön oikeellisuudesta.

---

524 HE 53/2002 vp s. 36.

525 Rahanpesurikosten tekoaikaan palataan jaksossa VII.

4.2.3 Avustaminen peittämisessä ja häivyttämisessä

Rikoskumppanuutta, avunantoa, yllytystä ja välillistä tekemistä rikoslain 32 luvussa säädettyjen rahanpesurikosten yhteydessä arvioidaan yleisten osallisuutta koskevien säännösten mukaan. Koska esirikoksen tekijä ei voi syyllistyä omasta rikoksestaan syntyneen rikoshyödyn pesemiseen, esirikoksen täyttymisen jälkeen tapahtunut esirikoksen tekijän avustaminen rikoshyödyn peittämisessä ja häivyttämisessä on jouduttu kriminalisoimaan erikseen. Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tämä on huomioitu rikoksentekijän avustamista koskevassa tarkoitustunnusmerkissä. Säännöksen 2 kohtaan peittämisessä ja häivyttämisessä avustaminen lisättiin 1.4.2003 voimaan tulleella lailla.

Peittämisessä ja häivyttämisessä avustamista koskevan tekotavan ottamisella seurausta edellyttävän rahanpesun tunnusmerkistöön laajennettiin sen soveltamisalaa kaikkiin toimiin, joilla edistetään rikoksella saadun hyödyn peittymistä tai häipymistä. Rangaistavuuden alan laajennus koskee lähinnä tekoja, joissa avustettavana on esirikoksen tekijä. Rikoksentekijän avustamiseen säännöksessä tarkoitetuin tavoin voi syyllistyä esimerkiksi se, joka ostaa arpajaisten voittotositteita ja luovuttaa ne rikoksentekijälle käytettäväksi todisteena rikoshyödyn alkuperästä. Samoin on arvioitava menettelyä, jossa tekijä nostaa omalta pankkitililtään varoja saadakseen tapahtumasta pankin varmentaman tositteen, jota voidaan myöhemmin käyttää todisteena siitä, että rahanpesijä on lainannut tositteen osoittaman määrän varoja esirikoksen tekijälle osakekauppaa varten. Tosiasiassa varat palautetaan rahanpesijän pankkitilille ja esirikoksen tekijä on maksanut kauppahinnan rikoksella saamillaan varoilla.[526] Vastaavat menettelyt voidaan arvioida myös seurausta edellyttävän tekotavan mukaisena rahanpesuna.

Hallituksen esityksessä peittämisessä ja häivyttämisessä avustamisena on mainittu esimerkiksi veroparatiiseihin rekisteröitävien yritysten perustamiseen tai pankkitilien avaamiseen liittyvien neuvojen antaminen.[527] Vastaavaa neuvomista olisivat kaikki ohjeet, joiden avulla rahoitusjärjestelmää tai laillista talouselämää yleisemminkin voidaan käyttää väärin rikoshyödyn ominaisuuksien salaamiseksi. Kriminalisoinnin soveltamisalassa on näin ollen erityisesti sellaisten ammattiryhmien toiminta, jotka pääsääntöisesti neuvovat ja ohjaavat asiakkaitaan taloudellisissa asioissa.

Oikeudenkäyntiavustaja voi esimerkiksi syyllistyä rahanpesuun, jos hän esirikoksen tapahduttua neuvoo päämiestään rikoshyödyn häivyttämiseksi avaa-

---

526 Vaasan HO 24.6.2004 nro 1006. Vastaaja tuomittiin asiassa törkeästä kätkemisrikoksesta (rahanpesu), koska hän oli peittänyt rikoshyödyn todellisen luonteen luovuttamalla esirikoksen tekijälle toiminimensä pankkitilin tapahtumista tositteen, josta ilmeni, että tililtä oli nostettu 340 000 markkaa, tarkoituksella tarvittaessa osoittaa virheellisesti, että esirikoksen tekijän vaimon nimiin ostetut osakkeet oli pääosin rahoitettu näillä varoilla.

527 HE 53/2002 vp s. 36.

maan pankkitilin ns. tiukan pankkisalaisuuden maassa. Tilintarkastaja voi syyllistyä vastaavan rikokseen, jos hän tilinpäätöstä laadittaessa neuvoo asiakastaan tekemään kirjanpitoon tai tilinpäätökseen kirjaukset, jotka peittävät verorikoksen seurauksena syntyneen omaisuuden lisäyksen.

Neuvomisen lisäksi avustaminen voi olla myös esirikoksen tekemisen jälkeen tapahtuvaa aktiivista toimintaa, kuten pöytälaatikkoyhtiön perustamista ja myymistä asiakkaalle tai tiedon välittämistä tarvittavista rahanpesutoimista eri henkilöiden välillä. Esirikoksen tekijän avustamisena tällaiset toimet eivät aikaisemmin olleet rangaistavia, mutta lainmuutoksen jälkeen ne voivat täyttää rahanpesun tunnusmerkistön.

Esimerkiksi oikeudenkäyntiavustaja, joka aikaisemman lain mukaan tuomittiin rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesta avunannosta kätkemisrikokseen (rahanpesu), kun hän oli auttanut huumausainerikoksella saadun omaisuuden sijainnin peittämisessä välittämällä esitutkinnan aikana vapautensa menettäneen, rikoksesta epäillyn päämiehensä omaisuuden hävittämistä koskevan viestin tämän entiselle aviopuolisolle, voitaisiin tuomita uuden lain perusteella tekijänä rahanpesuun.[528] Kun aikaisemmin avunanto saattoi kohdistua vain rahanpesuun syyllistyvän toimiin, nyt avustettavana voi olla myös esirikoksen tekijä, vaikka rangaistusvastuuta rahanpesusta ei edelleenkään voida esirikokseen osalliseen kohdistaa.

Peittämisessä tai häivyttämisessä avustamista koskevan tunnusmerkistön soveltamisala voi kattaa samoja tekotapoja, jotka ovat rangaistavia myös muiden rahanpesun tunnusmerkistöjen perusteella. Vaikka rahanpesun eri tunnusmerkistöjen tekotavat eroavat toisistaan sanamuotonsa perusteella, käytännössä saattaa olla vaikea selvittää, onko tekijällä ollut tarkoituksena avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset vai avustaa rikoshyödyn alkuperän peittämisessä tai häivyttämisessä.

4.2.4 Peittämisen ja häivyttämisen erottaminen laillisesta toiminnasta

Ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että esimerkiksi pankin kaikki rikoshyötyyn kohdistamat toimet voisivat täyttää peittämisedellytyksen, koska rahoitusjärjestelmässä tehty varojen siirto on erittäin nopea ja tehokas tapa salata niiden alkuperä. Seuraus syntyisi näin ollen heti, kun varat on saatettu osaksi pankkijärjestelmää.[529] Yhdysvalloissa rahanpesuna voidaan pitää esimerkiksi menettelyä, jossa rikoshyötyyn kohdistetaan tavanomaisia, laillisia liiketoimia, jos varoihin ryhtyjä tietää niiden rikollisen alkuperän. Tavanomaiset yri-

528 Helsingin HO 27.4.1995 nro 2265.
529 Boister 2001 s. 112.

tysten väliset maksutapahtumat voivat näin ollen täyttää tunnusmerkistön, jos esimerkiksi verorikoksella saatua rikoshyötyä vastaanottanut yhtiö käyttää näitä varoja tai niiden tilalle tullutta omaisuutta liiketoiminnassaan.[530]

Suomessa rahanpesun seurausta edellyttävää tekotapaa ei mielestäni voida tulkita näin laajasti. Omaisuuden alkuperää koskevan tiedon lisäksi tulisi edellyttää sitä, että myös teon seuraukselle on konkreettisina oikeustosiseikkoina todettavissa oleva kate. Kun kysymyksessä on seuraustunnusmerkki, sen täyttymiselle tulisi asettaa jonkin verran korkeammat vaatimukset kuin esimerkiksi Ruotsin rahanpesusäännöksen tyypillisesti rikoshyödyn ominaisuuksien peittymiseen johtavassa menettelyssä, jota on pidettävä vaarantamistunnusmerkkinä.

Useimmiten sanottu edellytys tarkoittanee sitä, että ulkopuolinen voi erehtyä teon kohteen ominaisuuksista. Peittymisen ja häipymisen tulisi olla seurausta ainakin joitakin epätavanomaisia piirteitä sisältävästä toiminnasta, koska lainsäätäjän nimenomainen tahto on, ettei pelkkä tahallinen rikoshyötyyn ryhtyminen voi olla rangaistavaa. Epätavanomaisia piirteitä edellyttää sekä objektiivisen tunnusmerkistön täyttyminen että menettelyn subjektiivinen syyksiluettavuus tekijälle tahallisena tekona. Käytännössä myös tahallisuus arvoidaan pääosin menettelyn ulkoisten tunnusmerkkien nojalla.

Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että ainakin lainvastainen menettely on aina epätavanomaista. Mutta tämän jälkeen joudutaan vaikeasti määriteltävälle harmaalle alueelle – missä määrin tavanomaisesta toiminnasta poikkeavia piirteitä rangaistavuuden tulisi edellyttää? Epäselvää on, riittääkö seurauksen syntymiseen jo se, että toiminta on yleisesti omiaan luomaan väärän kuvan omaisuuden alkuperästä, sijainnista tai oikeuksien haltijasta.

Esimerkkinä voidaan käyttää rahalaitosten toimintaa. Onko pankin puolesta toimivan katsottava syyllistyvän seurausta edellyttävään rahanpesuun jo silloin, kun hän pelkästään tallettaa rikoshyödyksi tietämiään varoja pankkijärjestelmässä avoimesti rikoksen tekijän nimellä olevalle tilille? Tällöinhän rikoksella saadut varat on jo sijoitettu lailliseen rahoitusjärjestelmään. Vai edellyttääkö tunnusmerkistön täyttävä menettely, että siihen sisältyisi jotain muitakin omaisuuden alkuperää peittäviä pankkitransaktioita tai että varojen siirto olisi osa jotakin oikeustoimikokonaisuutta? Rahoituslaitosten on tehtävä rahanpesun selvittelykeskukselle ilmoitus jo epäilyttävistä liiketoimista, joten ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöden tehty tahallinen rikoshyödyn käsitteleminen täyttänee joka tapauksessa rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdan tunnusmerkistön.

Seuraustunnusmerkin täyttymiselle asetettavilla vaatimuksilla on erityinen merkitys silloin, kun rikoshyöty on syntynyt laillisessa liiketoiminnassa tehdyl-

---

530 Ks. esim. Hagler 2004 s. 230–235 erit. rahanpesusta kansainvälisen liiketoiminnan yhteydessä.

lä verorikoksella. Rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiseltä tulisi mielestäni erityisesti tällöin edellyttää, että rikoshyötynä pidettävään omaisuuteen kohdistetaan toimia, joihin sisältyy harhautuselementti, joka edistää seurauksen syntymistä. Tällaisena menettelynä voidaan pitää esimerkiksi väärien asiakirjojen tai kirjanpitomerkintöjen tekemistä omaisuuden alkuperän tai lähteen salaamiseksi taikka vääränsisältöisen todistajalausunnon antamista tuomioistuimessa varojen oikeasta omistajasta. Pelkän rikoksella saadun omaisuuden vastaanottamisen laillisen liiketoimen yhteydessä ei käsitykseni mukaan tulisi riittää. Tällainen menettely täyttäisi kyllä rikoshyödyn tahallisen hankkimisen, mutta sitä ei ole Suomessa säädetty rangaistavaksi.

Jos muutoin lailliseen liiketoimeen kuitenkin liittyy esimerkiksi kirjanpitoon tehtyjä varojen ominaisuuksia koskevia vääriä tai harhaanjohtavia kirjauksia taikka kirjaukset puuttuvat kokonaan, menettely voi antaa ulkopuoliselle väärän kuvan liiketoimessa käytettyjen varojen alkuperästä ja seurausta edellyttävä rahanpesun tekotapa voi täyttyä.[531]

Edellä esittämäni tulkintasuositus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että Suomessa ongelmalliseksi koettu ulkomaankauppaan liittyvä ns. kaksoislaskutus voi tulla arvioitavaksi rahanpesuna lähinnä silloin, kun kyse on ulkomailla tehdyllä vero- tai tullirikoksella saadun hyödyn vastaanottamisesta Suomessa siten, että rikoshyödyn alkuperä menettelyn seurauksena peittyy. Tällöin tulisi edellyttää, että liiketoimiin liittyy edellä kuvattu harhauttamiselementti, jonka seurauksena rikoshyödyn tietyt ominaisuudet peittyvät.[532] Epätavanomaisena toimintana voitaneen pitää esimerkiksi sitä, että liiketoiminnassa laaditaan vääränsisältöisiä asiakirjoja, joissa toiminnan sisältö tai osapuolet esitetään totuutta vastaamattomalla tavalla. Tämä aiheuttaa sen, että tiedot antavat ulkopuoliselle harhaanjohtavan kuvan liiketoiminnassa käytettyjen ulkomailta Suomeen maksettujen varojen luonteesta tai alkuperästä. Tällaisia asiakirjoja voivat olla esimerkiksi suomalaisen yhtiön kirjanpitoon liitetyt laskut, joissa laskun loppusummaa lukuun ottamatta kaikki muut tiedot ovat tosiasioita vastaamattomia.

Rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksen estämättä ns. kaksoislaskutukseen osalliset voidaan käsitykseni mukaan Suomessa tuomita rahanpesusta,

---

531 Rahanpesusäännösten lisäksi Yhdysvalloissa on jouduttu pohtimaan vastaavia kysymyksiä esim. järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvän RICO-lainsäädännön yhteydessä. Omalla laillisella toiminnallaan rikollisuutta edistävän kauppiaan, oikeudellisen avustajan ja sijoitusneuvojan tahallisuuden näyttäminen on vaikeaa ja se voidaan päätellä vain liiketoiminnan ulkoisista olosuhteista ja niihin mahdollisesti liittyvistä epätavanomaisista piirteistä. Ks. lähemmin Friedman 1982 s. 581–592.

532 Kaksoislaskutuksella tarkoitetaan menettelyä, jossa Suomesta EU:n ulkopuolelle vietävästä tavarasta esitetään eri sisältöiset asiakirjat Suomen ja ulkomaan tulliviranomaisille. Tarkoituksena on välttää ulkomaan tulleja ja veroja. Vääränsisältöiset vientiasiakirjat laatii yleensä Suomessa tavaran myyjäyhtiöstä erillinen yritys ja ulkomailla vastaava väliyhtiö merkitään tavaran ostajaksi vääränsisältöisiin asiakirjoihin. Todellinen myyjä ja ostajat eivät yleensä ilmene ns. kaksoisasiakirjoista.

koska heidän menettelyään ei voitane arvioida avunantona ulkomailla tehtyyn verorikokseen. Suomen rikoslain soveltamisala ei ulotu tekoihin, jotka eivät ole rangaistavia Suomen oikeusjärjestyksen mukaan. Koska muuhun kuin Suomen valtioon kohdistuva vero- tai tullirikos ei liene Suomessa rangaistava, myöskään avunanto tällaiseen tekoon ei voine tulla täällä rikosoikeudellisesti arvioitavaksi.[533] Näin ollen esirikoksen tekemisen jälkeen tapahtunutta kaksoislaskutusmenettelyyn ryhtymiseen neuvomista, siihen yllyttämistä tai osallistumista arvioitaisiin rahanpesun tunnusmerkistön perusteella.

Jos sen sijaan Suomessa harjoitettua liiketoimintaa rahoitetaan yritystoimintaan kuuluvien velvollisuuksien laiminlyömisellä, tästä toiminnasta veroja välttämällä saatujen varojen vastaanottaja voi syyllistyä rahanpesuun. Näin edellyttäen, että tekijää ei voida katsoa osalliseksi esirikokseen ja hän tietoisesti vastaanottaa esimerkiksi vääränsisältöisten tositteiden nojalla rikoshyötyä. Vastaavasti tarkoitusta korostavaan rahanpesuun voi syyllistyä se, joka myy harmaan talouden harjoittajalle omaisuutta tarkoituksin siten peittää kauppahintana saatavien varojen rikollinen alkuperä.

4.2.5 Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöminen

Wienin ja Strasbourgin sopimukset tai rahanpesudirektiivi eivät edellytä rahanpesemisen ennaltaehkäiseviin toimiin kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömisen säätämistä rangaistavaksi. Vuonna 1994 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohdan viimeisessä lauseessa säädettiin kuitenkin rangaistavaksi *tahallinen rikoshyödyn todellista luonnetta, alkuperää, sijaintia tai siihen kohdistuvia määräämistoimia taikka oikeuksia koskevan tiedon salaaminen, jonka tekijä on lain mukaan velvollinen ilmoittamaan.*

Hallituksen esityksessä tekomuodon tarpeellisuutta ei perustella muulla kuin sillä, että rahanpesudirektiivissä asetetaan luotto- ja rahoituslaitoksille velvollisuus oma-aloitteisesti ilmoittaa viranomaisille epäillyistä rahanpesutapauksista. Koska ennen rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain voimaantuloa luotto- ja rahoituslaitoksia koskevista ilmoitusvelvollisuuksista säädettiin niitä koskevissa laeissa, rangaistussäännökset haluttiin ilmeisesti sijoittaa rikoslakiin. Ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta tulee esityksen mukaan myös rikosoikeuden täsmällisyysvaatimuksen takia säätää laissa.[534] Säännös muistuttaa hämmästyttävästi yhdysvaltalaista ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntinä rangaistavaa tekomuotoa, joka tuskin kuitenkaan on ollut sen esikuvana.

---

533 Ks. lähemmin Frände 2005 s. 317–327.
534 HE 180/1992 vp s. 18.

Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä koskevaa rangaistussäännöstä muutettiin 1.3.1998 voimaan tulleella lailla, samalla kun säädettiin laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (68/1998). Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöminen ja ilmoituksen tekemisen paljastaminen säädettiin rangaistavaksi kätkemisrikoksena rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momenttiin lisätyssä 3 kohdassa (30.1.1998/79), joka korvasi aikaisemman 2 kohdan viimeisen lauseen. Uuden säännöksen mukaan rahanpesusta tuomittiin myös se, joka *jättää tekemättä rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain (68/1998) 10 §:n mukaisen ilmoituksen taikka vastoin 10 §:ssä säädettyä kieltoa paljastaa siinä tarkoitetun ilmoituksen.*

Hallituksen esityksessä muutosta kuvattiin säännöksen selkeyttämiseksi, vaikka tosiasiassa sillä laajennettiin sen soveltamisalaa.[535] Aikaisemmin rahanpesuna rangaistavaa oli rikoshyödyn todellista luonnetta, alkuperää, sijaintia tai siihen kohdistuvia määräämistoimia taikka oikeuksia koskevan tiedon tahallinen salaaminen ja ilmoitusvelvollisen edellytettiin olevan myös tietoinen tiedon kohteena olleen omaisuuden hankintatavasta. Uudessa säännöksessä pelkkä epäilyttävän liiketoimen tahallinen ilmoittamatta jättäminen ja ilmoituksen tekemisen paljastaminen tulivat rangaistaviksi. Kun aikaisemmin salaamistunnusmerkkiin voitiin mielestäni arvioida kuuluneen myös edellytys laiminlyönnin perusteiden ainakin jonkin asteisesta vilpillisyydestä, uudessa säännöksessä tunnusmerkistö täyttyi pelkällä laiminlyönnillä.

Rangaistussäännöksen soveltamisalaan kuuluivat muutoksen jälkeen lain sanamuodon mukaan vain ne ilmoitusvelvolliset, joille tämä velvollisuus oli säädetty rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 3 §:ssä. Soveltamisala laajeni kuitenkin siltä osin kuin 3 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusvelvollisten piiriä laajennettiin. Säännöksen soveltamisalasta rajautuivat kuitenkin pois virkamiehet, joille oli asetettu ilmoitusvelvollisuus valvonnan tai muutoin tehtävien hoidon yhteydessä ilmi tulleistä epäilyttävistä liiketoimista rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 5 §:ssä. Heihin sovellettiin hallituksen esityksen mukaan rikoslain 40 luvun virkarikossäännöksiä silloin kun kyse on ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömisestä.[536]

Ennen kuin ilmoitusvelvollisia koskevaa rahanpesusäännöstä oli kertaakaan käytännössä sovellettu, sitä muutettiin lailla rikoslain muuttamisesta (61/2003) ja ilmoitusvelvollisuuden rikkomista koskeva rangaistussäännös siirrettiin rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (365/2003) annetun lain 16a §:ään rangaistavaksi rahanpesun ilmoitusrikkomuksena.

Virkamiehet jäivät edelleen säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, koska ilmoitusrikkomusta koskeva rangaistussäännös koskee edelleen vain niitä, jotka laiminlyövät velvollisuutensa sanotun lain 10 ja 11a §:n perusteella. Lain sovel-

---

535 HE 158/1997 vp s. 15–16.

536 Laki rikoslain 32 luvun 1 §:n muuttamisesta 79/1998 ja HE 158/1997 vp s. 43–44.

tamisalaa ei ehdoteta tältä osin muutettavaksi myöskään kolmannen rahanpesudirektiivin implementoimiseksi annetussa hallituksen esityksessä laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä.[537]

Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiä koskevan rangaistussäännöksen siirtämistä perusteltiin rikoslaissa olevan säännöksen tarpeettomalla ankaruudella. Lainsäädäntöratkaisuun katsottiin sisältyvän riskin mahdollisuus vääristä ilmiannoista, kun epäilyttävien liiketoimien ilmoituskynnys on niin alhainen, että jo rahanpesun selvittelykeskuksessa voidaan myöhemmin todeta varojen alkuperä lailliseksi.[538] Perustelua voidaan pitää oikeaan osuneena, koska vuoden 1998 lainmuutoksen jälkeen rahanpesuna rangaistava ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöminen poikkesi selvästi samassa lain kohdassa säädetyistä muista tekotavoista. Kun ilmoitusvelvollisen ei edellytetty olevan tietoinen menettelynsä kohteena olevien varojen hankkimistavasta, vaan pelkkä esitutkinnan aloittamiskynnystä alhaisempi epäilyn taso siitä riitti, kriminalisointia voidaan pitää poikkeuksellisen ankarana. Sen säätämisen tarpeellisuus alun perinkin voidaan asettaa kyseenalaiseksi, koska ilmoitusvelvollisten vakavampiin laiminlyönteihin voitiin soveltaa seurausta edellyttävää rahanpesun tekomuotoa.

Vaikka 1.4.2003 toteutettu lainsäädäntöratkaisu estääkin rikoslain 32 luvun 14 §:ään otetun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisen ilmoitusvelvollisuutensa laiminlyöviin, se samalla selventää rahanpesemisen preventiivisten ja repressiivisten torjuntakeinojen eroa. Ilmoitusvelvollisuus kuuluu rahanpesemisen preventiiviseen torjuntaan. Tällöin on systemaattisesti selkeää, että myös sen laiminlyöminen ilman tarkoitus- tai seuraustunnusmerkin täyttymistä on säädetty rangaistavaksi rahanpesemisen ennaltaehkäisevään torjuntaan keskittyvässä laissa rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöminen, joka täyttää myös rikoslain 32 luvun 6 §:ssä kuvatun tunnusmerkistön, voi edelleen tulla arvioitavaksi rangaistavana rahanpesuna.

4.3 JULKINEN KEHOTTAMINEN TAI SUOSTUTTELU RAHANPESUN TEKEMISEEN

Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(c)(iii)suositellaan kriminalisoimaan julkinen kehottaminen tai suostuttelu rahanpesun tekemiseen. Tämä tekotapa ei ole siirtynyt myöhempiin kansainvälisiin instrumentteihin rahanpesun määritelmän osana.[539] Sen taustalla oli alkuaan pelko siitä, että lehdistö ja elokuvateollisuus

---

537 HE 25/2008 vp. Uuden lain 42 §:ssä olevan rahanpesun ilmoitusrikkomuksen soveltamisala ehdotetaan säädettäväksi vastaamaan voimassa olevaa rahanpesulain 16a §:ää.

538 HE 53/2002 vp s. 21.

539 Wienin sopimus 3(1)(c)(iii). Publicly inciting or inducing others, by any means, to commit any of the offences established in accordance with this article or to use narcotic drugs or psychotropic substances illicitly.

saattaisivat ihannoida huumekulttuuria ja ilmeisesti tämän vuoksi kirjallisuudessa on esitetty näkemys, että artiklaa sovellettaisiin vain Wienin sopimuksen 3 artiklassa tarkoitettuihin huumausainerikoksiin.[540] Artiklan sanamuoto ei kuitenkaan tue tätä tulkintaa.[541] Koska artiklan epäiltiin olevan Yhdysvaltain perustuslain sananvapaussäännöksen vastainen, se ei ole ehdottoman velvoittava.

Julkisella kehottamisella tai suostuttelulla tarkoitetaan menettelyä, jossa ennalta määräämättömälle yleisölle välitetään suullisesti tai joukkoviestimien avulla rikokseen kehottava viesti. Käsite julkinen tulee tulkittavaksi yksittäistapauksissa kansallisen oikeusjärjestyksen peruskäsitteiden ja tapauksen erityispiirteiden avulla.[542] Suomessa sopimusmääräyksen kattaa rikoslain 17 luvun 1 § (563/1998), jossa säädetään rangaistavaksi julkinen kehottaminen rikokseen.[543] Rahanpesun tekemiseen yllyttämiseen voidaan soveltaa myös rikoslain 5 luvun 5 §:ssä säädettyä yleistä yllytyssäännöstä.

4.4 TÖRKEÄ RAHANPESU

Kansainvälisissä rahanpesua koskevissa sopimuksissa ei varsinaisesti velvoiteta säätämään törkeää rahanpesua rangaistavaksi. Sopimuksissa on kuitenkin määräyksiä, jotka koskevat seikkoja, joiden ainakin tulee vaikuttaa ankaroittavasti rangaistusta määrättäessä tai joiden tulee vaikuttaa rangaistuksen täytäntöönpanoon. Wienin sopimuksen artiklassa 3(5) luetellaan ne tosiasialliset olosuhteet, jotka kansallisten viranomaisten ja tuomioistuinten tulee voida päätöksenteossaan ottaa huomioon arvioidessaan rahanpesurikosten vakavuutta. Riittävää on, että kansallinen lainsäädäntö tai oikeuskäytäntö mahdollistaa näiden seikkojen käyttämisen perusteina rangaistusta määrättäessä.

Wienin sopimuksessa tällaisiksi olosuhteiksi on määritelty rahanpesun tekeminen järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä; tekijän osallistuminen muuhun kansainväliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen kuten asekauppaan tai terrorismiin; tekijän harjoittama muu laiton toiminta kuten uhkapelit ja prostituutio; aseiden tai väkivallan käyttäminen teon toteuttamisessa; teon liittyminen tekijän julkiseen virkaan tai tehtävään; alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen tai uhrina sekä teon kohdistuminen henkilöön, joka on suljetussa laitoksessa tai opiskelee.[544]

---

540 Boister 2001 s. 121.

541 Myöskään kommentaariteos ei mainitse artiklan 3(1)(c)(iii) rajoittumista vain huumerikoksiin. Siinä viitataan kaikkiin artiklassa 3 rangaistavaksi määriteltyihin tekoihin. Ks. UN Commentary 1998 s. 74–75.

542 UN Commentary 1998 s. 74–75.

543 HE 180/1992 s. 11, jossa ainoastaan todetaan, että silloinen RL 16:8:n säännös täyttää täysin ko. sopimusvelvoitteen.

544 UN Commentary 1998 s. 90–93.

Ruotsissa rahanpesuun sovelletaan yleisesti törkeysarvostelussa käytettyjä perusteita, joita ovat vaarallisuus yhteiskunnan kannalta (samhällsfarlighet), suunnitelmallisuus (förslagenhet), toiminnan järjestäytyneisyys (organisation), liityntä muuhun vakavaan rikollisuuteen (kombination med annan allvarlig brottslighet) sekä toiminnan kohteena olevat varallisuusarvot (belopp och omsättning). Kvalifiointiperusteille ei ole laissa tai hallituksen esityksessä asetettu nimenomaisia määrällisiä rajoja. Esitöissä on kuitenkin katsottu, että törkeän teon tulisi kohdistua yli miljoonan kruunun omaisuuteen ja toiminnan tulisi muutoinkin olla laajamittaista. Tästä huolimatta rikoshyödyn määrän ei yksin tule olla ratkaisevaa, vaan myös ns. smurffauksen moitittavuus voidaan ottaa huomioon kvalifiointiperusteita arvioitaessa.[545]

4.4.1 Kvalifiointiperusteet

Suomessa törkeänä kätkemisrikoksena arvioitiin ennen 1.4.2003 voimaan tullutta lainmuutosta rikoslain 32 luvun 2 §:n (24.8.1990/769) mukaan kätkemisrikos, jonka kohteena oli erittäin arvokas omaisuus ja teko oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Uudessa rikoslain 32 luvun 7 §:ssä kvalifiointiperusteisiin on lisätty teon tekeminen erityisen suunnitelmallisesti.

Hallituksen esityksen mukaan oikeuskäytännössä erittäin arvokkaana on perinteisessä kätkemisessä pidetty noin 5000 euron arvoista omaisuutta. Koska rahanpesurikoksia pidetään esityksessä keskimäärin törkeämpinä kuin perinteisiä kätkemisrikoksia, perusteltuna on pidetty sitä, että rahanpesussa törkeän tekomuodon soveltamiskynnys on selvästi korkeampi. Tekoa on kuitenkin edelleen tarkoitus arvioida törkeänä tekomuotona, kun se kohdistuu suureen rikoshyötyyn kokonaisuudessaan.[546]

Törkeää rahanpesua koskeva rangaistussäännös kattaa myös ne käytännössä ilmenevät tapaukset, joissa erittäin arvokas omaisuus jaetaan useille rahanpesijöille. Yksittäinen rikoksentekijä voisi näissä tilanteissa syyllistyä törkeään rahanpesuun, vaikka hänen tekonsa kohteena ei enää olisikaan erittäin arvokas omaisuus.[547] Tällainen teko voisi toteutua, kun esirikoksen tekijä jakaa rikoksella saatua hyötyä useille henkilöille lähipiirissään, jotta he hankkisivat sillä nimiinsä ja näennäiseen omistukseensa omaisuutta, johon rikoksen oikeudellisia seuraamuksia ei voitaisi kohdistaa.

Hallituksen esityksessä todetaan lisäksi, että rahanpesun yhteydessä törkeysarvostelu voi vaihdella myös sillä perusteella, millä rikoksella hyöty on saatu. Esimerkkinä esitetään verorikos, johon liittyen törkeästä rahanpesusta tuomitsemista pidetään harvoin perusteltuna, jos rikoshyöty on saatu perusmuotoisel-

545 SOU 1997:36 s. 175–176.
546 HE 53/2002 vp s. 36.
547 HE 53/2002 vp s. 36.

la veropetoksella.[548] Lausumaa voidaan pitää tarpeettoman yleistävänä, koska veropetoksen ei voida lähtökohtaisesti sanoa olennaisesti eroavan tältä osin muista rikoksista.

Arvio on hyväksyttävä, jos esirikoksen tekijä on syyllistynyt veropetokseen henkilökohtaisessa verotuksessaan ja rahanpesijöinä ovat hänen lähisukulaisensa. Tällöin esirikosta ja rahanpesua voitaneen pitää yhtä moitittavina tekoina. Sen sijaan joissakin tapauksissa liiketoiminnan yhteydessä tehtyihin verorikoksiin liittyy piirteitä, joiden käsillä ollessa saatettaisiin niihin liittyvää rahanpesua pitää jopa moitittavampana tekona kuin esirikosta. Esirikoksella aiheutettu vältetyn veron määrä saattaa jäädä alle oikeuskäytännössä vakiintuneiden rajojen tai voidaan katsoa, ettei rikos tavoitellusta huomattavasta taloudellisesta hyödystä huolimatta ole tekijän syyllisyyteen liittyvien seikkojen vuoksi kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tähän hyötyyn kohdistuvat rahanpesutoimet voidaan silti toteuttaa erityisen suunnitelmallisesti ja esimerkiksi monimutkaisin järjestelyin. Erityisesti, jos rahanpesu ja sen toteuttaminen ovat alun perin perustuneet rahanpesijän neuvoihin, rahanpesu olisi arvioitava esirikosta moitittavammaksi teoksi. Tällöin ei liene estettä sille, että rahanpesu katsotaan tehdyn erityisen suunnitelmallisesti ja kokonaisuutena arvostellen teon olevan törkeä.

Lisäksi huomioon voitaneen ottaa se, että veropetoksessa kvalifioidun teon raja on oikeuskäytännössä noin 15 000–20 000 euroa eli huomattavasti korkeampi kuin kätkemisrikoksissa.[549]

Suunnitelmallisuutta rahanpesurikosten yhteydessä voidaan katsoa osoittavan järjestelyjen monimutkaisuuden lisäksi sen, että rahanpesun toteuttamista on etukäteen suunniteltu ja sen valmistelemiseksi on ryhdytty esirikoksesta erillisiin toimiin. Yritysten perustaminen ja pankkitilien avaaminen lähinnä vain rahanpesun toteuttamiseksi voisivat olla tällaisia toimia. Näennäisoikeustoimien toteuttaminen ja vääränsisältöisten asiakirjojen laatiminen osoittaisivat myös suunnitelmallisuutta. Jos rahanpesu toteutetaan siirtämällä rikoshyötyä ulkomaille tarkoituksin, että omaisuuden laillistamista siellä uusin toimin jatketaan, myös tämä voisi osoittaa suunnitelmallisuutta. Sen sijaan pelkkä varojen siirtäminen ulkomailla olevan henkilön haltuun ilman erityisesti ennakolta valmisteltuja peittämistoimia ei useinkaan suunnitelmallisuutta täyttäisi.

Suunnitelmallisuusarviota vastaan puhuvina seikkoina voitaisiin pitää esirikoksen tekijän ja rahanpesijän välistä läheistä suhdetta tai sitä, että käytetty rahanpesumenetelmä on vaikeuksitta viranomaistoimenpitein selvitettävissä. Läheisten väliset omaisuuden siirrot eivät usein edellytä erityistä suunnittelua ja rahanpesijän teon moitittavuus voi sen motivaatioperustan takia olla vähäisempi kuin ulkopuolisten vastaavaan menettelyyn syyllistyvien. Jos rikoshyöty kätketään maahan, piilotetaan keittiökalusteisiin tai sijoitetaan rahanpesijän ni-

548 HE 53/2002 vp s. 36.
549 Ks. esim. KKO 2007:102.

miin ostettuun omaisuuteen, menettely ei edellytä mitään erityistä suunnitelmallisuutta.

Myöskään rahoitusjärjestelmän hyväksikäytön ei voitane kaikissa tapauksissa katsoa ilmaisevan suunnitelmallisuutta. Rahanpesijän omalle pankkitilille siirrettyjen varojen olemassaolo on viranomaistoimin varsin helppo selvittää. Jos tilillä ei juuri ole muita varoja, myös niiden pois ottaminen on ongelmatonta. Tilanne on toinen, jos rikoshyöty sekoitetaan muihin sähköisiin varoihin ja sijoitetaan oikeushenkilön pankkitilille tai siirretään ulkomailla oleville tileille. Tällöin tulisi aina harkita sitä, voidaanko menettelyä pitää suunnitelmallisena, koska se varsin tehokkaasti vaikeuttaa omaisuuden sijaintipaikan selvittämistä ja pakkokeinojen kohdistamista siihen.

Rahoitusjärjestelmän hyödyntämistä ja näennäisjärjestelyjä on pidetty osoituksena rahanpesurikoksen suunnitelmallisuudesta myös alempien oikeusasteiden käytännössä. Tekoa on pidetty suunnitelmallisesti toteutettuna, kun vastaajat ovat käyttäneet hyväkseen kahta kommandiittiyhtiötä, joista toisen pankkitilille on otettu vastaan väärennetyllä sekillä saatua rikoshyötyä USD 40 000 arvosta. Suunnitelmallisuutta osoitti myös se, että väärennetyn sekin laatija ja esirikoksen tekijä oli jäänyt selvittämättä, koska esirikoksen tekemiseen oli käytetty tekaistua henkilöllisyyttä. Vastaajat esittivät rikosten peittämiseksi tehneensä sopimusjärjestelyjä samaisen tekaistun henkilön kanssa. Suunnitelmallisuutta osoitti myös se, että teoissa oli käytetty hyväksi kansainvälistä pankkijärjestelmää, kun varat oli siirretty Kanadasta Suomeen.[550]

Koska rahanpesun kriminalisoinnin tavoitteena voidaan pitää rikoshyödyn mahdollisimman tehokasta pois ottamista rikoksentekijöiltä, kvalifiointiperusteidenkin tulisi mielestäni kiinnittyä niihin vaikutuksiin, joita teosta viranomaistoimenpiteille aiheutuu. Jos rahanpesuna arvioitava menettely on vaikeuksitta selvitettävissä ja rikoksen kohde voidaan rikoksentekijältä konfiskoida, eikä vastasyitä ole, tekoa ei tulisi lähtökohtaisesti pitää suunnitelmallisena. Jos toimien ilmeisenä tarkoituksena on ollut erityistä ammatillista asiantuntemusta tai näennäisoikeustoimia hyväksi käyttäen estää viranomaistoimenpiteet, niitä tulisi yleensä pitää suunnitelmallisina.

4.4.2 Kokonaisarvostelu

Teon arvioiminen törkeäksi edellyttää lisäksi, että se on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on hyvin rajoitetusti käsitelty niitä periaatteita, joita kokonaisarviota tehtäessä tulisi noudattaa. Kokonaisarvostelussa edellytetään ainakin, että rikosta olisi myös kokonaisuutena arvostellen pidettävä perustekomuotoa vakavampana. Jonkin tyhjentä-

550 Itä-Suomen HO 20.1.2005 nro 46.

vässä kvalifiointiperusteluettelossa olevan seikan toteutuminen yksinään ei ole riittävä edellytys ankaramman rangaistusasteikon käyttämiselle.[551] Arvioinnissa ei kuitenkaan edellytetä kvalifiointiperusteiden lisäksi esitettäväksi uusia perusteita törkeysarvioinnille. Kokonaisarvioinnissa mahdollisesti käytettävien perusteiden on kuitenkin aina kiinnityttävä teon vääryyteen tai tekijän syyllisyyteen.

Arvioinnissa on siten tarkasteltava sitä, liittyykö yksittäiseen kvalifiointiperusteet täyttävään tekoon sellaisia seikkoja, jotka tukisivat teon pitämistä myös kokonaisuudessaan törkeänä. Kokonaistörkeysarvostelua puoltavien seikkojen lisäksi huomiota on kiinnitettävä myös teon lievempää arvioimista tukeviin perusteisiin. Kokonaisarvostelu on näin ollen punnintaa kokonaistörkeyden puolesta ja sitä vastaan puhuvien seikkojen välillä.

Oikeuskäytännössä on katsottu, että jos yksittäinen ankaroittamisperuste on erityisen painava, rikoksen moitittavuuden kokonaisarvostelulle jää tavanomaista vähemmän merkitystä. Jos tällöin asiassa ei ole mitään kvalifiointia vastaan puhuvia seikkoja, törkeän tekomuodon edellyttämä kokonaisarviointi täyttyy käytännössä jo kvalifiointiperusteen nojalla. Toisaalta menettelyn kokonaisarvostelu saa sitä suuremman merkityksen, mitä tulkinnanvaraisempi tilanne on. Korkeimman oikeuden julkaisemattomassa tapauksessa katsottiin, että vaikka vastaajan petoksella saaman hyödyn määrää oli pidettävä rikoslain 36 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuin tavoin huomattavana (91 650 mk), määrä ei kuitenkaan ollut niin suuri, että petosta yksin sen vuoksi tulisi pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Kokonaisarvostelussa raskauttavana seikkana pidettiin sitä, että teko oli toistunut useita kertoja jatkuen lähes vuoden ajan. Lieventävänä seikkana otettiin huomioon se, että teko-olosuhteista voitiin päätellä, että vastaaja ei ollut toiminut suunnitelmallisesti. Näillä perusteilla korkein oikeus katsoi, että tekoa ei voitu pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä.[552]

Käytännössä ei kuitenkaan ole täysin selvää, millaisia seikkoja tulisi ottaa huomioon kokonaisarvostelua tehtäessä. Voidaanko kvalifiointiperusteita, siltä osin kuin ne ylittävät törkeysarvioinnin vaatimukset, käyttää myös kokonaisarvioinnissa? Esimerkiksi jos teko voidaan arvioida suunnitelmalliseksi useilla perusteilla, joista jokainen jo yksinään olisi riittänyt kvalifiointiperusteen täyttymiseen, voitaneen katsoa, että törkeysarvostelussa ”ylijäävät” perusteet täyttävät kokonaisarvostelulle asetettavat vaatimukset. Samoin jos rikoksen kohteen arvo ylittää erittäin arvokkaana omaisuutena pidetyn raja-arvon esimerkik-

---

551 HE 66/1988 vp s. 19. Ks. myös Eerola 1997 s. 339, joka toteaa kokonaisarvion erilaista asemaa suhteessa kvalifiointiperusteisiin osoittavan myös sen, että rikoslain kokonaisuudistusta valmisteltaessa oli esillä myös vaihtoehto, jonka mukaan kokonaisharkintalauseke olisi sijoitettu rikoslain yleiseen osaan. Ks. myös Koponen 1997 s. 285–288 kokonaisarviosta syytesidonnaisuuden kannalta.

552 KKO 5.4.2004 nro 786.

si kymmenkertaisesti, tämä ”ylijäämä” voidaan ottaa huomioon kokonaisarvostelussa.[553]

Mielestäni näin tulisi olla ja oikeuskäytäntö näyttäisi tätä kantaa tukevan niissä tapauksissa, joissa erillisiä kvalifiointiperusteista eroavia kokonaisarvosteluun vaikuttaneita seikkoja ei tuomioistuimen perusteluissa mainita, vaikka vastaaja tuomitaan törkeästä tekomuodosta.

Kokonaisarvosteluun saattavat vaikuttaa myös perusteet, jotka rangaistusta määrättäessä voivat sitä koventaa tai lieventää. Lisäksi punninnassa on otettava huomioon perus- ja ihmisoikeusnäkökulma. Punninnassa vahva kvalifiointiperuste edellyttää muulta törkeydeltä vähemmän kuin painoarvoltaan heikompi peruste.[554]

Korkein oikeus on törkeää rahanpesua koskevassa ratkaisussaan KKO 2007:67 katsonut vastaajan syyllistyneen törkeään tekomuotoon, koska rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas (57 500 euroa) ja rikos on tehty myös erityisen suunnitelmallisesti. Kokonaisarvostelun osalta vain todetaan, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tämä osoittanee, ettei kokonaisarvostelussa ole tarvinnut suorittaa varsinaista punnintaa.

Suomalaisessa oikeuskäytännössä kokonaisarvosteluun vaikuttaneita seikkoja ovat olleet rahanpesun kohteen arvon lisäksi rahanpesutoiminnan jatkuminen pitkään tekijän elannon hankkimistapana sekä esirikoksen tekijän ja kätkijän välinen pysyvä sopimus omaisuuden kätkemisestä.[555] Eräässä tapauksessa tekoa on kokonaisuutena arvostellen pidetty törkeänä, kun rahanpesijä on aikaisemmin syyllistynyt muun omaisuuden osalta törkeän velallisen petoksen avunantoon ja jatkanut rikollista toimintaa syyllistymällä rahanpesuun.[556]

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:17, jossa kyse oli rikoslain 32 luvun 2 §:ssä tarkoitetusta törkeästä kätkemisrikoksesta, vastaaja oli ottanut kavalluksella saatuja varoja vastaan pankkitililleen. Teko arvioitiin törkeäksi, koska kätkemisrikoksen kohteena ollutta 370 131 markkaa oli pidettävä erittäin arvokkaana omaisuutena. Teko oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, koska kätkemisrikos oli jatkunut pitkään, lähes kolme vuotta, ja vastaaja oli esirikoksen tekijän kanssa käyttänyt mainitut varat.

Tekoa ei ole pidetty oikeuskäytännössä kokonaisuutena arvostellen törkeänä, kun tekijä oli ollut esirikoksen tekijän tytär eikä hän nuoren ikänsä vuoksi ollut hovioikeuden käsityksen mukaan pystynyt harkitsemaan tekonsa seurauksia, kun hän oli ottanut vastaan isältään kiinteistön kauppakirjan, johon hänet oli merkitty ostajaksi sekä pankkitililleen rahaa yli 100 000 markkaa.[557] Tekoa ei pidetty kokonaisuutena arvostellen törkeänä myöskään tapauksessa, jossa pesi-

553 Samoin Matikkala 2006 s. 243.
554 Ks. lähemmin Matikkala 2006 s. 241–244.
555 Helsingin HO 27.4.1995 nro 2265.
556 Vaasan KO 12.8.1999 nro 383.
557 Helsingin HO 19.9.2001 nro 2423.

jä oli vastaanottanut ainakin 680 000 markan arvosta varoja ja omaisuutta miesystävältään, koska pesijä ei esirikoksentekijän ollessa jo vangittuna ollut aktiivisesti siirtänyt varoja itselleen, vaan ainoastaan jatkanut niiden vastaanottamista, vaikka oli tiennyt ne rikoksella saaduiksi.[558] Jälkimmäisessä tapauksessa tehty arviointi vaikuttaa kritiikille alttiilta, koska rahanpesun kohteena olleiden varojen määrä oli Suomessa poikkeuksellisen suuri. Rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiseen riittää se, että ottaa pankkitililleen vastaan rikoksella saaduksi tietämiään varoja. Mitään erityistä aktiivisuutta ei edellytetä. Tällaisen aktiivisuuden puute ei siten käsitykseni mukaan voi olla peruste arvioida tekoa näin poikkeavan lievästi.

4.4.3 Rangaistusasteikko

Törkeästä rahanpesusta voidaan tuomita vankeusrangaistus, joka on pituudeltaan neljästä kuukaudesta kuuteen vuoteen. Rangaistusuhkan ankaruus johtuu siitä, että rahanpesurikoksia pidettiin itsenäisiä rahanpesusäännöksiä säädettäessä moitittavampina kuin kätkemisrikoksia ja sen vuoksi enimmäisrangaistus vastasi säätämishetkellä voimassa ollutta ammattimaisesta kätkemisrikoksesta (RL 32:3) määrättävää enimmäisrangaistusta.

Rangaistusuhkan on katsottu täyttävän myös rahanpesupuitepäätöksen (2001/500/YOS) 2 artiklan velvoitteen säätää Strasbourgin sopimuksen 6(1)(a) ja (b) kohdissa tarkoitetuista rahanpesun tekotavoista enimmillään vähintään neljän vuoden pituinen vankeusrangaistus.[559] Määräyksellä pyrittäneen lähinnä vaikuttamaan uusien jäsenvaltioiden rahanpesusäännöksissä oleviin enimmäisrangaistuksiin, koska vanhoissa jäsenvaltioissa enimmäisrangaistukset rahanpesusta olivat ensimmäisen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanon jälkeen vuonna 1995 neljästä vuodesta 20 vuoteen vankeutta.[560] Korkeasta enimmäisrangaistuksesta huolimatta Suomessa törkeästä rahanpesusta annetut tuomiot ovat pääasiassa olleet ehdollisia vankeusrangaistuksia.

---

558 Helsingin KO 18.12.2002 nro 02/13910.

559 Suomessa ko. rahanpesun tekotavat on kriminalisoitu RL 32:6:ssä. Ks. HE 53/2002 vp s. 37 ja KOM(2006)72 lopull, jossa komissio näyttää tulkitsevan puitepäätöstä siten, että neljän vuoden enimmäisrangaistus tulee olla mahdollista tuomita myös perusmuotoisesta rahanpesurikoksesta.

560 COM(95)54 final annex 7. Selvityksen mukaan vain Alankomaissa rahanpesun enimmäisrangaistus oli neljä vuotta vankeutta. Enimmäisrangaistus oli alle 10 vuotta vankeutta Belgiassa (5 v), Tanskassa (6 v), Saksassa (5 v) ja Espanjassa (7 v). Muissa maissa rahanpesusta voidaan tuomita enimmillään yli kymmeneksi vuodeksi vankeuteen: Kreikassa ja Ranskassa 10 vuodeksi, Portugalissa ja Italiassa 12 vuodeksi, Yhdistyneissä kuningaskunnissa ja Irlannissa 14 vuodeksi ja Luxemburgissa 20 vuodeksi.

4.5 TUOTTAMUKSELLINEN RAHANPESU

Wienin sopimus velvoittaa säätämään rangaistavaksi ainoastaan tahallisen rahanpesun. Strasbourgin sopimus sen sijaan suosittelee myös tuottamuksellisen tekomuodon kriminalisoimista. Suomessa tuottamuksellisen rahanpesun säätämistä rangaistavaksi ei pidetty vuonna 1994 aiheellisena, koska uuden kätkemisrikoksena rangaistavan rahanpesun (RL 32:1.2) tunnusmerkistön 1 kohta edellytti tahallisuuden lisäksi tarkoitusta peittää tai häivyttää omaisuuden luonne tai auttaa rikoksentekijää. Tämäntyyppisiä tekoja ei katsottu tarpeelliseksi kriminalisoida tuottamuksellisina, koska tavoitteena oli säätää rangaistavaksi juuri tietoinen salaaminen ja auttaminen, ei omaisuuteen ryhtymistä sinänsä.[561]

Tuottamuksellinen rahanpesu säädettiin kuitenkin rangaistavaksi 1.4.2003 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 9 §:ssä. Säännöksen tarpeellisuutta perusteltiin sillä, että rahanpesijän tietoisuus siitä, että varat on hankittu rikoksella, on usein osoittautunut erittäin vaikeasti näytettäväksi. Tämä on oikeuskäytännössä johtanut syytteiden hylkäämiseen, mitä hallituksen esityksessä pidettiin ongelmallisena. Rahanpesun säätämistä rangaistavaksi tuottamuksellisesti tehtynä tuki myös se, että perinteisessä kätkemisessä syytteitä nostettiin yhä useammin tuottamuksellisesta tekomuodosta.[562]

> Ruotsissa tuottamuksellinen rahanpesu säädettiin rangaistavaksi rahanpesurikkomuksena vuonna 1999 toteutetun lainuudistuksen yhteydessä samalla kun rahanpesua koskevat säännökset siirrettiin rikoskaaren BrB 9:6a §:ään. Aikaisemmin vastaava menettely oli rangaistavaa kätkemisrikkomuksena.[563] Lainvalmisteluasiakirjojen mukaan rahanpesurikkomussäännöstä (BrB 9:7a) sovellettaessa oli tarkoitus noudattaa aikaisempaa kätkemisrikkomusta koskevaa oikeuskäytäntöä.[564]

Rangaistavuuden on tarkoitus kattaa samat tekotavat kuin 6 §:n perustunnusmerkistönkin. Tekijän tarkoituksena voi olla rikoshyödyn alkuperän salaaminen tai rikoksentekijän avustaminen, vaikka hän suhtautuukin omaisuuden alkuperään vain törkeän huolimattomasti. Tekijän tarkoitus ei kuitenkaan voi ilmetä kovin suunnitelmallisena salaamisena tai avustamisena, koska silloin menettely voidaan usein arvioida tahalliseksi.[565]

Säännöksen esitöiden mukaan tuottamukselliseen rahanpesuun voisi syyllistyä se, joka ryhtyy törkeästä huolimattomuudesta 6 §:ssä kuvattuihin toimiin, vaikka hänellä on omaisuuden vastaanottamiseen liittyvien poikkeuksellisten olosuhteiden takia painava syy suhtautua varojen alkuperään epäillen. Esimerk-

---

561 HE 180/1992 vp s. 19.
562 HE 53/2002 vp s. 21.
563 Ks. perustelut prop. 1990/91:127 s. 38.
564 Prop.1998/99:19 s. 32–33.
565 HE 53/2002 vp s. 37.

kinä objektiivisesti havaittavista seikoista, joiden perusteella omaisuuden alkuperää ainakin on aihetta epäillä, esitetään tilanteet, joissa rikoksentekijä tuntee esirikoksen tekijän taloudellisen aseman hyvin eikä hänen sen nojalla ole syytä pitää mahdollisena, että varat on hankittu rehellisesti. Vastaavasti tietoisuus esirikoksen tekijän elämäntavasta, kuten huumausaineiden kauppaamisesta, taloudellisista vaikeuksista tai aloitetusta esitutkinnasta voisi antaa syyn epäillä varojen alkuperää.[566] Oikeuskäytännössä tuomioistuimet ovat ratkaisuissaan usein käyttäneet samankaltaisia seikkoja myös perustellessaan rahanpesijän tahallisuutta, kuten aikaisemmin esitetystä ilmenee.

Tuottamuksellisen rahanpesun esimerkkitapaukseksi nimetään esitöissä myös tilanteet, joissa tekijä avustaa esirikoksen tekijää perustamaan yhtiöitä tai tekemään oikeustoimia, jos liiketoimia on luonteensa vuoksi syytä epäillä valeoikeustoimiksi esimerkiksi sillä perusteella, että omaisuuden tosiasiallinen määräysvalta eroaa muodollisista seikoista tai toimet muutoin ovat vailla liiketaloudellisia perusteita. Tällöin varojen alkuperääkin on yleensä syytä epäillä. Vastaava tahallinen menettely säädettiin saman hallituksen esityksen perusteella rangaistavaksi rahanpesuna, jos avustaminen tapahtui peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa.[567] Käytännössä saattaa olla vaikeaa osoittaa, koska menettely on ollut tahallista ja koska törkeän huolimatonta.

Lakimiehillä, veroparatiisiyhtiöitä myyvien yhtiöiden edustajilla ja rahoituspalveluita tarjoavilla voi kuitenkin olla painava syy epäillä omaisuuden alkuperää, jos asiakas haluaa nimenomaan ryhtyä järjestelyyn, jonka seurauksena varojen oikea omistaja salataan. On vaikeaa osoittaa liiketaloudellista perustetta sille, miksi laillisesti hankittuja varoja olisi tarpeen sijoittaa esimerkiksi veroparatiisiin rekisteröidyn ns. offshore-yhtiön nimiin, jonka johtajaksi rekisteriin merkitään varojen omistajalle tuntematon henkilö. Jo ulkoisista olosuhteista voidaan tällöin päätellä järjestelyn tarkoituksen olevan peitellä varojen alkuperää ja oikeaa omistajaa.

Samaa päättelyä ulkoisista olosuhteista ei voida tehdä esimerkiksi vahvan pankkisalaisuuden maahan omalla nimellä avattavasta pankkitilistä. Asiakas ei tällöin välttämättä kätke rikoksella saatuja varoja. Tarkoituksena voi olla esimerkiksi myöhemmin sijoittaa varoja hallintarekisterin kautta suomalaisiin osakkeisiin. Mikäli sijoitustoiminnasta saadut pääomatulot salataan myöhemmin verotuksessa, toteutuu veropetos vasta tässä vaiheessa. Tällöin tilin avaamisvaiheessa ei rahanpesun tunnusmerkistö voi täyttyä, mutta myöhemmin arvopaperivälittäjän edustaja, jolla on painava syy epäillä asiakkaan ko. menettelyllään syyllistyneen veropetokseen, voinee syyllistyä ainakin tuottamukselliseen rahanpesuun välittäessään asiakkaalle vältetyn veron määrää vastaavasta

566 HE 53/2002 vp s. 37–38.
567 HE 53/2002 vp s. 36 ja 38.

arvosta uusia arvopapereita. Tällaisessa tilanteessa saattaisi tulla sovellettavaksi myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös.

Rikoslain yleisen osan uudistuksessa syyksiluettava tuottamus on jaettu objektiiviseen teon huolimattomuuteen ja subjektiiviseen tekijän huolimattomuuteen.[568] Oikeuskirjallisuudessa myös Nuutila on katsonut, että tavanomaista kyvykkäämpien toimijoiden kohdalla tekijän huolimattomuuden yksilöllistävä arviointi on parhaiten perusteltu. Erityistaitoja omaavan henkilön tulee näitä taitoja käyttää.[569]

Mitä kokeneemmasta ja ammattitaitoisemmasta lakimiehestä, konsultista ja vastaavasta ammattilaisesta on kysymys, sitä matalammalla pitäisi olla kynnyksen, jonka jälkeen on painava syy epäillä olosuhteiden poikkeuksellisuuden takia liiketoiminnassa epätavallisten järjestelyiden perusteena olevan rahanpesun. Toimeksiantajalta tai päämieheltä on aina mahdollista tiedustella poikkeuksellisen oikeustoimen perustetta eikä epäuskottavaan selitykseen ole lakimiehelläkään lupa uskoa. Vastuusta tulisi voida vapautua vain, jos saadun selvityksen mukaan oikeustoimella on myös ulkopuolisen arvion mukaan luotettava ja uskottavana pidettävä peruste.

Myös hallituksen esityksen mukaan tuottamusarvioinnissa tulisi huomiota kiinnittää rahanpesijän mahdollisuuksiin selvittää rahojen alkuperä. Lisäksi laissa rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä mainittujen ilmoitusvelvollisten selonottovelvollisuuden todetaan jo lain nojalla olevan muita korkeammalla tasolla. Kun ilmoitusvelvollinen laiminlyö liiketoimen perusteiden selvittämisen, tekoa joudutaan esityksen mukaan arvioimaan myös tahallisuuden osalta. Ilmoitusvelvolliset olisivat kuitenkin rangaistusvastuusta vapaat, jos he täyttävät sekä asiakkaan toimeksiannon että ilmoitusvelvollisuutensa eikä rahanpesuepäily ole vahva. Rahanpesuun ei syyllisty myöskään se ilmoitusvelvollinen, joka toteuttaa epäilyttävän liiketoimen saattaakseen sen rahanpesun selvittelykeskuksen tietoon.[570] Hallituksen esitykseen sisältyy näin ollen vastaava rangaistusvastuun rajoitus kuin Yhdistyneissä kuningaskunnissa ja Saksassa on säädetty rahanpesun rangaistussäännöksissä. Suomessa sitä ei kuitenkaan ole katsottu aiheelliseksi sijoittaa rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännökseen, joten se ohjannee lähinnä rahanpesusäännösten tulkintaa.

Vastaavasti hallituksen esityksessä todetaan sinänsä kansainvälisten rahanpesua koskevien instrumenttien valmistelutyössä hyväksytyin tavoin, että säännöksen soveltamisalassa eivät ole vastaajan oikeudenkäyntiavustajan palkkiot avustustehtävästään. Tämän on katsottu rikkovan avustajan ja päämiehen välistä luottamussuhdetta. Säännöksen soveltamisalan rajaus on käsitykseni mukaan

---

568 HE 44/2002 vp s. 95.

569 Nuutila 1996 s. 540–554, erit. s. 549–553. Ks.myös Tolvanen 1999 s. 390–402, osin toisin Frände 2005 s. 218.

570 HE 53/2002 vp s. 38.

tältä osin periaatteellisesti niin merkittävä, että siitä olisi tullut erikseen säätää myös 11 §:n rajoitussäännöksessä.[571]

> Hallituksen esityksessä todetaan edelleen, että ehdotetun 11 §:n rajoitussäännös soveltuisi erityisesti juuri tuottamukselliseen rahanpesuun. Suuren osan arkisesta kaupankäynnistä väitetään jäävän rankaisemattomaksi rajoitussäännöstä sovellettaessa, vaikka esimerkiksi ruokakaupan myyjällä olisikin epäilyjä ostajan varallisuuden alkuperästä.[572] Kun esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta kriminalisoitavaksi sanotun kaltaista pelkkää ryhtymistä rikoshyötyyn eikä niin ollen myöskään mitään muutoksia 11 §:ään, lausuma on ristiriidassa lainvalmisteluasiakirjan muun sisällön kanssa.
>
> Epäselväksi muutoin jäävä lainvalmistelulausuma saattaa selittyä vuonna 2000 laaditun aikaisemmin mainitun oikeusministeriön työryhmän talousrikossäännösten tarkistamista koskevan mietinnön sittemmin toteuttamatta jääneillä muutosehdotuksilla. Kun mietinnössä esitettiin pelkän tahallisen rikoshyötyyn ryhtymisen kriminalisoimista, rajoitussäännökseenkin ehdotettiin muutosta, jonka mukaan uutta rangaistussäännöstä ei sovellettaisi siihen, joka ottaa vastaan omaisuutta maksuna kotitalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankittavasta omaisuudesta.[573] Hallituksen esityksen 53/2002 vp perusteluihin on ilmeisesti epähuomiossa siirtynyt maininta rajoitussäännöksestä, jota ei kuitenkaan ehdoteta säädettäväksi.

4.6 RAHANPESURIKKOMUS

Suomessa rahanpesurikkomus säädettiin rangaistavaksi 1.4.2003 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 10 §:ssä (61/2003) itsenäisenä rikoksena. Rangaistavaa on menettely, joka sinänsä täyttää perusmuotoisen tai tuottamuksellisen rahanpesurikoksen tunnusmerkistön. Perusteina arvioida teko rikkomukseksi on mainittu omaisuuden arvo ja muut seikat, jotka tekevät teosta vähemmän moitittavan. Luettelo ei kuitenkaan ole tyhjentävä, koska oikeusturvasyyt eivät sitä edellytä. Rangaistuksen lieventämisperusteita on aina mahdollista soveltaa laajemmin kuin koventamisperusteita. Privilegiointisäännöksen soveltamisen lisäedellytyksenä on kuitenkin, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Kokonaisarvioinnissa noudatetaan samoja periaatteita kuin edellä esitettiin törkeään tekomuotoon liittyen.

Hallituksen esityksessä ei anneta esimerkkejä sellaisista seikoista, jotka voisivat vaikuttaa teon moitittavuuteen vähentävästi. Tyypillisesti tällaisena seikkana voitaisiin pitää esimerkiksi esirikoksen tekijän ja rahanpesijän välistä hen-

---

571 Oikeudenkäyntiavustajien ja lakimiesten rikosoikeudellista vastuuta käsitellään tarkemmin jaksossa VI.

572 HE 53/2002 vp s. 38.

573 OM 2000 s. 40 ja 61–63.

kilökohtaista suhdetta. He voisivat olla lähisukulaisia taikka sidottuja toisiinsa muunlaisen läheis-, riippuvuus- tai alistussuhteen perusteella.

Ennen vuotta 2003 rahanpesurikkomus oli rangaistava kätkemisrikkomuksena. Hallituksen esityksen mukaan uudet rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetyt teot olisivat uusia kätkemisrikoksen muotoja, joten ne voivat tulla rangaistaviksi myös kätkemisrikkomuksena. Näihin tekotapoihin sovellettaisiin myös 6 §:n rajoitussäännöstä, mutta 7 §:n syyteoikeutta koskevasta säännöksestä ei mainita mitään.[574] Rahanpesusäännösten tullessa voimaan vuonna 1994 rikoslain 32 luvun 7 § (769/1990) rajasi virallisen syyttäjän syyteoikeuden kätkemisrikkomuksessa vain tekoihin, joissa asianomistaja oli ilmoittanut rikoksen syytteeseen pantavaksi, taikka erittäin tärkeä yleinen etu vaati syytteen nostamista. Kätkemisrikkomuksena arvioitavan rahanpesurikkomuksen osalta laissa ei ollut poikkeusta. Tarkoituksena ei ilmeisesti kuitenkaan ole ollut, että kätkemisrikkomuksena rangaistava rahanpesu olisi ollut asianomistajarikos, koska rahanpesussa ei ole katsottu olevan asianomistajaa. Lisäksi Suomen kansainväliset velvoitteet eivät mahdollista rahanpesun rangaistavuuden sitomista asianomistajan syytepyyntöön. Rikoslain 32 luvun 7 §:n sanamuodon perusteella syyttäjällä olisi ollut syyteoikeus kätkemisrikkomuksena rangaistavan rahanpesun osalta vain silloin, kun erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.[575] Tämä ei ole ilmeisestikään ollut lainsäätäjän tarkoitus.

574 HE 180/1992 vp s. 19.

575 Ks. erittäin tärkeän yleisen edun käsitteen tulkinnasta syyteoikeuden perusteena, Rautio 1997 s. 422–444.

5 Tahallinen rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen

5.1 KRIMINALISOINNIN LÄHTÖKOHDAT

Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(c)(i) kuvattu rahanpesun kolmas tekotapa liittyy läheisesti rikoksella saadun omaisuuden kätkemiseen. Rahanpesun rangaistavuuden alaa laajennetaan kaikkiin, joille huumausainerikokseen syyllistynyt myy tai muuten antaa rikoksella saatua hyötyä, kun rikoksella saadun omaisuuden tahallinen hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen edellytetään tietyin rajauksin kriminalisoitavaksi. Perinteisesti vastaavat teot ovat olleet Suomessa rangaistavia kätkemisrikoksina, joissa esirikoksia voivat olla vain eräät omaisuusrikokset. Myös useissa eurooppalaisissa oikeusjärjestyksissä kuten Belgiassa, Luxemburgissa ja Alankomaissa vain tätä kaikkein laajimmin sovellettavaa rahanpesun tekotapaa on pidetty alun perin rinnasteisena perinteiselle kätkemisrikokselle.[576]

Strasbourgin sopimuksessa ja rahanpesudirektiivissä tekotavan soveltamisala ulotetaan kaikkeen rikoshyötyyn ryhtymiseen, joka on saatu millä tahansa esirikokseksi säädetyllä teolla. Teon täyttyminen edellyttää, että tekijä on tiennyt omaisuuden rikoshyödyksi sitä vastaanottaessaan. Tekijän ei kuitenkaan edellytetä saavan omaisuudesta itselleen mitään hyötyä. Rangaistavaa ei näin ollen olisi sellaiseen omaisuuteen ryhtyminen, jonka laittomasta alkuperästä vastaanottaja saa tiedon vasta myöhemmin. Tekijä voisi kuitenkin syyllistyä tiedon saatuaan rahanpesuun jonkin muun tekotavan mukaan.[577]

5.2 KRIMINALISOINTIVELVOITETTA KOSKEVA TURVALAUSEKE KANSAINVÄLISISSÄ SOPIMUKSISSA

Tekotavan kriminalisointivelvoite ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan se mahdollistaa tietyin edellytyksin kansallisen harkintavallan käytön. Rikoksella saaduksi mielletyn omaisuuden hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen on Wienin sopimuksen mukaan säädettävä rangaistavaksi ainoastaan, mikäli se kansallisen perustuslain periaatteiden ja oikeusjärjestelmän peruskäsitteiden mukaan on mahdollista. Sopimuksessa ei erikseen määritellä, millaisia periaatteita ja

576 Ks. Stessens 2000 s. 116.
577 Näin mm. UN Commentary 1998 s. 73, Boister 2001 s. 119–120.

peruskäsitteitä siinä tarkoitetaan. Turvalausekkeen tarkoitus on mahdollistaa se, että kaikki sopimusosapuolet kykenevät noudattamaan sopimusvelvoitteitaan oikeusjärjestelmiensä eroista huolimatta.

Perustuslaillisten periaatteiden, kuten eri vapausoikeuksien lisäksi lauseke koskee oikeusjärjestysten peruskäsitteitä, jotka voivat ilmetä kirjoitetusta laista, oikeuskäytännöstä tai vakiintuneesta tavasta (ingrained practice).[578] Perustuslain perusperiaatteet voivat olla kirjoitettuja tai kirjoittamattomia. Niillä tarkoitetaan myös mannermaisten ja common law -järjestelmien eroja. Oikeusjärjestelmän peruskäsitteillä viitataan lähinnä kansallisen lain sisältöön.[579] Eräissä maissa esimerkiksi conspiracy-käsitettä saatetaan pitää perusvapauksien vastaisena, koska siinä rikosoikeudellinen moite kohdistuu tekijän suhtautumiseen tulevaisuudessa toteutettavaksi suunniteltuun, ei toteutettuun tekoon. Toisissa valtioissa syyttäjien rajoitettu harkintavalta taas voi aiheuttaa tarpeen yksilöidä rangaistavat teot mahdollisimman tarkasti, jotta rangaistavuuden ala voidaan rajata vain sellaisiin tekoihin, joihin moite halutaan nimenomaisesti kohdistaa.[580]

Strasbourgin konfiskaatiosopimuksen artiklassa 6(1)(c) ja (d) on vastaava rajoitus. Sopimuksen selitysmuistiossa todetaan, että jos kriminalisoinnilla ei loukata oikeusjärjestyksen perusperiaatteita, määräys on velvoittava. Teon rangaistavaksi säätäminen voi olla oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastainen, jos se ei täytä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artiklassa asetettuja vaatimuksia, jos se vaarantaa ihmishengen tai jos kansallinen laki kieltää tietyn menettelyn.[581]

---

578 UN Commentary 1998 s. 72.

579 Boister 2001 s. 74 ja 118, Sproule – St.Dennis 1989 s. 270 ja UN Commentary 1998 s. 40–41, jonka mukaan erillisten tiettyä artiklaa koskevien turvalausekkeiden (safeguard clauses) lisäksi sopimukseen otettiin artikla 2, joka viittaa yleisesti kaikkiin sopimusmääräyksiin. Yleissäännöksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole mahdollistaa sopimuksen velvoitteiden vesittämistä tai mahdollistaa niiden tulkintaa yli kansainvälisen oikeuden periaatteiden, vaan ohjata määräysten tulkintaa ja kansallista toimeenpanoa. Erillisiä turvalausekkeita sopimuksessa on artikloissa 3(1), 3(2), 3(5), 3(10), 5(7), 6(8), 6(10), 7(4), 9(1)(c) ja 11(1). Aikaisemmissa huumausainesopimuksissa vastaavia lausekkeita oli vain joitakin; vuoden 1961 sopimuksessa 3 ja vuoden 1971 sopimuksessa 2.

580 UN Commentary 1998 s. 72 ja Gilmore 1992 s. 103–104. Yhdysvaltain delegaatio viittasi Yhdysvaltain perustuslain I lisäykseen, jossa taataan sananvapaus, lehdistön vapaus ja kokoontumisvapaus, joiden kanssa artiklan 3(1)(c)(i) pelättiin voivan joutua ristiriitaan. Lisäksi selvityksessä viitattiin kansallisten oikeusjärjestysten eroihin ja nimenomaan siihen, että eri maissa syyttäjien harkintavallan rajat ovat erilaiset.

581 Explanatory report 1990 s. 10 ja 19. Teko voidaan jättää sopimuksessa tarkoitetuin tavoin kriminalisoimatta samoin perustein kuin kansainvälisestä oikeusavusta voidaan kieltäytyä. Oikeusavusta kieltäytymisessä Euroopan ihmisoikeussopimuksen prosessuaalisilla oikeusturvatakeilla saattaa olla merkitystä, jos pyynnön esittänyt maa ei esimerkiksi ole Euroopan neuvoston jäsen tai sen rikosprosessilaki on muusta syystä puutteellinen tai sitä tulkitaan vastaajan oikeusturvaa vaarantaen. Vastaavan sisältöinen turvalauseke on Varsovan sopimuksen artiklassa 28. Ks. myös Explanatory report 2005 s. 16.

Rahanpesun kriminalisoimiseen velvoittavat kansainväliset sopimukset on laadittu elimissä, joiden tavoitteisiin ja perusperiaatteisiin kuuluu ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja edistäminen. Niiden toiminnassa laaditut sopimukset täyttänevät lähtökohtaisesti kaikki ihmisoikeuksien turvaamiseksi edellytettävät vaatimukset. Strasbourgin sopimuksen 6(1)(c) kohdassa tarkoitetun teon jättäminen kriminalisoimatta tulisi näin ollen perustua kansallisessa laissa olevaan periaatteeseen tai peruskäsitteeseen.[582] Sopimusmääräykset ovat velvoittavia, ellei tällaista perustetta voida osoittaa. Näin ollen Wienin sopimuksen turvalauseke näyttäisi mahdollistavan joustavamman tulkinnan hallussapitokriminalisointia koskevan sopimusmääräyksen velvoittavuudesta kuin Strasbourgin sopimus.

Myöhemmissä myös rahanpesua koskevissa Palermon ja Varsovan sopimuksissa Wienin sopimusta vastaavaa rajoitusehtoa on käytetty kattamaan kaikki rahanpesun tekotavat. Nämä määräykset eivät kuitenkaan vaikuta aikaisempien sopimusehtojen sitovuuteen. Wienin ja Strasbourgin sopimukset on näin ollen pantava täytäntöön ”vilpittömässä mielessä” ja niitä on tulkittava niiden johdanto-osasta ilmenevien tarkoituksen ja päämäärän mukaisesti.

5.3 EU-INSTRUMENTTIEN VELVOITTEET

EU:n rahanpesudirektiivi ja yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja eivät mahdollista Wienin ja Strasbourgin sopimuksia vastaavaa rajoittavaa tulkintaa, vaan velvoittavat kieltämään soveltamisalaansa kuuluvan Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(c)(i) kuvatun teon.[583]

EU:n rahanpesudirektiivin artiklassa 1 oleva rahanpesun määritelmä vastaa Wienin sopimuksesta ilmeneviä rahanpesun tekomuotoja. Direktiivissä harkintavaltaa ei ole annettu jäsenvaltioille minkään Wienin sopimuksessa yksilöidyn tekotavan osalta, vaan ne on kaikki kiellettävä. Direktiiviin liittyvän sitoumuksen mukaan kieltäminen tarkoittaa rangaistavaksi säätämistä.

Komission alkuperäisessä ehdotuksessa ensimmäiseksi rahanpesudirektiiviksi ei esitetty rikoshyödyn hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen kriminalisoimista. Ehdotuksessa olivat ainoastaan Wienin sopimuksen kohdissa 3(1)(b)(i) ja 3(1)(b)(ii) tarkoitetut teot, vaikka perusteluissa todetaan rahanpesun määritelmän seuraavan Wienin sopimusta, jotta vältyttäisiin määritel-

---

582 Brown 1996 s. 66, joka toteaa Gilmoreen viitaten, että sopimusta valmisteltaessa valittiin nimenomaan käsite ”constitutional principles” käsitteen ”constitutional limitations” sijasta, jota käytettiin vuoden 1961 huumausainesopimuksessa, koska ”constitutional principles” mahdollistaa poikkeukset laajemmin.

583 Ks. Peers 2006 s. 416, joka toteaa, että yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja velvoittaa viitatessaan rahanpesudirektiiviin jäsenvaltiot kriminalisoimaan petoksella ja korruptiorikoksilla saadun hyödyn hallussapidon silloin, kun teot ovat kohdistuneet yhteisöjen talousarvioon.

mäepäselvyyksiltä. Ehdotuksesta ilmenee edelleen, että sen laatijat ovat katsoneet Wienin sopimuksen rahanpesun määritelmän tyhjentyvän sen kohtaan 3(1)(b). Ehdotuksessa todetaan direktiivin rahanpesun määritelmän eroavan Wienin sopimuksesta kuitenkin ainoastaan esirikosten alan osalta.[584] Lopulliseen direktiivin sisältyi kuitenkin myös rikoshyödyn hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen kieltäminen ilman rajoitusehtoa.[585] Yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa viitataan ainoastaan direktiivissä olevaan rahanpesun määritelmään.

Wienin ja Strasbourgin sopimusten, rahanpesudirektiivin ja yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan mukaan rangaistavaa olisi ainoastaan sellaisten varojen hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen, jotka tekijä tiesi rikoksella saaduiksi.[586] Rangaistavuuden alaa ei ole ollut tarkoitus laajentaa siten, että se vaikuttaisi lailliseen, hyvässä uskossa tehtyyn liiketoimintaan.[587] Tämän vuoksi kansallisesti on ollut mahdollista säätää tekotapaa koskevia rajoitusehtoja, joilla rangaistussäännöksen soveltamisalasta on rajattu käypään hintaan tapahtuva tavanomainen vaihdanta.

5.4 KANSAINVÄLISET VELVOITTEET JA SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Suomessa kansainvälisiin velvoitteisiin kuuluva rikoshyödyn hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä koskeva tekotapa on jätetty kriminalisoimatta, koska rangaistavuuden rajoja olisi hallituksen esityksen mukaan erittäin vaikea oikeusturvaa vaarantamatta määritellä siten kuin Suomen rikosoikeuden keskeiset periaatteet edellyttävät.[588] Valmisteluasiakirjoissa tarkoitettaneen laillisuusperiaatetta, joka edellyttää rangaistussäännösten riittävää yksilöintiä, jota rangaistusvastuun ennakoitavuus vaatii. Erityisenä huolenaiheena Suomessa oli huumausainerikoksiin syyllistyneen mahdollisuus ostaa päivittäistavaroita ilman, että kauppias syyllistyy rahanpesuun. Vastaavat teot tosin olivat jo tiettyjen esi-

---

584 COM(90)106 final s. 6, 14 ja COM(90)593 final s. 5.

585 Direktiivi velvoittaa saavutettavan päämäärän osalta, joka rahanpesudirektiivissä on määriteltyjen rahanpesun tekotapojen kieltäminen. Lisäksi ensimmäiseen rahanpesudirektiiviin liittyy jäsenvaltioiden edustajien julistus, jossa jäsenvaltiot sitoutuvat täyttämään direktiivissä sekä Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa asetetut velvoitteensa rikosoikeudellisin keinoin. Julistus on vain poliittisesti sitova ja annettu ennen Suomen liittymistä yhteisöön, mutta käytännössä se velvoittanee myös Suomen viranomaisia.

586 Ks. rikoksella saadun hyödyn hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen rangaistavuus yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa HE 53/2002 s. 20, ks. myös Stessens 2000 s. 115–116.

587 Boister 2001 s. 108 alaviite 154.

588 HE 180/1992 vp s. 11 ja OLJ 4/1991 s. 14, jossa katsotaan laajan kriminalisoinnin olevan vastoin rikosoikeutemme keskeisiä periaatteita. Ehdotuksessa ei yksilöidä niitä periaatteita, joiden vastainen kriminalisoinnin katsottiin olevan.

rikosten yhteydessä rangaistavia jopa tuottamuksellisinakin kätkemisrikoksina.[589]

Rikoksella saadun omaisuuden tahallinen hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen ovat rangaistavia Wienin sopimuksessa edellytetyin tavoin ainakin Ruotsissa, Norjassa, Saksassa, Englannissa, Irlannissa, Italiassa, Sveitsissä ja Australiassa.[590] Jos tekotavan kriminalisoinnin esteeksi Suomessa nähtiin rangaistavuuden alan laajuus, Wienin ja Strasbourgin sopimuksista ilmenevät velvoitteet olisi ollut mahdollista täyttää rajaamalla rangaistussäännöksen soveltamisala siten, että rangaistusvastuu kohdistuu vain tietyt edellytykset täyttäviin tekoihin, kuten vertailumaissa Yhdysvaltoja lukuun ottamatta on tehty.[591]

Yhdysvalloissa rahanpesuna ei perussäännöksen mukaan voida pitää menettelyä, johon ei liity rikoshyödystä disponointia ulkopuolisten kanssa. Näin ollen rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito, liikuttelu tai kätkeminen, johon ei liity ko. omaisuuteen kohdistuvaa ulospäin suuntautuvaa määräysvallan käyttämistä, ei täytä rahanpesun tunnusmerkistöä.[592] Oikeuskäytännössä tällaisia rahanpesusäännösten soveltamisalan ulkopuolelle jääviä tapauksia on väitetty olevan vähän, vaikka sama lainsäädännöllinen aukko on ilmeisesti myös eri osavaltioiden rahanpesusäännöstöissä.[593] Kyse lienee lähinnä tilanteista, joissa esirikoksen tekijä tai siihen osallinen pitää hallussaan passiivisesti rikoksella saamaansa omaisuutta tai siirtää sen uuteen olinpaikkaan ylittämättä Yhdysvaltain rajoja ja saattamatta omaisuutta vaihdantaan.

Vaikka rahanpesudirektiivi sitoo jäsenvaltioita vain tavoitteen osalta, siihen näyttäisi olevan vaikea päästä muilla keinoilla kuin kriminalisoinnilla, etenkin kun muut direktiivin edellyttämät rahanpesun tekotavat on Suomessa säädetty rangaistaviksi. Lainvalmistelussa katsottiin kuitenkin vuonna 1992, että ko. velvoittavan tavoitteen saavuttamiseksi ei välttämättä tarvita kriminalisointia, koska menettely voidaan kieltää esimerkiksi rahoituslaitoksia koskevissa säännök-

589 HE 180/1992 vp s. 11.

590 FATF, Australia 2005, FATF, Switzerland 2005, FATF, Italy 2006, FATF, Ireland 2006, FATF, Sweden 2006.

591 Suomen rikosoikeuden keskeisten periaatteiden katsottiin estävän myös säätämästä rangaistavaksi salahanketta rahanpesun tekemiseksi tai pidentämästä syyteoikeuden vanhentumisaikaa sillä perusteella, että rikoksentekijä välttelee oikeudenkäyntiä, ks. HE 180/1992 vp s. 11. Sittemmin salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi kriminalisoitiin 1.4.2003 voimaan tulleessa rahanpesusäännöksiä koskeneessa lainmuutoksessa RL 32:8:ssä (61/2003) ja hakemuksesta tapahtuva syyteoikeuden vanhentumisajan jatkaminen yhdellä vuodella mm. rikoksentekijän käyttäytymisestä johtuen 1.1.2006 voimaan tulleessa RL 8:4:ssä (297/2003).

592 Vastaava huomio on tehty FATFin Yhdysvaltoja koskevalla maatarkastuksella. Ks. lähemmin FATF, USA 2006 s. 31 ja 34. Raportin mukaan liittovaltion rahanpesusäännöksissä todetut aukot saattavat toistua myös osavaltioiden lainsäädännöissä, joita tarkastuksella ei ollut mahdollisuutta analysoida. Osavaltiot ja territoriot olivat kuitenkin pääosin säätäneet saman sisältöiset rahanpesusäännökset kuin liittovaltiokin. Poikkeuksia ovat Georgia, Vermont ja Neitsytsaaret, joissa rahanpesua ei ole säädetty rangaistavaksi ja Kansas, Pohjois-Dakota sekä Oklahoma, joissa rahanpesun esirikoksina voivat olla vain eräät huumausainerikokset.

593 FATF, USA 2006 s. 31.

sissä.[594] Perustelu ei ole vakuuttava, koska säännöksen soveltamisalassa ovat laajasti myös muut tahot kuin rahoituslaitokset.

Vuonna 2000 laaditussa työryhmän mietinnössä ehdotukseksi talousrikossäännösten tarkistamiseksi todettiin, etteivät rahanpesudirektiivi tai yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja anna jäsenvaltiolle rahanpesun nyt kyseessä olevan tekotavan osalta mahdollisuutta käyttää harkintavaltaa velvoitteen täyttämisessä. Työryhmä esittikin rahanpesusäännökseen muutoksia, jotka sen mukaan olisivat täyttäneet velvoitteen kriminalisoida rikoshyödyn tahallinen hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen.[595] Vuonna 2003 voimaan tulleet rahanpesusäännökset säädettiin kuitenkin hallituksen esityksen 53/2002 vp perusteella, jossa katsottiin toisin kuin työryhmän mietinnössä, että yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja sallii ilman nimenomaista ilmaisuakin sen, että rikoshyödyn hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä ei säädetä rangaistavaksi.

Hallituksen esityksen mukaan tämä johtuu siitä, että Suomen lainsäädännössä käytettyjen rajoitusten tavoitteena on ainoastaan rajata soveltamisalan ulkopuolelle sellaiset tekomuodot, joita ei voida pitää oikeudenvastaisina ja jollaisia pöytäkirjassakaan ei ole ollut tarkoituksena kriminalisoida. Nämä vähäisinä pidetyt rajaukset eivät hallituksen esityksen mukaan koske tekoja, joita yleisesti ottaen pidetään rahanpesuna.[596] Perustelua voidaan pitää ristiriitaisena, kun vähäiseksi rangaistavuuden alan rajaukseksi kutsutaan lainsäädäntöratkaisua, jolla kriminalisoimatta jätetään soveltamisalalaltaan rahanpesun kansainvälisen määritelmän laajin tekotapa, joka Suomessa on katettu vain siltä osin kuin tekoihin voidaan soveltaa kätkemisrikoksen tunnusmerkistöä. Tulkintaa perustellaan Ruotsissa toisen asian yhteydessä tehdyllä lainsäädäntöratkaisulla, mutta valmisteluasiakirjoissa ei mainita, että rahanpesuna pidettävä ryhtyminen rikoshyötyyn on Ruotsissa kriminalisoitu myöhemmin esitettävin rajoituksin.

Hallituksen esityksen 53/2002 vp kannanotot vastaavat niitä, joita oli esitetty jo aikaisemmin huumausainerikoksia koskevassa rikoslakiprojektin ehdotuksessa ja rahanpesusäännöksiä vuonna 1992 valmisteltaessa. Käsitykseni mukaan rahanpesun säätämistä rangaistavaksi myös tahallisena rikoksella saatuun hyötyyn ryhtymisenä ilman tarkoitus- tai seuraustunnusmerkkiä voidaan pitää esitetyin tavoin ongelmallisena. Rangaistavuuden ala laajenisi millä tahansa rikoksella saatuun hyötyyn ryhtymiseen, jossa ainoana soveltamisalaa rajaavana tekijänä on tahallisuus. Kyse olisi lisäksi tunnusmerkistöstä, johon tulisi ilmeisesti sovellettavaksi rikoslain 3 luvun 6 §:n legaalimääritelmän sijasta olosuhdetahallisuus, jonka asema on edelleen kiistanalainen.

---

594 HE 180/1992 vp s. 17.
595 OM 2000 s. 39–40.
596 HE 53/2002 vp s. 20.

5.5 KRIMINALISOINTIVELVOITE JA KÄTKEMISRIKOS

Rikoshyödyn tahallista hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä vastaava kriminalisointi on nykyisessä rikoslain 32 luvun 1 §:ssä. Lainkohdan perusteella kätkemisrikoksesta voidaan tuomita se, joka ryhtyy varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatuun omaisuuteen. Vastaava teko on rangaistava 4 §:n (61/2003) mukaan myös tuottamuksellisena.

Säännös koski vuodesta 1994 vuoteen 2003 myös velallisen petosta, törkeää velallisen petosta ja tahallista velallisen vilpillisyyttä. Ennen vuotta 1994 oli katsottu, että velallisen rikokset eivät sovellu kätkemisrikoksen esirikoksiksi, koska ne tulevat rangaistaviksi osallisuussäännöksiä soveltamalla eikä esirikokseen osallista voida erikseen tuomita kätkemisrikoksesta. Muiden velallisen rikosten kuin velallisen epärehellisyyden kohdalla osallisuuden syyksilukeminen ei ollut toteutunut oletetulla tavalla ja oikeuskäytännössä oli ollut ongelmia. Tämän vuoksi nämä velallisen rikokset lisättiin esirikosluetteloon 1.6.1994 voimaan tulleella lailla.[597]

Velallisen rikokset poistettiin kuitenkin jälleen kätkemisrikoksen esirikosluettelosta 1.4.2003 voimaan tulleella lailla, koska niiden ei erityisen hyvin katsottu soveltuvan kätkemisrikoksen esirikoksiksi. Tämä johtui siitä, että toisin kuin muissa esirikoksissa velallisen rikoksissa ryhtyminen kohdistui laillisesti hankittuun osuuteen velallisen omaisuusmassasta, jolloin oli vaikea osoittaa, mikä on rikoksella saatua omaisuutta. Lisäksi velallisen rikoksissa pyrittiin usein peittämään esirikoksen tapahtuminen ja osoittamaan näennäisesti, että omaisuus on laillisesti hankittua. Kätkemisrikoksissa peittäminen kohdistuu puolestaan rikoksentekijään ja laittoman omaisuuden paljastumiseen. Kun velallisen rikoksilla saatuun hyötyyn kohdistuvat toimenpiteet voitiin lainmuutoksen jälkeen rangaista rahanpesuna, muutoksella supistettiin kätkemisrikoksen ja uuden rahanpesurikoksen soveltamisalojen päällekkäisyyttä.[598] Samalla rangaistavuuden alaa kuitenkin myös rajattiin, koska rahanpesurikoksen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää joko tarkoitus- tai seuraustunnusmerkin täyttymistä.

Tahallisen rikoshyötyyn ryhtymisen kriminalisoimista, joka vastaa kansainvälisissä instrumenteissa tarkoitettua tahallista rikoshyödyn hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä, ei näin ollen kätkemisrikoksen yhteydessä ole pidetty ongelmallisena silloin, kun esirikoksena on omaisuusrikos, jolla saatu rikoshyöty usein on irtain esine. Perinteisesti kätkijä ostaa arvokkaan esineen itselleen tuntemattomalta yksityishenkilöltä selkeään alihintaan, jolloin tekijä voi ennakoida menettelynsä rangaistavuuden jo teko-olosuhteista. Varsinkin talous-

---

597 HE 268/1993 vp s. 8–9.
598 HE 53/2002 vp s. 18.

rikoksilla saatuun hyötyyn ryhtymistä sen sijaan on ilmeisesti pidetty lainvalmistelussa ongelmallisena erityisesti niissä tapauksissa, joissa teon kohteena ovat laillisesti hankittu omaisuus, raha tai sähköiset varat ja itse ryhtyminen tapahtuu tavanomaisessa vaihdannassa käypään hintaan.

Ryhtyminen voi kuitenkin uudemman oikeuskäytännön perusteella kohdistua myös kätkemisrikoksissa esimerkiksi kavalluksella tai petoksella saatuihin sähköisiin varoihin, joita siirretään rahoitusjärjestelmässä.[599] Tilanne ei tällöin poikkea tyypillisenä pidetystä rahanpesutapauksesta. Onkin vaikea kriminaalipoliittisesti perustella, miksi kansainvälisiä järjestelyjä sisältävällä petoksena arvioitavalla talousrikoksella saatuihin varoihin ryhtyminen voi olla rangaistavaa kätkemisrikoksena, mutta esirikoksen ollessa huumausainerikos varojen tahallinen hankkiminen, hallussapito tai käyttäminen on kriminalisoitu vain, jos se täyttää rahanpesun tunnusmerkistön edellyttämät tarkoitus- tai seuraustunnusmerkit. Tilanne on epätyydyttävä myös siksi, että rajanveto rahanpesun seuraustunnusmerkin ja tahallisen rikoshyötyyn ryhtymisen välillä ei ole selkeä.

Kätkemisrikosta vastaavaa rahanpesusäännöstä ei voitaisi myöskään katsoa laillisuusperiaatteen edellyttämän epätäsmällisyyskiellon vastaiseksi, kun kätkemisrikoksenkin katsotaan sen edellytykset täyttävän. Ongelmallista on sen sijaan pelkkää tahallista rikoshyötyyn ryhtymistä koskevan rangaistussäännöksen soveltamisalan laajuus yhdessä nykyisen tahallisuusmääritelmän selkiytymättömyyden kanssa. Niiden yhteisvaikutuksesta rangaistavuuden ala saattaisi muodostua varsin ennakoimattomaksi ja siten laillisuusperiaatteen kannalta arveluttavaksi. Kauppiaan voisi käytännössä olla vaikea mieltää, kenen kanssa hän voi laillisesti käydä kauppaa ja sisäpiirikaupoilla rikastuneen johtajan huvipurren kannella juhliva saattaa syyllistyä rahanpesuun. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta voisi olla myös ongelmallista, jos kaikki oikeudenkäyntiavustajien päämiehiltään saamat palkkiot olisivat säännöksen soveltamisalassa.

Rangaistavuuden alan laajuudesta huolimatta tahallinen rikoshyötyyn ryhtyminen on säädetty kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti rangaistavaksi esimerkiksi Ruotsissa, Englannissa ja Saksassa. Kuten edellä jo todettiin, Yhdysvaltain rahanpesulainsäädäntö ei Suomen tavoin tätä edellytystä täytä. Muissa vertailumaissa rangaistavuuden alasta on pyritty rajaamaan pois nimenomaan sellaiset menettelyt, joissa rikoshyötyyn ryhtyjän mahdollisuudet arvioida menettelynsä rikosoikeudellista moitittavuutta on katsottu vähäisiksi. Kuten edellä todettiin, näiden rajausten tekemistä ei ole katsottu kansainvälisten sopimusten vastaiseksi. Vastaavien rajausten tekemiseen Suomen rahanpesulainsäädännössä ei liene esteitä.

---

599 KKO 2003:17, jossa törkeästä kätkemisrikoksesta tuomittiin vastaaja, joka oli ottanut vastaan pankkitililleen kavallusrikoksella saatuja varoja.

5.6 KRIMINALISOINTIVELVOITTEEN TÄYTTÄMINEN VERTAILUMAISSA

Suomen rahanpesua koskevat rangaistussäännökset vastaavat varsin hyvin Wienin sopimuksessa olevaa rahanpesun määritelmää siltä osin kuin sopimus on selkeän velvoittava, kuten edellä esitettiin. Ruotsissa, Englannissa ja Saksassa rahanpesusäännökset ovat yleisempiä ja soveltamisalaltaan laajempia kuin Suomessa, koska ne kattavat myös Suomessa kriminalisoimatta jätetyn tahallisen rikoshyödyn hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen. Tämän vuoksi oikeusvertailulla on merkitystä erityisesti kun arvioidaan sitä, onko myös Suomessa mahdollista laajentaa rahanpesun soveltamisalaa vaarantamatta oikeusturvaa.

5.6.1 Ruotsi ja teon asiattomuus

Ruotsissa rahanpesun määritelmästä säädettiin 1.1.1994 voimaan tulleessa laissa rahanpesun vastaisista toimista (rahanpesulaki).[600] Määritelmä kattaa Wienin sopimuksessa kuvatut rahanpesun kaikki tekotavat, myös rikoksella saadun hyödyn hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen. Esirikosten ala oli määritelmässä aluksi kuvattu siten, että rahanpesun kohteena saattoi olla vain omaisuus, joka oli hankittu rikoksella. Koska määritelmän katsottiin rajaavan ainakin vero- ja tullirikokset rahanpesun esirikosten alasta, Ruotsi joutui tekemään näitä rikoksia koskevan varauman Strasbourgin sopimukseen.

Vuonna 1999 rahanpesua koskevaan rangaistussäännökseen (BrB 9:6a) lisättiin toinen momentti, jolla säädettiin rangaistavaksi menettely, joka on omiaan peittämään sen, että esirikoksen tekijän omaisuudenlisäys on peräisin rikollisesta teosta. Veroihin kohdistuva rahanpesu on säännöksen sanamuodon perusteella abstrakti vaarantamisrikos (åtgärden är ägnad att dölja), jonka soveltamisala on laaja.[601] Rangaistusvastuuta on säännöksessä rajattu kuitenkin menettelyn asiattomuusvaatimuksella. Asiattomuusvaatimus täyttyy, jos tekijällä on tarkoituksena auttaa rikoksentekijää hyötymään rikoksestaan. Tavanomaiset lii-

---

600 Lag om åtgärder mot penningtvätt (1993:768) 1 §: Lagen har till syfte att förhindra sådana åtgärder med avseende på egendom som har förvärvats genom brott, som kan medföra att denna egenskap hos egendomen fördöljs, att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återskaffandet av egendomen försvåras, samt sådana åtgärder som innefattar förfogande över och förvärv, innehav eller brukande av egendomen (penningtvätt).

601 Ks. vaarantamisrikoksista Ruotsin rikosoikeudessa yleensä Jareborg 2001 s. 177–181 ja Leijonhufvud – Wennberg 2005 s. 35–37, jotka käsittelevät erityisesti kätkemis- ja verorikoksen tunnusmerkistön vaarantamistunnusmerkkiä sekä erityisesti kätkemisrikosten osalta Elwin 1969 s. 297–303. Ks. myös Almendal 2005 s. 162–172 ja Dahlqvist 2003 s. 45–49 vaaratunnusmerkistä verorikoksissa.

ketoimet, jotka tehdään käypään hintaan avoimesti ja joilla on hyväksyttävä peruste, eivät näin ollen täytä rahanpesun tunnusmerkistöä.[602]

Ruotsissa myös kätkemistä koskevia yleisiä rangaistussäännöksiä voidaan soveltaa rahanpesuna pidettäviin menettelyihin, koska kätkemisrikosta koskeva BrB 9:6 pykälä täyttää Wienin sopimuksessa rahanpesulle asetetut vaatimukset.[603] Ruotsissa toisin kuin Suomessa rahanpesusäännös väistyy toissijaisena silloin, kun rahanpesun ja kätkemisrikoksen tunnusmerkistöt ovat päällekkäisiä.[604] BrB 9:6a §:ssä kuvatut rahanpesun eri tekotavat voivat myös olla tietyissä tilanteissa päällekkäisiä. Vaikka säännöksen toisessa momentissa kuvattu tekotapa vaikuttaisi yleissäännökseltä, lainvalmisteluasiakirjojen perusteella on kuitenkin katsottu, että ensisijaisesti sovellettavaksi tulee 6a §:n ensimmäinen momentti.[605]

Ruotsissa rahanpesusäännöksen soveltamisala on edellä esitetyin tavoin rajattu vain tekoihin, joita voidaan pitää asiattomina. Asiattomuusedellytyksen täyttyminen vaatii, että tekijän tarkoituksena on auttaa esirikoksen tekijää käyttämään hyväkseen rikoksella hankittua omaisuutta.[606] Auttaminen voi olla omaisuuden kuljettamista paikasta toiseen, pankkitilin tai tallelokeron luovuttamista rikoksella hankittujen varojen kätköpaikaksi, bulvaanina toimimista, näennäisoikeustoimien suorittamista tai kätköpaikan neuvomista ilman, että rahanpesijä ryhtyy rikoksella saatuun omaisuuteen. Oikeuskäytännössä on rahanpesusäännöksessä tarkoitettuna asiattomana menettelynä pidetty muun muassa

---

602 Prop. 1998/99:19 s. 30-33, Holmqvist ym. 2003 s. 9:93b–9:93c ja Dahlqvist – Holmquist 2004 s. 236–237.

603 BrB 9:6: Den som 1. på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande tar befattning med något som är frånhänt annan genom brott, 2. bereder sig otillbörlig vinning av annans brottsliga förvärv, 3. genom krav, överlåtelse eller på annan liknande sätt hävdar genom brott tillkommen fordran döms för häleri till fängelse i högst två år.

604 Prop. 1998/99:19 s. 26. Ks. myös Örnemark Hansen 1998 s. 56 ja 60–62. BrB 17:11 säädetty rikoksen suosiminen (skyddande av brottsling) on sen sijaan toissijainen rangaistussäännös rahanpesuun nähden.

605 Prop. 1998/99:19 s. 70. Näin mm. tapauksessa NJA 2006:15, jossa molempien tunnusmerkistöjen katsottiin täyttyvän, mutta vastaaja tuomittiin BrB 9:6a.1:n perusteella. Korkein oikeus pohti perusteluissaan nimenomaan sitä, mitä 6a:n momenttia tapaukseen tulisi soveltaa.

606 Ks. asiattomasta hyödystä (otillbörlig vinning) BrB 9:6.1.2 säädetyn vinninghäleri-rikoksen osalta Elwin 1969 s. 216–119 ja 234–237. Hyöty on määritelty tekijän saamaksi abstraktiksi taloudelliseksi eduksi. Rikoslain tarkoittamana hyötynä voidaan näin ollen pitää rikoksella saatua nettovoittoa, jollaista on myös tavanomainen liikevoitto. Vinninghäleri-rikoksen tunnusmerkistön täyttää esimerkiksi teko, jossa C matkustaa yhdessä A:n kanssa taksilla, josta aiheutuvan maksun A suorittaa varastamillaan rahoilla. C saa menettelystä immateriaalista etua, joka muodostaa rikoslaissa tarkoitetun asiattoman hyödyn. Suomessa ko. menettely ei täyttäisi kätkemisrikoksen tunnusmerkistöä. Vinninghäleri-tunnusmerkistöön liittyvää oikeuskäytäntöä on sittemmin sovellettu myös rahanpesurikosten niihin tekomuotoihin, jotka ovat verrannollisia vinninghäleri-rikosten kanssa, mutta eivät täytä ko. tunnusmerkistöä. Elwinin esimerkin mukainen tilanne ei kuitenkaan voine täyttää BrB 6a.1:n mukaisen rahanpesurikoksen tunnusmerkistöä, koska sen soveltamisalaa rajaa menettelyn asiattomuusvaatimus. Ks. myös Holmqvist ym. 2003 s. 9:63–9:93d, Jareborg 1992 s. 259 ja Prop. 1998/99:19 s. 31–32.

menettelyä, jossa asianajaja vastaanotti asiakasvaraintililleen rikoksella saatuja varoja.[607]

Samoin asiattomana menettelynä pidettiin ratkaisussa NJA 2005 s. 833 palkkioiden maksamista harmaassa taloudessa toimineille ns. kuitinkirjoittajille. Asiassa muutoksenhakulupaperusteena oli tarve saada ratkaisu siitä, voiko rikoksen tekemisestä saatu palkkio olla rahanpesusäännöksessä tarkoitettua rikoshyötyä. Korkein oikeus totesi, että oikeuskirjallisuuden mukaan vinninghäleri-rikoksen, joka oli verrannollinen rahanpesuun, kohteena voivat olla myös varat, joita ei ole saatu välittömästi rikoksella mutta jotka ovat saaneet alkunsa rikoksesta (förvärvet har sitt upphov i ett brott). Saanto voi olla rikollinen myös sen vuoksi, että se perustuu aikaisempaan rikokseen. Myös rikoksesta saatua korvausta oli ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa pidetty aikaisemmin vinninghäleri-rikoksen soveltamisalaan kuuluvana.

Asiattomuusvaatimus rajaa rahanpesusäännöksen soveltamisalasta pois tavanomaiseen vaihdantaan liittyvät käyvällä hinnalla tehdyt kaupat, joissa omaisuus vain muuttaa muotoaan sekä lakiin tai sopimukseen perustuvat toimet ja rutiininomaisen neuvonnan.[608] Asiattomana ei näin ollen pidetä tavanomaisessa päivittäistavarakaupassa tapahtuvia oikeustoimia tai käyvän ja erääntyneen saatavan maksamista, vaikka siihen liittyisi suuren, rikoshyötynä saadun rahamäärän vastaanottaminen. Tavanomaisilla liiketoimilla tai lain velvoittamilla toimilla ei yleensä katsota olevan yhteyttä rikoksella saatuihin varoihin. Ruotsissa rahanpesua koskevan rangaistussäännöksen soveltamisalasta on menettelyn asiattomuusvaatimuksella rajattu näin ollen myös omien ja perheenjäsenten tavanomaisten elinkustannusten maksaminen tai maksun vastaanottaminen jokapäiväisessä kulutustavarakaupassa.[609]

Asiattomana pidetään lähinnä epätavanomaisia menettelyjä, joiden tarkoituksena on auttaa rikollista saamaan hyötyä rikoksella hankitusta omaisuudesta. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi yksityisen pankkitilin käyttöoikeuden antaminen toiselle rikoshyödyn tallettamista varten, toimiminen rikollisen bulvaanina tai arpajaisvoittolipukkeiden myyminen todisteeksi rikoshyödyn laillisuudesta.[610]

Oikeuskäytännössä rangaistussäännöksessä tarkoitetuin tavoin asiattomana tavanomaisessa vaihdannassa on pidetty esimerkiksi menettelyä, jossa esirikoksen tekijän aviovaimo oli allekirjoittanut henkilöauton kauppakirjan ja rekisteröimiseen tarvittavat asiakirjat toisen henkilön nimellä. Ostettava ajoneuvo oli

---

607 Svea hovrätt 30.9.2003, B 6420-02 ja 5870-03.

608 Prop. 1998/99:19 s. 31 ja Holmqvist ym. 2003 s. 9:92–9:93 ja 9:93b–9:93c.

609 Vastaava rajaus on myös Norjan rikoslaissa. Norjassa Straffeloven § 317.6: Straff etter denne paragrafen får likevel ikke anvendelse på den som mottar utbyttet til vanlig underhold av seg selv eller andre fra en som plikter å yte slikt underhold, eller på den som mottar utbyttet som normalt vederlag for vanlige forbruksvarer, bruksting eller tjenester.

610 Holmqvist ym. 2003 s. 9:93.

ollut perheen taloudelliseen tilaan nähden kallis ja kauppahinnan maksu oli suoritettu varkaudella saaduilla SEK 155 000 suuruisilla käteisvaroilla.[611] Asianajotoimintaan kuuluvana oikeudellisena tai taloudellisena neuvontana ei oikeuskäytännössä ole pidetty sitä, että asianajaja oli siirtänyt asiakasvarainti-lillään olleita varoja edelleen, kun hänen olisi tullut ymmärtää, että varat oli saatu rikoksella.[612]

5.6.2 Englanti ja ”adequate consideration”

Englannissa rahanpesun tunnusmerkistö kattaa Wienin sopimuksen vaatimukset ja on jopa niitä laajempi, koska soveltamisalaa ei ole rajattu tarkoitustunnusmerkillä.[613] Rangaistavuutta rajaavat vain aikaisemmin käsitelty laaja tietoisuusedellytys (knows or suspects) sekä alun perin lähinnä ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseen liittyvät vastuuvapausperusteet (defences).[614]

> The Proceeds of Crime Act (2002) säätää rahanpesun rangaistavaksi pykälissä 327–329. Jokaisessa niistä on erikseen säädetty vastuusta vapauttavista perusteista (defence), jotka vuoteen 2005 asti koskivat rahanpesuepäilyn ilmoitusvelvollisuutta. Rahanpesuun ei syyllistynyt se, joka teki rahanpesuksi epäilemästään toimesta edellytetyin tavoin ilmoituksen tai aikoi tehdä ko. ilmoituksen, mutta perustellusta syystä jätti sen tekemättä taikka tehdessään muutoin rahanpesuna pidettävän teon täytti niin toimiessaan laillisia velvollisuuksiaan (poliisit, tullimiehet ym.). Vuonna 2005 voimaan tulleella Serious Organised Crime And Police Act (2005) -lailla lisättiin The Proceeds of Crime Act -laissa oleviin rahanpesusäännöksiin uusi vastuuvapausperuste: talletuksia vastaanottavien laitosten rikosvastuusta rajattiin pois niiden hoidettavana olevilla tileillä tehdyt liiketoimet, joihin liittyi rikoksella saatuja varoja alle 250 punnan arvosta. Pykälässä 339A(2) asetettu 250 punnan kynnys ei ole kuitenkaan ehdoton, vaan samassa pykälässä luetelluissa olosuhteissa se voi vaihdella eri viranomaisten harkinnan mukaan. Vuonna 2006 voimaan tulleessa The Proceeds of Crime Act (2002) -lain muutoksessa (Money Laundering: Exeptions to Overseas Conduct Defence) ulkomailla tehdyltä esirikokselta edellytetään kaksoisrangaistavuutta. Kaksoisrangaistavuuden edellytystä ei kuitenkaan sovelleta tekoihin, jotka on määritelty pykälissä 327(2A)(b)(ii), 328(3)(b)(ii) ja 329(2A)(b)(ii) ja joista annetaan erillinen määräys (order). Ko. määräyksen mukaan vastuuvapausperustetta ei sovelleta tekoihin, joista enimmäisrangaistus Yhdistyneissä kuningaskunnissa on enemmän kuin 12 kuukautta vankeutta.

---

611 NJA 2006:15.

612 Svea hovrätt 30.9.2003, B 6420-02 ja 5870-03.

613 Aikaisemmin The Criminal Justice Act (1988) -lain pykälässä 93C oli vaatimus tarkoituksesta avustaa syytteen ja konfiskaation välttämisessä, joka on nyttemmin poistettu.

614 Ks. vastuuvapausperusteiden tulkinnasta lähemmin Money Laundering Guidance, Law Society of England and Wales, Guide Online osoitteessa www.lawsociety.org.uk ja Money Laundering Offences, The Crown Prosecution Service osoitteessa www.cps.gov.uk.

Rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen on nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi The Proceeds of Crime Act - lain pykälässä 329. Muista rahanpesurikoksista poiketen rahanpesun ryhtymistekomuodon laajaa soveltamisalaa rajaavat tahallisuusvaatimusta ja ilmoitusvelvollisuutta koskevien vastuuvapausperusteiden lisäksi tavanomaisessa vaihdannassa kaupan kohteen alkuperään kiinnittyvä huolellisuusvelvollisuus ja käytetyn vastikkeen arvoon liittyvät vaatimukset.[615] Säännös vastannee vaikutuksiltaan Ruotsin ja Norjan rikoslaeissa olevia rikosoikeudellista vastuuta rajaavia säännöksiä.

Rajoitussäännöksen perusteella rangaistavaa ei ole tunnusmerkistön muutoin täyttävä menettely, jos se on tapahtunut lähes käypään hintaan eikä edistä toisen tekemää rikosta.[616] Rangaistusvastuu kohdistuu näin ollen esimerkiksi ryöstössä käytettävän pakoauton myyjään, joka hyväksyy kauppahinnan maksuksi aikaisemmalla rikoksella saatuja varoja, vaikka ajoneuvo myytäisiin käypään hintaan.[617]

Rajoitussäännöksellä soveltamisalasta on rajattu pois esimerkiksi kauppiaat, jotka myyvät päivittäistavaroita asiakkaille, joiden varojen alkuperää heillä on perusteita epäillä rikoksella saaduiksi. Myös asianajajat, jotka ottavat vastaan palkkiona asiakkaaltaan ko. varoja, saattavat olla rikosoikeudellisesta vastuusta vapaita. Tämä edellyttää kuitenkin, että palkkio on oikeasuhteinen suoritettuun toimeksiantoon nähden.[618] Rahanpesusäännöksen soveltamisalassa ovat kuitenkin esimerkiksi asianajajat, jotka pitävät asiakasvaraintilillään asiakkaan varoja, jotka tietävät rikoksella saaduiksi, tai vastaanottavat ko. varoista palkkion asiakkaalle annetuista rikoksen tekemistä varten pyydetyistä neuvoista.[619] Syyttäjäkäytäntöä pyritään Englannissa ohjaamaan niin, ettei syytteitä nosteta teoista, joissa on kyse ainoastaan rikoksella saatujen varojen ilman erityistä suunni-

---

615 The Proceeds of Crime Act (2002) § 329(2)(c). Rangaistavuuden alan rajoittaminen käyttäen hyväksi “the bona fide purchaser for value”-käsitettä, joka on common law -järjestelmän varallisuusoikeuden peruskäsitteitä, vastannee niitä hyväksyttyjä rajoitusehtoja, joita Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa tarkoitetaan. Ks. lähemmin Ulph 2006 s. 144 ja Rees – Hall 2003 s. 104–105. Aikaisemmassa rahanpesusäännöksessä (The Criminal Justice Act 1988 § 93B) oli saman sisältöinen vastuuvapausperuste, jossa todistustaakka suorituksen oikeasuhtaisuudesta oli kuitenkin vastaajalla. Uudessa säännöksessä näyttötaakka tästäkin seikasta on syyttäjällä.

616 The Proceeds of Crime Act (2002) § 329(2)(c): But a person does not commit such an offence if he acquires or used or had possession of the property for adequate consideration. Saman säännöksen (3) kohdan mukaan: For the purpose of this section (a) a person acquires property for inadequate consideration if the value of the consideration is significantly less than the value of the property; (b) a person uses or has possession of property for inadequate consideration if the value of the consideration is significantly less than the value of the use or possession; (c) the provision by a person of goods and services which he knows or suspects may help another to carry out criminal conduct is not consideration.

617 Rees – Hall 2003 s. 105, jotka viittaavat tapaukseen R v. DPP ex p Kebeline(1999) 4 All ER 80.

618 The Crown Prosecution Service; Money Laundering Offences s. 10.

619 Näin myös asianajajien oman etujärjestön ohjeet. Law Society of England and Wales: Money Laundering Guidance s. 4 ja 6.

telmallisuutta tapahtuvasta hallussapidosta. Varojen konfiskaatiota pidetään näissä tilanteissa riittävänä seurauksena.[620]

Englannin rahanpesusäännösten soveltamisala on näin ollen vuonna 2006 voimaan tulleiden uusien rajoitusehtojen säätämisen jälkeenkin hyvin laaja. Jos muissa kuin rikoshyötyyn ryhtymistä koskevassa rahanpesusäännöksessä tarkoitettuun menettelyyn on ryhdytty tahallaan, vastuusta voi vapautua lähinnä, jos täyttää rahanpesun estämiseksi ja selvittämiseksi annetun ilmoitusvelvollisuutensa. Tällöin epäilyttävä liiketoimi tulee pääsääntöisesti myös viranomaisten tietoon.[621]

5.6.3 Saksa ja luovutusketjun katkaiseva saanto

Saksassa rahanpesua koskeva rangaistussäännös kattaa myös Wienin sopimuksen 3(1)(c)(i) artiklassa mainitut rikoksella saadun omaisuuden hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen (StGB 261 § 2, verschaffen, verwahren, verwenden). Säännöksen hyvin laajaa soveltamisalaa on rajoitettu lähinnä siten, että tekijän tulee tietää omaisuuden alkuperä tekohetkellä.[622] Lisäksi 6 momentissa olevalla erityisellä säännöksellä on pyritty katkaisemaan vaikeasti hallittavat luovutusketjut säätämällä, että ei-rikollinen saanto estää 2 mometissa olevan rangaistussäännöksen soveltamisen tuon saannon jälkeen tapahtuneisiin tekoihin.[623]

Tarkoituksenmukaisuussyiden lisäksi rajoitussäännöksen rationa voidaan pitää sitä, ettei suojattaville oikeushyville tällöin enää aiheudu merkittävää uhkaa tai loukkausta.[624] Yksikin laillinen saanto muodostaa siis katkon samaa omaisuutta koskeviin rangaistaviin rahanpesutekoihin. Tätä on tulkittu jopa niin, että katkaiseva vaikutus voi olla myös rikoksen käsittävällä saannolla, kunhan teko on muu kuin rahanpesun esirikokseksi sopiva rikos.[625] Rahalaitosta ei kuitenkaan voi säännöksen nojalla käyttää ”laillisena rahanpesijänä” sijoittamalla varat välillä pankkitilille. Rajoitussäännöksen merkitystä supistaa myös se, että se koskee vain 2 momentissa tarkoitettua tekomuotoa. Rajoitussäännös johtaa kuitenkin käytännössä melko harvoin teon rankaisemattomuuteen, koska menette-

620 The Crown Prosecution Service: Money Laundering Offences s. 15. Tässä tarkoitetaan “kept under the bed”-tilanteita.

621 Ks. lähemmin päämiehen ja asianajajan välisestä luottamussuhteesta ja rahanpesuepäilyyn liittyvästä ilmoitusvelvollisuudesta Yhdistyneissä kuningaskunnissa The Solicitor’s duty of client confidentiality, Law Society of England and Wales; osoitteessa www.lawsociety.org.uk ja Bowman v. Fels (2005) EWCA Civ 226.

622 Stree 2001 s. 2039–2040, Suendorf 2001 s. 260–261.

623 Miebach – Sander 2003 s. 1354–1355.

624 Vogel 1997 s. 354–355.

625 Miebach – Sander 2003 s. 1354, Vogel 1997 s. 355.

ly usein täyttää myös 1 momentin tunnusmerkistön, jota voidaan tällöin soveltaa.[626]

Saksassa lainsäätäjä ei ole erityissäännöksillä rajannut rikosvastuuta esimerkiksi tavanomaisen vaihdannan ja velanmaksun osalta, toisin kuin Ruotsissa ja Englannissa.[627] Oikeustieteessä on esiintynyt näkemyksiä, joiden mukaan soveltamisalaa tulisi kuitenkin rajoittaa tulkinnallisesti.[628] Toisaalta on nimenomaisesti todettu, että rahanpesu tapahtuu luonteenomaisesti sinänsä jokapäiväisen toiminnan yhteydessä eikä vähäpätöisille toimille taikka välttämättömille elantohankinnoille voida asettaa etukäteen kiinteitä rajoja. Nämä kriteerit on arvioitava tapauskohtaisen näytön nojalla.[629] Siten tavanomaisen ja rangaistussäännöksen ulkopuolelle jäävän vaihdannan luonne on viime kädessä lainkäyttäjän arvioitava, mutta lainsäätäjän lähtökohtana on ollut laaja-alainen kriminalisointi.

Rangaistusvastuusta voi kuitenkin Saksassa samoin kuin Englannissakin vapautua, jos tekee viranomaisille rahanpesuilmoituksen teosta, joka ilmoittajan tieten ei ole vielä tullut viranomaisten tietoon tai saattaa rikoksella saadun omaisuuden viranomaistoimenpiteiden kohteeksi (StGB 261 § 9).

5.7 RAJAUSSÄÄNNÖS JA KRIMINALISOINTIVELVOITE SUOMESSA

Yhdysvaltoja lukuun ottamatta kaikissa vertailumaissa on edellä kuvatuin tavoin täytetty kansainvälisissä instrumenteissa oleva velvoite kriminalisoida tahallinen rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen. Yhdysvalloissakin rangaistavuuden ala kattaa ilmeisesti käytännössä rikoshyötyyn ryhtymisen jopa laajemmin kuin esimerkiksi Ruotsissa, koska rajaavana tekijänä on perustekomuodossa vain vaatimus teon liittymisestä vaihdantaan. Suomessa sanotun velvoitteen täyttää ainoastaan rikoslain 32 luvun 1 §:ssä säädetty tietyistä omaisuusrikoksista saatuun hyötyyn kytkeytyvä kätkemisrikossäännös.

Kansainvälisessä oikeudessa sopimusten tulkinnassa noudatettujen periaatteiden mukaan kansainvälisiä sopimuksia on tulkittava niiden sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti vilpittömässä mielessä. Jos sopimuksessa oleva turvalauseke mahdollistaa kansallisen harkintavallan käytön, velvoite on kuitenkin toteutettava siinä laajuudessa kuin se kansallisesti on mahdollista. Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa oleva velvoite kriminalisoida tahallinen rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen tulisi käsitykseni mukaan toteut-

---

626 Miebach – Sander 2003 s. 1355.

627 Suendorf 2001 s. 261, joka toteaa, että tämä on lainsäätäjän nimenomainen tietoinen ratkaisu.

628 Mm. Vogel 1997 s. 355–356 katsoo rajoittamisen voivan tapahtua sosiaaliadekvanssin, objektiivisen syyksilukemisen taikka sallitun riskin käsitteiden avulla.

629 Miebach – Sander 2003 s. 1355.

taa myös Suomessa siinä laajuudessa kuin se laillisuusperiaatetta rikkomatta on mahdollista.

Kun vastaava menettely on jo rangaistava rikoslain 32 luvun 1 §:n kätkemisrikoksena ilman rajoitussäännöstä, laillisuusperiaatteen ei sinänsä voida katsoa estävän tahallisen rikoshyötyyn ryhtymisen säätämistä rangaistavaksi. Laillisuusperiaatteen näkökulmasta ongelmallista saattaa kuitenkin olla rahanpesun rajoittamaton esirikosten ala. Jos rangaistavuuden alaa rajoittaa vain tekijältä edellytetty tietoisuus teon kohteen alkuperästä, rangaistussäännöksen soveltamisalassa ovat laajasti monet talouselämän tavanomaiset vaihdantasuhteet.

Laillisuusperiaatteen keskeisintä sisältöä on vaatimus rikoksena rangaistavan menettelyn ennakoitavuudesta siten, että potentiaalinen rikoksentekijä voi pidättäytyä tunnusmerkistön täyttävästä menettelystä. Pelkkä rikoksella saatuun omaisuuteen ryhtyminen jättää rangaistavan menettelyn alan hyvin laajaksi. Toisaalta voidaan väittää, ettei kategorinen rikoshyötyyn ryhtymisen kielto sinänsä ole laillisuusperiaatteen epätäsmällisyyskiellon vastainen. Ennakoitavuus saattaa olla ongelmallinen enemmänkin menettelyn subjektiivisen syyksiluettavuuden ja toisintoimimisen mahdollisuuden kannalta.[630] Periaatteessa tunnusmerkistön täyttävän menettelyn välttäminen voisi olla eräissä käytännön tilanteissa varsin vaikeaa.

Estettä ei liene sille, että Suomessa tahallinen rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen säädettäisiin rangaistaviksi rajaamalla säännöksen soveltamisalasta käypään hintaan tapahtuvat tavanomaiset liiketoimet, joilla ei ole tarkoituksena edistää rikoksentekijän mahdollisuuksia käyttää rikoshyötyä hyväkseen. Wienin ja Strasbourgin sopimusten perusteella tällainen rajaus lienee Ruotsin ja Englannin esimerkin mukaisesti mahdollinen. Rahanpesudirektiivissä tai yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa ei vastaavaa mahdollisuutta nimenomaisesti ole annettu, mutta molempien tarkoitusta voitaneen tulkita siten, että rangaistavuuden ydinalueen ulkopuolelle jäävät tekomuodot, joissa tekijän tahallisuus ei ulotu rikoshyödyn alkuperän salaamiseen tai rikoksentekijän auttamiseen, voidaan rajata rangaistavuuden ulkopuolelle.[631]

Mahdollista olisi myös Saksan esimerkin mukaisesti rajoittaa tahallisen rikoshyödyn hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen erittäin laajaa soveltamisalaa mahdollistamalla luovutusketjun katkeaminen laillisen saannon perusteella. Tällaisen rajoituksen vaikutus voisi kuitenkin jäädä varsin vähäiseksi, koska rahanpesua koskevassa rangaistussäännöksessä ilmaistut eri tekotavat

---

630 Toisintoimimisen mahdollisuudesta ks. esim. Jareborg 2001 s. 303–304, Tolvanen 1999 s. 395–402, Nuutila 1996 s. 528–540.

631 Ks. myös FATF, Finland 2007 s. 36, jossa suositellaan, että Suomi muuttaa rahanpesua koskevia rangaistussäännöksiä vastaamaan Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(c) ja Palermon sopimuksen artiklassa 6(1)(b)(i) olevia vaatimuksia, jotka edellyttävät tahallisen rikoshyödyn hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen kriminalisoimista. Selvityksen mukaan Suomen lainsäädännön perusperiaatteet eivät estä ko. kriminalisointia.

ovat siten päällekkäisiä, että yhtä tekotapaa koskeva rangaistavuuden rajoitusedellytys ei välttämättä merkitse yksittäistapauksessa tarkasteltavana olevan menettelyn sallittuisuutta. Lisäksi rajoitus saattaisi aiheuttaa runsaasti todisteluun liittyviä ongelmia.

V
Yrityksestä salahankkeeseen – rahanpesun rangaistavuuden laajentuminen

1 Kansainvälisten sopimusten salahanke-määritelmät

Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(c)(iv) velvoitetaan säätämään rangaistavaksi kunkin sopimusvaltion perustuslain perusperiaatteiden ja oikeusjärjestyksen peruskäsitteiden sallimissa rajoissa avunanto ja yllytys rahanpesun tekemiseen, rahanpesun yritys ja sitä koskevaan salahankkeeseen osallistuminen. Velvoite on saanut vaikutteita sekä common law -järjestelmään kuuluvista epäitsenäisistä rikoksista (inchoate offences)[632] että mannermaisiin järjestelmiin kuuluvista osallisuusopeista.

Wienin sopimuksen määritelmä kattaa Suomen rikosoikeuden tuntemat varsinaiset osallisuusmuodot sekä yrityksen. Lisäksi artiklan soveltamisalaan kuuluvat common law'n conspiracy-muotoiset epäitsenäiset teot, joissa rangaistusvastuu syntyy jo teon valmistelua edeltävällä rikoksen tekemisestä sopimisella.[633] Salahanke-käsitteen tulkinta ei kuitenkaan ole sidottu sen vallitsevaan sisältöön common law -maissa silloin, kun salahanke säädetään rangaistavaksi sellaisen valtion rikoslaissa, jonka oikeusjärjestykseen se ei perinteisesti kuulu. Johtoa tulkintasuosituksille voidaan luonnollisesti hakea myös common law -järjestelmistä. Salahankkeesta poiketen rikoksen yritys sen sijaan on säädetty yleisesti rangaistavaksi sekä common law- että mannermaisissa oikeusjärjestyksissä.

> Salahankkeella on pitkät perinteet common law -järjestelmässä. Ensimmäisen salahanketta koskevan lain sääti Englannin kuningas Edward I jo 1200-luvun lopulla. Tuolloin tarkoitus oli lähinnä korjata joitakin rikosprosessuaalisia puutteita, jotka liittyivät väärin perustein nostettuihin syytteisiin ja valituksiin sekä oikeudenkäynnin väärinkäyttöön. Vasta 1600-luvun alussa salahankkeesta tuli common law -järjestelmässä rikos ja 1900-luvulla siitä kehittyi varsinkin Yhdysvalloissa tehokas keino taistelussa järjestäytynyttä rikollisuutta ja monimutkaisia liike-elämään sekä politiikkaan liittyviä väärinkäytöksiä vastaan.[634]
>
> Common law -maissa tunnetaan sekä vanha common law'n conspiracy-käsite että kirjoitettuun lakiin perustuva salahanke (statutory conspiracy). Englannissa salahanke sisältää vanhan common law -käsitteen elementit;

---

632 Ks. tästä käsitteestä lähemmin Englannin osalta Ashworth 2006 s. 444–455 ja Ormerod 2005 s. 349–426. Epäitsenäisinä rikoksina pidetään yrityksen lisäksi yllytystä ja conspiracy-tekoa.

633 Wienin sopimusta vastaava osallisuutta ja salahanketta koskeva määräys on myös Strasbourgin sopimuksen artiklassa 6(1)(d), Palermon sopimuksen artiklassa 6(1)(b)(ii) ja Varsovan sopimuksen artiklassa 9(1)(d).

634 Ks. conspiracy-käsitteen historiallisesta kehityksestä lähemmin Grace 2001–2002 s. 441, LaFave – Scott 1986 s. 60–62 ja Harvard 1958–1959 s. 922–923.

conspiracy to defraud ja conspiracy to corrupt public morals. Common law´ssa tunnetaan tämän lisäksi myös kolme muuta salahankemuotoa: to effect a public mischief, to commit a tort, to commit a crime.[635] Rikoksena salahanke on kahden tai useamman henkilön sopimus rikoksen tekemisestä tulevaisuudessa. Salahankkeen rangaistavuuden perusteena on rikosten ennaltaehkäisy, joka mahdollistuu, kun lainkäyttöviranomaiset voivat puuttua menettelyyn jo ennen rikoksen tapahtumista. Lisäksi salahankkeen kriminalisoinnilla halutaan ehkäistä rikollisryhmien toimintaa.[636] Salahankkeeseen osallistuneiden menettelyn moitittavuuden on katsottu vastaavan rangaistusarvoltaan täytettyä tekoa. Tekijöitä ei kuitenkaan rangaista pelkistä pahoista ajatuksista, vaan syyttäjän on näytettävä heidän olleen valmiita myös rikkomaan lakia.[637] Salahankkeeseen osalliset vastaavat rikosoikeudellisesti sekä täytetystä teosta että salahankkeesta, vaikka heidän osallisuutensa täytettyyn tekoon olisi erilainen.

Yhdysvalloissa salahankkeesta säädetään liittovaltiorikoksena (18 USC 371): it is a crime for two or more people to conspire to defraud the government. Yhdysvalloissa rikollisesta salahankkeesta on tuomittu esimerkiksi Caymansaarilla toimiva pankki, joka oli sopinut amerikkalaisten huumausainekauppiaiden kanssa näiden varojen pesemisestä.[638] Australiassakaan rikosvastuu salahankkeesta ei edellytä sen kohteena olevan teon toteutumista. Jos päärikoksen tunnusmerkistö täyttyy, tekijät voidaan tuomita molemmista teoista. Oikeuskirjallisuudessa ja virallisohjeissa tähän mahdollisuuteen suhtaudutaan kuitenkin varauksellisesti.[639] Kanadassa tunnetaan enää vain lakiin kirjoitettu ja rikoksen tekemiseen tähtäävä salaliitto. Salahankkeen tunnusmerkistö täyttyy, kun kaksi tai useampi tekee sopimuksen, jonka sisältämä tavoite on laissa kielletty. Jos joku menettelee yksin samalla tavoin, teko ei täytä edes yrityksen tunnusmerkkejä.[640]

Varsinkin mannermaisissa oikeusjärjestelmissä salahankkeen kriminalisoimiseen on suhtauduttu pidättyvästi. Suomessa ja Ruotsissa rahanpesun yritys ja salahanke rahanpesun tekemiseksi kriminalisoitiin vasta ns. yhteisöpetossopimukseen liittyvän toisen pöytäkirjan perusteella.[641] Pöytäkirjan velvoitetta säätää rahanpesu rangaistavaksi rahanpesudirektiivissä edellytetyin tavoin pidettiin sitovampana kuin itse direktiivissä asetettua vastaavaa velvoitetta siitäkin huolimatta, että rahanpesudirektiivi ei anna jäsenvaltioille oikeusjärjestyksen

635 Ashworth 2006 s. 455–464 ja Molan – Bloy – Lanser 2003 s. 152–170.

636 Dine – Gobert – Wilson 2006 s. 554–585.

637 Ks. lähemmin conspiracy-käsitteestä voimassa olevassa Englannin oikeudessa esim. Dine – Gobert – Wilson 2006 s. 554–585 ja Ormerod 2005 s. 360–392.

638 United States v. Inco Bank Trust Corp., 845 F.2d 919 (11th Cir.1988). Ks. myös Fletcher 1998 s. 191–192.

639 Ks. myös Whitney – Flynn – Moyle 2000 s. 547–580.

640 Stuart 1987 s. 562–590.

641 Yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja artikla 1(e) ja artikla 2. Toisen pöytäkirjan ei kuitenkaan Suomessa katsottu velvoittavan säätämään rangaistavaksi niin ikään direktiivin 91/308/EY artiklassa 1 olevaan rahanpesun määritelmään kuuluvaa rikoshyödyn tahallista hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä yhteisöpetosten yhteydessä.

perusperiaatteisiin tai -käsitteisiin liittyvää harkintavaltaa ja sen tavoitteiden täyttäminen edellyttää rahanpesun kriminalisointia.[642]

642 Ensimmäinen rahanpesudirektiivi 91/308/ETY artikla 1, toinen rahanpesudirektiivi 2001/97/EY artikla 1(C) ja kolmas rahanpesudirektiivi 2005/60/EY artikla 1(2)(d).

2 Kansainvälisesti laajentuva rahanpesun rangaistavuuden ala

Rahanpesun rangaistavuuden alan ulottaminen yrityksen, avunannon ja yllytyksen kriminalisoimiseen ei näyttäisi olevan kansallisesti ongelmallista. Englannin rahanpesua koskevat rangaistussäännökset täyttävät kaikki sopimusvelvoitteet.[643] Vaikka Ruotsissa ei alun perin pidetty tarkoituksenmukaisena kriminalisoida rahanpesun yritystä, avunantoa tai stämpling-käsitteen alaan kuuluvaa salahanketta, yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan velvoitteiden täyttämiseksi ne säädettiin rangaistaviksi vuonna 2002. Suomessa vastaava rahanpesun rangaistavuuden alan laajennus tuli voimaan 1.4.2003.

Ruotsissa katsottiin ennen vuotta 2002, ettei ollut syytä kriminalisoida yritystä, avunantoa tai salahanketta rahanpesun yhteydessä, koska ne eivät olleet rangaistavia kätkemisrikoksissakaan. Tähän ratkaisuun vaikutti se, että Ruotsissa rahanpesua koskevat rangaistussäännökset ovat toissijaisia ja kätkemisrikossäännöksiä sovelletaan ensisijaisesti tekoihin, jotka täyttävät myös rahanpesun tunnusmerkistön. Kun osa rahanpesuteoista tuli rangaistaviksi kätkemisrikoksina, ei katsottu olevan perusteita laajentaa molempien tai vain toisen niistä rangaistavuutta laajemmalle kuin Ruotsin rikosoikeudessa yleisesti noudatettujen periaatteiden mukaan oli tarpeellista.[644] Yleensä yritysasteisten ja sitä varhaisemmassa vaiheessa täyttyvien tekojen rangaistavuutta pidettiin perusteltuna tilanteissa, joissa voitiin arvioida teon usein täyttyvän yritysasteisena tai sitä voitiin pitää huomattavaa vaaraa sisältävänä tai erityisen törkeänä rikoksena.[645]

Kätkemisrikosten osalta Ruotsin lain esitöissä katsottiin ennen vuotta 2002 samoin kuin Suomessakin, ettei yrityksen rangaistavuudelle ollut tarvetta sen vuoksi, että teko täyttyy hyvin varhaisessa vaiheessa. Tällöin menettely yleensä toteuttaa täytetyn teon, jos sen rankaiseminen yleensä on perusteltua. Kätkemisrikosten täyttymisajankohta voi Ruotsissa kuitenkin olla vieläkin varhaisempi kuin Suomen rahanpesutunnusmerkistössä. Esimerkiksi saatavan kätke-

643 The Proceeds of Crime Act (2002) § 340(11)(b) ja (c).

644 Prop. 1998/99:19 s. 33–34. SOU 1996:185 s. 302 esitettiin, että erillinen stämpling-säännös kumottaisiin ja että yleinen valmistelusäännös kattaisi myös sen soveltamisalan.

645 Ks. yrityksen rangaistavuudesta Ruotsin rikosoikeudessa Jareborg 2001 s. 377–389. Mm. SOU 1996:185 s.251–253 todetaan ruotsalainen tulkinta yritysvastuusta perinteisesti melko rajoittavaksi. Ks. Wennberg 1985 s. 339–346, jonka mukaan yrityksen rangaistavuuden tulisi olla pääsääntö, josta voidaan poiketa neljässä eri tapauksessa: tuottamuksellisissa rikoksissa; varsinaisissa laiminlyöntirikoksissa; teoissa, joissa täytäntöönpanon aloittaminen johtaa lähes heti täytettyyn tekoon ja tunnusmerkistöissä, jotka ovat hyvin epämääräisesti yksilöityjä, kuten huomattavan haitan aiheuttaminen ympäristölle.

minen täyttyy jo siinä vaiheessa, kun tekijä vaatii rikoksella syntynyttä saatavaa.[646]

Kun salahanke rahanpesun tekemiseksi vuonna 2002 kriminalisoitiin Ruotsissa, sen esirikosten alaa ei rajoitettu yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan vähimmäisedellytyksiin kuten Suomessa. Ruotsissa tällaisen rajoittamisen katsottiin johtavan tapausten erilaiseen käsittelyyn, mitä oli esitöissä todettu olevan vaikea perustella asiallisilla syillä.[647] Ruotsissa toteutettua lainsäädäntöratkaisua voidaan pitää johdonmukaisempana kuin Suomessa valittua rajausta. Ruotsissa katsottiin kuitenkin, että kansallisesti salahankkeen kriminalisointi voidaan rajoittaa pelkästään rahanpesun törkeään tekomuotoon, vaikka yhteisöpetossopimuksen sanamuodon mukaan tämä ei näyttäisi olevan mahdollista. Sanamuodon mukaisen tulkinnan epäiltiin johtavan perusteettoman laajaan soveltamisalaan, kun se ulottaisi salahankkeen rangaistavuuden myös rahanpesurikkomukseen. Lisäksi salahanke ja valmistelu on Ruotsissa muutoinkin säädetty rangaistavaksi vain törkeiden rikosten yhteydessä, koska tässä vaiheessa teko ei vielä aiheuta yhtä merkittävää vaaraa tai vahinkoa kuin täytetty teko tai yritys.[648]

Ruotsissa BrB 23:2 on yleinen valmistelu- ja stämpling-säännös, joka edellyttää, että nämä epäitsenäiset tekomuodot on myös erikseen säädetty rangaistaviksi. Säännös kattaa ryhtymisen tiettyihin rikoksen tekemiseen soveltuviin välineisiin (befattning med hjälpmedel) sekä maksun suorittamisen tai vastaanottamisen rikoksen tekemisestä (befattning med förlag och vederlag). Stämpling käsittää yhdessä rikoksen tekemisestä päättämisen, tarjoutumisen rikoksen tekemiseen ja yritetyn yllytyksen. Valmistelu ja stämpling ovat rangaistavia esimerkiksi silloin, kun ne liittyvät murhaan, tappoon, törkeään pahoinpitelyyn, joukkotuhontaan ja lievää törkeämpään huumausainerikokseen.[649]

Ruotsissa katsottiin Suomesta poiketen, että oli tarkoituksenmukaista samalla säätää rangaistavaksi myös rahanpesun valmistelu, vaikka yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa ei sitä edellytetäkään. Tätä perusteltiin salahankkeen ja valmistelun läheisellä yhteydellä sekä sillä, että ainoastaan salahankkeena rangaistava teko voisi johtaa riittämättömään rangaistusseuraamukseen.[650] Lainvalmisteluasiakirjojen ja toteutetun lainsäädäntöratkaisun perusteella ruotsalainen lähestymistapa rahanpesun rangaistavaksi säätämiseen on

---

646 Prop 2000/01:133 s. 16.

647 Prop 2000/01:133 s. 16.

648 SOU 1996:185 s. 267, Prop 2000/01:133 s. 19.

649 Kriminalisointi on katsottu tarpeelliseksi teoissa, jotka huomioon ottaen vaara rikoksen täyttymisestä ovat luonteeltaan yhteiskunnalle vaarallisia, ks. SOU 1996:185 s. 268 ja laajemmin s. 267–310. Sääntelyn historiasta Leijonhufvud – Wennberg 2005 s. 101–113 ja Jareborg 2001 s. 389–397.

650 Prop 2000/01:133 s. 13–16. Ks. myös valmistelukriminalisointien eroista ja kehityksestä Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa Nuotio 2007a s. 127–152 ja Sehlström 2006 s. 520–546.

ongelmattomampi kuin suomalainen, jossa näytettäisiin pyrittävän lähinnä välttämään rahanpesun kriminalisoinnin laajentamista. Kansainvälisten velvoitteiden ehdottomien vähimmäisvaatimusten täyttämisestä ei välttämättä synny johdonmukaista kansallista lainsäädäntöä.

Saksassa salahankkeesta on StGB 30 §:ssä yleissäännös. Säännöksen 1 momentti säätää rangaistavaksi erityisen vaaralliset valmistelumuodot: salahankkeen, yritetyn yllytyksen, rikoksen tekemiseen tarjoutumisen ja tällaisen tarjouksen hyväksymisen. Nämä ovat yleisesti rangaistavia Verbrechen-asteisissa rikoksissa. StGB 12 §:n mukaan Verbrechen-rikoksia ovat teot, joiden vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta.

> Salahankkeen kriminalisointi perustuu Saksassa historiallisesti murhaa koskeviin erityissäännöksiin. Vuoden 1794 Preusssin maanlaissa oli jo yleissäännöskin, mutta 1800-luvulla tämä jäi pois. Uudelleen yleissäännös otettiin StGB 49a §:ään vuonna 1876 vastauksena huomiota herättäneeseen yksittäistapaukseen, kun paljastui, että belgialainen seppä Dushesne oli tarjoutunut murhaamaan kansleri Bismarckin 60 000 frangin palkkiosta. Säännös oli tähän taustaansa nähden kuitenkin sangen yleinen ja avoin, mikä samoin kuin esitettyjen perusteiden yleisluonteisuus (valtiovallan arvovalta, kansalaisten oikeudentunto, yleinen turvallisuus ja järjestys) aiheutti jo tuolloin kritiikkiä.[651]

StGB 30 §:n soveltaminen Saksassa on ollut varsin vähäistä ja on pääosin keskittynyt vain yritettyyn yllytykseen. Tästä syystä sen soveltuvuudesta rahanpesuun ei ole juurikaan käytäntöä. Rahanpesutapauksissa, joissa tekoon osallistuu vähintään kolme henkilöä, sovelletaan käytännössä useimmissa tapauksissa salahankesäännöksen sijasta StGB 129 §:n rangaistussäännöstä koskien rikollisjärjestöön osallistumista.[652]

Saksassa myös rahanpesun yritys on säädetty rangaistavaksi, mutta sen valmistelu ei. Vaikka yritystekomuodon soveltamiseen ei ilmeisesti käytännössä ole merkittävää tarvetta, sen rajanveto rankaisemattomaan valmisteluun saattaa muodostua yksittäistapauksissa haastavaksi ja tulkinnanvaraiseksi.

Common law -oikeusjärjestelmissä salahankkeen rikosoikeudellisella rangaistavuudella on vakiintuneet perinteet. Englannin oikeus tuntee sekä lakiin kirjatun että common law -salahankkeen. Tässä vertailuaineistona käytetään ns. statutory conspiracy -rikosta koskevaa oikeuskirjallisuutta.

Yhdysvalloissa salahankesäännöksiä on useita, mm. nk. RICO-laissa 18 US § 1962(d)(2000), huumerikoksia koskevassa 21 US § 963(1999) ja hallitukseen kohdistuvia petoksellisia vaatimuksia koskevassa 18 US § 286 (2000). Tässä jaksossa vertailuaineistona on kuitenkin ns. liittovaltiosalahanketta koskeva 18

651 Fieber 2001 s. 47–51.
652 Herzog 2005 s. 125.

US § 371, jossa rikoksen määrittely on lavea: ”conspire to commit any offence against the United States or to defraud the United States”.

Seuraavassa on tarkoituksena arvioida sitä, miten törkeän rahanpesun tekemiseksi sovitun salahankkeen tunnusmerkistöä tulisi soveltaa. Salahanketta käsitellään myös yleisemmin, koska rikoslain yleiset opit eivät Suomessa tunne salahanketta, eikä oikeuskirjallisuudessa ole sitä juurikaan käsitelty. Salahankkeen määritelmän arviointiin on tämän vuoksi haettu johtoa ulkomaisesta salahankesääntelystä.

3 Täytetty teko ja yritys

3.1 TÄYTETYN TEON JA YRITYKSEN RAJANVETO

Salahankerikokset paikallistuvat aikaan ennen rikoksen täytäntöönpanotoimien aloittamista. Niiden soveltamisalan ulommaisena rajana voidaan pitää rankaisematonta ”pahaa ajatusta”. Salahankerikoksen rangaistavuuden alan määrittelemiseksi suhteessa yritykseen on tarpeen lyhyesti käsitellä myös rajanvetoa täytetyn teon ja yrityksen välillä.

Täytetyn teon säätämisellä rangaistavaksi pyritään suojaamaan tiettyjä merkityksellisiä oikeushyviä. Tärkeimpinä niistä on pidetty arvoja, jotka suoraan tai epäsuorasti hyödyttävät yksilön vapauspiiriä.[653] Yrityksen rangaistavuudelle on vaikeampi antaa selkeää perustetta, koska oikeuden loukkausta ei ole vielä tapahtunut.[654] Sen voidaan kuitenkin katsoa kiinnittyvän yleispreventioon ja siten täytetyn rikoksen suojeluobjektiin.[655] Yritysopin on sanottu myös ilmaisevan protestanttista etiikkaa, joka paheksuu pahoja ajatuksia jopa yhtä paljon kuin tekoja.[656] Saksassa on korostettu sitä, että yritys ilmentää tekijässään syyllisyyttä samalla tavalla kuin täytetty teko. Myös Englannissa rikoksen yritystä pidetään moraalisesti yhtä moitittavana kuin täytettyä tekoa silloin, kun teon epäonnistuminen ei johdu tekijän omasta valinnasta, vaan ulkopuolisista syistä. Rikoslain ei tämän vuoksi tulisi painottaa seurauksen syntymistä tekijän syyllisyyden kustannuksella. Englannissa korostetaan myös yrityksen kriminalisoinnin rikostorjunnallista merkitystä.[657] Pohjoismaissa yrityksen rangaistavuutta

---

653 Frände 2005 s. 251–252, Tolvanen 2005 s. 146–156, Nuutila 1997 s. 329, Lappi-Seppälä 1987 s. 128–130.

654 Ks. yrityksen rangaistavuuden oikeutukseen liittyvistä subjektiivisista ja objektiivisista teorioista Frände 2005 s. 249–252 ja Nuutila 1997 s. 323–324 sekä vanhemmassa suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa Salovaara 1948 s. 101–145. Ks. Saksan osalta Roxin 2003 s. 335–347.

655 Ks. rikosoikeuden tehtävistä ja yleispreventiosta Vuorenpää 2007 s. 18–27, Frände 2005 s. 19–30, Tolvanen 1999 s. 54–153, Jääskeläinen 1997 s. 90–142, Nuutila 1997 s. 29–38 ja Lappi-Seppälä 1987 s. 125–138 ja 196–207.

656 Jareborg 2001 s. 381, jonka mukaan kaikki yrityskriminalisoinnit ovat kompromissi tarkoitusetiikan (sinnelagsetik) ja seurausetiikan (handlingsetik) välillä. Jareborg katsoo lisäksi, että yritysoppi tulisi korvata vaarantamisrikoksilla. Ks. oikeusvertailevasti yrityksen rangaistavuuden moraalifilosofisista ja kriminaalipoliittisista perusteista Wennberg 1985 s. 108–127. Ks. myös Asp 2005 s. 92–138 epäitsenäisten valmistelutyyppisten rikosten (osjälvständiga förfältsdelikt) rangaistavuuden rajoista.

657 Ks. lähemmin Ashworth 2006 s. 445–447, Ormerod 2005 s. 399–400, ja Duff 1996 mm. s. 133–134.

on perusteltu sen oikeudellisesti suojatuille eduille aiheuttamalla vaaralla, koska rikos jää usein yritykseksi hyvin sattumanvaraisten seikkojen vuoksi.[658]

Teko katsotaan täyttyneeksi, kun kaikki sen täytäntöönpanoon tarvittavat toimet on suoritettu loppuun tai tunnusmerkistön edellyttämä seuraus on syntynyt. Teko täyttyy näin ollen eri tunnusmerkistöissä eriaikaisesti. Teon täyttymisajankohta voi erota myös eri tekotapojen välillä saman tunnusmerkistön sisällä. Esimerkiksi rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy ajallisesti eri tavoin rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa.

Jos tahallinen teko epäonnistuu, kyseessä saattaa olla sen erikseen rangaistavaksi säädetty yritys.

Teko on seurausrikoksissa edennyt rikoksen yritykseksi rikoslain 5 luvun 1 §:ssä (515/2003) tarkoitetuin tavoin, kun tekijä on tahallaan aloittanut rikoksen tunnusmerkistön mukaiset toimet ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä.[659] Tekorikoksissa rajanveto täytetyn teon ja yrityksen välillä perustuu tahallisuusarvion lisäksi teon täyttymisen ja yrityksen alkupisteen määrittelyyn. Jos ne ovat hyvin lähellä toisiaan, yritykselle ei juuri jää soveltamisalaa.[660]

Yrityksen täytäntöönpano alkaa, kun vähintään yksi sen tunnusmerkistöön kuuluva täytäntöönpanotoimi on tehty.[661] Seurausrikoksissa yritysteolla aiheutetulta vaaralta edellytetään, että se on saanut aikaan konkreettisen vaaran seurauksen syntymisestä. Riittävänä on pidetty, että yrityksen seurauksena on syntynyt objektiivisesti ajatellen varteenotettava mahdollisuus seurauksen aiheutumisesta ja tekijä on tekohetkellä pitänyt seurauksen syntymistä vähintäänkin varsin todennäköisenä.[662]

---

658 Näin Nuutila 1997 s. 324.

659 Wahlberg 2003 s. 55, 160 ja 187–189, joka toteaa, että täytetyn teon ja yrityksen välillä on ollut selvä ero jo Nehrmanista lähtien. Ehrström puolestaan katsoi jo 1800-luvun lopulla, että rangaistusvastuuta ei tule tekijälle asettaa rikoksen valmistelusta, koska rikoksen tekeminen ei tuolloin vielä ollut alkanut. Ks. yrityksen ja täytetyn teon rajasta ja vaaraedellytyksestä Tapani – Tolvanen 2004 s. 82–84, Nuutila 1997 s. 327–333 ja Ruotsissa Wennberg 1985 erit. s. 128–146.

660 Frände 2005 s. 255–256. Ks. myös yrityksen alkupisteen määrittelemisestä, Jareborg 2001 s. 381–385.

661 Frände 2005 s. 256, joka katsoo, että yrityksen alkupiste on seurausrikoksissa saavutettu, kun tahallisuus-, täytäntöönpano- ja vaaravaatimus täyttyvät yhtä aikaa. Näin myös Nuutila 1997 s. 327.

662 Ks. yleisesti yrityksestä Suomen rikosoikeudessa HE 44/2002 vp s. 132–145, Frände 2005 s. 249–266, Tapani – Tolvanen 2004 s. 82–86, Koskinen 2002 s. 116–120 ja Nuutila 1997 s. 323–337. Ks. konkreettisen vaaran käsitteestä mm. Frände 2005 s. 84–89, joka määrittelee varteenotettavan mahdollisuuden vaarantamisen asteeksi, jossa todennäköisyys seurauksen syntymisestä on korkeampi kuin ”mahdollisuutta ei voida poissulkea”, mutta kuitenkin selvästi alle 50 %:n todennäköisyys on riittävä. Nuotion 1998 s. 373 mukaan melko alhainenkin todennäköisyys voi olla riittävä ja Nuutila 1997 s. 330 määrittelee vaaran alarajaksi kohdan, josta satunnaisuuden ala alkaa. Vaaran varteenotettavuutta arvioitaessa otetaan huomioon tekijällä oleva tapahtumien hallinta, seurauksen syntymisen todennäköisyyden aste ja mahdollisen vahinkoseuraamuksen vakavuus. Mitä vakavampi seuraus on mahdollinen, sitä matalampaa todennäköisyyden astetta edellytetään. Ks. myös vaarantamisrikoksista Heinonen – Koskinen 2002 s. 127–130, Nuotio 1998 s. 352–362 ja Frände 1994 s. 847–866 sekä vaarateorian kehityksestä rikosoikeudessa Salovaara 1948 s. 145–162, Frände 1994a s. 9–103 ja Nuotio 1998 s. 436–440.

Yritys voi kuitenkin olla käsillä, vaikka teolla ei olisikaan jälkikäteen arvioituna aiheutettu huomioon otettavaa vaaraa rikoksen täyttymisestä, jos vaara on objektiivisen arvion mukaan vältetty vain satunnaisista syistä. Nuutilan mukaan kelvottomasta yrityksestä on kyse, jos on selvää, ettei rikos olisi voinut tulla täytetyksi tai täyttyminen olisi ollut erittäin epätodennäköistä, jolloin vaaraa tarkoittava ehto jää täyttymättä.[663] Frände katsoo yleistävästi, että vaaran syntymättä jääminen ei johdu satunnaisista syistä, jos vaara seurauksen ilmenemisestä sulkeutuu pois luonnontieteellisen mahdottomuuden takia.[664] Satunnaisten syiden käsite rajoittaa näin ollen myös kelvottoman yrityksen soveltamisalaa.[665]

Ennen yrityksen alkupistettä ja rikoksen täytäntöönpanotoimien aloittamista suoritetuissa teon täyttymiseen tähtäävissä toimissa on yleisten oppien kannalta kyse rikoksen valmistelusta. Kun yrityksessä on tarkoitus toteuttaa vielä täyttymätön osa teosta, tämän toteuttamistarkoituksen tulee olla varsin välitön.[666] Tästä syystä saattaa olla kriminaalipoliittisesti tarpeellista tietyissä tapauksissa rangaista yrityksen ulkopuolelle jäävä erityisen vaarallinen, mutta ajallisesti päärikoksen täyttymisestä etäinen menettely valmisteluna tai salahankkeena.

---

663 Nuutila 1997 s. 329–331.

664 Frände 2005 s. 261.

665 Ks. kelvottomasta yrityksestä ja satunnaisten syiden merkityksestä käyty keskustelu Suomessa Tapani 2006 s. 365–372 ja 2006a s. 527–531. Tapani suhtautuu kriittisesti veropetoksen tunnusmerkistöön liittyen satunnaisten syiden kriteeriin tilanteessa, jossa verottajalla on väärät tiedot sisältävän veroilmoituksen saapuessa vertailutietoina hallussaan oikeat tiedot verotuksen perusteeksi. Frände 2005 s. 264–265 katsoo Lehtoseen viitaten, että tehokas katuminen ja yrityksestä luopuminen ovat mahdollisia veropetoksessa, mutta ei useimmissa muissa integroiduissa yrityskriminalisoinneissa. Lehtosen esittämä suositus tehokkaan katumisen tulkinnasta veropetoksen tunnusmerkistössä on vakiintuneesti oikeuskäytännössä hyväksytty. Se perustuu Forsmanin ja Grotenfeltin omaksumaan objektiivisen arvosteluperusteen hyväksymiseen, jossa tekijän teosta luopumismotiivin sijasta merkitystä annetaan rankaisemattomuuden kriminaalipoliittisille hyödyille. Ks. Lehtonen 1986 s. 309–314 ja HE 44/2002 vp s. 137. Ks. myös yrityksen kelvollisuuden rajankäynnistä Frände 2005 s. 256–262 ja Lahti 1989 s. 1–11. Vrt. satunnaisten seikkojen käsitteestä vanhemmassa suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa Salovaara 1948 s. 157–159, jonka mukaan Suomen yritysopin vallitseva satunnaisia syitä koskeva määritelmä vastaa Ruotsin vuonna 1943 tehdyn yrityssäännösten uudistuksen sisältöä. Ks. satunnaisista seikoista (tillfälliga omständigheter) Ruotsin rikosoikeudessa Jareborg 2001 s. 386–389, Wennberg 1985 s. 226–231 ja SOU 1940:19 s. 49.

666 Frände 2005 s. 257 esittää esimerkkinä tapauksen, jossa A soittaa B:n ovikelloa veitsi iskuvalmiina. Oven avaakin C, joka ilmoittaa B:n olevan poissa, jolloin A poistuu paikalta. Wennbergin esimerkissä rikoksen tekemisen aikana vahdissa olevan henkilön tarkoituksena on ampua mahdollisesti paikalle ilmestyvä poliisi, jos se olisi tarpeellista. Wennberg 1985 s. 255. Kummassakaan tapauksessa kyseessä ei ole vielä henkirikoksen yritys.

3.2 RAHANPESUN YRITYS

Suomessa vakavien rikosten yritys on pääsääntöisesti säädetty rangaistavaksi.[667] Kansainvälisiä velvoitteita täytettäessä yrityksen rangaistavaksi säätämistä ei ole aina pidetty mahdollisena, vaikka mitään oikeusjärjestelmän perusteisiin liittyvää estettä sille ei olisikaan ollut. Rahanpesun yritys säädettiin rangaistavaksi vasta 1.4.2003 voimaan tulleella lailla, koska aikaisemmin Wienin sopimuksen rahanpesun yrityksen kriminalisoimista koskevien velvoitteiden oli katsottu toteutuvan Suomen rikosoikeudellisessa järjestelmässä riittävässä määrin.[668] Kun rahanpesurikoksen yritys säädettiin rangaistavaksi yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan vaatimusten täyttämiseksi, lainmuutosta koskevassa hallituksen esityksessä kuitenkin todettiin, että yritykselle ei jää paljonkaan soveltamisalaa.[669] Perusteena lienee siten ollut se, ettei yrityksen kriminalisoinnilla olisi ollut tosiasiallista merkitystä.

Suomessa rahanpesun yrityksen soveltamisala voi kiistatta eräissä tapauksissa olla kapea, koska tunnusmerkistön edellyttämät täytäntöönpanotoimet on mahdollista saattaa loppuun jo hyvin varhaisessa vaiheessa. 1.4.2003 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetyn tarkoitusta korostavan rahanpesurikoksen täyttyminen edellyttää tekijältä aktiivista toimintaa ja pestävään omaisuuteen ryhtymistä. Tunnusmerkistö täyttyy varsin varhaisessa vaiheessa, koska rikoksella saadun hyödyn vastaanottaminen, muuntaminen, käyttäminen, luovuttaminen, siirtäminen tai välittäminen tunnusmerkistön edellyttämässä tarkoituksessa riittää, vaikka peittäminen tai häivyttäminen ei onnistuisikaan.

Tekorikoksena rahanpesun yrityksen soveltamisala on varsin kapea, koska se kattaa vain ne toimet, joissa yrityksen alkupiste on jo saavutettu.[670] Teko voinee jäädä yritysasteelle lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa täytäntöönpanotoimet on aloitettu, mutta jonkin teknisen esteen takia ne eivät onnistu. Tällaisesta tilanteesta voisi olla kyse esimerkiksi silloin, kun varojen sähköinen siirtäminen pankkitililtä toiselle epäonnistuu järjestelmässä olevan häiriön takia. Alioikeus-

---

667 Suomessa noudatetuista yrityskriminalisoinneista poikkeavaa käytäntöä noudatetaan esimerkiksi Saksassa, jossa StGB:n yleisessä osassa (23 §) säädetään, että kaikki törkeimmät rikokset (Verbrechen) rangaistaan jo yritysasteella, vain lievemmät (Vergehen) edellyttävät nimenomaista rangaistussäännöstä.

668 HE 180/1992 vp s. 11. Lausuman tarkoitus hallituksen esityksessä jää epäselväksi, kun yrityksestä rankaiseminen on Suomessa mahdollista vain, jos se on rikosta koskevassa säännöksessä erikseen säädetty rangaistavaksi. Suomen perustuslaista tai oikeusjärjestelmän peruskäsitteistä ei myöskään liene johdettavissa perustetta jättää täyttämättä Wienin sopimuksen yritystä koskeva kriminalisointivelvoite.

669 HE 53/2002 vp s. 20 ja 35–36. Yrityksen soveltamisalaa ei myöskään rajattu vain yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa tarkoitettuihin rikoksiin, kuten salahankkeen osalta tehtiin.

670 Ks. lähemmin teko- ja seurausrikoksista esim. Heinonen – Koskinen 2002 s. 125–126 ja Nuutila 1997 s. 67–69.

käytännössä rahanpesun yrityksenä on pidetty myös sitä, jos pankkitilille tulleen rikoshyödyn nostaminen pankkikortilla estyy sille asetetun käyttörajoituksen takia.[671]

Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetussa rahanpesun tekomuodossa yritykselle saattaa jäädä enemmän soveltamisalaa riippumatta siitä, pidetäänkö sitä teko- vai seurausrikoksena. Teon täyttyminen edellyttää molemmissa tapauksissa rikoshyödyn ominaisuuksien peittymistä. Yrityksenä voi tulla arvioitavaksi esimerkiksi menettely, jossa veropetosta koskevassa oikeudenkäynnissä todistajana kuultava henkilö kertoo vastoin parempaa tietoaan, että vältetyksi väitetyn veron perusteena oleva salattu tulo on hänelle kuuluvaa varallisuutta. Jos vastaaja tästä kertomuksesta huolimatta tuomitaan veropetoksesta rangaistukseen, todistajan rahanpesuna arvioitava menettely jää yritykseksi. Todistaja on valheellisella kertomuksellaan yrittänyt avustaa vastaajaa peittämään verotuksen perusteeksi asetettavan tulon todellisen luonteen, jotta esirikoksella saatu verolain vastainen säästö jäisi vastaajalle. Vaikka todistajan kertomus kohdistuu veron perusteeseen, teolla yritetään peittää se, että puutteellisilla tai väärillä tiedoilla toimitetusta verotuksesta aiheutunut säästö on luonteeltaan rikoksen tuottamaa hyötyä. Lausumallaan todistaja on yrittänyt harhauttaa tuomioistuinta ja muita asianosaisia rikoshyödyn todellisesta luonteesta ja alkuperästä, samalla kun hän on syyllistynyt rikoslain 15 luvun 1 §:ssä (563/1998) rangaistavaksi säädettyyn perättömän lausuman antamiseen tuomioistuimessa.

Vastaavasti voisi tulla arvioitavaksi menettely, jossa nostetaan ulosottokanne, jonka kohteena on kantajan hallusta takavarikoitu omaisuus, joka kantajan tieten on peräisin toisen harjoittamassa liiketoiminnassa tehdyistä verorikoksista. Tosiasioihin perustumattoman kanteen nostamista voitaneen pitää yrityksenä harhauttaa tuomioistuinta ja kaikkia asianosaisia omaisuuden todellisesta omistajasta ja alkuperästä, joten vaara seuraustunnusmerkin täyttymisestä voisi olla käsillä.

671 Helsingin KO 19.1.2006 nro 06/566.

4 Salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi

4.1 SALAHANKKEEN KRIMINALISOINNIN PERUSTEET

Salahankkeen kriminalisoinnin perusteita on arvioitu varsin rajoitetusti pohjoismaisessa oikeuskirjallisuudessa. Sen rangaistavuuden tavoitteita voidaan kuitenkin verrata valmistelun kriminalisoinnin perusteisiin, koska tekotyypit ovat luonteeltaan varsin samankaltaisia. Valmistelukriminalisointeja on ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa käsitelty lähinnä niiden rangaistavuuden legitimoinnin kannalta sekä suhteessa itsenäisiin rikosoikeudellisiin vastuumuotoihin. Näistä näkökulmista valmistelukriminalisointeja ovat jaotelleet mm. Ruotsissa Asp, Norjassa Husabø, Englannissa Duff ja Yhdysvalloissa Husak.

> Asp on Husakiin tukeutuen painottanut epäitsenäisten osallisuusmuotojen (osjälvständiga förfältsdelikten) kriminalisoinnin perusteina intressiulottuvuutta sekä ko. tekojen ja päärikoksella aiheutettavan vahingon suhdetta kuvaavaa etäisyysulottuvuutta. Viimeksi mainitussa merkitystä annetaan kausaliteetille, vahingollisuudelle, syyllisyydelle, yleisille näkökohdille (medborgarsyn), näyttökysymyksille ja hyödylle.[672] Norjassa Husabø on jakanut valmistelurikokset muodollisiin ja materiaalisiin valmistelukriminalisointeihin. Muodollisella valmistelukriminalisoinnilla hän tarkoittaa yksittäisiä tunnusmerkistöjä, joissa nimenomaisesti säädetään toisen rikoksen valmistelu rangaistavaksi ja materiaalisilla valmistelurikoksilla kaikkia rikoksia, jotka tosiasiallisesti merkitsevät tai voivat merkitä toisen rikoksen valmistelua kuten teräaseen hallussapito yleisellä paikalla. Husabø jakaa muodollisen valmistelun vielä fyysiseen ja psyykkiseen valmisteluun, joissa fyysinen valmistelu edellyttää tosiasiallista toimintaa, kun psyykkiseen valmisteluun riittää sopiminen rikoksen tekemisestä.[673] Englannissa Duff käsittelee käsiteparia ”substantive and inchoate offences” siten, että aineellisissa teoissa tunnusmerkistö täyttyy vain, jos edellytetty seuraus syntyy ja teko on jo itsessään vahingollinen. ”Inchoate offences” on sen sijaan säädetty rangaistaviksi sen suhteen takia, joka niillä on johonkin aineelliseen tekoon tai vahinkoon (primary harm).[674] Yhdysvalloissa Husak jakaa rikokset ryhmiin ”consummate” ja ”nonconsummate” teot, joissa erottelukriteerinä on käytetty sitä, ”whether the proscribed conduct causes harm on each occasion in which it is performed”. Husak on kehitellyt keskustelun pohjaksi myös epäitsenäisiä rikoksia koskevia kriminalisointiperiaatteita.[675]

---

672 Asp 2005 s. 56–91.
673 Husabø 1999 s. 314–316.
674 Duff 1996 s. 128–129.
675 Husak 1995 s. 170–174.

Suomessa salahankkeen kriminalisointiin on suhtauduttu vieläkin pidättyvämmin kuin valmistelun rangaistavaksi säätämiseen. Molempiin on katsottu liittyvän vakavia oikeusturvariskejä ja näyttöongelmia.[676] Valmistelun kriminalisointi on yleisemminkin katsottu perustelluksi vain vakavimmissa ja vaarallisimmissa rikoksissa.[677] Suomessa tällaisia vakavia tekoja ovat esimerkiksi rikoslain 11 luvun 7 §:ssä (578/1995) tarkoitettu joukkotuhonnan valmistelu, rikoslain 37 luvun 4 §:ssä (369/2001) kuvattu rahanväärennyksen valmistelu ja rikoslain 50 luvun 3 §:ssä (1304/1993) oleva huumausainerikoksen valmistelu.

Valmisteluna on säädetty rangaistavaksi lähinnä rikoksen tekemisestä sopiminen tai vakavan rikoksen tekemiseen tarkoitetun tietyn esineen hallussapito.[678] Valmistelukriminalisointeihin on rinnastettu myös eräät subjektiivista enemmyyttä osoittavat teot, joissa kyse on valmisteluluonteisen teon tekemisestä tarkoituksin tehdä jokin toinen tahallinen teko. Tällaisina kriminalisointeina on pidetty maanpetoksellista yhteydenpitoa (RL 12:11), salahanketta vaarallisen sotilasrikoksen tekemiseksi (RL 45:24) ja huumausainerikoksen edistämistä (RL 50:4).[679] Viime vuosikymmenten aikana valmistelukriminalisointeja on ulotettu lähinnä sellaisiin tekoihin, joissa rangaistavuuden peruste liittyy rikostutkinnan tehokkuuden varmistamiseen. Tällöin myös rangaistavuuden ala tavallisesti laajenee huomattavasti, mitä on pidetty ongelmallisena.[680]

Salahankkeen kriminalisoinnin tavoitteet liittyvät erottamattomasti rikosoikeuden legitimoivaan yleispreventioon. Näiden tekomuotojen rangaistavuuden peruste kiinnittyy sellaisen käyttäytymisen vaarallisuuteen, joka lisää suojattavaan oikeushyvään kohdistuvaa vahinkoriskiä tai jonka tarkoituksena on aiheuttaa vahinkoa. Näistä syistä sanotuilla kriminalisoinneilla laajennetaan rangaistavuuden alan ajallista ulottuvuutta ennen varsinaisen oikeushyvää loukkaavan teon täyttymistä.[681] Samalla tehostetaan rikostorjunnallisia mahdollisuuksia puuttua vaaralliseen käyttäytymiseen jo ennen varsinaisen oikeuden loukkauksen tapahtumista tarvittaessa jopa pakkokeinoin.[682] Tämä on nähty tarpeelliseksi erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden kasvun myötä, koska tällaisen toiminnan väitetään aiheuttavan suurta vaaraa yhteiskunnalle.[683]

---

676 Ks. valmistelun osalta HE 44/2002 vp s. 132.

677 HE 44/2002 vp s. 132, Frände 2005 s. 251 ja Nuutila 1997 s. 338. Ks. Ruotsin osalta Asp 2005 s. 58–59, Jareborg 2001 s. 389–397 ja Leijonhufvud – Wennberg 2005 s. 101–108.

678 Frände 2005 s. 251.

679 HE 44/2002 vp s. 132.

680 Nuutila 1997 s. 338.

681 Näin myös Husabø 1999 s. 369, jonka mukaan kyse on siitä, kuinka legitiimiä ja tarpeellista on ulottaa valmistelukriminalisointi aikaan ennen yritystekoa.

682 Asp 2005 s. 24–27.

683 Husabø 1999 s. 370–371. Husabø viittaa myös yleispreventiolle aiheutuviin haittoihin, jos vakava rikos tulee ilmi valmisteluasteella, mutta siitä ei voida rangaista. Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa korostaa myös Englannissa Dine ym. 2006 s. 554–555.

Common law -järjestelmissä salahankkeen kriminalisoinnin tehtävänä on rikostorjunnallisten perusteiden lisäksi taistella sitä sosiaalista vaarallisuutta vastaan, jota useiden henkilöiden yhteisen toiminnan rikoksen tekemiseksi katsotaan ilmentävän.[684] Salahankkeen kriminalisoinnin yhtenä perusteena katsotaan Englannissa olevan sen merkittävän vaarallisuuden, jota ryhmärikollisuus edustaa verrattuna yksilörikollisuuteen. Ryhmän tekemänä on mahdollista toteuttaa kunnianhimoisempia, monimutkaisempia ja suunnitelmallisempia tekoja. Lisäksi tekojen toteutumisen todennäköisyys nousee, kun niitä on toteuttamassa useampi henkilö ja sosiaalinen paine saattaa estää salahankkeesta luopumisen, vaikka joku muutoin olisi siihen valmis.[685]

Rikosoikeudellisen vastuun alan laajentamista voidaan näin ollen puolustaa kriminaalipoliittisilla perusteilla. Samalla tulee kuitenkin varmistautua siitä, että rangaistavaksi säädettäviltä teoilta edellytetään myös objektiivista, ulkoisesti havaittavissa olevaa ilmenemismuotoa. Muutoin on vaarana, että siirrytään tekorikosoikeudesta tekijärikosoikeuteen; tekojen rankaisemisesta ajatusten rankaisemiseen.[686] Lisäksi tekijän tavoitteiden korostaminen arvioinnissa voi olla omiaan aiheuttamaan näyttöongelmia. Asp ja Roxin eivät kuitenkaan pidä tätä legaliteettiperiaatteen kannalta ongelmallisena, koska myös tavoitteisiin ja tahallisuuteen nojautuva tunnusmerkistö voidaan kirjoittaa riittävän täsmälliseksi.[687]

Yritysastetta aikaisempien tekojen kriminalisoinnissa on nähty olevan kysymys eräänlaisesta yritetyn osallisuuden rankaisemisesta.[688] Niissä tilanteissa, joissa ei ole kyse ainoastaan tekijän suorittamasta oman rikoksensa valmistelusta, osallisen tarkoituksena on edistää toisen rikollista tekoa.[689] Teko ei kuitenkaan eri syistä etene tunnusmerkistön täyttymiseen saakka. Osallisuudessa pääsäännön mukaan edellytetään pääteon etenemistä vähintään yritysasteelle.

---

684 Harvard 1959 s. 923–925 kutsuu näitä tehtäviä “specific object” ja “general danger”. Ks. myös LaFave – Scott 1986 s. 68.

685 Ks. esim. Dine ym. 2006 s. 554–555.

686 Näin myös Asp 2005 s. 28–30 ja 42, Roxin 2003 s. 303–304 ja Husabø 1999 s. 376. Ks. myös Jareborg 2001 s. 127, ja Koskinen 2001 s. 27–29 sekä tekorikosoikeuden periaatteista Nuutila 1997 s. 67–69.

687 Asp 2005 s. 82–83 ja Roxin 2003 s. 287–288. Asp toteaa kuitenkin subjektiivisen puolen enemmyyden aiheuttavan suuren osan käytännön ongelmista, ks. Asp 2007 s. 26–27.

688 Ruotsissa yritetty osallisuus toisen rikokseen ei ole yleisesti rangaistavaa, toisin kuin yritys tehdä itse tietty rikos. Tämän vuoksi on tärkeää erotella nämä tekomuodot, ks. mm. Herlitz 1992 s. 241.

689 Husabø 1999 s. 239, joka toteaa, että kun osallisen tahallisuuden tulee kattaa täytetty teko, voidaan tällä selittää mm. viranomaisten menettelyn rankaisemattomuus ns. peitetoiminnassa (agent provocateur), jos viranomaisten tarkoituksena on puuttua tekoon sen ollessa vielä yritysasteella. Samoin Saksan osalta Cramer – Heine 2001 s. 532 ja Englannissa Allen 2003 s. 264, joka korostaa sitä, että peitetoimintaan osallistuja syyllistyy rikokseen, jos esimerkiksi huumausaine-erän sallitaan siirtyä maasta toiseen tarkoituksessa selvittää kaikki tekoon osalliset, koska tällöin rikoksen tunnusmerkistö täyttyy.

Tämän jälkeen aikaisemmin valmisteluna pidetty teko arvioidaan osallisuutena päärikokseen.[690]

Valmistelukriminalisointien yhteydessä rangaistavaa voi sen sijaan olla myös se, että osallinen on suorittanut oman osuutensa, vaikkei pääteko täytä edes yritystä. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi Saksan StGB 30 § 1 momentissa säädetty yritetty yllytys (Versuch der Beteiligung) ja Suomessa rikoslain 15 luvun 5 §:n (563/1998) erityissäännöksen mukainen yritetty yllytys perättömään lausumaan.

Valmistelukriminalisoinnille voidaan myös asettaa yleinen vaatimus siitä, että rangaistavan menettelyn tulee lisätä vahingonvaaraa päärikoksen täyttymisestä. Asp pitää tätä kriteeriä kuitenkin perustellusti liian ilmeisenä. Kiinnostavampaa on arvioida sitä, kuinka paljon valmistelun tulee tätä vaaraa lisätä.[691] Samoin jo lähtökohtaisesti on selvää, että mitä pitemmäksi etäisyys valmisteluteon ja päärikoksen välillä kasvaa, sitä painavampia perusteita rangaistavuudelle tulee esittää.[692]

Asp on konkretisoinut edellistä siten, että valmistelussa erityistä merkitystä on ajankohdalla, jolloin valmistelurikoksen tekijä menettää kontrollin päärikoksen täyttymisestä. Asp rinnastaa tilanteen hallinnan menettämiseen sen hetken, jolloin voidaan luotettavasti todeta tekijän olevan valmis loukkaamaan rangaistussäännöksellä suojattua oikeushyvää. Näin voidaan käyttää hyväksi myös päättyneen yrityksen käsitettä tai laajasti tulkiten eräissä päättymättömissä yrityksissä rinnastaa tähän presumptio siitä, että tekijä olisi ollut valmis hyväksymään teon täyttymisen.[693]

Andenæs puolestaan katsoo yrityksen ja valmistelun välisessä rajanvedossa keskeistä olevan sen, että yrityksessä tahallisuuden tulee kattaa teon eteneminen sillä kertaa sen täyttymiseen saakka. Lisäksi rikoksen täyttymisellä ja valmistelulla tulee olla läheinen ajallinen yhteys. Esimerkiksi jos A haluaa tappaa B:n ja laittaa myrkkyä juomaan, jonka aikoo B:lle tarjota, A on rangaistusvastuusta vapaa, jos B juo juoman A:n tietämättä.[694]

Saksassa salahankekriminalisoinnin perusteena ovat yleispreventio ja arvio tunnusmerkistön kohteena olevien tekojen vaarallisuudesta. Näiden perustelujen dogmaattinen rakenne ja asema on kuitenkin epäselvä. Ongelmana on, ettei rikos toteudu ulkoisena tekona, joten arvioinnissa joudutaan nojautumaan subjektiivisiin tarkoituksiin. Oikeuskäytännössä ratkaistuja StGB 30 §:n mukaisia

690 Näin myös Ruotsin rikosoikeudessa Jareborg 2001 s. 390 ja Leijonhufvud – Wennberg 2005 s. 109.

691 Asp 2005 s. 61–64. Ks. myös Husak 1995 s. 172.

692 Asp 2005 s. 64–68, Jareborg 2001 s. 54.

693 Asp 2005 s. 99–103, 111, 120–124.

694 Ks. myös yrityksen ja valmistelun rajanvedosta Andenæs 2004 s. 347–351 ja Ruotsissa SOU 1996:185 s. 276–278 vaaran ja tahallisuuden arvioinnista valmistelussa.

tekoja on Saksassakin vähän ja ne koskevat pääosin yritettyä yllytystä, eivät salahanketta.[695]

Nykyinen StGB 30 §:n 2 momentti sääntelee ennakoitua tekijäkumppanuutta, johon yleiset osallisuusopit eivät sovellu. Osallisuushan edellyttää normaalisti teon etenemistä vähintään yritysasteelle. Salahanke edellyttää kuitenkin tavoitetta vähintään kahden henkilön tekijäkumppanuudesta, muu osallisuus ei ole riittävää.

Saksassa StGB 30 §:n säännöstä on pidetty kriminaalipoliittisilta perusteiltaan kiistanalaisena, koska siinä tekojen vaarallisuus ei perustu objektiiviseen arvioon. Tekijän vaikutusmahdollisuuksien ja tapahtumien hallinnan osittaisen menettämisen sekä sisäisen sitoutumisen rikokseen katsotaan lisäävän menettelyn vaarallisuutta. Näistä syistä on katsottu, että säännöstä tulee tulkita supistavasti.[696] Roxin ei pidä säännöstä muutoin liian epätäsmällisenä tai subjektiivista puolta ylikorostavana, mutta katsoo, että pelkkä rikoksen tekemiseen tarjoutuminen ei täytä edellytettyjä vaarallisuuskriteerejä.[697]

Valmisteluluonteisten tekojen kriminalisointia on Saksassa vastustettu myös siksi, että teot ovat yleensä tuossa vaiheessa vähäisiä, niitä on vaikea erottaa laillisesta toiminnasta ja ne voivat johtaa ajatuksista rankaisemiseen. Lisäksi käytännössä näytön esittäminen on vaikeaa, erityisiä ongelmia tuottaa tahallisuusnäyttö. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi on yritetty etsiä objektiivisesti todettavia piirteitä myös valmistelurikoksista. Tämä on johtanut menettelystä aiheutuvan vaaran korostuneeseen asemaan arvioinnissa.[698]

Valmistelun ja salahankkeen rangaistavuuden on katsottu voivan olla legitiimiä kolmessa eri tyyppitapauksessa. Ensinnäkin tilanteissa, joissa teko on jo itsessään erityisen vaarallinen ja jo toteutuneen menettelyn ylittävä tavoite (tahallisuus) on vain raskauttava seikka. Tähän ryhmään kuuluvana ”yritettynä osallisuutena” voidaan pitää useita Ruotsin BrB 23 luvun 2 §:ssä tarkoitetuista tekomuodoista. Toiseksi tulevat tyypilliset salahanketilanteet, joissa yhteenliittymisestä aiheutuva sosiaalinen paine tekee teon täyttämisestä luopumisen vaikeammaksi. Tällainen kriminalisointi on esimerkiksi Saksan rikoslain (StGB) 30 §.[699] Kolmas tyyppitapaus on lukuisista peräkkäisistä osateoista koostuva laajempi tavoitteellinen kokonaisuus.[700]

Salahanke- ja valmistelukriminalisointien haittana on pidetty rangaistavuuden alan epämääräisyyttä. Kansalaisten oikeuksia rajoitetaan rikosoikeudellisesti tilanteissa, joissa kielletyn ja sallitun välinen rajanveto on vaikeaa. Myös

---

695 Fieber 2001 s. 13–14.
696 Roxin 2003 s. 287–288 ja Cramer – Heine 2001 s. 531.
697 Roxin 2003 s. 289.
698 Fieber 2001 s. 30–31.
699 Roxin 2003 s. 287 korostaa tapahtumainkulun kontrolloimattomuuden ja tekoon sitoutumisen vaarallisuutta.
700 Ks. tästä jaottelusta Asp 2005 s. 128–134.

salahankerikoksia rangaistavaksi säädettäessä joudutaan näin ollen punnitsemaan keskenään rikosoikeuden yleisestäviä vaikutuksia ja rikostorjunnan tehokkuutta sekä toisaalta oikeusvarmuutta ja perus- ja ihmisoikeuksien kaikille takaamia oikeuksia.

4.2 SALAHANKE TÖRKEÄN RAHANPESUN TEKEMISEKSI (RL 32:8)

Suomen rikoslaissa salahanke rikoksen tekemiseksi on säädetty rangaistavaksi vain erittäin rajoitetusti. Salahanketta on pidetty erityisenä valmistelun muotona, jonka määritelmä on tulkinnanvarainen ja toteen näyttäminen vaikeaa. Oikeusturvasyistä Suomessa on tämän vuoksi perinteisesti käytetty salahankekriminalisointia rajoitetusti.[701] Rikosoikeuskomitea katsoi aikanaan, että salahanke tulisi säätää rangaistavaksi vain erityisen törkeiden rikosten yhteydessä ja silloinkin vain, jos on kyse harkiten tehdystä sopimuksesta rikoksen tekemiseksi selvästi määritellyssä tilanteessa tai määrättynä ajankohtana.[702]

Myös legaliteettiperiaate asettaa salahankkeen rangaistavaksi säätämiselle erityisiä vaatimuksia. Koska salahankkeessa rangaistusvastuu ulotetaan laajemmalle kuin vakiintuneesti Suomen rikosoikeudessa on tehty, sääntelyn täsmällisyysvaatimus korostuu. Salahanketta koskevien säännösten sanamuodosta tulee tämän vuoksi voida ennakoida, mikä on sääntelyn kohteena olevan toiminnan rangaistavuuden ala.[703]

Suomessa salahankkeesta on kansallisin perustein säädetty lähinnä vain valtion- ja maanpetosten (RL 12:11 ja 13:3) sekä sotilasrikosten (RL 45:24) yhteydessä. Lisäksi salahanke joukkotuhontaan on säädetty rangaistavaksi Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen joukkotuhontaa koskevan yleissopimuksen määräysten mukaisesti (RL 11:7).[704]

---

701 Suomessa valittua lainsäädäntöratkaisua ei ole juuri oikeuskirjallisuudessa riitautettu. Common law -järjestelmään kuuluvan salahankekriminalisoinnin käyttöönottoa Suomen rikosoikeudessa on kannattanut vain Soukka 1948 s. 30–33. Hänen kritiikkinsä kohdistui lähinnä silloisessa oikeuskäytännössä tehtyyn rajanvetoon tekijäkumppanuuden ja avunannon välillä. Lahti 1989a s. 117 on pitänyt Soukan kannattamaa subjektiivisten kriteerien perusteella tehtävää rajanvetoa arveluttavana oikeusturvanäkökulmasta.

702 KM 1976:72 s. 122.

703 Vastavasti PeVL 10/2000 vp ja LaVM 26/2002 vp, joissa painotetaan rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen asettamia vaatimuksia säädettäessä rangaistavaksi rikollisjärjestön toimintaan osallistumista, jolloin rangaistusvastuu ulottuu avunantoa laajemmalle.

704 Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi, jonka YK:n yleiskokous on hyväksynyt 9.12.1948 ja joka on saatettu Suomessa voimaan asetuksella 4.2.1960 (5/1960). Hallitus antoi esityksen ko. yleissopimuksen eräiden säännösten hyväksymisestä (HE 49/1958) jo vuonna 1958. Esityksessä todettiin, että Suomesta puuttui osittain sellainen lainsäädäntö, jonka säätämiseen yleissopimus velvoitti. Täl-

Wienin sopimuksen mukaan rangaistavaksi tulisi säätää yhteenliittyminen tai salahanke rahanpesun tekemiseksi.[705] Sopimuksessa conspiracy-käsite ilmenee myös rahanpesun määritelmän osana.[706] Viittauksen tarkoituksena on väitetty olevan ainoastaan varmistaa, että niissä maissa, joissa salahanke on säädetty rangaistavaksi, myös salahankkeeseen osallistumalla saatu omaisuus on rangaistussäännöksen soveltamisalassa.[707] Artiklan sanamuoto on kuitenkin selkeän velvoittava, jolloin kansallisesta oikeusjärjestelmästä johtuvat rajoitukset eivät olisi mahdollisia, kun mikään turvalausekekaan ei artiklaa kata. Suomessa rahanpesun perustunnusmerkistössä ei salahankeulottuvuutta ole kuitenkaan ollut tarpeen ottaa huomioon, koska rahanpesun esirikoksiksi määriteltiin jo vuonna 1994 kaikki rangaistavaksi säädetyt teot.

Wienin ja Strasbourgin sopimukset jättävät kansallisesti ratkaistavaksi, sallivatko sopimusosapuolten rikosoikeusjärjestelmän yleiset periaatteet salahankkeen rahanpesun tekemiseksi säätämisen rangaistavaksi.[708] Rahanpesudirektiivit sen sijaan asettavat Euroopan unionin jäsenvaltioille oikeusjärjestelmien eroista riippumattoman velvollisuuden kieltää rahanpesusalahanke. Useat jäsenvaltiot säätivät kuitenkin sen rangaistavaksi ainakin yhteisön talousarvioon kohdistuvien petosten ja korruption osalta vasta yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan perusteella.[709]

Salahankkeen rangaistavaksi säätäminen on tuottanut erityisiä ongelmia maissa, joiden rikosoikeudelliseen järjestelmään ei ole kuulunut rankaiseminen rikoksen tekemisestä sopimisesta tai yhteenliittymisestä rikoksen tekemistä varten. Suomessakin katsottiin Wienin sopimusta täytäntöönpantaessa, että salahanketta rahanpesun tekemiseksi ei ole tarpeen kriminalisoida, koska salahanketta ei muidenkaan kansainvälisten sopimusten yhteydessä ole pidetty

---

lainen lainsäädäntö olisi esityksen mukaan saatava aikaan kohtuullisessa ajassa, vaikkakaan ei välittömästi yleissopimukseen liittymisen jälkeen. Suomi talletti liittymisasiakirjat YK:n pääsihteerin huostaan 18.12.1959 ja RL 15:4.3 (987/1974) tuli voimaan 1.3.1975 sen jälkeen, kun hallitus oli antanut vuonna 1973 asiaa koskevan uuden esityksen (HE 241/1973). Yleissopimuksen tavoitteena on torjua sellaisia ihmisyyttä vastaan tehtyjä rikoksia, joihin toisen maailmansodan aikana oli syyllistytty. Sopimus velvoittaa säätämään rangaistavaksi joukkotuhonnan, salahankkeen joukkotuhonnan tekemiseksi, välittömän ja julkisen yllyttämisen joukkotuhontaan, joukkotuhonnan yrityksen ja osallisuuden joukkotuhontaan (III artikla).

705 Wienin sopimus 3(1)(c)(iv). Participation in, association or conspiracy to commit, attempts to commit and aiding, abetting, facilitating and counselling the commission of any of the offences established in accordance with this article.

706 Wienin sopimus 3(1)(b)(i).

707 Tämä vastaa Yhdysvaltain sopimusneuvottelijoiden näkemystä sopimusmääräyksestä. Ks. Gilmore 1992 s. 102. Strasbourgin sopimuksen rahanpesun määritelmään ei viittausta osallisuuteen enää otettu, koska sitä pidettiin tarpeettomana, kun esirikosten alaa suositeltiin laajennettavaksi. Ks. Explanatory report 1990 s. 10.

708 Wienin sopimus 3(1)(c)(iv) ja Strasbourgin sopimus 6(1)(d). Ks. Myös UN Commentary 1998 s. 75–76.

709 Suomessa salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi tuli rangaistavaksi RL 32:7:n (61/2003) tultua voimaan 1.4.2003. Ks. osallisuustekojen implisiittisestä ja eksplisiittisestä ilmenemisestä yhteisön lainsäädännössä, Peers 2006 s. 413–415.

mahdollisena säätää rangaistavaksi lukuun ottamatta salahanketta joukkotuhontaan. Tämän vuoksi salahanke rahanpesun tekemiseksi haluttiin kriminalisoida mahdollisimman suppeana yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan velvoitteita toimeenpantaessa.[710]

Lainvalmisteluasiakirjojen perusteella rahanpesusalahanke onkin säädetty Suomessa rangaistavaksi yksinomaan siksi, että siihen ovat velvoittaneet Suomen kansainväliset velvoitteet ja lähinnä yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja. Järjestäytyneen tai muunkaan rikollisuuden torjunnassa ei ole nähty tarvetta kriminalisoinneille, jotka ajoittuvat päärikoksen yritystä varhaisempaan aikaan. Hallituksen esityksen perusteella näyttäisi jopa siltä, että salahankkeen kriminalisointia on pidetty mahdollisena Suomessa lähinnä siksi, että sillä ei ole uskottu olevan juuri soveltamisalaa. Valmisteluasiakirjojen mukaan salahankesäännös tulee vain harvoin käytännössä sovellettavaksi, koska rahanpesu on esirikoksen tapahtumista edellyttävä epäitsenäinen rikostyyppi, jonka täyttymispiste on varhainen.[711]

4.2.1 Rahanpesusalahankkeen esirikosten ala

Suomessa salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi voidaan tuomita 1.4.2003 voimaan tulleen rikoslain 32 luvun 8 §:n (61/2003) mukaan henkilöt, jotka *ovat sopineet keskenään sellaisen törkeän rahanpesurikoksen tekemisestä, joka kohdistuu lahjusrikoksella, rikoslain 29 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa määriteltyyn veroon kohdistuvalla törkeällä veropetoksella tai törkeällä avustuspetoksella saatuun hyötyyn.* Säännöksessä mainitut rikokset vastaavat pääosin yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa tarkoitettujen rahanpesun esirikosten luetteloa. Esirikosten ala on näin ollen rajoitetumpi kuin Ruotsissa.

Suomessa tehdyn soveltamisalan rajauksen perusteeksi esitettiin lähinnä se, että yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja kattaa vain yhteisön varoihin kohdistuvat vakavat rikokset, jotka suunnitelmallisuutensa vuoksi vastaavat rahanpesun törkeitä tekomuotoja. Soveltamisalan rajaamista vain törkeimpiin, tahallisiin tekoihin tuki myös se, että ei katsottu käsitteellisesti olevan mahdollista säätää rangaistavaksi salahanketta tuottamuksellisten rikosten tekemiseen. Varsinainen peruste sille, että salahankkeen esirikoksiksi ei säädetty kaikkia taloudellista hyötyä tuottavien rikosten törkeitä tekomuotoja on kuitenkin se, että Suomen rikosoikeusjärjestelmälle vieraan salahankekriminalisoinnin soveltamisala haluttiin rajata mahdollisimman suppeaksi.[712] Tämän tavoitteen kanssa

---

710 HE 180/1992 vp s. 11 ja HE 53/2002 vp s. 20.

711 HE 53/2002 vp s. 37.

712 HE 53/2002 vp s. 20. Myös common law -maissa on katsottu, ettei salahanke tuottamuksellisen rikoksen tekemiseksi ole mahdollinen.

ei ole täysin sopusoinnussa se, että salahankkeen tunnusmerkistön täyttymisen yleisiä edellytyksiä ei kuitenkaan katsottu samassa yhteydessä tarpeelliseksi mitenkään määritellä. Niiden määritteleminen tullee kuitenkin lähivuosina ajankohtaiseksi, kun kansainvälinen paine salahankekriminalisoinnin laajentamiselle myös perusmuotoiseen tekomuotoon ja kaikkiin rahanpesun esirikoksiin on kasvamassa.[713]

Suomessa katsottiin myös, että koska rahanpesurikokset ovat luonteeltaan epäitsenäisiä tekoja, niiden valmistelutekojen rajaaminen ei ole yksiselitteistä. Salahankkeen kriminalisoinnin tulisi tämän vuoksi koskea vain sellaisia vakavia rikoksia, joissa oikeudenvastainen valmisteluteko voidaan erottaa laillisesta toiminnasta. Toisin kuin Ruotsissa toista pöytäkirjaa haluttiin Suomessa tulkita niin, että lähinnä vain siinä tarkoitetut teot täyttävät nämä edellytykset. Sille, että salahankerikosta ei tämän tulkinnan seurauksena voida soveltaa yhdenmukaisesti kaikkiin rahanpesurikoksiin, ei haluttu antaa merkitystä.[714]

Epäselväksi perustelujen valossa jää kuitenkin, miksi rahanpesun valmistelutoimet, joissa on kyse tahallisesta törkeällä rikoksella saadun omaisuuden salaamiseksi tehtävästä suunnittelusta, olisi yleensä vaikea rajata laillisesta toiminnasta. Kritiikkiä voidaan kohdistaa myös ajatukseen, että esimerkiksi yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa tarkoitetulla lahjusrikoksella saatuihin varoihin kohdistuva rahanpesusalahanke olisi helpompi tunnistaa rikokseksi kuin esimerkiksi pöytäkirjan ulkopuolelle jäävään törkeällä veropetoksella saatuun kansallisen veron välttämisellä saatuun hyötyyn kohdistuva vastaava teko.

a. Törkeä veropetos

Lainvalmistelutöiden perustelujen mukaan rahanpesua koskevan salahankekriminalisoinnin soveltamisala on ollut tarkoitus rajoittaa koskemaan vain erittäin harvoja esirikoksia ja niistäkin vain tekomuotoja, joilla loukataan Euroopan yhteisöjen taloudellisia etuja. Rikoslain 32 luvun 8 §:n sanamuodon mukaan törkeän veropetoksen ollessa törkeän rahanpesun esirikoksena salahankerikoksen tunnusmerkistö voi täyttyä vain silloin, kun vältetty vero on ollut Euroopan yhteisöjen lukuun kannettava maksu, joka tilitetään Euroopan yhteisöille sisällytettäväksi Euroopan yhteisöjen yleiseen talousarvioon, Euroopan yhteisöjen hoidossa oleviin tai niiden puolesta hoidettuihin talousarvioihin. Käytännössä kyseeseen voivat tulla ulkotullit.

Salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi on rangaistavaa näin ollen vain kohdistuessaan rikoshyötyyn, joka syntyy vältettäessä tullimaksuja, vaikka

---

713 Ks. FATF, Finland 2007 s. 40 ja 43, jossa todetaan, ettei Suomen lainsäädäntö ole esteenä salahankkeen kriminalisoimiselle myös perusmuotoisen rahanpesurikoksen yhteydessä, koska salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksikin on ollut mahdollista säätää rangaistavaksi.

714 HE 53/2002 vp s. 21.

yleensä samassa yhteydessä maksuunpanematta jää huomattavasti suurempi määrä valmiste- ja arvonlisäveroa. Kun oikeuskäytännössä teko, jolla vältetään tavaraa maahantuotaessa tulleja, valmisteveroa ja arvonlisäveroa yksiköidään yleensä yhdeksi teoksi, salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi voi kohdistua vain esirikoksen tiettyyn osatekoon. Lainsäädäntöratkaisua voidaankin tältä osin pitää epätyydyttävänä, koska se asettaa moitittavuudeltaan samanarvoiset osateot eriarvoiseen asemaan. Arvonlisäveron osalta lainsäädäntöratkaisu on lisäksi Euroopan unionin taloudellisen kokonaisedun vastainen, koska unioni saa osan tuloistaan kansalliseen arvonlisäveropohjaan perustuvista maksuista.

Hallituksen esityksessä lausutun perusteella voidaan päätellä, että rahanpesusalahanketta koskevan rangaistussäännöksen soveltamista Suomessa on pidetty lähtökohtaisesti epätodennäköisenä. Tulleihin kohdistuva salahanketunnusmerkistön täyttyminen voisi kuitenkin tyypillisesti Suomessakin toteutua siten, että järjestäytyneen rikollisuuden kansainvälisesti laajasti harjoittamalla ns. tupakan salakuljettamisella saatavan rikoshyödyn pesemisestä sovitaan etukäteen. Jos säännösten vastaisesti maahan tuodaan suuria määriä tupakkaa, niistä määrättävän tullin suuruus riittää usein esirikoksena olevan veropetoksen kvalifioimiseen. Kun tästä toiminnasta saatu hyöty on huomattava ja sitä usein harjoitetaan järjestäytyneissä ryhmissä, ei ole poissuljettua, etteivätkö myös esirikokseen osallistumattomat voisi etukäteen sopia tämän hyödyn pesemisestä, jopa järjestäytyneessä muodossa.

b. Lahjuksen ottaminen tai antaminen

Rahanpesusalahankkeen tunnusmerkistön täyttävä sopiminen voisi olla mahdollista myös tilanteissa, joissa annetaan huomattavan suuria lahjuksia. Esirikoksen tekemisen jälkeen saattaa olla tarpeellista toteuttaa rajat ylittäviä laajoja peittelytoimia varojen alkuperän salaamiseksi, esimerkiksi jos virkamiehelle on annettu huomattavia lahjuksia merkittävän hankintasopimuksen saamiseksi. Näiden rahanpesutoimien toteuttamisesta voi olla tarpeellista sopia jo ennen varsinaisiin valmistelutoimiin ryhtymistä, jotta rahanpesun onnistuminen myöhemmin voidaan taata.

Hallituksen esityksen perusteella rahanpesusalahankkeen soveltamisala on ollut tarkoitus myös lahjusrikosten osalta rajoittaa vain niihin tekoihin, jotka on lueteltu yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa.[715] Pöytäkirjassa lahjuksen ottamisella ja antamisella tarkoitetaan tekoja, joissa lahjusten saajana on Euroopan yhteisöjen, kansallinen tai toisen jäsenvaltion virkamies.[716] Lainvalmistelutöissä ei kuitenkaan nimenomaisesti korosteta sitä, että soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu rikoslain 16 luvun 13 §:ssä (604/2002) tarkoitettu lah-

715 HE 53/2002 vp s. 37.

716 Yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja artikla 1(c) ja yhteisöpetossopimuksen ensimmäinen pöytäkirja artikla 1.

juksen antaminen saman luvun 20 §:ssä yksilöidyille muille kuin yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa tarkoitetuille virkamiehille. Vastaavaa rajausta ei ole tehty myöskään rikoslain 40 luvun 1, 2 ja 11 §:än osalta.

Jos säännöksen soveltamisala rajataan toisessa pöytäkirjassa tarkoitetuin tavoin, se tarkoittaa, että sopiminen esimerkiksi rikoslain 40 luvun 2 §:ssä (604/2002) tarkoitetun lahjuksen ottamisella saadun rikoshyödyn tulevasta pesemisestä ei täyttäisi rahanpesusalahankkeen tunnusmerkistöä, jos lahjus on annettu yhteisöön kuulumattoman valtion virkamiehelle tai muun kuin Euroopan yhteisöjen toimielimiin kuuluvan kansainvälisen elimen palveluksessa olevalle. Lisäksi kaikki elinkeinotoiminnassa tapahtuvat lahjusrikokset olisi rajattu pois säännöksen soveltamisalasta. Lainsäädäntöratkaisua voidaan pitää yhtä ongelmallisena kuin säännöksen soveltamisalan ulottamista vain tulleihin.[717]

Säännöksen tulkitseminen esitöissä ilmaistun tarkoituksen mukaisesti toteuttaa kuitenkin johdonmukaisesti hallituksen esityksessä lausuttua päämäärää ulottaa rahanpesusalahankkeen rangaistavuus vain yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan edellyttämiin tapauksiin. Tulkinta olisi myös rangaistavuuden alaa supistavana vastaajan kannalta edullisempi kuin säännöksen sanamuodonmukainen tulkinta.[718]

Rikoslain 32 luvun 8 §:n sanamuoto ei rajaa sen soveltamisalaa hallituksen esityksen tavoitteiden mukaisesti. Koska lakia ei säädetä sen esitöissä, sitä tulee ensisijaisesti tulkita sanamuodon mukaisesti. Nyt kyseessä olevassa tapauksessa lain tarkoitus ilmenee kuitenkin poikkeuksellisen selkeästi lainvalmisteluasiakirjoista eikä perustu vain esitöiden yksittäiseen lausumaan. Tällaisessa tilanteessa myös vastaajalle edullisempaa supistavaa tulkintaa voisi hyvin perustein puoltaa. Kun säännöksen sanamuodon tarkoitettua laajempi soveltamisala johtunee sen muotoilun epätarkkuudesta, vastaajan kannalta olisi kohtuutonta, jos hän tietyissä tilanteissa joutuisi rikosoikeudelliseen vastuuseen teosta, jonka lainsäätäjä on nimenomaisesti tarkoittanut jättää rankaisemattomaksi. Rangaistussäännöstä soveltava tuomioistuin joutuu käytännössä ratkaisemaan, miten sitä on tulkittava. Lainvalmisteluasiakirjoille tulisi kuitenkin mielestäni antaa tässä yksittäistapauksessa tavallista painavampi merkitys, koska esitöissä on torjuttu ajatus Suomen rikosoikeusjärjestelmälle vieraan rahanpesusalahankkeen kriminalisoimisesta laajemmin kuin yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja edellyttää.

Lahjusrikosten osalta rikoslain 32 luvun 8 § yksilöi rahanpesusalahankkeen esirikoksiksi lahjuksen antamisen ja ottamisen. Yhteisöpetossopimuksen toisen pöytäkirjan velvoitteiden mukaisesti soveltamisalaa ei lahjusrikosten osalta ole

---

717 Kansainvälisen yhteistyön kannalta tulkinta olisi mielenkiintoinen, kun se rajaisi rangaistavuuden alasta sellaisiin lahjusrikoksiin liittyvät rahanpesusalahankkeet, joissa osallisena on yhdysvaltalaisia virkamiehiä. Nimenomaan Yhdysvalloissa salahankekriminalisointia kuitenkin myös käytännössä sovelletaan.

718 HE 53/2002 vp s. 21.

rajattu törkeisiin tekomuotoihin, vaan riittävää on, että salahankkeen kohteena on rahanpesun kvalifioitu tekomuoto. Salahankkeen kohteeksi soveltuvasta törkeästä rahanpesusta voisi olla kyse esimerkiksi silloin, jos annetun lahjuksen arvo on määrältään rikoslain 16 luvun 14 §:ssä (563/1998) tarkoitettua vähäisempi, mutta rikoshyödyn peseminen tapahtuu erityisen suunnitelmallisesti ja on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

c. Törkeä avustuspetos

Myös avustuspetoksen osalta hallituksen esityksessä ilmaistu säännöksen tarkoitus ja rangaistussäännöksen sanamuoto ovat ristiriidassa keskenään. Yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja ei velvoita kriminalisoimaan kansallisista varoista maksettaviin avustuksiin kohdistuvia tekoja. Hallituksen esityksen yleisperusteluissakin todetaan tarkoituksena olevan säätää salahanke rangaistavaksi vain niissä tapauksissa, joissa rikoksen tuottama hyöty on peräisin törkeästä yhteisöpetoksesta.[719] Onkin luultavaa, että hallituksen esitystä laadittaessa rahanpesusalahankkeen tunnusmerkistöstä on epähuomiossa jäänyt pois törkeään avustuspetokseen liittyen viittaus rikoslain 29 luvun 9 §:n 2 momentin 2 kohtaan. Siinä määritellään, mitä tarkoitetaan avustuksilla, joihin kohdistuvat väärinkäytökset loukkaavat Euroopan yhteisöjen taloudellisia etuja.

Rahanpesusalahanketta koskevassa rangaistussäännöksessä viitataan nyt ainoastaan rikoslain 29 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohtaan, joka koskee yksinomaan veroja. Tästä johtuen törkeällä avustuspetoksella saatuun hyötyyn kohdistuvaan rahanpesusalahankkeeseen voi voimassa olevan lain mukaan syyllistyä myös muissa kuin yhteisöpetossopimuksen toisessa pöytäkirjassa tarkoitetuissa tapauksissa.

Jos lahjusrikosten osalta hyväksytään tulkintasuositus siitä, että rikoslain 32 luvun 8 §:ää tulisi tulkita sen nimenomaisen tarkoituksen mukaisesti supistavasti, sama tulkinta tulisi ulottaa myös avustuspetoksiin. Suositeltavinta olisi kuitenkin säännöksen sanamuodon muuttaminen sen tarkoitusta vastaavaksi. Se tuskin kuitenkaan on mahdollista, koska Suomen kansainväliset velvoitteet edellyttävät, että rahanpesusalahankekriminalisointi ulotetaan koskemaan myös rahanpesun perustekomuotoa. Kun salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi on katsottu mahdolliseksi säätää rangaistavaksi, on vaikeaa perustella sitä, miksi sen soveltamisalaa ei laajennettaisi ainakin kaikkiin tahallisiin taloudellista hyötyä tuottaviin rikoksiin.

Ennakoitavissa on, että säännöksen soveltamisalaa joudutaan kansainvälisen painostuksen takia tulevaisuudessa laajentamaan, ei supistamaan. Wienin, Strasbourgin, Palermon ja Varsovan sopimukset edellyttävät kaikki, että salahanke rahanpesun tekemiseksi kriminalisoidaan. Niissä kaikissa on turvalauseke, joka mahdollistaa kansallisen harkintavallan, mutta vain silloin, kun sala-

719 HE 53/2002 vp s. 21.

hanketta ei ole mahdollista säätää rangaistavaksi. Suomessa oikeusjärjestelmämme perusperiaatteet eivät estä sopimusten velvoitteiden laajempaakaan noudattamista.[720]

4.3 RAHANPESUSALAHANKKEEN AJALLINEN SUHDE PÄÄ- JA ESIRIKOKSEEN

Rikoslain 32 luvun 8 §:n mukaan salahankkeeseen törkeän rahanpesun tekemiseksi syyllistyy se, joka sopii toisen kanssa törkeän rahanpesurikoksen tekemisestä, jonka kohteena on tiettyjen rikosten tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus. Sanamuotoa voidaan tulkita niin, että salahankkeen tunnusmerkistö ei voi täyttyä ennen kuin päärikoksena olevan törkeän rahanpesun esirikos on täyttynyt. Sanamuoto ei kuitenkaan sulje pois myöskään päinvastaista tulkintaa.

Esitöiden mukaan salahankkeelle ei jää käytännössä juurikaan soveltamisalaa, koska rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy varsin varhaisessa vaiheessa ja edellyttää esirikoksen tapahtumista.[721] Lausuman perusteella voidaan päätellä, että kaikkien rahanpesurikosten edellytykseksi on tarkoitettu esirikoksella saadun rikoshyödyn olemassaolo jo rahanpesurikoksen tekohetkellä. Periaate koskenee täyttyneiden rahanpesurikosten lisäksi myös niiden yritystä ja kaikkia osallisuustekoja. Lainvalmisteluasiakirjojen perusteella näyttäisi näin ollen siltä, että lainsäätäjän tarkoituksena on ollut säätää salahankkeen soveltamisala tältäkin osin mahdollisimman suppeaksi. Siten rikoslain 32 luvun 8 §:ää tulisi tulkita ilmeisesti niin, että sen soveltamisala rajautuu tekoihin, jotka on tehty esirikoksen täyttymisen jälkeen. Tämä tulkinta rajaa käytännössä soveltamisalasta sellaiset tilanteet, joissa sovitaan etukäteen tulevaisuudessa toteutettavasta törkeästä tulliveropetoksesta saatavan rikoshyödyn pesemisestä. Nämä teot voitaneen kuitenkin yleensä arvioida yllytyksenä tai avunantona rahanpesun esirikokseen.

Salahankkeen soveltamisalaa esitöissä arvioitaessa ei todennäköisesti ole otettu huomioon sitä, että esirikoksen ja rahanpesurikoksen syyteoikeus vanhenee itsenäisesti eikä niiden välistä aikajännettä ole määritelty. Kun ajallinen ero voi olla useita vuosiakin, salahankkeelle jää sitä enemmän soveltamisalaa, mitä kauempana esirikoksen ja salahankerikoksen tekoajat ovat toisistaan. Kun salahankkeen ja sen päärikoksena olevan törkeän rahanpesunkin syyteoikeus vanhenee toisistaan riippumatta eivätkä teot edellytä toistensa tunnusmerkistöjen täyttymistä, salahankkeen ajallinen soveltamisala on laaja myös suhteessa päärikokseen.

---

720 Näin myös FATF, Finland 2007 s. 40.
721 HE 53/2002 vp s. 37.

Salahankerikoksen soveltamisala voi näin ollen olla ajallisesti tietyssä yksittäistapauksessa erittäinkin laaja, kun sitä ei supista vaatimus päärikoksen täyttymisestä kuten esimerkiksi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista (RL 17:1a) koskevassa rangaistussäännöksessä. Käytännössä rahanpesusalahankkeen ajallista soveltamisalaa rajoittanee tehokkaasti sen oma lyhyt syyteoikeuden vanhentumisaika. Rikoslain 32 luvun 8 §:n mukaan salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi voidaan tuomita vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Teon syyteoikeus vanhenee näin ollen rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan kahdessa vuodessa tekopäivästä.[722]

Salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi voidaan edellä kerrotuin perustein tuomita esimerkiksi vastaaja, joka vuonna 2005 sopii toisen kanssa vuonna 1995 tehdyllä tulleihin kohdistuvalla törkeällä veropetoksella saatujen varojen pesemisestä, vaikka itse rahanpesu sovitaan toteutettavaksi vasta vuonna 2014. Syyte salahankkeesta tulee kuitenkin nostaa viimeistään vuonna 2007. Päärikoksen tapahtumisella tai tapahtumatta jäämisellä ei ole salahankkeen tunnusmerkistön täyttymisen osalta merkitystä, koska teko täyttyy, kun sopimus tehdään.

[722] Kun rangaistusuhka on varsin alhainen verrattuna yleiseen suomalaiseen rangaistustasoon, voidaan olettaa, ettei se täytä Suomen kansainvälisiä velvoitteita rahanpesurikosten tehokkaasta sanktioinnista. Näin myös FATF, Finland 2007 s. 43.

5 Salahankkeen rangaistavuuden yleiset edellytykset

5.1 LÄHTÖKOHDAT SALAHANKKEEN MÄÄRITELMÄN KEHITTÄMISELLE

Tässä tutkimuksen jaksossa pyritään tuomaan esiin erilaisia salahankekriminalisoinnin soveltamistilanteita, jotka edellyttäisivät myös Suomessa salahankkeen määritelmän kehittämistä.

Tulkintasuosituksissa apuna käytetään vertailumaiden salahankemääritelmiä.

Lähtökohtana voitaneen Suomessakin pitää sitä, että salahankkeen kohteena olevalla päärikoksella tulisi tarkoittaa törkeänä rahanpesuna rangaistavaa tekoa, ei sen yritystä tai avunantoa sanottuun rikokseen.[723] Lisäksi suomalaisten konkurrenssisääntöjen perusteella on selvää, että salahanke syrjäytyy, jos salahankkeen tekijä on osallisena myös täytetyssä päärikoksessa.[724] Selvänä voidaan pitää myös sitä, että salahankkeen tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä sen päärikoksena olevan törkeän rahanpesun tapahtumista.

Lisäksi voitaneen katsoa, että salahankkeen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää vähäisempiä toimia kuin valmistelulta tai rikoksen edistämiseltä vaaditaan. Suomessa rikoksen valmisteluna pidetään menettelyä, jolla omaa tai toisen tulevaa rikoksen täytäntöönpanoa halutaan helpottaa.[725] Tällaisia toimia voivat olla esimerkiksi rikoksen tekemistä varten tarpeellisten välineiden tai tilojen hankkiminen ja rikossuunnitelman laatiminen.

Kun salahanketunnusmerkistön täyttyminen edellyttää tulevaisuudessa tehtävästä rikoksesta sopimisen lisäksi osallisten yksimielisyyttä siitä, että tuo rikos myöhemmin myös toteutetaan, on tärkeää tietää, miten tunnusmerkistössä tarkoitettu sopimus määritellään. Lisäksi tulee tietää, mitä vaatimuksia asetetaan osallisten subjektiiviselle tahdonsuuntaukselle sekä päärikoksen objektiiviselle toteutumistodennäköisyyden asteelle ja toteutumiskelpoisuudelle. Seu-

723 Näin myös Englannissa, ks. esim. Allen 2003 s. 264–265.

724 Englannissa ja Yhdysvalloissa salahankkeeseen osalliset voivat tulla tuomituiksi sekä salahankkeesta että täyttyneestä päärikoksesta, joka vaikuttaa myös mitattavan rangaistuksen ankaruuteen. Yhdysvalloissa syyttäjien väitetään käyttävän salahankesyytteitä nimenomaan tarkoituksessa saada vastaajalle ankarampi rangaistus. Eri osavaltioissa double jeopardy -säännökset kuitenkin vaihtelevat, ks. Rosen 2005–2006 s. 194–207.

725 Ks. rikoksen valmistelusta ja salahankkeesta (komplott) Suomen rikosoikeudessa mm. Forsman 1930 s. 290–294, Honkasalo 1967 s. 186–188 ja Wahlberg 2003 s. 348–350. Ks. uudemmassa kirjallisuudessa Frände 2005 s. 250–251, Nuutila 1997 s. 338 ja Koskinen 2002 s. 120.

raavassa arvioidaan sitä, millaisia seikkoja ainakin olisi otettava huomioon määriteltäessä salahanketta Suomen rikosoikeudessa.[726]

5.2 SALAHANKESOPIMUKSEN SYNTYMINEN

Englannissa tuomioistuimet eivät salahankerikosten vuosisataisesta soveltamiskäytännöstä huolimatta ole ratkaisuissaan tarkasti yksilöineet, millaista sopimusta salahankkeen täyttyminen edellyttää. Selvää kuitenkin on, että siellä salahankkeen muodostuminen edellyttää subjektiivisen tahtotilan lisäksi myös joko verbaalisia tai fyysisiä tekoja. Salahankkeen tulisi tehdyn sopimuksen lisäksi pääsääntöisesti sisältää myös tietoisuuden sovitusta teosta aiheutuvaksi tarkoitetusta seurauksesta ja kaikista päärikoksen toteutumiselle välttämättömistä olosuhteista.[727]

> Vaikka ”conspiracy” tarkoittaa juuri alkanutta, alkuvaiheessa olevaa ja orastavaa, salahankesopimusta edeltävä neuvotteluvaihe ei Englannissakaan ole rangaistavaa toimintaa. Sopimukseen, jolla salahanke muodostetaan, ei Englannissa myöskään sovelleta sopimusoikeuden sääntöjä ja periaatteita. Ormerodin mukaan salahanke voidaan jakaa kolmeen osaan 1) tarkoitukseen sopia, 2) tarkoitukseen toteuttaa sopimus ja 3) tarkoitukseen tai tietoon kaikista päärikoksen täyttymiselle välttämättömistä olosuhteista.[728] Yhdysvalloissa salahanke on määritelty tapauksessa State v. Carbone, 10 N.J. 329, 91 A.2d 571 (1952) seuraavasti:”The agreement is an advancement of the intention which each has conceived in his mind; the mind proceeds from a secret intention to the overt act of mutual consultation and agreement.”[729]

Yhdysvalloissa oikeuskäytäntö on kehittänyt conspiracy-käsitettä siten, että sen välttämättöminä tunnusmerkkeinä pidetään kahden tai useamman välistä sopimusta, jolla on laiton päämäärä ja johon osalliset liittyvät tietoisina sopimuksen sisällöstä ja tarkoituksin edistää sitä. Usein edellytetään myös, että ainakin yksi osallisista ryhtyy fyysiseen tekoon (overt act), joka ilmentää salahankesopimuksen olemassaoloa ja pyrkimystä sen salaamiseen. Tämä vaatimus perustuu liittovaltiosalahankesäännöksen sanamuotoon ”act to effect the object of the

---

726 Eräät common law -maissa noudatetuista salahankkeeseen liittyvistä periaatteista koskevat näyttöä ja sen riittävyyttä. Ks. Yhdysvalloissa kriittisesti erityisesti nk. RICO-salahankkeesta ja näytön arvioimisesta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta Mastin 2000–2001 s. 2337–2344.

727 Allen 2003 s. 258–259. Englannissa vaaditaan, että päärikos on salahankesopimuksen välitön kohde. Jos se on välillinen kohde, ei ole kyse salahankkeesta. Jos sopimukseen liittyy päärikoksen lisäksi toinen ehdollinen rikos, kyseessä on kaksi erillistä salahanketta. Salahankkeen kohteena ei myöskään voi olla avunanto päärikokseen. Englannissa päärikos ja salahanke ovat myös selkeästi erillisiä rikoksia, joilla on eri tavoite. Ks. esim. Coutts 2000 s. 123–125.

728 Ormerod 2005 s. 361, 363 ja 374–382.

729 Ks. lähemmin LaFave – Scott 1986 s. 70–75.

conspiracy", jonka Yhdysvaltain korkein oikeus on tulkinnut olevan osa sanotun rikoksen tunnusmerkistöä.[730]

Ulkoisen, havaittavan toimen vaatimuksella pyritään osoittamaan, että kyseessä on operationaalinen salahanke eikä ainoastaan ajatuksen tasolla oleva suunnitelma tai jo täyttynyt päärikos. Edellytetty laillinen tai laiton teko taikka laiminlyönti voi olla vähäinenkin toimi, kuten neuvottelu asianajajan kanssa, lailliseen kokoukseen osallistuminen, kirjeen lähettäminen tai puhelu.[731]

Salahankkeessa rikosoikeudellinen moite kohdistuu aikaan, jolloin vahinkoa ei vielä ole teosta aiheutunut, mutta tekijät ovat siirtyneet pelkästä psyykkisestä suunnittelusta ja neuvottelemisesta vaiheeseen, jossa he sopivat päärikoksen tekemisestä. Ulkoisena toimintana salahanke on yhteistä päätöksentekoa. Common law -järjestelmissä tämä sopimus voi olla implisiittinen tai eksplisiittinen, mutta ainakin kahden osallisen on nimenomaisesti hyväksyttävä sen pääasiallinen sisältö, vaikka kaikkien yksityiskohtien ei tarvitsekaan olla jokaisen tiedossa.[732] Salahankkeen objektiksi mielletään kuitenkin tehty sopimus, ei rikollista tekoa, jonka tekemiseksi se solmitaan.

> Oikeuskäytännössä tällä erottelulla on huomattava merkitys esimerkiksi kun arvioidaan sitä, voidaanko vastaaja tuomita sekä salahankkeesta että päärikoksesta. Salahankkeen näyttämiseksi syyttäjän on esitettävä näyttöä sopimuksen syntymisestä ja sen sisällöstä, päärikoksen osalta taas sen tunnusmerkistön täyttymisestä esimerkiksi uhrin kuolemasta. Kun näyttö ei näissä teoissa ole identtinen, kyse on kahdesta eri rikoksesta, joista vastaaja voidaan tuomita loukkaamatta double jepardy -kieltoa.[733]

Suomessa on perinteisesti suhtauduttu erittäin torjuvasti salahankekriminalisointeihin, koska on katsottu niiden ilmentävän tekijärikosoikeutta. Ajatuksista rankaisemisen estämiseksi suomalainen salahankemääritelmä tulisi mielestäni ymmärtää siten, että sopimustunnusmerkin täyttyminen edellyttää yhdysvaltalaisen mallin mukaisesti jotakin ulkoista sopimuksen tekemistä ilmaisevaa fyysistä toimintaa. Koska tällaisen tunnusmerkin kirjaaminen rangaistussäännök-

---

730 Hyde v. United States, 255 U.S. 347 (1912). Ks. liittovaltio salahankkeen tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksistä Aftuck – Dominitz – Pickels 1994–1995 s. 379–406.

731 Ks. esim. Casey – Marino 2003 s. 580–590 ja heidän esittämänsä laaja oikeustapausaineisto, LaFave – Scott 1986 s. 93–96 ja Fletcher 1978 s. 223–225. Kaikissa salahankkeissa ei edellytetä näyttöä overt act -teosta. Tällaisia ovat mm. huumausainerikosten ja RICO-lain rikkomiseksi tehdyt salaliitot. Nk. Enron-jutussa Yhdysvalloissa yksi vastaajista oli syytteessä sekä rahanpesusta että salahankkeesta rahanpesun tekemiseksi. Salahanke yksilöitiin syytteessä niillä varojen siirroilla nimettyjen pankkitilien välillä, jotka myös täyttivät päärikoksen. Ks. Superseding Indictment, United States v. Richard Causey, 7 July 2004, para. 93–97. Saatavissa osoitteesta www.findlaw.com. Salahankesyyte perustui liittovaltiosalahankesäännökseen 18 US § 371.

732 Näin mm. Allen 2003 s. 247 ja 254–265 ja Yhdysvalloissa Harvard 1958–1959 s. 929–933 ja LaFave – Scott 1986 s. 71–75.

733 Ks. LaFave – Scott 1986 s. 123–124 eri perusteista kumulatiiviselle rangaistusvastuulle salahankerikoksissa.

seen voi olla vaikeaa, yksinkertaisinta olisi asettaa sopimuksen syntymisestä näyttövaatimus, joka edellyttäisi selvitystä salahanketta koskevasta päätöksenteosta. Näytön esittämisellä päärikoksen täyttymisestä ei Suomessa voi olla samanlaista merkitystä kuin esimerkiksi Englannissa, koska meillä salahankkeen osalliset katsottaisiin usein päärikoksen tekijöiksi tai osallisiksi.

Suomessa välillistä näyttöä salahankesopimuksesta voisi olla esimerkiksi selvitys siitä, että salahankkeeseen osalliset neuvottelivat keskenään tai ulkopuolisten tahojen kanssa sopimuksen sisällöstä ennen päätöksen tekemistä tai kartoittivat mahdollisuuksiaan toteuttaa suunnitteilla oleva törkeä rahanpesu. Päätöksentekoa todistavana näyttönä voitaisiin pitää myös salahankkeen kohteena olevan päärikoksen toteuttamiseen liittyviä osallisten yhteisiä valmistelutoimia, joita voidaan toteuttaa jo ennen varsinaista päätöksentekoakin. Tällaisia voivat olla esimerkiksi ns. kuoriyhtiöiden hankkiminen, pankkitilien avaaminen tiukan pankkisalaisuuden maissa tai selvitysten tekeminen mahdollisuuksista siirtää kansainvälisesti varoja tai käyttää hyväksi asiakasvaraintilejä. Jos näytöksi salahankesopimuksen tekemisestä riittää selvitys päärikoksen tekemiseen tähtäävistä toimista tai sen toteutumisesta kuten usein Englannissa, vaarana on, että rangaistusvastuu ulotetaan myös menettelyihin, jotka eivät ole alun perin perustuneet yhteiselle päätöksenteolle. Näytön pitäisi tämän vuoksi aina osoittaa myös toimintaa edeltävän yhteisen sopimuksen olemassaolo.

Mielestäni on myös selvää, ettei salahankesopimuksen tekemiseen voida soveltaa sopimusoikeuden sääntöjä ja periaatteita, koska kyse on rikoksen tekemisestä päättämisestä.

5.3 SALAHANKKEESEEN LIITTYMINEN

Salahankesopimuksen muodon lisäksi Englannissa ja Yhdysvalloissa oikeuskäytäntö on muovannut sääntöjä siitä, mitä vaatimuksia voidaan asettaa sopimuksen tekemiseen osallisten keskinäiselle kommunikaatiolle. Salahankkeeseen osallisten ei kummassakaan oikeusjärjestelmässä tarvitse olla fyysisesti yhteydessä toisiinsa, vaan riittää, että heillä on yhteinen tarkoitus, josta jokainen on sopinut ainakin yhden toisen osallisen kanssa.

Riittävää on, että yksi osallisista (X) sopii kaikkien muiden kanssa (Y, Z ja Q) sopimuksen sisällöstä ilman, että muut tapaavat tai tietävät edes toisistaan (wheel conspiracy). Mahdollista on myös, että X sopii Y:n kanssa, Y Z:n kanssa ja Z Q:n kanssa sopimuksen sisällöstä (chain conspiracy). Ratkaisevaa on, että ainakin kaksi osallista on tehnyt salahankesopimuksen tunnusmerkit täyttävän sopimuksen keskenään ja tietää toistensa olemassa olosta. Sillä, miten sopiminen on teknisesti tapahtunut tai tietävätkö osalliset toistensa henkilöllisyyden ei

ole merkitystä.[734] Suomessa ei liene estettä soveltaa vastaavia periaatteita, koska varsinkin organisaatiorikollisuudessa salahankkeeseen osallisten nimenomaisena tarkoituksena saattaa olla salata henkilöllisyytensä toisilta rikosvastuun välttämiseksi. Periaatteet eivät myöskään ole Suomen rikosoikeuden osallisuusoppien vastaisia.

5.4 SALAHANKKEESTA LUOPUMINEN

Salahankkeen tunnusmerkistö täyttyy, kun kaksi osallista on tehnyt edellytetyn sopimuksen. Tähän sopimukseen lienee Suomessakin mahdollista ulkopuolisten liittyä. Selvänä voidaan pitää, että salahankkeeseen liittyjän rikosoikeudellinen vastuu alkaa vasta, kun hänen tiedossaan ovat kaikki seikat, joita sopimuksen syntyminen edellyttää. Epäselvää sen sijaan on, voiko osallinen Suomessa luopua salahankkeesta sen tunnusmerkistön kerran täytyttyä. Salahankkeen tehokasta katumista voitaneen pitää yhtä vaikeana kuin valmistelusta luopumistakin. Common law -periaatteiden mukaisesti voitaneen Suomessakin katsoa, että salahanke kuitenkin raukeaa silloin, kun siinä ei enää ole kahta sopimukseen sitoutunutta osallista.

Salahankkeesta luopumisesta ei common law -maissakaan ole täysin selkeää oikeuskäytäntöä. Yhdysvalloissa, jossa salahankesyytteet ovat varsin yleisiä, oikeuskäytäntö on kuitenkin hyväksynyt luopumisen tietyin edellytyksin. Edellytysten täyttyessä tekijä vastaa salahankkeesta vain luopumisajankohtaan asti.[735]

Yhdysvalloissa salahankkeesta luopuminen edellyttää joko salahankkeen paljastamista poliisille tai mahdollisesti tekijän oman turvallisuuden vaarantaen tehtyä ilmoitusta rikoskumppaneille. Tämän on ajateltu mahdollistavan sen, että muutkin salahankkeeseen osalliset luopuvat sen toteuttamisesta.[736] Saksassa salahankkeesta voi luopua ainoastaan, jos saa muutkin osalliset luopumaan

---

734 Ks. Yhdysvalloissa mm. LaFave – Scott 1986 s. 71, erit. näytön osalta s. 99–102 ja Harvard 1958–1959 s. 927–929 sekä Englannissa Allen 2003 s. 255–256.

735 Ks. Yhdysvaltain osalta Model Penal Code 5.05.2 ja Casey – Marino 2003 s. 598, jotka viittaavat tapaukseen United States v. Conley, 92 F.3d. 157 (3d Cir. 1996), jossa nimenomaisesti todetaan, että ”the illegal object of the conspiracy is an essential element of the offence”. Kun tästä salahankkeen kohteen tavoittelusta luovutaan nimenomaisesti ja siten, että se tulee myös muiden osallisten tietoon, syyteoikeus ko. osallisen teosta alkaa vanhentua luopumisajankohdasta. Näin United States v. United States Gypsum Co., 438 U.S. 422 (1978). Tapauksessa United States v. Grimmett, 236 F. 3d 452 (8th Cir. 2001) tehokas luopuminen salahankkeesta oli mahdollista myös, kun vastaaja paljasti ainakin osittain salahankkeen poliisille ja tunnustettuaan osallisuutensa katkaisi suhteensa salahankkeeseen. Luopumisen katsottiin tulleen muiden osallisten tietoon poliisin myöhempien toimien ja luopujan käyttäytymisen perusteella. Ks. lisäksi Grace 2002 s. 467–484, joka analysoi salahankkeen tunnusmerkistön täyttymiselle ja siitä luopumiselle asetettuja vaatimuksia oikeuskäytännössä Yhdysvalloissa.

736 Harvard 1958–1959 s. 959.

siitä.[737] Englannissa sen sijaan salahankkeesta luopuminen ei ole mahdollista, koska teko täyttyy jo sopimukseen päästäessä. Luopumistoimet otetaan siellä kuitenkin huomioon rangaistusta lieventävinä seikkoina.[738]

Suomessa säännöksiä yrityksestä luopumiseen sovellettiin aikaisemman, nyttemmin kumotun rikoslain 4 luvun 3 §:n 2 momentin perusteella myös valmisteluun. Säännös kumottiin yleisten oppien uudistuksen yhteydessä tarpeettomana ja valmistelusta luopumista koskeva vastuuvapaus on nykyisin tarkoitus hallituksen esityksen mukaan kanavoida tuomitsematta jättämistä koskevan kohtuusperusteen kautta.[739] Niissä tapauksissa, joissa valmistelusta ja salahankkeesta luopuminen käytännössä olisi mahdollista, uusi sääntely johtaa siihen, että tehokkaatkaan luopumistoimet eivät Suomessa vapauta tekijää rangaistusvastuusta, ellei erityissäännöksissä toisin säädetä.

> Valmistelutyyppisiin rikoksiinkin sovellettavasta uudesta luopumissääntelystä johtuu, että rikoslain 50 luvun 4 ja 4a §:n tultua voimaan 1.1.2007 huumausainerikoksen edistämisestä ei ole mahdollista luopua. Edistämisen yritykseen sovelletaan sen sijaan yritysoppia, joka mahdollistaa sekä yrityksestä luopumisen että tehokkaan katumisen. Kun huumausainerikoksen edistäminen rinnastuu sen valmisteluun, myös valmisteluun liittyviä luopumissäännöksiä olisi ehkä ollut tarpeellista arvioida lainuudistuksen yhteydessä. Lisäksi huumausainerikoksen edistämisen ja valmistelun suhde huumausainerikoksen yritykseen ei ole aivan selkeä.[740] Nämä esimerkit varsin hyvin havainnollistavat sen, kuinka tärkeää kansainvälisiä velvoitteita täytettäessä olisi samalla arvioida myös uudistusten merkitystä yleisten oppien kannalta. Ainakin huumausainerikosten yhteydessä uudistuksilla on myös käytännön merkitystä.

Ruotsissa vapaaehtoinen luopuminen (frivilligt tillbakaträdande) valmistelusta ja salahankkeesta (stämpling) on edelleen mahdollista samoin perustein kuin yrityksestä luopuminenkin, vaikka soveltamisalaa sielläkin pidetään hyvin ka-

---

737 Roxin 2003 s. 325.

738 Ks. Ormerod 2005 s. 349.

739 HE 44/2002 vp s. 145–146. Hallituksen esityksen mukaan valmistelusta luopuminen ei ole mahdollista. Jos vastuusta vapauttamiseen on valmistelukriminalisoinneissa tarvetta, se tulisi parhaiten arvioitavaksi rikoslain erityisessä osassa.

740 Rajanveto huumausaineen valmistusprosessin ja valmistukseen tähtäävän kokeiluprosessin välillä on tulkinnanvarainen. Kokeiluprosessia aloitettaessa tekijällä on hallussaan valmistukseen tarvittavat aineet ja välineet, mutta hän ei aina tiedä tuottaako prosessi halutun lopputuloksen. Voitaneen katsoa, että teko on edennyt yritysasteelle, kun kemiallinen valmistusprosessi aloitetaan, vaikka se saattaakin epäonnistua satunnaisista syistä. Jos huumausaineen valmistamisen yrittäminen on tosiasiallisesti mahdotonta ko. aineilla tai välineillä (kelvoton yritys), kyseessä lienee huumausainerikoksen valmistelu tai edistäminen. Ks. Helsingin HO 31.3.2006 nro 982, jossa vastaajan syyksi luettiin huumausainerikoksen valmistelu, kun hänellä oli hallussaan huumausaineen valmistamiseen tarvittavat aineet ja välineet ja hänen tarkoituksensa oli ollut valmistaa huumausaineita, mutta hän ei ollut vielä aineita kemiallisesti yhdistellyt tai sitä yrittänyt.

peana.[741] Erityisesti on esitetty epäilyjä siitä, voiko osallinen, jonka oli tarkoitus itse tehdä päärikos luopua enää salahankkeesta.[742] Luopumisen tehokkuutta voi vähentää myös se, että luopujan on pystyttävä estämään kaikki mahdollisesti melko epämääräiseen suunnitelmaan kuuluneet eri rikokset tai rikosvariaatiot.

> Ruotsissa luopuminen valmistelun ja salahankkeen toteuttamisesta on nähty samoin perustein kuin Suomessakin ongelmalliseksi, mutta kapeasta soveltamisalastaan huolimatta BrB 23:3 säännöksestä ei ole luovuttu. Tyypillisenä tapauksena, jossa luopuminen valmistelusta tai salahankkeesta olisi mahdollinen, on esitetty tilanne, jossa osallinen ylipuhuu päärikoksen tekijän luopumaan rikoksen täytäntöönpanosta.[743]

Salahankkeesta luopumisen tulisi mielestäni olla Suomessakin mahdollista sekä rikostorjunnallisista syistä että vastaajan edun takia. Kun salahankkeesta ei nykyisin voi luopua, se voi toimia joissakin tapauksissa yllykkeenä toteuttaa myös pääteko tai mahdollistaa osallisten painostamisen tekoihin, joihin he eivät ryhtyisi, jos voisivat tehokkaasti luopua jo salahankkeesta. Suomessa on suhtauduttu torjuvasti sääntelyyn, jossa tekijä voisi saada hyväkseen rikosoikeudellisesti lievemmän kohtelun tai vapautua vastuusta antamalla ilmi rikoksesta muita kuin itsensä. Tästä huolimatta katson, että tulisi ainakin harkita sitä, olisiko tarpeen säätää erilliset salahankkeesta ja valmistelusta luopumista koskevat säännökset.

Samalla olisi myös selvennettävä sitä, voidaanko salahankkeesta luopunut tuomita rangaistukseen teostaan luopumisajankohtaan asti. Nykyisin salahankkeesta ei voi tuomita, jos päärikos toteutetaan sovituin tavoin. Jos salahankkeesta luopujaa ei voitaisi pitää osallisena päärikokseen, salahankkeesta tuomitsemisen tulisi kuitenkin olla mahdollista. Tuolloin olisi mahdollista soveltaa myös rangaistukseen tuomitsematta jättämistä koskevia säännöksiä.

5.5 SALAHANKKEEN PÄÄRIKOKSEN KONKRETISOINTI

Saksassa salahanketta koskevassa tekomuodossa edellytetään vähintään kahden henkilön tekijäkumppanuutta koskevaa yhteisymmärrystä rikoksesta ja valmiutta tämän rikoksen tekemiseen. Päärikoksen konkretisoinnilta vaaditaan, että salahankkeen tekijät tietävät kyseessä olevan tietyn Verbrechen-asteisen rikoksen, mutta heillä saa olla avoinna useita erilaisia toimimismahdollisuuksia. Sa-

741 Ks. lähemmin Jareborg 2001 s. 368–369 ja 1994 s. 269–271, Holmqvist ym. 2003a s. 23–34 ja 23:38–47 sekä SOU 1996:185 s. 285–286.

742 SOU 1996:185 s. 285-286, Strahl 1976 s. 238–240 ja Jareborg 2001 s. 368–369.

743 Ruotsin oikeuskäytännössä ks. esim NJA 1995 s. 405, jossa oli kyse mm. valmistelusta luopumisesta.

nottu konkretisoimisvaatimus on oikeuskäytännössä esitetty muodossa, että tekijä olisi voinut teon tehdä, jos olisi halunnut. Oikeuskäytännössä on myös katsottu, että salahankkeessa, johon osallistui neljä henkilöä, jokaisen oma osuus tekoon oli oltava konkretisoitavissa.[744]

Kysymyksessä on kuitenkin tekijän oma käsitys teon toteuttamiskelpoisuudesta. Objektiivista toteuttamismahdollisuutta ei vaadita.[745] Saksassa korostetaan erityisesti sitä ajankohtaa, jolloin tekijä menettää teon hallinnan (Tatherrschaft). Salahankkeen ja yritetyn yllytyksen osalta tämä ilmenee siten, että tekijän rangaistusvastuulle on riittävää, että hän on suorittanut oman osuutensa. Merkitystä ei ole sillä, vaikka hänen menettelynsä ei vaikuta pääteon toteutumiseen. Tällöin on salahankkeeseen osallistujan ja yllyttäjän kannalta kysymyksessä päättynyt teko, hän on omalta osaltaan tehnyt kaiken tarpeellisen. Esimerkiksi salahanke henkirikoksen tekemisestä on rangaistava, vaikka sen toteuttaminen on mahdotonta, koska uhri on jo kuollut.[746] Vastaavasti yritetyssä yllytyksessä rangaistavuutta ei poista se, että yllytettävä ei tosiasiassa koskaan saa viestiä tai ymmärrä sitä.[747]

Ruotsissa on oikeuskäytännössä ratkaisussa RH 108:85 tuomittu vastaajat salahankkeesta huumausainerikokseen, vaikka tekijöiden huumausaineeksi luulema ja maahantuoma aine-erä osoittautuikin efedriiniksi eikä huumausaineeksi. Toisaalta ennakkoratkaisussa NJA 1981 s. 1057 salahanketta huumausainerikoksen tekemiseksi ei syyksiluettu, kun aineen myyjällä (salahankkeen osallisena) oli jo alun perin tarkoituksena pettää ostajat ja luovuttaa muuta kuin huumausainetta. Osin paradoksaalista on, että mitä epämääräisempi sopimus rikoksen tekemisestä on, sitä helpommin voidaan säännöksen vaaratunnusmerkin katsoa täyttyvän.[748]

Suomessa lienee selvää, että jos salahankkeen kahdesta osallisesta toinen myöhemmin tekee törkeän rahanpesurikoksen, jota yhteinen sopimus on koskenut, rikoksentekijä tuomitaan pääteosta ja sopimuksen toinen osapuoli osallisuudesta siihen. Koska salahankkeen tunnusmerkistö täyttyy jo siitä päätettäessä, päärikoksen tekohetkellä puuttuva olosuhde tai syntymättä jäänyt seuraus eivät myöskään vaikuta salahankkeen rangaistavuuteen. Salahankkeesta samoin kuin valmistelustakin voidaan tuomita myös silloin, kun pääteko jää esimerkiksi kelvottomaksi yritykseksi.

---

744 Ks. Roxin 2003 s. 307 ja BGH StV 1994, 528.

745 Cramer – Heine 2001 s. 532. Jos jää epäselvyyttä siitä, mikä on suunnitellun teon luonne, on tuomioistuimen sovellettava in dubio pro reo -sääntöä, mts. 534.

746 Roxin 2003 s. 308.

747 Cramer – Heine 2001 s. 534 ja Roxin 2003 s. 291–292 ja s. 295–296, jossa hän toteaa, että kysymys on oikeuskirjallisuudessa kiistanalainen, mutta oikeuskäytäntö on tällä kannalla. Fletcher 1978 s. 220–221 toteaa, että Saksan StGB § 30(2):sta ilmenevä yritettyä yllytystä koskeva säännös vastaa common law'n conspiracy-käsitettä ja menee jopa joltakin osin pidemmälle kuin se.

748 SOU 1996:185 s. 283.

Epäselvempi tilanne saattaa olla silloin, kun A ja B ovat sopineet törkeiden rahanpesurikosten X, Y ja Z tekemisestä, jotka kohdistuvat törkeällä avustuspetoksella (X), törkeällä tulliveropetoksella (Y) ja lahjuksen antamisella (Z) saatuun rikoshyötyyn, mutta B myöhemmin toteuttaa vain törkeän rahanpesurikoksen, jonka esirikoksena on törkeä tulliveropetos (Y). A vastannee tällöin osallisena täytetystä törkeästä rahanpesurikoksesta Y, mutta voidaanko hänet tuomita myös yhdessä B:n kanssa salahankkeista X:n ja Z:n tekemiseksi? En näkisi estettä tälle tulkinnalle, joka perustuu ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa esitettyyn näkemykseen.[749] Vaikka päärikoksia X ja Z ei tehdä, se deliktinen paha, joka niiden tekemisestä sopimiseen on kuulunut ja mihin niiden kriminalisoiminen perustuu, on edelleen olemassa. Tekojen rikosoikeudellista moitittavuutta ei poista tai vähennä se, että vain osa salahankkeista saatetaan päätökseensä.

5.6 SALAHANKKEEN RANGAISTAVUUS JA PÄÄRIKOKSEN TEKIJÄ

Rangaistusvastuuta salahankkeesta ei tulisi rajoittaa sellaisilla perusteilla, jotka kiinnittyvät tulevaisuudessa tapahtuvaksi suunnitellun päärikoksen tekijään. Salahanke on itsenäinen teko, jonka rangaistavuus perustuu olennaisilta osiltaan tahdonmuodostukseen kohdistuvaan moitteeseen. Kun teon subjektiivinen puoli on näin korostuneessa asemassa, niin päärikoksen tekijän rangaistusvastuuta rajoittavilla perusteilla ei ole samanlaista merkitystä kuin muissa ajallisesti päärikosta lähempänä olevissa teoissa. Kriminaalipoliittisesti on välttämätöntä, että tekijän vastuuta ei salahankkeessa rajoita pää- tai esirikoksen tekijään mahdollisesti soveltuva vastuuvapausperuste.[750]

---

749 Ruotsissa Holmqvist ym. 2003a s. 23:22–23.

750 Saksassa suunnitellun teon tulee olla valmisteluteon tekijän käsityksen mukaan tunnusmerkistön täyttävä ja oikeudenvastainen. Merkitystä ei ole sillä, onko teko pääteon tekijälle syyksiluettava. Jos sen sijaan valmistelija tietää, että pääteon tekijä tai salahankkeen muut osalliset ovat esimerkiksi syyntakeettomia, kysymyksessä on välillinen tekeminen. Näin Cramer – Heine 2001 s. 532 ja 536. Yhdysvalloissa salahankkeeseen osallinen ei vapaudu vastuusta, vaikka muita osallisia ei voitaisi tuomita salahankkeestä eikä päärikoksesta. Poikkeuksena on vain tilanne, jossa muut osalliset ovat oikeustoimikelvottomia. Osallinen voidaan tuomita myös salahankkeesta sellaisen päärikoksen tekemiseksi, josta häntä itseään ei voida asettaa syytteeseen. Ks. Harvard 1958–1959 s. 953–956 ja LaFave – Scott 1986 s. 118–122 nk. Wharton-säännöstä, jonka mukaan salahanke ei ole mahdollinen silloin, kun kaikki sopimusosapuolet ovat rangaistusvastuussa pääteosta. Perinteisesti tällaisia rikoksia ovat olleet kaksinnaiminen, uhkapelien pelaaminen, kieltotavaroiden ostaminen tai myyminen ja lahjominen.

Sen sijaan lienee perusteltua hyväksyä Model Penal Codessa omaksuttu periaate, jonka mukaan rangaistusvastuu salahankkeesta voidaan kohdistaa vain henkilöön, joka voisi olla myös avunantajana päärikokseen.[751]

5.7 SALAHANKE JA VAARA PÄÄRIKOKSEN TÄYTTYMISESTÄ

Törkeän rahanpesun tekemiseksi tehdyn salahankkeen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttänee Suomessa, että sen päärikoksen, tulevaisuudessa toteutuvaksi suunnitellun törkeän rahanpesun, kohteena on salahankkeen tekoaikaan jo tapahtuneella esirikoksella saatu omaisuus. Päärikoksen myöhempää tapahtumista ei edellytetä, mutta jos esirikoksen tunnusmerkistö ei täyty, salahankekaan ei voine toteutua. Englannissakin on common law -periaatteiden mukaisesti katsottu, että jos rahanpesun esirikosta ei tehdä, myös salahanke rahanpesun tekemiseksi voi olla rankaisematon (defence).[752]

Suomessa ei ole nimenomaisesti edellytetty, että rikoksen tekemisestä sopimisesta syntyy vaara päärikoksen täyttymisestä. Useimmat salahankesäännökset koskevat niin vaarallisia rikoksia, että niiden kriminalisoinnin peruste on lähinnä tekojen poikkeuksellisessa vaarallisuudessa, kuten salahanke joukkotuhonnan tekemiseksi. Kaikkein vaarallisimmissa ja vakavimmissa rikoksissa voidaan pitää hyväksyttävänä, että niiden rangaistavuus perustuu tunnusmerkistössä nimenomaisesti ilmaisematta jätettyyn presumoituun vaaraan. Kun kyse siten on tyypillisesti vaarallisina pidettyjen tekojen rangaistavaksi säätämisestä, niiden tunnusmerkistön täyttymiseen näyttää riittävän abstrakti vaara toisin kuin Ruotsissa, jossa stämpling-rikoksissa edellytetään konkreettista vaaraa seurauksen syntymisestä. Tämä johtuu siitä, että siellä valmistelun ja stämpling-tekomuodon soveltamisalasta on BrB 23:2:ssä nimenomaisesti rajattu pois teot, joista aiheutuu vain vähäinen vaara päärikoksen täyttymisestä.[753] Säännösten soveltamisalaan eivät näin ollen kuulu tilanteet, joissa vaara teon täyttymisestä on sulkeutunut kokonaan pois, on vähäistä tai vähentynyt satunnaisten

---

751 Model Penal Code § 5.04(2).

752 Allen 2003 s. 265. Ks. salahankkeeseen sovellettavista anteeksiantoperusteista (defences) Ashworth 2006 s. 462–464 ja 452–455, joka toteaa kuitenkin, ettei ”impossibility” ole salahankkeissa hyväksyttävä anteeksiantoperuste (defence), vaan salahankkeeseen sovelletaan samoja periaatteita kuin yritykseenkin. Ks. tältä osin Duff 1996 s. 76–115, jonka mukaan yrityksen rangaistavuuden voi Englannissa ja Yhdysvalloissa poistaa vain tekijän erehdys tarkoitetun teon lainvastaisuudesta (mistake of law). Ks. myös Yhdysvaltojen osalta LaFave – Scott 1986 s. 91–92 ja laajasti erehdysopista Yhdysvalloissa ja Saksassa Fletcher 1978 s. 683–758.

753 Ks. vaaran vähäisyyden käsitteestä SOU 1996:185 s. 276–277 ja 283 sekä NJA 1996 s. 93 ja NJA 1996 s. 244.

syiden takia. Päärikoksen täyttymisen on tapahtumahetkellä oltava mahdollinen.[754]

Suomessa valittua lainsäädäntöratkaisua voidaan perustella sillä, että toisin kuin Ruotsissa salahankekriminalisoinnit koskevat meillä vain eräitä kaikkein vaarallisimpia rikoksia. Vaikka Ruotsissakin stämpling-säännöstä sovelletaan rajoitettuun törkeiden rikosten ryhmään, ne eivät kuitenkaan kaikki ole vakavuudeltaan verrattavissa esimerkiksi salahankkeeseen joukkotuhonnan tekemiseksi.

Salahanke on Saksassa katsottu common law -maiden tapaan poikkeuksellisen vaaralliseksi sen vuoksi, että usean henkilön sopiessa rikoksesta tämä sitoutuminen vaikeuttaa sopimuksesta ja rikoksesta irtautumista. Lisäksi useamman henkilön sopimus merkitsee tekijälle osittaista kontrollin menetystä tapahtumien kulkuun. Fieber pitää tätä riskiä siitä, että muut joka tapauksessa toteuttavat suunnitelman, suurempana vaaraa lisäävänä seikkana kuin tekijän omaa sitoutumista.[755]

Saksan salahankesäännöksessä (StGB 30 §) ei kuitenkaan ole vaaraa koskevaa tunnusmerkkiä, vaan lainsäätäjä on jo suorittanut vaara-arvioinnin. Kysymys on siten abstraktista vaarasta. Saksalaisessa oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä on abstrakti vaara perustettu vaarapresumptioon, joka on harvoissa poikkeustapauksissa kumottavissa. Oikeuskirjallisuudessa on tosin esitetty myös lukuisia erilaisia malleja siitä, miten vaarapresumption kumoaminen pitäisi tehdä helpommaksi.[756] Fieber katsoo, ettei rangaistavaa tulisi olla menettely, joka ei sisällä subjektiivisesti miellettyä objektiivisesti olemassa ollutta vaaran mahdollisuutta. Pelkän normin rikkomisen ei tulisi riittää. Teosta tulisi aiheutua ex ante tarkastellen oikeushyvälle vahingonvaara, jota ei voida poissulkea. Menettelyn tulee tyypillisesti johtaa myös konkreettiseen vaaraan.[757]

Suomessa salahanketta törkeän rahanpesun tekemiseksi koskevissa esitöissä todetaan, että rangaistavana pidettävä salahanke edellyttää väistämättä sellaista suunnitelmallisuutta, joka tekee rahanpesurikoksesta törkeän.[758] Vaarallisuudeltaan teko tuskin kuitenkaan on verrattavissa joukkotuhontaa tai maanpetosta koskeviin vastaaviin säännöksiin. Kun törkeän rahanpesusalahankkeen tunnusmerkistön täyttyminen saattaa olla myös ajallisesti poikkeuksellisen kaukana päärikoksen mahdollisesta toteutumisesta, ei ole selvää, että Suomessa abstraktin vaaran tulisi olla riittävä rahanpesun salahanketta koskevassa rangaistus-

---

754 Jareborg 2001 s. 395–396, joka vaaratunnusmerkin yhteydessä edellyttää, että rikoksen täyttyminen on ollut ”existensiellt möjligt”; ks. myös Jareborg 2008 s. 33 sekä Leijonhufvud – Wennberg 2005 s. 109–110.

755 Fieber 2001 s. 167–173.

756 Fieber 2001 s. 148–161.

757 Fieber 2001 s. 161, 185–186.

758 HE 53/2002 vp s. 20–21.

säännöksessä. Olisi suotavaa, että lainsäätäjän kannanotto tähän kysymykseen ilmenisi säännöksestä tai edes lain esitöistä.

Kun teon tunnusmerkistön täyttyminen ei voimassa olevan rikoslain 32 luvun 8 §:n perusteella kuitenkaan edellytä edes konkreettista vaaraa päärikoksen täyttymisestä, voidaan perustellusti katsoa, että Suomessa saksalaisen mallin mukaisesti lainsäätäjä on arvioinut salahankkeen törkeän rahanpesun tekemiseksi presumoidusti vaaralliseksi teoksi. Tämä oletus voidaan kuitenkin kumota ainakin niissä tapauksissa, joissa salahanke voidaan todeta kelvottomaksi yritykseksi.

5.8 TAHALLISUUDEN ULOTTUVUUS

Rikoksen tekemisestä sopimisen lisäksi salahankkeen tunnusmerkistön voidaan katsoa edellyttävän tarkoitusta saada aikaan sopimus ja tarkoitusta saavuttaa tavoiteltu seuraus. Rikoslain 32 luvun 8 §:n mukaan salahankkeen rangaistavuus ei kuitenkaan edellytä korotettua tahallisuutta.

Tätä vaatimusta ei ole myöskään Ruotsin tai Saksan salahankesäännöksissä, vaikka käytännössä tällainen tahallisuus usein tyypillisesti sisältyy menettelyyn. Ruotsissa rangaistusvastuun syntyminen yhteisestä rikoksesta sopimisesta edellyttää kuitenkin, että ainakin yhdellä salahankkeeseen osallistujista tahallisuus kattaa täyttyneen rikoksen tekemisen.[759] Muiden tekoon osallistuneiden osalta on riittävää, että heidän tahallisuutensa ulottuu rikoksen edistämiseen.[760] Saksassa sen sijaan vaaditaan, että kaikkien salahankkeeseen osallistuvien tahallisuus kattaa tekijäkumppanuuden.[761] Tahallisuusarvioinnin käytännön merkitystä rajoittaa se, että salahanke on katsottu vaarantamisrikokseksi vaarapresumptioin. Tällöin arvioinnin ensisijaisena kohteena on vaaran täyttyminen ja suunnitelman konkretisoinnin aste.[762]

Yhdysvalloissa katsotaan, että salahankkeen tekijöiltä vaadittava tahallisuus kiinnittyy enemmän salahankkeen seurauksiin kuin varsinaisen sopimuksen tekemiseen.[763] Seurauksen on lisäksi oltava salahankesäännöksessä tarkoitetun kaltainen. Yhdysvalloissa salahankkeen seurausten korostaminen liittynee

---

759 Asp 2007 s. 59–60, Jareborg 2001 s. 396–397. Yritetyssä yllytyksessä edellytetään korotettua tahallisuutta, ks. NJA 1972 s. 167.

760 Jareborg 2001 s. 397, joka toteaa, että olisi kohtuutonta, jos salahanke murhan tekemiseksi täyttyisi vain silloin, kun kaikki salahankkeeseen osallistuneet myös olisivat mukana toteuttamassa päärikosta. Riittävää on, että sovitaan yhden olevan suunnitelman toimeenpanija ja muut edistävät hänen tekoaan. Ks. myös Leijonhufvud – Wennberg 2005 s. 112–113 tahallisuusvaatimuksesta Ruotsissa ja Englannissa Ormerod 2005 s. 374–382.

761 Sopimus avunannosta ei ole riittävä, ks. Roxin 2003 s. 309.

762 Fieber 2001 s. 148–149 ja 185, Cramer – Heine 2001 s. 535.

763 LaFave – Scott 1986 s. 76–78. Kun tarkoituksena on oltava tietyn seurauksen syntyminen, salahanke tuottamuksellisen rikoksen tekemiseksi on käsitteellisesti mahdoton.

näyttökysymyksiin ja mahdollisuuteen tuomita vastaaja sekä salahankkeesta että päärikoksesta. Tämän vuoksi yhdysvaltalaisen doktriinin seuraaminen ei ole tarkoituksenmukaista tahallisuuden arvioinnissa.

Suomessa huomiota tulisi mielestäni kiinnittää erityisesti tarkoitukseen tehdä tietyn sisältöinen sopimus ja tehdyn sopimuksen sisältöön. Tunnusmerkistön subjektiivinen puoli korostuu väistämättä salahankkeen kaltaisessa kriminalisoinnissa. Sopimuksen kohteena olevan törkeän rahanpesurikoksen toteutumisen todennäköisyydelle ei sen sijaan edellä lausutun mukaisesti aseteta suurempia vaatimuksia kuin että sopimuksen toteuttaminen on yleensä mahdollista. Näin ollen tahallisuudelle ei jää tältä osin juurikaan katetta, vaan hankkeen kelvollisuus arvioidaan objektiivisin perustein.

Salahankkeen kohteena ei ole tietty konkreettinen rikos, vaan tietyissä olosuhteissa toteutuvaksi suunniteltu teko. Tämän vuoksi osallisten ei sopimusta tehdessään edellytetä tietävän päärikoksen tekoaikaa, paikkaa, asianomistajaa tai tarkempia olosuhteita. Merkitystä ei myöskään ole sillä, kuinka pitkä ajallinen ero sopimuksella ja sen toteuttamisella on.[764] Englannissa sopimukseen on kuitenkin sisällyttävä kaikki olosuhteet, jotka ovat välttämättömiä päärikoksen onnistumiselle.

Suomessakin edellytykseksi voitaneen asettaa, että kaikki päärikoksen tunnusmerkistön täyttymiselle välttämättömät olosuhteet ovat salahankkeeseen osallisen tiedossa. Tämä sisältää siten vaatimuksen, että myös esirikokseen liittyvien tosiseikkojen on oltava sopimushetkellä tiedossa. Edellä todetuin tavoin esityöt viittaavat siihen, että edellytykseksi tulee lisäksi asettaa se, että esirikos on jo täyttynyt. Hallituksen esityksessä salahankkeen soveltamisala näytetään rajoitettavan aikaan esirikoksen tapahtumisen jälkeen mutta ennen rahanpesurikoksen varhaista täyttymispistettä.[765] Tyyppitapauksessa salahankkeeseen osallisten tulee esimerkiksi tietää tosiasiat, joiden perusteella heidän arvioidaan olleen selvillä siitä, että esirikoksen kohteena oleva tupakka on tuotu maahan törkeän veropetoksen tunnusmerkistön täyttävällä menettelyllä ja toiminnasta on saatu laitonta hyötyä, johon suunnitellut rahanpesutoimet kohdistuvat.

Jos päärikos tehdään, salahankkeesta sopineen tahallisuuden ei voitane katsoa kattavan osallisuutta sopimuksen vastaisesti toteutettuun tekoon.[766] Esimerkiksi jos A ja B ovat sopineet rikoslain 32 luvun 8 §:n edellytykset täyttävin tavoin törkeällä veropetoksella saatujen varojen pesemisestä ja B sovitusta poike-

---

764 Näin myös Ruotsissa Jareborg 2001 s. 396 stämpling-rikoksen osalta.

765 HE 53/2002 vp s. 37. Tulkintani perustuu vain yhteen hallituksen esityksessä olevaan lauseeseen, joten hyvin perustein voitaisiin myös katsoa, ettei esirikoksen täyttymistä RL 32:8:n sanamuodon perusteella voida vaatia, eikä kyseessä näin ollen olisi myöskään yllytys tai avunanto esirikokseen.

766 Ks. Ruotsin osalta tahallisuusvajeesta stämpling-teoissa Holmqvist ym. 2003a s. 23:22. Se, millainen ero sovitun ja toteutuneen suunnitelman välillä vaaditaan, jotta sillä olisi merkitystä salahankkeeseen osallistuneiden rangaistusvastuun kannalta, on Ruotsissa epäselvää.

ten pesee omaisuutta, joka on saatu törkeällä avustuspetoksella, A:n menettely ei täyttäne osallisuutta toteutuneeseen törkeään rahanpesuun. Jos salahankesopimus koski nimenomaan vain törkeällä veropetoksella saadun hyödyn pesemistä, A:n tahallisuus ei kata muilla rikoksilla saatuihin varoihin kohdistunutta osallisuutta törkeän rahanpesun tekemiseen. A tulisi kuitenkin tuomita alkuperäisen sopimuksen mukaisesta salahankkeesta, jonka hänen tahallisuutensa kattaa, ellei A:n tekoa voida arvioida psyykkiseksi avunannnoksi päärikokseen. Koska tunnusmerkistö, joka koskee salahanketta törkeän rahanpesun tekemiseksi, on täyttynyt jo sopimuksesta päätettäessä, B:n myöhempi sopimuksen vastainen menettely ei voine Suomessakaan poistaa A:n vastuuta alkuperäisestä salahankkeesta.

Myös Englannissa vaaditaan, että jos päärikos täyttyy, sen tulee vastata sitä, mistä ainakin kaksi osallista on sopinut. Päärikoksen sopimuksenmukaisuudelle asetetaan varsin tiukat edellytykset. Jos on sovittu heroiinin salakuljettamisesta, sopimus ei kata kannabiksen maahantuontia.[767] Vastaavasti mielestäni myös Suomessa olisi mahdollista katsoa, että jos salahankesopimus kattaa vain väkiviinaa maahan tuotaessa vältettyjen tullien määrää vastaavan omaisuuden alkuperän häivyttämisen, tupakkaa maahan tuomalla saadun hyödyn peseminen ei kuulu sopimuksen alaan.

5.9 RIKOSOIKEUDELLISEN VASTUUN KOHDENTAMINEN

Salahanke voi ajallisesti kestää pääteon yrityksen alkupisteeseen asti. Tekijäpiiri voi tuona aikana vaihdella uusien osallisten liittyessä salahankkeeseen. Tekijät luonnollisesti vastaavat salahankkeesta rikosoikeudellisesti vain siltä osin kuin he ovat olleet siitä sopimassa ja pitämässä yllä rikoksen tekemiseen tähtäävää tahtotilaa.

Englannissa ja Yhdysvalloissa salahankkeeseen voivat syyllistyä sekä luonnolliset että juridiset henkilöt. Suomessa rikosoikeudellinen vastuu voidaan kohdistaa vain luonnollisiin henkilöihin, vaikka joku heistä edustaisikin juridista henkilöä.[768] Jos rahanpesua esimerkiksi harjoitetaan osakeyhtiön laillisen toiminnan yhteydessä, rikosoikeudelliseen vastuuseen ei voi joutua yhtiö, vaan ne henkilöt, jotka ovat yhtiössä sopineet rahanpesusalahankkeen toteuttamisesta.

Suomen lainvalmisteluasiakirjoissa ei ole pohdittu sitä, asetetaanko salahankkeeseen osallistujille joitakin erityisiä vaatimuksia. Selvää on, etteivät ri-

---

767 Allen 2003 s. 258–259.

768 Poikkeuksena on vain rikoslain 9 luvussa säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuu, jonka käsitteleminen on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka RL 32:14 (61/2003) mukaan myös rahanpesuun ja törkeään rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta on säädetty.

kosoikeudellisesti alaikäiset tai syyntakeettomat voi rikosoikeudellisen vastuun synnyttävällä tavalla osallistua salahankkeeseen. Se, voidaanko osallisille ja heidän itsenäiselle tahdonmuodostukselleen asettaa joitakin erityisedellytyksiä, ei ole yhtä selvää. Common law -maissa edellytetään, että salahankkeeseen osallistuu ainakin kaksi itsenäistä osapuolta (tahtoa). Vakiintuneesti on tämän vuoksi katsottu, että salahankkeessa ei itsenäisenä ”tahtona” voi olla rikosoikeudellista vastuuikärajaa nuorempi henkilö, sovitun rikoksen uhri tai edes aviopari, jos salaliitossa ei ole muita osallisia.[769]

Salahanke tarkoittaa kahden tai useamman henkilön liittymistä yhteen rikoksen tekemistä varten. Tällöin voitaneen Suomessakin hyväksyä common law -maissa noudatettu käytäntö siitä, ettei vastaajaa tuomita salahankkeesta, jos rangaistusvastuuta ei voida kohdistaa kehenkään muuhun osalliseen.[770] Vastaaja A ei näin ollen olisi syyllistynyt salahankkeeseen, jos muut osalliset B ja C saavat hyväkseen oikeuttamisperusteen tai ovat alaikäisiä taikka syyntakeettomia. Vaikka A ei vapautuisi rikosoikeudellisesta vastuusta samalla perusteella kuin muut osalliset, hän ei voisi yksin muodostaa rangaistavaksi säädettyä salahanketta. Anteeksiantoperusteilla ei tulisi olla vastaavaa vaikutusta. Esimerkiksi järjestäytyneessä ryhmässä toimittaessa joidenkin ryhmän jäsenten osallistuminen rikoksen tekemiseen voi perustua rikoslain 4 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetuin tavoin pakkotilaa lähellä olevaan tilanteeseen.

Kysymyksen tulkinnanvaraisuutta osoittaa kuitenkin, että Saksassa toisen salahankkeeseen osallistuvan syyntakeettomuutta ei pidetä rangaistavuuden esteenä. Tämä pätee tosin vain siinä tapauksessa, että salahankkeeseen osallinen ei tiedä toisen syyntakeettomuudesta. Vastaavasti tietoinen syyntakeettoman yritetty yllytys katsotaan välillisen tekemisen yritykseksi.[771]

Common law on kehittänyt muitakin salahankkeeseen osallistuvien vastuuseen liittyviä periaatteita.[772] Niillä ei kuitenkaan ole pääosin Suomessa merkitystä, koska salahankkeen tekijäpiiri on avoin lukuun ottamatta rikoslain 45 luvun 24 §:ssä tehtyä rajausta, jonka mukaan salahankkeeseen vaarallisen sotilasrikoksen tekemiseksi voivat syyllistyä vain sotilaat. Muutoin suomalaisen salahankkeen tekijäpiirille ei ole asetettu erityisvaatimuksia. Salahankkeeseen törkeän rahanpesun tekemiseksi eivät kuitenkaan voi syyllistyä ne, joiden rikosoikeudellista vastuuta on rajoitettu rikoslain 32 luvun 11 §:ssä.

---

769 Ks. lähemmin esim. Allen s. 254–265. Yhdysvalloissa common law -periaatteesta, jonka mukaan aviomiestä ja aviovaimoa ei voida katsoa erillisiksi oikeudellisiksi ”tahdoiksi”, luovuttiin jo 1940-luvulla. Ks. myös Harvard 1958–1959 s. 949–950.

770 LaFave – Scott 1986 s. 86 ja Allen 2003 s. 255–257.

771 Roxin 2003 s. 294 ja 307.

772 Ks. esim. Allen 2003 s. 256–257 todistusoikeudellisten kysymysten osalta.

VI
Rahanpesun tekijäpiiri ja sen rajaukset

1 Rangaistusvastuun ala vertailumaissa

Rahanpesun tekijäpiiri on kansainvälisissä sopimuksissa avoin. Kansallisten oikeusjärjestysten perusperiaatteiden asettamat rikosoikeudellisen vastuun rajoitukset on kuitenkin useissa niistä mahdollistettu. Tämä koskee erityisesti mahdollisuutta jättää kriminalisoimatta rahanpesu, jossa tekijänä on esirikoksen tekijä tai siihen osallinen eli ns. itsepesu.

Useissa common law -maissa rahanpesuun voi syyllistyä myös esirikoksen tekijä. Ainakin Yhdysvalloissa ja Englannissa tekijänä voi olla myös juridinen henkilö. Myös monissa mannermaisen oikeusjärjestyksen maissa nk. itsepesu on rangaistavaa. Euroopassa esirikoksen tekijää ei voida toistaiseksi tuomita rangaistukseen rahanpesusta Suomessa, Saksassa, Tanskassa, Ruotsissa ja Italiassa, mutta esimerkiksi Norjassa, Sveitsissä, Luxemburgissa ja Belgiassa itsepesu on kriminalisoitu.

Itsepesun säätämistä rangaistavaksi on erityisesti Yhdysvalloissa pidetty rahanpesun torjunnan tehokkuuden edellytyksenä, koska se varmistaa rahanpesun rangaistavuuden alan kattavuuden. Esimerkiksi jos esirikoksen tekijä pesee yhdessä muiden henkilöiden kanssa rikoksella saadut varat kolmannessa maassa, jossa itsepesu ei ole kriminalisoitu, päätekijä saattaa jäädä kokonaan rangaistusvastuun ulkopuolelle. Joissain tapauksissa rahanpesun kohteena ollutta omaisuuttakaan ei ehkä voida konfiskoida esirikoksen tekijältä. Yhdysvalloissa tekijän tuomitsemisen sekä esirikoksesta että rahanpesusta on mahdollistanut se, että rahanpesu katsotaan esirikoksestaan erilliseksi teoksi. Lisäksi itsepesun kriminalisoinnilla on nimenomaisesti tarkoitus koventaa esirikoksesta tuomittavaa rangaistusta, minkä uskotaan turvaavan tekijän yhteistyön lainkäyttöviranomaisten kanssa.[773]

Esirikoksen tekijän rangaistusvastuu rahanpesusta on jatkuvan keskustelun aihe kansainvälisesti. Varsinkin Euroopassa itsepesua on väitetty itsekriminointisuojan vastaiseksi ja sen on katsottu johtavan siihen, että tekijä tuomitaan kahdesti samasta rikoksesta.[774] Toisaalta on katsottu, että rangaistusvastuun kohdentaminen ainoastaan ns. portinvartijoihin ei ole oikeudenmukaista.[775] Esirikoksen tekijä saattaa joissakin tilanteissa välttää rangaistusvastuun kokonaan

---

773 Näin mm. Blum ym. 1998 s. 4 ja Schaap 1998 s. 63–64 alav. 137 ja 138.

774 Stessens 2000 s. 121–122.

775 Portinvartijoiksi kutsutaan niitä ammattiryhmiä, kuten pankkiiriliikkeiden työntekijöitä, oikeudellisia neuvonantajia ja pankkitoimihenkilöitä, joiden laillinen toiminta mahdollistaa tai estää rikoshyödyn pääsyn lailliseen talouteen ja erityisesti rahoitusjärjestelmään ja jotka sen takia on preventiivisen rahanpesemisen torjunnassa määritelty myös ilmoitusvelvollisiksi havaitsemistaan epäilyttävistä liiketoimista.

samaan aikaan, kun ulkopuolisiin voidaan kohdistaa ankaria rikosoikeudellisia seuraamuksia. Myös rahanpesutuomioiden vähäistä määrää kansainvälisesti on selitetty sillä, että itsepesua ei kaikkialla ole säädetty rangaistavaksi.[776]

Seuraavassa on tarkoituksena pohtia sitä, miten kansainväliset instrumentit velvoittavat määrittelemään rahanpesun tekijäpiirin, miten määrittely on tehty Suomessa ja mihin tehdyt rangaistussäännösten soveltamisalan rajoitukset perustuvat. Suomessa voimassa olevien rahanpesusäännösten tekijäpiiriä koskevan rajoitussäännöksen tulkintasuositusten lisäksi jaksossa esitetään myös eräitä uudistusehdotuksia, jotka voivat edistää rikosvastuun oikeudenmukaista kohdentumista rahanpesurikoksissa.

776 Ks. esim. Stessens 2000 s. 121–122.

2 Rangaistavuuden ala kansainvälisissä instrumenteissa

Wienin sopimuksessa kriminalisointivelvoitteet kohdistetaan erityisesti laitonta huumausainekauppaa kaikilla tasoilla harjoittaviin, huumausaineen raaka-aineen levittäjiin ja rahanpesijöihin.[777] Rikosvastuun kohdentamisella näihin ryhmiin toivottiin pystyttävän tyrehdyttämään huumausainekaupan kasvua. Erityisesti tarkoituksena oli kohdistaa rangaistusvastuun ohella menettämisseuraamuksia huumausainekaupan johtotehtävissä toimiviin, jotka eivät varsinaisesti käsitelleet laittomia aineita, mutta saivat rikollisesta toiminnasta suurimmat voitot.

Wienin sopimuksessa ei ole määräyksiä siitä, miten kansallisesti rangaistusvastuu rahanpesurikoksissa tulee kohdentaa.[778] Sopimuksen rahanpesua koskevat artiklat eivät myöskään rajaa rangaistusvastuun alaa, vaan rahanpesuun voivat syyllistyä kaikki luonnolliset ja oikeushenkilöt.[779] Wienin sopimus ei kuitenkaan velvoita säätämään rangaistavaksi rahanpesuun tai sen tekemiseksi toteutettuun salahankkeeseen osallistumista, rahanpesun yritystä, avunantoa, yllytystä tai siinä neuvomista, jos sopimusosapuolen oikeusjärjestelmän perusperiaatteet sen estävät.[780] Tällöin edellytetään, että kriminalisointi loukkaisi perustavaa laatua olevaa kansallista perustuslaillista periaatetta tai oikeusjärjestelmän peruskäsitettä. Vastaava rajaus on myös myöhemmissä rahanpesua koskevissa kansanvälisissä sopimuksissa.

Wienin sopimusta on tulkittu siten, että vaikka se antaa mahdollisuuden rajoittaa rahanpesun tekijäpiiriä, tarkoituksena on kuitenkin velvoittaa kriminalisoimaan myös esirikoksen tekijän suorittamat rahanpesutoimet. Näkemys perustuu sopimuksen artiklassa 3(1)(b)(i) käytettyihin termeihin ”conversion” ja ”transfer”. Rikoksella saadun omaisuuden siirtämisen on katsottu viittaavan esirikoksen tekijään, koska rikoshyödyn vastaanottajan menettelyä ei voida kuvata siirtämiseksi. Lisäksi on väitetty, että vaikka termi muuntaminen voi tavanomaisessa merkityksessään tarkoittaa molempien osapuolten toimintaa, sopi-

---

777 Sopimuksen 3 (1)(a)(v) kohdassa huumausainekaupan harjoittajien piiriä on laajennettu myös ns. ylätasolle eli laittoman kaupan järjestäjiin, johtajiin ja rahoittajiin sekä (c)(iv) kohdassa muihin edistäjiin. Sopimuksen 3(1)(iv) kohta koskee huumausaineen raaka-aineen levittäjiä.

778 Näin myös UN Commentary 1998 s. 62, jossa katsotaan, ettei Wienin sopimus velvoita sopimusosapuolia määrittelemään rahanpesun tekijäpiiriä tietyllä tavalla.

779 Kansainvälisesti oikeushenkilön rangaistusvastuu mainittiin ensimmäisen kerran rahanpesun yhteydessä FATFin suosituksissa vuodelta 1990 ja vuodelta 1996. Tähän lienee vaikuttanut se, että esimerkiksi Yhdysvalloissa rahanpesuun voi syyllistyä luonnollisen henkilön lisäksi myös juridinen henkilö.

780 Wienin sopimus 3(1)(c)(iv).

muksen artiklan 3(1)(c)(i) sisällöstä voidaan päätellä, ettei muuntaminen kuitenkaan kata vastaanottajan menettelyä, joka tulisi arvioitavaksi sanotun artiklan mukaisena rikoshyödyn hankkimisena.

Tätä tulkintaa voidaan pitää kuitenkin kritiikille alttiina, koska Wienin sopimuksen artikla 3(1)(c)(i) ei ole velvoittava, vaan sopimusosapuoli voi oikeusjärjestyksensä perusperiaatteisiin vedoten jättää sen toimeenpanematta. Tällöin sopimusvelvoitteet voisivat tulla täytetyiksi, kun rahanpesuna rangaistavaksi säädettäisiin rikoksella saadun omaisuuden edelleen luovuttaminen, mutta ei sen vastaanottamista. Tällainen tulkinta ei turvaa rahanpesun torjunnan tehokkuutta eikä vastaa Wienin sopimuksen nimenomaisia tavoitteita.

Myös Wienin sopimuksen artiklan 3(1)(b)(i) tarkoitustunnusmerkin ”assisting any person to avoid” määritelmän on katsottu kattavan kaikki mahdolliset avustettavat tahot, myös esirikoksen tekijän itsensä.[781] Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessakin on esitetty näkemys, että Wienin sopimus ei mahdollista rahanpesun tekijäpiiriä koskevia rajauksia.[782]

Koska Wienin sopimuksen sanamuodon tulkinta aiheutti käytännössä epäselvyyttä siitä, kuinka laajalle rahanpesun rangaistusvastuu tulisi ulottaa, Strasbourgin sopimuksessa tämä epäkohta pyrittiin korjaamaan. Rahanpesun tekijäpiiriä koskevaa artiklaa pyrittiin selventämään niin, että sopimusosapuolille varataan mahdollisuus kansallisesti rajata rahanpesun tekijäpiiristä esirikokseen syyllistyneet, koska joidenkin valtioiden lainsäädännön oli todettu edellyttävän sitä.[783] Strasbourgin sopimus kuitenkin edellyttää, että rajaukset perustuvat kansallisen perustuslain perusperiaatteisiin ja oikeusjärjestelmän keskeisiin käsitteisiin. Ellei tällaisia perusteita ole, tekijäpiirin rajaus ei ole sopimuksen asettamien velvoitteiden mukainen.

Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa tai myöhemmissä rahanpesua koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa ei kuitenkaan selvästi määritellä sitä, mitä perustuslain periaatteilla ja oikeusjärjestelmän peruskäsitteillä tarkoitetaan. Tämän on katsottu mahdollistavan rahanpesun rangaistavuuden alan kansallisen supistamisen sellaisissakin tapauksissa, joissa sopimusten edellyttämä kriminalisointi olisi ollut toteutettavissa loukkaamatta oikeusjärjestelmän perusperiaatteita. Nyttemmin erityisesti FATF on pyrkinyt puuttumaan näihin lainsäädäntöratkaisuihin.

FATFin piirissä on tulkittu, että Wienin ja Palermon sopimuksen perusteella voidaan itsepesu jättää kriminalisoimatta vain silloin, kun nimenomainen kansalliseen oikeusjärjestykseen kuuluva periaate sen estää. Kansallisesti noudatettu oikeudellinen traditio, jonka mukaan esimerkiksi kätkemisrikostyyppiset

---

781 Boister 2001 s. 108–111, samansuuntaisesti myös UN Commentary 1998 s. 62–64.

782 Heikinheimo 1999 s. 72, joka toteaa, että Strasbourgin sopimuksen artikla 6(2)(b) merkitsee rahanpesurikoksen kriminalisoinnin supistamista Wienin sopimukseen verrattuna, kun siinä annetaan mahdollisuus rajata esirikoksen tekijät rahanpesun tekijäpiiristä.

783 Strasbourgin sopimus artikla 6 (2)(b).

teot ovat aina esirikoksen rankaisemattomia jälkitekoja, ei FATFin tulkinnan mukaan ole tällainen perusperiaate. Tulkinta perustunee Strasbourgin sopimukseen liittyvään selitysmuistioon, jonka mukaan sopimuksen turvalausekkeissa tarkoitettuja perusperiaatteita voivat olla esimerkiksi menettelyt, jotka eivät täytä Euroopan ihmisoikeussopimuksen artiklojen 5 tai 6 vaatimuksia. Hyväksyttävät rajaukset voivat perustua myös siihen, että kriminalisointi vaarantaa ihmishengen tai on nimenomaisesti kielletty kansallisessa laissa.[784] Esimerkiksi Norjassa itsepesu säädettiin vuonna 2006 rangaistavaksi FATFin maatarkastuksen jälkeen, kun siellä oli todettu, ettei kansallinen oikeusjärjestys kiellä itsepesun säätämistä rangaistavaksi. Ruotsia ja Suomea on sittemmin kehotettu saattamaan lainsäädäntönsä tältä osin ajan tasalle.[785]

Toisin kuin kansainvälisissä rahanpesua koskevissa sopimuksissa Euroopan unionin rahanpesudirektiivissä ei ole nimenomaista itsepesun kriminalisoimiseen velvoittavaa artiklaa. Tästä huolimatta esimerkiksi Englannissa itsepesu säädettiin rangaistavaksi, koska ensimmäisen rahanpesudirektiivin katsottiin siihen velvoittavan.[786] Eri maissa on näin ollen tulkittu varsin eri tavoin niille eri instrumenteissa asetettuja velvoitteita.

Myös Wienin sopimuksessa ja kaikissa sen jälkeisissä kansainvälisissä instrumenteissa olevat rahanpesun tunnusmerkistöön kuuluvat tahallisuutta ja teon tarkoitusta koskevat vaatimukset on tarkoitettu rajaamaan tekijäpiiriä. Tarkoitustunnusmerkillä rangaistavuuden alaa pyritään supistamaan siten, ettei se kata henkilöitä, jotka ilman peittämistarkoitusta ottavat vastaan rikoksella saaduiksi tietämiään varoja esimerkiksi palkkiona suoritetusta tehtävästä. Vaatimuksen nimenomaisena tarkoituksena on rajata edellytykset täyttävät oikeudenkäyntiavustajat säännöksen soveltamisalasta.[787]

Tarkoitustunnusmerkki puuttuu kuitenkin Wienin sopimuksen artiklassa 3(1)(c)(i) olevasta tekotavasta, joka sittemmin on saman sisältöisenä otettu kaikkiin myöhempiin kansainvälisiin rahanpesua koskeviin sopimuksiin ja ilman turvalauseketta myös rahanpesudirektiiviin. Rikoshyödyn hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä koskeva tekotapa rajaa rahanpesun tekijäpiiriä ainoastaan tahallisuusvaatimuksella. Useissa maissa rangaistavuuden alaa on kuitenkin tässäkin tekotavassa supistettu joko kirjoitetulla rajoitussäännöksellä tai oikeuskäytännössä. Menettelyä on pidetty sopimusten mukaisena, koska sii-

---

784 Explanatory report 1990 s. 19.

785 FATF, Sweden 2006 s. 33 ja FATF, Finland 2007 s. 43.

786 Englannissa rahanpesun määritelmä kattaa kaikki henkilöt, jotka hyötyvät rikoksella saadusta omaisuudesta, käyttävät sitä tai saavat sen haltuunsa, ks. esim. Rees – Hall 2003 s. 98–100.

787 Gilmore 1992 s. 102–103. Ks. lähemmin yhdysvaltalaisesta kritiikistä, jonka mukaan Yhdysvalloissa säädetyt ensimmäiset rahanpesua koskeneet rangaistussäännökset olivat perustuslain vastaisia siltä osin kuin ne vaikuttivat asianajajan ja päämiehen väliseen luottamussuhteeseen mm. Gaetke – Welling 1992 s. 1224–1243, Weinstein 1988 s. 378–386 ja Boylston 1986–1987 s. 943–965.

hen ei esimerkiksi FATFin maatarkastuksilla ole puututtu. Rajauksilla on pyritty turvaamaan tavanomaisen, avoimen ja käypään hintaan tapahtuvan vaihdannan häiriöttömyys niissäkin tilanteissa, joissa toisella osapuolella on tahallisuuden edellyttämä tietoisuus vaihdannan kohteena olevan omaisuuden rikollisesta alkuperästä. Rajaus kohdistuu erityisesti päivittäistavarakauppaa harjoittaviin kauppiaisiin ja heidän henkilökuntaansa.[788]

[788] Poikkeuksena kuitenkin Yhdysvallat, jossa kauppias ei syyllisty rahanpesuun ottaessaan kauppahinnan suorituksena vastaan varoja, jotka tietää saaduiksi SUA-listalla olevalla rikoksella. Rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy vasta, kun hän tallettaa ko. varat rahalaitokseen. Rikosvastuuseen voivat joutua myös kaikki kauppiaan kanssa tai puolesta työskentelevät, jos he ovat tietoisia varojen alkuperästä.

3 Kätkemisrikosten tekijäpiiri Suomen rikosoikeudessa

Useissa mannermaisissa oikeusjärjestyksissä rahanpesu on säädetty rangaistavaksi kätkemisrikoksena tai kätkemisrikosta vastaavana tekona.[789] Näissä järjestelmissä kätkemisrikosta on perinteisesti pidetty osallisuutena esirikokseen tai sen rankaisemattomana jälkitekona. Näin on varsinkin niissä maissa, joissa saksalainen vaikutus on merkittävä oikeustieteessä. Ennen rahanpesun rangaistavaksi säätämistä rikoksella saatujen varojen alkuperän peittäminen ei ollut rangaistavaa common law -maissakaan. Nykyisin rahanpesuna rangaistava menettely katsottiin aikaisemmin myös Yhdysvalloissa ja Englannissa päärikokseen liittyväksi rankaisemattomaksi liitännäisteoksi.[790] Sittemmin rahanpesu säädettiin molemmissa maissa rangaistavaksi myös esirikoksen tekijän tai siihen osallisen tekemänä. Tämä lainsäädäntöratkaisu tarkoitti sitä, että esirikokseen osallinen voidaan tuomita sekä alkurikoksesta että sillä saatujen varojen pesemisestä.[791]

Suomessa rahanpesurikokset sijoitettiin ensin vuonna 1994 voimaan tulleella lailla kätkemisrikoksia koskeviin rangaistussäännöksiin. Jo vuoden 1889 rikoslaissa oli katsottu, että esirikoksen tekijä ei voi syyllistyä varastetun tavaran kätkemiseen, koska rikoksella toiselta viedyn omaisuuden kätkeminen katsottiin osallisuudeksi siihen rikokseen, jolla omaisuus oli toiselta saatu. Vakiintuneesti esirikoksen tekijän rangaistuksen arvioitiin kattavan kaikki toimet, joita tekijä teon jälkeen kohdisti rikoksella saatuun omaisuuteen. Koska samasta teosta ei voitu tuomita rangaistusta kuin kerran, esirikoksen tekijään ei voitu kohdistaa rangaistusvastuuta varastetun tavaran kätkemisestä. Tätä samaa periaatetta sovellettiin myös esirikoksen muihin osallisiin kuten avunantajiin ja yllyttäjiin. Jos henkilö syyllistyi sekä avunantoon että yllytykseen, joka kohdistui samaan rikokseen, hänet voitiin tuomita teostaan vain kerran, koska eri teoilla oli päätekoon sama vaikutus.[792]

---

789 Tutkimuksessa käytetään käsitettä kätkemisrikos yleismääritteenä varastettuun tavaraan ryhtymiselle, vaikka näiden tekojen rubrisointi eri maiden rikoslainsäädännössä on eri aikoina vaihdellut.

790 Ks. Adams 2001 s. 538, joka toteaa, että rahanpesua on pidetty ”incidental to the true crime”.

791 Yhdysvaltalaisessa oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä esitettiin aikaisemmin myös näkemyksiä, joiden mukaan rahanpesusäännösten tarkoituksena oli vain mahdollistaa esirikoksen tuomitseminen vaihtoehtoisella tavalla. Ks. tästä keskustelusta tarkemmin ja lainsäätäjän tarkoituksen tulkinnasta Gurule 1995 s. 823–854.

792 Forsman 1924 s. 529–530. Samoin Honkasalo 1964 s. 279.

Perinteisesti esirikokseen osallisena on Suomessa pidetty myös sitä, joka ennen rikoksen tekemistä lupaa toiselle huolehtivansa rikoksella saadun omaisuuden kätkemisestä. Tulevaisuudessa toteutettavaa rikoshyötyyn kohdistuvaa lupausta on pidetty avunantona päärikokseen, koska se vahvistaa esirikoksen suunnittelijan rikoksentekopäätöstä.[793]

> Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa edustettu kanta kätkemisrikoksesta esirikoksensa rankaisemattomana jälkitekona vastaa ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa ja Ruotsin rikoslaissa ilmaistua. Varastetun tavaran kätkemisestä (häleri) tuli itsenäinen esirikoksestaan erillinen rikos Ruotsissa vasta vuoden 1942 rikoslaissa. Jo sitä ennen oli oikeuskäytännössä noudatettu periaatetta, jonka mukaan ketään ei voitu tuomita samaan esineeseen kohdistuvasta esirikoksesta ja varastetun tavaran kätkemisestä. Vuoden 1942 rikoslain uudistuksen valmisteluasiakirjoissa todettiin nimenomaisesti, että varastetun tavaran kätkemistä pidetään jälkikäteisenä osallisuutena esirikokseen, josta erillinen rangaistus tulee tuomittavaksi ainoastaan, ellei kätkijää voida pitää esirikoksen tekijänä. Esirikoksen tekijälle rikoshyötyyn ryhtyminen tulee myös prosessiekonomisista syistä arvioitavaksi rankaisemattomana jälkitekona. Tällöin erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, koska esirikos täyttyy ja koska henkilön voidaan katsoa olevan osallisena esirikokseen.[794]

Vuonna 1991 Suomessa toteutetussa rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa esirikoksen ja kätkemisrikoksen välinen side katsottiin tietyin osin perusteettomaksi ja vanhentuneeksi. Ryhtyminen varastettuun tavaraan nähtiin erillisenä rikostyyppinä, jonka rangaistavuudella on itsenäinen peruste. Käytännössä todettiin esiintyvän myös tapauksia, joissa kätkemistä voidaan pitää jopa moitittavampana ja siten ankarammin rangaistavana kuin esirikosta.[795] Kätkemisrikokseen katsottiin kuitenkin edelleen voivan syyllistyä vain sen, joka ei ollut esirikoksen tekijä tai osallinen.

---

793 Honkasalo 1964 s. 279. Ks. myös Anttila – Heinonen 1977 s. 300, jossa todetaan nimenomaisesti, että kätkemisrikoksesta tuomitaan päätekoon nähden sivullinen, jonka teolla ei ole mitään yhteyttä esirikokseen.

794 Ks. tästä Ruotsissa kätkemisrikoksen osalta Elwin 1969 s. 237–267 ja Jareborg 2001 s. 447.

795 OLJ 5/1984 s. 180–181 ja HE 66/1988 vp s. 108.

4 Rahanpesun tekijäpiirin rajaaminen Suomen rikosoikeudessa

4.1 TEKIJÄPIIRIN RAJAAMISEN PERUSTEET

Rahanpesuun voi voimassa olevan rikoslain 32 luvun 6 §:n mukaan syyllistyä kuka tahansa, joka säännöksessä tarkoitetuin tavoin ryhtyy rikoksella saatuun hyötyyn. Kansainvälisesti todennäköisimpinä rahanpesijöinä on esirikokseen osallisten lisäksi pidetty sellaisissa ammateissa toimivia, joiden erityisosaamista monimutkaisissa rajat ylittävissä rahanpesuprosesseissa tarvitaan. Tällöin tarkoitetaan erityisesti lakimiesammattien harjoittajia, rahoitusalan ammattilaisia ja kirjanpitäjiä sekä tilintarkastajia.

Suomessa rahanpesusta on oikeuskäytännössä kuitenkin tuomittu pääasiassa esirikoksen tekijän perheenjäseniä tai tuttavia sekä tietyn rikoskokonaisuuden tekemiseen eri aikoina osallistuneita. Ns. portinvartijoita on tuomittu rahanpesusta vain erittäin poikkeuksellisesti.

Rahanpesun muutoin avointa tekijäpiiriä on Suomessa kuitenkin rajoitettu rikoslain 32 luvun 11 §:n (61/2003) säännöksellä. Sen mukaan rahanpesurikokseen ei voi syyllistyä esirikokseen osallinen tai rikoksentekijän kanssa asuva, joka käyttää tai kuluttaa rikoksentekijän yhteistalouteen hankkimia rikoksella saatuja tavanomaisiin tarpeisiin tarkoitettuja hyödykkeitä. Tämä tarkoittaa sitä, että rahanpesuun voi syyllistyä vain henkilö, joka ei ole osallistunut esirikoksen tekemiseen. Lisäksi yhteistaloudessa asuva saattaa tulla tuomituksi rahanpesusta vain, jos hän ryhtyy rikoksella saatuun omaisuuteen, jota rikoksentekijä ei ole hankkinut perheen tavanomaiseen kulutukseen tai hän pesee tavanomaiseen kulutukseen tarkoitettua omaisuutta muutoin kuin käyttämällä tai kuluttamalla sitä.

> Ennen rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen toteuttamista 1.1.1991 rikoslain 32 luvun 1 ja 4 §:ssä olleissa tunnusmerkistöissä mainittiin erikseen, että varastetun tavaran kätkemiseen voi syyllistyä vain se, joka ei ole itse osallisena esirikokseen. Sama rajoitus siirrettiin 1.1.1991 voimaan tulleeseen rikoslain 32 luvun 6 §:ssä (769/1990) olleeseen erilliseen säännökseen, joka koski kaikkia kätkemisrikoksia. 1.1.1994 jälkeen rajoitussäännöstä sovellettiin myös rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan kätkemisrikoksena rangaistavaan rahanpesuun.

Rikoslain 32 luvun 11 §:ssä säädetty rahanpesun tekijäpiirin rajaus perustuu Suomessa kätkemisrikoksissa vakiintuneesti noudatettuun periaatteeseen, jonka mukaan omaisuusrikokseen syyllistyneen rikoksella saatuun omaisuuteen

pääteon jälkeen kohdistamat disponointitoimet ovat pääsääntöisesti jälkitekoja, joihin ei sisälly erikseen rangaistavaa deliktistä pahaa. Kun rahanpesuna pidettävät menettelyt olivat alun perin rangaistavia kätkemisrikoksina, oli ymmärrettävää, että rajoitussäännös ulotettiin myös niihin. Ratkaisu perustui tuolloin kuitenkin yksinomaan siihen, että rahanpesurikokset nähtiin yhdeksi kätkemisrikosten lajiksi. Näiden rikosten mahdollisia eroja ja erojen vaikutusta eri rikoslajien rangaistavuuden alaan ei rahanpesua koskevien lainuudistusten yhteydessä ole arvioitu.

Tällainen arvio tulisi nähdäkseni tehdä kahdella perusteella: ensinnäkin tulisi ottaa huomioon rahanpesun kansainvälisen sääntelyn tavoitteet ja toiseksi kätkemisrikosten ja rahanpesurikosten erot. Merkityksetöntä ei voi olla sekään, että edelleenkin on epäselvää, mahdollistavatko Suomen kansainväliset velvoitteet esirikoksen osallisten ja yhteistaloudessa asuvien rangaistusvastuun rajaamisen toteutetuin tavoin. Rikoslain 32 luvun 11 §:ssä tehdyn rangaistavuuden alan rajaamisen lisäksi rahanpesun tekijäpiiriä on oikeudenkäyntiavustajien osalta pyritty supistamaan 1.4.2003 voimaan tullutta tuottamuksellista rahanpesua koskevan säännöksen esitöissä.

Seuraavassa käsitellään erikseen vain edellä mainittuja rangaistusvastuun rajauksia ja niiden perusteita, koska muilta osin rahanpesun tekijäpiirin määrittelemiseen ei liity erityisiä ongelmia.

4.2 ESIRIKOKSEN TEKIJÄT JA VARSINAISET OSALLISET

Rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan rahanpesusta ei tuomita sitä, *joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn.* Suomessa ei näin ollen ole rangaistavaa ns. itsepesu, jossa esirikoksen tekijä pesee omalla rikoksellaan saamaansa omaisuutta.

Edellä mainittu rajoitussäännös perustuu rikosoikeudessa yleisesti noudatettuun periaatteeseen, jonka mukaan samaa tekijää ei voida tuomita kahdesti samasta rikoksesta. Kätkemisrikoksen osalta tämä on tarkoittanut, että varas ei voi tulla tuomituksi ryhtymisestä omalla rikoksellaan saamaansa omaisuuteen, koska saaliin kätkemisellä hänen ei ole katsottu enää loukkaavan uudelleen oikean omistajan omistusoikeutta. Myös muiden esirikokseen osallisten ryhtymistekojen rankaisemattomuuden perusteena on kohtuuttomana pidetty useampikertaisen rankaisemisen estäminen.

Esirikoksen tekijän rankaisemista rahanpesusta ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena, kun tekijällä on luonnollinen tarve rikoksella saadun hyödyn alkuperän peittämiseen tai siirtämiseen konfiskaation ulottumattomiin. Tämä näkemys on osittain perusteltu, koska rikoshyötyä tuottavien rikosten tekemisen motiivina on pääsääntöisesti taloudellisen edun hankkiminen. Hyödyn hankkimi-

seksi ei kannattaisi ottaa rikoksen tekemiseen liittyvää riskiä, ellei tekijä uskoisi, että hän voi todennäköisesti käyttää myös näin hankkimaansa omaisuutta haluamallaan tavalla. Tämä motivaatioperusta koskee tavallisesti vain rikoksentekijää, sen sijaan muilla rikokseen osallisilla ei useinkaan ole tekijään rinnastuvaa tarvetta esirikoksen tekohetkellä peittää rikoshyödyn alkuperää tai estää sen konfiskaatiota.

Rajoitussäännöksen ilmaisemaa varsinaisten osallisten rinnastamista esirikoksen tekijään voidaan kritisoida, koska rahanpesussa yllyttäjien ja avunantajien rikoksentekomotiivi ja mahdollisuudet käyttää rikoshyötyä hyväkseen saattavat erota varsin olennaisesti päätekijän intresseistä. Rahanpesua voi olla vaikea nähdä välttämättömänä seurauksena avunannosta tai yllytyksestä esirikokseen. Tämän vuoksi ajatus siitä, että esirikoksesta varsinaisille osallisille määrättävä rangaistus kattaa aina myös rikoshyötyyn kohdistetut rahanpesutoimet, ei välttämättä vastaa todellisia rikoksentekotilanteita ja saattaa johtaa eri esirikosten yhteydessä epäoikeudenmukaiseen vastuunjakoon.

Esimerkkinä voidaan mainita talousrikokset. Törkeään veropetokseen syyllistyy tekijänä se, joka tahallaan vääriä tietoja veroilmoituksessaan antaen välttää veroa. Teon motiivina on pääsääntöisesti taloudellisen edun hankkiminen. Tekijän ja muiden osallisten suhde teolla saatuun rikoshyötyyn on kuitenkin usein varsin erilainen. Esimerkiksi jos A on saanut veropetoksella 150 000 euron määräisen verosäästön ja maksanut siitä teossa häntä avustaneelle B:lle 1000 euron palkkion vääränsisältöisen kuitin kirjoittamisesta, A:n ja B:n suhde rikoshyötyyn ja sen tulevaan käyttöön on varsin erilainen. A, joka haluaa käyttää rikoksella saatua nettohyötyä laillisessa taloudessa, saattaa haluta laillistaa sen. B:n kiinnostus kohdistuu yksinomaan maksettuun palkkioon, jonka käyttäminen laillisessa taloudessa ei edellytä rahanpesutoimia, koska se on määrältään vaatimaton. Esirikoksesta mahdollisesti tuomittava rangaistus kattaa yksinomaan esirikoksen, jota arvioitaessa otetaan huomioon myös A:n ja B:n teosta saaman hyödyn määrä.

Jos A haluaa käyttää verorikoksella saamansa varat esimerkiksi arvokkaan ajoneuvon ostamiseen laillisessa liiketoiminnassa toimivalta autokauppiaalta ja varmistaa, ettei suorituksesta tule tehtäväksi rahanpesuilmoitusta, edellyttänee tämä sitä, ettei kauppahintaa suoriteta käteisenä, vaan pankkitililtä. A:n intressissä on jo esirikosta tehtäessä saattanut olla, että hän kykenee ko. kaupan tekemään lailliselta vaikuttavilla varoilla. B:n edut sitä eivät ole missään vaiheessa vaatineet. Jos pankkitili, jolta kauppahinta sittemmin suoritetaan, kuuluu B:lle, ja ajoneuvo myös rekisteröidään hänen nimiinsä, rahanpesun tunnusmerkistön täyttävä teko on selkeästi esirikoksestaan erillinen teko. Tämä teko vaatii A:lta ja B:ltä esirikoksen tekemisestä erillisen motivaatioperustan, vaikka se kohdistuukin esirikoksella saatuihin varoihin. A:lle verorikoksesta mitattava rangaistus ei kata sitä rikosoikeudellista moitetta, joka Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten perusteella tulee kansallisesti kohdistaa tekoihin, joilla laillista rahoitusjärjestelmää käytetään rikollisen rahan pesemiseen. B:lle avunannosta verorikokseen määrätty rangaistus koski puolestaan ainoastaan 1000 euron palkkiota vastaan tehtyä osallisuus-

rikosta. Voidaan suhtautua varsin kriittisesti ajatukseen, että Suomea sitovien kansainvälisten rahanpesusopimusten ja rahanpesudirektiivien velvoitteet tulisivat täytetyiksi, kun 1000 euron palkkiota vastaan tehdystä avunannosta verorikokseen mitattu rangaistus kattaa myös 149 000 euron määräisen rikoshyödyn pesemisen.

Seuraavassa tarkastellaan niitä perusteita, joita on esitetty rahanpesun tekijäpiirin rajaamisen tueksi ja arvioidaan niiden vakuuttavuutta suhteessa Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin ja sitoumuksiin.

4.2.1 Lainkonkurrenssi tekijäpiirin rajauksen perusteena

Kaikkien esirikoksen tekijöiden ja varsinaisten osallisten rajaaminen rangaistusvastuun ulkopuolelle rahanpesurikoksissa perustuu ajatukseen siitä, että esirikoksen tunnusmerkistö kattaa myös siihen osallisten tekemän rahanpesun tunnusmerkistön. Rahanpesun on näin ollen katsottu olevan, aina silloin kun tekijänä on esirikokseen osallinen, lainkonkurrenssissa esirikoksen kanssa.

Lainkonkurrenssissa yhdellä tai useammalla teolla toteutetaan useampi rikostunnusmerkistö, mutta niistä kaikista tuomitaan vain yhden rangaistussäännöksen mukaan, koska kyseessä katsotaan olevan vain yksi rikos.[796]

Rikoslaissa ei ole lainkonkurrenssia koskevia yleisiä säännöksiä.[797] Lainkonkurrenssi on sen vuoksi ratkaistava erikseen säädetyn toissijaisuuslausekkeen, lainsoveltajan tekemän tunnusmerkistöjen keskinäistä kattavuutta koskevan arvion tai oikeuskirjallisuudessa kehitettyjen päättelysääntöjen perusteella.[798] Usein lainkonkurrenssia koskevan ratkaisun tekeminen jää laintulkitsijalle, jonka on käytännön tilanteessa päätettävä, mitä säännöstä yksittäistapauksessa sovelletaan.

Lainkonkurrenssin piirissä on katsottu olevan varsinaisten tekijäkumppaneiden lisäksi myös kaikki esirikokseen osalliset, koska osallisuustekojen kriminalisoimisella ei ole pyritty laajemman suojan antamiseen kuin niitä vastaavalla tekijäntoimen rangaistavaksi säätämisellä. Tällöin edellytetään kuitenkin, että varsinaisten osallisten esi- ja jälkirikoksen tunnusmerkistön täyttävät toimet kohdistuvat samaan teko-objektiin.[799]

Jo Forsman on kuitenkin todennut, ettei ole mitään periaatteellisia esteitä syyksilukea samalle henkilölle sekä osallisuutta esirikokseen että kätkemisri-

---

796 Näin mm. Lahti 1968 s. 709.

797 Ruotsissakin lainkonkurrenssi perustuu esitöiden lausumiin, oikeuskirjallisuuteen ja oikeuskäytäntöön, ks. Ulväng 2005 s. 28–29.

798 Ks. lähemmin lainkonkurrenssista ja sen ratkaisemiseksi kehitetyistä päättelysäännöistä Lahti 1968 s. 709–737, Koskinen 1973 s. 201–205, Nuutila 1997 s. 370–375, Lappi-Seppälä 2002 s. 409–410 ja Frände 2005 s. 308–313.

799 Lahti 1968 s. 731–732.

kosta. Forsman piti ilman nimenomaista säännöstäkin poissuljettuna, että esirikoksen tekijä voisi syyllistyä myös kätkemisrikokseen, mutta yllyttäjän ja avunantajan kohdalla tämä kannanotto edellyttää lainsäätäjän kannanottoa.[800] Rahanpesurikosten osalta tällainen kannanotto on rikoslain 32 luvun 11 §:ssä.

Vastaavasti rahanpesurikoksen ja kätkemisrikoksen välinen suhde ilmenee rikoslain 32 luvun 1 §:stä, jonka mukaan kätkemisrikoksesta tuomitaan se, joka toimii säännöksessä kuvatuin tavoin, ellei teko ole rangaistava rahanpesuna. Toissijaisuussäännös ratkaisee näin kätkemisrikoksen ja rahanpesun välisen lainkonkurrenssitilanteen.

Rikoslain 32 luvun 11 §:n säännös puolestaan ratkaisee lainkonkurrenssin kaikissa tapauksissa, joissa esirikokseen osallinen syyllistyy myös kätkemisrikokseen tai rahanpesuun. Säännös perustuu lainkonkurrenssitilanteiden ratkaisemiseksi kehitettyyn päättelysääntöön, jonka mukaan tietyissä tapauksissa esirikoksen tunnusmerkistö syrjäyttää jälkiteon tunnusmerkistön. Tällöin esirikoksesta ilmenevän deliktisen vääryyden katsotaan kattavan myös jälkiteon. Tyypillisimmillään kyse on tällöin varkaasta, joka käyttää anastamaansa omaisuutta. Teko voisi tulla arvioiduksi anastusrikoksen lisäksi myös kätkemisrikoksena tai rahanpesuna, mutta rajoitussäännöksen takia tekijä voidaan tuomita vain varkaudesta.

Suomessa on vakiintuneesti ajateltu, että tekijä tulisi rangaistuksi kahteen kertaan samasta teosta, jos hänet voitaisiin tuomita myös rikoksesta lähes välttämättä seuraavasta rikoshyödyn käyttämisestä. Kansainvälisiä rahanpesusopimuksia on tällä perusteella tulkittu siten, että itsepesun kriminalisoiminen on Suomen oikeusjärjestelmään kuuluvan perusperiaatteen tai peruskäsitteen vastaista.[801]

Suomessa esirikokseen osallisten tekemää rahanpesua on pidetty myös itsekriminointisuojan vastaisena.[802] Rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksestä ilmenevä lainsäädäntöratkaisu korostaa erityisesti sitä, että esirikokseen osallisen tuomitseminen rikoksella saadun hyödyn kätkemisestä on kohtuutonta.[803]

4.2.2 Rankaisematon jälkiteko

Kun rahanpesurikokset vuonna 1994 säädettiin rangaistaviksi kätkemisrikoksina, hallituksen esityksessä ei tarkemmin eritelty sitä, miksi rahanpesu katsottiin luonteeltaan kätkemisrikokseksi. Ratkaisun perusteeksi viitattiin lähinnä vastaaviin lainsäädäntöratkaisuihin muissa Pohjoismaissa.[804] Kun rahanpesurikok-

800 Forsman 1896 s. 531.
801 OM 2000 s. 24.
802 OM 2000 s. 24. Yhdysvalloissa varsinkin puolustusasianajajat ovat esittäneet vastaavaa kritiikkiä rahanpesusäännösten käytännön soveltamisesta. Ks. lähemmin Adams 2001 s. 533–534 ja erit. kirjoituksessa viitattu oikeuskäytäntö.
803 Näin myös Ruotsissa Jareborg 2001 s. 447.
804 HE 180/1992 vp s. 15.

set katsottiin näiden esikuvien mukaisesti kätkemisrikosten erityiseksi tekomuodoksi, niihin ryhdyttiin myös soveltamaan samoja periaatteita, joita kätkemisrikosten osalta oli vakiintuneesti noudatettu. Tämän vuoksi seuraavassa on tarkoituksena pohtia sitä, onko perusteltua arvioida rahanpesurikokset aina kätkemisrikosten tavoin esirikostensa rankaisemattomiksi jälkiteoiksi. Lisäksi tarkastellaan sitä, mikä vaikutus kansainvälisten sopimusten edellyttämillä tekijäpiirin laajennuksilla saattaisi käytännössä olla rahanpesurikosten soveltamisalalle.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että jälkiteon mahdollista rankaisemattomuutta arvioitaessa erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, seuraako jälkiteko esirikosta säännönmukaisesti tai välttämättömästi. Tätä edellytystä on kutsuttu säännönmukaisen sisältyvyyden kriteeriksi.[805]

> Esirikoksella tarkoitetaan jälkitekoa edeltävää ja sen tekemisen mahdollistavaa tai sen tekemistä helpottavaa tekoa ja jälkiteolla esirikosta seuraavaa ja sillä aikaansaatua seurausta hyväksi käyttävää tai sillä luotua oikeudenvastaista tilaa ylläpitävää tai varmistavaa tekoa.[806]

Jälkiteon voidaan katsoa seuraavan säännönmukaisesti esirikosta muun muassa silloin, jos siitä ilmenevä menettely on esirikoksen tavanomainen hyödyntämis- tai varmentamistapa. Lisäksi vaaditaan, että esirikoksen ja jälkiteon tunnusmerkistöt ovat ainakin osittain yhtenevät. Tunnusmerkistöjen yhtenevyyden arvioinnin lähtökohtana tulisi pitää rikosten suojeluobjektien samankaltaisuutta. Punnittaessa seikkoja yhtenevyyden puolesta ja vastaan tulisi ottaa huomioon molemmista teoista in abstracto määrättävä rangaistus, tekojen toteuttamistavat ja konkreettiset tekotilanteet sekä niillä aiheutetun vahingon kattavuus.[807]

Rankaisemattomia jälkitekoja koskevassa punninnassa säännönmukaisen sisältyvyyden kriteeri jää usein epämääräiseksi. Tämän vuoksi Lahti on katsonut, että tunnusmerkistöjen osittaiselle yhtenevyydelle on näissä tilanteissa asetettava tavallista tiukemmat rajat. Vertailtavien rikosten suojeluobjektien ja rangaistusasteikkojen lisäksi huomiota tulee kiinnittää konkreettisiin tekotilanteisiin. Tämä tarkoittaa sitä, että jälkirikoksella ei saa aiheuttaa esirikokseen kuulumatonta uutta vahinkoa.[808]

---

805 Näin Lahti 1968 s. 717 ja jälkirikosten osalta s. 734.
806 Lahti 1968 s. 734.
807 Ks. erit. Lahti 1968 s. 719–722. Ks. myös Frände 2005 s. 308–313, Nuutila 1997 s. 375 ja konkurssirikosten osalta Heinonen 1966 s. 144 sekä Ruotsissa mm. Jareborg 2001 s. 430–453.
808 Lahti 1968 s. 734.

4.2.2.1 Säännönmukainen tai välttämätön hyödyntämistapa

Kätkemisrikoksessa teon kohteena on rikoksella saadusta omaisuudesta disponoiminen siten, että oikea omistaja menettää mahdollisuutensa saada omaisuus takaisin. Tällöin esirikokseen osallisten saattaa joskus olla lähes mahdotonta välttyä ryhtymästä jollakin toimella rikoshyötyyn. Se voi usein olla jopa edellytys sille, että tekijä pystyy käyttämään saalistaan. Suomessa on tämän vuoksi perinteisesti ajateltu, ettei omaisuusrikoksella saadun hyödyn piilottaminen, käyttäminen, hallussapito tai edelleen luovuttaminen ansaitse sellaista ylimääräistä moitetta, jota esirikoksesta tuomittava rangaistus ei jo kattaisi.

Rahanpesussa pyritään usein muuttamaan rikoshyödyn olomuotoa useaan kertaan sen alkuperän peittämiseksi, mikä ei ole kätkemisrikoksissa mahdollista, koska surrogaattiin ryhtyminen ei niissä ole rangaistavaa. Rahanpesijän tarkoituksena on esirikoksen salaamisen lisäksi mahdollistaa se, että esirikoksen tekijä voi myöhemmin häiriöttä disponoida näennäisesti lailliselta vaikuttavasta rikoshyödystä. Rahanpesu ei siten tyypillisesti liity välittömästi rikoksella saadun omaisuuden käyttämiseen esirikoksen jälkeen, vaan omaisuuden statuksen todelliseen tai näennäiseen muuttamiseen. Tämän vuoksi rahanpesua ei käsitykseni mukaan voida voimassa olevien rangaistussäännösten perusteella pääsääntöisesti pitää kätkemisrikoksen tavoin esirikoksella saadun omaisuuden säännönmukaisena tai välttämättömänä hyödyntämistapana, koska rikoshyödyn laillistaminen edellyttää esirikoksen tekemisestä erillistä päätöksentekoa ja motiivia.

4.2.2.2 Osittaisen yhtenevyyden vaatimus

Kun säännönmukaisen sisältyvyyden kriteeri ei rahanpesun ja sen esirikosten välillä kaikissa tilanteissa täyty, tulee lainkonkurrenssipunninnassa arvioitavaksi, leikkaako rahanpesun tunnusmerkistö esirikoksen tunnusmerkistöä siten kuin osittaisen yhtenevyyden vaatimus edellyttää. Lahti on katsonut, että tämä vaatimus korostuu, jos syrjäytyvä tunnusmerkistö ei välttämättömänä osana sisälly syrjäyttävään tunnusmerkistöön. Tällöin esi- ja jälkirikoksen tunnusmerkistöä on käytännössä vertailtava yksityiskohtaisemmin keskenään ja kiinnitettävä huomiota myös konkreettisen tapauksen tekotilanteeseen. Lähtökohtana tässä arviossa tulisi Lahden mukaan käyttää tunnusmerkistöjen suojeluobjektia. Lisäksi merkitystä tulisi erityisesti antaa teoista määrättäville rangaistuksille ja teolla aiheutetun vahingon kattavuudelle. Jos jälkiteolla on aiheutettu sellaista vahinkoa, joka ei tule riittävästi arvioiduksi esirikoksesta rangaistusta määrättäessä, kyseessä ei ole lainkonkurrenssitilanne.[809]

[809] Lahti 1968 s. 717–722.

Myös korkein oikeus on uudemmassa käytännössään arvioidessaan esirikokseen liittyvien tai niiden täyttymisen jälkeen toteutettujen tekojen rangaistavuutta perustellut ratkaisunsa säännönmukaisen sisältyvyyden kriteerillä tai sen puutteella ja rangaistussäännösten suojelun kohteella.

> Korkein oikeus on esimerkiksi ratkaisussaan KKO 2006:76 tuominnut tekijän huumausaineen käyttörikoksesta ja rattijuopumuksesta, kun vastaaja oli laittomasti käyttänyt huumausainetta ja sen jälkeen kuljettanut autoa, vaikka hänen kykynsä tehtävän vaatimiin suorituksiin oli alkoholin ja huumausaineiden yhteisvaikutuksen johdosta huonontunut. Käräjäoikeus ja hovioikeus olivat hylänneet syytteen huumausaineen käyttörikoksesta, koska ne katsoivat, ettei se ollut erikseen rangaistavaa. Korkein oikeus tuomitsi vastaajan kuitenkin molemmista rikoksista, koska rangaistussäännöksillä oli eri suojelutavoitteet, vaikka molempien tavoitteiden taustalla vaikuttavat myös yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen sekä kansanterveyteen liittyvät näkökohdat. Lisäksi rattijuopumuksen tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä huumausainerikokseen syyllistymistä ja tekojen täytäntöönpanotoimet ovat ajallisesti ja muutenkin erillisiä. Vastaava lainkonkurrenssiratkaisu on KKO 2002:91, jossa oli kyse hallinnan loukkauksesta ja haitanteosta virkamiehelle.

Tuomioistuimet ovat lainkonkurrenssia koskevissa käytännön laintulkintatilanteissa käyttäneet apunaan eri tulkintametodeja, joista myös Lahden mainitsema teleologinen tulkinta on ollut korostuneesti esillä. Oikeuskäytännössä lainkonkurrenssisääntöjen soveltamiseen vaikuttavat myös arvioitavana olevan yksittäistapauksen teko-olosuhteet ja vaikutukset.

> Esimerkiksi ratkaisussa KKO 1980 II 124 veropetoksen katsottiin sisältyvän varkausrikokseen, kun tekijä jätti Ruotsissa anastetun ajoneuvon tulliselvityksen tekemättä tuodessaan auton Suomeen.[810] Nyttemmin korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2004:122 todennut, että tekijä, joka käyttää ajoneuvossa anastettua polttoainetta tekemättä siitä säädettyä ilmoitusta syyllistyy sekä anastusrikokseen että veropetokseen.[811] Teot eivät ole lainkonkurrenssissa, koska niillä suojataan erilaisia oikeushyviä eivätkä säännösten tunnusmerkistöt miltään osin peitä toisiaan. Koska anastetun polttoaineen käyttäminen ajoneuvossa ei ole sen säännönmukainen hyödyntämistapa, verorikosta ei ole pidettävä myöskään anastusrikoksen rankaisemattomana jälkitekona.
>
> Ratkaisussaan KKO 2008:37 korkein oikeus on kuitenkin katsonut, että veropetos voi olla petosrikoksen tekemiseen säännönmukaisesti liittyvä jälkiteko silloin kun väärän tiedon välittyminen verottajalle on tyypillinen seuraus päärikoksesta. Tapauksessa A Oy oli vuokrasopimuksen mukaisesti lisännyt B Oy:ltä laskuttamiinsa vuokriin arvonlisäveron määrän, jonka B Oy oli vähentänyt omassa verotuksessaan. Kun A Oy ei ollut hakeutunut vuok-

---

810 Ks. Nuutila 1997 s. 375.

811 Ks. Viljanen 2005a s. 381.

raustoiminnasta arvonlisäverolliseksi, B Oy:lläkään ei ollut oikeutta vähentää omassa verotuksessaan laskuissa olevaa veroa. A Oy:n edustajan katsottiin syyllistyneen asiassa ainoastaan B Oy:öön kohdistuneeseen petokseen, kun B Oy oli jälkiverotuksin määrätty suorittamaan vuokriin sisältyneet veron määrät veronlisäyksineen. Ratkaisua voidaan myös kritisoida yhden eri mieltä olleen jäsenen lausunnosta ja esittelijän mietinnöstä ilmenevin tavoin: Veropetos ei ole lainkonkurrenssissa petoksen kanssa, koska ko. rangaistussäännöksillä suojataan erilaisia oikeushyviä, teolla aiheutettu vahinko tai sen vaara kohdistuu kahteen eri tahoon ja on eri asianomistajien osalta luonteeltaan erilainen.

a. Suojeluobjektien yhtenevyys

Suojeluobjektin yhtenevyys ei yksin riitä muodostamaan lainkonkurrenssia. Lahden näkemyksen mukaan on olemassa vakuuttavia perusteita katsoa lainkonkurrenssin olevan käsillä myös silloin, jos jälkiteko sisältyy lähes välttämättömästi esirikoksen tunnusmerkistöön ja osittaisen yhtenevyyden vaatimus täyttyy rangaistusten osalta. Tällaisen yhteyden hän katsoo olevan esimerkiksi väärennyksellä ja petoksella.[812] Korkein oikeus on vastaavilla perusteilla tullut samaan lopputulokseen rahan väärennyksen ja petoksen osalta (KKO 2001:45).

Kätkemisrikoksen ja sen esirikoksiksi säädettyjen omaisuusrikosten suojeluobjekti on pääsääntöisesti sama tai suojeluobjektit ainakin valtaosin peittävät toisensa.[813] Rahanpesun ja sen esirikosten suojan kohdetta ei sen sijaan kaikissa tapauksissa voida pitää yhtenevinä. Rahanpesun ylikansallisen rangaistavaksi säätämisen alkuperäinen peruste on aikaisemmin kerrotuin tavoin ollut kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden torjunta sekä globaalin rahoitusjärjestelmän suojeleminen laittomien varojen sille aiheuttamilta uhkilta. Rahanpesusäännösten pääasiallisena tarkoituksena ei näin ollen ole suojata yksittäisiä kansallisia perusoikeuksia, vaan yleisesti torjua vakavaa rikollisuutta ja sen rahoitusjärjestelmälle muodostamaa uhkaa. Rahanpesusäännökset mahdollistavat rikoshyödyn konfiskoiminen niiltä, jotka toimillaan edistävät rikoksilla saatujen varojen pääsemistä lailliseen talouteen. Suojeluobjekti on korostetun kansainvälinen, vaikka sitä Suomessa sovelletaankin pääasiassa rikoksiin, joilla ei ole ylikansallisia liittymiä. Globaaleja vaikutuksia aiheuttavat rikoksetkin kuitenkin tehdään jonkin valtion alueella, joten rahanpesun laaja kansallinen kriminalisoiminen on välttämätöntä kansainvälisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kansallisille kriminalisointiperusteille asetetut vaatimukset on otettu huomioon säädettäessä rangaistavaksi niitä tekoja, jotka voivat olla rahanpesun esirikoksina. Rahanpesun esirikosten alaa määriteltäessä on tullut arvioida se, mitkä ovat ne kansallisen rikosoikeusjärjestelmän suojaamat intressit, joiden tur-

812 Lahti 1968 s. 726.
813 Samoin Ruotsissa Ulväng 2005 s. 29.

vaksi säädettyjen rangaistussäännösten pelotevaikutusta halutaan tehostaa rahanpesun kriminalisoinnilla samalla, kun suojaa annetaan ylikansallisille kollektiivisille intresseille.

Kun rahanpesun esirikos voi Suomessa olla mikä tahansa taloudellista hyötyä tuottava rangaistavaksi säädetty teko, esirikoksen ja rahanpesun välinen suhde on etäisempi kuin kätkemisrikosten suhde rajoitettuun esirikosten piiriin. Omaisuusrikoksissa suojeltava etu on lähes aina omistusoikeus, kun rahanpesun esirikosten suojeluobjekti vaihtelee esirikoksen yksilöitymisen perusteella. Omaisuus- ja talousrikosten lisäksi rahanpesun esirikoksia voivat olla esimerkiksi väkivalta-, työ-, ympäristö- ja arvopaperimarkkinarikokset, joiden suojeluobjektit poikkeavat perinteisten omaisuus- ja talousrikosten oikeushyvistä.

Lainkonkurrenssin tarkoituksena on määritellä se, milloin yksi rangaistussäännös sisältää toisen. Siten on vaikea väittää, että kaikki taloudellisen hyödyn hankkimiseen liittyvät rangaistussäännökset yleisesti kattaisivat myös toimet, joihin teon jälkeen ryhdytään rikoshyödyn alkuperän tai omistajan peittämiseksi. Tämä ei poissulje sitä, että varsinkin tiettyjen omaisuusrikosten yhteydessä rahanpesun tunnusmerkistö saattaisi syrjäytyä.

Edellä esitetyllä perusteella esirikoksen ja rahanpesun suojelun kohteiden voidaan väittää usein eroavan toisistaan. Esimerkiksi tyypillisimpiä rahanpesun esirikoksia ovat huumerikokset, joissa rangaistavuuden perusteena on yleinen ihmisten suojeleminen huumausaineiden käytöstä aiheutuvilta terveyshaitoilta eli kansanterveys. Huumausainerikosten suojelun kohteena ovat näin ollen ihmisten henki ja terveys. Rahanpesijä mahdollistaa huumausainerikosten tekemisen huolehtiessaan siitä, että huumausainerikokseen syyllistynyt kykenee rahoittamaan aikaisemmalla rikoshyödyllä uudet rikoksensa ja käyttämään rikoksella saamaansa omaisuutta myöhemmin laillisesti. Vaikka rahanpesijän toiminnan rangaistavaksi säätämisen viimekätinen tarkoitus silloin, kun esirikoksena on huumausainerikos, on suojella ihmisten henkeä ja terveyttä, ensisijaisesti kriminalisoinnilla pyritään kuitenkin suojaamaan demokraattista yhteiskuntajärjestelmää yleisesti vakavan rikollisuuden haittavaikutuksilta ja erityisesti rahoitusjärjestelmän puhtautta.

Käytännössä vakavia rikoksia järjestäytyneessä muodossa tekevien rikoslain vastaiset teot on jo kansallisesti säädetty rangaistaviksi esimerkiksi huumausainerikosten lisäksi omaisuus-, väkivalta- ja korruptiorikoksina. Kun rahanpesun rangaistavaksi säätäminen on kansainvälisiin instrumentteihin perustuva tehostekriminalisointi, se ei yleensä anna kansallisten rangaistussäännösten suojaamille oikeushyville sanottavaa lisäsuojaa. Kansainvälisen rahoitusjärjestelmän puhtautta eivät kuitenkaan muut rangaistussäännökset rahanpesun lisäksi suojaa. Rahanpesun suojeluobjekti eroaa näin ollen tältä osin pääsääntöisesti esirikoksensa suojaamasta oikeushyvästä. Tämä puoltaa näkemystä siitä, että esirikoksen tunnusmerkistön ei tulisi aina syrjäyttää rahanpesun tunnusmerkistöä.

Vastaavasti kätkemisrikosten suojeluobjektiksi on omistusoikeuden lisäksi katsottu omaisuusrikollisuuden torjunta, johon pyritään vaikeuttamalla rikoksella saadun omaisuuden hyödyntämistä, ja taloudellisen vaihdannan edellytysten turvaaminen.[814] Myös näiden kollektiivisten kriminalisointiperusteiden voidaan kuitenkin katsoa kiinnittyvän perustuslain turvaamaan omaisuudensuojaan. Vaikeuttamalla rikoksella saadun omaisuuden hyödyntämistä heikennetään omaisuusrikosten tekemiseen tarvittavaa yllykettä. Viimekätisenä päämääränä on omaisuuden suojaaminen. Vaihdannan edellytysten turvaamista taas voitaneen pitää ennemminkin liitännäisseurauksena tiettyjen omaisuusrikosten rangaistavaksi säätämisestä kuin itsenäisenä perusteena kriminalisoinnille. Taloudellisen vaihdannan häiriöttömyys edellyttää yleistä luottamusta siihen, että vaihdannan kohteena olevia hyödykkeitä tai siinä käytettäviä maksuvälineitä eivät rasita salaiset vallintarajoitukset, kuten epäselvyys omistusoikeudesta. Omistusoikeuden suojaksi säädetyt rangaistussäännökset ulottavat vaikutuksensa näin myös varsinaisen ydinalueensa ulkopuolelle ilman, että tämä suoja olisi alun perin kuulunut niiden kriminalisointiperusteisiin. Käytännössä kätkemisrikoksen rangaistavaksi säätämisen tarjoama rikosoikeudellinen suoja on näin ollen sisällöltään sama kuin sen esirikoksenkin.

Rahanpesua on edellä esitetyin perustein esirikosten suojeluobjektien erilaisuuden takia vaikeampi säännönmukaisesti pitää esirikoksensa rankaisemattomana jälkitekona kuin kätkemisrikosta siitä huolimatta, että useissa Manner-Euroopan maissa rahanpesua koskevat rangaistussäännökset on sijoitettu kätkemisrikossäännöksiin.

b. Tekotapojen yhtenevyys

Rahanpesun konkreettisten tekotilanteiden ja toteuttamistapojen voidaan katsoa ainakin osittain olevan yhteneviä useiden talousrikosten kanssa. Rikoksissa, joissa omaisuutta siirretään rangaistavaksi säädetyllä menettelyllä esirikoksen tekijän tai muun ulkopuolisen varallisuuspiiriin tai hallintaan, ovat usein tekotavoiltaan rahanpesua vastaavia. Esimerkiksi velallisen rikosten ja verorikosten tunnusmerkistöt saattavat olla yksittäistapauksissa yhteneviä rahanpesun tunnusmerkistön kanssa. Vastaavaa samankaltaisuutta ei tavallisesti ole esimerkiksi huume-, ympäristö-, työ-, väkivalta- tai kunnianloukkausrikoksissa. Punninta verrattavien tunnusmerkistöjen toisiaan vastaavuudesta tulee näin ollen tehtäväksi tapauskohtaisesti. Joissakin tapauksissa lainkonkurrenssi voi olla selkeä, toisissa tilanteissa sitä ei voida vakuuttavasti perustella.

Kun rahanpesun esirikoksia voivat olla kaikki taloudellista hyötyä tuottavat rangaistavaksi säädetyt teot, voitaneen sanoa, että suurimmassa osassa niistä esirikoksen tekotapa ei ole yhtenevä rahanpesurikoksen tekotavan kanssa.

---

814 Ks. Tapani 2004a s. 169 ja 2006b s. 619 ja Majanen 2002 s. 1083.

c. Rangaistusuhka

Lainkonkurrenssia vastaan puhuvana seikkana voitaneen pitää sitä, että rahanpesun rangaistusasteikko on kansainvälisistä velvoitteista johtuen varsin ankara. Vaikka rahanpesurikkomuksesta ja perusmuotoisesta rahanpesusta tuomittavat rangaistukset vastaavat yleisesti noudatettuja asteikkoja, törkeässä rahanpesussa enimmäisrangaistus on poikkeuksellisesti kuusi vuotta vankeutta. Lisäksi muissa tunnusmerkistöissä lähes tuntematon salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi on säädetty rangaistavaksi. Vain harva yleisesti taloudellista hyötyä tuottava rikos on yhtä ankarasti rangaistava. Käytännössä rahanpesusta Suomessa mitatut rangaistukset ovat kuitenkin olleet varsin lieviä. Tällöin on muistettava, että tuomioistuimissa käsitellyistä rahanpesujutuista valtaosa on ollut varsin tavanomaisia, esirikoksen tekijän lähipiiriin kuuluneiden tekemiä kätkemisrikoksia läheisesti muistuttavia tapauksia.

Rangaistusuhkan vaikutus lainkonkurrenssipunninnassa tulee näin ollen tehtäväksi yksittäistapauksittain, koska rahanpesun esirikosten ala ja siitä johtuen rangaistusuhkat ovat varsin erilaisia.

d. Esi- ja jälkirikoksella aiheutetun vahingon kattavuus

Painavin peruste sille, että jälkirikoksen voidaan arvioida sisältyvän esirikokseen, on teoista aiheutuvan vahingon samanlaisuus. Kätkemisrikoksissa esirikoksen tekijä on vakiintuneesti rajattu rangaistusvastuun ulkopuolelle, koska teon ei ole katsottu käsittävän erillistä deliktistä pahaa, jota ei olisi otettu huomioon jo esirikoksen kriminalisoinnissa. Ruotsissa Ulväng on todennut, että erilaisissa esi-tai jälkiteoissa (medbestraffade handlingar) molemmista rikoksista rankaiseminen johtaisi usein kohtuuttomaan kahteen kertaan rankaisemiseen. Esimerkiksi varastettuun tavaraan kohdistuneet toimenpiteet eivät juurikaan lisää esirikoksella jo aiheutettua vahinkoa.[815]

Jos jälkirikoksella aiheutetaan sellaista uutta vahinkoa, jota esirikoksen tunnusmerkistö ei kata, lainkonkurrenssia ei tekojen välille muodostu. Oikeuskäytännössä tällaisena esirikokseen sisältymättömänä pahana on pidetty esimerkiksi ulkopuoliselle aiheutettua omaisuusvahinkoa.

Tekijä tuomitaan esimerkiksi varkauden lisäksi petoksesta, jos hän myy varastamansa esineen vilpittömässä mielessä olevalle henkilölle, joka saattaa joutua luovuttamaan omaisuuden myöhemmin lunastuksetta oikealle omistajalleen.[816] Jos ulkopuoliselle ei esirikoksen tekijän menettelystä aiheudu taloudellista vahingonvaaraa, teko ei myöskään sisällä edellytettyä esirikoksesta poikkeavaa deliktistä pahaa. Esirikoksen tekijän rangaistusvastuu rikoshyödyn käsittelemisestä määräytyy näin ollen sen mukaan, aiheuttaako hän rikoksen tun-

815 Ulväng 2005 s. 29.

816 Näin mm. Helminen 1986 s. 54, joka perustaa kantansa Honkasalon ja Forsmanin näkemykseen.

nusmerkistön täyttävällä teolla esirikokseen kuulumatonta vahinkoa myös muulle kuin esirikoksen asianomistajalle.

Koska kätkemisrikoksen kohteena on aina tietyillä varallisuusrikoksilla saatu omaisuus, esirikoksen tekijää koskeva rangaistusvastuun rajaus voi tulla sovellettavaksi ainoastaan tekoihin, joista aiheutuu varallisuusvahinko. Esimerkiksi esirikoksen tekemiseen mahdollisesti liittyvät rikoksella aiheutetut henkilövahingot eivät ryöstön tunnusmerkistöön kuuluvaa väkivaltaa lukuun ottamatta ole esirikokseen sisältyviä rankaisemattomia jälkitekoja. Vahingon kattavuutta arvioitaessa huomiota kiinnitetään näin ollen nimenomaan siihen, onko jälkiteolla aiheutettu vahinko tyypillistä esirikokselle ja kohdistuuko se esirikoksen asianomistajaan vai johonkin ulkopuoliseen.

Kätkemisrikoksiin aina sisältyvän deliktisen pahan voidaan edellä esitetyin tavoin katsoa liittyvän esirikoksen asianomistajan omistusoikeuteen tai muihin taloudellisiin etuihin, joita suojaa myös esirikosta koskeva rangaistussäännös. Tämä johtuu siitä, että kätkemisrikosten esirikosten ala on rajattu pääasiassa omaisuuteen kohdistuviin rikoksiin. Rahanpesussa esirikosten ala on niin laaja, että esirikoksella aiheutetun taloudellisen vahingon vastaavuus jälkiteolla aiheutettuun haittaan on jo sen takia arvioitava jokaisessa yksittäistapauksessa erikseen.

Esi- ja jälkiteosta aiheutuvat konkreettiset vahingot voinevat olla yhteneviä varsinkin eräissä omaisuus- ja talousrikoksissa, joissa on asianomistaja. Rahoitusjärjestelmän puhtaudelle välillisesti aiheutuvia vahinkoja nekään eivät kuitenkaan kata. Esimerkiksi veropetoksella saadun rikoshyödyn pesemisestä veronsaajille tuskin tavallisesti aiheutuu esirikoksesta erillistä taloudellista vahinkoa. Tyypillisesti rahanpesulla pyritään kuitenkin estämään verorikoksesta aiheutuvat muut oikeudelliset seuraamukset.

Verorikoksella saadun rikoshyödyn laillistaminen saattaa kuitenkin joissakin tilanteissa olla mahdollista. Tällainen seuraus voi syntyä, jos verorikoksella saatua hyötyä kerrytetään rahanpesutoimin arvopaperikaupalla ja saatu hyöty kanavoidaan edelleen pankkijärjestelmän kautta lailliseen talouteen, jossa sitä käytetään verovalvonnan ulkopuolella tapahtuvaan kilpailua vääristävään ja korruptiota edistävään liiketoimintaan, josta saadut varat nostetaan verolakien vastaisesti esirikoksen tekijälle. Veronsaajille aiheutetun useampikertaisen verovahingon lisäksi menettely voi vahingoittaa myös useita muita tahoja, kuten lailliset velvoitteensa täyttäviä kilpailevia yrityksiä.

Esirikoksena olevilla huumausainerikoksilla ei sen sijaan tyypillisesti aiheuteta taloudellista vahinkoa, vaan vaikutukset liittyvät terveyshaittoihin. Huumausainerikoksesta määrättävä rangaistus ei näin ollen kata rahanpesusta aiheutuvaa vahinkoa. Lainkonkurrenssille ei tämän vuoksi huumausainerikoksiin liittyen nähdäkseni ole perusteita, vaikka törkeän huumausainerikoksen kvalifiointiperusteena on teolla saatu huomattava hyöty.

Konkurrenssipunninnan tulisi edellä esitetyin perustein johtaa eri esirikosten kohdalla erilaiseen lopputulokseen riippuen siitä, voidaanko rahanpesun ja sen

esirikoksen tunnusmerkistöjen katsoa myös käytännössä täyttävän kaikki lainkonkurrenssille asetetut edellytykset. Tämä edellyttää välttämättä lainkonkurrenssin puolesta ja sitä vastaan olevien argumenttien punnintaa. Punninnassa on erityisesti otettava huomioon lopputuloksen kohtuullisuus vastaajan kannalta.[817] Rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksen soveltamisalan ulottaminen kätkemisrikosten lisäksi myös kaikkiin rahanpesurikoksiin ei käsitykseni mukaan ole näin ollen perusteltua. Niissä tilanteissa, joissa rahanpesu on selvästi esirikoksesta erillinen teko, myös jälkirikoksesta rankaisemista ei voida pitää vastaajan kannalta kohtuuttomana.

4.2.3 Itsepesu ja Suomen kansainväliset velvoitteet

Kansainväliset rahanpesua koskevat sopimukset edellyttävät, että myös ne, jotka ovat osallistuneet siihen rikokseen, jolla rahanpesun kohteena oleva omaisuus on saatu, voidaan tuomita rahanpesusta. Kriminalisointivelvoite ei kuitenkaan koske valtiota, jonka perustuslain perusperiaatteet tai oikeusjärjestyksen peruskäsitteet estävät tällaisen lain säätämisen. Suomessa itsepesua ei ole säädetty rangaistavaksi, koska sen on katsottu olevan rikosoikeudessa noudatetun useampikertaisen samasta teosta rankaisemisen kiellon vastainen.

Rikoslain 32 luvun 11 §:n säännös perustuu ajatukselle, että rahanpesu on aina esirikoksensa rankaisematon jälkiteko. Lainkonkurrenssisäännöt ovat kuitenkin oikeuskirjallisuudessa kehitettyjä menettelytapaohjeita, joita sovellettaessa on mahdollista myös poiketa aikaisemmin vallinneesta oikeuskäytännöstä. Yksittäistapauksessa tuomioistuimilla voi olla myös toisistaan poikkeava näkemys siitä, ovatko tietyt teot keskenään lainkonkurrenssissa, kuten aikaisemmin esitetystä korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2006:76 ilmenee. Tämän vuoksi esimerkiksi kätkemisrikosten osalta vallinneen konkurrenssitulkinnan soveltaminen kaikkiin tunnusmerkistön täyttäviin tekoihin on varmistettu säätämällä siitä laissa.

Lainkonkurrenssisääntöjä ei näin ollen käsitykseni mukaan voida pitää sellaisina oikeusjärjestyksen perusperiaatteina tai käsitteinä, jotka estäisivät laajentamasta kätkemisrikoksen tai rahanpesun tekijäpiiriä myös esirikoksen osallisiin. Tätä kantaa tukee sekin, että rikoslakiprojektin ehdotuksessa katsottiin olevan mahdollista tulkita kätkemisrikoksia koskevaa rajoitussäännöstä siten, että esirikoksen tekijä voisi tulla tuomituksi myös ammattimaisesta kätkemisrikoksesta. Kannanottoa ei tarkemmin perusteltu, joten se johtui ilmeisesti pykä-

---

817 Ks. Frände 2005 s. 313 ja Nuutila 1997 s. 375. Ruotsissa useamman rangaistussäännöksen konkurrenssin ratkaisu on perustettu varsin vahvasti tapauskohtaiselle kohtuusharkinnalle. Lainkonkurrenssi on perusteltu tilanteissa, joissa kahteen kertaan rangaiseminen olisi kohtuutonta, ks. Ulväng 2005 s. 29 ja 32–36 sekä Jareborg 1995 s. 161–162 ja 2001 s. 431–432.

län sanamuodosta, jossa ei mainittu ammattimaista kätkemisrikosta.[818] Merkille pantavaa on kuitenkin, ettei tällaista tulkintaa tuolloin pidetty rikosoikeutemme perusperiaatteiden vastaisena. Myöhemmin 1.1.1991 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 6 §:ssä rangaistavuuden alasta rajattiin kuitenkin kaikkien kätkemisrikosten esirikoksiin osalliset.[819]

Kansainvälisten sopimusten itsepesua koskevat turvalausekkeet eivät edellä kerrotuin perustein näyttäisi mahdollistavan rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksen ulottamista rahanpesurikoksiin ainakaan lainkonkurrenssin perusteella. Useampikertainen samasta rikoksesta tuomitseminen on kuitenkin mahdollista estää yksittäistapauksessa vakiintuneita lainkonkurrenssisääntöjä soveltamalla. Kohtuuttomuuksien estäminen ja prosessiekonomian vaatimukset on common law -järjestelmissäkin otettu huomioon toimenpiteistä luopumista hyväksi käyttäen.

Itsepesun kriminalisoiminen ei kuitenkaan käytännössä ole ongelmatonta varsinkin, jos rahanpesun rangaistavuuden alaa joudutaan aikaisemmin esitetyin tavoin laajentamaan myös tahalliseen rikoshyödyn hankkimiseen, hallussapitoon ja käyttämiseen.[820] Nykyisin voimassa olevien rangaistussäännösten perusteella esirikokseen osallisten rangaistusvastuuta rajaa tahallisuusvaatimuksen lisäksi toiminnalta edellytetty tarkoitus tai seuraus. Rahanpesun tekotavat kuten rikoshyödyn muuntaminen, siirtäminen ja välittäminen ovat yleensä myös esirikoksesta selkeästi erillisiä tekoja. Niihin ryhtyminen edellyttää sekä esirikokseen osallisilta että muilta tekijöiltä esirikoksesta erillistä motivaatioperustaa ja selkeää päätöksentekoa uuden rikoksen tekemisestä, jonka tarkoituksena tai seurauksena tulee olla rikoshyödyn näennäinen laillistuminen.

Edellä kuvattu tilanne muuttuu kuitenkin olennaisesti, jos kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti myös Suomessa esirikoksen tekijä tai siihen osallinen voidaan tuomita esirikoksen lisäksi sanotulla rikoksella hankitun omaisuuden tahallisesta hankkimisesta, hallussapidosta tai käyttämisestä. Tällöin rahanpesuun voisi syyllistyä varas, joka pitää hallussaan juuri anastamaansa omaisuutta tai yrittäjä, joka tallettaa pankkitililleen verorikoksella saamansa varat. Itse anastettujen ruokatavaroiden nauttimisestakin tulisi rangaistavaa.

Käytännössä rangaistavuuden ala laajenisi lähes hallitsemattomaksi. Rahanpesua voisi olla tahallinen millä tahansa vähäiselläkin rikoksella saatuun hyötyyn ryhtyminen. Rikoksella saadun omaisuuden tahallisen hallussapitämisen kriminalisoiminen tarkoittaa käsitykseni mukaan laittoman tilan ylläpitämisen säätämistä rangaistavaksi, jolloin myös rahanpesun syyteoikeuden vanhentumisaika pidentyisi siten, että sen laskeminen alkaisi vasta esimerkiksi anastetun esineen hävittämisestä, joka saattaisi tapahtua useita vuosikymmeniä esirikok-

818 OLJ 5/1984 s. 190.
819 Ks. OLJ 5/1984 s. 190 ja HE 66/1988 vp s. 114.
820 Ks. tarkemmin jakso IV.

sen tapahtumisesta. Rikoshyödyllä hankitun asuinrakennuksen omistajat voisivat ilmeisesti syyllistyä rahanpesuun sukupolvesta toiseen asuessaan kotonaan tai viljellessään maatilaansa, jos he ovat tietoisia omaisuuden rahoitustavasta.[821] Ainakaan kaikissa tapauksissa tätä ei voitane pitää kohtuullisena. Kun on selvää, että rikosoikeudellisessa järjestelmässä käsitellään enemmän vähäisiä omaisuusrikoksia ja ilman erityistä ammattitaitoa tehtyjä talousrikoksia kuin järjestäytyneen rikollisuuden rajat ylittävää rahanpesutoimintaa, rajoittamattoman rahanpesukriminalisoinnin kohteeksi joutuisivat käytännössä usein juuri ne, joiden menettely olisi välttämätön tai säännönmukainen seuraus esirikoksesta. Tämä on ongelmallista Suomessa yleensä noudatettujen kriminalisointiperiaatteiden kannalta.

Kansainvälisten rahanpesusopimusten perusteella Suomessa noudatetut kriminalisointiperiaatteet eivät kuitenkaan ole sellaisia oikeusjärjestelmän perusperiaatteita, jotka mahdollistaisivat rahanpesua koskevien rangaistussäännösten soveltamisalan rajoittamisen. Laillisuusperiaatekaan ei ole siten tarkkarajainen, että siitä voitaisiin johtaa tällaista estettä. Kohtuuttomuuksia rahanpesusäännösten soveltamisessa voitaisiin kuitenkin torjua edellä todetuin tavoin soveltamalla yksittäistapauksissa lainkonkurrenssisääntöjä ja toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä. Myös eräissä maissa, joissa sekä itsepesu että tahallinen rikoshyödyn hankkiminen on säädetty rangaistavaksi, rikosvastuun kohdentuminen vähäisiin omaisuus- tai talousrikoksiin syyllistyneisiin on estetty luopumalla rikosoikeudellisista toimenpiteistä tai rajaamalla rahanpesuepäily esitutkinnan ulkopuolelle.

Edellä kuvatuissa tapauksissa rangaistavuuden ala laajenee myös tekoihin, jotka eivät tyypillisesti ole rahanpesua. Tällöin kyse ei enää ole rahanpesuprosessin toteuttamisesta ja sen seurauksena rikoshyödyn näennäisestä laillistumisesta, vaan usein esirikoksen tekijän rikoshyötyyn kohdistamista välttämättömistä toimista. Rajoituksetta toteutettavan itsepesun kriminalisoinnin tarkoituksena näyttäisikin lähinnä olevan tehokkaan kansainvälisen oikeusapuyhteistyön mahdollistaminen ja rangaistusvastuun kattava kohdentaminen rajat ylittävässä rikollisuudessa. Lisäksi itsepesun ja tahallisen rikoshyödyn hallussapidon kriminalisoinnilla pyritään helpottamaan rahanpesun selvittämistä, johon usein liittyy vaikeita todistusoikeudellisia ongelmia. Rahanpesurikosten soveltamisalan laajeneminen ja samanaikainen epämääräistyminen johtuu näin ollen pääasiassa kriminalisoinnille kansainvälisesti asetetusta tehokkuusvaatimuksesta, jonka toteuttaminen on kuitenkin osoittautunut erittäin vaikeaksi.

Rahanpesun tunnusmerkistön epämääräistymisestä seuraa myös, että rahanpesurikoksen ja kätkemisrikoksen tunnusmerkistöt ovat yhä enemmän päällek-

---

821 RL 8:2.2 mukaan, jos rikolliseen tekoon sisältyy lainvastaisen asiantilan ylläpitäminen, syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa vasta sellaisen tilan päättymisestä. Syyteoikeuden vanhentumista rahanpesurikoksissa käsitellään tarkemmin jaksossa VII.

käisiä. Tämän vuoksi Suomessa kätkemisrikoksen ja rahanpesun välinen suhde täytynee myös arvioida uudelleen. Jos rahanpesuna tulee rangaistavaksi pelkkä tahallinen rikoshyötyyn ryhtyminen, rikoslain 32 luvun 4 §:ssä (61/2003) säädettyä tuottamuksellista kätkemisrikosta lukuun ottamatta muiden kätkemisrikosten soveltamisala jää erittäin kapeaksi.

Mahdollista olisi myös säätää uusi toissijaisuussäännös, jonka mukaan rahanpesusta tuomitaan vain, jos teko ei ole rangaistava kätkemisrikoksena. Tällöin perinteiset omaisuusrikokset säilyttäisivät erityisasemansa nimenomaan kätkemisrikosten esirikoksina ja niihin voitaisiin edelleen soveltaa vakiintuneita soveltamisalan rajoitussäännöksiä. Toissijaisesti teko olisi kuitenkin aina oltava Suomen kansainvälisten velvoitteiden takia mahdollista arvioida myös rahanpesurikoksena.

4.2.4 Itsepesu ja itsekriminointisuoja

Itsepesun rangaistavaksi säätämisen on väitetty loukkaavan myös itsekriminointisuojaa. Työryhmän mietinnössä, joka koski rikoslain talousrikossäännösten tarkistamista todettiin, että rikoksentekijän oman rahanpesun säätäminen rangaistavaksi on ihmisoikeusnormien kannalta ongelmallista. Ongelmallisena pidettiin oikeusvoimaisen ratkaisun uudelleen käsittelemisen lisäksi sitä, että rangaistus tuomittaisiin tosiasiallisesti siitä, että rikoksesta epäilty ei ole myötävaikuttanut oman rikoksensa selvittämiseen. Tämän vuoksi ehdotukseen ei otettu itsepesun kriminalisoimista.[822]

Esirikoksen tekijän tai muiden osallisten tuomitseminen rahanpesusta ei kuitenkaan voi suoraan olla ihmisoikeussopimusten turvaaman itsekriminointisuojan vastainen, koska rahanpesijä ei joudu antamaan itseään ilmi esirikoksesta tai mistään muustakaan rangaistavasta teosta peittäessään rikoksella saamansa omaisuuden alkuperän. Näihin tilanteisiin ei pääsääntöisesti liity myöskään sanktiouhkaista ilmoitusvelvollisuutta. Poikkeuksena ovat laissa rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä säädetyt ilmoitusvelvollisuudet, jotka koskevat rajattua ilmoitusvelvollisten piiriä. Tämän velvollisuuden voi kuitenkin täyttää myös siten, että ilmoitus ei sisällä oman mahdollisen rikollisen menettelyn ilmiantamista. Kun tekijä ohjaa varoja lailliseen talouteen tai kätkee niiden olinpaikan, hänen etunsa mukaista saattaa päinvastoin olla ilmoittaa rikoksella saatu omaisuus rangaistusuhkaisissa menettelyissä kuten veroilmoituksellaan, ulosottoselvityksessä tai konkurssimenettelyssä, koska näin varallisuus saa lailliselta vaikuttavan muodon.

Meillä ei ole oikeuskäytännösssä katsottu kysymyksessä olevan rikoksesta syytetyn tai epäillyn itsekriminointisuoja myöskään silloin, kun henkilön tulee

822 OM 2000 s. 24.

ilmoittaa konkurssimenettelyssä tai verotuksessa velallisen rikoksen taikka veropetoksen täyttävällä menettelyllä saamansa omaisuus tai tulo.[823]

Esirikokseen osallisten rikoksella saatuun omaisuuteen kohdistaman menettelyn säätäminen rangaistavaksi ei näin ollen käsitykseni mukaan ole itsekriminointisuojaa loukkaavaa.[824] Tilannetta on kuitenkin voitu pitää itsekriminointisuojaan rinnastuvana, koska ei ole katsottu voitavan edellyttää, ettei esirikoksen tekijä pyrkisi salaamaan rikoksella saadun omaisuuden todellista luonnetta. Tällöin lienee kyse siitä, että esirikokseen osallisen suorittaman rahanpesun rangaistavaksi säätämistä pidetään kohtuuttomana, koska tekijän edellytetään uuden rikoksen tekemisestä välttyäkseen pidättäytyvän esirikoksella saadun omaisuuden käyttämisestä.

Kaikkein tavanomaisimmissa ja vähäisimmissä tapauksissa esirikoksen tekijän rankaisemista esirikoksen lisäksi myös rahanpesusta voidaankin pitää kohtuuttomana. Jos vähäisen huumausainemäärän myyntiin syyllistynyt kätkee kauppahintana saamansa varat asuntoonsa tai henkilökohtaisessa verotuksessaan veropetokseen syyllistynyt siirtää näin syntynyttä vähäistä säästöä vastaavat varat alaikäisen lapsensa pankkitilille, tekijän tuomitsemista sekä esirikoksesta että rahanpesusta voitaisiin pitää periaatteessa ongelmallisena. Rahanpesun tekojen yhteistä rangaistusarvoa korottavaa vaikutusta tuskin kuitenkaan pidettäisiin kovin korkeana. Seuraamuksen kohtuuttomuutta vähentäisi myös rangaistuksen mittaamiskäytäntö, joka Suomessa ei rahanpesurikoksissa ole kovin ankara. Kohtuuttomuuksia voitaisiin rangaistuksen mittaamisen lisäksi estää ja lieventää myös toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä soveltamalla.

4.3 YHTEISTALOUDESSA ASUVAT

Rahanpesusäännöstä ei sovelleta myöskään rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikoksentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta. Rajoitussäännös lisättiin kätkemisrikoksia koskevaan rikoslain 32 luvun 6 §:ään rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa lailla, joka tuli voimaan 1.1.1991.[825]

---

823 Ks. KKO 2002:122 ja KKO 2004:134.

824 Ks. itsekriminointisuojasta lähemmin Ervo 2005 s. 237–270, Koponen 2006 s. 127–148, Virolainen – Pölönen 2004 s. 299 ja Nuutila 2001 s. 167–177. Ks. myös EIT:n ratkaisut Funke v. Ranska (25.2.1993), Saunders v. Yhdistynyt kuningaskunta (17.12.1996), Heaney ja McGuinness v. Irlanti (21.12.2000), J.B. v. Sveitsi (3.5.2001), Allen v. Yhdistynyt kuningaskunta (10.9.2002) ja Weh v. Itävalta (8.4.2004).

825 Heikinheimo 1999 s. 134 toteaa, ettei säännökselle jää rahanpesun yhteydessä soveltamisalaa, koska vuonna 1991 rahanpesua koskevassa rangaistussäännöksessä tyhjentävästi lueteltuihin tekotapoihin ei kuulunut rikoshyödyn käyttäminen ja kuluttaminen. Katsoisin, että koska RL 32:1.2/2:ssa ei tuolloinkaan ollut tekotapaluetteloa, yhteistaloudessa asuvat olisivat voineet ilman rajoitussäännöstä syyllistyä ainakin seurausta edellyttävään rahanpesuun.

Rajoitussäännöksen tarvetta perusteltiin hallituksen esityksessä kohtuussyillä.[826] Sen taustalla on ilmeisesti aikaisemmin oikeuskirjallisuudessa käyty keskustelu siitä, voivatko esirikoksen tekijän vaimo ja lapset syyllistyä kätkemisrikokseen, kun he nauttivat perheenisän tuomaa anastettua ruokatavaraa. Forsman oli aikaisemmin katsonut, että tilanteen rikosoikeudellinen arviointi riippuu yksittäistapauksen olosuhteista. Saksalaisessa tieteisopissa asiasta ei oltu yksimielisiä, mutta erään kannan mukaan kyse ei perheenjäsenten osalta voinut olla kätkemisrikoksesta, jos heillä ei ollut mahdollisuutta itsenäisesti disponoida tavarasta. Honkasalo on ilmeisesti tähän saksalaiseen näkemykseen tukeutuen katsonut, että perheenjäsenet ovat varastettua ruokaa nauttiessaan pakkotilan luonteisessa asemassa, joko siksi, että heillä ei ole muuta ravinnokseen käytettävää, tai siitä syystä, etteivät he uskalla vastustaa tyrannimaisen perheenisän tahtoa.[827]

Sosiaaliturvajärjestelmä on sittemmin kehittynyt siten, että tarvetta poikkeussäännökselle, joka perustunee yhden perheenjäsenen oletetulle dominoivalle asemalle perheyhteisössä, ei ole. Koska teot, jotka nykyisen rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentin perusteella on ollut tarkoitus rajata rangaistavuuden alasta, voivat olla varsin vähäisiä, rajoitussäännöksen vaikutusta vastaavaan lopputulokseen voidaan päästä myös soveltamalla toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä.

Kansainväliset rahanpesusopimukset eivät myöskään mahdollista rahanpesun soveltamisalan rajaamista perheenjäsenten tavanomaisen kulutuksen osalta, koska rajaus ei perustu kansallisen oikeusjärjestyksen perusperiaatteisiin. Tämän vuoksi rajoitussäännöksen soveltamisala tulisi rajata ainoastaan kätkemisrikoksiin. Lainmuutoksen käytännön vaikutukset olisivat erittäin vähäiset. Kriminaalipoliittisesti rajoitussäännöksen osittaista kumoamista ei kuitenkaan voida pitää perusteltuna, koska ei ole tarpeen säätää lähinnä rahanpesurikkomuksena rangaistavaksi tekoa, jossa ainoastaan kulutetaan rikoksentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

Rajoitussäännöksen soveltaminen käytännössä ei ole myöskään supistanut perusteettomasti rahanpesurikossäännösten soveltamisalaa. Tämä johtuu siitä, että yksittäistapauksessa rajoitussäännöksen soveltuvuus arvioidaan sen perusteella, mikä on tavanomaista juuri kyseessä olevassa taloudellisessa asemassa olevassa yhteistaloudessa. Soveltamisalan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi varakkaassakin taloudessa tehdyt asunto-osake-, kiinteistö- ja taidekaupat, koska yhteistalouden tavanomaisena kulutuksena ei voida pitää sijoitustoimintaan rinnastettavaa toimintaa. Varojen hävittämiseen verrattavissa oleva perusteeton kuluttaminen on myös rajoitussäännöksen soveltamisalan ulkopuolella.

826 HE 66/1988 vp s. 114–115.
827 Honkasalo 1964 s. 277–278.

Oikeuskäytännössä aviomiehen on esimerkiksi katsottu syyllistyneen rahanpesuun, kun hän on käyttänyt vaimonsa kavaltamia rahoja ajoneuvon osamaksuihin. Koska osamaksut olivat perheen tulotasoon nähden huomattavia, niitä ei pidetty perheen tavanomaisia tarpeita varten hankittuna omaisuutena.[828] Myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2007:67 esirikoksen tekijän avopuoliso on tuomittu rikoksesta, joka käsittää törkeän kätkemisrikoksen ja törkeän rahanpesun, kun hän on hankkinut avomiehen verorikoksella saamalla rikoshyödyllä osamaksukaupalla perheen käyttöön useita ajoneuvoja. Kun avovaimo on ottanut vastaan ja muuntanut rikoksella saatua hyötyä yhteensä 57 567 euron arvosta, teon on katsottu täyttävän kvalifioidun tekomuodon. Rahanpesun kohteena olleen omaisuuden määrä lienee vaikuttanut siihen, ettei asian käsittelyn aikana arvioitu rajoitussäännöksen soveltuvuutta siihen.

Rahanpesuna on pidetty myös lähes vastikkeetonta kahden miljoonan markan arvoisen rakennuksen vastaanottamista, kun uusi omistaja oli kotona vielä asuva poika ja omaisuus oli hankittu isän syyksi luetuilla törkeällä veropetoksella, veropetoksella ja törkeällä velallisen epärehellisyydellä.[829]

Oikeuskäytännössä yhteistaloudessa asuvia on varsinkin huumausainerikoksen ollessa esirikoksena tuomittu usein rahanpesusta, kun he ovat sallineet rikoksesta saadun hyödyn siirtämisen pankkitililleen, vastaanottaneet rikoksella saatua omaisuutta tai varoja ja välittäneet ne edelleen. He ovat voineet myös kätkeä varoja fyysisesti, maksaa vastaanottamillaan rikoksella saaduilla varoilla oman liiketoimintansa kuluja tai hankkia niillä rikoksentekijän välikätenä erilaista omaisuutta omiin nimiinsä, mutta tosiasiallisesti rikoksentekijän omistukseen.

Eräässä tapauksessa puoliso on tuomittu rahanpesusta myös, kun hän on ottanut kuukausittain vastaan pankkitililleen miehensä luovuttamia varoja yhteensä 320 000 markkaa tietoisena siitä, että aviomiehen harjoittaman elinkeinotoiminnan lopettamisesta on jäänyt yli miljoonan markan verovelat. Aviomies on asiassa tuomittu törkeästä velallisen epärehellisyydestä ja aviovaimo rahanpesusta, koska perheen kokonaistulot huomioon ottaen tilisiirroissa ei ole voinut olla kyse rikoslain 32 luvun 6 §:ssä (24.8.1990/769) tarkoitettujen yhteistalouden tavanomaisten tarpeiden tyydyttämisestä.[830]

Rajoitussäännöksen soveltamisala on näin ollen käytännössä varsin kapea. Se kattaa lähinnä rikoksentekijän perheen tavanomaiseen kulutukseen hankkimat ruokatavarat, jokapäiväiset vaatetavarat ja ehkä välttämättömän koti-irtaimiston. Jo säännöksen sanamuodon perusteella sen soveltamisalasta on rajattu teot, joissa rikoksentekijä luovuttaa rikoshyötyä perheenjäsenille, jotta nämä ryhtyisivät toimiin omaisuuden alkuperän peittämiseksi.

828 Vantaan KO 18.4.2002 nro 02/1329.
829 Turun HO 30.3.2001 nro 753.
830 Tampereen KO 24.8.2000 nro 00/2231.

Kohtuuttomana voidaan pitää sitä, että kansainvälisiä sopimuksia tiukasti tulkiten myös rikoksentekijän hyvin vaatimattomat yhteistalouteen tekemät hankinnat tulisi sisällyttää rahanpesun rikosoikeudelliseen määritelmään. Kun rahanpesun torjunnan tarkoituksena on ensisijaisesti kohdistaa rikosoikeudelliset toimet rajat ylittävään järjestäytyneeseen tai muutoin ammattimaiseen rikollisuuteen, perheenjäsenten rikoksella rahoitetun aterioimisen saattaminen rikosvastuun piiriin ei vaikuta tarkoituksenmukaiselta. Varsinkin kun käytännössä vähäisten omaisuusrikosten tekijät joutuvat useammin rikosoikeudellisten toimenpiteiden kohteiksi kuin kansainväliset ammattirikolliset. Kansallisesti näin laajaan kriminalisointiin ei ole tarvetta ja sitä voitaisiin pitää jopa ultima ratio -periaatteen vastaisena.[831]

Vastaavaa yksinomaan yhteistaloudessa asuviin kohdistettua rajoitussäännöstä ei ole vertailumaissa. Englannissa ja Ruotsissa rahanpesun rangaistussäännöksen soveltamisalasta on rajattu vain aikaisemmin kerrotuin tavoin tavanomainen, käypään hintaan tapahtuva kaupankäynti. Saksassa lainsäätäjä taas on vuonna 1990 nimenomaisesti katsonut, että myös tavanomaisia päivittäistavaroita ja -palveluita koskeva vaihdanta on rahanpesusäännöksen soveltamisalassa jättäessään hyväksymättä lakiehdotukseen tuolloin sisältyneen rajoitussäännöksen.[832] Jos yhteistaloudessa asuvia koskevasta rajoitussäännöksestä Suomessa luovutaan, samalla olisi harkittava sitä, olisiko rangaistussäännöksen soveltamisalaa mahdollista rajata ruotsalaisen ja englantilaisen esimerkin mukaisesti.[833] Vaikka sanottu rajoitus on rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentissa nykyisin olevaa säännöstä laajempi, sitä ei kansainvälisesti näytettäisi pidetyn Wienin sopimuksen vastaisena.

4.4 OIKEUDENKÄYNTIAVUSTAJIEN RAJATTU RANGAISTUSVASTUU

Oikeudellisten asioiden hoitamista on pidetty erityisen herkkänä alana rahanpesulle, koska oikeudenkäyntiavustajan ja päämiehen luottamussuhde ja siihen liittyvä salassapitovelvollisuus voivat mahdollistaa myös rahanpesuun liittyviä väärinkäytöksiä. Kun viranomaisten rahanpesun torjuntamenetelmät ovat te-

831 Ks. ultima ratio -periaatteesta Suomen rikosoikeudessa mm. Lahti 2007a s. 34–38, Tolvanen 2005 s. 157–161, Nuotio 1998 s. 515–517, Nuutila 1996 s. 88–90 ja Ruotsissa Jareborg 2003 s. 89–102. FATF on kuitenkin katsonut myös yhteistaloudessa asuvia koskevan rajoitussäännöksen Suomen kansainvälisten velvoitteiden vastaiseksi, FATF, Finland 2007 s. 43.

832 Suendorf 2001 s. 261. Vrt. Vogel 1997 s. 355–356 teleologisella tulkinnalla muodostettavista rajoitusperusteista sosiaaliadekvanssin, sallitun riskin ja objektiivisen syyksilukemisen avulla.

833 RL 32:11 sanamuodon mukaan rahanpesua koskevien rangaistussäännösten soveltamisalaa ei ole näin rajattu, vaikka vuonna 2003 voimaan tullutta tuottamuksellista rahanpesua koskevissa lain esitöissä tällaiseen soveltamismahdollisuuteen viitataankin, ks. HE 53/2002 vp s. 38.

hostuneet, rikolliset pyrkivät yhä laajemmin käyttämään hyväkseen kaikkia keinoja, joilla rikoshyöty saadaan pois viranomaisten ulottuvilta. Tehokkaina rahanpesukeinoina on oikeudenkäyntiavustajien erityisaseman vuoksi pidetty esimerkiksi heidän asiakasvaraintiliensä käyttöä rikoksella saadun omaisuuden laillistamiseen; avustajien mahdollisuutta perustaa oikeudellisia yhteisöjä rahanpesun helpottamiseksi; avustajien tarjoamia oikeudellisia palveluja, jotka ovat välttämättömiä monimutkaisten rahanpesuoperaatioiden toteuttamiseksi ja erityisesti asianajajien statuksen näille operaatioille antamaa kunniallisuuden ja luotettavuuden leimaa.[834]

Suomessa oikeudenkäyntiavustajat ja muut lakimiesammatin harjoittajat voidaan asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen rahanpesua koskevien rangaistussäännösten perusteella, jos he menettelevät tunnusmerkistön täyttävällä tavalla. Rikoslaissa heidän vastuutaan ei ole rajattu muutoin kuin mitä rikoslain 32 luvun 11 §:stä ilmenee. Tuottamuksellista rahanpesua koskevassa hallituksen esityksessä todetaan kuitenkin, että oikeudenkäyntiavustaja on esimerkki soveltamisalasta rajatuista henkilöistä.[835] Esityksestä ei ilmene, koskeeko rajaus tosiasiassa myös muita henkilöryhmiä vai ei. Rajaus koskee kuitenkin vain tuottamuksellista rahanpesua, joten hallituksen esityksen mukaan oikeudenkäyntiavustaja voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen tahallaan tehdystä rahanpesurikoksesta.

Saksassa lainsäätäjä ei ole rajoittanut rahanpesun rangaistavuuden alaa tekijäpiirin tai luovutustoimen osalta. StGB 261 §:n 2 momentin tekotavan, joka koskee rikoshyödyn vastaanottamista, hallussapitämistä ja käyttämistä, on katsottu nimenomaan soveltuvan tilanteisiin, joissa oikeudenkäyntiavustajan saama palkkio maksetaan rikoksella saaduilla varoilla.[836]

Myös saksalaisessa oikeustieteessä on viitattu oikeudenkäyntiavustajan ja päämiehen välisen luottamussuhteen korostettuun merkitykseen, jota epäily palkkion maksamiseen käytettävien varojen laillisuudesta saattaa haitata. Kun lainsäätäjä ei kuitenkaan ole rajannut näitä tilanteita rangaistavuuden alasta, sellaista rajoitussääntöä ei ole katsottu olevan mahdollista tulkinnallakaan luoda.[837] Oikeuskirjallisuudessa on toisaalta myös todettu, että tahallisuusvaatimus saattaa usein jäädä täyttymättä tilanteissa, joissa oikeudenkäyntiavustajan palkkio maksetaan rikoksesta peräisin olevilla varoilla.[838]

Suomessa hallituksen esityksestä ei ilmene, mihin siitä ilmenevä oikeudenkäyntiavustajien rikosoikeudellisen vastuun rajaus perustuu. Voidaan olettaa, että siihen on vaikuttanut kansainvälinen keskustelu, jota on käyty varsinkin en-

834 Ks. lähemmin käydystä keskustelusta Yhdysvalloissa mm. Gregory 2003–2004 s. 23–38, Abendano 2001 s. 471–473 ja American Bar Association 2002.
835 HE 53/2002 vp s. 38. Vastaavaa rajausta ei ehdotettu työryhmän mietinnössä (OM 2000).
836 Miebach – Sander 2003 s. 1356 ja Suendorf 2001 s. 261.
837 Miebach – Sander 2003 s. 1356.
838 Stree 2001 s. 2041.

nen kuin toisessa rahanpesudirektiivissä asetettiin rahanpesun ennaltaehkäisevään toimintaan liittyvä ilmoitusvelvollisuus myös lakimiesammattia harjoittaville. Keskustelussa pidettiin ilmoitusvelvollisuuden kannalta ongelmallisena oikeudenkäyntiavustajan ja hänen päämiehensä erityistä luottamussuhdetta, jonka yleisesti katsotaan kuuluvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytyksiin.[839] Luottamussuhdetta väitettiin loukkaavan sen, jos avustaja joutuu ilmoittamaan viranomaisille epäilynsä päämiehensä liiketoimien laillisuudesta.

Käydyn keskustelun tuloksena kansainvälisesti hyväksyttiin periaate, jonka mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten turvaamiseksi oikeudenkäyntiavustajan ja päämiehen välistä luottamussuhdetta ei tule loukata, vaikka rahanpesun torjunta sitä vaatisikin. Tämä ei kuitenkaan koske tilanteita, joissa lakimies itse syyllistyy rikokseen tai toimii päämiehensä taloudellisena neuvonantajana taikka edustajana. Taloudelliseen toimintaan liittyvän asianajon ei katsottu kuuluvan oikeudenkäyntiavustajan tehtävien perinteiseen ydinalueeseen, jonka turvaamiseksi erityinen luottamussuhde aikanaan on kehittynyt. Oikeudenkäyntiavustajia ei ole katsottu voitavan myöskään vapauttaa laajemmin rikosoikeudellisesta vastuusta, koska yhden ammattiryhmän poikkeavaa kohtelua ei ole pidetty perusteltuna.

Myös yhteisöjen tuomioistuin on asiassa C-305/05 katsonut, että rahanpesudirektiivissä asianajajille asetetut velvoitteet, jotka koskevat tiedonantoa ja yhteistyötä rahanpesun torjunnasta vastaavien viranomaisten kanssa, eivät loukkaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja EU:n perustamissopimuksen 6 artiklan 2 kohdassa taattua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Asianajajat on direktiivissä vapautettu tästä yhteistyöstä silloin, kun heidän toiminnallaan on yhteys puolustamis- tai edustamistehtävään tuomioistuimessa.[840]

Myös Suomessa hallituksen esityksestä ilmenevällä vastuunrajauksella pyrittäneen turvaamaan se, että päämies voi rikosasioiden lisäksi myös muissa tuomioistuinasioissa järjestää oikeudellisen edustuksensa haluamallaan tavalla. Vastaava rajaus on tehty myös edellä mainitun kansainvälisen keskustelun perusteella rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 3 §:n 2 momentissa, jonka mukaan ilmoitusvelvollisuus ei koske oikeudenkäyntiavustaja- tai oikeudenkäyntiasiamiestehtävien hoitamista.[841]

---

839 Ks. Mitsilegas – Gilmore 2007 s. 123, joiden mukaan toisen rahanpesudirektiivin säätämistä koskevat neuvottelut olivat vaikeat ja kestivät yli kaksi vuotta, koska erityisesti Euroopan parlamentti oli huolissaan ilmoitusvelvollisuuden laajentamisen vaikutuksista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja avustajan asiakassuhteen luottamuksellisuuden kannalta. Ks. Suomessa käydystä keskustelusta Liukku – Vasara 2000 s. 640–642 ja Huhtamäki 2000 s. 105 ja 2000a s. 500.

840 Asia C-305/05 (2007). Ks. erit. julkisasiamies Maduron mielipide 14.12.2006 asiassa.

841 Vastaavaa rajoitusta esitetään tehtäväksi myös uuteen lakiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä, ks. lähemmin HE 25/2008 vp s. 37–38.

Oikeudenkäyntiavustaja voi näin ollen lain esitöiden mukaan syyllistyä rahanpesuun vain silloin, kun hän ottaa vastaan päämieheltään palkkion tietäen varojen olevan rikoshyötyä ja hänen tarkoituksenaan on salata varojen rikollinen alkuperä tai hän on tietoinen siitä, että palkkion vastaanottamisella on tämä vaikutus. Aikaisemmin esittämäni tulkintasuosituksen mukaisesti seurausta edellyttävän tekotavan täyttyminen edellyttäisi, että palkkion vastaanottamiseen liittyy epätavanomaisia piirteitä, jotka voivat harhauttaa ulkopuolista varojen alkuperästä tai omistajasta.

Myös kansainvälisten rahanpesun vastaisten instrumenttien voidaan katsoa sallivan hallituksen esityksestä ilmenevän vastuunrajauksen. Rahanpesusäännöksiin Yhdysvalloissa liittyneiden ongelmien takia Wienin sopimusta laadittaessa vilpittömässä mielessä vastaanotetut puolustajan palkkiot rajattiin nimenomaisesti artiklan 3(b)(i) soveltamisalasta edellyttämällä, että muuntamiseen tai siirtämiseen ryhdytään tietyssä tarkoituksessa.[842] Oikeudenkäyntiavustajien palkkioita koskevan rajauksen tarpeellisuuteen kiinnitettiin erityisesti huomiota myös Strasbourgin sopimusta laadittaessa. Siihen liittyvässä selitysmuistiossa mainitaan nimenomaisesti, ettei sopimuksen 6 artiklaa voi tulkita siten, että oikeudenkäyntiavustajalle rikoksella saaduista varoista maksetun palkkion vastaanottaminen olisi säännöksen soveltamisalassa. Wienin sopimusta oli väitetty voitavan näin tulkita.[843]

Tuolloin todettiin nimenomaisesti, ettei sopimuksen rahanpesun määritelmää voida tulkita siten, että se mahdollistaisi oikeudenkäyntiavustajan tuomitsemisen rahanpesusta, jos hän vastaanottaa asiakkaan rikoksella saaduilla varoilla maksaman avustajanpalkkion. Vastaajan oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin katsottiin vaarantuvan, jos oikeudenkäyntiavustajan toimintaan vaikuttaa epävarmuus siitä, voidaanko häneen itseensä myöhemmin kohdistaa rangaistus- tai konfiskaatiovaatimuksia. Tarve korostaa Strasbourgin sopimuksen yhteydessä asianajopalkkioiden erityisasemaa perustui niihin kokemuksiin, joita Yhdysvalloissa oli saatu rahanpesua koskevien rangaistussäännösten soveltamisesta käytännössä.

> Yhdysvalloissa RICO-lakiin kuuluvaa rahanpesua koskevaa rangaistussäännöstä (18 USC § 1957) ja menettämisseuraamussäännöksiä sisältävää lakia (18 USC § 982) on väitetty olleen alun perin tarkoitus käyttää puolustusasianajajia vastaan, jotka tiesivät päämiehen varojen olevan alkuaan rikoksella saatuja. Säännösten perusteella tuomioistuimet saattoivat konfiskoida puolustusasianajajan saaman palkkion, kun syytteen mukaan päämiehen kaikki omaisuus oli rikoksella saatua. Näin syyttäjällä oli mahdollisuus pakottaa puolustaja vetäytymään jutusta tai paljastamaan luottamuksellista tietoa, kun asianajajalla oli todistustaakka siitä, mitä hän tiesi palkkionsa alkuperästä. Eräät tuomioistuimet pitivät menettelyä kuitenkin perustuslain vas-

842 Gilmore 1992 s. 103.
843 Explanatory report 1990 s. 10.

taisena ja kehittivät poikkeuksia ko. säännöksiin, jotka vapauttivat vilpittömässä mielessä vastaanotetut puolustajanpalkkiot konfiskaatiouhasta.[844] Money Laundering Control Act -lakia vuonna 1986 säädettäessä yksittäistä ammattiryhmää, kuten oikeudenkäyntiavustajia, ei haluttu rajata rahanpesusäännösten soveltamisalasta, mutta lakia ei ollut nimenomaan tarkoitettu myöskään avustajien toiminnan kontrolloimiseen.[845]

Sittemmin vilpittömässä mielessä vastaanotetut asianajopalkkiot rajattiin rahanpesusäännösten soveltamisalasta vuonna 1988 säädetyllä Money Laundering Prosecution Improvement Act -lailla (18 USC 1957 (f)(1)). Tämän lain mukaan käsite ”monetary transactions” ei tarkoita siirtoja, jotka ovat välttämättömiä perustuslain turvaaman oikeusavun hankkimiseksi.[846] Koska perustuslaki turvaa oikeuden oikeudenkäyntiavustajaan vain syytteen nostamisen jälkeen, pykälää 1957 voidaan edelleen soveltaa avustajien ennen syytteen nostamista päämiehiltään vastaanottamiin suorituksiin, joiden rikollisesta alkuperästä avustajat ovat tietoisia.[847] Oikeudenkäyntiavustajat voivat näin ollen edelleen syyllistyä Yhdysvalloissa rahanpesuun muiden tekotapojen lisäksi laiminlyömällä ilmoitusvelvollisuutensa päämieheltä saamastaan yli USD 10 000 määräisestä käteisellä maksetusta palkkiosta tai vastaanottamalla ja saattamalla rahoitusjärjestelmään sanotun suuruisen suorituksen ennen syytteen nostamista, jos he ovat tietoisia varojen laittomasta alkuperästä.

Lisäksi liittovaltion verolait (Internal Revenue Code 6050I), jotka koskevat kaikkia, jotka harjoittavat liiketoimintaa, velvoittavat asianajajat ilmoittamaan veroviranomaisille kaikki asiakkailta käteisellä saamansa yli USD 10 000 arvoiset palkkiot.[848] Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöminen voi täyttää rahanpesun tunnusmerkistön.

Yhdysvalloissa rahanpesusäännösten on pelätty vaikuttavan vastaajien mahdollisuuteen järjestää puolustuksensa asianmukaisesti. Avustajat saattavat karttaa esimerkiksi vaikeiden talousrikosten ajamista, jos he eivät voi luottaa siihen, että saavat tekemästään työstä myös riittävän palkkion. Yleisistä varoista maksettujen julkisten oikeudenkäyntiavustajien ei ole katsottu voivan korvata kokeneiden yksityisten asianajajien palveluja vaikeissa rikosjutuissa. Epäillyn oikeus tehokkaaseen puolustautumiseen saattaa vaarantua myös niissä tilanteissa, joissa avustajalle voi syntyä kiusaus neuvoa päämiestään epäedullisiin sopimuksiin syyttäjän kanssa, jos asianajaja siten itse vapautuu syytteen ja konfiskaation vaarasta. Tämä uhka on varsin ilmeinen, koska rahanpesusta tuomittavat seuraamukset ovat Yhdysvalloissa varsin

---

844 Ks. lähemmin alkuperäisten säännösten perusteista ja vaikutuksesta Boylston 1986–1987 s. 929–965 ja Jakobs 1989 s. 304–348. Ks. myös Arrastia 1996 s. 246 ja 248.

845 Ks. Carrosino 1987 s. 490 ja Irvine – King 1987–1988 s. 185–192.

846 Ks. Gaetke – Welling 1992 s. 1165–1243, joiden mukaan lainmuutoksen jälkeenkin rahanpesusäännökset vaikuttavat osin kielteisesti puolustusasianajajien työn eettisiin perusteisiin ja asiakassuhteiden luottamuksellisuuteen.

847 Ks. tarkemmin perustuslain kuudennen lisäyksen soveltamisalasta Brickey 1988 s. 60–61, joka katsoo, että perustuslaki ei edellytä avustajan palkkioiden täydellistä rajaamista rahanpesusäännösten soveltamisalasta.

848 Ks. lähemmin asianajajan ja päämiehen luottamussuhteesta ja verotukseen liittyvästä (IRS 6050I) ilmoitusvelvollisuudesta Yhdysvalloissa, Harrington – Lustig 1995–1996 s. 639–662 ja Shuck 1995–1996 s. 515–517 ja 521–522.

> huomattavia. Esimerkiksi jos avustaja vastaanottaa pykälässä 1956 tarkoitetuin tavoin USD 250 000 määräisen palkkio päämieheltään rikostuomion yhteydessä, koko palkkion määrä voidaan konfiskoida häneltä siviilioikeudellisin perustein, lisäksi hänelle voidaan määrätä USD 250 000 suuruinen sakko ja enimmillään 20 vuoden pituinen vankeusrangaistus sekä siviilioikeudellisena rangaistuksena USD 250 000 määräinen sakko.[849] Rahanpesusäännösten on arvioitu myös vaikeuttavan avustajan ja päämiehen välistä luottamuksellista kommunikaatiota ja siten vaikeuttavan puolustuksen asianmukaista järjestämistä.[850]

Vaikka Suomessa oikeudenkäyntiavustajien rangaistusvastuusta ei ole säädetty laissa katsoisin, että poikkeuksellisesti rikoslain 32 luvun 9 §:ssä olevaa tuottamuksellista rahanpesua koskevaa säännöstä tulisi tulkita lainsäädäntöasiakirjoissa esitetyin tavoin rajoittavasti. Tätä tulkintaa tukee oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus ja siihen perustuvat oikeudenkäyntiavustajia koskevat rajoitukset sekä rahanpesun estämistä ja selvittämistä koskevassa lainsäädännössä että Strasbourgin sopimuksessa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan velvoitteet täyttävät myös kansainvälisten rahanpesusopimusten turvalausekkeissa oikeusjärjestelmän perusperiaatteille asetetut vaatimukset. Koska vastuun rajauksella on tarkoitus turvata vastaajan tärkeitä oikeuksia, siitä tulisi kuitenkin säätää kansallisesti laissa.

849 Näin Crocker – Bellinger 1987 s. 34.
850 Ks. esim. Gaetke – Welling 1992 s. 1224–1243, Weinstein 1988 s. 378–386.

VII
Esirikos rahanpesurikoksen tunnusmerkistötekijänä

1 Esirikosten alan kansainvälinen laajeneminen

1.1 ESIRIKOS RAHANPESUN VÄLTTÄMÄTTÖMÄNÄ TUNNUSMERKISTÖTEKIJÄNÄ

Rahanpesun kohteena olevaa rikoshyötyä ei voi määritelmällisesti olla olemassa ilman täyttynyttä esirikosta ja siitä saatua tuottoa. Rikoksella saatuun hyötyyn voi kohdistaa rangaistavaksi säädettyjä toimia näin ollen vasta, kun esirikoksen kaikki täytäntöönpanotoimet on suoritettu loppuun ja tunnusmerkistö muutoinkin täyttynyt. Rahanpesu on siten esirikoksesta erillinen teko, jonka aineelliset edellytykset arvioidaan itsenäisesti.

Rahanpesun tunnusmerkistön täyttymisen ehdottomana edellytyksenä on kuitenkin esirikoksen tapahtuminen ja sen kriminalisoinnin pääasiallisena tarkoituksena on ottaa rikoksen tekijöiltä pois rikoshyöty ja siten torjua esirikoksia. Tässä mielessä rahanpesu on myös esirikoksensa epäitsenäinen tehostekriminalisointi.

Rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiseen vaikuttavat seikat kuuluvat aineelliseen kansalliseen rikosoikeuteen. Tämä ilmenee rahanpesun määritelmän sanamuodon lisäksi siitä, että kansainväliset sopimukset ja EU:n rahanpesudirektiivi velvoittavat tuomitsemisvaltion tuomioistuimen arvioimaan rahanpesun tunnusmerkistön täyttymisen kansallisen lain mukaan silloinkin, kun esirikos on tehty vieraassa valtiossa. Rahanpesua ja sen esirikosta koskevia syytteitä ei näin ollen myöskään edellytetä käsiteltäviksi samassa oikeudenkäynnissä, jolloin rahanpesun tuomitsemisvaltion rikoslain soveltamisalan ulottumista ulkomailla tehtyyn esirikokseen ei ole tarpeen arvioida. Lisäksi vaatimus siitä, ettei sopimusosapuoli saa antaa merkitystä sille, kuuluuko esirikos sen rikostuomioistuinten toimivaltaan vai ei, kuuluu kaikissa rahanpesusopimuksissa rahanpesun määritelmään, ei kansallisen rikoslain soveltamisalasta annettuihin määräyksiin. Esirikoksen tekeminen on näin ollen välttämätön, mutta samalla riittävä edellytys rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiselle.

Seuraavassa tarkastellaan ensin rahanpesun esirikosten alan laajentumista kansainvälisissä instrumenteissa Wienin sopimuksen jälkeen ja arvioidaan sen jälkeen, millaisia vaatimuksia esirikokselle on rahanpesun tunnusmerkistössä asetettu. Koska esirikosten ala ja erityisesti verorikosten asema esirikoksena on yksi kansainvälisen rahanpesua koskevan keskustelun kiistellyimmistä aiheista, sitä käsitellään perusteellisemmin kuin Suomen rikoslainsäädännön näkökulmasta muutoin on tarpeen. Suomessa esirikosten alaa ei rajoitettu vuonna 1994

voimaan tulleissa ensimmäisissä rahanpesua koskevissa rangaistussäännöksissä, joten kansallisesti vastaavaa keskustelua ei varsinaisesti ole käyty. Suomessakin esirikosten alaa koskevilla ylikansallisilla velvoitteilla on kuitenkin merkitystä erityisesti kansainvälisen oikeusavun kannalta, jonka tehokas toteuttaminen on rahanpesun sääntelyn yksi tärkeä käytännön tavoite.

1.2 ESIRIKOKSEN MÄÄRITELMÄ KANSAINVÄLISISSÄ INSTRUMENTEISSA

Rahanpesun määritelmällä voidaan eri instrumenteissa haluttaessa rajata esirikosten alaa tehokkaasti. Wienin sopimus koskee ainoastaan huumausainerikoksilla saadun hyödyn rahanpesua. Strasbourgin sopimuksessa esirikosten alaa ei ole rajattu, mutta sopimusosapuolille jätettiin mahdollisuus rajoittaa kansallisessa lainsäädännössään esirikosten alaa tekemällä sopimukseen siitä varauma.[851] Esirikoksia koskeva mahdollisuus varauman tekemiseen rahanpesun kriminalisoinnin ja rikoshyödyn konfiskaation yhteydessä lisättiin sopimukseen kuitenkin ainoastaan, jotta esirikoksien alaa koskeva vaatimus ei estäisi sopimuksen nopeaa ratifioimista.[852] Myöhemmissä vuonna 2001 tehdyssä Palermon sopimuksessa ja vuodelta 2005 olevassa Varsovan sopimuksessa esirikosten alaa on laajennettu.[853]

Euroopan unionissa sen eri toimielimet ovat myös olleet eri aikoina varsin kiinnostuneita siitä, miten rahanpesudirektiivissä rahanpesun esirikosten ala tulisi määritellä lähinnä keskinäisen oikeusavun tehokkuuden näkökulmasta. Rahanpesudirektiiviä muutettaessa ja kolmannen pilarin lainsäädäntöinstrumentteja laadittaessa erityistä merkitystä on annettu rahanpesun vastaisen toimintaryhmän (FATF) suosituksille.

---

851 Strasbourgin sopimus 6(4). Esirikoksia koskeva varauma ja konfiskaatiota koskevan saman sisältöisen varauman mahdollistava artiklassa 2(2) oleva määräys saattoivat kuitenkin olla soveltamisalaltaan erilaiset.

852 Explanatory report 1990 s. 27–28.

853 Palermon sopimuksen artikla 6(2)(a) ja (b), joka korostaa esirikosten mahdollisimman laajaa alaa. Esirikoksiksi tulee säätää ainakin kaikki vakavat rikokset, joiden enimmäisrangaistus on vähintään yli neljä vuotta vankeutta sekä rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, korruptiorikokset ja oikeudenhoitoa haittaavat sopimuksen soveltamisalassa oleviin rikoksiin liittyvä viranomaisten tai todistajien uhkailu. Varsovan sopimuksessa on luettelo rikosnimikkeistä, jotka tulee säätää rahanpesun esirikoksiksi. Sopimuksen artikla 9(4) mahdollistaa varaumien tekemisen esirikosten alaan niiden rangaistusuhkan, lajin tai muun ryhmittelyn perusteella. Luettelossa olevia rikoksia ovat: rikollisjärjestön toimintaan osallistuminen, terrorismirikokset, ihmiskauppa kaikissa muodoissaan, huumausainerikokset, aseiden salakuljetus, varastetun tavaran kauppa, korruptiorikokset, petos, rahanväärentäminen, tuoteväärennösrikokset, ympäristörikokset, murha ja vakavat väkivaltarikokset, ihmiskaappaukset, ryöstöt, salakuljetus, kiristys, väärennys, merirosvous, sisäpiirikaupat ja kurssimanipulaatio.

FATFin ensimmäisissä suosituksissa vuonna 1990 rahanpesun esirikosten ala määriteltiin siten, että esirikoksiksi tuli säätää Wienin sopimuksen mukaisesti kaikki huumausainerikokset, mutta lisäksi tuli harkita esirikosten alan laajentamista kaikkiin tai tiettyihin vakaviin rikoksiin taikka ainakin kaikkiin tekoihin, joista syntyy huomattavasti rikoshyötyä. Vuonna 1996 suosituksiin tehdyssä muutoksessa luovuttiin jo Wienin sopimuksen sanamuodosta, joka edellytti vain huumausainerikosten säätämistä rahanpesun esirikoksiksi. Uusissa suosituksissa kehotetaan säätämään rahanpesun esirikoksiksi mahdollisimman laajasti kaikki vakavat rikokset ja luetellaan ne tekolajit, jotka ainakin tulee sisällyttää vakavan rikoksen määritelmään.[854]

Verorikoksia FATFin luettelossa ei ole, vaikka niinkin vaikeasti ulkopuolisten arvioitavat teot kuin sisäpiirintiedon väärinkäyttö ja kurssin vääristäminen siihen kuuluvat. Esirikosten luettelo muodostuu kuitenkin perinteisten väkivalta- ja omaisuusrikosten lisäksi lähinnä teoista, joista on jo kansainvälistä rikosoikeudellista sääntelyä. Lisäksi jäsenvaltioille jää harkintavalta siitä, miten ne kansallisesti määrittelevät eri rikoslajeihin kuuluvat rangaistavat teot ja niiden kvalifioinnin perusteet.

Komission vuonna 1990 annetussa ehdotuksessa ensimmäiseksi rahanpesudirektiiviksi esirikosten ala oli jo laajempi kuin Wienin sopimuksessa. Ehdotus sisälsi velvoitteen säätää kansallisesti rangaistavaksi kaikista vakavista rikoksista saadun hyödyn peseminen.[855] Vakavilla rikoksilla tarkoitettiin ehdotuksessa Wienin sopimuksessa määriteltyjä huumausainerikoksia, terrorismia ja kaikkia vakavia, varsinkin järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyviä tekoja.[856] Useat jäsenvaltiot kuitenkin vastustivat rahanpesun esirikosten alan laajentamista huumerikosten ulkopuolelle. Kaikki jäsenvaltiot eivät olleet valmiita hyväksymään rahanpesun esirikoksiksi edes terrorismirikoksia. Yhdistyneissä kuningaskunnissa, jossa hallitus ajoi esirikosten laajaa määritelmää, rahoituslaitokset olivat lisäksi huolissaan siitä, että niiden ilmoitusvelvollisuus koskisi myös verorikoksia (fiscal offences), jos kaikki vakavat rikokset sisällytettäisiin rahanpesun määritelmään.[857]

---

854 FATF:n rahanpesun vastaiset suositukset vuodelta 1990 ja FATF:n rahanpesun vastaiset suositukset vuodelta 1996. Luettelo on vastaava kuin myöhemmin Varsovan sopimukseen otettu ja on suosituksen liittyvässä sanastossa, The Forty Recommendations, Glossary, joka on saatavissa FATFin kotisivuilta osoitteesta www.fatf-gafi.org.

855 COM(90)106 final, article 2: Member States shall ensure that money laundering of proceeds from any serious crime is treated as a criminal offence according to their national legislation.

856 COM(90)106 final article 1: ”serious crime” means a crime specified in Article 3, paragraph 1 (a) and (c), of the Vienna Convention, terrorism and any other serious criminal offence (including in particular organised crime), whether or not connected with drugs, as defined by the Member States.

857 Ks. mm. Cullen 1993 s. 38–39, jonka mukaan ministerineuvoston työryhmässä (the Council of Ministers Working Group) oli erityisesti erimielisyyksiä siitä, mitkä rikokset tulisi määritellä rahanpesun esirikoksiksi. Laaja erimielisyys vallitsi jäsenvaltioiden välillä siitä, miten käsitettä vakava rikos tulisi tulkita.

Laajan esirikosmääritelmän vastustajat vetosivat siihen, että direktiivin johdanto-osan mukaan sen tarkoituksena oli torjua erityisesti huumausainerikollisuutta.[858] Huomiota ei tällöin haluttu kiinnittää siihen, että varsinaisena yleisperusteluna rahanpesun kriminalisoinnille direktiivissä esitettiin nimenomaan järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, josta huumausainerikollisuus on vain osa. Rikollisjärjestöt ovat aina harjoittaneet rikollista toimintaa varsin laajasti eivätkä ole rajoittuneet vain yhteen rikoslajiin. Järjestäytyneiden rikollisryhmien on myös todettu syyllistyvän enenevästi laillisessa taloudessa tehtäviin talousrikoksiin, joiden torjunta edellyttää esirikosten alan laajentamista.

Komissio katsoikin ehdotuksessaan rahanpesudirektiiviksi, että huumausainerikoksilla saatavien varojen lisäksi myös muista vakavista rikoksista syntyvä rikoshyöty uhkaa rahoitusjärjestelmän puhtautta. Rahoituslaitoksissa on myös mahdotonta tietää, mistä rikoksista epäilyttävissä liiketoimissa käytettävät varat ovat peräisin. Tämän vuoksi kaikista vakavista rikoksista saadun hyödyn peseminen tulisi säätää rangaistavaksi.[859] Komission näkökulma on varsin käytännöllinen; rahoitusjärjestelmän kannalta varojen ”likaisuuden” tulisi olla merkittävämpi seikka kuin esirikoksen lajin, jota ilmoitusvelvollisten on mahdotonta selvittää. Esirikosten alaa rajoitettaessa samalla supistetaan usein myös ilmoitusvelvollisuuden alaa, mikä taas heikentää rahanpesun preventiivistä torjuntaa. Käydystä keskustelusta ilmenee erinomaisesti myös se, miten rahanpesun ennaltaehkäisevät ja rikosoikeudelliset torjuntakeinot ovat sidoksissa toisiinsa.

Esirikosten ala on annetussa direktiivissä ilmaistu huomattavasti suppeammin kuin komission ehdotuksessa. Direktiivin 1 artiklan mukaan rikollisella toiminnalla tarkoitetaan Wienin sopimuksen 3 artikla 1 kappaleen a kohdassa määriteltyä huumausainerikosta sekä kaikkia niitä rikoksia, jotka jäsenvaltiot erikseen sellaisiksi kansallisessa lainsäädännössään määrittelevät.[860] Huumausainerikosten lisäksi esirikoksia ei silti haluttu yksilöidä, koska sen katsottiin edellyttävän esirikosten määritelmien harmonisoimista Wienin sopimuksen mallin mukaisesti.[861]

Vaikka ensimmäisessä rahanpesudirektiivissä olevaa esirikosten määritelmää kritisoitiin sen hyväksymisen jälkeen voimakkaasti oikeuskirjallisuudessa, käytännössä jäsenmaat noudattivat siinä esitettyä suositusta ja säätivät rahanpesun esirikosten alan huomattavasti laajemmaksi kuin direktiivi velvoitti.[862] Kahdestatoista jäsenvaltiosta kuusi sääti kaikista tai ainakin vakavista rikoksista

---

858 Rahanpesudirektiivin (91/308/ETY) johdanto-osa: “Whereas money laundering has an evident influence on the rise of organized crime in general and drug trafficking in particular…”.

859 COM (90)106 final s. 15.

860 Johdanto-osassa kappaleessa 9 todetaan, että rahanpesun määritelmä on johdettu Wienin sopimuksen määritelmästä, mutta koska rahanpesu ei liity ainoastaan huumausainerikoksilla saatuun hyötyyn, vaan myös muunlaisesta rikollisesta toiminnasta saatuun hyötyyn, jäsenvaltioiden tulisi ulottaa direktiivin vaikutukset näistä toiminnoista ja ainakin järjestäytyneestä rikollisuudesta ja terrorismista saatavaan hyötyyn sikäli kuin siihen liittyy rahanpesujärjestelyjä.

861 COM(95)54 final s. 4–5.

862 Ks. Heikinheimo 1999 s. 79 esirikosten alasta esitetystä kritiikistä.

saadun hyödyn pesemisen rangaistavaksi. Myös muut jäsenvaltiot ilmoittivat komissiolle aikovansa laajentaa esirikosten alaa.[863]

Toisessa rahanpesudirektiivissä velvoitetaan kieltämään ainakin sellaisista esirikoksista saadun hyödyn peseminen, joiden kriminalisoimisesta oli jo aikaisemmin tehdyssä yhteisessä kannassa sovittu.[864] Vakaviksi rikoksiksi määritellään komission ehdotuksen mukaisesti ainakin huumausainerikokset[865], rikollisjärjestön toimintaan osallistuminen[866], törkeät yhteisöpetokset[867], lahjonta[868] ja rikokset, jotka voivat tuottaa huomattavaa hyötyä ja joista voi jäsenvaltion rikoslain mukaan seurata ankara vankeusrangaistus[869]. Jäsenvaltiot voivat määritellä kuitenkin muutkin teot rahanpesun esirikoksiksi.

Direktiivissä edellytetään lisäksi, että jäsenvaltiot muuttavat 15.12.2004 mennessä esirikosten määritelmää vastaamaan rahanpesua koskevassa yhteisessä toiminnassa 98/699/YOS olevaa vakavien rikosten määritelmää, joka oli sidottu teosta määrättävän rangaistuksen ankaruuteen.[870] Kolmannessa rahanpesudirektiivissä, joka annettiin 26.10.2005, rikollisen toiminnan määritelmään lisättiin terrorismiteot ja vakavien rikosten määritelmä, joka oli sidottu rangaistuksen ankaruuteen.[871]

---

863 COM(95)54 final s. 18 ja liitteet 3–4. Jäsenvaltioista Belgia, Saksa, Irlanti, Italia, Alankomaat ja Yhdistyneet kuningaskunnat olivat säätäneet rahanpesun esirikoksiksi kaikki tai ainakin vakavimmat rikokset. COM(1998)401 final liite 4 s. 33–36, vuonna 1998 suurin osa jäsenvaltioista oli jo laajentanut rahanpesun esirikosten alaa ainakin kaikkiin vakaviin rikoksiin. Selvityksissä ei ole eritelty verorikosten mahdollista kuulumista näihin tekoihin.

864 Yhteinen kanta 5/2001 artikla 1(E). Yhteisessä kannassa lähinnä tarkennettiin rikollisen toiminnan määritelmää siitä, miten komissio oli sen ehdotuksessaan esittänyt. Rikollinen toiminta määriteltiin kaikenlaiseksi rikolliseksi osallistumiseksi vakavan rikoksen tekemiseen. Neuvoston tarkennukset otettiin huomioon direktiivin sanamuodossa. Neuvostolla oli ollut vaikeuksia päästä yksimielisyyteen esirikosten määrittelystä jäsenvaltioiden rikoslakien erilaisesta rakenteesta johtuen. Yhteisessä kannassa esitetty määrittely on asiassa saavutettu kompromissi. Ks. myös Komission tiedonanto (SEK/2001/0012 lopull).

865 Sellaisina kuin ne on määritelty Wienin yleissopimuksen artiklassa 3(1)(a).

866 Sellaisena kuin se on määritelty yhteisen toiminnan 98/733/YOS (12) artiklassa 1.

867 Sellaisina kuin ne on määritelty yhteisöpetossopimuksen artiklassa 1(1) ja artiklassa 2.

868 Ks. yhteisöpetossopimuksen ensimmäinen pöytäkirja artiklat 2 ja 3 sekä toinen pöytäkirja artikla 1(c).

869 Ks. yhteinen toiminta 98/699/YOS artikla 1 ja siinä oleva vakavien rikosten määritelmä; rikokset, joiden enimmäisrangaistus on yli yksi vuotta vankeutta tai niissä valtioissa, joiden oikeusjärjestelmässä on vähimmäiskynnys, rikokset, joista voi vähimmillään seurata yli kuuden kuukauden vapausrangaistuksen käsittävä turvaamistoimenpide. Artikla kumottiin sittemmin rahanpesupuitepäätöksellä 2001/500/YOS.

870 Toinen rahanpesudirektiivi (2001/97/EY) artikla 1(E). Lisäksi edellytettiin, että neuvosto kehottaa komissiota esittämään viimeistään 15.12.2004 ehdotuksen direktiivin muuttamiseksi esirikosten luettelon osalta.

871 Terrorismirikoksilla tarkoitetaan terrorismipuitepäätöksen (2002/475/YOS) artikloissa 1–4 olevaa määritelmää. Ks. lähemmin puitepäätöksen valmistelusta ja hyväksymisestä, Lindstedt 2006. Vakavien rikosten määritelmä vastaa kolmannen rahanpesudirektiivin (2005/60/EY) artiklassa 3(5)(f), yhteisessä toiminnassa 98/699/YOS ja sen kumonneessa rahanpesupuitepäätöksessä (2001/500/YOS) olevaa määritelmää.

Edellä kerrotuin tavoin ensimmäisen rahanpesudirektiivin hyväksymisestä lähtien käyty keskustelu esirikosten alan laajentamisesta vaikutti toisen ja kolmannen rahanpesudirektiivin sisältöön lähinnä oikeudellisen yhteistyön alalla hyväksyttyjen instrumenttien välityksellä. Näin ollen verorikokset on mahdollista rajata rahanpesun esirikosten alasta vain, jos niistä kansallisesti määrättävä seuraamus ei ole ankara vankeusrangaistus. Vakavista rikoksista määrättävä rangaistus määritellään nykyisin kolmannessa rahanpesudirektiivissä. Toinen ja kolmas rahanpesudirektiivi velvoittavat näin ollen jäsenvaltiot laajentamaan rahanpesun esirikosten alaa varsin huomattavasti siitä, mikä se oli ensimmäisessä rahanpesudirektiivissä, vaikka velvoite perustuukin niiden aikaisemmin hyväksymiin sitoumuksiin.[872]

Rahanpesudirektiivissä tehty esirikosten alaa koskeva ratkaisu ilmentänee myös sitä, kuinka vaikeaa jäsenvaltioiden on hyväksyä yhteisön toimivaltaa rikosoikeuden alalla. Esirikosten piirin laajuuden merkitys rahanpesun tehokkaalle torjunnalle myönnetään, mutta sen alasta päättämistä ei haluta antaa täysin yhteisön toimielimille. Tämän vuoksi oli selkeä ratkaisu velvoittaa jäsenvaltiot säätämään rahanpesun esirikoksiksi vain sellaiset teot, joiden määrittelemisestä oli jo oikeudellisen yhteistyön alalla saavutettu yksimielisyys. Vakavien rikosten täsmällinen soveltamisala määräytyy kuitenkin edelleen kansallisen rikoslainsäädännön mukaan.

Rahanpesudirektiivissä velvoitetaan edelleen jäsenvaltiot kieltämään rahanpesu, vaikka komission ehdotuksessa kolmanneksi rahanpesudirektiiviksi esitetäänkin, että siinä määritelty rahanpesu olisi kriminalisoitava, koska rahanpesemisen torjunnan tehokkuuden varmistamiseksi on olennaista soveltaa rikosoikeudellisia seuraamuksia.[873] Kolmatta rahanpesudirektiiviä hyväksyttäessä pääasiallinen mielenkiinto kohdistui kuitenkin FATFin vuoden 2003 suositusten noudattamiseen ja terrorismin rahoituksen torjuntaan.[874]

---

872 Komission toisesta kertomuksesta (KOM/2006/0072 lopull), joka koskee rahanpesupuitepäätöksen (2001/500/YOS) täytäntöönpanoa ilmenee, että puitepäätöksen vastaisia varaumia Strasbourgin sopimuksen 2 artiklaan on voimassa vielä Kreikalla, Luxemburgilla ja Maltalla ja 6 artiklaan Itävallalla, Kreikalla, Luxemburgilla, Maltalla ja Unkarilla. Jo ensimmäisen rahanpesudirektiivin jälkeen Suomi, Norja, Tanska, Belgia, Alankomaat ja Englanti olivat säätäneet verorikokset rahanpesun esirikoksiksi.

873 Komission ehdotus (KOM/2004/0448 lopull) johdanto, artiklakohtaiset perustelut, artikla 1.

874 Terrorismin rahoituksen ja rahanpesun torjunnan yhdistäminen ei ole täysin ongelmatonta rikosten tekotapojen ja tarkoituksen erojen takia. Terrorismin rahoitusrikos rahanpesun esirikoksena on myös ongelmallinen, koska on väitetty, että rikollisesta tarkoituksesta ei voi syntyä taloudellista rikoshyötyä, ks. Phillips 2004 s. 101 ja Kersten 2002 s. 306.

1.3 VERORIKOKSET ESIRIKOKSINA

Verorikoksia ei kansainvälisissä rahanpesua koskevissa instrumenteissa ole nimenomaisesti vaadittu sisällytettäviksi esirikoksen määritelmään. Unionin eri toimielimet ovat kuitenkin jo varsin varhaisessa vaiheessa kiinnittäneet huomiota siihen, että myös verorikokset tulisi hyväksyä esirikoksiksi. Euroopan parlamentti esitti päätöslauselmassaan komission ensimmäisestä rahanpesudirektiivistä antamasta kertomuksesta vuonna 1996, että esirikosten alaa tulisi huumausainerikosten lisäksi laajentaa ammattimaiseen ja järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan.[875] Vuonna 1998 antamassaan päätöslauselmassa oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa parlamentti jo totesi, että oikeudellinen yhteistyö edellyttää kansallisten lakien yhdenmukaisuutta rahanpesun esirikosten osalta. Se katsoi, että yhteisten menettelyjen toteuttaminen edellyttää rahanpesun esirikosten alan laajentamista kaikkiin rikoksiin. Jos jäsenvaltiot eivät ole valmiita luopumaan kaksoisrangaistavuusperiaatteesta, ainoaksi keinoksi tehostaa yhteistyötä jää rahanpesun esirikosten kuten törkeiden verorikosten tunnusmerkistöjen yhdenmukaistaminen.[876]

Rahanpesua koskevien määräysten soveltamisalan laajentamista siten, että se koskisi kaikista vakavista rikoksista saatua hyötyä, esitettiin myös vuonna 1997 Eurooppa-neuvoston hyväksymässä järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevassa toimintasuunnitelmassa, jossa oli Euroopan unionin ensimmäinen rikoshyödyn konfiskaatiota koskeva suositus.[877] Toimintasuunnitelmassa yhdistettiin järjestäytyneen rikollisuuden torjunta ja verorikosten selvittäminen siten, että verorikosten sulkeminen rahanpesun esirikosten piiristä ei enää näyttänyt perustellulta.

Seuraavana vuonna jäsenvaltiot hyväksyivät Eurooppa-neuvoston suosituksia noudattaen yhteisen toiminnan (98/699/YOS) rahanpesusta, rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittämisestä, jäädyttämisestä, takavarikosta ja menetetyksi tuomitsemisesta. Rahanpesun esirikoksiin ja niistä saadun hyödyn konfiskoimiseen liittyen yhteisessä toiminnassa velvoitettiin huolehtimaan siitä, etteivät jäsenvaltiot tee tai pidä voimassa Strasbourgin sopimuksessa tekemiään varaumia muilta osin kuin verorikosten tuottaman hyödyn menetetyksi tuomitsemisesta. Esirikosten alaa koskevia varau-

875 COM(95)54 final s. 1 ja Euroopan parlamentin päätöslauselma ensimmäisestä komission kertomuksesta rahanpesudirektiivin täytäntöönpanosta (KOM (95)0054 – C4-0137/95).

876 Euroopan parlamentin päätöslauselma oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa Euroopan unionissa kohdat K ja O sekä kohdat 15 ja 20.

877 Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma, jonka Amsterdamin Eurooppa-neuvosto hyväksyi 16. – 17.6.1997 ja neuvosto 28.4.1997. Eurooppa-neuvoston suositukset eivät ole oikeudellisesti sitovia, vaan ne ovat lähinnä työohjelma, joka osoittaa unionin eri toimielinten työskentelyn tulevan suunnan.

mia oli mahdollista pitää voimassa vain siltä osin, kun selitys koskee rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on vähemmän kuin yksi vuosi vankeutta.[878]

Yhteisen toiminnan velvoitteiden sitominen Strasbourgin sopimukseen johtui siitä, että kaikki yhteisön jäsenvaltiot olivat sen allekirjoittaneet ja toisin kuin rahanpesudirektiivissä, sopimuksessa rahanpesun määritelmä kattoi kaikki esirikokset, joiden yllykkeenä on huomattavan taloudellisen edun saaminen.[879] Strasbourgin sopimukseen tehdyistä varaumista luopuminen tarkoitti sitä, että jäsenvaltioiden oli ryhdyttävä lainsäädännöllisiin toimiin rahanpesun esirikosten alan laajentamiseksi yhteisessä toiminnassa edellytetyin tavoin. Myös verorikos tuli sisällyttää rahanpesun esirikosten alaan, jos se täytti vakavan rikoksen määritelmän, mutta siitä saatua hyötyä ei ollut velvollisuutta määrätä konfiskoitavaksi. Tämä ratkaisu perustunee siihen, että fiskaalisista eduista on yleensä mahdollista kansallisesti huolehtia myös muutoin kuin menettämisseuraamuksia hyväksi käyttäen. Ennen kuin yhteisen toiminnan edellyttämät toimenpiteet tuli jäsenvaltioissa toteuttaa, osa sen määräyksistä kumottiin rahanpesupuitepäätöksellä (2001/500/YOS). Rahanpesupuitepäätöksen tarkoituksena oli tehostaa rahanpesun torjuntaa ja yhdenmukaistaa rahanpesusta määrättävien seuraamusten vähimmäistaso.

Rahanpesupuitepäätös vastaa yhteisen toiminnan määräyksiä siltä osin kuin kyse on Strasbourgin sopimuksen varaumista luopumisesta. Siinä velvoitetaan jäsenvaltiot kuitenkin lisäksi luopumaan verorikoksista saadun hyödyn konfiskoimista koskevasta varaumasta silloin, kun hyötyä ei ole mahdollista ottaa pois rikoksen tekijältä millään muullakaan oikeudellisella keinolla.[880] Puitepäätöksessä varmistetaan näin ollen se, että niissä tapauksissa, joissa verorikokset on määritelmän mukaan säädettävä rahanpesun esirikoksiksi, myös niistä saatu hyöty on mahdollista saada pois tekijältä. Myös konfiskaatiopuitepäätöksessä (2005/212/YOS) mahdollistetaan se, että jäsenvaltiot voivat verorikosten osalta käyttää muita kuin rikosoikeudellisia keinoja tuomitakseen rikoksentekijän rikoksella hankkiman hyödyn menetyksi.[881]

---

878 Yhteinen toiminta (98/699/YOS) artikla 1.

879 Gilmore 1993 s. 4–5 ja 2004 s. 163–164, joka toteaa, että rahanpesun soveltamisalan laajennus ei ollut täysin odottamaton, koska eräiden valtioiden kuten Sveitsin rikoslaki (Swiss Penal Code article 305 (bis)) tunsi jo laajan esirikosten alan määritelmän, samoin kuin FATFin suositukset ja Brittiläisen kansainyhteisön oikeusapusäännökset (Scheme Relating to Mutual Assistance in Criminal Matters Within the Commonwealth 1986).

880 Rahanpesupuitepäätös (2001/500/YOS) 1(a) ja (b).

881 Konfiskaatiopuitepäätös (2005/212/YOS) artikla 2(2).

1.4 ESIRIKOSTEN ALA VERTAILUMAISSA

Suomessa esirikosten alaa ei vuonna 1994 rajattu, kun rahanpesun säädettiin rangaistavaksi kätkemisrikoksena. Verorikokset ovat näin ollen voineet olla rahanpesun esirikoksina jo tuosta ajankohdasta alkaen.

Ruotsissa rahanpesun määritelmästä säädettiin 1.1.1994 voimaan tulleessa laissa rahanpesun vastaisista toimista (rahanpesulaki).[882] Esirikosten ala oli määritelmässä aluksi kuvattu siten, että rahanpesun kohteena saattoi olla vain omaisuus, joka oli hankittu rikoksella. Koska määritelmän katsottiin rajaavan ainakin vero- ja tullirikokset rahanpesun esirikosten alasta, Ruotsi joutui tekemään saman sisältöisen varauman Strasbourgin sopimukseen.

Samalla kun rahanpesua koskevia säännöksiä Ruotsissa muutettiin vuonna 1999, rahanpesua koskevaan rangaistussäännökseen (BrB 9:6a) lisättiin toinen momentti. Siinä säädettiin rangaistavaksi menettely, joka on omiaan peittämään sen, että esirikoksen tekijän omaisuudenlisäys on peräisin rikollisesta teosta.[883] Tämän jälkeen uusi rahanpesusäännös kattoi myös vero- ja tullirikoksilla saadun alkuaan laillisesti hankitun omaisuuden.[884]

Saksassa rahanpesun esirikoksia voivat olla kaikki vakavat rikokset (Verbrechen), joiden vähimmäisrangaistus on enemmän kuin yksi vuosi vankeutta. Muista esirikokseksi kelpaavista lievemmistä rikoksista (Vergehen) rangaistussäännöksessä on tyhjentävä luettelo.[885] Rangaistussäännöksen liityntää järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan kuvastaa se, että pääosin nämä lievemmät

---

882 Lag om åtgärder mot penningtvätt (1993:768) 1 §: Lagen har till syfte att förhindra sådana åtgärder med avseende på egendom som har förvärvats genom brott, som kan medföra att denna egenskap hos egendomen fördöljs, att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återskaffandet av egendomen försvåras, samt sådana åtgärder som innefattar förfogande över och förvärv, innehav eller brukande av egendomen (penningtvätt). Lain 3 §:ssä on viitaussäännös BrB 9:6a ja 9:7a:n rangaistussäännöksiin.

883 BrB 9:6a.2 (1999:164): För penninghäleri döms också den som, i annat fall än som anges i första stycket, otillbörligen medverkar till att bortföra, överlåta, omsätta eller vidta annan sådan åtgärd med egendom, om åtgärden är ägnad att dölja att annan har berikat sig genom brottslig gärning. Myös rahanpesulain 1 §:ssä olevaan rahanpesun määritelmään lisättiin uusi momentti, jonka mukaan: Med penningtvätt avses även åtgärder med annan egendom än som avses i första stycket, om åtgärder är ägnade att dölja att någon har berikat sig genom brottslig gärning.

884 Rahanpesun kriminalisoimista koskevassa ensimmäisessä ehdotuksessa Ds 1988:27 s. 36–38 esitettiin, että esirikosten ala kattaisi kaikki hyötyä tuottavat rikokset. Ehdotuksen saaman kritiikin takia lain sanamuoto muutettiin koskemaan vain hyötyä, joka syntyy rikoksella. Kun rahanpesusäännökset alkuaan sisältyivät varastetun tavaran kätkemistä koskevaan rikoslain kohtaan (BrB 9:6), oli luontevaa, että rahanpesun esirikosten ala vastasi samassa lainkohdassa säädetyn vinningshäleri-rikoksen systematiikkaa. Ks. esirikosten alan laajennuksen perusteluista SOU 1997:36 s. 81–82 ja 169–170 sekä Prop. 1998/99:19. Ks. rahanpesun määritelmästä myös Holmqvist ym. 2003 s. 9.90 ja Örnemark Hansen 1998 s. 70–71. Ruotsissa rahanpesua pidetään voitontavoittelua osoittavana rikoksena, joka voidaan lukea talousrikokseksi. Rahanpesulla katsotaan torjuttavan erityisesti huumausaine- ja talousrikollisuutta.

885 Vuonna 1998 tehtyjen lisäysten jälkeen esirikosluettelo käsittää kaikkiaan 23 rikosta, ks. Suendorf 2001 s. 253.

rikokset täyttävät esirikoksen vaatimukset vain ammattimaisesti taikka järjestäytyneen ryhmän jäsenenä tehtynä. Tällaisia rikoksia ovat mm. ihmiskauppa, paritus, varkaus, kiristys, kätkeminen, petos ja väärennys.

Myös verorikos voi olla rahanpesun esirikos vain ammattimaisesti tehtynä.[886] Saksalaisessa oikeuskirjallisuudessa on kritisoitu verorikosten sisällyttämistä esirikoksiin samoin perustein kuin Ruotsissakin. Tekijä ei teoilla hanki vastaavaa hyötyä kuin muilla esirikoksilla, vaan välttää ainoastaan varojensa vähentymisen. Ongelmallisena on pidetty sitä, että verorikoksissa esirikoksen tekijän koko omaisuus tässä mielessä saastuu, koska rikoksen kohdetta ei voi tarkasti yksilöidä.[887]

Englannissa rahanpesun rangaistavuus sidottiin aluksi tiettyyn rikoslajiin. Ensimmäisen kerran rahanpesu säädettiin siellä rangaistavaksi vuonna 1986 voimaan tulleessa the Drug Trafficking Offences Act -laissa. Säännös sisällytettiin huumausainerikoksia koskevaan lakiin, koska kansainvälinen keskustelu rahanpesun kriminalisoinnin tarpeesta keskittyi länsimaissa lähes yksinomaan huumerikoksiin rahanpesun esirikoksina.[888] Terroristijärjestön varojen peseminen kriminalisoitiin vuonna 1989 the Prevention of Terrorism -laissa ja Euroopan yhteisöjen ensimmäisen rahanpesudirektiivin implementoinnilla vuonna 1993 the Criminal Justice Act - lakiin otettiin ensimmäinen yleinen rahanpesusäännös, jonka mukaan esirikoksia ovat kaikki vakavat rikokset, joista voi saada konfiskoitavaa hyötyä. Esirikoksia olivat myös eräät massarikokset, joihin järjestäytyneen rikollisuuden oletettiin syyllistyvän, kuten seksi- ja pornoteollisuuteen liittyvät teot.

Vuonna 2003 yleiset rahanpesusäännökset siirrettiin the Proceeds of Crime Act (2002) -lakiin ja niiden soveltamisala laajeni kaikkiin Englannissa tehtyihin rikoksiin tai ulkomailla tehtyihin tekoihin, jotka olivat rangaistavia myös Englannissa.[889] Rahanpesun rangaistussäännöksiä koskevan uudistuksen tarkoi-

---

886 Tröndle – Fischer 2001 s. 418. Käytännössä törkeän veropetoksen tunnusmerkistöä ei tällä hetkellä Saksassa sovelleta, koska korkein oikeus on siellä ratkaisussaan BGH StR 2004,5 todennut säännöksen sanamuodon niin epätäsmälliseksi, että se on katsottu laillisuusperiaatteen ja siten myös Saksan perustuslain vastaiseksi, ks. tarkemmin SEC (2008) 188 s. 43.

887 Suendorf 2001 s. 254. Ks. Abgaben Ordnung § 373, § 374, § 370 abs 7.

888 Myöhemmin huumausainerikoksia koskevasta rahanpesusta säädettiin vuonna 1994 annetussa the Drug Trafficking Act -laissa.

889 Ks. ennen vuotta 2003 voimassa olleista säännöksistä esim. Ulph 2006 s. 128–130, Rider 1996 s. 14–15, Bhattacharyya – Radmore 1996 s. 102–106 ja Clark 1996 s. 120–125. Ennen vuotta 2003 rahanpesua koskevia rangaistussäännöksiä oli mm. seuraavissa laeissa: Drug Trafficking Act 1994 pykälissä 49–53, Prevention of Terrorism Act 1989 pykälissä 11, 17(2) ja 18A, Northern Ireland Act 1991 pykälissä 53, 54 ja 54A sekä Criminal Justice Act 1988 pykälissä 93A(1), 93B(1), 93C ja 93D. Ennen 1980-luvulla säädettyjä rahanpesusäännöksiä eräisiin tekoihin voitiin soveltaa Theft Act (1968) -lain 22(1) pykälää, jossa säädettiin rangaistavaksi varkausrikoksella saadun omaisuuden kätkeminen. 1980-luvulla rahanpesusäännösten tarvetta perusteltiin mm. Yhdysvaltojen viranomaisten esittämillä arvioilla siitä, että Englantiin oli kehittymässä offshore-pankkijärjestelmä, jota käytettiin huumausainerikoksilla saatujen varojen pesemiseen. Ks. rahanpesusäännöksistä vuoden 2003 jälkeen esim. Ulph 2006 s. 136–141, Rees – Hall 2003 s. 97–115 ja The Proceeds of Crime Act § 327–329, jotka pykälässä 340(11) olevan määritelmän mukaan ovat rahanpesurikoksia. Enimmäisrangaistus rahanpesurikoksista on 14 vuotta vankeutta.

tuksena oli yhdenmukaistaa sääntelyä niin, että kaikista esirikoksista saadun hyödyn rahanpesu tuli arvioitavaksi samojen säännösten mukaan.

Yhdysvalloissa lainsäädännössä on aikaisemmin esitetyin tavoin vielä toistaiseksi rajattu esirikosten ala ns. SUA-listalla oleviin tekoihin.

1.5 PÄÄOMAPAKO

Rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että teon kohteena on rikoksella saatu hyöty. Tämän vuoksi rahanpesu tulee aina erottaa pääomapaosta silloin, kun pääomapaolla tarkoitetaan laillisesti hankittujen varojen siirtämistä ulkomaille. Pääomapako on vakava ongelma eräille kehitysmaille ja entisen Neuvostoliiton alueelle syntyneille uusille valtioille. Niinpä nämä valtiot ovat kansainvälisissä yhteyksissä usein kiinnostuneempia estämään pääomapakoa kuin rahanpesua.

> Oivallinen esimerkki ulkomailta tulevien varojen alkuperän selvittämisen vaikeudesta on ns. Benex- skandaali, jossa kahdesta Moskovassa olevasta pankista siirrettiin yli 4,2 miljardia dollaria yli 10 000 erillisenä tilisiirtona lokakuun 1998 ja maaliskuun 1999 välisenä aikana New Yorkiin the Bank of New York -pankin tileille. Pankkitilit oli avannut Benex Worldwide -nimisen yhtiön nimellä pankin apulaisjohtaja, joka oli yhtiön omistajan puoliso. New Yorkista varat siirrettiin englantilaisen yhtiön pankkitilien kautta Italiassa ja Ranskassa olleiden peiteyhtiöiden pankkitileille. Peiteyhtiöillä epäiltiin olevan yhteyksiä Venäjän mafiaan. Italian viranomaiset epäilivät järjestelyllä pestyn Venäjän mafian rahoja 1996–2002 yli 9 miljardin dollarin arvosta.[890] Koska varojen alkuperää Venäjällä ei kyetty selvittämään, asiassa ei nostettu rahanpesusyytteitä yhdysvaltalaisen pankin toimihenkilöitä tai pankkia vastaan.[891]

Pääomapaosta kärsivät usein valtiot, joiden taloudelliset tai poliittiset olosuhteet ovat epävakaat, hallinto toimii epätyydyttävästi, inflaatio on korkea tai rahoitusjärjestelmä on tehoton ja huonosti säännelty. Tällöin laillisestikin hankittuja varoja pyritään siirtämään poliittisesti vakaisiin maihin, joiden rahoitusjärjestelmä on kehittynyt. Varat vastaanottavan rahoituslaitoksen edustajan on usein vaikea päätellä, ovatko varat laillisia vai laittomia varsinkin, jos varojen omistajaksi ilmoitetaan poliittisesti arkaluontoinen henkilö. Jos varojen alkuperämaassa on tiukka pankkisalaisuus tai sen viranomaiset eivät osallistu kansainvälisessä yhteistyössä tietojen vaihtamiseen, varojen lähtömaan viranomaistenkin saattaa olla mahdotonta selvittää, onko kyseessä rahanpesu vai pääomapako.

---

890 Lunde 2004 s. 48.

891 Ks. tarkemmin jutusta ja sen taustoista Block – Weaver 2004 s. 191–209.

Laillisesti hankittuja varoja saatetaan myös siirtää monimutkaisilla järjestelyillä veroparatiisivaltioiden pankkeihin, koska valuutan maastavienti on säännösteltyä ja menettely rikkoo näitä määräyksiä. Esimerkiksi Venäjällä edellytetään tietyn ruplamäärän ylittäville valuutan maastavienneille keskuspankin lupaa. Jos lupaa ei ole, varat on siirrettävä Venäjän pankkijärjestelmän ulkopuolella keinotekoisilla järjestelyillä, joissa saatetaan käyttää totuudenvastaisia asiakirjoja. Nämä järjestelyt voivat toteutustavaltaan vastata rahanpesussa käytettyjä menetelmiä ja herättää siksi vieraan valtion rahoituslaitoksissa ja viranomaisissa epäluuloa. Järjestelyyn osallistuneet eivät usein halua selvittää sen perusteita, koska järjestely on lähtömaassa rangaistava, mutta harvemmin läpikulku- tai kohdemaassa. Vaikka rahanpesun tunnusmerkistö ei täyttyisikään maassa, jonne varat on siirretty, menettely voi kuitenkin olla rikos sielläkin, esimerkiksi väärennys.[892]

[892] Stessens 2000 s. 228 pitää tällaista tulkintaa ainakin joissakin tapauksissa suotavana silloin, kun kyseessä on pääomapako, joka ei rahanpesun tuomitsemismaassa ole rahanpesun esirikos.

2 Esirikokseen sovellettava laki

Rikosoikeus on lähtökohdiltaan kansallinen oikeudenala. Kun rankaisuvaltaa käyttää valtio, oikeus rikosoikeudellisten sanktioiden määräämiseen kuuluu luontevasti sille valtiolle, jossa rikos on tehty, koska teko loukkaa ennen kaikkea sen oikeusjärjestystä. Kun kansainvälinen oikeus kieltää lähtökohtaisesti sekaantumisen vieraan valtion alueen tapahtumiin, alueperiaate on laajasti hyväksytty rikoslain soveltamisalaa koskevaksi periaatteeksi.[893]

Rikoslain 1 luvun1 §:n mukaan Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Suomessa rikoslain 1 luvun säännöksillä on kaksi tehtävää: prosessuaalisesti ne määrittävät, millä valtiolla on toimivalta käsitellä tiettyä rikosta ja määrätä siitä seuraamuksia, samalla ne määrittävät myös valtion rikoslain soveltamisalan.[894]

Rahanpesun tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa on aluksi selvitettävä, onko teko kohdistunut rikoksella saatuun hyötyyn. Jos esirikoksen ja rahanpesun tekopaikka on samassa valtiossa, niihin molempiin sovelletaan alueperiaatteen mukaisesti samaa kansallista rikoslakia, jonka perusteella myös esirikoksen rangaistavuuden edellytykset määräytyvät.

Rahanpesu on kuitenkin usein rikos, jossa rikosoikeudellisten seuraamusten välttämiseksi esirikos ja rahanpesu pyritään tekemään eri valtioissa. Näissä tilanteissa joudutaan kysymään, minkä maan lain mukaisesti esirikoksen rangaistavuus arvioidaan.

Wienin sopimuksessa ei ole määräyksiä rahanpesun esirikoksen tekopaikan vaikutuksesta tunnusmerkistön täyttymiseen. Kun Wienin sopimuksessa määriteltiin myös vähimmäisedellytykset huumausainerikosten tunnusmerkistöille, sopimuksessa tarkoitetun rahanpesun esirikoksen rangaistavuudesta toisessa sopimusvaltiossa ei tulisi olla epäselvyyttä. Lisäksi huumausainerikosta ja siitä saatuun hyötyyn kohdistuvaa rahanpesua voidaan nykyisin molempia pitää rikoslain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettuina kansainvälisinä rikoksina, joista rangaistaan tekopaikasta, tekijästä tai tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta. Suomessa rahanpesu ja huumausainerikos ovat kansainvälisiä rikoksia siltä osin kuin niiden rangaistavuus perustuu Wienin sopimukseen. Rahanpesu on näin

---

893 Ks. HE 1/1996 vp s. 4 ja lähemmin Träskman 1992 s. 511–512.

894 Rikoksen tekopaikka määritellään RL 1:10 perusteella. Ks. lähemmin kansallisen rikoslain soveltamisalaan liittyvistä periaatteista, kun rikos on tehty ulkomailla Frände 2005 s. 324–330, Inazumi 2005 s. 15–46, Wong 2004 s. 60–112, Hakapää 2003 s. 188–198, Jareborg 2001 s. 246–253, Tupamäki 1999 s. 140–417, Träskman 1997 s. 322–326 ja Cornils 1989 s. 70–80.

ollen Suomen lain perusteella kansainvälinen rikos vain silloin, kun sen esirikos on huumausainerikos.[895]

Vaikka Wienin sopimuksessa ei ole esirikoksen tekopaikkaa koskevia määräyksiä, sopimuksen tarkoitusta vastaavana on pidetty sellaista tulkintaa, jonka mukaan rahanpesu on rangaistavaa tekomaassaan riippumatta siitä, missä esirikos on tehty. Näin Wienin sopimuksen mukaiset velvoitteet on ymmärretty esimerkiksi Sveitsin rahanpesusäännöksissä.[896]

> Wienin sopimuksesta neuvoteltaessa Yhdysvaltain edustajien lähtökohtana oli, että rikokset on syytettävä siinä valtiossa, jota teot vahingoittavat. Tämä lähtökohta johtuu Yhdysvalloissa noudatetusta rikoslain soveltamisalaa koskevasta periaatteesta (effects doctrine), jonka mukaan yhdysvaltalaisten tuomioistuinten tuomiovalta ulottuu kaikkiin tekoihin, myös ulkomailla tehtyihin, joiden vaikutukset ulottuvat sen alueelle. Periaate mahdollistaa hyvin laajasti ulkomailla tehtyjen rikosten tuomitsemisen Yhdysvalloissa. Wienin sopimusta valmisteltaessa Yhdysvaltain viranomaisia huolestuttivat erityisesti teot, joissa Yhdysvalloissa tehdyistä huumausainerikoksista saatuja varoja siirrettiin kolmansiin maihin. Kiinnostuksen kohteena oli lähinnä huumausainerikosten ja rahanpesun säätäminen rangaistaviksi teoiksi kansainvälisesti, jotta oikeusapumenettelyt rikoshyödyn konfiskoimiseksi ja rikoksen tekijän luovuttamiseksi mahdollistuisivat.[897]

---

[895] Ks. lähemmin kansainvälisen rikoksen käsitteestä ja sen kehityksestä esim. Träskman 1977 s. 24–25, Malekian 1991 s. 19–27, Hannikainen 1995 s. 131–134, Yarnold 1999 s. 127–152, Kimpimäki 2005a s. 86–91 ja Wong 2004 s. 106–110. Lähteet eivät mainitse rahanpesua kansainväliseksi rikokseksi, vaikka useat toteavat huumausainerikosten niihin kuuluvan. Vrt. Boister 2001 s. 18–20 ja 275–280, joka suhtautuu epäillen huumausainerikoksiin kansainvälisinä rikoksina. Suomen rikoslaissa kansainvälisistä rikoksista säädetään RL 1:7 (626/1996) ja tarkemmin asetuksessa rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta (627/1996). Säännöstä koskevassa HE 1/1996 vp s. 22–23 todetaan, että se, mitkä rikokset ovat kansainvälisiä rikoksia, on epäselvää. Suurehko yksimielisyys vallitsee siitä, että varsinaisia kansainoikeusrikoksia ovat merirosvous, sotarikokset ja eräät rikokset ihmisyyttä vastaan. Ks. myös Frände 2005 s. 329, jonka mukaan edellä mainitussa asetuksessa on tyhjentävä luettelo niistä teoista, jotka ovat kansainvälisiä rikoksia. Niiden erityistuntomerkki on poikkeuksellinen paheksuttavuus, jonka takia tekovaltion asennoitumisella ko. tekoihin ei ole merkitystä. Kansainvälisiin rikoksiin sovelletaan universaaliperiaatetta, joka ei edellytä kaksoisrangaistavuuden selvittämistä. Ks. lähemmin universaaliperiaatteesta kansainvälisessä rikosoikeudessa, Kimpimäki 2005a.

[896] Boister 2001 s. 109 ja UN Commentary 1998 s. 63. Ks. tarkemmin Wienin sopimuksen valtioiden tuomiovaltaa koskevista määräyksistä ja niiden taustoista, Boister 2001 s. 237–252.

[897] Ks. Gilmore 1992 s. 110–111 ja Stessens 2000 s. 221–222. Ks. lähemmin Yhdysvaltain rikoslain soveltamisalan ulottamisesta ekstraterritoriaalirikoksiin, Wong 2004 s.101–102 ja Hagler 2004 s. 230–237. Ks. myös UN Commentary 1998 s. 63, jossa todetaan, ettei Wienin sopimuksesta neuvoteltaessa ole näytetty kiinnitetyn huomiota kysymykseen siitä, mikä vaikutus esirikoksen tekopaikalla on rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiselle. Koska sopimuksessa ei myöskään ole sitä koskevia alueellisia rajoituksia ja useat valtiot ovat ulottaneet rahanpesun rangaistavuuden myös ekstraterritoriaalisiin rikoksiin, estettä tulkita sopimusta jo noudatetun käytännön mukaisesti ei ole.

Wienin sopimuksen voidaan tulkita perustuvan pääosin alueperiaatteelle, koska se ei velvoita ulottamaan valtion tuomiovaltaa ns. ekstraterritoriaalirikoksiin. Ekstraterritoriaalisella toimivallalla tarkoitetaan kansallisen rikoslain soveltamisalan ulottamista vieraassa valtiossa tehtyyn tekoon. Rahanpesu olisi ekstraterritoriaalirikos esimerkiksi silloin, jos valtion A kansalainen syyllistyy rahanpesuun valtiossa B ja valtio A ulottaa rikoslakinsa soveltamisalan myös tähän tekoon.[898]

Wienin sopimuksessa todetaan kuitenkin, että osapuoli voi ryhtyä tarvittaviin toimiin ulottaakseen tuomiovaltansa sellaisiin salahankkeen tai osallisuuden käsittäviin tekoihin, joihin on ryhdytty sen alueen ulkopuolella tarkoituksin tehdä huumausaine- tai rahanpesurikos sen alueella.[899] Tällä tarkoitetaan esimerkiksi menettelyä, jossa vieraassa valtiossa oleva henkilö neuvoo tai yllyttää toista rahanpesun toteuttamisessa sopimusvaltiossa.[900]

> Wienin sopimuksen artiklalla 4 (1)(b)(iii) oli erittäin suuri merkitys Yhdysvalloille, koska se mahdollisti sopimusvaltion tuomiovallan ulottamisen vieraassa valtiossa olevaan tekijään, joka ”orkestroi” huumausainerikoksia Yhdysvalloissa. Lisäksi se mahdollisti sopimusvaltion tuomiovallan ulottamisen ulkomailla tehtyihin salahankkeisiin, joihin common law -maat tosin ulottivat tuomiovaltansa jo aikaisemminkin.[901]

Suomen rikoslain mukaan yllyttäjän ja avunantajan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä osallisuusteko suoritettiin, että siellä, missä rikoksentekijän rikos katsotaan tehdyksi.[902] Suomessa voidaan näin ollen rangaista osallisuudesta päärikokseen sitä, joka ulkomailta edistää Suomessa tehtävää huumausaine- tai rahanpesurikosta. Samoin, jos ulkomailla tehty päärikos on rangaistava teko myös Suomessa, tuon pääteon edistäminen Suomesta on rangaistavaa. Ulkomailla tehtävän rahanpesun edistäminen Suomessa kuuluu näin ollen kansallisen rikoslain soveltamisalaan.

---

898 Ks. lähemmin ekstraterritoriaalisesta toimivallasta rahanpesurikoksissa, Stessens 2000 s. 232–248. Kimpimäki 2005 s. 129–139 toteaa, että kun ekstraterritoriaaliperiaatteen hyväksyminen kansainvälisessä oikeudessa mahdollisti valtion oikeuden määrittää toimivaltansa alan, myös rikosoikeuden kansainvälistyminen mahdollistui. Ks. lisäksi Wong 2004 s. 139–142 käsitteellisestä erosta rangaistussäännöksen soveltamisalan ja tuomioistuimen tuomiovallan välillä.

899 Wienin sopimus artikla 4 (1)(b)(iii). Vastaava määräys on Palermon sopimuksen artiklassa 15(2)(c)(ii). Palermon sopimuksen artikla 15(2)(c)(i) suosittelee kuitenkin, että sopimusosapuolet laajentavat rikosoikeudellisen toimivaltansa myös kolmansissa maissa tehtyihin järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan osallistumiseen liittyviin rikoksiin, joiden tarkoituksena on tehdä vakava rikos sopimusosapuolen alueella. Näitä rikoksia voivat olla myös rahanpesurikokset ainakin Euroopan unionin alueella.

900 Gilmore 1992 s. 110.

901 Ks. lisäksi artiklan 4(1)(b) perusteista ja soveltamisesta, UN Commentary 1998 s. 105–112.

902 RL 1:10.3, joka ilmaisee Suomen rikosoikeudessa omaksutun aksessorisuuden periaatteen, jonka mukaan osallisuuden rangaistavuus on riippuvainen päärikoksen rangaistavuudesta. Ks. HE 1/1996 vp s. 25.

Ongelmallisempi on järjestely, jossa ulkomaisen yhtiön kanssa kauppaa käyvä kotimainen yhtiö maksaa osan myyjäyhtiölle suoritettavasta kauppahinnasta ns. veroparatiisimaassa olevalle pankkitilille, jopa yksityishenkilölle. Tällainen menettely voidaan Suomessa katsoa edellä kerrotuin perustein rangaistavaksi avunannoksi ulkomailla tehtyyn päärikokseen vain, jos päärikos on rangaistava myös Suomen lain mukaan, esimerkiksi jos kyseessä on kavallus. Avunanto ulkomailla tehtyyn vero- tai tullirikokseen ei sen sijaan voine olla Suomessa rangaistava teko, koska suomalainen tuomioistuin ei ole toimivaltainen tutkimaan vieraan valtion fiskaalisiin etuihin kohdistuvia rikoksia.[903] Myös EU:n taloudellisten etujen kannalta tämä saattaa olla ongelmallista silloin, kun yhdessä jäsenmaassa syyllistytään osana ns. karusellikauppaa arvonlisäveroon kohdistuvaan verorikokseen ja teon avunantaja toimii toisessa jäsenvaltiossa. Rangaistusvastuun kohdentaminen avunantajaan voi näissä tilanteissa olla vaikeaa, ellei hän teon yhteydessä syyllisty johonkin muuhun rangaistavaan tekoon, kuten väärennykseen tai kirjanpitorikokseen.[904]

Wienin sopimuksen taustalla voidaan nähdä Yhdysvalloissa ja yleensä common law -maissa noudatettu rikoslain soveltamisalaa koskeva oikeuskäytäntö. Siellä rangaistaan teoista, jotka on tehty tuomitsemisvaltion alueella tai joiden vaikutus ulottuu sen alueelle. Poikkeuksena ovat eräät vieraita valtioita vastaan tehdyt rikokset.[905] Oikeuskäytännössä alueperiaatetta tulkitaan laajasti. Rahanpesusäännöksissä ekstraterritoriaalinen toimivalta ulotetaan ulkomaan kansalaisten osaltakin tekoihin, joissa liiketoimien kokonaisarvo on yli USD 10 000 ja teko ainakin joltain osin kohdistuu Yhdysvaltoihin.[906] Esimerkiksi The Bank of Credit and Commerce International -pankin toimihenkilöitä tuomittiin tämän säännöksen perusteella rahanpesusta, kun he antoivat ulkomailla määräyksiä, jotka kohdistuivat Yhdysvalloista peräisin olleisiin varoihin.[907] Useiden

---

903 Ks. Frände 2005 s. 319 ja Träskman 1997 s. 324, jonka mukaan fiskaalisia rikoksia koskevien rangaistussäännösten soveltamisala on alueellisesti ja kansallisesti rajoittunutta, koska ne kohdistuvat vain tiettyä valtiota vastaan, joten vieraan valtion tuomioistuimella ei voi olla toimivaltaa tuomita niistä rangaistusta. Viimeaikaisessa suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on esitetty myös tästä poikkeava kanta.

904 Karusellikaupalla tarkoitetaan tavallisesti usean jäsenmaan alueella toteutettua usein näennäisoikeustoimista koostuvaa toimintaa, jossa vääränsisältöisillä asiakirjoilla pyritään saamaan useampia kertoja eri jäsenmaissa perusteettomia arvonlisäveron palautuksia tavarakaupasta, josta ei ole maksettu veroa mihinkään jäsenmaahan.

905 18 USC 1956 (7)(B). Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi huumausainerikokset, murha, ihmisryöstö, kiristys, petokset, ulkomaisten virkamiesten lahjominen, virkamiesten tekemä tai heidän hyväkseen tehty valtion varojen kavaltaminen ja aseiden salakuljetus.

906 18 USC 1956(f): There is extraterritorial jurisdiction over the conduct prohibited by this section if the conduct is by a United States citizen or, in the case of a non-United States citizen, the conduct occurs in part in the United States; and the transaction or series of related transactions involves funds or monetary instruments of a value exceeding USD 10 000.

907 United States v. Awan, 966 F.2d 1415 (11th Cir.1992). Näin ollen Yhdysvaltain rahanpesusäännöksillä saattaa olla merkitystä myös ulkomaisille rahoituslaitoksille. Jos niillä on sivuliikkeitä Yhdysvalloissa, ne voivat menettää toimilupansa, jos niitä epäillään rahanpesusta. Myös

muiden maiden lainsäädäntöratkaisuista poikkeavana voidaan pitää sitä, että rahanpesun tunnusmerkistön täyttää myös pelkkä laillisesti hankittujen varojen siirtäminen ulkomailta Yhdysvaltoihin tarkoituksin edistää ns. SUA-rikoksen tekemistä Yhdysvalloissa. Rahanpesua voisi näin ollen olla esimerkiksi varojen tuominen maahan lahjusten maksamista varten ilman, että toimintaa olisi edeltänyt jonkin esirikoksen tekeminen.[908]

Toisin kuin Wienin sopimuksessa Strasbourgin sopimuksessa velvoitetaan sopimusosapuolet huolehtimaan siitä, että rahanpesun tunnusmerkistöä sovellettaessa ei anneta merkitystä sille, kuuluuko esirikos tuomitsemisvaltion rikosoikeudellisen tuomiovallan piiriin.[909] Esirikoksen tekopaikalle ei näin ollen tule antaa merkitystä silloin, kun arvioidaan kohdistuuko rahanpesu rikoksella saatuun hyötyyn. Rahanpesun esirikos voi näin ollen olla tehty minkä tahansa valtion alueella. Esirikoksen on kuitenkin oltava myös tekopaikan lainsäädännön perusteella rangaistava teko, muuten siitä saatu hyöty ei voi olla tuomitsemismaassa rahanpesun kohteena.[910] Samasta syystä esirikoksen on oltava rikos myös tuomitsemisvaltiossa.

---

muut oikeushenkilöt kaikkialla maailmassa saattavat joutua syytteeseen Yhdysvalloissa rahanpesusta, jos ne toteuttavat kotimaassaan Yhdysvaltain rahanpesusäännösten vastaisia toimia, joihin liittyy henkilöitä, joilla on Yhdysvalloissa kotipaikka tai sieltä siirtyneitä varoja.

908 18 USC 1956(2)(A): Whoever transports, transmits or transfers, or attempts to transport, transmit, or transfer a monetary instrument or funds from a place in the United States to or through a place outside the United States or to a place in the United States from or through a place outside the United States with the intent to promote the carrying on of specific unlawful activity. Esirikokset (SUA) on lueteltu pykälässä 18 USC 1956(c)(7) ja ns. RICO-laissa (18 USC 1961). Ks. myös Stessens 2000 s. 229.

909 Strasbourgin sopimus 6(2)(a): For the purposes of implementing or applying this article it shall not matter whether the predicate offence was subject to the criminal jurisdiction of the Party. Varsovan sopimuksessa on vastaava määräys artiklassa 9(2)(a). Lisäksi sen artiklassa 9(7) todetaan, että ”Each party shall ensure that predicate offences for money laundering extend to conduct that occurred in another State, which constitutes an offence in that State, and which would have constituted a predicate offence had it occurred domestically. Each Party may provide that the only prerequisite is that the conduct would have constituted a predicate offence had it occurred domestically.” Varsovan sopimuksen määräys vastaa FATFin vuonna 2003 hyväksymää suositusta 1. Palermon sopimuksessa, jossa esirikosten alaa laajennettiin Wienin sopimuksesta, määrätään artiklassa 6(2)(c)0, että ”predicate offences shall include offences committed both within and outside the jurisdiction of the State Party in question. However, offences committed outside the jurisdiction of a State Party shall constitute predicate offence only when the relevant conduct is a criminal offence under the domestic law of the State where it is committed and would be a criminal offence under the domestic law of the State Party implementing or applying this article had it been committed there.” Wienin sopimuksen artiklassa 4(2)(a) ja (2)(b) oleva vastaava määräys koskee ainoastaan tilanteita, joissa huumausaine- tai rahanpesurikoksesta epäillyn oleskeluvaltio ei luovuta häntä tuomittavaksi muualle.

910 Strasbourgin sopimus artikla 6(2)(a) ja (c). Ks. myös Stessens 2000 s. 226–228, joka toteaa, että rangaistavuuden edellyttäminen esirikokselta sekä tekovaltiossa että rahanpesuvaltiossa on legaliteettiperiaatteen ilmentymä. Se ovatko varat rikoshyötyä, tulee arvioida tuomitsemisvaltion lainsäädännön perusteella, mutta esirikos tulee olla rangaistava sekä tekomaassa että rahanpesumaassa.

Kyseessä ei näin ollen ole kansainväliseen rikosoikeuteen kuuluva kaksoisrangaistavuusvaatimus, joka edellyttää, että tuomitsemisvaltion rikoslainsäädännön soveltamisalaa voidaan laajentaa vieraassa valtiossa tehtyyn tekoon vain, jos teko on rangaistava kummankin maan lain mukaan. Tällöin tarkoituksena on arvioida sitä, onko kansallisella tuomioistuimella toimivalta tuomita ulkomailla tehdystä rikoksesta rangaistus. Tätä toimivaltaa ei yleensä voi ulottaa eräisiin alueellisesti tai kansallisesti rajoitettuihin rikoksiin kuten virka-, vero-, liikenne- ja ympäristörikoksiin. Ne voivat kuitenkin olla rahanpesun esirikoksia, koska niiden rangaistavuuden edellytysten selvittämisen tavoitteena ei ole tuomioistuimen toimivallan toteaminen, vaan teon tunnusmerkistön mukaisuuden arvioiminen.[911] Näin ekstraterritoriaalisuusvaatimus on ymmärretty myös oikeuskäytännössä.

> Norjassa oli korkeimman oikeuden ratkaisussa RT 1997.1637 kysymys Norjassa tehdyn rahanpesun rangaistavuudesta, kun esirikoksena oli Venäjällä tehty verorikos. Vastaaja oli ottanut Venäjältä pankkitililleen rahasuorituksen näennäisen vuokrasopimuksen nojalla. Myöhemmin vastaaja oli luovuttanut varat takaisin ja saanut menettelystään palkkion. Menettelyn rangaistavuutta rahanpesuna (Straffeloven 317 §) ei estänyt se, ettei Venäjällä tapahtunut verorikos ole Norjan tuomioistuinten tuomiovallassa. Päätöksen perusteluissa viitattiin siihen, että rahanpesu on merkittävä kansainvälinen ongelma ja Strasbourgin sopimuksen 6 artiklan mukaan ei ole merkitystä sillä, onko esirikos sopimusvaltion tuomiovallassa. Päätöksessä todetaan nimenomaisesti myös, ettei merkitystä ole sillä, oliko teko johtanut Venäjällä rikosoikeudellisiin seuraamuksiin, vai oliko se käsitelty hallinnollisesti. Esirikoksen tekijöiden toimintamalli osoitti, että veron välttämisen täytyi olla tahallista, vaikkei menettely ollut ollut verorikostutkinnan kohteena Venäjällä.

Suomessa vastaajat on vastaavassa tilanteessa tuomittu törkeänä kätkemisrikoksena rangaistavasta rahanpesusta, kun he ovat ottaneet tekaistun konsulttisopimuksen perusteella Suomessa vastaan määräysvallassaan olleen yhtiön pankkitilille varoja, jotka oli saatu kanadalaisesta pankista väärennetyllä sekillä. Esirikoksen kaksoisrangaistavuutta ei ole ratkaisussa pohdittu, vaan riittävänä on pidetty, että Kanadassa tekoa on tutkittu rikoksena. Esitutkintapöytäkirjan mukaan varat on saatu esittämällä Kanadassa pankille väärennetty shekki.[912]

Kaksoisrangaistavuusvaatimuksen on katsottu perustuvan valtiosuvereniteetin ja legaliteettiperiaatteen kunnioittamiseen, kun vaatimus esirikoksen rangaistavuudesta teko- ja tuomitsemisvaltiossa on rahanpesun tunnusmerkistössä ilmaus vain legaliteettiperiaatteesta; vastaajalle turvataan mahdolli-

---

911 Näin mm. Frände 2005 s. 322–323 ja Träskman 1997 s. 324.
912 Itä-Suomen HO 20.1.2005 nro 46.

suus ennakoida tekojensa rikosoikeudelliset seuraamukset.[913] Tekijän kannalta on olennaista pystyä arvioimaan, onko hänen menettelynsä kohteena oleva omaisuus saatu rikoksella. Tällöin hänen on voitava luottaa siihen, että omaisuus, joka esirikoksen tekomaassa on saatu laillisesti, ei voi olla tuomitsemismaassa rahanpesun kohteena. Samoin hänen on kyettävä varmistumaan siitä, arvioidaanko myös rahanpesumaassa sanottu omaisuus rikoksella saaduksi hyödyksi.

Myös rahanpesudirektiivissä jäsenvaltiot velvoitetaan kieltämään rahanpesu, jonka esirikos on tapahtunut toisen jäsenvaltion alueella tai kolmannessa maassa.[914] Ensimmäistä rahanpesudirektiiviä implementoitaessa kaikki jäsenvaltiot säätivät rangaistussäännöksen soveltamisalan siten, että se kattoi myös vieraassa valtiossa tehdyn esirikoksen.[915]

Toisin kuin muissa jäsenvaltioissa Englannissa oli vuoteen 2006 asti riittävää, että vieraassa valtiossa tehty rahanpesun esirikos oli rangaistava vain Englannin rikoslain mukaan. Tämä johtui Englannissa noudatetusta erittäin tiukasta rikoslain soveltamisalaa koskevasta alueperiaatteesta, jonka mukaan Englannin rikoslakia voidaan soveltaa vain Englannin ja Walesin alueella tehtyihin tekoihin; jo Skotlanti on ulkomailla. Arvioitaessa sitä, onko teko tehty Englannissa, rikoksen täyttymisajankohdalla on ratkaiseva merkitys, koska rahanpesusta voidaan tuomita Englannin lain mukaan vain, jos kaikki tunnusmerkistön täyttymisen edellyttämät välttämättömät täytäntöönpanotoimet on suoritettu siel-

---

913 Näin Stessens 2000 s. 226–231. Vrt. Heikinheimo 1999 s. 105–110, joka lähestyy kysymystä osin tuomioistuimen toimivallan näkökulmasta. Tämä lähestymistapa rajaisi rahanpesun soveltamisalan ulkopuolelle kaikki sellaiset teot, joiden esirikosta ei voitaisi ottaa käsiteltäväksi suomalaisessa tuomioistuimessa. Kun suomalaiset tuomioistuimet voivat soveltaa vain Suomen lakia, ne eivät voisi käsitellä esimerkiksi rahanpesusyytteen yhteydessä ajettavaa Venäjän verolakeja rikkoen tehtyä verorikosta, vaikka ko. teko voikin olla Suomessa tehdyn rahanpesun esirikos. Ks. legaliteettiperiaatteen arvioinnin eroista ja yhtäläisyyksistä common law ja siviilioikeusjärjestelmissä, Haveman 2003 s. 39–53. Erot legaliteettiperiaatteen sisällössä eivät näiden järjestelmien välillä ole yhtä suuria kuin eräissä muissa oikeudellisissa kysymyksissä. Ks. myös Ashworth 2006 s. 68–83 legaliteettiperiaatteen sisällöstä Englannissa, jossa tuomarit yhä voivat kehittää sisällöllisesti rikostunnusmerkistöjä, sekä Robinson 1995 s. 117–141 Yhdysvalloissa, jossa laillisuusperiatteesta on säädetty perustuslaissa, joka edellyttää rikosoikeudenkäynnin perustuvan kirjoitettuun lakiin, rangaistussäännösten olevan riittävästi yksilöityjä ja takautuva rikoslainsäädäntö on kielletty. Ks. myös Frände 1989 s. 34–36 legaliteettiperiaatteesta Yhdysvaltain oikeusjärjestelmässä.

914 Rahanpesudirektiivit (91/308/ETY) artikla 1, (2001/97/EY) artikla 1(C) ja (2005/60/EY) artikla 1(3). Ks. Gilmore 2004 s. 124, Magliveras 1998–1999 s. 98, Mortman 1991–1992 s. 432 ja FATF 2002, josta ilmenee, että FATFin suosituksiin esirikosten tekopaikkaa koskeva selvennys otettiin vuonna 2003, koska oli tarpeen varmistaa, että rahanpesu on rangaistavaa silloinkin, kun sen esirikoksena oleva terrorismirikos on tehty eri valtiossa kuin rahanpesurikos. Tämän oli katsottu aikaisemmin koskeneen yleisesti myös muita rahanpesun esirikoksia, vaikka sitä ei ole suosituksissa mainittu.

915 COM(95)54 final s. 5. Selvitys ei koske Suomea, jonka lainsäädäntö arvioitiin vielä EFTAn pysyvässä komiteassa.

lä.[916] Tämä on olennainen ero verrattuna mannermaisiin järjestelmiin, joissa useat valtiot voivat ulottaa rikoslakinsa soveltamisalan rahanpesurikokseen, jonka tekeminen on edellyttänyt monen valtion alueella tehtyjä toisiinsa liittyviä toimia tai teko on muutoin ulottanut vaikutuksensa useisiin maihin. Vastaajien oikeusturva on niissä tapauksissa, joissa heitä saattaa uhata rikostuomio samasta teosta useammassa valtiossa, otettu huomioon ainakin eräissä Euroopan unionin keskinäistä rikostuomioiden tunnustamista koskevissa puitepäätöksissä.[917]

Kun ennen vuotta 2006 Englannin rahanpesulainsäädännössä ei ollut sen soveltamisalaa koskevia erityissäännöksiä, ulkomailla tehdyn esirikoksen rangaistavuutta tekomaassa ei vaadittu.[918] Vuoden 2006 lainmuutoksen jälkeen myös ulkomailla tehdyn esirikoksen rangaistavuus tekomaassa tuli selvittää. Vaatimus ei kuitenkaan koske vakavina pidettäviä esirikoksia.[919]

Suomessa rahanpesun esirikosten tekopaikasta ei ole säädetty erikseen, mutta lain esitöistä ilmenee, että suomalaisessa tuomioistuimessa käsiteltävän rahanpesun esirikos voi olla myös ulkomailla tehty rikos. Tuolloin oikeudenkäynnin kohteena on vain rahanpesu, ei sen esirikos.[920] Ruotsissa rahanpesusta säädetään osana kätkemisrikoksia, joissa vakiintuneesti ei ole edellytetty, että esirikos on tehty Ruotsissa. Riittävää on, että esirikos on rangaistava teko Ruotsin lain mukaan.[921]

---

916 Ks. lähemmin Englannin ja Walesin rikoslain soveltamisalasta ja tekopaikan määrittelemisestä Wong 2004 s. 69–73 ja 133, jonka mukaan vaatimus teon tapahtumisesta Englannissa kuuluu jokaisen rikoksen tunnusmerkistötekijöihin, ellei tietyn rikoksen osalta ole erikseen nimenomaisesti laajennettu sen soveltamisalaa.

917 EAW-puitepäätös (2002/584/YOS), jäädyttämispuitepäätös (2003/577/YOS) ja sakkopuitepäätös (2005/214/YOS) sekä konfiskaatiopuitepäätöksen täytäntöönpanopuitepäätös (2006/783/YOS). Ks. rikostuomioiden vastavuoroisen tunnustamisen periaatteesta Euroopan unionissa, Sihto 2007 s. 1345–1350. Ks. myös asiat C-187/01 ja C-385/01, joissa katsottiin jopa syyttäjän päätös toimenpiteistä luopumisesta toista jäsenvaltiota sitovaksi. Suomessa RL 1:13 säädetään ulkomaisen tuomion oikeusvoimavaikutuksesta säännöksessä erikseen yksilöidyissä tapauksissa.

918 The Proceeds of Crime Act 2002 § 340(1)(b): Criminal conduct is conduct which would constitute an offence in any part of the United Kingdom if it occurred there. Säännös vastannee FATFin vuoden 2003 suosituksia ja Varsovan sopimuksessa olevaa suositusta.

919 The Proceeds of Crime Act 2002 (Money Laundering: Exceptions to Overseas Conduct Defence) Order 2006. Teko ei ole rikos, jos se on tehty tai on perusteltua syytä uskoa se tehdyksi Yhdistyneiden kuningaskuntien ulkopuolella ja se ei ole rangaistava tekomaan lain perusteella. Teko on kuitenkin rangaistava Yhdistyneissä kuningaskunnissa rahanpesun esirikoksena joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta tekomaan lainsäädännöstä riippumatta, jos sen enimmäisrangaistus Englannissa on yli 12 kuukautta vankeutta. Näin ollen vaatimus esirikoksen rangaistavuudesta sekä teko- että tuomitsemisvaltiossa koskee rahanpesun esirikoksia, joiden enimmäisrangaistus on alle 12 kuukautta vankeutta.

920 HE 180/1992 vp s. 19 rahanpesurikosten esirikosten tekopaikkaa ei mainita muutoin kuin lyhyesti menettämisseuraamuksia koskevien perusteluiden yhteydessä.

921 Ks. Elwin 1969 s. 274. Ks. lisäksi Ruotsin rikoslain soveltamisalasta, johon BrB 2:3.7 mukaan kuuluvat kaikki rikokset, joista voidaan Ruotsissa tuomita yli 4 vuotta vankeutta, Jareborg 2001 s. 246–253 ja Wong 2004 s. 109–111.

Vastaavasti Saksassa on nimenomaisesti säädetty (StGB 261 § 8), että rahanpesun esirikos voi olla ulkomailla tehty, kunhan se on rangaistava myös tekomaassa. Kun Saksassa vain nimetyt rikokset tulevat kysymykseen rahanpesun esirikoksina, tulee ulkomaisen rikoksen vastata saksalaista esirikosta. Ulkomailla tehdyn esirikoksen tekijän tuomitsemisen Saksan lain mukaan ei sen sijaan tarvitse olla mahdollista.[922] Esirikoksen ei siis edellytetä kuuluvan Saksan rikoslain soveltamisalaan. Yhdysvalloissa esirikoksen tekopaikalla ei ole vastaavaa merkitystä, kun rahanpesuna on säädetty rangaistavaksi myös tietyin edellytyksin varojen tuominen maahan.[923]

Rahanpesun torjuntajärjestelmä on kuitenkin voimaton, jos jokin valtio tai alue haluaa pysytellä sen ulkopuolella. Suuriakin taloudellisia tappioita aiheuttanut yleisesti rikollisena pidetty menettely voi jäädä vaille rikosoikeudellisia seuraamuksia, jos tekomaan kansallinen lainsäädäntö on puutteellista.

> Vuonna 1997 pankkiviranomaiset lopettivat Antigualle vuonna 1994 rekisteröidyn The European Union Bankin toiminnan, koska sen epäiltiin muun muassa pesevän Venäjän järjestäytyneen rikollisuuden varoja. Se oli ensimmäinen internetissä toimivat offshorepankki, joka houkutteli asiakkaita helpolla tavoitettavuudellaan ja laajoilla tiukan pankkisalaisuuden suojaamilla palveluillaan. Pankin käyttämä serveri oli Washington D.C:ssä, mutta pankkia johdettiin ja serveriä käytettiin Kanadasta. Kun viranomaiset varoittivat julkisesti asiakkaita siitä, ettei ko. pankkiin tehdyillä talletuksilla ollut turvaavia vakuuksia, yhtiön omistajat hävisivät kaikki talletukset mukanaan. Koska Antiguan lain mukaan pankin varojen anastaminen ei ole rikos, ongelmaksi muodostui se, millä valtiolla oli asiassa rikosoikeudellinen toimivalta.[924]

---

922 Miebach – Sander 2003 s. 1348, Stree 2001 s. 2037.
923 18 USC 1956(2).
924 Blum ym. 1998 s. 1 ja 35–39.

3 Esirikoksen rangaistavuuden edellytykset

3.1 YLEISTÄ

Rahanpesusta rangaistuksen tuomitseminen edellyttää, että myös sen esirikoksen rangaistavuuden edellytykset ovat käsillä. Jos rahanpesu ja esirikos on tehty samassa valtiossa, molempiin tekoihin sovelletaan vain tuomitsemismaan lakia. Ulkomailla tapahtuneen esirikoksen rangaistavuuden edellytyksiä sen sijaan joudutaan arvioimaan sekä teko- että tuomitsemismaan lainsäädännön mukaan. Ratkaisevaa kaikissa tapauksissa on, että esirikos täyttää sen rangaistavuudelle asetetut vaatimukset siten, että esirikoksella saatua tuottoa voidaan pitää rikoksella saatuna. Olennaista on tällöin, milloin tekoa voidaan pitää rahanpesusäännöksessä tarkoitetuin tavoin rikoksena.

Tässä jaksossa tarkastellaan niitä yleisiä edellytyksiä, joiden vallitessa esirikoksen voidaan katsoa täyttyvän teko- ja tuomitsemismaassa. Teon rangaistavuudelle asetettavat edellytykset on jaettu Suomessa vallitsevasti noudatetun rikoksen rakennetta koskevan systematiikan mukaisesti kolmeen osaan; tunnusmerkistön mukaisuuteen, oikeudenvastaisuuteen ja syyllisyyteen. Koska suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on rikoksen rakenneoppia käsitelty jo laajasti, siihen ei tässä tutkimuksessa ole perusteita paneutua laajemmin.[925] Pääosin kotimainen tarkastelukulma ei myöskään vääristäne esitettäviä johtopäätöksiä, vaikka rikoksen rakenteen määritelmät eivät tutkimuksessa käytetyissä vertailumaissa vastaa suomalaista jaottelua.[926]

Teoreettisista lähtökohtaeroista huolimatta esimerkiksi Yhdysvaltain Model Penal Codessa esitetty määritelmä ei täysin poikkea suomalaisesta vastineestaan. Siinä erotetaan rangaistusvastuussa kolme tasoa: tunnusmerkistön mukaisuus (criminality); oikeudenvastaisuus (illegality) ja syyksiluettavuus (inculpation). Tunnusmerkistön mukaisuuteen sijoitetaan tuomioistuimen toimivalta (jurisdiction) ja yksittäisen rikosmääritelmän osat: teko, teko-olosuhteet, seura-

925 Ks. lähemmin rikoksen rakenteesta suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa esim. Frände 2005 s. 8–12, Matikkala 2005 s. 35–51, Tapani – Tolvanen 2004 s. 36–81, Tapani 2004 s. 105–108, Koskinen 2002 s. 97–116 ja 2004 s. 516–520, Tolvanen 1999 s. 160–172, Nuutila 1996 s. 177–185 ja Lappi-Seppälä 1992 s. 217. Rikoslain yleisten oppien kokonaisuudistuksen lainvalmistelussa ei otettu kantaa siihen, miten teon käsite tulisi rikosoikeudessa ymmärtää, ks. HE 44/2002 vp s. 9–10.

926 Ks. rangaistavuuden edellytysten systematisoinnista Ruotsissa Jareborg 2001 s. 33–39 ja Leijonhufvud – Wennberg, 2001 s. 31–33 sekä Englannissa Ashworth 2006 s. 95–97 ja Molan – Bloy – Lanser 2003 s. 25.

us ja syyksiluettavuus (mode of culpability).[927] Oikeudenvastaisuusmääritelmä vastaa kysymyksiin, onko teko yleisesti lainvastainen tai onko konkreettinen teko oikeutettu ja syyksiluettavuuskäsite kysymyksiin, oliko tekijä kykenevä toimimaan lain mukaisesti tai oliko teko hänelle anteeksiannettava.[928]

Kaikissa vertailumaissa edellytetään, että rahanpesun kohteena oleva hyöty on saatu rikoksella. Suomessa rikoslain 32 luvun 6 §:n mukaan rahanpesun kohde on millä tahansa rikoksella hankittua omaisuutta tai rikoksen tuottamaa hyötyä. Ruotsissa rangaistavaa on edistää toisen mahdollisuuksia käyttää hyväkseen rikollisella saannolla (brottsligt förvärv) saatua omaisuutta tai sen arvoa taikka kätkeä, siirtää, muuntaa tai ryhtyä muihin vastaaviin toimenpiteisiin, joiden kohteena on tällaisella saannolla saatu omaisuus (BrB 9:6a). Englannissa rahanpesutoimien on kohdistuttava yleisesti rikoshyötyyn (criminal property, the Proceeds of Crime Act § 327-329), kun Yhdysvalloissa rikoshyödyn edellytetään olevan peräsin tietyistä rikoksista (the proceeds of specified unlawful activity, 18 USC 1956(a)(1)). Saksassa rikoshyödyn lähteenä on oltava jokin rangaistussäännöksessä tyhjentävästi luetelluista teoista. Kun rahanpesun kriminalisoinnin tavoitteena on ottaa rikoshyöty pois rikollisilta, olisi säännöksen tavoitteen vastaista yksilöidä rangaistavaksi säädetyn teon kohde siten, että se ei kattaisi kaikkea rikoksella syntyvää hyötyä. Laillisuusperiaatteen näkökulmasta rangaistavuuden ala tulee myös yksilöidä mahdollisimman selkeästi.[929]

---

927 Syyksiluettavuuden asteet ovat purpose, knowledge, recklessness ja negligence. Suomessa tahallisuuden ja tuottamuksen sijoittumista teon tunnusmerkistönmukaisuuteen ovat puoltaneet Frände 2005 s. 13, Tapani – Tolvanen 2004 s. 5–7 ja Tapani 2004 s. 107. Syyksiluettavuus on sijoitettu suomalaisen oikeustieteen rikoskäsitteessä myös tekijän syyllisyyteen.

928 Robinson – Dubber 2004 s. 1–5. Yhdysvaltain liittovaltion rikoslainsäädäntö koskee rajoitettua määrää rikoksista. Tämän vuoksi pääosa rikoslainsäätelystä on osavaltioiden rikoslaeissa, joiden sisältöön The Model Penal Code (MPC) on vaikuttanut yhtenäistävästi. The Model Penal Code on laadittu The American Law Institute (ALI) -nimisessä riippumattomassa järjestössä. Järjestön jäsenistö koostuu yhdysvaltalaisista arvostetuista tuomareista, lakimiehistä ja oikeustieteen professoreista. The Model Penal Coden, joka julkaistiin vuonna 1931 aloitetun työn jälkeen vuonna 1962, tavoitteena oli uudistaa Yhdysvaltain rikosoikeus. Liittovaltion rikossäännöksiä lukuun ottamatta sillä on ollut olennainen vaikutus sekä osavaltioiden lain sisältöön että tuomioistuinten laintulkintaan korkeinta oikeutta myöten. The Model Penal Codea voidaan pitää lähes käytännön yleisamerikkalaisena rikoslainsäädäntönä. Ks. kriittisesti MPC:ssä esitetyistä käsitteen määrittelyistä Fletcher 1991 s. 3-24, joka pitää erityisenä puutteena sitä, ettei mallilain pohjana ole ollut teoreettista oikeuskirjallisuutta. Ks. rikoksen määritelmä Englannissa Ashworth 2006 s. 95–97 ja Molan – Bloy – Lanser 2003 s. 25, jotka määrittelevät rangaistavuuden edellytyksiksi kielletyn toiminnan (actus reus), syyllisyyden (mens rea) ja vastuuvapausperusteiden (defences) puuttumisen sekä Ormerod 2005 s. 34–128. Ks. Ruotsissa Jareborg 2001 s. 33–39, joka yhdistää rikoskäsitteessään tunnusmerkistön mukaisuuden ja oikeudenvastaisuuden oikeudenvastaiseksi teoksi (rättstridig gärning), minkä lisäksi edellytetään syyllisyyttä (skuld, personligt culpa). Ks. myös Leijonhufvud – Wennberg 2005 s. 31–33, joiden käsitys rikoksen rakenteesta vastaa suomalaista perinteistä honkasalolaista käsitystä. Ks. myös Norjan rikosoikeuden osalta Andenæs 2004 s. 101, jonka mukaan rangaistavuuden edellytyksiä ovat tunnusmerkistön mukaisuus, oikeudenvastaisuus, syyllisyys ja teon syyksiluettavuus.

929 Ruotsissa ehdotettiin vuoden 1999 lain muutoksen yhteydessä, että rahanpesulain 1 §:ssä olevaa rahanpesun määritelmää muutetaan siten, että rahanpesu voisi kohdistua myös varoihin,

Kaikkien vertailumaiden oikeusjärjestelmissä tekoa pidetään rikoksena, jos se täyttää kirjoitetussa laissa olevan yksilöidyn tunnusmerkistön.[930] Laillisuusperiaate edellyttää lisäksi, että rangaistava teko on siten yksilöity, että jokainen voi ennakoida sen, millaista menettelyä rikosoikeusjärjestelmä pitää moitittavana. Rangaistussäännöstä ei myöskään saa tulkita sen sanamuodon vastaisesti eikä soveltaa takautuvasti. Esirikoksen käsitettä rahanpesun tunnusmerkistössä arvioitaessa tulkintaan sovellettavan analogiakiellon sisällöllä on erityinen merkitys. Jos analogiakieltoa rikkomatta voidaan todeta rahanpesun tunnusmerkistön täyttyvän, vaikka esirikoksen rangaistavuuden kaikki edellytykset eivät ole käsillä, onko rangaistussäännös tällöin riittävästi yksilöity ja rikosvastuun syntyminen ennakoitavissa?

3.2 RIKOSOIKEUDELLISESTA VASTUUSTA VAPAUTTAVAT PERUSTEET

Rahanpesun rangaistavuuden edellytykset ovat kaikissa vertailumaissa yleispiirteiltään samanlaiset. Selkeää kansainvälistä tai kansallista kantaa ei kuitenkaan ole muodostunut niiden tilanteiden tulkinnasta, joissa jokin esirikoksen rangaistavuuden edellytys puuttuu. Lähinnä tällöin on kyse siitä, voidaanko esirikoksesta saatu hyöty määritellä rikoksella saaduksi, jos esirikoksen tekijä on rikosoikeudellisesti alaikäinen tai syyntakeeton taikka jos tekoon voidaan soveltaa oikeuttamisperusteita tai tekijään anteeksiantoperusteita.

Oikeuttamisperusteen käsillä olo konkreettisessa tilanteessa poistaa teon oikeudenvastaisuuden, jolloin muutoin tunnusmerkistön mukainen teko on poikkeuksellisesti sallittu.[931] Yleisimpiä oikeuttamisperusteita ovat Suomen rikoslainkin tuntemat hätävarjelu, pakkotila, voimakeinojen käyttö eräissä viranomaistoimintaan kuuluvissa tilanteissa ja rikoslaissa säätelemättä jätetty loukatun suostumus.[932] Ruotsin rikosoikeuden oikeuttamisperusteet vastaavat pääosin näitä.[933] Yhdysvalloissa ja Englannissa oikeuttamisperusteita ei erotella kovin selkeästi muista vastuuvapausperusteista, usein molemmat sisältyvät yleiskäsitteeseen ”defence”. Oikeuttamisperusteina käsitellään lähinnä vain hä-

---

jotka on saatu rikollisesta toiminnasta (brottslig verksamhet), jotta rangaistussäännösten soveltamisala voitaisiin laajentaa myös vero- ja tullirikoksiin. Lausunnonantajat pitivät muotoilua legaliteettiperiaatteen vastaisena ja hallituksen esityksessä siitä sittemmin luovuttiin. Ks. lähemmin SOU 1997:36 s. 171–174 ja prop. 1998/99:19.

930 Common law -järjestelmissä vielä oleviin oikeuskäytännön kehittämiin ja yhä muuttuviin rikostunnusmerkistöihin ei tässä tutkimuksessa puututa.

931 Sallitun teon käsitteen problematisoinnista rikosoikeuden ulkopuolella, ks. Nuotio 2003 s. 265–266.

932 Oikeuttamisperusteista rikoslain yleisen osan uudistuksessa, ks. HE 44/2002 vp s. 110–131.

933 Ks. esim. Jareborg 2001 s. 254–301.

tävarjelua ja pakkotilaa. Periaatetasolla kuitenkin katsotaan, että oikeuttamisperusteet poistavat teon vääryyden (wrongfulness) ja muut vastuuvapausperusteet tekijän syyllisyyden (blameworthiness).[934]

Selvänä voidaan pitää, että omaisuus, joka on saatu teolla, jonka oikeuttamisperusteiden olemassaolo on tehnyt rikosoikeudellisesti sallituksi, ei voi olla rahanpesusäännöksessä tarkoitetuin tavoin rikoshyötyä. Yleisesti voitaneen kuitenkin sanoa, etteivät oikeuttamisperusteet useinkaan tule käytännössä sovellettaviksi sellaisten rikosten yhteydessä, joilla tekijä pyrkii saamaan itselleen tai toisille taloudellista etua.

Tekijän syyllisyyden poistavien anteeksiantoperusteiden vaikutuksen arvioiminen esirikosta määriteltäessä on jo huomattavasti vaikeampaa kuin oikeuttamisperusteiden huomioon ottaminen. Anteeksiantoperuste voi yksittäistapauksessa vapauttaa tekijän rangaistusvastuusta, vaikka teko on edelleen oikeusjärjestyksen kieltämä. Tällaisia perusteita ovat Suomen ja Ruotsin oikeudessa mm. hätävarjelun liioittelu, anteeksiannettava pakkotilateko ja kieltoerehdys.[935] Common law -maissa yleiset vastuuvapausperusteet vastaavat osittain pohjoismaisia, mutta sen lisäksi oikeusjärjestykset tuntevat epälukuisan määrän rikostyyppikohtaisia perusteita, jotka poistavat teon rangaistavuuden.

Rikoksen käsitteen perusteella olisi mahdollista katsoa, että esirikoksen tekijän saadessa hyväkseen anteeksiantoperusteen omaisuutta ei voitaisi pitää nimenomaan rikoksesta saatuna hyötynä. Kun anteeksiantoperuste poistaa syyllisyyden tekijäkohtaisesti, muille rikokseen osallisille teko voidaan kuitenkin edelleen lukea syyksi. Esirikoksella saatu hyöty on käsitteellisesti rikoshyötyä silloinkin, kun esirikosta ei voida anteeksiantoperusteen vuoksi lukea syyksi kenellekään. Anteeksiantoperusteen soveltaminen ei tee muutoin tunnusmerkistön mukaista tekoa sallituksi. Näin ollen teosta voi edelleen Suomessa seurata vahingonkorvausvastuu ja tekijään voidaan kohdistaa menettämisseuraamusvaatimus, vaikka anteeksiantoperuste poistaa tekijän syyllisyyden. Yhdysvalloissa tekijältä on mahdollista konfiskoida vastaava omaisuus myös siviilioikeudellisella perusteella, jolloin rikoksen tunnusmerkistön täyttymisellä ei ole merkitystä.

Seuraavassa anteeksiantoperusteiden vaikutusta rahanpesusäännöksessä tarkoitetun rikoshyödyn määritelmässä käsitellään yhdessä alaikäisiä ja syynta-

---

934 Käsitteiden määrittely ei ole oikeuskirjallisuudessa kuitenkaan täysin yhtenevä. Ks.Yhdysvalloissa esim. Fletcher 1998 s. 83–93 ja 1978 s. 769–774 ja 855–875, Robinson 1995 s. 453–602 sekä Husak 1989–1990 s. 496–497, joka mm. toteaa, että ”if the facts that comprise the defence describe the defendant’s act, they constitute a justification; if these facts describe the defendant himself, they constitute an excuse.” Kirjoituksessaan Husak esittää käsityksensä siitä, millaisissa olosuhteissa teon vääryys ja tekijän syyllisyys poistuvat sekä kritisoi Robinsonin ja Fletcherin näkemyksiä vastuuvapauden oikeutuksen perusteista. Ks. Englannissa Molan – Bloy – Lanser 2003 s. 27 ja 349 sekä Ashworth 2006 s. 135–156.

935 Anteeksiantoperusteista rikoslain yleisen osan uudistuksessa, ks. HE 44/2002 vp s. 110–131.

keettomia koskevan arvioinnin kanssa. Alaikäisyys ja syyntakeettomuus poistavat myös rangaistusvastuun, mutta eivät tee tekoa oikeusjärjestyksen hyväksymäksi.

Anteeksiantoperusteiden lisäksi esirikoksen tekijä voi useissa oikeusjärjestyksissä vapautua rangaistusvastuusta, jos hän on rikosoikeudellista vastuuikärajaa nuorempi tai syyntakeeton. Vaikka teko tällöinkin on tunnusmerkistön mukainen ja oikeudenvastainen, rangaistusvastuun olennainen perusedellytys puuttuu eikä tekoa perinteisessä mielessä voida kutsua rikokseksi.

Esimerkiksi Ruotsissa alaikäisiä ja syyntakeettomia ei kuitenkaan ole muodollisesti vapautettu rikosoikeudellisesta vastuusta. Tällöin syyntakeettomatkin voidaan tuomita rangaistukseen.[936] Näin ollen Ruotsissa voitaneen alaikäisen tai syyntakeettoman oikeudenvastaista tekoa pitää lähtökohtaisesti myös rahanpesusäännöksessä tarkoitetuin tavoin rikoksena. Myös Saksassa katsotaan riittäväksi teon oikeudenvastaisuus, edellytyksenä ei ole, että teko olisi myös syyksiluettavissa.[937]

Rahanpesusäännöksen tarkoituksena on estää rikoksen tekijää käyttämästä rikoksella saatua omaisuutta omaksi hyväkseen tai rikollisen toiminnan jatkamiseen. Tilanne on tämän tavoitteen kannalta epätyydyttävä, jos sellaisen rikoshyödyn peseminen on sallittua, joka on saatu esimerkiksi alaikäisen tekemällä kielletyllä teolla. Tällöin alle 15-vuotiaan tekemästä huumausainerikoksesta saatu hyöty olisi laillisesti mahdollista siirtää 20-vuotiaan henkilön pankkitilille odottamaan tulevaa käyttöä. Jos täysi-ikäinen varojen vastaanottaja ei ole esirikoksen osallinen eikä tekoa ole tehty hänen puolestaan tai hyväkseen, varoja ei Suomessa voitaisi häneltä konfiskoida. Alaikäiseen olisi mahdollista kohdistaa menettämisseuraamusvaatimus, mutta kun varat ovat jo siirtyneet edelleen, toimenpide olisi tehoton.

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa perinteisesti esitetystä rikoksen käsitteestä näyttäisi seuraavan, että alaikäinen, syyntakeeton tai se, jonka syyllisyys muuten rangaistavaan tekoon poistuu käsillä olevan anteeksiantoperusteen takia, ei voi syyllistyä rikokseen, ja häntä vastaan ajettu syyte tulisi hylätä. Myös

---

936 Ks. Jareborg 2001 s. 138. Ruotsissa myös pienet lapset ja syyntakeettomat voivat tehdä rikoksen. Ruotsissa alle 15-vuotiasta ei voida kuitenkaan tuomita rangaistukseen, mutta syyntakeeton voidaan tuomita muuhun kuin vankeusrangaistukseen. Ne syyntakeettomat, joiden rikos muuten olisi johtanut vankeusrangaistukseen, voidaan tuomita psykiatriseen hoitoon. Ks. myös HE 44/2002 vp s. 53. Englannissa rikosoikeudellinen vastuuikäraja on 10 vuotta. Rikosoikeudenkäynnissä rikokseen syyllistyneet, mutta syyntakeettomiksi todetut voidaan ohjata erilaisten hoitotoimenpiteiden kohteeksi. Murhaan syyllistyneet syyntakeettomat on kuitenkin aina tuomittava psykiatriseen hoitoon. Ks. lähemmin Ashworth 2006 s. 203–208. Yhdysvalloissa mielisairaus (mental illness) voi vaikuttaa teon tunnusmerkistön mukaisuuteen, olla yleinen anteeksiantoperuste (excuse) tai estää oikeudenkäynnin, kun vastaaja on kykenemätön valmistautumaan siihen riittävästi. Yhdysvalloissa yleisellä rikostuomioistuimella ei ole toimivaltaa käsitellä alle 16-vuotiaiden tekemiä rikoksia. Ne kaikki on ohjattava nuorisotuomioistuimen käsiteltäväksi. Ks. lähemmin Robinson 1995 s. 536–551 ja 570–571 ja the Model Penal Code § 4.10.

937 Ks. esim. Miebach – Sander 2003 s. 1346.

rikoslain yleisen osan valmisteluasiakirjoissa on lähtökohtana pidetty sitä, että kyseessä on rikos vasta sitten, kun kaikki vastuun edellytykset ovat käsillä.[938]

Rikoslain yleistä osaa uudistettaessa vastuuikäraja ja syyntakeisuus sijoitettiin omaan lainkohtaansa rikoslain 3 luvun 4 §:ään (515/2003), jossa on käytetty sanamuotoa ”rangaistusvastuun edellytyksenä on”.[939] Muutoin anteeksiantoperusteiden yhteydessä on käytetty termiä rangaistusvastuusta vapaa, kun taas oikeuttamisperusteiden on todettu tekevän teon sallituksi.[940] Käytetty terminologia alaikäisten ja syyntakeettomien osalta rinnastuu anteeksiantoperusteeseen ja yleisesti oikeuskäytännössä vastaaja jätettäneen tällaisissa tilanteissa rangaistukseen tuomitsematta.[941] Menettämisseuraamuksia koskevassa rikoslain 10 luvun 1 §:n 2 momentissa todetaan sen sijaan selkeästi, että konfiskaatio voi perustua rangaistavaksi säädettyyn tekoon, vaikka tekijä on rangaistusvastuusta vapaa. Alaikäisten ja syyntakeettomien teot on kuitenkin säännöksessä erotettu anteeksiantoperusteista.[942]

Suomen rikoslainsäädännöstä ei näin ollen ole lainvalmisteluasiakirjoista huolimatta täysin selkeästi pääteltävissä, voivatko syyntakeettomat, alaikäiset ja ne, joiden hyväksi voidaan lukea anteeksiantoperuste syyllistyä rahanpesusäännöksessä tarkoitetuin tavoin sen esirikokseen. Rikoksen käsitteestä ei ole säädetty rikoslaissa. Laillisuusperiaatteen näkökulmasta rahanpesun esirikokselle asetettavia vaatimuksia, tunnusmerkistön mukaisuuden ja oikeudenvastaisuuden lisäksi, voidaan etsiä kätkemisrikosta koskevasta suomalaisesta oikeuskäytännöstä ja -kirjallisuudesta.

---

938 OLJ 5/2000 s. 4.

939 Ks. RL 3:4:n säätämisperusteista HE 44/2002 vp s. 46–60. Yleisten oppien uudistuksen yhteydessä RL 3:4:n sanamuoto uudistettiin lisäksi siten, että rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja ja syyntakeisuus erotettiin toisistaan. Ks. uudistuksesta tältä osin lähemmin Lappi-Seppälä 2003 s. 769–774.

940 RL 4:2, 4:4.2, 4:5.2 ja 4:6.3. Ks. OLJ 5/2000 s. 13–18 vastuuvapausperusteista.

941 RL 6:12:ssä säädetään rangaistuksen tuomitsematta jättämisestä. Rangaistus voidaan pykälän 3 kohdan mukaan jättää tuomitsematta, jos rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava. Ks. myös Lappalainen 2004 s. 162, jonka mukaan tuomioistuimet jättävät syyntakeettomat rangaistukseen tuomitsematta. Ks. myös Frände 2005 s. 11 ja 182–193, jonka mukaan rikosoikeudellinen alaikäisyys ja syyntakeettomuus ovat anteeksiantoperusteita.

942 HE 80/2000 vp s. 21 todetaan, että alaikäisten ja syyntakeettomien tekojen perusteella on mahdollista konfiskoida niillä saatu hyöty, vaikka tekijät ovat rangaistusvastuusta vapaita.

3.3 ESIRIKOKSEN RANGAISTAVUUS IN ABSTRACTO TAI IN CONCRETO

Suomessa kätkemisrikoksessa, kuten rahanpesussakin, päärikokselta edellytetään yhteyttä esirikokseen. Kätkemisrikoksen esirikosten ala on kuitenkin laissa rajoitettu.[943]

> Kätkemisrikosta on pidetty eri aikoina varkausrikoksen erillisenä lajina, osallisuutena esirikokseen tai itsenäisenä tekona. Vuoden 1734 laista lähtien varastetun tavaran kätkijän katsottiin osallistuvan jälkikäteen päärikokseen, jolloin kätkijää rangaistiin samoin kuin esirikoksen tekijää. Osallisuutta ei tuolloin erotettu suosimisesta, vaan omaisuuteen kohdistuva kätkeminen oli yksi muoto rikoksen suosimista (reella gynnandet och personella gynnandet). Vuoden 1889 laissa kätkemisestä tehtiin esirikoksestaan riippumaton, mutta siihen liitännäinen rikos. Vuoden 1889 laista lähtien aina vuoteen 1991 asti varastetun tavaran kätkemisellä oli esirikoksen rangaistusasteikosta riippuvainen oma rangaistusasteikkonsa, jonka mukaan kätkemisestä ei saanut määrätä korkeampaa rangaistusta kuin avunannosta siihen rikokseen, josta omaisuus oli peräisin.[944]

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on jo Forsmanista ja Serlachiuksesta alkaen katsottu, että silloisen varastetun tavaran kätkemisen rangaistavuus oli riippumaton siitä, oliko esirikos in concreto rangaistava tai voitiinko siitä tekijän alaikäisyyden tai syyntakeettomuuden takia tuomita rangaistusta. Vieläkin vallitseva käsitys siitä, että kätkemisrikoksen tunnusmerkistön täyttymiseksi riittää esirikoksen selvittäminen in abstracto, perustunee vuoden 1889 rikoslakiin tehtyyn varastetun tavaran kätkemistä koskevaan muutokseen. Kun varastetun tavaran kätkemisestä tuli itsenäinen, esirikoksestaan riippumaton teko, esirikoksen rangaistavuuden edellytyksillä ei katsottu enää olevan vaikutusta liitännäisrikoksen tunnusmerkistön täyttymiselle. Esirikos katsottiin kätkemisrikoksen tunnusmerkistössä tarkoitetuin tavoin rikokseksi, vaikka vain sen objektiiviset rangaistavuuden edellytykset olivat täyttyneet.[945] Myös Serlachius

---

943 Ennen rikoslain kokonaisuudistuksen I vaiheen voimaan tuloa 1.1.1991 kätkemisrikokset oli säädetty rangaistaviksi rikoslain 32 luvussa varastetun tavaran kätkemisenä (1 §), jossa esirikoksina saattoivat olla silloisen rikoslain voimaan saattamisesta annetun asetuksen 11 §:ssä tarkoitetut rikokset ja muuna luvattomana ryhtymisenä rikoksen kautta saatuun tavaraan (4 §), jossa esirikosten ala kattoi muut kuin RVA 11 §:ssä tarkoitetut teot. Esirikosten alaa oli kuitenkin vakiintuneesti oikeuskäytännössä rajoitettu siten, että kysymykseen saattoivat tulla vain sellaiset rikokset, jotka loukkasivat toisen aineellista oikeutta esineeseen. Ks. lähemmin Helminen 1986 s. 59.

944 Ks. Forsman 1896 s. 520–522 varastetun tavaran kätkemisen asemasta roomalaisesta oikeudesta vuoden 1889 rikoslakiin saakka.

945 Forsman 1896 s. 537–538 ja 1924 s. 536. Forsman toteaa, että varastetun tavaran kätkemistä koskevassa rangaistussäännöksessä sanalla rikos tarkoitetaan rangaistavaksi säädettyä tekoa, jonka rangaistavuuden edellytykset saattavat poistua syyntakeettomuuden, iän tai käsillä olevien anteeksiantoperusteiden takia. Näissä tilanteissa tekijä ei ole kykenevä syyllistymään rikokseen. Koska kätkeminen on kuitenkin esirikoksesta erillinen teko, esirikoksen rangaistavuuden edellytyksissä ilmenevät puutteet eivät vaikuta liitännäisrikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen.

toteaa edellä mainittuun Forsmanin kantaan tukeutuen nimenomaisesti, että vuoden 1889 rikoslain varastetun tavaran kätkemistä koskevassa säännöksessä tarkoitetaan in abstracto rangaistavia esirikoksia.[946] Myös Honkasalo asettui samalle kannalle. Hän edellytti kuitenkin, että esirikoksen on oltava tahallinen, vaikka sen tekijään ei voitaisikaan kohdistaa syyllisyysmoitetta.[947]

Suomalainen oikeuskirjallisuus ilmeisesti perustui samansuuntaiselle saksalaiselle ja ruotsalaiselle oikeusajattelulle. Myös Ruotsissa on vakiintuneesti katsottu, että alle 15-vuotiaan tai syyntakeettoman tekemä tai vanhentunut rikos kelpaa kätkemisrikoksen esirikokseksi. Tulkinta perustui osaksi siihen, että varastetun tavaran kätkemistä koskevien rangaistussäännösten sanamuodon perusteella olennaista oli kätkijän suhde rikoksella saatuun omaisuuteen, ei esirikoksen tekijään. Samoin kuin myöhemmin Suomessakin Ruotsissa korostettiin esirikoksen rangaistavuuden edellytysten in abstracto arvioimisen kriminaalipoliittisia vaikutuksia.[948]

Näihin näkemyksiin perustuen suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on myöhemminkin katsottu, että kätkemisrikoksen esirikoksen ei sinänsä tarvitse olla konkreettisesti rangaistava, vaan siitä voidaan tuomita esimerkiksi henkilö, joka ostaa syyntakeettoman henkilön varastaman esineen.[949] Myös rikoslain kokonaisuudistuksen I vaiheeseen kuuluvissa kätkemisrikosta koskevissa lainvalmisteluasiakirjoissa katsottiin, että kätkemisrikoksesta voidaan tuomita se, joka ryhtyy tahallisella rikoksella saatuun omaisuuteen, vaikka esirikoksen tekijää ei voida tuomita rangaistukseen. Rankaisemattomuus voi johtua esimiehen käskystä, tekijän alaikäisyydestä tai syyntakeettomuudesta taikka muusta rikosoikeudellisesta poikkeusasemasta kuten diplomaattistatuksesta.[950] Esirikoksen syyteoikeuden ei myöskään ole edellytetty olevan vanhentumaton. Kätkemisrikoksen esirikoksena olevaa tekoa on näin ollen pidetty säännöksessä tarkoitettuna rikoksena myös silloin, kun tekijä voi lukea hyväkseen jonkin anteeksiantoperusteen, on alaikäinen tai syyntakeeton.

Mielestäni rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiselle ei tule asettaa tiukempia edellytyksiä kuin kätkemisrikoksen esirikoksen täyttymiselle, koska näiden tekojen erilaiselle arvioimiselle ei tältä osin niiden eroista huolimatta ole perus-

---

946 Serlachius 1914 s. 277–280.

947 Honkasalo 1964 s. 276.

948 Ks. lähemmin Jareborg 1992 s. 136 ja Elwin 1969 s. 268–276. Kun kätkemisrikosta koskevat tulkintasuositukset perustuvat alun perin vuoden 1734 lain säännöksiin, on selvää, että ruotsalainen ja suomalainen oikeuskirjallisuus paljolti vastaavat toisiaan. Myös Ruotsin vuoden 1864 rikoslailla oli edelleen huomattava vaikutus Suomessa vuonna 1889 säädetyn lain sisältöön.

949 Majanen 2002 s. 1085 ja Helminen 1986 s. 65, joka toteaa, että riittää, kun esirikos on täyttänyt jonkin rikoksen tunnusmerkistön, esirikoksen ei tarvitse olla rangaistava in concreto. Myös syyntakeettoman tekemästä esirikoksesta saatua hyötyä voi hänen mukaansa kätkeä.

950 HE 66/1988 vp s. 106. Näin myös OLJ 5/1984 s. 185–186. Ks. lähemmin rikoslain kokonaisuudistuksesta ja sen tavoitteista sekä kätkemisrikosten uudesta sääntelystä, Lahti 1991 s. 873–901.

teita. Vaikka rahanpesijän suhde esirikoksen tekijään on kiinteämpi kuin kätkijän vastaava suhde omaisuusrikoksen tekijään, rahanpesuna rangaistava menettely ei tällaista suhdetta edellytä. Teko on rangaistavaa rahanpesua, vaikka rahanpesun kohteena ollut omaisuus ei myöhemmin siirtyisikään esirikoksen tekijän hallintaan. Rangaistussäännös sitoo teon rangaistavuuden vain esirikokseen ja siitä saatavaan hyötyyn. Kun rahanpesun esirikoksen ei lisäksi tarvitse olla tahallinen, rahanpesua on vaikea pitää jälkikäteisenä osallisuutena esirikokseensa. Tämäkin puoltaa sitä, ettei esirikoksen rangaistavuuden edellytyksillä tulisi olla vaikutusta rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiselle.

Rikoshyödyn määritelmä rahanpesurikoksen tunnusmerkistössä ei näin ollen mielestäni edellytä, että esirikos on yksittäistapauksessa rangaistava in concreto. Laillisuusperiaatekaan ei tätä tulkintaa estä. Tulkinta ei ole rangaistussäännöksen sanamuodon vastainen ja se on ennakoitavissa. Vakiintuneesti on ainakin vuoden 1889 rikoslaista alkaen katsottu, että kätkemisrikoksen tunnusmerkistö voi täyttyä, vaikka esirikoksen tekijää ei voida tuomita rangaistukseen. Tätä tulkintaa tukevat myös rahanpesurikosten yhteydessä kriminaalipoliittiset perusteet sekä rahanpesun torjunnan kansainväliset tavoitteet.

Lisäksi Suomessa vielä täytäntöön panemattoman vuonna 2005 allekirjoitetun Varsovan sopimuksen mukaan rahanpesusta tuomitsemisen edellytykseksi ei kansallisesti saa asettaa yksityiskohtaisen selvityksen esittämistä esirikoksesta. Vaatimuksena ei myöskään saa olla rangaistuksen tuomitseminen esirikoksesta ennen rahanpesusta tuomitsemista tai samanaikaisesti sen kanssa.[951] Kun kansainväliset velvoitteet eivät salli tiukkoja näyttövaatimuksia esirikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä, rangaistavuuden aineellisille edellytyksillekään ei sellaisia ole syytä asettaa. Näin ollen Suomen kansainvälisten velvoitteidenkin voitaneen tulkita edellyttävän, että esirikoksen rangaistavuuden in abstracto tulee olla riittävää rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiselle.

Rahanpesun esirikokselle asetettavista edellytyksistä olisi myös mahdollista säätää laissa. Norjassa rahanpesun esirikoksen määrittelyyn liittyvät ongelmat on ratkaistu lain säännöksellä. Rahanpesuun sovellettavan kätkemisrikossäännöksen tunnusmerkistössä lausutaan nimenomaisesti, että kätkemisrikos toteutuu myös, vaikkei ketään voida rangaista rikoshyödyn tuottaneesta teosta syyntakeettomuuden tai alaikäisyyden vuoksi (Straffeloven 317.2).[952] Suomessa vastaavaa säännöstä ei mielestäni edellä kuvatun vakiintuneen tulkintakäytännön takia tarvita. Rikoslain säännöksissä ei myöskään vakiintuneesti ole ollut tapana säätää näin yksityiskohtaisesti yleisistä rangaistavuuden edellytyksistä.

---

951 Varsovan sopimus artikla 9(5) ja (6). Ks. myös FATF, Finland 2007 s. 42, jonka mukaan näytön vaatiminen rikoshyödyn ja tietyn esirikoksen välisestä yhteydestä ei ole toimintaryhmän Wienin sopimukseen perustuvien suositusten mukaista.

952 Norjan rikosoikeudessa sovelletaan muutoinkin yleisenä sääntönä, että osallisen vastuu ei edellytä päärikoksen tekijän syyntakeisuutta. Näin mm. Husabø 1999 s. 254–255.

3.4 ESIRIKOKSEN RANGAISTAVUUS JA RIKOSPROSESSUAALISET SEIKAT

Esirikoksen kiellettyisyyttä eivät myöskään poista syyksilukemisen estävät prosessuaaliset syyt. Esimerkiksi jos syyteoikeus esirikoksesta on vanhentunut, syyteoikeus puuttuu jostakin muusta syystä tai esirikoksen tekijä on kuollut, teosta syntyvä tuotto on edelleen rikoksella saatua hyötyä.[953] Myös toimenpiteistä luopuminen seuraamusluonteisessa muodossaan sisältää ajatuksen rikoksen täyttymisestä, kuten Suomessa seuraamusluonteisessa syyttämättä jättämisessä. Ongelmallisempia sen sijaan ovat eräissä oikeusjärjestelmissä esiintyvät mahdollisesti sanktionkin sisältävän toimenpiteistä luopumismuodot, joissa ei kuitenkaan nimenomaisesti oteta kantaa teon syyksiluettavuuteen. Tällaisia menettelyjä on esimerkiksi Saksassa. Lisäksi joissain järjestelmissä syyttäjällä on mahdollisuus luopua syytteestä, jos verorikoksesta epäilty maksaa verovelkansa.

Useissa oikeusjärjestyksissä viranomaisilla on laaja harkintavalta siitä, mistä rikoksesta he vaativat rangaistusta ja kuinka ankara tuo rangaistus on. Common law -järjestelmän plea bargaining -menettelyssä tämä oikeus on varsin laaja.

> Englannissa syyttäjä voi ensinnäkin sopia vaihtoehtoisista syytteistä luopumisesta tai kiistetyn vakavampaa rikosta koskevan syytteen muuttamisesta lievemmäksi myönnetyksi teoksi (charge bargains). Vastaajan kanssa voidaan sopia myös oikeudenkäynnissä esitettävistä tosiasioista, jolloin syyttäjä saattaa jättää vetoamatta esimerkiksi kvalifiointiperusteeseen tai jonkun muun kuten lapsen tai puolison osallisuuteen tekoon (fact bargains).
>
> Varsinainen plea bargaining tarkoittaa menettelyä, jossa vastaaja ensin kiistettyään syytteen oikeudenkäynnin myöhemmässä vaiheessa muuttaa asennoitumistaan ja myöntää syytteen. Tällöin vastaaja vaihtaa mahdollisuuden syytteen hylkäämisestä mahdollisuuteen lievemmästä tuomiosta, koska vakiintuneesti Englannissa teon myöntäminen vaikuttaa tuomittavaan rangaistukseen alentavasti. Rangaistus saattaa olla jopa 1/3 alempi kuin silloin, kun syyte kiistetään. Rangaistuksen mittaa tuomari, joka ei ole velvollinen ilmoittamaan kantaansa seuraamukseen vastaajalle. Myöntämisen tosiasiallinen vaikutus tuomittavaan rangaistukseen riippuu näin ollen mittaamisen suorittavasta tuomarista ja hänen asennoitumisestaan teosta seuraavaan normaalirangaistukseen. Yksittäisessä jutussa on usein käytännössä mahdotonta todeta, onko myöntäminen vaikuttanut rangaistuksen määrään.
>
> Ashworth katsoo, että plea bargaining -menettely rikkoo Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattuja periaatteita: syyttömyysolettamaa, itsekriminointisuojaa, oikeutta oikeudenmukaiseen ja syrjimättömään kohteluun sekä oikeutta oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin. Menettely

[953] Ks. ruotsalaisen varastetun tavaran kätkemistä koskevan oikeuskirjallisuuden osalta, Elwin 1969 s. 273–274.

on haitoistaan huolimatta niin vakiintunut, ettei sen muuttamiseen ole Englannissa ollut valmiuksia.[954]

Edellä mainituissa menettelyissä kyseessä ei pääsääntöisesti ole teon muuttuminen viranomaispäätöksellä sallituksi, vaan rangaistuksen vaatimiseen tai määräämiseen liittyvä harkinta. Vaikka viranomaisen toiminnan seurauksena rikoshyödyn synnyttäneestä rikoksesta ei ole tuomittu rangaistusta, teosta saatu taloudellinen etu ei ole menettänyt statustaan rikoshyötynä ja voi edelleen olla rahanpesun kohteena.

954 Ks. Ashworth – Redmayne 2005 s. 285–296.

4 Rahanpesun rangaistavuus esirikoksen tekomaassa

Rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että esirikos on rangaistava in abstracto teko- ja tuomitsemismaassa. Vastaavaa edellytystä ei ole asetettu esirikoksen liitännäisrikokselle eli rahanpesulle. Rahanpesun ei tarvitse olla rangaistava teko esirikoksen tekomaassa, jotta rahanpesun tunnusmerkistö voisi täyttyä tuomitsemismaassa. Tiettävästi minkään rahanpesun rangaistavaksi säätäneen maan lainsäädännössä ei tällaista edellytystä ole.[955] Myöskään kansainväliset sopimukset tai rahanpesun määritelmä eivät sitä vaadi.

Tämä on varsin luonnollista, koska tekomaassa esirikos on säädetty rangaistavaksi tarkoituksin suojella niitä etuja, joita sanottu teko siellä loukkaa. Kyseessä saattavat olla huumausainerikosten aiheuttamat terveydelliset ja sosiaaliset haitat, omaisuudensuoja, valtion fiskaaliset edut, arvopaperimarkkinoiden luotettavuus tai yleisen velkojatahon taloudelliset intressit. Rahanpesun kriminalisointi tuomitsemisvaltiossa puolestaan perustuu useimmissa valtioissa kansainvälisiin velvoitteisiin, jolloin rangaistavuuden peruste on mahdollisten kansallisten kriminalisointiperusteiden lisäksi rajat ylittävä järjestäytyneen rikollisuuden torjunta ja ylikansallisen rahoitusjärjestelmän suojelu ”likaiselta rahalta”. Kun rahanpesurikoksen suojeluintressi ei kohdistu ainoastaan esirikoksen tekovaltion etuihin, sen lainsäädännössä tehdyillä ratkaisuilla ei myöskään tule olla vaikutusta siihen, kuinka tehokkaasti rahanpesun vastainen järjestelmä toimii sen rajojen ulkopuolella. Jos näin ei olisi, rikolliset voisivat esirikoksen tekopaikan tarkoituksenmukaisella valinnalla mahdollistaa laajatkin kansainväliset rahanpesujärjestelyt ilman, että rahanpesun tekovaltiot voisivat puuttua menettelyyn rikosoikeudellisesti.

Kun rahanpesun rangaistavuuden edellytyksenä ei näin ollen ole se, että rahanpesu olisi säädetty esirikoksen tekomaassa rikokseksi, ei rahanpesun rangaistavuuden edellytykseksi voi asettaa myöskään sitä, että esirikoksen tulisi kuulua tekomaassaan rahanpesun esirikosten alaan.[956] Siltä osin kuin rahanpesu

---

955 Stessens 2000 s. 228–229. Esimerkiksi Sveitsin rahanpesulaista ilmenee, ettei rahanpesun rangaistavuudella esirikoksen tekomaassa ole vaikutusta rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiselle Sveitsissä.

956 Vrt. Huhtamäki 2000 s. 177, joka katsoo, että olisi outoa, jos Suomessa voitaisiin rangaista sellaisiin tekoihin liittyvästä rahanpesusta, joita ei ole esirikoksen tekomaassa säädetty rahanpesun esirikoksiksi. Huhtamäki katsoo sen mahdollisesti olevan legaliteettiperiaatteen ja in dubio pro reo -periaatteen vastaista. Se voisi hänen mukaansa olla peruste myös hylätä oikeusapupyyntö. Huhtamäen ensimmäinen väite on edellä esitetyin perustein kritiikille altis. Jälkimmäinen väite sen sijaan vastannee ainakin eräiden maiden noudattamaa käytäntöä.

on kansainvälinen rikos, siitä voidaan tuomita sen tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta, jolloin esirikosten alakin tulee arvioitavaksi tuomitsemisvaltion lain mukaan.

5 Esirikoksen konkretisointi ja ajallinen suhde rahanpesuun

5.1 KONKRETISOINNILLE ASETETTAVAT VAATIMUKSET

Rahanpesua koskevassa rangaistussäännöksessä ei ole määritelty esirikoksen ajallista suhdetta rahanpesuun. Tällaista määritelmää ei ole kätkemisrikossäännöksessäkään. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa mielenkiinnon kohteena on lähinnä ollut se, miten esirikos tulee olla yksilöity, jotta kätkemisrikos voidaan lukea tekijälle syyksi.

Kätkemisrikoksen osalta on aikaisemmin katsottu, että vähimmäisvaatimus teon rangaistavuudelle on, että esirikoksen kohteena olleen omaisuuden oikea omistaja sekä tekopaikka ja -aika tiedetään. Esirikoksen tekijää ei ole edellytetty tunnettavaksi, jos rikoksen kohteena olevan omaisuuden laittomasta alkuperästä voidaan muutoinkin vakuuttautua. Lainvalmisteluasiakirjoissa katsotaan olevan yleisen oikeuskäsityksen vastaista, jos rikoksella saatuun omaisuuteen ryhtynyt henkilö jäisi rankaisematta, vaikka kätkemisrikoksen tunnusmerkistö muutoin täyttyisi.[957]

Myös rahanpesua koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että tarkkaa tietoa esirikoksen yksityiskohdista ei edellytetä, vaan riittävää olisi, että tekijä on mieltänyt omaisuuden rikoksella hankituksi tai tällaisen omaisuuden surrogaatiksi.[958] Jotta rahanpesusta voitaisiin tuomita rangaistus, sen esirikoksen on tullut täyttyä ja siitä on tullut syntyä taloudellista hyötyä. Rangaistavuuden edellytyksenä ei kuitenkaan ole, että esirikoksen tekijä on tuomittu tai olisi voitu tuomita teostaan rangaistukseen tai että esirikoksen tekijä on tiedossa.[959]

Sittemmin korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2004:24 tuominnut vastaajat kätkemisrikoksesta, vaikka esirikoksen tekijää, tekopaikkaa ja -aikaa ei ollut yksilöity.[960] Tapani on katsonut korkeimman oikeuden viestin olevan selvän:

---

957 Näin HE 66/1988 vp s. 106–107 ja 181. Laittoman tuontitavaraan ryhtymisen osalta todetaan noudatettavan samoja periaatteita. RL 46:6:ssä säädetyn laittomaan tuontitavaraan ryhtymisen esirikoksina voivat olla myös RL 29:1-3:ssä tarkoitetut verorikokset. Suomessa ko. rikoksen esirikoksena olevaa verorikosta koskevat näin ollen samat näytön riittävyyteen liittyvät säännöt kuin muitakin esirikoksia. Ks. myös Majanen 2002 s. 1083–1086 ja Helminen 1986 s. 63–65.

958 HE 180/1992 vp s. 18.

959 HE 53/2002 vp s. 36.

960 Vrt. KKO 1992:42 ja KKO 1993:112. Ks. myös KKO 2001:97, jonka osalta Kinnunen 2001 s. 239–240 on todennut, ettei ko. laitonta tuontitavaraan ryhtymistä koskevassa tapauksessa ole edellytetty näyttöä esirikoksen ajasta tai paikasta aikaisemmasta kätkemisrikoksia koskevasta oikeuskäytännöstä ja -kirjallisuudesta poiketen.

kätkemisrikoksen sanamuoto edellyttää ainoastaan esirikoksen yksilöimistä siten, että teon voidaan päätellä kelpaavan kätkemisrikoksen esirikokseksi.[961] Korkein oikeus ei ratkaisussaan ole ottanut kantaa siihen, mikä voi olla yksilöidyn esirikoksen ja kätkemisrikoksen välinen ajallinen suhde. Kun ratkaisun mukaan esirikoksen tekoaika ei vaikuta kätkemisrikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen, myöskään esirikoksen syyteoikeuden vanhentumisella ei voi olla vastaavaa merkitystä. Kätkemisrikoksesta tuomitseminen on näin ollen mahdollista, vaikka esirikoksen ja kätkemisrikoksen välinen ajallinen ero on pitkäkin.

Rahanpesurikoksen tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa esirikoksen konkretisointiin sovelletaan edelleen kätkemisrikoksia koskevaa oikeuskäytäntöä. Vaikka rahanpesu ei enää olekaan rangaistava kätkemisrikoksena, sen suhde esirikokseensa on tältä osin verrannollinen kätkemisrikokseen. Erona on lähinnä esirikosten alan laajuus. Kun kätkemisrikoksissa edellytetään, että yksilöinnin perusteella voidaan todeta kyseessä olevan rikoksen, joka kelpaa kätkemisrikoksen esirikokseksi, rahanpesurikoksissa riittää, että konkretisoinnin perusteella kyseessä on in abstracto rangaistava teko. Lisäedellytyksenä on, että esirikos on myös tuottanut taloudellista hyötyä.

Käytännössä ei aina ole mahdollista yksilöidä yksittäisiä tekoja, joista rahanpesun kohteena oleva omaisuus on peräisin. Näissä tapauksissa omaisuuden voidaan kuitenkin usein todeta olevan peräisin rikollisesta toiminnasta.[962] Tilanne voi olla tällainen varsinkin huumausainerikoksista saatua rikoshyötyä pestäessä, jolloin yksittäisiä katukauppoja on mahdotonta selvittää, mutta varojen rikollinen alkuperä voidaan muutoin luotettavasti todeta. Kansainvälisesti noudatetaan näissä tapauksissa yleisesti käytäntöä, jonka mukaan rahanpesusta tuomitseminen ei edellytä yksittäisen esirikoksen konkretisointia.[963]

Ruotsin korkein oikeus on esimerkiksi katsonut verorikosjutussa, että rahanpesun esirikoksena voi olla myös teko, joka menettelyllisesti on sisältynyt tuomittuun rikokseen, vaikka sitä ei ole luettu syyksi vastaajille.[964]

> Ratkaisussaan NJA 2005 s. 833 Ruotsin korkein oikeus on ottanut mielenkiintoisella tavalla kantaa esirikoksen konkretisointiin ja välillisesti myös sen rangaistavuuteen. Jutussa esirikoksina olivat törkeä veropetos ja kirjanpitorikos. Vastaajat RC ja CP tuomittiin rangaistukseen avunannosta mm. näihin rikoksiin. He olivat sallineet tiettyjen yhtiöiden nimissä kirjoitettavan tekaistuja kuitteja, joita oli käytetty veropetoksen toteuttamisessa. Tästä toi-

961 Tapani 2006b s. 620. Myöskään Ruotsissa ei kätkemisrikoksessa edellytetä esirikoksen tarkkaa konkretisoimista, ks. Lernestedt 2003 s. 323.

962 Näin mm. Örnemark Hansen 1998 s. 54.

963 Ks. Stessens 2000 s. 230, jonka mukaan useimmissa maissa syyttäjän ei tarvitse näyttää yksilöidysti hyödyn alkuperää; yleensä on riittävää, että näytetään omaisuus saaduksi jotenkin rikollisesti. Näin myös Ruotsissa, ks. Dahlqvist – Holmqvist 2004 s. 228–229.

964 NJA 2005 s. 833.

minnastaan he olivat saaneet palkkion, jonka oli nostanut ja heille luovuttanut vastaaja JW. JW oli syytteessä rahanpesusta, ylimmässä oikeusasteessa vaihtoehtoisesti kaikkien kolmen rahanpesun tekotavan nojalla. Hovioikeusvaiheessa oli tuomioistuimen äänestysratkaisussa kiinnitetty huomiota esirikoksen puutteelliseen yksilöintiin, minkä vuoksi valtakunnansyyttäjä oli syytteen tarkistuksessa todennut esirikoksen olleen ”osant intygande” (BrB 15 kap. 11 §).

Näin ollen esirikos oli ylimmässä oikeusasteessa jo sikäli pitkälle konkretisoitu, että JW:n RC:lle ja CP:lle siirtämät varat olivat korvausta nimenomaisesti väärien kuittien laatimisesta. Kuitteja oli sitten edelleen hyödynnetty verorikoksen täyttävässä menettelyssä, jota RC ja CP olivat edistäneet. Ruotsin korkein oikeus totesi syyttäjän ensisijaisen rahanpesua koskevan vaatimuksen mukaisten tekotapojen (BrB 9 kap. 6a §.1.1 ja 1.2) edellyttävän, että niitä olivat edeltäneet täytetyt esirikokset. Tällaiseksi rikokseksi kelpasi jokainen rikos, joka voi tuottaa hyötyä. Verotettavan tulon salaaminen ei kuitenkaan esirikoksena tullut kysymykseen, koska siinä varoja ei ole saatu rikoksella.[965] Tukeutuen analogiaan kätkemisrikoksen ns. vinninghäleri-tekomuodosta (BrB 9 kap. 6 § 1.2) korkein oikeus totesi, ettei esirikoksen tarvitse muodostua hyödyn hankkimisesta. Riittävää on, että hyöty on peräisin rikoksesta. Oikeuskirjallisuuteen viitaten todettiin viimeksi mainitun rangaistussäännöksen kattavan myös rikoksesta suoritetun vastikkeen. Tämän vuoksi osant intygande -rikoksesta suoritettu palkkio katsottiin rahanpesun tarkoittamasta esirikoksesta saaduksi hyödyksi.

Huomion arvoista ratkaisussa on, ettei vastaajia RC ja CP siis ollut syytetty eikä tuomittu osant intygande -rikoksesta. JW:tä vastaan ajetussa rahanpesusyytteessä oli kuitenkin tarkistetussa syytteessä korkeimmassa oikeudessa todettu, että RC:n ja CP:n menettely oli sisältänyt osant intygande -rikoksen. Korkein oikeus katsoi RC:n ja CP:n syyllistyneen tähän täytettyyn rikokseen ennen kuin JW oli suorittanut siitä heille vastikkeen. Törkeän rahanpesun tunnusmerkistö oli näin ollen täyttynyt.

Esirikos ei kuitenkaan saa jäädä täysin avoimeksi. Tästä on havainnollinen esimerkki ruotsalainen oikeustapaus NJA 1989 s. 862. Asiassa kolmelta rikollisen taustan omaavalta henkilöltä tavattiin hallusta yhteensä SEK 42 400, kun poliisi pysäytti heidän ajoneuvonsa. Korkein oikeus totesi, että varojen määrä, niiden säilytystapa ja seteleiden arvot sekä olosuhteet kiinniotettaessa viittasivat siihen, että rahat olivat peräisin rikollisesta toiminnasta. Epäillyillä ei myöskään ollut uskottavaa selitystä varojen alkuperästä. Tästä huolimatta ei voitu pitää riittävän varmana, että rahat oli saatu rikoksella. Useita muita mahdollisuuksia oli ajateltavissa, vaikka voitiinkin lähteä siitä, että varoilla oli liityntä rikolliseen toimintaan.

Suomessa korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2001:97 katsonut, että vastaajalle voitiin lukea syyksi laiton tuontitavaraan ryhtyminen, vaikka esirikok-

[965] Verorikos olisi ollut mahdollinen esirikos BrB 9:6a.2:n tekomuodossa, mutta tähän syyttäjän toissijaiseen rangaistusvaatimukseen Ruotsin korkeimman oikeuden ei tarvinnut ottaa jutussa kantaa.

sena olleesta salakuljetuksesta ei ollut yksilöityä näyttöä, mutta lääkeaineiden sallittua maahantuontia voitiin pitää epätodennäköisempänä vaihtoehtona kuin niiden laitonta tuontia. Esirikoksen konkretisoinnille ei näin ollen asetettu kovin korkeita vaatimuksia.[966] Tapauksia verrattaessa on kuitenkin muistettava, että suomalaisessa tapauksessa teon kohteena oli yksilöidympi omaisuuserä kuin raha, jonka hankintapoja on huomattavasti runsaammin kuin myyntilupaa vailla olevilla lääkkeillä. Esirikoksen konkretisoinnille asetettavat vaatimukset voinevat näin ollen olla rahanpesurikoksien yhteydessä erilaiset riippuen siitä, mikä teko on rahanpesun esirikoksena ja millaiseen omaisuuteen teko kohdistuu.

Kansainvälisissä instrumenteissa ei esirikoksen ja rahanpesun erottavan ajanjakson pituudelle ole myöskään asetettu rajoituksia. Esimerkiksi Wienin sopimus vaikenee mahdollisuudesta rajoittaa rahanpesun soveltamisalaa suhteessa sen esirikoksen tekoaikaan. Sopimuksen artiklassa 3(8) suositellaan ainoastaan pitkän syyteoikeuden vanhentumisajan säätämistä huumausaine- ja rahanpesurikoksille. Kansallisesti on jäänyt päätettäväksi, miten rikoshyöty ajallisessa suhteessa määritellään ja kuinka kauan siihen voidaan kohdistaa rahanpesuna kriminalisoituja toimia.

5.2 AJAN KULUMISEN VAIKUTUS RIKOSHYÖDYN STATUKSEEN

Rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että sen kohteena on rikoksella saatu tai sen tilalle tullut omaisuus. Edellä on todettu, että rangaistussäännöksen sanamuoto tai oikeuskäytäntö eivät edellytä, että rahanpesun soveltamisalaa tulisi rajoittaa ajallisessa suhteessa sen esirikokseen. Tämän jälkeen on kysyttävä, menettääkö rikoksella saatu omaisuus tai sen surrogaatti ajan kulumisen myötä statuksensa rikoshyötynä.[967]

Kansainvälisissä sopimuksissa rahanpesun kohteena olevan omaisuuden rikollisen saantotavan häivyttäminen on pyritty estämään sillä, että sopimusosapuolten edellytetään hyväksyvän kansallisesti hyvin laajan surrogaattisäännön. Kaikki alkuperäisen rikoshyödyn tilalle tuleva omaisuus on luonteeltaan surrogaattia. Yhteys esirikoksella saadun rikoshyödyn ja rahanpesun kohteena olevan omaisuuden välillä ei katkea, vaikka omaisuuteen sekoitetaan laillisia varoja tai muuta omaisuutta. Näin ollen varojen rikollinen alkuperä ei katoa, vaikka rikoshyötynä saadut käteisvarat muutetaan ensin kiinteäksi omaisuudeksi, sen

---

966 Vrt. Kinnunen 2002 s. 239, joka kritisoi mm. sitä, että tapauksessa epäselvyys lääkkeiden maahantulon olosuhteista jää vastaajan vahingoksi.

967 Statusmuutoksella tarkoitetaan esineen tai omaisuusmassan kvantitatiivista tai kvalitatiivista muutosta, jonka seurauksena on ulkoisesti arvioiden uusi esine, ks. Koulu 1994 s. 206–207.

jälkeen arvopapereiksi ja lopuksi sähköisiksi varoiksi, joita siirretään tilisiirroin maasta toiseen. Rikoshyödyn status ei muutu, vaikka laittomiin varoihin sekoittuu myös laillisia varoja. Sekoittumisen jälkeen kaikkia varoja kohdellaan rikollisesti hankittuina, jolloin yhteys uuden ja vanhan esineen välillä ei katkea. Surrogaattivaikutuksen pysyvyys edellyttää kuitenkin, että myös uusi esine on yksilöitävissä.[968] Yleisesti voidaan näin ollen sanoa, että omaisuus menettää statuksensa rikoshyötynä, kun kausaalisuhde esirikoksen ja sillä saadun hyödyn tai sen surrogaatin välillä katkeaa.

> Schaap on arvioidessaan sitä, kuinka kauan rikoksella saatua omaisuutta voidaan käsitteellisesti pitää rikoshyötynä erottellut rikoksella saadun omaisuuden (obtained by crime) rikoksen kohteena olevasta varallisuudesta (subject of crime). Schaap katsoo, että rikoksella saatu omaisuus ei säilytä statustaan rikoshyötynä määräämätöntä aikaa. Ratkaisevaa ei rahanpesun yhteydessä Schaapin mukaan ole se, onko tietty esine saatu rikoksella. Tärkeämpää on rikoksella saadun omaisuuden arvoidentiteetti (value identity), jonka se säilyttää myös, kun omaisuutta vaihdetaan uuteen kohteeseen (surrogaatti). Jokainen rahanpesun tunnusmerkistön täyttävä uusi ryhtyminen rikoksella saatuun omaisuuteen tai sen surrogaattiin synnyttää lisäksi uuden rikoshyödyn, joka voi edelleen olla rahanpesun kohteena. Rahanpesu voi näin ollen Schaapin mukaan kohdistua välittömästi esirikoksella hankittuun omaisuuteen tai välillisesti sen arvoon.[969]

Kausaalisuhde esirikoksen ja rikoshyödyn välillä katkeaa ainakin, kun rikoshyöty tai sen arvo on palautettu oikealle omistajalleen. Vastaava vaikutus on omaisuuden tai sen arvon menettämisellä valtiolle. Yhteys katkennee myös, jos omaisuus menettää kokonaan taloudellisen arvonsa. Muissa tapauksissa rikoshyöty jää edelleen lailliseen vaihdantaan ja kelvannee rahanpesun kohteeksi.

Myös saantosuojasäännöksillä voidaan vaikuttaa rahanpesun kohteeseen.[970] Ruotsissa kätkemisrikoksen tunnusmerkistön täyttymisen estää vilpittömän mielen saanto tai muu laillinen saantoperuste. Tämä ei koske sellaisia rikoksia, joissa oikea omistaja ei voi toteuttaa oikeuttaan vilpittömässä mielessä olevaa luovutuksen saajaa vastaan.[971] Mutta jos oikea omistaja ei toteuta oikeuttaan kuuden kuukauden määräajassa saatuaan tiedon luovutuksesta, ei tällaisen ri-

---

968 Ks. surrogaattisäännöstä yleisesti Koulu 1994 s. 206–211 ja erit. rahanpesun yhteydessä, emt. s. 216–218 ja Heikinheimo 1999 s. 118–120.

969 Schaap 1998 s. 72–73.

970 Tämän tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu siviilioikeudelliset omistusoikeuden siirtymiseen ja saantosuojaan liittyvät kysymykset.

971 Ruotsissa tällaisia rikoksia ovat varkaus ja omavaltainen menettely (egenmäktigt förfarande), ryöstö sekä moottoriajoneuvon käyttövarkaus. Näitä rikoksia koskeva poikkeus vilpittömän mielen suojasta säädettiin Ruotsissa vasta 1.7.2003 voimaan tulleella lailla, ks. esim. Dahlqvist – Holmqvist 2004 s. 255.

koksen kohde enää kelpaa kätkemisrikoksessa tarkoitetuksi rikoksella saaduksi omaisuudeksi.[972]

Suomen rikosoikeudessa kätkemisrikoksen osalta on aikaisemmin katsottu, että rikoksella hankittu omaisuus voi olla kätkemisen kohteena, vaikka se olisi kulkenut useiden välikäsien kautta, joista jotkut ovat olleet vilpittömässä mielessä. Kanta on perustunut rikoslain voimaan panemisesta annetun asetuksen 11 §:ään, jonka mukaan näpistyksellä, varkaudella, ryöstöllä tai kiristyksellä oikealta omistajaltaan poisjoutuneeseen omaisuuteen ei kukaan edes vilpittömässä mielessä oleva voi saada omistusoikeutta.[973] Perustelu on huomattavasti vakuuttavampi kätkemisrikoksiin liittyen, joissa esirikosten ala on rajattu vain tiettyihin omaisuusrikoksiin, kuin rahanpesurikoksissa, joissa esirikosten ala on avoin.

Saannon siviilioikeudelliselle pätevyydelle tai välikäsien vilpittömälle mielelle ei kuitenkaan tule antaa merkitystä myöskään rahanpesurikoksissa, koska ratkaisevaa on tunnusmerkistön mukainen toiminta ja siihen liittyvä tekijän mieltämä tarkoitus tai seuraus, ei se ulkoinen muoto, jolla omaisuuden rikoshyötyluonne pyritään salaamaan. Tätä puoltaa sekin, että rahanpesun kohteeksi soveltuvaa omaisuutta voi olla myös esirikoksen tekijän laillisesti hankkima varallisuus, josta osa ”saastuu” esimerkiksi verorikoksen, työrikoksen tai ympäristörikoksen seurauksena. Jos rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen estyisi yhden välikäden vilpittömän mielen perusteella, laajakin talousrikosten tekemiseen perustuva rahanpesukokonaisuus voitaisiin pääosin laillistaa huolehtimalla siitä, että yksi saanto tekosarjan alussa on toteutettu ulkopuolisen vilpittömässä mielessä olevan kanssa.

Rikoshyödyn neutraloitumista ajankulumisen vaikutuksesta voidaan kuitenkin puolustaa samoin perustein kuin on pidetty tarpeellisena säätää syyteoikeuden vanhentumisesta. Ajankulumisen on katsottu vähentävän merkittävästi rikoksesta rankaisemisen perusteena olevaa yleis- ja erityisestävää vaikutusta. Yleisesti on väitetty myös koettavan, että vanhoja rikoksia ei pidetä enää siten paheksuttavina, että ne ansaitsisivat seurauksekseen rangaistuksen. Lisäksi erityisestävän vaikutuksen sijasta rangaistuksella on väitetty voivan olla tekijän elämän tuhoava vaikutus, kun lakia kunnioittavaa elämää viettävä joutuu rikosoikeudellisten toimien kohteeksi jo muutoin unohtuneesta teostaan. Käytännössä syyteoikeuden vanhentumisajan asettamista kaikille muille rikoksille paitsi niille, joista voi seurata elinkautinen vankeusrangaistus, puoltavat ennen muuta rikosprosessioikeudelliset perusteet: mitä vanhemmasta teosta on kyse, sitä vaikeampaa on sen selvittäminen. Oikeusturvasyytkin edellyttävät, että teoista, joista ajan kulumisen takia näytön hankkiminen on vaikeaa ja sen luotettavuus

---

[972] Dahlqvist – Holmqvist 2004 s. 256, Jareborg 1992 s. 136.
[973] Ks. Honkasalo 1964 s. 275–276 ja Helminen 1986 s. 62.

epävarmaa, ei tule nostaa enää syytettä.[974] Myös prosessiekonomia ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusteisiin kuuluva prosessin mahdollisimman lyhyen keston vaatimus edellyttävät, että poliisit, syyttäjät ja tuomioistuimet keskittävät niukat resurssinsa mahdollisimman tehokkaasti uusiin rikoksiin.

Myös oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että saattaisi olla perusteltua katsoa rikoshyödyn vähitellen muuttuvan lailliseksi, jos kätkemisrikoksen ja sen esirikoksen ajallinen ero on huomattava. Tällä kannalla on ollut Helminen, joka kuitenkin näyttäisi sitovan tämän puhdistumisen hyvinkin pitkään ajanjaksoon, jopa sukupolvien vaihtumiseen.[975]

Heikinheimo on vastaavasti katsonut, että esirikoksen ja rahanpesun ajallista suhdetta tulisi rajoittaa. Heikinheimo sitoisi rikoshyödyn laillistumisen esirikoksen syyteoikeuden ja siihen perustuvan menettämisseuraamuksen vanhentumiseen. Hänen mukaansa olisi epäoikeudenmukaista, jos rikoksella saatua omaisuutta ei voitaisi enää tuomita menetetyksi, mutta sama omaisuus voisi edelleen olla rahanpesun kohteena. Lisäksi Heikinheimo viittaa ajankulumisen merkitykseen todistelun kannalta.[976]

Syyteoikeuden vanhentumiseen liittyvät perustelut ovat vakuuttavia, jos arvioidaan rahanpesurikosten tai niiden esirikosten itsenäistä syyteoikeuden vanhentumisaikaa, josta on erikseen säädetty. Perustelut eivät kuitenkaan käsitykseni mukaan ole yleisen oikeustajun mukaisia, jos kyse on esirikoksella saadun omaisuuden myöhemmästä kätkemisestä tai pesemisestä. Rangaistavaksi säädetyn rahanpesun ja sen esirikoksen ajallinen ero saattaa olla pitkä, mutta rangaistukseen tuomitsemisen yleisestävää vaikutusta tulee arvioida ensijassa suhteessa tehtyyn rahanpesurikokseen, ei sen esirikokseen. Voitaneen kuitenkin olettaa, että vain huomattavaa rikoshyötyä on tarvetta pestä vielä kauan esirikoksen tapahtumisen jälkeen.

Oikeuskäytännössä ei ole jouduttu toistaiseksi arvioimaan kätkemisrikosten tai rahanpesurikosten ja niiden esirikosten ajallista suhdetta. Tämä johtunee ainakin osaksi todisteluun liittyvistä ongelmista. Teot eivät tule tuomioistuinten arvioitaviksi, jos rikoshyödyksi epäillyn omaisuuden ja esirikoksen välinen yh-

---

974 Grönqvist 1966 s. 393–395 mainitsee rikosoikeudelliselle vanhentumiselle annetun eri aikoina erilaisia perusteluita riippuen siitä, millaiseen rangaistusteoreettiseen näkemykseen rankaisemisen oikeutus on kunakin aikana perustettu. Grönqvist mainitsee erikseen näkemykset, joiden mukaan ihmisen on annettava lähimmäiselleen anteeksi, koska Jumalakin niin tekee; rikoksen ilmentämän pahan tai rikoksentekijän pahuuden eliminoitumisen ajan kuluessa ilman rangaistusta; prosessiekonomiset syyt ja rangaistuksen erityis- ja yleisestävän vaikutuksen katoamisen. Ks. rikosoikeudellisen vanhentumisen perusteista lisäksi KM 1976:72 s. 128–130, HE 45/2001 vp s. 4, Frände 2005 s. 335–336, Lappi-Seppälä 2000 s. 517–518 ja Honkasalo 1969 s. 268. Ks. myös uudesta vuonna 2006 voimaan tulleesta vanhentumislainsäädännöstä ja siirtymäkauden tulkintaongelmista, Tolvanen 2006 s. 369.

975 Helminen 1986 s. 65 alav. 42. Helminen viittaa erityisesti Patrik Törnuddin asiaa koskeneeseen huomautukseen siitä, ettei rangaistavasta kätkemisrikoksesta saattane olla kysymys silloin, kun esine on saatu jopa useita sukupolvia aikaisemmin.

976 Heikinheimo 1999 s. 145–146.

teys jää ajankulumisen vuoksi epäselväksi. Toisaalta rahanpesun tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksenä ei ole, että esirikoksesta voitaisiin vielä nostaa syyte. Siten esirikoksen ja rahanpesun ajallista suhdetta ei mielestäni voida sitoa esirikoksen syyteoikeuden tai asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen esittämiseen liittyvään vanhentumiseen. Tällaisen vaatimuksen asettaminen olisi rikoslain 32 luvun sanamuodon ja vakiintuneen oikeuskäytännön vastaista. Ajallisen suhteen rajoittamattomuus voi joissakin yksittäistapauksissa olla kohtuutonta, mutta yleisesti on vaikea hyväksyä ajatusta siitä, että pelkästään pitkä aikaväli esirikoksesta rahanpesuun riittäisi puhdistamaan rikoshyödyn. Tämä olisi myös rahanpesun rangaistavaksi säätämisen perustarkoituksen vastaista.[977]

Rikoslain 32 luvun 6 §:n sanamuodon perusteella voidaankin tulla siihen johtopäätökseen, että niin kauan kuin voidaan todeta kausaalisuhde esirikoksen ja rahanpesun kohteen välillä, esirikoksella hankitun ja sen tuottaman omaisuuden tai niiden surrogaatin status rikoshyötynä säilyy. Esirikoksen ja rahanpesun ajallisen suhteen arvioiminen tulee mielestäni sitoa rangaistussäännöksen sanamuotoon ja siitä ilmeneviin soveltamisalan rajoituksiin. Kun lainsäätäjä ei ole nähnyt tarpeelliseksi tätä suhdetta muulla tavoin rajoittaa, rajoituksia ei tulisi tulkinnallakaan luoda.

5.3 RAHANPESUN TUNNUSMERKISTÖ AJALLISEN SUHTEEN RAJAAJANA

Suomessa rahanpesun soveltamisalaa rajaavat aikaisemmin esitetyin tavoin tarkoitus- ja seuraustunnusmerkit. Käytännössä rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että tekijällä on ajan kulumisesta huolimatta motiivi salata omaisuuden alkuperä. Mitä pitempi ajallinen ero esirikoksen ja rahanpesun välillä on, sitä epätodennäköisempää on, että rikoshyötyyn kohdistetuilla teoilla olisi tunnusmerkistön vaatima tarkoitus tai sillä tavoiteltaisiin rikoshyödyn ominaisuuksien salaamista.

Tarkoitus- ja seuraustunnusmerkin täyttyminen on riippuvainen kunkin arvioitavana olevan tapauksen olosuhteista. Yleensä rahanpesurikos kohdistuu omaisuuteen, joka on saatu rikoksella, jonka syyteoikeus ei ole vielä vanhentunut. Tällöin myös tarve salata esirikoksen tekeminen on olemassa. Esirikoksen tekijä ja rahanpesijä pyrkivät estämään esirikoksen selvittämisen ja sillä saadun omaisuuden menettämisen. Yksittäistapauksessa tilanne saattaa olla kuitenkin

---

977 Vrt. Rider 1996 s. 6, joka on puoltanut ajatusta, että rikollisille tulisi jossain vaiheessa sallia mahdollisuus palata lailliseen yhteiskuntaan eikä tätä tulisi estää rahanpesusäännöksillä. Tällaisessa tulkinnassa rajanveto olisi kuitenkin hyvin vaikeaa ja näyttötaakka sekä rikosoikeudellisen intressin puute muodostanevat käytännössä Riderin edellyttämän terveen järjen vaatiman riittävän soveltamisalan rajoituksen.

sellainen, että rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy, vaikka esirikoksesta on kulunut aikaa useita kymmeniä vuosia.

Mielenkiintoinen esimerkki tästä on saksalainen oikeustapaus BGH 8.10.1998, jossa A oli 21 vuotta aikaisemmin saanut kiristämällä B:ltä DEM 21 miljoonaa, josta oli vielä tapahtumahetkellä jäljellä DEM 12,5 miljoonaa. A tiesi, että viranomaisten tiedossa olivat seteleiden sarjanumerot. Tämän vuoksi A suunnitteli siirtävänsä varat C:n ja D:n avustuksella Englantiin vaihtaakseen ne siellä punniksi. C auttoi rahojen naamioimisessa kirjalähetykseksi ja D hankki ajoneuvot, joilla niitä oli tarkoitus kuljettaa Englannissa. C ja D tuomittiin kvalifioidun rahanpesun yrityksestä, koska viranomaiset saivat menettelystä tiedon ennen kuin rahat saatiin vaihdettua toiseksi valuutaksi. Koska itsepesu ei ole Saksassa rangaistavaa, A:han ei voitu kohdistaa rangaistusvastuuta.[978]

Vastaavasti Englannissa rahanpesun tunnusmerkistön soveltamisalaan kuuluu esimerkiksi tapaus, jossa pankkiryöstön Lontoossa 1960-luvulla tehnyt isä jättää 2000-luvulla kuollessaan pojalleen perinnöksi ko. rikoksella saadun huomattavan omaisuuden. Myöhemmin pojan avioerossa apen menneisyydestä tietoinen aviovaimo saa osituksessa pankkitililleen apelta perittyjä varoja. Jos vaimo ei varoja myöhemmin ulkomaille siirtäessään tee niiden alkuperästä rahanpesuilmoitusta, hän syyllistyy rahanpesuun.[979]

Suomessa ei käsitykseni mukaan olisi estettä tuomita saksalaisessa esimerkissä tarkoitetussa tilanteessa esirikokseen osallistumattomia tekijöitä rahanpesusta rangaistukseen. Kun teon kohteena ovat olleet esirikoksella saadut yksilöitävissä olevat setelirahat, rahanpesun kohteen ja esirikoksen välinen suhde on selkeä. Olosuhteista voidaan päätellä, että tekijät ovat myös tienneet varojen alkuperän ja toimineet rahanpesun tunnusmerkistön edellyttämässä tarkoituksessa. Tilanne voisi olla toinen, jos rikoshyöty olisi 20 vuoden aikana sekaantunut muihin laillisiin varoihin ja näin saastuneet varat olisivat kulkeneet useiden välikäsien kautta, joista osa olisi vilpittömässä mielessä. Tällaisessa tilanteessa myös näyttöongelmat muodostuisivat vaikeiksi.

Vaikka esirikoksen ja rahanpesun välinen ajallinen suhde on huomattavan pitkä, rikosoikeudellisen vastuun kohdentamista rikoshyötyyn ryhtyjään tuskin voidaan saksalaisessa tapauksessa kritisoida kriminaalipoliittisin perustein. Ainakaan vakavalla rikoksella saatuun hyötyyn ryhtymisen rankaisemattomuutta ei mielestäni voida tällaisessa tilanteessa perustella rangaistusten erityis- ja yleisestävän vaikutuksen vähenemisellä, esirikoksen muiston haihtumisella tai ajankulumisen muilla vaikutuksilla. Jos tekoa ei edellä kuvatuissa tilanteissa arvioitaisi rahanpesuna, rikoshyödyn pois ottaminen tekijöiltä rikosoikeudellisin keinoin olisi mahdotonta. Ilmeisesti se ei olisi mahdollista myöskään siviilioikeudellisella perusteella.

---

978 NStZ 1999 s. 83–84.

979 Rees – Hall 2003 s. 101.

Omaisuus ei kuitenkaan menetä statustaan rikoshyötynä siksi, että rahanpesusta ei voida tuomita ketään tai menettämisseuraamukselle ja asianomistajan vahingonkorvausvaatimukselle asetetut määräajat ovat umpeutuneet. Näissä tilanteissa rikoshyötyyn ryhtyminen voi edelleen tulla arvioitavaksi rahanpesuna, kun kolmas kohdistaa omaisuuteen rahanpesun tunnusmerkistön täyttäviä toimia.[980] Näin myös rikoksentekijän haltuun jääneen rikoshyödyn tuleva käyttö vaikeutuu. Esimerkiksi jos rikoshyötyä ei voida konfiskoida esirikoksen tekijältä, koska itsepesu ei ole rangaistavaa ja menettämisseuraamuksen tuomitseminen ei esirikoksen perusteella enää ole vanhentumisajan takia mahdollista, omaisuuden käyttäminen voi estyä, koska sen vastaanottajaan voidaan kohdistaa edelleen rikosvastuu rahanpesusta. Tällöin mielestäni ei voida pitää kohtuuttomana sitä, että esirikoksen ja rahanpesun ajallista suhdetta ei ole rajoitettu. Itsepesun kriminalisoiminen vähentäisi tosin mahdollisuutta kuvatun kaltaisten tilanteiden syntymiseen.

Ajallisen suhteen rajoittamattomuus voisi joissakin yksittäistapauksissa kuitenkin olla myös kohtuutonta. Esimerkiksi jos A on ostanut talon perheen asumiskäyttöön varoilla, jotka hän on saanut kieltolain aikana tuolloin rangaistavaksi säädetyllä viinan myynnillä, talon rahoituksesta tietoiset perilliset voisivat tietyissä olosuhteissa syyllistyä rahanpesuun ottaessaan perintönsä vastaan. Koska tunnusmerkistön täyttyminen nykyisin edellyttää rikoshyötyyn ryhtymisen lisäksi tarkoitus- tai seuraustunnusmerkin täyttymistä, tällaisten tilanteiden syntyminen ei käytännössä ole kovin todennäköistä. Samalla perusteella myöskään aikaisemmin esitetty englantilainen tapaus, jossa avioerossa oli saatu rikoshyötyä tasinkona, tuskin olisi Suomessa rahanpesuna rangaistava.

Rahanpesurikoksen moitittavuuteen yleisen oikeustajun kannalta voi vaikuttaa myös esirikoksen laji ja rikoshyötynä saadun omaisuuden arvo. Jos teon kohteena on tuottamuksellisella rikoksella saatu vähäisempi rikoshyöty, joka on sekoittuneena muihin laillisiin varoihin, kriminaalipoliittisesti voi olla vaikea perustella, miksi menettely on rahanpesuna rangaistava. Esirikoksen ja rahanpesun välisen ajallisen suhteen rajaaminen esirikoksen moitittavuuden tai rikoshyödyn määrän perusteella saattaa kuitenkin olla lainsäädäntöteknisesti vaikeaa. Käytännössä ongelma ratkennee siten, että rahanpesun tunnusmerkistön edellyttämät tarkoitus- tai seuraustunnusmerkit jäävät täyttymättä menettelyissä, joissa rikoshyöty on ollut vähäistä tai se on sekoittunut lailliseen varallisuuteen jo kauan aikaa sitten.

980 Konfiskaation osalta tapaukseen palataan jaksossa VIII.

5.4 SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMINEN AJALLISEN SUHTEEN RAJAAJANA

Esirikoksen ja rahanpesun ajallista suhdetta voidaan tarkastella myös syyteoikeuden vanhentumista koskevien säännösten näkökulmasta. Kun edellä esitetyin tavoin rikoksella saatu omaisuus voi säilyttää rahanpesua koskevassa rangaistussäännöksessä tarkoitetun rikoshyötystatuksensa hyvin kauan, olennaiseksi kysymykseksi nousee se, kuinka kauan sanottuun omaisuuteen kohdistuvia tekoja voidaan arvioida rahanpesuna. Tässä arvioinnissa merkitystä on syyteoikeuden vanhentumissäännöksillä ja niiden soveltamiseen vaikuttavilla rahanpesurikosten yksiköimisellä ja tekoajan määrittämisellä.

Rangaistavaksi säädetyn teon syyteoikeuden vanhentumisaika on rikoslain 8 luvun 1 §.ssä (297/2003) sidottu teosta säädettyyn rangaistusuhkaan. Wienin sopimuksen mukaan osapuolten tulee säätää rahanpesusta seuraamus, joka vastaa teon vakavuutta. Rangaistusten tulee olla vapausrangaistuksia tai ankaruudeltaan vankeusrangaistusta vastaavia. Vain poikkeuksellisen lievissä tapauksissa voidaan käyttää muita rangaistuksia kuten yhteiskuntapalvelua tai koulutusta.[981] Rahanpesudirektiivi puolestaan edellyttää, että rahanpesusäännösten rikkomisesta säädetään seuraamuksia, joiden on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia.[982] Rahanpesupuitepäätös (2001/500/YOS) edellyttää myös, että tietyissä tapauksissa rahanpesusta tulee enimmillään seurata vähintään neljän vuoden pituinen vankeusrangaistus.[983]

Lisäksi Wienin sopimuksen artiklassa 3(8) edellytetään, että silloin kun se on tarpeellista, kansallisesti säädetään rahanpesurikoksen syyteoikeudelle mahdollisimman pitkä vanhentumisaika. Suositus koskee erityisesti tilanteita, joissa epäilty karttaa oikeudenkäyntiä. Epäillyn tulisi sopimuksen mukaan ryhtyä joihinkin konkreettisiin toimiin esitutkinnan tai oikeudenkäynnin karttamiseksi, jotta vanhentumisaikaa voitaisiin pidentää. Pelkkä syytteen nostamattomuus ei olisi riittävää. Artiklaa tulkittaessa tulee lisäksi ottaa huomioon ihmisoikeussopimusten oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille ja sen joutuisuudelle asettamat edellytykset.[984]

Rahanpesua Suomessa kriminalisoitaessa vuonna 1994 syyteoikeuden vanhentumisaikaa ei katsottu voitavan Wienin sopimuksessa tarkoitetuin tavoin pidentää. Rikoksentekijän käyttäytymisestä johtuvan vanhentumisajan pidentämisen yhdistäminen rikoslain suhteellisen pitkiin yleisiin vanhentumisaikoihin koettiin koko vanhentumisaikojen käytön perusajatuksen muuttumiseksi. Missään tapauksessa tällaista poikkeusjärjestelyä ei katsottu mahdolliseksi vain yh-

---

981 Wienin sopimus artikla 3(4)(a) ja 3(4)(c).
982 Rahanpesudirektiivit 91/308/ETY artikla 14 ja 2005/60/EY artikla 39.
983 Rahanpesupuitepäätös artikla 2.
984 UN Commentary 1998 s. 95.

den rikoslajin kohdalla.[985] Vastaava rahanpesurikoksiinkin sovellettavissa oleva yleisluonteinen lainmuutos tehtiin kuitenkin rajoitetusti 1.1.2006 voimaan tulleella rikoslain 8 luvun 4 §:ään (297/2003) otetulla säännöksellä syyteoikeuden vanhentumisen jatkamisesta eräissä tapauksissa.[986]

Suomessa rahanpesurikoksia koskeneessa 1.4.2003 voimaan tulleessa lainsäädäntöuudistuksessa korotettiin rahanpesurikosten enimmäisrangaistuksia. Aikaisemmin kätkemisrikoksena rangaistavasta rahanpesusta voitiin tuomita rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan yhden vuoden kuuden kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen, kun lainmuutoksen jälkeen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta (RL 32:6). Vastaava rangaistusuhka säädettiin myös uudelle tuottamukselliselisena rangaistavalle rahanpesulle (RL 32:9). Törkeästä rahanpesusta voidaan poikkeuksellisesti tuomita vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi vankeuteen (RL 32:7). Enimmäisrangaistus vastaa ammattimaisen kätkemisrikoksen rangaistusasteikkoa, koska rahanpesurikoksiin ei vastaavaa säännöstä aikanaan säädetty. Rahanpesurikkomuksesta voidaan tuomita vain sakkoa ja salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi enintään vuodeksi vankeuteen. Rahanpesurikoksista säädetyt enimmäisrangaistukset vastaavat siten törkeää rahanpesua lukuun ottamatta Suomen rikoslaissa yleisesti noudatettuja rangaistusasteikkoja. Rikoslain 8 luvun 1 §:n mukaan eri rahanpesurikosten syyteoikeus vanhenee näin ollen kahdessa, viidessä tai kymmenessä vuodessa.

5.5 RAHANPESUN TEKOAJAN MÄÄRITTÄMINEN

Rikoslain 8 luvun 3 §:n mukaan syyteoikeuden vanhentumisaika lasketaan rikoksen tekopäivästä tai jos määrätty seuraus on edellytyksenä teon rangaistavuudelle, seurauksen ilmenemispäivästä. Rahanpesun syyteoikeuden vanhentumisaika riippuu näin ollen siitä, onko arvioitavana rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 vai 2 momentin perusteella kuvattu menettely. 1 momentin mukaisessa teossa tunnusmerkistö täyttyy heti, kun rikoshyöty otetaan vastaan, käytetään, muunnetaan, luovutetaan, siirretään tai välitetään peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa taikka rikoksentekijää avustetaan välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Koska syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa siitä ajankohdasta, jolloin rikoksen tunnusmerkistö täyttyy, rahanpesurikoksen vanhentumisajan alkuhetken määrää 1 momentin mukaisessa teossa ensimmäinen tunnusmerkistön täyttävä teko.[987] Tälle kannalle on asettunut myös korkein oikeus kätkemis-

985 HE 180/1992 vp s. 11.
986 Ks. tarkemmin HE 45/2001 vp.
987 Näin myös Heikinheimo 1999 s. 144–145.

rikoksen osalta ratkaisussaan KKO 1997:11 ja rahanpesurikosta koskien ratkaisussaan KKO 2006:39.

Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa rahanpesun tunnusmerkistön täyttäviä tekotapoja ei ole yksilöity. Tunnusmerkistö täyttyy, kun edellytetty peittyminen tai häipyminen on tapahtunut riippumatta siitä, pidetäänkö tekoa seuraus- vai tekorikoksena. Vanhentumisaika lasketaan tällöin tässä tutkimuksessa seurauksena pidetyn rikoshyödyn peittymisen perusteella.[988] Kun aikaisemmin todetuin tavoin 1 ja 2 kohdassa kuvattujen rahanpesun tekotapojen systematiikka ei ole selkeä, käytännössä useissa tapauksissa voi olla vaikeaa arvioida, mitä seuraustunnusmerkin täyttymiseltä edellytetään. Yleensä rikoshyödyn ominaisuuksien peittyminen tai häipyminen voi olla varsin välitön seuraus niistä toimista, joihin niiden aikaansaamiseksi on ryhdytty.

Kun 2 momentin perusteella rahanpesuna voidaan tuomita myös rikoshyödyn säilyttäminen toisen lukuun, teon voitaisiin ajatella jatkuvan niin kauan kuin omaisuus on rahanpesijän hallussa. Jos seuraus kuitenkin ilmenee lähes yhtaikaisesti omaisuuden säilytykseen ottamisen kanssa, tunnusmerkistökin voi täyttyä varsin varhaisessa vaiheessa. Syyteoikeuden vanhentumisajan alkamisaika riippuu tämän vuoksi 2 kohdan mukaisissa teoissa siitä, millaisiin peittämistoimiin on ryhdytty ja milloin niiden seuraus syntyy.

Rahanpesun tunnusmerkistön kerran täytyttyä samaan rikoshyötyyn kohdistuvia saman tekijän suorittamia uusia toimia ei voida arvioida enää alkuperäisestä teosta erillisinä rikoksina, koska tekijä voi pestä samaa omaisuutta vain kerran. Korkein oikeus on nimenomaan ratkaisussaan KKO 2006:39 todennut, että 1 kohdan mukaisen rahanpesun tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ei ole merkitystä sillä, ryhtyykö tekijä omaisuuden haltuun saamisen jälkeen vielä joihinkin muihin toimenpiteisiin saman omaisuuden tai sen osan suhteen vai pitääkö hän omaisuuden vain hallussaan. Samojen varojen siirtäminen edelleen ei myöskään merkinnyt sellaisia uusia tekoja, jotka voitaisiin katsoa osaksi samaa, rahojen vastaanottamisella alkanutta rikosta ja joilla sen vuoksi olisi rikoksen tekoaikaa pidentävä vaikutus.

Kätkemisrikoksen osalta korkein oikeus tuli samaan lopputulokseen (KKO 1997:11), kun tekijä oli varastettuun tavaraan ryhtymisen jälkeen pitänyt omaisuutta hallussaan ja sittemmin myynyt sen edelleen. Korkein oikeus katsoi, että tunnusmerkistön täyttymisen ja syyteoikeuden vanhentumisen alkamisen kannalta ei tekijän myöhemmillä samaan tavaraerään kohdistamilla toimilla ollut enää merkitystä, vaan tekoajaksi katsottiin varastettujen tavaroiden vastaanottamishetki.

Korkeimman oikeuden kanta vastasi aikaisemmin oikeuskirjallisuudessa esitettyä näkemystä siitä, että kaikissa kätkemisrikoksen tekomuodoissa syyteoikeuden vanhentumisen tulee alkaa samasta hetkestä riippumatta siitä, kuinka

[988] Ks. esim. Frände 2005 s. 339–340, Lappi-Seppälä 2000 s. 523.

kauan toiminta oli kestänyt. Grönqvistin mukaan vanhentumisajan laskemisessa ei merkitystä tule olla myöskään sillä, onko kätkijä suorittanut yhden vai useampia kätkemistoimia.[989] Myös hallituksen esityksessä rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäiseksi vaiheeksi todettiin, että kätkemisrikoksen tunnusmerkistö täyttyy heti, kun tekijä ryhtyy omaisuuteen. Teon rangaistavuuteen ei katsottu vaikuttavan sen, mitä rikoksentekijä ryhtymisen jälkeen tekee omaisuudelle.[990] Myöhemmin rahanpesun rangaistavaksi säätämistä koskevissa lainvalmisteluasiakirjoissa ei erikseen mainita tunnusmerkistön täyttymisajankohtaa. Itsenäisiä rahanpesusäännöksiä valmisteltaessa todettiin, että 1 momentissa tarkoitettu tunnusmerkistö täyttyy, vaikka varsinaisiin peittelytoimiin ei ole vielä ryhdytty, mutta omaisuus on tässä tarkoituksessa vastaanotettu.[991]

Rahanpesijä voinee kuitenkin syyllistyä samaan omaisuuteen kohdistuvaan uuteen rikokseen, jos hän ensimmäisen rahanpesurikoksen jälkeen on siirtänyt omaisuuden edelleen, esimerkiksi toiselle rahanpesijälle, ja ryhtyy siihen myöhemmin uudelleen selkeästi ajallisesti, paikallisesti ja motivaatioperustaltaan ensimmäisestä teosta erotettavalla toimella. Samoin on arvosteltava menettelyä, jossa omaisuuden vastaanottajalta on alun perin puuttunut tunnusmerkistön edellyttämä tieto omaisuuden rikoshyötyluonteesta ja siten tarkoitus salata sen alkuperä. Jos rahanpesijä saatuaan tiedon omaisuuden laittomasta saantotavasta siirtää sen esimerkiksi ulkomaille avustaakseen rikoksentekijää välttämään esirikoksen oikeudelliset seuraamukset, rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy viimeistään siirtohetkellä.

Ammattimainen rahanpesijä, joka ottaa vastaan suuren määrän rikoksella saatuja varoja peittääkseen niiden alkuperän, voi näin ollen tulla tuomituksi vain rikoshyödyn vastaanottamisesta, vaikka hän sen jälkeen siirtää varoja useiden vuosien aikana useiden eri veroparatiisiyhtiöiden pankkitileillä eri puolilla maailmaa. Näin on siitäkin huolimatta, että rahanpesusäännösten suojeluobjektit vaarantuvat konkreettisesti vasta, kun varat on saatettu pankkijärjestelmään tai muutoin yleiseen vaihdantaan. Näissä tilanteissa sanottu tulkinta johtaa epäloogiseen lopputulokseen.

Koska rahanpesurikokset eivät kaikin osin ole luonteeltaan samanlaisia tekoja kuin kätkemisrikokset, niihin ei mielestäni tulisi poikkeuksetta soveltaa kätkemisrikoksia koskevaa oikeuskäytäntöä. Rahanpesurikoksissa ei esimerkiksi ole tarvetta käsitellä yhdenmukaisesti kaikkia yksittäisiä tapauksia vanhentumisajan suhteen, koska tekojen vakavuus voi vaihdella enemmän kuin perintei-

---

989 Grönqvist 1966 s. 398–402 perustaa näkemyksensä käytännöllisille näkökannoille ja legaliteettiperiaatteelle: vanhentumisajan alkamisajankohdan laskemisen on oltava yksinkertaista ja yhdenmukaista, jolloin myös turvataan suurin mahdollinen ennakoitavuus. Ks. myös Lehtonen 2006 s. 136–137, joka katsoo KKO 1997:11 taustalla olevan Grönqvistin aikanaan esittämien argumenttien hyväksymisen. Ks. myös Backman 1990 s. 22–24.

990 HE 66/1988 vp s. 112.

991 HE 180/1992 vp s. 17–18 ja HE 53/2002 vp s. 36–37.

sissä kätkemisrikoksissa. Tämä johtuu suojeluobjektien erilaisuuden lisäksi siitä, että rahanpesun soveltamisala on huomattavasti laajempi kuin kätkemisrikosten, joissa esirikosten ala on rajattu ja surrogaattiin ryhtyminen ei ole rangaistavaa.[992] Koska korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2006:39 ilmenevää oikeusohjetta voidaan kuitenkin pitää rahanpesua koskevan rangaistussäännöksen sanamuodon mukaisena, tulkintaa ei laillisuusperiaatetta loukkaamatta voitane muuttaa ilman lainsäädännöllisiä toimia.

5.6 RAHANPESURIKOSTEN YKSIKÖIMINEN

Rikosten yksiköiminen tarkoittaa tietyn historiallisen tapahtumainkulun arvioimista yhdeksi tai useammaksi yksittäisen rikostunnusmerkistön mukaiseksi teoksi. Teko yksiköidään yhdeksi teoksi, kun rikostunnusmerkistö täyttyy, kuten korkeimman oikeuden edellä mainituista ratkaisuista ilmenee (KKO 1997:11 ja KKO 2006:39). Tekoja on useita, kun arvioitavana on useampia toisistaan eroavia tapahtumainkulkuja.

Yleisesti on mahdotonta luoda sääntöä siitä, koska teko on katsottava yhdeksi ja koska useammaksi erilliseksi rikokseksi. Se riippuu paljolti tarkasteltavana olevasta tunnusmerkistöstä. Suomessa on kuitenkin vuonna 1992 toteutetun yhtenäisrangaistusta koskevan uudistuksen jälkeen katsottu, että rikosten yksiköiminen tulisi tapahtua ns. luonnollisen katsantokannan mukaisesti. Tässä arvioinnissa voidaan ottaa huomioon teon ajallinen ja paikallinen ykseys, asianomistajien ja loukattujen suojeluobjektien määrä tai toiminnan ja aiheutetun seurauksen samuus.[993]

Hallituksen esityksen mukaan rahanpesurikokset yksiköidään yleisten periaatteiden mukaan.

Tämän vuoksi ei ilmeisesti ole estettä sille, että saman rikoksentekijän useista eri esirikoksista peräisin olevaan omaisuuteen kohdistuvat rahanpesutoimet voitaisiin yksiköidä yhdeksi rikokseksi.[994] Käytännössä tämä saattaa olla välttämätöntäkin, koska aina ei esimerkiksi ole mahdollista todeta, kuinka monesta huumausainerikoksesta tietty rikoshyödyn kokonaismäärä koostuu. Myös verorikosten yhteydessä verorikosten yksiköinti verolajeittain, verovelvollisittain ja

---

992 Vrt. Heikinheimo 1999 s. 144–145, jonka mukaan Grönqvistin kätkemisrikosten osalta esittämä näkemys teon vanhentumisesta soveltuu myös rahanpesurikoksiin.

993 Ks. yhtenäisrangaistusuudistuksesta HE 40/1990 vp s. 38–40. Ks. rikoksen yksiköinnistä esim. Frände 2005 s. 314, Nuutila 1997 s. 375–385 ja Jareborg 2001 s. 439–446 sekä vanhemmassa kirjallisuudessa Kekomäki 1933 s. 173–178, joka pitää kysymystä rikosten ykseydestä ja moninaisuudesta yhtenä rikosoikeuden vaikeimmista kysymyksistä. Ks. myös Majanen 1991 s. 947–948, jonka mukaan yhtenäisrangaistusjärjestelmään siirtymisen jälkeen keskeisenä ongelmana tulee olemaan se, onko käsillä yksi vai useita rikoksia.

994 HE 53/2002 vp s. 37.

verokausittain saattaa riippua siitä, mikä on arvion viimekädessä tekevän tuomarin käsitys asiasta.[995]

Kun rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä, että esirikoksen tekijä, tekopaikka tai -aika olisi selvillä, rahanpesurikosten yksiköinnissäkään tuskin voidaan antaa ratkaisevaa merkitystä sille, kuinka monesta ja kenen tekemästä esirikoksesta rahanpesun kohteena oleva omaisuus on peräisin. Näin ollen myöskään esirikoksiin syyllistyneiden tekijöiden määrän ei tulisi vaikuttaa rahanpesun yksiköintiin. Enemmän merkitystä tulisi antaa sille, kuinka monella kerralla rahanpesijä ottaa omaisuutta vastaan. Pääsääntöisesti jokainen erillinen tunnusmerkistön täyttävä teko tulisi arvioida itsenäisenä tekona riippumatta siitä, kuinka monella eri esirikoksella rikoksentekijät ovat omaisuuden hankkineet. Tulkinta vastaa myös rahanpesua koskevan rangaistussäännöksen sanamuotoa.

Rahanpesusäännöksen sanamuoto ei kuitenkaan aseta estettä muunkaanlaiselle tulkinnalle. Ojala on rahanpesutekojen yksiköinnissä antanut merkitystä tekijän tietoisuudelle esirikoksen laadusta ja tekijöistä. Hän katsoo, että yhdeksi teoksi tulisi katsoa esimerkiksi menettely, jossa A ottaa eri kerroilla vastaan rikoshyötyä B:ltä ja C:ltä tietoisena siitä, että omaisuus on peräisin heidän yhdessä tekemästään rikoksesta. Jos A:lla ei tätä tietoa ole, teot on katsottava kahdeksi erilliseksi rahanpesuksi. Samoin on arvioitava tilannetta, jossa A ottaa vastaan rikoshyötyä kolmelta eri henkilöltä, jotka ovat syyllistyneet eri rikoksiin.[996]

Tekokokonaisuuksia arvioitaessa kätkemis- ja rahanpesurikosten yksiköinti voi kuitenkin poiketa edellä esitetystä. Vakiintuneesti on oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa katsottu, että ainakin omaisuusrikoksissa tekosarja voidaan katsoa yhdeksi teoksi, jos teot täyttävät saman perustunnusmerkistön, kohdistuvat samaan suojeluobjektiin, ovat ajallisessa ja paikallisessa yhteydessä toisiinsa ja tekosarjaan liittyy etukäteinen tahallisuus. Tekijältä edellytetään näissä tapauksissa lisäksi koko tekokokonaisuuden kattavaa yhtenäistä motivaatioperustaa.[997] Näissä tapauksissa syyteoikeuden vanhentuminen alkaa tekosarjan viimeisestä osateosta.

Tällaisesta tilanteesta oli kyse kätkemisrikoksen osalta korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:17 ja rahanpesuun liittyen tapauksessa KKO 2007:67. Ratkaisussa KKO 2003:17 A oli usealla eri kerralla 9.12.1996 – 20.8.1999 ottanut vastaan hallinnassaan olleille pankkitileille ja käyttänyt yh-

---

995 Ks. verorikosten yksiköinnistä Lahti, Matti 2007 s. 189–195, Sahavirta 2007a s. 226–227 ja KKO 2007:102.

996 Ojala 2007 s. 207–209.

997 Ks. esim. Frände 2005 s. 314–315, Nuutila 1997 s. 382 ja Lappi-Seppälä 1987 s. 443–444 ja Koskinen 1973 s. 142–144. Ks. oikeuskäytännössä tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen osalta KKO 2006:33, lahjusrikkomusta koskien KKO 2006:37 ja sisäpiirintiedon väärinkäyttöön liittyen KKO 2006:110.

dessä B:n kanssa tämän kavaltamia varoja. A:n katsottiin menettelyllään syyllistyneen kätkemisrikokseen. Kun A oli pitkän ajan kuluessa ottanut pankkitililleen rikoksella saaduiksi tietämiään varoja, useiden osatekojen katsottiin muodostavan yhden rikoksen.[998] Vastaavasti ratkaisussa KKO 2007:67 katsottiin 18.4.2000 ja 9.3.2004 välisenä aikana tehty tekosarja luonnollisen katsantokannan mukaisesti yhdeksi teoksi, kun A oli useilla kerroilla ottanut vastaan ja muuntanut törkeällä veropetoksella saaduiksi tietämiään varoja. A oli jutussa solminut osamaksusopimuksia, joista aiheutuneet kulut hän oli maksanut B:n verorikoksilla saamilla varoilla.

Molemmissa tapauksissa kyse oli ryhtymisestä rikoshyötyyn, joka oli saatu saman esirikoksen tekijän usealla saman perustunnusmerkistön täyttävällä teolla. Etukäteisen tahallisuuden arvioimisessa merkitystä voidaan olettaa olleen sillä, että esirikoksen tekijä oli molemmissa tapauksissa jälkiteon tekijän läheinen. Ojala korostaakin jonkinlaisen etukäteisen tahallisuuden merkitystä silloin, kun tekokokonaisuuksia yksiköidään yhdeksi teoksi. Tällöin erityistä painoa on myös näyttökysymyksillä.[999]

Tekosarjojen yksiköinnissä merkitystä tulisi antaa tekijän tavoitteiden lisäksi tapahtumakokonaisuudesta ilmenevälle teon jatkuvuudelle, vaikutuksille ja etukäteiselle tahallisuudelle. Edellä kuvatuissa tapauksissakin useilla samankaltaisilla rahanpesun osateoilla pyrittiin esirikoksen tekijän etujen mukaisesti salaamaan rikoshyödyn alkuperä tai muu ominaisuus, joka samalla osaltaan mahdollisti esirikoksen jatkumisen. Toisessa tapauksessa rikoshyötyä käytettiin yhteisesti elintason nostamiseen, toisessa useiden toisiaan seuraavien osamaksusopimusten solmimiseen ja niistä aiheutuvien suoritusten maksamiseen.

Vastaavasti ratkaisussaan KKO 2007:102 korkein oikeus on arvioinut veropetoksen yhdeksi teoksi, kun vastaaja oli kolmena eri verovuonna antanut henkilökohtaisissa veroilmoituksissaan vääriä tietoja ammattituloistaan. Teon yksiköinnissä merkitystä annettiin sille, että veron välttäminen on kohdistunut samaan veroon, väärät tiedot ovat kunakin vuonna olleet samanlaisia ja koskeneet samasta toiminnasta saatuja tuloja. Vaikka eri osatekojen ajallinen ero on vuosi, säännönmukaisesti menetellen veroilmoitusta ei ole ollut mahdollista antaa muutoin. Tämän vuoksi ratkaisevaa merkitystä ei ole annettu sille, että tekijän on ollut jokaista veroilmoitusta antaessaan tehtävä erillinen päätös väärien tie-

---

998 Tapahtumainkuvauksen perusteella kyseessä olisi mielestäni voinut olla rahanpesun tunnusmerkistön täyttävä teko sekä varojen vastaanottamisena että esirikoksen tekijän avustamisena. Asiassa oli vaadittu toissijaisesti rangaistusta myös kätkemisrikoksena rangaistavasta rahanpesusta. Käräjäoikeus katsoi, että kavallettujen varojen käyttämistä yksinomaan kulutukseen ja kodin perusparannuksiin ei voitu pitää sellaisena toimintana, jonka tarkoituksena voitaisiin katsoa olevan varojen rikollisen alkuperän häivyttäminen. Korkein oikeus totesi ainoastaan jääneen näyttämättä, että asiassa olisi syyllistytty rahanpesuun. Ks. myös Tapani 2003 s. 118–119, jonka mukaan asiassa olisi voitu pohtia sitä, voitaisiinko A:n katsoa avustaneen B:tä välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset rahanpesun tunnusmerkistön täyttävin tavoin.

999 Ojala 2007 s. 208–209.

tojen antamisesta. Korkein oikeus katsoi, että ratkaistaessa asiassa tekojen yksiköintiä on veropetoksen tunnusmerkistöstä ja asiaan liittyvästä verotusmenettelystä lähtien painavin merkitys annettava veron ja annetun väärän tiedon samuudelle. Kun väärä tieto on annettu peräkkäisinä verovuosina, tekojen ajallinen yhteys ei ole katkennut siten, että ne olisi katsottava eri rikoksiksi. Vaikka tekijän tahallisuuden ei ole katsottu olleen sidottuna yhteen ja samaan rikoksentekopäätökseen, tahallisuus on kuitenkin ilmeisesti mielletty jonkinlaiseksi etukäteiseksi päätöksenteoksi, koska veron välttäminen on jatkuvasti toteutettu samalla tavalla.

Useiden tekojen yksiköinnillä yhdeksi rikokseksi on vaikutusta sekä teon törkeysarvosteluun että syyteoikeuden vanhentumiseen. Näiden seikkojen osalta yhdeksi rikokseksi yksiköinti voi johtaa tekijän kannalta ankarampaan arviointiin. Se saattaa kuitenkin olla rikoksentekijälle edullinen vaihtoehto rangaistuksen mittaamisessa. Ennakkoratkaisussa KKO 2007:67 lainmuutoksen molemmille puolille ajoittuva teko luettiin syyksi yhtenä rikoksena, joka käsitti törkeän kätkemisrikoksen ja törkeän rahanpesun. Poikkeuksellisen syyksilukemisen perusteena on epäilemättä ollut se, että näin on vältetty kahden rikosnimikkeen korottava vaikutus enimmäisrangaistukseen.[1000]

Luonnollisen katsantokannan mukaista tekojen ykseyttä saattaisi olla vaikeampi todeta tapauksissa, joissa esirikoksen tekijöitä on useita, esirikokset ovat eri lajisia ja rikoshyödyn salaamisen lisäksi esirikoksen tekijällä ja rahanpesijällä ei ole yhteyksiä toisiinsa. Tällainen tilanne voi olla silloin, jos rahaa pestään niin suuria määriä, että toimintaa voidaan pitää ammattimaisena. Näissä tilanteissa kyse voi olla järjestäytyneestä toiminnasta, jolla erityisesti loukataan myös rahoitusjärjestelmän puhtautta.

5.7 RAHANPESU AMMATTIMAISENA RIKOKSENA

Jatkuva ammattimainen rahanpesutoiminta tulisi usein arvioitavaksi rikoslain 32 luvun 7 §:n mukaan törkeänä rahanpesuna. Menettelyä ei voitaisi kuitenkaan pitää jatkuvana rikoksena, koska rahanpesun tunnusmerkistö ei sitä mahdollista. Myös korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2006:39 vahvistanut tämän kannan, joka perustuu aikaisempaan kätkemisrikosta koskevaan vastaavaan ratkaisuun (KKO 1997:11). Kun rikoksella saadun hyödyn hallussapitoa ei ole Wienin sopimuksen 3(1)(c)(i) artiklan mukaisesti säädetty Suomessa rangaistavaksi, rahanpesuun ei myöskään voi syyllistyä teolla, jolla oikeudenvastaista tilaa ylläpidetään.

Oikeudenvastaista tilaa ylläpitäviä rikoksia ovat tyypillisesti laittomien esineiden kuten ampuma-aseiden hallussapitäminen. Niin kauan kuin laiton tila

[1000] Ks. tarkemmin Koponen – Sahavirta 2007 s. 60.

jatkuu, kyseessä on katsottu olevan vain yksi rikos. Syyteoikeuden vanhentumisen on näissä teoissa katsottu alkavan vasta oikeudenvastaisen tilan päättymishetkestä.[1001] Ongelmana on pidetty sitä, että teot ovat usein moitittavuudeltaan suhteellisen vähäisiä, mutta niiden syyteoikeus saattaa käytännössä olla lähes vanhentumaton.

Oikeuskirjallisuudessa hallussapitokriminalisointia on varsinkin kätkemisrikoksen yhteydessä pidetty kohtuuttomana, koska enimmillään lähes ikuisesti jatkuva vanhentumisaika asettaisi kätkijän huonompaan asemaan kuin esirikoksen tekijän. Rangaistuksella ei olisi myöskään enää erityis- tai yleisestävää vaikutusta vuosia jatkuneen varastetun tavaran hallussapidon jälkeen. Poikkeuksina on pidetty kuitenkin ammattimaisia kätkijöitä, joiden tekojen vanhentumisajan tulisi alkaa vasta viimeisestä osateosta.[1002] Näin asiaa on arvioinut myös korkein oikeus ratkaisussaan KKO 2004:24, vaikka ennakkoratkaisun perusteena ei ollutkaan teon yksiköiminen tai vanhentuminen, vaan esirikoksen selvittäminen kätkemisrikosta tuomittaessa. Tapauksessa A tuomittiin ammattimaisesta kätkemisrikoksesta, kun hän oli 1.3.–30.7.1999 ottanut haltuunsa ja myynyt useilta asianomistajilta varkausrikoksilla pois joutuneet noin 900 esinettä. A oli ko. aikana harjoittanut laajamittaista ammattimaista myyntitoimintaa osittain kirpputorilla ja osittain postimyyntinä. Toiminnassa myyntimäärät olivat olleet suuria. Yhdeksi teoksi arvioiminen on ollut niin selvää, että sitä ei ole edes päätöksessä erikseen perusteltu.

Koska hallituksen esityksen perusteluista voidaan päätellä, että törkeän rahanpesun tunnusmerkistön on ajateltu vastaavan rangaistusarvoltaan sekä törkeää että ammattimaista kätkemisrikosta, esikysymyksenä tulee 1.4.2003 lainmuutoksen jälkeen arvioida, täyttääkö käsiteltävänä oleva menettely ensisijaisesti rikoslain 32 luvun 7 §:n tunnusmerkistön. Törkeän rahanpesun tunnusmerkistö täyttyisi esimerkiksi, jos A ottaa esirikoksen tekijältä rikoksella saatuja esineitä vastaan tarkoituksenaan peittää niiden alkuperä. Anastettu esine siirtyisi A:lle ja esirikoksen tekijä B saisi A:n niistä maksaman kauppahinnan. Maksettu kauppahinta olisi esirikoksen tekijän näkökulmasta rikoshyödyn surrogaatti. Rahanpesun tunnusmerkistö täyttyisi näin ollen aina silloin, kun esineet vaihdetaan niistä maksettuun hintaan. Vaikka A toimisi ammattimaisesti ja vastaanottaisi jatkuvasti eri tahoilta rikoksella saatua omaisuutta, erillisiä tekoja ei ilmeisesti olisi mahdollista katsoa yhtenä rikoksena arvioitavaksi tekokokonai-

---

[1001] Ks. jatkuvan rikoksen käsitteestä Lehtonen 2006 s. 138–143, Frände 2005 s. 316, Lappi-Seppälä 2000 s. 523, Nuutila 1997 s. 375–381, Backman 1990 s. 23–24, Koskinen 1973 s. 123–127 ja Honkasalo 1967 s. 275. Ks. myös HE 27/1999 s. 19.

[1002] Grönqvist 1966 s. 400–405 ja väkiviinan salakuljetuksen ja laittomasti maahan tuotuun tavaraan ryhtymisen osalta, joissa teon on katsottava jatkuvan niin kauan kuin tavara on rikoksentekijän hallussa, ks. Alkio 1968 s. 27–30. Näin myös Kekomäki 1933 s. 193–194 ammattimaisten ja tavanomaisten rikosten yhteydessä.

suudeksi. Tällä olisi vaikutusta sekä tekojen törkeysarvosteluun että vanhenemiseen.

Tekijän näkökulmasta lainvalinnan edullisuus riippuisi kuitenkin kunkin yksittäistapauksen olosuhteista. Useasta (törkeästä) rahanpesurikoksesta mitattava rangaistus voisi olla ankarampi seuraamus kuin syyteoikeuden vanhentumisajan alkamisajankohdan laskemista koskeva mahdollisesti teoreettiseksi jäävä ero ammattimaiseen kätkemisrikokseen. Tämän vuoksi saattaisi olla tarpeen harkita sitä, tulisiko törkeän rahanpesun kvalifiointiperusteisiin lisätä teon laajamittaisuutta ja ammattimaisuutta koskeva edellytys.

VIII
Esirikoksella saatu hyöty ja rahanpesuun liittyvä konfiskaatioseuraamus

1 Rahanpesuun liittyvän konfiskaation yleisistä perusteista

1.1 YLEISTÄ

Rikosoikeudellisella konfiskaatiolla tarkoitetaan rikoksen johdosta tapahtuvaa omaisuuden korvauksetonta menettämistä valtiolle.[1003] Menettämisseuraamukset ovat osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Ne ovat turvaamistoimia, joita ei ole Suomessa katsottu voitavan käyttää rangaistuksina. Aikaisemmin eräissä laeissa olleet useampikertaisen konfiskaation mahdollistaneet säännökset on nyttemmin kumottu, koska niillä voitiin katsoa olevan rankaisullinen luonne.[1004] Menettämisseuraamuksilla on Suomessa näin ollen korostetun preventiivinen luonne.

> Honkasalo katsoi, että konfiskaatio ei yleensä voi Suomen rikosoikeudessa olla rangaistusseuraamus mm. siksi, että se voi kohdistua sellaisiinkin henkilöihin, jotka eivät ole osallistuneet sen perusteena olevaan rikolliseen tekoon, se voidaan määrätä yhteisvastuullisesti ja konfiskaatioseuraamuksen ei edellytetä olevan samanlaisessa vastaavuussuhteessa rikokseen, mikä on ominaista rangaistukselle. Tästä huolimatta menettämisseuraamuksella voi olla samoja vaikutuksia kuin rangaistuksilla. Konfiskaation yleis- ja erityisestävä vaikutus saattaa olla rangaistusta tehokkaampi, varsinkin silloin, kun konfiskaatioseuraamus on tuntuvampi määrältään kuin teosta ehkä seuraava lievä rangaistus. Honkasalo toteaa lisäksi, että silloinen kriminaalipolitiikka pyrki lisäämään konfiskaation tehokkuutta yleistämällä sitä koskevat säännökset ja tehostamalla niitä prosessuaalisia toimenpiteitä, joiden tarkoituksena oli varmistaa konfiskaation aineellinen tulos.[1005] Konfiskaatiolle rahanpesun torjunnan keinona asetetut tavoitteet eivät näin ollen ole uusia muutoin kuin niiden kansainvälisen ulottuvuuden osalta.

1003 Tässä käsitteitä menettämisseuraamus ja konfiskaatio pidetään synonyymeinä. Ks. termien merkityssisällöstä laajemmin, Rautio 2006 s. 8–10 ja Ailio 1964 s. 6.

1004 Viljanen 2007 s. 13–17, Rautio 2006 s. 13–15, Lappi-Seppälä 2000 s. 417–419, Ailio 1964 s. 53, OLJ 4/1996 s. 15–16 ja HE 80/2000 vp s. 15. Ks. myös Alkio 1945 s. 180, joka pitää rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menetetyksi tuomitsemista rangaistuksesta poikkeavana erikoislaatuisena rikoksen oikeudellisena seurauksena. Aikaisemmin esimerkiksi ennakkoperintälaissa oli säännös, joka mahdollisti maksamattoman veron kaksinkertaisen menettämisen valtiolle. Yhdenkertaisen hyödyn ylittävältä osin tällaista seuraamusta voitiin pitää rankaisullisena. Vastaavia säännöksiä ei enää sisälly Suomen lainsäädäntöön.

1005 Honkasalo 1969 s. 299–300. Myös Honkasalo toteaa, että useampikertaista konfiskaatiota on pidettävä rangaistuksen luonteisena, mitä osoittaa sekin, että useampikertainen konfiskaatio voitiin kohdistaa vain rikoksentekijään.

Menettämisseuraamusten tarkoituksena on torjua rikollisuutta ja estää rikoksentekijää saamasta teollaan taloudellista hyötyä. Suomessa on katsottu, että nimenomaan rikoksen tuotteen, rikosesineen ja rikoksentekovälineen konfiskoinnilla pyritään ennalta ehkäisemään rikoksia. Hyötykonfiskaation tavoitteena puolestaan on rikoksella rikastumisen ja uusien rikosten rahoittamisen estäminen.[1006] Menettämisseuraamuksille asetetut yleiset tavoitteet ovat näin ollen pääosin samat kuin rahanpesun kriminalisoinnille kansainvälisesti esitetyt perusteet.

Rahanpesun kansainvälisessä torjunnassa konfiskaatiota käytetään sekä ennaltaehkäisevänä pelotteena että rangaistusmuotona.[1007] Wienin sopimuksessa konfiskaatio määritelläänkin artiklassa 3(4)(a) sanktioksi.[1008] Kansainvälisissä sopimuksissa sanktiot voivat rikosoikeudellisten rangaistusten lisäksi rinnastua myös hallinnollisiin seuraamuksiin, joita Suomessa ei aikaisemmin juuri ole käytetty. Esimerkiksi kilpailuoikeudelliset sanktiot, laissa Rahoitustarkastuksesta säädetty rikemaksu ja ylikuormamaksu voisivat Suomessa olla verrannollisia sopimuksissa tarkoitettuihin ei-rikosoikeudellisiin seuraamuksiin.

> Myös EIT jakaa oikeuskäytännössään konfiskaatiot preventiivisiin ja rangaistuksenluonteisiin. Menettämisseuraamusta on pidetty EIT:n oikeuskäytännössä rangaistuksena esimerkiksi silloin, kun se on ollut seuraus tehdystä rikoksesta ja sen määräämisen yhteydessä on päätetty vastaajan syyllisyydestä, konfiskaatiolla on ollut samat tavoitteet kuin rangaistukseen tuomitsemisella, menettämisseuraamuksen luonnehdinta kansallisessa oikeudessa on viitannut rangaistukseen ja sitä määrättäessä on noudatettu menettelytapoja, jotka vastaavat rangaistusten yhteydessä noudatettua, esimerkiksi hyötynä on tuomittu omaisuutta menetettäväksi enemmän kuin tosiasiallisesti oli tuomitusta rikoksesta saatu. EIT on pitänyt konfiskaation tuomitsemista osana rangaistuksen määräämismenettelyä erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa huumausainerikoksista tuomitulla on alkuperältään selvittämätöntä omaisuutta, jonka alkuperää vastaaja ei pysty luotettavasti osoittamaan ja häntä edelleen epäillään vastaavista rikoksista.[1009]
>
> Konfiskaatiota ei ole katsottu seuraamukseksi rikoksesta silloin, kun konfiskaatiovastaajaa ei ole tuomittu tai syytetty rikoksesta, jolloin vastaajan syyllisyyttä menettämisseuraamuksen perusteena olevaan tekoon ei myöskään ole arvioitu. Menettämisseuraamusta ei esimerkiksi katsottu rangaistukseksi tapauksessa, jossa linja-auton muille vuokrannut tuomittiin menettämään se valtiolle, kun omistajaa ei ollut syytetty ihmissalakuljetuksesta, johon ajoneuvoa oli käytetty. Omistajan katsottiin toimineen ainakin huolimattomasti, kun hän

---

1006 Näin mm. Rautio 2006 s. 124 ja HE 80/2000 vp s. 15 ja Alkio 1945 s. 182. Ks. myös Ailio 1964 s. 13 joka toteaa, että konfiskaatio on rangaistuksen tavoin keino taistelussa rikosta vastaan. Konfiskaation tehtävänä on tehostaa kielto- ja käskynormin noudattamista ja sen yleisestävä vaikutus ilmenee varsinkin siitä, ettei rikollisesta teosta ole konfiskaation takia odotettavissa mitään hyötyä.

1007 Näin mm. Gilmore 1993 s. 1.

1008 Ks. lähemmin UN Commentary 1998 s. 18 ja Boister 2001 s. 348.

1009 Welch v. Yhdistyneet kuningaskunnat (26.2.1996).

ei ollut alueella, jossa luvaton maahanmuutto oli yleistä, varmistunut ajoneuvon tosiasiallisesta käyttötarkoituksesta.[1010] Syyttömyysolettaman vastaisena EIT on sen sijaan pitänyt menettelyä, jossa arviomääräinen menettämisseuraamus oli tuomittu tekojen perusteella, joita koskeneet syytteet oli hylätty. EIT ei pitänyt hyväksyttävänä sitä, että valittaja määrättiin menettämään valtiolle omaisuutta sellaisen rikoksen perusteella, jota valittajan ei ollut näytetty tehneen eikä menetetyksi tuomitun rikoshyödyn tiedetty olleen valittajan hallussa.[1011]

Todisteluun liittyen EIT hyväksyy tietyin edellytyksin kansainvälisiin rahanpesusopimuksiin yleensä suosituksena sisältyvän menettämisseuraamuksen perusteiden näyttämistä koskevan käännetyn todistustaakan ja faktiset presumptiot. Lisäksi Englannissa ja Yhdysvalloissa yleisesti rahanpesun torjunnassa käytetyt preventiiviset menettämisseuraamukset eivät EIT:n mukaan loukkaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita. Näin siitä huolimatta, että ko. tapauksissa konfiskaatio määrätään siviilioikeudellisin perustein, jolloin tuomitsemiseen riittävälle näytölle asetetaan alhaisempi näyttökynnys kuin rikosasioissa.[1012] Esimerkiksi Wienin sopimus kehottaa sopimusosapuolia harkitsemaan käännetyn todistustaakan käyttämistä väitetyn rikoshyödyn tai muun menetetyksi tuomittavan omaisuuden laillisen alkuperän osalta.[1013] Tämä perustuu siihen, että konfiskaatiota pidetään luonteeltaan preventiivisenä, ei rangaistuksellisena.

Suomessa turvaamistoimien tarkoituksena on uusien rikosten tekemisen estämisen lisäksi vaikeuttaa rikoksella rikastumista ja uusien rikosten rahoittamista rikoksella saadulla omaisuudella. Menettämisseuraamuksilla voidaan sanoa olevan myös rangaistusten tapaan yleis- ja erityisestävä vaikutus, koska niillä pyritään vaikuttamaan rikoksentekijän tahdonmuodostukseen ja estämään uusien rikosten tekeminen. Rahanpesun kriminalisoinnilla ja siihen olennaisesti liittyvällä konfiskaatiolla pyritään korostetusti yleisestävän vaikutuksen saavuttamiseen. Kun rahanpesusta tuomituilta otetaan pois sekä menettelyn kohteena ollut omaisuus että sen pesemisestä saatu hyöty, taloudellisen yllykkeen esirikoksen tekemiseen ja rikoshyödyn käsittelemiseen uskotaan vähenevän.[1014]

1010 Huseyin Yildirim v. Italia (10.4.2003).

1011 Gerardus Antonius Marinus Geerings v. Alankomaat (1.3.2007). Ks. lisäksi konfiskaatiosta ja syyttömyysolettamasta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta EIT:n oikeuskäytännössä, Hollán 2007 s. 363–372.

1012 Webb v. Yhdistynyt kuningaskunta (10.2.2004), Butler v. Yhdistynyt kuningaskunta (27.6.2002), Phillips v. Yhdistynyt kuningaskunta (5.7.2001), Welch v. Yhdistynyt kuningaskunta (26.2.1996), Salabiaku v. Ranska (7.10.1988). Ks. myös Matikkala 2005 s. 100 alav. 173, Pellonpää 2005 s. 413–419. – Ks. lähemmin konfiskaatiolainsäädännöstä Englannissa mm. Ulph 2006 s. 161–193, Rees – Hall 2003, Millington – Sutherland Williams 2003.

1013 Wienin sopimus artikla 5(7).

1014 Myös suomalaisen konfiskaatiolainsäädännön uudistukset vuosina 1921 ja 2002 ovat perustuneet ajatukselle, ettei kukaan saa hyötyä oikeudenvastaisesta teostaan, ks. lähemmin HE 36/1920 vp s. 7–8 ja HE 80/2000 vp s. 4. Myös KM 1976:72 s. 93 mukaan laittoman hyödyn menetetyksi tuomitsemisen tarkoituksena on varmistaa, ettei rikoksen tekeminen saa olla taloudellisesti kannattavaa.

Toisin kuin useissa muissa rikoslajeissa talousrikoksina pidettävissä rahanpesurikoksissa tekijällä on usein tosiasialliset mahdollisuudet rationaalisesti punnita teon hyötyjä ja haittoja. Rahanpesuun ei yleensä ryhdyttäne mielenkuohussa tai pikaistuksissa, vaan harkinnan jälkeen selkeästi tietyssä tarkoituksessa tai tiettyä seurausta tavoitellen. Vakavimpiin rahanpesutekoihin liittyy usein myös palkkion ottaminen toiminnasta, joskus rahanpeseminen saatetaan ottaa jopa ammatiksi tai sitä harjoitetaan erityistä ammattiosaamista hyväksikäyttäen. Tällöin on ilmeistä, että konfiskaatio on teosta määrättävää rangaistusta tehokkaampi rahanpesun torjuntakeino sekä yleis- että erityisprevention kannalta. Talousrikolliselle saattaa aiheutua rikoksella saadun omaisuuden pois ottamisesta enemmän haittaa kuin lievästä rangaistuksesta.[1015]

Myös Wienin sopimus määrittelee konfiskaation tuomioistuimen tai muun toimivaltaisen viranomaisen määräämäksi omaisuuden pysyväksi menettämiseksi.[1016] Strasbourgin sopimuksessa konfiskaatiolla tarkoitetaan tuomioistuimen oikeudenkäynnissä rikoksen tai rikosten perusteella määräämää rangaistusta tai toimenpidettä, jolla omaisuus määrätään lopullisesti menetetyksi.[1017] Strasbourgin sopimus edellyttää näin ollen konfiskaation määräämistä tuomioistuimessa ja sen perustumista rikosasiassa jo annettuun päätökseen, kun Wienin sopimus hyväksyy toimivaltaisen viranomaisen päätöksen.

Rahanpesun rangaistussäännöksiä ja menettämisseuraamussäännöksiä on tarkasteltava yhtenä kokonaisuutena, koska rahanpesun kriminalisoinnilla turvattavien oikeushyvien suoja edellyttää tehokasta rikoshyödyn pois ottamista.[1018] Rahanpesun tarkoituksena on salata esirikos, josta omaisuus on peräisin, jotta rikoshyödyllä voidaan rahoittaa tulevaa rikollista toimintaa tai saada muutoin rikoksen tuottama hyöty esirikoksen tekijän käyttöön näennäisesti laillisessa muodossa. Rikoksentekijän kannalta on lisäksi olennaista varmistaa se, että rikoshyödyn tuleva käyttö on häiriötöntä eikä varoja uhkaa konfiskaatio.[1019] Rahanpesun torjunnan näkökulmasta kansallisten konfiskaatiosäännösten tehokkuus on näin ollen ensisijaisen tärkeää.

Kansainvälisissä sopimuksissa rikoshyödyn pois ottamista pyritään tehostamaan yhtenäistämällä sopimusosapuolten lainsäädäntöjä.[1020] Sääntely menettää kuitenkin osan tehokkuuttaan, kun menettämisseuraamuksia koskevat määräykset sallivat kansallista harkintaa. Esimerkiksi Wienin sopimuksen konfis-

---

1015 Näin mm. Viljanen 2007 s. 63–64, Häyrynen – Kurenmaa 2006 s. 134, Kurenmaa 2003 s. 267, Nissinen 2003 s. 637 ja Liljenfeld 1984 s. 453. Ks. myös Määttä – Rautio 1999 s. 110–112 konfiskaation erilaisista kriminaalipoliittisista ulottuvuuksista, jotka eivät kaikki välttämättä ole samansuuntaisia.

1016 Wienin sopimus artikla 1(f).

1017 Strasbourgin sopimus artikla 1(d).

1018 Näin esim. Saksassa Miebach – Sander 2003 s. 1338–1340.

1019 Näin mm. Stessens 2000 s. 5.

1020 Wienin sopimus artikla 5, Strasbourgin sopimus artikla 2 ja esim. konfiskaatiopuitepäätös 2005/212/YOS artiklat 2 ja 3.

kaatiota koskeva 5 artikla jättää laajan harkintavallan siitä, miten velvoitteet voi täyttää. Tämä johtui siitä, että Wienin sopimusta valmisteltaessa sopimusosapuolten oikeusjärjestelmissä konfiskaation käsite ja lajit erosivat toisistaan tai tällainen sääntely puuttui kokonaan, jolloin katsottiin tarkoituksenmukaisemmaksi korostaa menettämisseuraamuksilla tavoiteltavaa päämäärää kuin siihen käytettäviä keinoja. Tilanne oli säilynyt samanlaisena, kun Strasbourgin sopimusta laadittiin.[1021] Kansainvälisten sopimusten ja Euroopan unionin konfiskaatiota koskevien puitepäätösten vaikutuksesta kansallisen lainsäädännön voidaan eri maissa olettaa tulevaisuudessa kuitenkin muuttuvan yhä yhtenäisemmäksi.

> Useissa maissa ei ollut vielä 1980-luvulla konfiskaatiosäännöksiä lainkaan ja Yhdysvaltain rahanpesuun liittyneet menettämisseuraamussäännöksetkin olivat uusia eikä niiden tehokkuudesta ollut laajaa oikeuskäytäntöä. Pieth on pitänyt suorastaan hämmästyttävänä sitä, kuinka nopeasti rahanpesun kansainväliseen torjuntaan liittyvien sopimusten perusteella menettämisseuraamukset 1980-luvulla otettiin uudelleen käyttöön useissa valtioissa, joissa niitä ei ollut hyväksytty 200 vuoteen. Aikaisemmin konfiskaatio oli näet mielletty ihmisoikeuksien vastaiseksi seuraamukseksi, jonka avulla itsevaltias hallitsija saattoi määrätä epäsuosioon joutuneen koko omaisuuden menetetyksi.[1022] Myös Suomessa konfiskaatio on alun perin maakuntalaeissa ja vuoden 1734 laissa liittynyt lisärangaistuksena törkeisiin rikoksiin ja ollut luonteeltaan varallisuuskonfiskaatio, joka kohdistui vastaajan koko omaisuuteen.[1023]

Suomessa kansainvälisten sopimusten tai Euroopan unionin eri instrumenttien asettamien menettämisseuraamuksia koskevien vaatimusten ei ole katsottu juurikaan edellyttävän rahanpesua koskevaa erillistä konfiskaatiosääntelyä. Suomessa esirikoksen tekijään sovellettavan hyötykonfiskaatiota koskevan nykyisen rikoslain 10 luvun 2 §:n (875/2001) on rahanpesua koskevassa lainvalmistelussa arvioitu kattavan pääosin sanotut velvoitteet.[1024] Rahanpesun kohteeseen sovellettava erityinen rikoslain 32 luvun 12 §:ssä (61/2003) oleva menettämisseuraamussäännös on soveltamisalaltaan huomattavasti yleissäännöstä suppeampi.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomen menettämisseuraamuksia koskevaa lainsäädäntöä nimenomaan siitä näkökulmasta, miten sitä tulisi soveltaa rahanpesijään ja vastaako sääntely Suomen kansainvälisiä velvoitteita.

1021 Ks. tarkemmin Boister 2001 s. 356 ja UN Commentary 1998 s. 117–120 sekä Strasbourgin sopimukseen liittyvä Explanatory report 1990 s. 4–5.

1022 Pieth 2004 s. 6. Ks. myös konfiskaation historiasta Rider 1999 s. 502.

1023 Halinen – Koskinen – Lappi-Seppälä – Majanen – Palmén – Träskman – Utriainen 1981 s. 178.

1024 Ks. HE 180/1992 vp s. 9.

1.2 KONFISKAATION YLEISET OPIT SUOMEN RIKOSOIKEUDESSA

Menettämisseuraamuksista säädetään 1.1.2002 voimaan tulleessa rikoslain 10 luvussa (875/2001). Ennen sitä rikoshyödyn menettämisestä valtiolle säädettiin vuonna 1921 voimaan tulleessa laissa (130/1921), joka säilyi pääosin saman sisältöisen rikoslain 2 luvun 16 §:ssä (143/1932) menettämisseuraamusten kokonaisuudistukseen vuonna 2002 asti.[1025]

Rikoslain 10 luvun säännöksiä sovelletaan yleisesti sekä rikoslaissa että sen ulkopuolella oleviin rangaistussäännöksiin. Tarkoituksena on, että eri lakeihin ei erikseen tarvitse sisällyttää konfiskaatiota koskevia viittaussäännöksiä rikoslakiin. Vain kun tiettyä rangaistussäännöstä koskee yleissäännöksestä poikkeava sääntelymalli, menettämisseuraamusta koskeva erityissäännös on jätetty lakiin ja siihen on liitetty viittaussäännös rikoslain 10 lukuun.[1026] Tällainen erityissäännös on nykyisin voimassa oleva rikoslain 32 luvun 12 §, jonka mukaan omaisuus, joka on ollut rahanpesun kohteena, on tuomittava valtiolle menetetyksi. Lisäksi lainkohdassa on viitattu rikoslain 10 luvun 11 §:n 3 momenttiin, jossa säädetään kiinnityksen ja pantti- ja pidätysoikeuden haltijan oikeuksista. Muuhun kuin rahanpesun kohteeseen sovelletaan rikoslaissa olevia yleissäännöksiä.

Koska menettämisseuraamukset ovat rikosoikeudellisia seuraamuksia, yleisiä ja erityisiä konfiskaatiosäännöksiä sovellettaessa noudatetaan rikoslain yleisiä oppeja.[1027] Rautio on pyrkinyt hahmottamaan sitä, voidaanko menettämisseuraamuksilla katsoa olevan myös omia yleisiä oppejaan. Koska eri konfiskaatiolajit poikkeavat varsin paljon toisistaan, Rautio on pitänyt vaikeana luoda esimerkiksi niitä kaikkia kattavaa oppia konfiskaation yleisestä rakenteesta. Tosin hän on asettanut kyseenalaiseksi myös tällaisen opin tarpeen. Menettämisseuraamuksiin liittyvät käsitteet, tulkintaperiaatteet ja eri konfiskaatiolajien tausta-ajatukset sen sijaan ovat hahmotettavissa ja ne ovat osin vakiintuneita. Rautio pitää erityisesti menettämisseuraamusten tausta-ajatuksia tärkeinä konfiskaatiosäännösten tulkintaa ohjaavina tekijöinä.[1028]

1025 Ks. konfiskaatiota koskevan lainsäädännön tausta-ajatuksista tarkemmin HE 36/1920 vp. Ks. myös Viljanen 2007 s. 23–24, Rautio 2006 s. 12–16, Ailio 1964 s. 30 ja Alkio 1948 s. 258–260.

1026 OLJ 4/1996 s. 16 ja HE 80/2000 vp s. 4.

1027 Yleisillä opeilla hahmotetaan menettämisseuraamusten perusrakenteita ja tulkitaan sekä systematisoidaan voimassa olevaa oikeutta.

1028 Rautio 2007 s. 30–31 ja 49–51.

1.2.1 Laillisuusperiaate ja lievemmän lain periaate

Menettämisseuraamuksia koskevista tulkintaperiaatteista Rautio korostaa perustuslain 8 §:ssä ja rikoslain 3 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun laillisuusperiaatteen merkitystä, erityisesti siihen kuuluvaa lailla säätämisen velvoitetta sekä rikosoikeudellisen seuraamuksen ennakoitavuutta.[1029] Laillisuusperiaate edellyttää, että konfiskaatiovastaajan omaisuutta voidaan tuomita valtiolle menetetyksi ainoastaan, jos sellainen seuraamus on laissa säädetty ja vain siinä laajuudessa kuin laki sen sallii.[1030] Kun menettämisseuraamusten tarkoitus on siirtää vastaajan omaisuuden omistusoikeus valtiolle, on selvää, ettei näin merkittävään toimenpiteeseen voi ryhtyä ilman laissa olevaa nimenomaista valtuutusta. Konfiskaatiosäännösten ei kuitenkaan sinänsä ole katsottu loukkaavan omaisuuden suojaa, koska laitonta alkuperää oleva omaisuus ei tätä suojaa saa.[1031]

Menettämisseuraamuksiin sovelletaan lisäksi rikoslain ajallista soveltuvuutta koskevaa rikoslain 3 luvun 2 §:n säännöstä. Lievemmän lain periaatetta sovellettaessa on kuitenkin huomattava, että se koskee vain tilanteita, joissa uusi laki johtaisi vastaajan kannalta vanhaa lakia ankarampaan rikosoikeudelliseen lopputulokseen.

> Lievemmän lain periaatteen soveltamisesta uusien rikoslain 10 luvun säännösten yhteydessä on oikeuskirjallisuudessa keskusteltu esimerkiksi tilanteessa, jossa uuden lain aikana tuomittavan konfiskaation perusteena oleva rikos on tehty vanhan lain aikana eikä asianomistaja ole vaatinut asiassa vahingonkorvausta. Tällöin tulee arvioitavaksi, onko vanha vakiintunut oikeuskäytäntö siitä, että asianomistajan mahdollisuus vaatia vahingonkorvausta estää konfiskaation määräämisen, vastaajan kannalta lievempi kuin uuden rikoslain 10 luvun säännökset, joiden mukaan hyötykonfiskaation estää vain

---

1029 Rautio 2007 s. 38–41.

1030 Ks. myös Frände 2005 s. 36, Lappi-Seppälä 2003 s. 758, Nuutila 2003 s. 271 ja Ailio 1964 s. 3-4 sekä HE 80/2000 vp s. 4 ja OLJ 4/1996 s. 5–13. Ks. myös Nina Ivanovna Frizen v. Venäjä (24.3.2005), jossa EIT katsoi rikotun laillisuusperiaatetta, kun valittajan omistama ja hänen henkilökohtaiseen käyttöönsä hankittu, mutta valittajan aviomiehen tekemistä rikoksista saaduilla varoilla rahoitettu ajoneuvo määrättiin menetettäväksi vahingonkorvauksena. Tuomioistuimet tai Venäjän hallitus eivät olleet esittäneet säännöstä, jonka nojalla ajoneuvo oli konfiskoitu. Perusteeksi esitettiin ainoastaan yleinen etu.

1031 Ks. lähemmin omaisuuden perusoikeudellisesta suojasta, Länsineva 2002 erit. s. 178–193 ja PeVL 33/2000 vp s. 2–3. Ks. myös EIT:n ratkaisu Lorenzo Riela v. Italia (4.9.2001), jossa oli kysymys siitä, loukattiinko rikosten ennaltaestämisen tarkoituksessa tehdyllä konfiskaatiolla omaisuuden suojaa. Tuomioistuin katsoi, että kun mafia-tyyppiseen rikollisjärjestöön kuulumisesta epäillyltä henkilöltä konfiskoidaan omaisuutta, jonka laillista alkuperää ei ole näytetty ja seuraamuksesta on säädetty laissa, EIS:ta ei loukata. Omaisuuden suojaan puuttumisen katsottiin perustuvan yleiseen etuun, kun konfiskaatiolla pyrittiin estämään lailliselta alkuperältään näyttämättä jääneen omaisuuden laiton ja yhteiskunnalle vaaraa aiheuttava käyttö. Toimenpiteen kohteena oli mm. laillisessa liiketoiminnassa käytettyä yritysomaisuutta, jonka muodollisiksi omistajiksi oli ilmoitettu ilmeisesti perheenjäseniä.

> tuomittu tai tuomittava vahingonkorvaus. Rautio mukaan tilanteeseen ei sovelleta lievemmän lain periaatetta, koska uuden lain perusteella ei tulla lievempään lopputulokseen kuin vanhan oikeuskäytännön aikana. Kysymys ei ole siitä, että uusi laki johtaisi vastaajalle vanhaa lakia ankarampaan rikosoikeudelliseen lopputulokseen, vaan molempien nojalla tullaan samaan lopputulokseen: eliminoidaan rikoksella saatu hyöty. Viljasen mukaan aikaisempi vakiintunut oikeuskäytäntö oli uusia rikoslain 10 luvun säännöksiä ankarampi ja tämän vuoksi lievemmän lain periaate tulee sovellettavaksi.[1032]

Lisäksi lievemmän lain periaatteen tai laillisuusperiaatteeseen kuuluvan taannehtivuuskiellon estämättä on rikoslain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettua laajennettua hyötykonfiskaatiota katsottu voitavan käyttää myös tilanteissa, joissa menettelyn kohteena oleva omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta, joka ajoittuu aikaan ennen sanotun säännöksen voimaan tuloa. Näissä tilanteissa on katsottu, että vastaajalla on ns. liipaisinrikosta tehdessään mahdollisuus ennakoida menettelynsä vaikutus myös mahdollisen laajennetun rikoshyötyvaatimuksen osalta.[1033]

Rahanpesurikosten yhteydessä lievemmän lain periaatteella on merkitystä toistaiseksi lähinnä silloin, kun konfiskaatio kohdistuu muuhun omaisuuteen kuin rahanpesun kohteeseen tai arvioidaan mahdollisuuksia käyttää laajennettua hyötykonfiskaatiota. Periaatteen merkitys saattaa korostua, jos rahanpesua koskevia menettämisseuraamussäännöksiä joudutaan tulevaisuudessa muuttamaan.

1.2.2 Yksityisen oikeuden etusija

Rautio katsoo myös, että menettämisseuraamussäännöksiä sovellettaessa lakia tulisi epäselvissä tapauksissa tulkita yksityisen eduksi valtiota vastaan. Tulkintasäännön voi perustaa rikoslain 10 luvun säännöksistä ilmenevään Rautionyksityisen oikeuden etusija-periaatteeksi kutsumaan tausta-ajatukseen. Periaate ei ole kuitenkaan samalla tavalla yleisesti sovellettava ja sitova kuin laillisuusperiaate. Yksityinen etu tulisi Rautionmukaan voida ottaa huomioon esimerkiksi siten, että vahingonkorvaus on ainakin hyötykonfiskaation ja laajennetun hyödyn menettämisen yhteydessä ensisijainen konfiskaatioon verrattuna.[1034] Tätä tulkintaa tukee sekin, että menettämisseuraamuksilla ei ole fiskaalisia tarkoituksia. Periaate ilmenee nimenomaisesti esimerkiksi rikoslain 10 luvun 2 §:n 3 momentissa ja 11 §:n 2 momentissa olevista vahingonkorvauksen ja konfiskaa-

---

1032 Ks. tarkemmin Rautio 2007 s. 39–40 ja Viljanen 2007 s. 130–132 ja 2006 s. 241–251. Ks. myös arvopaperimarkkinarikosten osalta Haapanen 2007 s. 47–52.

1033 HE 80/2000 vp s. 54 ja Rautio 2007 s. 39.

1034 Ks. tarkemmin Rautio 2007 s. 41–42.

tion yhteensovittamista koskevista säännöksistä.[1035] Periaate koskee kuitenkin lähinnä hyötykonfiskaatiota ja voinee tulla vain hyvin rajoitetusti sovellettavaksi muissa konfiskaatiolajeissa. Lisäksi on huomattava, että käytännön oikeustapauksissa yhteensovittaminen saattaa johtaa monenlaisiin tulkintaongelmiin.[1036]

1.2.3 Useampikertaisen seuraamuksen kielto

Rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentti ilmentää yksityisen edun etusijan lisäksi myös useampikertaisen seuraamuksen kieltoa. Säännöksen tarkoituksena on estää se, että sama vastaaja tuomitaan vahingonkorvausvastuuseen ja menettämään valtiolle rikoshyöty, jos nämä seuraamukset perustuvat samaan rikokseen. Säännös ei sovellu tapauksiin, joissa sanotut seuraamukset on määrätty eri vastaajille. Lisäksi säännöksen soveltamisala on rajattu 2 §:ssä tarkoitetun hyödyn menettämiseen, eikä se soveltune esimerkiksi laajennetun hyödyn konfiskaation ja vahingonkorvauksen yhteensovittamiseen. Sen soveltamisalaan ei näyttäisi myöskään kuuluvan tilanne, jossa rahanpesun kohteena ollut omaisuus on konfiskoitava valtiolle rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla, vaikka samaan perusteeseen liittyen esirikoksen tekijälle on jo määrätty vahingonkorvausvelvollisuus.

Useampikertaisen seuraamuksen kiellon tausta-ajatuksena on, ettei konfiskaatiota tai samaan perusteeseen liittyvää vahingonkorvausta saa käyttää rangaistuksena. Tähän päämäärään on pyritty esimerkiksi säädettäessä rikoslain 10 luvun 2 §:n 3 momenttia ja 11 §:n 2 momenttia. Vastaajan voidaan katsoa joutuneen rangaistuksi useamman kerran esimerkiksi, jos hänet määrätään varsinaisen rangaistuksen lisäksi menettämään enemmän omaisuutta valtiolle kuin on hänen rikoksesta saamansa hyödyn arvo tai on ollut hänen rikoksensa kohteena. Tällöin todellisen rikoshyödyn ylimenevää osuutta voidaan pitää rangaistuksena. Samaa vastaajaa ei esimerkiksi voida tuomita menettämään sekä rikoksen kohteena ollutta ajoneuvoa että sen arvoa.[1037]

1035 Rautio 2007 s. 41–43. Muina yksityisen oikeuden etusijaa ilmentävinä RL 10 luvun säännöksinä Rautio pitää 6, 7 ja 11.3 §:ää.

1036 Näistä tarkemmin ks. Viljanen 2007 s. 132–150.

1037 Poikkeuksena on kuitenkin luonnonsuojelulain 59 § (878/2001), joka mahdollistaa useampikertaisen menettämisseuraamuksen. Korkein oikeus ei toistaiseksi ole ottanut kantaa siihen, onko kyseessä rangaistuksen luonteinen seuraamus. Asiassa KKO 2006:74 se ei ottanut kantaa pykälän soveltamiseen, koska se jätti jutun tutkimatta katsottuaan, ettei ympäristökeskuksella ollut asianomistaja-asemaa eikä niin ollen oikeutta vaatia menettämisseuraamusta. Hovioikeus oli kuitenkin ratkaisussaan pitänyt luonnonsuojelulain 59 §:n mukaista menettämisseuraamusta rangaistuksen luonteisena. Korkeimman oikeuden esittelijä oli yhtynyt hovioikeuden kantaan. Myös Rautio on ratkaisua koskevassa kommentissaan asettunut samalle kannalle ja pitää säännöstä ainutlaatuisena Suomen rikosoikeudessa. Ks. lähemmin Rautio 2006a s. 146.

Konfiskaatio voidaan myös kohdistaa vain rikoksella saatuun hyötyyn, jota ei tuomita samalta vastaajalta vahingonkorvauksena asianomistajalle. Valtiolle voidaan tuomita menetetyksi kuitenkin sellainen rikoksella saadun hyödyn osuus, jota vahingonkorvaus ei kata. Tällöin rikoksella aiheutettu vahinko ja sillä saatu hyöty eivät vastaa täysin toisiaan. Vastaajalle tulee näissä tapauksissa määrättäväksi samasta perusteesta johtuen sekä vahingonkorvaus että menettämisseuraamus, mutta niiden kohde ei ole sama. Esimerkiksi anastaessaan tavaraa elinkeinonharjoittajalta tekijä saa omaisuuden vastikkeetta ja saa siten itselleen omaisuuden arvoa vastaavan hyödyn verrattuna siihen, että hän olisi hankkinut omaisuuden laillisesti. Anastetun myytäväksi tarkoitetun tavaran hintaan sisältyy kuitenkin tavallisesti arvonlisävero. Vähittäismyyntihinnan ja asianomistajan mahdollisesti vaatiman vahingonkorvauksen välinen erotus on yleensä tavaraan sisältyvän arvonlisäveron osuus. Tuo määrä on korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä katsottu asianomistajalle maksettavan vahingonkorvauksen lisäksi rikoksen tuottamaksi taloudelliseksi hyödyksi, joka on tuomittava valtiolle menetetyksi.[1038]

Jos vastaaja määrätään menettämään valtiolle omaisuuden sijasta sen arvo, tuomioistuin joutuu erikseen harkitsemaan arvon määrän. Myös arvoa määritettäessä tulee ottaa huomioon se, ettei vastaajaan kohdisteta rikoksella tosiasiallisesti saatua rikoshyötyä suurempaa, osittain rangaistuksena pidettävää menettämisseuraamusta. Tähän kysymykseen palataan myöhemmin.

Menettämisseuraamusten henkilölliseen ulottuvuuteen liittyy se, miten menettämisseuraamukset tulee useamman vastaajan kesken kohdistaa. Rikoslain 10 luvussa ei edelleenkään ole tätä tilannetta koskevia säännöksiä, mutta vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan hyöty määrätään sen menetettäväksi, joka rikoksesta on tosiasiallisesti hyötynyt.[1039] Käytännössä menettämisseuraamus saatetaan tuomita useammalle vastaajalle yhteisvastuullisesti niin, että he yhdessä suorittavat valtiolle koko hyödyn määrän ja sopivat keskenään siitä, mikä osuus kuuluu kunkin maksettavaksi, ellei sitä ole jo tuomiossa määrätty.[1040] Tällöin menettämisseuraamus tuomitaan usein arvokonfiskaationa. Täytäntöönpanoviranomainen huolehtii siitä, että tuomittu arvo tulee suoritetuksi valtiolle vain kerran.

Koska arvokonfiskaation käyttö kuitenkin mahdollistaa myös useampikertaisen seuraamuksen tuomitsemisen, menettämisseuraamusuudistuksessa arvokonfiskaation soveltamisalaa pyrittiin supistamaan. Tavoitteena uudistuksessa oli, että samasta perusteesta johtuvien seuraamusten tuli kohdistua vain yhteen

---

1038 KKO 1992:119, KKO 2002:60.

1039 Rautio 2007 s. 43, Viljanen 2007 s. 170 ja Nuutila 2003 s. 273. Ks. KKO 1992:119 ja KKO 2001:13, joissa rikoshyöty tuomittiin valtiolle menetetyksi sen mukaan, miten hyöty oli saadun selvityksen perusteella vastaajien kesken jaettu.

1040 Keskinäistä vastuunjakoa koskevaa määräystä on mahdollista myös myöhemmin kanteella muuttaa, ks. esim. KKO 1985 II 90.

osapuoleen ja vain kerran.[1041] Lähtökohtaisesti useampikertaisen seuraamuksen kielto koskee näin ollen myös tilanteita, joissa useammalle vastaajalle tuomitaan samasta perusteesta johtuva muu kuin yhteisvastuullinen menettämisseuraamus. Tällaisen kertautumisen estämiseksi arvokonfiskaatiota voidaan voimassa olevan lain mukaan soveltaa vain hyötykonfiskaatioon ja toissijaisesti muihin konfiskaatiolajeihin rikoslain 10 luvun 8 §:ssä tarkoitettuissa tilanteissa sekä silloin, kun erityissäännöksissä siitä nimenomaan säädetään.

1041 OLJ 4/1996 s. 32–33.

2 Rangaistava teko konfiskaation perusteena

Rikoslain 10 luvussa säädettyjä konfiskaation yleisiä edellytyksiä sovelletaan myös tuomittaessa rahanpesun kohteena ollut omaisuus valtiolle, vaikka muutoin yleissäännökset eivät tätä tilannetta koskekaan. Tämä johtuu siitä, että menettämisseuraamuksia koskeneessa uudistuksessa ei ollut tarkoitus muuttaa jo aikaisemmin noudatettuja konfiskaation määräämiselle oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa asetettuja vaatimuksia.[1042]

Aikaisemmasta lainsäädännöstä poiketen rikoslain 10 luvun 1 §:n 1 momentissa määritellään menettämisseuraamuksen yleiset edellytykset. Konfiskaation tulee ensinnäkin perustua laissa rangaistavaksi säädettyyn tekoon.[1043] Teosta ei ole välttämätöntä tuomita rangaistusta, jotta rikoksella saatu hyöty voitaisiin konfiskoida. Riittävää on, että rikoshyödyn tuottanut teko täyttää rikoksen objektiiviset tunnusmerkit.[1044] Tämä koskee kuitenkin vain niitä tilanteita, jotka on yksilöity rikoslain 10 luvun 1 §:n 2 momentissa. Sen mukaan menettämisseuraamus voi perustua rangaistavaksi säädettyyn tekoon, jonka tekijä on viittätoista vuotta nuorempi lapsi, syyntakeeton tai rangaistusvastuusta vapaa anteeksiantoperusteen takia. Menettämisseuraamuksen määräämistä ei siten myöskään estä se, jos tekijä on erehtynyt pitämään tekoaan sallittuna (RL 4:2), kyseessä on ollut hätävarjelun liioittelutilanne (RL 4:4.2), anteeksiannettava pakkotila (RL 4:5.2), anteeksiannettava voimakeinojen käytön liioittelu (RL 4:6.3) tai esimiehen käsky tietyissä tilanteissa (RL 45:26b.2).[1045]

Kun rikoslain 10 luvun 1 §:n 2 momentin tyhjentävänä pidettävässä luettelossa ei mainita rikoslain 4 luvun 1 §:ää, teko ei ole rangaistava eikä konfiskaatiota voida määrätä, jos tekijän tahallisuus poistuu tunnusmerkistöerehdyksen

---

1042 HE 80/2000 vp s. 20 vp.

1043 Ks. HE 80/2000 vp s. 16 ja OLJ 4/1996 s. 17. Menettämisseuraamussäännöksissä käsitteellä ”rikos” on kuitenkin vain tekninen merkitys eikä sillä ole vaikutusta vastuuopissa käytetyn vastaavan käsitteen tulkitsemisessa. Honkasalo 1948 s. 133–135 totesi jo RL 2:16:n osalta, että menettämisseuraamuksen edellytysten riippumattomuus syyllisyyskysymyksestä ilmenee siitä, että konfiskaatiovastaajana voi olla myös se jonka hyväksi tai puolesta rikos on tehty mutta joka ei millään lailla ole osallistunut rikoksen tekemiseen. Tätä tukee sekin, että menettämisseuraamukseen voidaan tuomita myös rikoksentekijän perikunta.

1044 Ks. konfiskaation perusteena olevalle teolle asetettavista edellytyksistä, Viljanen 2007 s. 31–42, Rautio 2006 s. 152 –156 ja Ailio 1964 s. 54–65.

1045 RL 10:1.3:n mukaan konfiskaatio voi perustua myös rangaistavaksi säädettyyn tekoon, josta oikeushenkilö voidaan tuomita rangaistukseen RL 9 luvun nojalla, vaikkei rikoksentekijää saada selville tai muusta syystä tuomita rangaistukseen. Koska tutkimuksesta on rajattu oikeushenkilön rangaistusvastuu, säännöstä ei tässä käsitellä. Ks. säännöksen soveltamisesta Viljanen 2007 s. 41–42.

takia.[1046] Oikeuskäytännössä tunnusmerkistöerehdyksellä on nykyään vain harvoin merkitystä. Tilanne voi kuitenkin tulevaisuudessa muuttua, jos kansainvälisten sitoumusten perusteella joudutaan kriminalisoimaan tahallinen rikoshyödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen. Silloin rangaistussäännöksen soveltamisalassa olisivat useat tavanomaiseen vaihdantaan liittyvät tilanteet, joiden rangaistavuutta rajaisi ainoastaan tahallisuusvaatimus. Soveltamisalan laajentuminen saattaa lisätä tilanteita, joissa tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden tosiasioiden käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää tai hän erehtyy sellaisesta seikasta.

Seuraavassa tarkastellaan sitä, voidaanko rahanpesijältä konfiskoida rikoksen kohteena ollut esirikoksella saatu omaisuus siinä laajuudessa kuin Suomen kansainväliset velvoitteet edellyttävät. Ensin on kuitenkin määriteltävä, millainen omaisuus voi olla esirikoksella saatua hyötyä ja siten myös rahanpesun kohteena.

[1046] Näin myös Viljanen 2007 s. 39.

3 Rahanpesun kohteena oleva esirikoksella saatu hyöty

3.1 RAHANPESUN KOHDE

Nykyisin voimassa olevan rikoslain 32 luvun 6 §:n mukaan rahanpesun kohde on rikoksella hankittu omaisuus, rikoksen tuottama hyöty tai näiden tilalle tullut omaisuus.[1047] Vuonna 1994 voimaan tulleessa ensimmäisessä rahanpesurikosta koskevassa määritelmässä rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa rikoksen kohde oli yksilöity rikoksella hankituiksi varoiksi tai muuksi omaisuudeksi. Rahanpesun kohteeksi soveltui näin ollen mikä tahansa omaisuus, joka oli alun perin saatu rikoksella. Varat oli mainittu erikseen, koska yleensä rahanpesun katsottiin kohdistuvan käteiseen rahaan tai pankkitilillä oleviin varoihin.[1048]

Samassa yhteydessä kun rahanpesurikokset erotettiin kätkemisrikossäännöksistä 1.4.2003 voimaan tulleella lailla, rahanpesun kohteen määritelmään lisättiin ilmaus ”rikoksen tuottama hyöty”. Aikaisemman sanamuodon ”rikoksella hankitusta omaisuudesta” ei selkeästi katsottu kattavan myös varallisuutta, jota ei ole suoraan saatu rikoksella. Tällöin tarkoitettiin tilanteita, joissa omaisuus on kertynyt laillisesti tavanomaisessa liiketoiminnassa, mutta omaisuuden säilyminen rikoksentekijällä johtuu esimerkiksi veropetoksen tunnusmerkistön täyttävästä menettelystä. Vaikka aikaisemmin laissa olleen ilmauksen ”rikoksella hankittu omaisuus” katsottiin kattavan myös sanotut tapaukset, selvyyden vuoksi lakiin tehtiin myös rikoksen tuottamaa hyötyä koskeva lisäys.[1049] Rahanpesun kohteena voi näin ollen olla sekä sellainen omaisuus, jonka esirikoksen tekijä on saanut rikoksestaan varallisuuden lisäyksenä, että sellainen omaisuus, joka ilmenee kulujen säästönä. Rahanpesu voi kohdistua myös rikoksella hankitun varallisuuden sijaan tulleeseen omaisuuteen eli surrogaattiin.

Rahanpesurikoksen kohteeksi ei kuitenkaan sovellu huumausaine, koska kaikki huumausaineiden käsittely täyttää huumausainerikoksen tunnusmerkistön. Jos joku siirtää ja kätkee toisen rikoksen tekemisestä palkkioksi saaman

---

1047 Saksassa rahanpesun kohde on määritelty laveasti rikoksesta peräisin olevaksi omaisuudeksi. (StGB 261 §. 1). Käytetty termi ”herrühren”on tarkoitettu laajasti tulkittavaksi siten, että se käsittää myös mm. surrogaatin. Surrogaatin ja alkuperäisen rikoshyödyn yhteys on kuitenkin kyettävä osoittamaan. Ks. Miebach – Sander 2003 s. 1349, Stree 2001 s. 2037–2038, Suendorf 2001 s. 257–258 ja Vogel 1997 s. 338–339. Ruotsissa BrB 6a §:ssä olevaa termiä ”härrör” on tulkittu vastaavasti. Ks. tulkinnasta oikeuskäytännössä NJA 2005 s. 833.

1048 HE 180/1992 vp s. 19.

1049 HE 53/2002 vp s. 35. Ks. lainkohdan sanamuodon tulkinnasta ja lain tarkoituksesta KKO 2007:67.

huumausaine-erän, kyseessä on huumausainerikos, ei rahanpesu.[1050] Tilanne muuttuu, jos huumausainetta palkkioksi saanut myy erän ja pyytää kolmatta muuntamaan näin saamansa varat muuksi omaisuudeksi. Muunnettavaksi tulevat varat on tällöin saatu huumausainerikoksella, joka on alkuperäisestä esirikoksesta riippumaton itsenäinen teko.

3.2 ESIRIKOKSELLA SAATU HYÖTY

Rahanpesun kohteena voi Suomessa olla millä tahansa rangaistavaksi säädetyllä teolla saatu omaisuus tai etu. Riittävää on, että esirikoksen tekijän varallisuuden määrä on aikanaan rikoksen ansiosta ollut suurempi kuin ilman sitä. Kun rikoksella saadun omaisuuden määritelmä kattaa kaikki varallisuusarvoiset omaisuuslajit, rahanpesun kohteeksi soveltuvaa rikoshyötyä voi syntyä kaikista rikoksista, jotka tuottavat taloudellista hyötyä. Vaikka rikoslaissa ei määritelläkään, mitä rikoksen tuottamalla taloudellisella hyödyllä tarkoitetaan, oikeuskirjallisuudessa on pidetty selvänä, että määritelmä kattaa vain omaisuuden, jolla on taloudellista arvoa. Myöhemmin konfiskoitavan esineen tai edun arvo voi olla vähäinenkin, mutta sen on oltava luonteeltaan taloudellista, tunnearvo ei ole riittävä.[1051]

Rikoshyödyn määritelmä kattaa näin ollen Suomessa kansainvälisten sopimusten edellyttämin tavoin irtaimen ja kiinteän omaisuuden lisäksi aineellisen ja aineettoman omaisuuden sekä kaikki varallisuusarvoiset oikeudet.[1052]

Rikoshyöty tulee lisäksi kansallisesti määritellä omaisuudeksi, joka on saatu välittömästi tai välillisesti esirikoksen tekemisestä.[1053] Välittömästi rikoksesta saatua hyötyä ovat esimerkiksi huumeiden myynnistä saatu kauppahinta tai ve-

---

1050 HE 180/1992 vp s. 18.

1051 HE 80/2000 vp s. 21, Rautio 2006 s. 156–159.

1052 Ks. Wienin sopimus artikla 1(p) ja (q), Palermon sopimus artikla 2(d) ja (e), Strasbourgin sopimus artikla 1(a) ja (b), Varsovan sopimus artikla 1(a) ja (b) sekä Euroopan yhteisön rahanpesudirektiivit (91/308/ETY) artikla 1, (2001/97/EY) artikla 1(D) ja (2005/60/EY) artikla 3(3). Ks. myös Strasbourgin sopimukseen liittyvä Explanatory report 1990 s. 6–7 ja Varsovan sopimuksen Explanatory report 2005 s. 6–7.

1053 Yhdistyneiden kansakuntien kriminaalipoliittinen komissio (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice) on pitänyt Wienin ja Strasbourgin sopimusten sanamuodon eroa rikoshyödyn osalta merkkinä niiden sisällöllisestä erosta. Komission kannan mukaan Strasbourgin sopimus koskisi vain välitöntä rikoshyötyä, kun se määrittelee rikoshyödyksi ”any economic advantage from criminal offences”. Wienin sopimuksessa hyöty on määritelty”any property derived from or obtained, directly or indirectly, through the commission of an offence”. Strasbourgin sopimuksen selitysmuistio mainitsee kuitenkin nimenomaisesti, että sopimusta valmisteltaessa tarkoituksena oli, että laajaa hyötymääritelmää käyttämällä estettäisiin keskustelu siitä, voiko surrogaatti tai välillinen hyöty olla kansainvälisen yhteistyön kohteena. Jos sopimusosapuolen lainsäädäntö ei mahdollista laajaa hyötykäsitettä, oikeusavusta voidaan kieltäytyä Strasbourgin sopimuksen artiklan 18(4)(b) perusteella. Ks. lähemmin Explanatory report 1990 s. 6 ja Heikinheimo 1999 s. 69 alaviite 286.

ropetoksen tekemisestä syntynyt säästö ja välillinen hyöty on vastaavalla rahamäärällä ostettu esine tai yhtiöstä osakkeenomistajille jaettu etuus. Välillisellä hyödyllä tarkoitetaan sopimuksissa näin ollen rikoksella saadun omaisuuden sijaan tullutta omaisuutta eli surrogaattia.[1054] Määritelmä ei tältä osin vastaa välilliselle hyödylle Suomessa annettua sisältöä. Rikoslain 32 luvun 6 §:n sanamuoto kattaa kuitenkin myös tällaisen omaisuuden, koska välittömän rikoshyödyn lisäksi rahanpesun kohteena voi säännöksen mukaan olla rikoshyödyn tilalle tullut omaisuus.

3.2.1 Veropetoksella saatu rikoshyöty

Wienin sopimuksessa rahanpesun esirikokset rajataan huumausainerikoksiin. Niillä saadun rikoshyödyn määritteleminen on selkeää, koska hyöty muodostuu huumausainekaupan eri portailla saadusta kauppahinnasta. Hyötyä on huumerikoksilla saatu omaisuus, joka yleisimmin on rahaa.

Veropetoksella saadun hyödyn määrittely ei ole yhtä yksiselitteistä, koska tekijän verorikoksella tavoittelema etu on pääsääntöisesti se säästö, joka verovelvolliselle syntyy, kun vältetään lainmukaisen veron paneminen maksuun. Vältetty vero vaihtelee lajiltaan sen mukaan, mikä on veron määräämisen peruste. Eri verolajeissa veron määräämiseen liittyvät menettelyt myös eroavat toisistaan. Verorikoksella syntyvän verosäästön määrä, syntyajankohta ja hyödynsaajan identiteetti ovat riippuvaisia siitä, missä menettelyssä vero määrätään. Eräissä verolajeissa on aikaisemmin kerrotuin tavoin verotusmenettelyssä otettava huomioon myös EY-oikeuden asettamat vaatimukset. Näin ollen rahanpesun kohteen yksilöiminen ei ole verorikosten ollessa rahanpesun esirikoksina yhtä selkeää kuin silloin, kun esirikoksena on esimerkiksi huumausainerikos.

Veropetoksen tunnusmerkistön täyttävä menettely mahdollistaa sen, että veron maksamiseen tarvittava omaisuus voidaan käyttää muihin tarkoituksiin. Kun verovelvollinen harjoittaa liiketoimintaa, veroa välttämällä säästetyillä varoilla saatetaan maksaa liikekuluja, ne voidaan käyttää investointeihin tai jakaa omistajille. Yksityishenkilö voi käyttää varat oman elintasonsa nostamiseen tai elinkeinonharjoittamiseen. Veron palauttamistilanteita lukuun ottamatta verovelvollisen omaisuus ei veropetoksen seurauksena konkreettisesti lisäänny, vaan piilevä verovelka kasvaa.[1055]

Veropetoksesta säädetään rikoslain 29 luvun 1 §:ssä (1228/1997).[1056] Veropetokseen syyllistyy se, joka säännöksessä yksilöidyllä tavalla aiheuttaa tai yrittää aiheuttaa veron määräämättä jättämisen tai sen määräämisen liian alhaiseksi

---

1054 Näin esim. UN Commentary 1998 s. 118–119 ja McClean 2002 s. 339 alav. 25.

1055 Piilevällä verovelalla tarkoitetaan abstraktia verovelkaa, jonka peruste on verolain mukaan syntynyt mutta jota ei vielä ole maksuunpantu, koska verotus ei ko. verolajin osalta ole päättynyt.

1056 Ennen 1.1.1991 veropetossäännös oli RL 38:11:ssä (30.6.1972/498). Ks. Lehtonen 1986 s. 61–77 veropetossäännöksen historiallisesta taustasta.

taikka veron aiheettoman palauttamisen. Veropetoksesta tuomitaan näin ollen sekä se, joka on välttänyt veroa, että se, joka on yrittänyt välttää veroa. Koska rahanpesu voi kohdistua vain rikoksella saatuun hyötyyn, veropetoksen tunnusmerkistön tulee olla täyttynyt ja rikoshyödyn syntynyt jo ennen kuin rahanpesun täytäntöönpanotoimet aloitetaan. Riittävää ei näin ollen ole, että veropetoksen tunnusmerkistö on täyttynyt yritysasteisena, kun rahanpesun kohteena tulee olla rikoksen tuottama hyöty. Yritysasteisen veropetoksen täyttymisestä aiheutuu ainoastaan konkreettinen vaara veron välttämisestä, jota ei voida pitää rikoshyötynä.

Tunnusmerkistön mukaisen toiminnan ja seuraustunnusmerkin välisestä syy–seuraus-vaatimuksesta johtuu, että veroa voi välttää vain sellaisessa tilanteessa, jossa esimerkiksi verotettavat tulot nousevat verotettavaan määrään, harjoitetaan verollista toimintaa tai maahantuotavasta tavarasta on maksettava tullia. Jos esimerkiksi verovelvollisen tappio on vahvistettu liian suureksi annettujen väärien tietojen perusteella ja tätä tappiota vähennetään seuraavien verovuosien tuloista, veropetoksen tunnusmerkistö täyttyy kaikkina niinä verovuosina, joina perusteettomia vähennyksiä tuloista tehdään.

Seuraustunnusmerkin täyttyminen ei edellytä, että vältetty vero olisi teon paljastuttua maksuunpantu. Riittävää on, että asiassa on menetelty tunnusmerkistön mukaisesti. Seuraustunnusmerkin täyttymistä ei estä myöskään se, että jälkiverotusoikeus on muotoseikan vuoksi menetetty, vero on vanhentunut tai se on määrätty arvioverotuksin.[1057]

3.2.1.1 Arvioverotukseen perustuva rikoshyöty

Veropetoksen tunnusmerkistö täyttyy esimerkiksi oma-aloitteisesti tilitettävän arvonlisäveron kohdalla ilmoitusvelvollisuuden määräaikana. Sen jälkeen suoritettu arviomaksuunpano ei vaikuta teon täyttymiseen. Jollei todellista veron määrää pystytä selvittämään, arviomaksuunpano voi ilmaista rahanpesun kohteeksi kelpaavan rikoshyödyn määrän.

Tuloverotuksessa arvioverotus saatetaan tehdä jo säännönmukaisen verotuksen yhteydessä. Tällöin verovelvollinen on syyllistynyt täytettyyn tekoon siltä osin, kuin oikean veron määrä ylittää arvioverotuksen ja ainakin yritysasteiseen veropetokseen siltä osin, kuin arvio on kattanut oikean veron määrän tai on sitä suurempi.[1058] Estettä ei liene sille, että vastaaja tuomitaan sanotussa tilanteessa yhdestä veropetoksesta, joka käsittää arvioveron määrään asti yritysasteisen ve-

---

[1057] Ks. tarkemmin veropetoksen tunnusmerkistön täyttymisestä Sahavirta 2007a s. 186–222, Nuutila 2002 s. 1009–1021, Lehtonen 1986 s. 269–274. Ks. myös näytöstä verorikoksissa Lehtonen 2003 s. 257–275 sekä verorikoksen ja rankaisemattoman veronkierron välisestä erosta, Lehtonen 2000 erit. s. 51–53 ja 88–94.

[1058] Ks. Sahavirta 2007a s. 218.

ropetoksen ja sen ylittävältä osuudeltaan täytetyn teon. Rahanpesu voi kohdistua kuitenkin vain arvioverotuksen ylittävään veron määrään, koska vain tuo osuus on rikoksella saatua. Arvioverotuksin säännönmukaisen verotuksen yhteydessä maksuunpannusta veron määrästä ei ole aiheutunut veropetossäännöksen seuraustunnusmerkin edellyttämin tavoin vahinkoa verottajalle.

Edellä kuvatussa tilanteessa yritysasteinen veropetos aiheuttaa konkreettisen vaaran seuraustunnusmerkin täyttymisestä, joka estyy vain verottajan toimenpiteiden johdosta ennen säännönmukaisen verotuksen päättymistä. Kun verovelvollinen ei ole myötävaikuttanut arvioverotuksen määräämiseen, hän ei voine saada hyväkseen myöskään rikosoikeudellista etua siitä, että veroviranomainen on sattumalta arvioinut veron määrän oikein tai liian suureksi. Tekijä tulee tällöin tuomita veropetoksen yrityksestä.

Säännönmukaisen verotuksen päättymisen jälkeen tehdyllä arvio- tai jälkiverotuksella ei ole vaikutusta seuraustunnusmerkin täyttymiseen. Tämän vuoksi rahanpesu voi näissä tapauksissa kohdistua aikaisemmin todetuin tavoin koko arvio- tai jälkiveron määrään, jollei veron määrää kyetä muulla tavoin toteamaan.

Arvioverotuksesta saattaa kuitenkin käytännössä aiheutua ongelmia harkittaessa tunnusmerkistön tarkoittamaa vältetyn veron määrää ja siten myös rahanpesun kohteeksi kelpaavan rikoshyödyn suuruutta. Pääsääntöisesti oikean veron määrän ja arvioidun veron määrän erotus ilmaisee kuitenkin veronsaajalle aiheutuneen vahingon.

3.2.1.2 Rahanpesun kohteeksi soveltuva verovelvollisen omaisuus

Yleensä veropetoksella saadun hyödyn peseminen ei ole tarpeellista, koska verorikoksilla saatua säästöä vastaava varallisuus on jo ennen esirikoksen tapahtumista laillisessa taloudessa. Se on usein esirikoksen seurauksena saanut uuden lailliselta vaikuttavan alkuperän, kun verovelvollisen varoja on esimerkiksi siirretty jollekin intressitaholle vääränsisältöisillä kululaskuilla. Rahanpesutoimet ovat tarpeen lähinnä silloin, kun verovelvollisen on tarpeen häivyttää lisääntyneen omaisuutensa alkuperä tai välttää verorikoksen oikeudelliset seuraamukset, kuten esirikoksen paljastumisesta johtuva rangaistus, konfiskaatio tai vahingonkorvaus.

Kun veropetoksen tekijäpiiri ei ole rajattu, tekijä voi olla muukin kuin verovelvollinen. Oikeushenkilöiden puolesta toimii aina joku luonnollinen henkilö ja luonnollisten henkilöiden verotukseen vaikuttavia vääriä tietoja saattaa antaa myös muu kuin verovelvollinen itse. Rahanpesun on kuitenkin aina kohdistuttava sen verovelvollisen omaisuuteen, jonka verotusta rikollinen menettely on koskenut, koska rikoshyötynä syntynyttä verovelan suoritusta voidaan pääsääntöisesti edellyttää vain verovelvolliselta.

Kun rahanpesutoimet voidaan kohdistaa rikoshyötyyn ajallisesti koska tahansa esirikoksen täyttymisen jälkeen, ongelmaksi saattaa muodostua se, mikä verovelvollisen yksilöity omaisuus on rahanpesukelpoista eli laittomasti saatua varallisuutta. Yksilöintiä vaikeuttaa se, että rahanpesun kohteena voi olla verovelvollisen ulosottokelpoisen omaisuuden lisäksi myös sen sijaan tullut omaisuus. Lisäksi rikoshyödyn sekoittuminen lailliseen omaisuuteen ”saastuttaa” myös tuon varallisuuden. Erityisen ongelmallista tämä saattaa olla yritystoiminnassa, jossa tulisi voida luottaa siihen, että tavanomaisessa liiketoiminnassa vastaanotetut suoritukset eivät myöhemmin tule arvioitaviksi rahanpesun kohteina. Joissakin tapauksissa erityiseen varovaisuuteen on kuitenkin perusteita.

> Verovelvollisen ulosottokelpoista omaisuutta ovat ulosottokaaren 4 luvun 8 §:n (705/2007) mukaan kaikki esineet ja oikeudet, jotka voidaan yksilöidä ja joilla on varallisuusarvoa, jollei tällaisen omaisuuden ulosmittaamista laissa erikseen kielletä. Velallisen saannon ehdollisuuskaan ei estä ulosmittaamista. Ulosottokaaren 4 luvun 15 §:n mukaan nykyisin irtain omaisuus voidaan ulosmitata myös silloin, kun sen saanto on ehdollinen. Näin ollen esimerkiksi osamaksukaupassa yleisesti käytettävä omistuksenpidätysehto ei estä ulosmittaamasta esinettä velallisen omaisuutena. Luovuttajan oikeus otetaan huomioon ulosottokaaren 5 luvun 26 §:n mukaisesti omaisuutta myytäessä.[1059] Rahanpesun kohteena voi näin ollen olla myös osamaksulla ostettu omaisuus, johon voidaan kohdistaa esinekonfiskaatio.

Veropetokseen syyllistynyt on saattanut siirtää jo ennen verotuksen valmistumista kaiken omaisuutensa ulkomaille, josta hän myöhemmin erilaisin järjestelyin palauttaa sen Suomeen liiketoiminnassaan käytettäväksi. Veroa määrättäessä verovelvollinen on ollut näennäisesti varaton, mutta myöhemmin kotiutettavat varat ovat ainakin osaksi joko välitöntä tai välillistä verorikoksella syntynyttä hyötyä. Jos omaisuuden siirtäminen on aikanaan täyttänyt myös velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistön, palautuvat varat ovat lisäksi tällä rikoksella saatua omaisuutta. Tällaisessa tilanteessa esirikoksen tekijällä saattaa olla tarvettakin pesettää omaisuuttaan. Jos liikekumppaneiden menettely muutoin täyttää rahanpesurikoksen tunnusmerkistön, he voivat kuvatussa tapauksessa syyllistyä rikokseen ryhtyessään aikaisemmin heidän tietensä verorikokseen syyllistyneen kanssa liiketoimiin ja vastaanottaessaan häneltä vastikkeellisesti omaisuutta, joka on alun perin rikoksella hankittua hyötyä. Myös esirikoksen tekijän perheenjäsenet, jotka esimerkiksi sallivat sen, että kyseisillä varoilla hankitaan tavanomaisista kulutustavaroista poikkeavaa omaisuutta heidän nimiinsä, voivat syyllistyä rahanpesuun.

[1059] Ks. tarkemmin HE 13/2005 vp laiksi ulosottolain muuttamiseksi ja HE 83/2006 vp ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä Linna – Leppänen 2007 s. 34–41.

Jos verovelvollinen on esirikoksen täyttyessä ollut ainoastaan näennäisesti varaton, rahanpesun kohteen määrittelyssä ei ole ongelmia. Kaikki omaisuus, joka olisi ollut käytettävissä myöhemmin maksuunpannun veron maksamiseksi, voi olla rahanpesun kohteena. Esirikoksen ja rikoshyödyn välisen suhteen osoittaminen sen sijaan ei aina liene helppoa varsinkaan, jos omaisuus siirretään Suomeen sähköisinä varoina vahvan pankkisalaisuuden maasta. Kuten aikaisemmin jo on todettu, mikään aineellinen vanhentumisaika ei kuitenkaan rajoita esirikoksen ja rahanpesurikoksen välistä ajallista suhdetta.

Vero voidaan kuitenkin määrätä myös aidosti varattomalle verovelvolliselle, jolla ei ole veron maksamiseen tarvittavaa rahoitus-, vaihto- tai käyttöomaisuutta. Tällöin on käytännössä kyse konkurssivelallisesta. Myös yksityishenkilö voi olla täysin varaton veron määräämishetkellä. Oikeushenkilöllä tai luonnollisella henkilöllä on aikaisemmin ollut varallisuutta tai toimintaa, joka on synnyttänyt verovelvollisuuden, mutta ennen verotuksen päättymistä omaisuus on menetetty ilman, että on samalla syyllistytty rikokseen. Näissä tilanteissa verovelvollisella ei veroa määrättäessä ole sen maksamiseen tarvittavaa varallisuutta.

Jos verovelvollinen kuitenkin myöhemmin saa tällaista omaisuutta, joudutaan kysymään, voiko rahanpesu kohdistua tähän varallisuuteen siltä osin kuin se vastaa aikaisemmalla verorikoksella saadun säästön määrää? Nähdäkseni vastauksen tulisi olla myönteinen. Niin kauan kuin maksuunpantua veroa voidaan periä ulosottoteitse joko verotuspäätöksen tai rikosprosessissa tuomitun vahingonkorvausvastuun perusteella, esirikoksen tekijällä saattaa olla tarvetta välttää nämä seuraamukset. Velvollisuuteen suorittaa maksuunpannut verot ei vaikuta se, milloin maksuun käytettävissä oleva omaisuus on hankittu. Jos veropetoksella syntynyttä säästöä vastaava omaisuus saadaan vasta esirikoksen täyttymisen jälkeen ja sen käyttäminen verovelan kattamiseen pyritään estämään rahanpesun tunnusmerkistön täyttävin toimin, en näe esteitä arvioida tällaista menettelyä rahanpesurikokseksi.

3.2.1.3 Rikoksella saatu hyöty verotuksen ja rahanpesun kohteena

Rahanpesun esirikoksen ollessa veropetos pohdittavaksi saattaa tulla myös se, voivatko veropetoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöt täyttyä silloin, kun jo verotuksen perusteena on ollut rikollisesti ansaittu tulo? Aikaisemmin oikeuskirjallisuudessa katsottiin, että rikoksen tuottama hyöty ei ole rikoksentekijälle jäävää lopullista omaisuuden lisäystä, joten sitä ei voida pitää veronalaisena tulona, jonka ilmoittamatta jättäminen olisi veropetos.[1060] Kanta perustui vero-oi-

[1060] Lehtonen 1981 s. 110–111 ja 1986 s. 202.

keudellisessa kirjallisuudessa vakiintuneesti esitettyyn kantaan siitä, että verotus voidaan kohdistaa vain laillisesta toiminnasta saatuun tuloon.[1061]

Yleensä verotuksen kohteena onkin laillisesti ansaittu omaisuus. Nykyisin veron perusteena saattaa kuitenkin olla myös rikoksella saatu hyöty.[1062] Tällaiseen rikoshyötyyn voidaan myös kohdistaa rahanpesutoimia. Käytännössä rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen ilmeisesti arvioitaisiin näissä tapauksissa suhteessa verotuksen perusteena olevaan rikokseen. Esirikoksen tekijä/verovelvollinen pyrkisi todennäköisesti häivyttämään sen, mikä on varojen alkuperäinen lähde, ei sen sijaan sitä, että hän on jättänyt rikoksella saamansa varat ilmoittamatta myös verotuksessaan.

Uudemmassa vero-oikeudellisessa kirjallisuudessa on katsottu, että tulojen verollisuus voi riippua siitä, mistä verolajista on kyse tai millaisen rikollisen toiminnan tuloksena tulo saadaan. Tulo on ilmeisesti veronalaista, jos se syntyy luvallisesta verollisesta toiminnasta, johon kuitenkin liittyy rikollisia piirteitä, kuten ilman edellytettyä viranomaislupaa tapahtuva elinkeinon harjoittaminen tai laittoman ylihinnan ottaminen. Näin esimerkiksi ratkaisussa KKO 1983 II 66, jossa luvatonta matkatoimistoliikettä harjoittanut tuomittiin sekä matkatoimistoliikkeen luvattomasta harjoittamisesta että veropetoksesta. Varmaa kantaa ei ole esitetty siitä, voitaisiinko myös itsensä rikoksilla elättävää verottaa kaikesta hänen tavanomaisilla omaisuus- tai talousrikoksilla saamastaan tulosta.[1063] Ihmisoikeussopimuksista ilmenevät periaatteet eivät ilmeisesti olisi esteenä tällaisellekaan tulkinnalle.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisun C-455/98 Salumets jälkeen on kuitenkin selvää, että esimerkiksi salakuljettamalla maahantuodusta tavarasta on kannettava arvonlisäveroa ja valmisteveroa. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö, jonka mukaan arvonlisäveroa on kannettava myös sellaisesta toiminnasta, joka kansallisesti on eräin osin säädetty rangaistavaksi, on muuttanut verorikosoikeudellista ajattelua Suomessa.

Tuomioistuin on arvioidessaan jäsenvaltioiden velvollisuutta kantaa arvonlisäveroa rikoksella saadusta hyödystä perustanut kannanottonsa arvonlisäverojärjestelmän neutraliteettiin. Verotuksen neutraalisuuden periaate estää tosiasiassa tekemästä eroa laillisen ja laittoman toiminnan välillä. Tämän vuoksi tietyn taloudellisen käyttäytymisen säätäminen rangaistavaksi ei poista sitä, että myynnistä tai maahantuonnista on kannettava arvonlisäveroa tai tullia. Ratkaisevaa on, kilpailevatko toiminnan kohteena olevat tuotteet laillisilla markkinoilla laillisten tavaroiden kanssa.

1061 Näin esim. Voipio 1968 s. 258–259, Kilpi 1952 s. 469 ja Rekola 1947 s. 90. Myös oikeuskäytäntö oli asettunut tälle kannalla, ks. Linnakangas 1989 s. 104–112.

1062 Linnakangas 1989 s. 101–113 ja 2006 s. 338–370, joka arvioi rikoksella saadun hyödyn verottamista arvonlisäverotuksessa ja tuloverotuksessa.

1063 Andersson – Linnakangas 2006 s. 122.

Poikkeuksena ovat ainoastaan tilanteet, joissa tietyt tavarat eivät erityispiirteidensä takia kilpaile samoilla markkinoilla laillisten tuotteiden kanssa. Tällöin on kyse ns. kieltotavaroista, joilla ei voida käydä laillista kauppaa eikä niitä siten voida saattaa lailliseen vaihdantaan, kuten huumausaineet ja väärennetty raha.[1064] Sinänsä laillista tavaraa ei voida rinnastaa kieltotavaraan, vaikka sen alkuperässä, laadussa tai muissa ominaisuuksissa olisi erityispiirteitä. Nämä seikat eivät muuta laillisten tuotteiden luonnetta kielletyiksi, vaikka ne saattavatkin tehdä esimerkiksi väkiviinasta vielä vaarallisempaa nautittavaksi.[1065] Tavaraan sovellettavat erityisjärjestelmät, kuten toiminnan luvanvaraisuus tai tavaran vientikielto, eivät myöskään tee sinänsä laillisesta tavarasta kieltotavaraa.[1066]

Verorikosoikeudellisesti yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä seuraa, että arvonlisävero- ja valmisteverovelvollisuus sekä tullivelka syntyvät tiettyjä rajoitettuja poikkeuksia lukuun ottamatta myös tavaroiden ja palveluiden laittomasta myynnistä ja maahantuonnista. Siten veropetoksen tunnusmerkistö voi täyttyä, kun tavaraa tuodaan maahan salakuljettamalla, sitä myydään immateriaalioikeuksia rikkoen tai muutoin luovutetaan rikoksen tunnusmerkistön täyttävään toimintaan.[1067] Rahanpesusta syytteessä oleva voi näin ollen tulla tuomituksi myös veropetoksesta, jos hän esimerkiksi huumausainerikoksen tekijältä saamillaan varoilla ostaa tämän lukuun tavaraa, jota ryhtyy liiketoiminnan muodossa esirikoksen tekijän hyväksi myymään edelleen ja laiminlyö tässä toiminnassa arvonlisäverotukseen liittyvät velvollisuudet ja siten välttää veroa. Tällöin esirikoksella saatu rahanpesijälle siirretty rikoshyöty tuottoineen voitaisiin ilmeisesti konfiskoida valtiolle ja liiketoiminnan muodossa harjoitetusta rikoshyödyn kätkemisestä kantaa arvonlisävero.[1068]

1064 Julkisasiamies Saggion ratkaisuehdotuksesta 23.3.2000 asiassa C-455/98 kohta 18 ilmenee, että yhteisöjen tuomioistuin on katsonut ns. kieltotavarat tuotteiksi, joita ei saa saattaa vaihdantaan yhdessäkään jäsenvaltiossa, vaan toimivaltaisten viranomaisten on takavarikoitava ne silloin, kun niitä löydetään, ja hävitettävä ne välittömästi markkinoilta.

1065 Julkisasiamies Saggion ratkaisuehdotus 23.3.2000 asiassa C-455/98 kohta 16.

1066 Ks. asia C-111/92 Lange (1993), joka koski tietokoneiden osien ja niissä käytettävien ohjelmien luvatonta vientiä, kun niiden vieminen Itä-Eurooppaan oli kielletty sen vuoksi, että niitä saatetaan käyttää sotilaallisiin tarkoituksiin ja asia C-455/98 Salumets, jossa oli kyse suomalaisesta väkiviinaan liittyvästä lupajärjestelmästä.

1067 Asiassa C-3/97 Goodwin (1998) kuudetta arvonlisäverodirektiiviä tuli soveltaa tapaukseen, jossa rikosoikeudenkäynnin vastaajat olivat syytteessä arvonlisäveron lainvastaisesta välttämisestä väärennettyjen hajuvesien kaupassa. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että kysymys ei ollut tavaroista, joiden myynti olisi kiellettyä niiden luonteen tai erityisten tunnusmerkkien perusteella. Väärennettyjen tavaroiden kaupassa loukataan immateriaalioikeuksia. Koska immateriaalioikeuksien loukkaamisesta johtuva kielto on ehdollinen, se ei riitä perusteeksi jättää väärennettyjen tuotteiden kauppaa arvonlisäverodirektiivin soveltamisalan ulkopuolelle. Koska väärennetyt tuotteet kilpailevat laillisten tuotteiden kanssa laillisilla markkinoilla, niiden lievempi verokohtelu saattaisi uhata arvonlisäverojärjestelmän neutraliteettia.

1068 Jos laillisen ja laittoman toiminnan välillä on kilpailun mahdollisuus, verotuksen neutraalisuuden periaate edellyttää, että laillisia ja laittomia liiketoimia kohdellaan arvonlisäverotukses-

3.3 ESIRIKOKSELLA SAADULLE HYÖDYLLE KERTYNYT TUOTTO

3.3.1 Välittömän hyödyn konfiskaatio

Aina ei ole täysin selvää, mikä omaisuus voidaan määritellä rikoksella saaduksi. Suomessa on yleensä katsottu, että rikoshyödyn syntymisen on pääsääntöisesti oltava esirikoksen välitön seuraus.[1069] Konfiskaation kohteena voi tällöin olla omaisuus, joka on rikoksen tuottamaa tosiasiallista taloudellista hyötyä.[1070] Yleensä kyse on rikoksella välittömästi saadusta omaisuuden lisäyksestä tai säästöstä.[1071] Poikkeuksena on pidetty lähinnä vain rikoksen tekemisestä saatua palkkiota, joka on voitu konfiskoida rikoksen tuottamana hyötynä, vaikka se on välillisesti rikoksesta saatava etu.[1072]

Rahanpesua koskeneessa rangaistussäännöksessä rikoksen kohteella tarkoitettiin alun perin vain esirikoksella välittömästi saatua hyötyä tai sen tilalle tullutta omaisuutta. Suomessa sinänsä laillisen tuoton konfiskaatiota pidettiin mahdottomana, vaikka Wienin sopimuksen mukaan rikoshyödystä, sen sijaan tulleesta omaisuudesta tai omaisuudesta, johon hyöty on sekoittunut, peräisin olevaa tuottoa ja muita etuja tuli kohdella samalla tavalla menettämisseuraamusten osalta kuin varsinaista rikoshyötyäkin. Muissakaan rikoksissa tällaista konfiskaatiota ei Suomessa pidetty mahdollisena, koska se olisi vaarantanut oikeusturvaa ja aiheuttanut näyttövaikeuksia. Lainvalmistelussa katsottiin, että

---

sa samalla tavalla. Näin ollen kuudennen arvonlisäverodirektiivin soveltamisalaan kuului myös pöydän antaminen toisen käyttöön huumausaineiden myyntiä varten, koska pöydän vuokraamisessa kyse oli taloudellisesta toiminnasta, joka kilpaili laillisten markkinoiden kanssa. Menettelyn mahdollinen rikosoikeudellinen moitittavuus ei vaikuttanut arvonlisäveron maksamisvelvollisuuteen, ks. C-158/98 Coffeeshop Siberien (1999) kohdat 10, 11 ja 21. Verotuksen neutraalisuuden periaatteesta johtuu myös se, ettei jäsenvaltio voi vapauttaa arvonlisäverosta ainoastaan laillista toimintaa. Tästä syystä jäsenvaltio ei voinut asiassa C-283/95 Fischer (1998) kantaa laittomasta uhkapelitoiminnasta arvonlisäveroa, kun vastaavaa toimintaa harjoittanut toimiluvan saanut kasino oli verosta vapautettu.

1069 Honkasalo 1948 s. 117–118 ja Ailio 1964 s. 130 ovat määritelleet välittömän rikoshyödyn rikoksen avulla saaduksi esineeksi tai eduksi. Rautio 2006 s. 162 tarkoittaa välittömällä hyödyllä rikoksentekohetkellä toteutunutta varallisuudenlisäystä. Rautionmukaan voidaan lähteä siitä, että rikosoikeudessa kehitetyt kausaaliopit soveltunevat usein myös arvioitaessa rikoksen ja hyödyn välistä syy-yhteyttä.

1070 Ks. Rautio 2006 s. 156–158, Lappi-Seppälä 2002a s. 450, Viljanen 1989 s. 527 ja Ailio 1964 s. 134.

1071 Näin Viljanen 2007 s. 77–80, Rautio 2006 s. 160–161, Ailio 1964 s. 130 ja Honkasalo 1948 s. 117.

1072 Ks. erit. Viljanen 2007 s. 80–81 ja Rautio 2006 s. 161–162 palkkion konfiskoinnista Suomen oikeuskäytännössä. Ks. myös Lappi-Seppälä 2000 s. 422, Ailio 1964 s. 129–130 ja HE 80/2000 vp s. 21.

useimmiten olisi lähes mahdotonta osoittaa, että tietty laillinen tulo on peräisin juuri rikoksella saadusta omaisuudesta.[1073]

Lainvalmistelussa rikoshyötyä katsottiin näin ollen olevan vain omaisuuden, joka esirikoksen tekohetken mukaan arvioiden oli seurausta tuosta teosta. Jos rikoshyötyä oli esirikoksen tekemisen jälkeen kerrytetty, näin aikaansaatu omaisuuden lisäys saattoi olla rahanpesun kohteena vain, jos se oli syntynyt uuden rikoksen seurauksena.[1074]

Rikoksen tuottamana hyötynä on oikeuskäytännössä pidetty myös sellaista rikoshyötyä, jonka tavoittelemiseksi rikos on tehty. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2004:105 työntekijän työantajaltaan kavaltamilla pelitosittella saamat pelivoitot tuli konfiskoida valtiolle rikoksella saatuna hyötynä, koska pelitositteiden kavaltaminen oli tapahtunut yksinomaan sinänsä laillisesti saatujen pelivoittojen tavoittelemiseksi. Myös Viljanen on katsonut, että hyöty on konfiskoitava, jos se on sellaista, jonka saamiseksi rikos on tehty.[1075] Näin siitäkin huolimatta, että hyötyä ei voitaisi pitää rikoksen välittömästi tuottamana ilman tekijällä jo rikoksentekohetkellä ollutta tarkoitusta.

3.3.2 Välillisen hyödyn konfiskaatio

Vuoden 2002 menettämisseuraamusuudistuksen jälkeen voitaneen Suomessa kuitenkin katsoa, että rikoksella välittömästi saadulle hyödylle kertynyt laillinen, välillinen tuotto ja arvon nousu voi olla Wienin sopimuksessa edellytetyin tavoin rahanpesun kohteena. Tällaista välillistä hyötyä on ainakin pankkitilillä oleville varoille maksettava korko ja valuuttakurssin muuttumisesta johtuva hyödyn arvon nousu. Edellytykseksi on kuitenkin hallituksen esityksessä asetettu, että välillinen tuotto on vaikeuksitta selvitettävissä.[1076] Korkein oikeus on esimerkiksi ratkaisussaan KKO 2006:9 tuominnut pankkitilillä olleet varat ja niille mahdollisesti kertyneet korot valtiolle menetetyiksi.

Hallituksen esityksen perusteella mahdollisuus konfiskoida myös välillinen hyöty ei ole riippuvainen siitä, onko omaisuuden lisäys ollut tekijän ennakoitavissa tai johtunut tekijän erityisosaamisesta. Esimerkiksi tapauksessa, jossa rikoshyöty sijoitetaan arvopaperimarkkinoille ja yllättävä kurssinousu tuottaa

---

1073 Wienin sopimus artikla 5(6) ja HE 180/1992 vp s. 12. Ks. myös Rautio 2006 s. 160–163 rikoksen ja hyödyn välisestä syy-yhteydestä.

1074 Viljanen 2007 s. 81, joka toteaa, että välittömän rikoshyödyn määritelmällä on ensisijaisesti aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa tarkoitettu sulkea rikoshyödyn surrogaatti konfiskaation ulkopuolelle. Vanhemmassa kirjoituksessaan Viljanen katsoo, että vaatimus välittömästä rikoshyödystä tarkoittaa kuitenkin myös sitä, ettei konfiskaatio ulotu rikoshyödystä disponoimalla syntyneeseen lisätuottoon, ellei omaisuuden lisäys perustu uuteen rikokseen, Viljanen 1989 s. 528.

1075 Ks. Viljanen 2005 s. 265–266.

1076 OLJ 4/1996 s. 23 ja HE 80/2000 vp s. 21.

esirikoksen tekijälle suuren myyntivoiton, välillinen tuotto on vaikeuksitta selvitettävissä. Sen saaminen on kuitenkin edellyttänyt esirikoksen tekijältä erillisiä toimia, jotka eivät eroa hallituksen esityksessä tarkoitetuista rikoshyödyn pankkitilille sijoittamisesta tai vieraiksi valuutoiksi muuttamisesta. Vaikka tuoton syntyminen on saattanut johtua siitä, että esirikoksen tekijällä on ollut erityisiä kykyjä tai poikkeuksellista onnea pääomansa kartuttamisessa, se ei kuitenkaan poista sitä, että pääoma oli alun perin rikoksella saatua. Tuotto olisi näin ollen jäänyt saamatta, jollei rikoshyötyä olisi ollut käytettävissä.

Esirikoksella saadun välillisen tuoton konfiskoimiselle rahanpesun kohteena ei nähdäkseni tulisi edellä kuvatuissa tapauksissa olla esteitä. Jos rahanpesijä edelleen lisää pestävän omaisuuden arvoa, on mielestäni vaikeaa esittää vakuuttavia kriminaalipoliittisia perusteluita sille, että näin saadun hyödyn tulisi jäädä pesijälle tai esirikoksen tekijälle. Erityisesti ammattimaisen rahanpesun yhteydessä tämä tarkoittaisi yllykettä jatkaa toimintaa.

Ongelmallista saattaa Rautionesittämin tavoin olla se, että esirikoksen ja rikoshyödyn väliseen suhteeseen liittyvä linjanmuutos on ilmaistu ainoastaan esitöissä, eikä lakiin tehty menettämisseuraamusuudistuksessa vastaavaa tarkistusta. Rautio on kuitenkin katsonut, että muutos on mahdollinen myös oikeuskäytännön kautta, koska tulkinta ei ole lain sanamuodon vastainen ja kyse on ainoastaan siitä, mitä hyötyä pidetään lain tarkoittamin tavoin rikoksen tuottamana.[1077] Aikaisempi tulkintakin perustui oikeuskirjallisuudessa esitettyihin kannanottoihin, jotka oikeuskäytäntö hyväksyi.

Myös Viljanen näyttäisi päättelevän korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2004:105, että hyödyn välittömyysvaatimuksen sisältö on ratkaisun seurauksena muuttumassa menettämisseuraamusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä esitettyyn suuntaan. Viljasen mukaan ratkaisevaa kuitenkin olisi, missä tarkoituksessa rikos on tehty. Jos rikoksen tavoitteena on tietyn hyödyn saaminen, tuo hyöty voitaisiin katsoa teon välittömäksi seuraukseksi. Tämä saattaisi kuitenkin edellyttää, että tavoiteltu seuraus on kuulunut rikoksentekijän suunnitelmiin jo ennen rikoksen tekohetkeä. Näin ollen mahdollisuus konfiskoida esimerkiksi petosrikoksella saadun hyödyn sijoittamisesta kertynyt tuotto olisi riippuvainen siitä, päättikö rikoksentekijä sijoittamisesta ennen vai jälkeen rikoksen tekemisen.[1078]

[1077] Rautio 2006 s. 163. Viljasen kanta muutokseen jää epäselväksi. Viljanen 2007 s. 84 lainaa HE 80/2000 vp s. 21 lausuttua ja toteaa vain, että lainvalmistelutöissä hyötykonfiskaatio on ulotettu aikaisempaa laajemmaksi hyödyn arvon nousun ja tuoton osalta. Vanhemmassa kirjoituksessaan hän suhtautuu tuoton konfiskaatioon torjuvasti, ellei omaisuuden lisäys perustu uuteen rikokseen, ks. Viljanen 1989 s. 528.

[1078] Viljanen 2005 s. 266. Viljasen kantaan voidaan kohdistaa myös kritiikkiä, koska hyötykonfiskaation määräämisen edellytyksiä ei ole sidottu vastaajan subjektiiviseen tarkoitukseen.

4 Yleistä konfiskaatiolajeista

4.1 HYÖTYKONFISKAATIO

Menettämisseuraamukset on vakiintuneesti jaoteltu eri lajeihin sillä perusteella, mikä on konfiskoitavan omaisuuden suhde rikokseen ja tuomitaanko menetetyksi konkreettinen omaisuus tai etu vai sen arvo. Omaisuuden liittyminen rikokseen on jaotteluperusteena myös rikoslain 10 luvussa, kun siinä on säädetty erikseen rikoksen tuottamaan hyötyyn, rikoksentekovälineeseen, rikoksen tuotteeseen ja rikoksen kohteeseen sovellettavasta konfiskaatiosta. Erikseen on säädetty myös siitä, voidaanko konfiskaatio toteuttaa tiettyyn esineeseen tai oikeuteen kohdistuvana esinekonfiskaationa vai vastaajan omaisuuteen yleensä kohdistettavana arvokonfiskaationa.[1079]

Käytännössä menettämisseuraamus tuomitaan yleisimmin hyötykonfiskaationa, josta on säädetty rikoslain 10 luvun 2 §:ssä. Hyötykonfiskaation tarkoituksena on pääasiassa estää rikoksella rikastuminen, kun esinekonfiskaation peruste on yhteiskunnan suojeleminen vaarallisilla ja muutoin haitallisilla esineillä tehdyiltä rikoksilta.[1080]

Perinteisten konfiskaatiolajien lisäksi vuonna 2002 voimaan tullut rikoslain 10 luvun 3 § sisältää uuden laajennettua hyötykonfiskaatiota koskevan säännöksen. Se mahdollistaa esinekonfiskaation kohdistamisen tietyin edellytyksin sellaiseen omaisuuteen, jonka on syytä olettaa olevan peräisin ennen ns. liipaisinrikoksen tekemistä tapahtuneesta, ei-vähäisestä rikollisesta toiminnasta.[1081] Korkein oikeus näyttäisi ratkaisuissaan rajanneen säännöksen soveltamisalaa lainvalmisteluasiakirjoissa esitetyin perustein tapauksiin, joissa rikoshyöty liittyy järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan, taikka toiminta on muutoin ollut erityisen suunnitelmallista tai laajamittaista.[1082]

Tässä tutkimuksessa laajennetun hyödyn menettämiseen ei ole mahdollisuuksia tarkemmin paneutua. Laajennettu konfiskaatio soveltuu sinänsä myös rahanpesun torjuntaan. Yksi laissa mainituista liipaisinrikoksistakin on rahanpesu. Mahdollista olisi myös, että laajennetulla hyötykonfiskaatiolla rahanpesi-

---

1079 Ks. Rautio 2006 s. 11.

1080 Viljanen 2007 s. 21–22, Rautio 2007 s. 32.

1081 Ks. laajennetun hyödyn menettämisestä lähemmin HE 80/2000 vp s. 23–26, Viljanen 2007 s. 179–244 ja 2002 s. 11–18, Rautio 2006 s. 164–190 ja Nuutila 2003 s. 275–278. Ruotsissa laajennetun hyödyn konfiskaatiosta on viimeisenä Pohjoismaana annettu lainsäädäntöesitys vasta vuonna 2007, ks. lähemmin Ds 2006:17.

1082 Näin esim. KKO 2005:75, KKO 2006:9 ja KKO 2006:51.

jältä otettaisiin pois omaisuus, jonka on syytä olettaa tulleen hänelle esimerkiksi palkkioina aikaisemmasta ei-vähäisestä rahanpesutoiminnasta.

Rahanpesun yhteydessä erityistä merkitystä on rahanpesun kohteen konfiskaatiolla. Rahanpesua koskevassa lainvalmistelussa korostettiin kuitenkin hyötykonfiskaatiota, jolla menetetyksi voidaan tuomita esirikoksella tai rahanpesulla saatu hyöty. Hyötyyn kohdistuva menettämisseuraamus voidaan määrätä joko tiettyyn esineeseen kohdistuvana tai arvomääräisenä.[1083]

4.2 ESINEKONFISKAATIO

Esinekonfiskaatio kohdistetaan rikokseen liittyvään esineeseen tai oikeuteen in specie tavallisesti silloin, kun täytäntöönpanon tiedetään käytännössä onnistuvan, koska omaisuuteen kohdistuu tuomitsemishetkellä pakkokeinolain mukainen turvaamistoimi. Aikaisemmin katsottiin, että rikoksella välittömästi saadun esineen tai oikeuden sijaan tulleeseen omaisuuteen ei voida kohdistaa esinekonfiskaatiota.[1084] Esimerkiksi rahana saatu rikoshyöty saatiin tuomita esineellisenä valtiolle menetetyksi vain, jos konfiskaatio voitiin kohdistaa rikoksella saatuihin konkreettisiin seteleihin. Tämä oli poikkeuksellisesti mahdollista tapauksessa KKO 1999:89, jossa tekijältä tuomittiin valtiolle menetetyksi noin 70 000 markan arvosta setelirahaa, joka oli löytynyt halkopinosta. Korkein oikeus katsoi tekijän saaneen setelirahat huumausainerikoksella, joten ne konfiskoitiin silloisen rikoslain 2 luvun 16 §:n perusteella rikoksella saatuna hyötynä.

Nykyisin on katsottu, että ainakin käteisen rahan ja tilirahan osalta on vältettävä äärimmäisyyksiin vietyä esineellisyyden vaatimusta. Käteisraha on voinut olla esinekonfiskaation kohteena, vaikka kyseessä eivät olekaan olleet konkreettisesti tietyllä rikoksella saadut rahat. Myös käteisrahan tilalle tullut tiliraha on katsottu voitavan tuomita menetetyksi samalla perusteella.[1085]

Rikoslain 32 luvun 12 §:n mukaan valtiolle on tuomittava menetetyksi rahanpesun kohde esinekonfiskaationa. Rahanpesun kohteena on esirikoksella saatu rikoshyöty, joka suhteessa rahanpesurikokseen määritellään rikosesineeksi. Rikosesine puolestaan on rikostunnusmerkistössä tarkoitetun toiminnan tosiasiallinen ja välitön kohde. Yleensä rikosesine myös kuuluu teon tunnusmerkistöön.[1086] Rikosesineen määritelmää ei ole aina pidetty täysin yksiselitteisenä,

---

1083 Viljanen 2007 s. 71, Rautio 2006 s. 137, Honkasalo 1948 s. 116–117 ja KM 1976:72 s. 93.

1084 Honkasalo 1948 s. 118, Ailio 1964 s. 130.

1085 Viljanen 2007 s. 217, joka viittaa oikeuskäytännössä ratkaisuihin KKO 2006:9, Vaasan HO 13.1.2005 nro 27 ja Turun HO 18.12.2003 nro 3236. Viljanen käsittelee RL 10:3 tarkoitettua laajennettua hyötykonfiskaatiota, jossa omaisuus kuitenkin tuomitaan menetetyksi esineellisenä.

1086 Ks. rikosesineen määritelmästä lähemmin esim. Viljanen 2007 s. 322–325, Lappi-Seppälä 2000 s. 426–427, Halinen ym. 1981 s. 185 ja Ailio 1964 s. 157–170.

mutta rahanpesuun liittyen sitä voidaan pitää varsin selkeänä. Rahanpesu kohdistuu aina omaisuuteen, joka on saatu ennen rahanpesun tekemiseksi välttämättömien täytäntöönpanotoimien aloittamista tehdyllä esirikoksella.

> Rikosesine on rikoksen kohteena oleva esine tai omaisuus, kuten luvattomasti maahan tuotu väkiviina tai rahanpesun kohteena olevat varat. Rikoslain 10 luvun 5 §:ssä säädetään rikosesineen lisäksi rikoksen tuotteesta, koska joskus saattaa olla vaikeaa määritellä, onko tietty esine rikoksen kohde vai sen tuote. Vakiintuneesti oikeuskirjallisuudessa rikoksen tuote on määritelty rikoksella aikaan saaduksi esineeksi tai omaisuudeksi, kuten laittomasti valmistetuksi huumausaineeksi tai vääräksi rahaksi. Koska jaottelulla rikoksen kohteeksi tai sen tuotteeksi ei menettämisseuraamusten määräämisen kannalta ole käytännössä katsottu olevan merkitystä, laissa ei ole tarkasti eroteltu näitä eri konfiskaation lajeja.
>
> Rikoksentekoväline taas on esine, jota on käytetty tai tarkoitettu käytettäväksi rikoksen tekemiseen.[1087] Rikoksentekovälineen ja rikosesineen erottelulla oli ennen rikoslain 10 luvun voimaan tuloa ratkaiseva merkitys esimerkiksi silloin, kun arvioitiin mahdollisuutta konfiskoida rattijuopon auto valtiolle. Koska ajoneuvoa voidaan pitää rattijuopumuksessa myös rikoksen kohteena, oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että ennen 1.1.2002 lainmuutosta rattijuopon ajoneuvoa ei voitaisi tuomita valtiolle menetetyksi, koska sen mahdollistavaa erityissäännöstä ei ollut.[1088]

4.3 ARVOKONFISKAATIO

Arvokonfiskaatiota käytetään yleisimmin rikoslain 10 luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikoshyödyn tuomitsemiseen valtiolle. Toissijaisesti myös rikosesineeseen, rikoksen tuotteeseen ja rikoksentekovälineeseen voidaan kohdistaa arvokonfiskaatio, mutta vain niissä tapauksissa, joita rikoslain 10 luvun 8 §:ssä tarkoitetaan. Jos esineen omistaa ulkopuolinen tai se on siirtynyt vilpittömässä mielessä olevalle kolmannelle vastiketta vastaan, taikka sitä ei muusta syystä tavoiteta, omaisuuden arvo voidaan tuomita valtiolle menetetyksi. Yhdenvertaisuuden ja ennakoitavuuden vuoksi ei ole pidetty mahdollisena, että esineen kätkemällä tai sen ulkomaille siirtämällä voisi vapautua konfiskaatiovastuusta. Menettämisseuraamuksen ankaruuden ei ole katsottu voivan riippua myöskään siitä, kenen omistuksessa rikoksentekoväline on.[1089]

1087 Ks. lähemmin määritelmistä Lappi-Seppälä 2002a s. 458–463, Honkasalo 1969 s. 301–302 ja Ailio 1964 s. 77–78.

1088 Ks. rattijuopon auton konfiskoinnista käydystä keskustelusta Viljanen 2004 s. 493–501 ja 2006a s. 370–381 sekä Tapani – Tolvanen 2005 s. 1201–1212.

1089 HE 80/2000 vp s. 4. Viljanen 2004 s. 497 ja 2006a s. 379 katsoo arvokonfiskaation olevan nimenomaan keino yhdenvertaisuuden toteuttamiseen: kun rikoksen tekijä tuomitaan menettämään valtiolle omistamansa tekoväline, toisen omistamaa välinettä käyttänyt tuomitaan menettämään sen arvo, jotta hän ei pääse parempaan asemaan kuin ensin mainittu. Myös Tapani – Tolva-

Arvoa ei kuitenkaan tuomita rikoslain 10 luvun 8 §:n 2 momentin perusteella menetetyksi, jos vastaaja saattaa todennäköiseksi, että esine tai omaisuus on hävitetty tai käytetty. Säännös ilmentää menettämisseuraamusten preventiivistä turvaamistoimiluonnetta. Jos konfiskoitavaa omaisuutta ei ole enää olemassa, myöskään tarvetta hävitetyn omaisuuden arvon valtiolle menetetyksi tuomitsemiselle ei ole. Samasta syystä on ollut mahdollista säätää vastaajalle velvollisuus saattaa todennäköiseksi, että omaisuus on hävitetty tai käytetty.[1090]

Vuonna 2002 toteutetussa menettämisseuraamuksia koskevassa uudistuksessa pyrittiin rajoittamaan arvokonfiskaation käyttöä. Jo rikosoikeuskomitea katsoi, että arvon menettämistä tulisi käyttää vain silloin, kun sillä on selvä ennakkoestävä tai vahingonkorvaustyyppinen tarkoitus. Komitea halusi nimenomaan estää sen, että arvokonfiskaatiota käytettäisiin piilorangaistuksena.[1091]

Myös rikoslakiprojektin ehdotuksessa lähdettiin siitä, että arvokonfiskaation soveltamisalaa supistetaan siitä, mitä se oli aikaisemmin voimassa olleiden erityissäännösten perusteella. Tarkoituksena oli, että menettämisseuraamus voi kohdistua vain yhteen osapuoleen ja vain kerran. Arvokonfiskaation tuomitseminen katsottiin mahdolliseksi lähinnä kahdessa tilanteessa; kun menetettäväksi tuomittava omaisuus kuuluu osittain tai kokonaan sivulliselle tai kun omaisuus on kätketty tai sitä ei muutoin tavoiteta.[1092]

Huumausainerikosten yhteydessä arvokonfiskaation käytön rajoittamiseen tähtäsi myös Wienin sopimuksen toimeenpanoa koskeva hallituksen esitys siltä osin kuin esitöissä oltiin valmiita luopumaan arvokonfiskaatiosta kokonaan silloin, kun se kohdistuu käytetyn tai hävitetyn huumausaineen arvoon. Lakivaliokunta korosti kuitenkin mietinnössään, että on kriminaalipoliittisesti perusteltua säilyttää huumausaineen arvokonfiskaatio niissä tapauksissa, joissa huumausaine on menettämisseuraamuksen välttämiseksi kätketty tai hävitetty. Tarkoituksena ei silti ollut jatkaa aikaisempaa rangaistuksenluontoisena pidettyä käytäntöä, jossa myös myydyn tai käytetyn aineen arvo konfiskoitiin.[1093]

Rikoslain 10 luvussa säädetyn lisäksi arvokonfiskaatio on mahdollinen silloin, kun siitä säädetään menettämisseuraamusta koskevassa erityissäännöksessä. Esimerkiksi rikoslain 40 luvun 14 §:n (604/2002) mukaan lahjusrikoksilla saatu lahja tai etu taikka sen arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi. Metsästyslain 80 §:n (876/2001) nojalla se joka on sanotun lain vastaisesti metsästänyt

---

nen 2005 s. 1202 ja 1208–1209 painottavat sitä, että arvokonfiskaatiota käytetään ennen kaikkea yhdenvertaisuussyistä ja siksi, ettei menettämisseuraamusta voisi välttää omaisuuden hukkaamalla tai keinotekoisilla järjestelyillä. Tolvanen 1999 s. 141–142 on kuitenkin korostanut sitä, että arvokonfiskaatio ei käytännössä poista eriarvoisuutta, koska rahamääräisen menettämisseuraamuksen toteutuminen riippuu vastaajan maksukyvystä ja ulosoton tehokkuudesta.

1090 Ks. tarkemmin Viljanen 2007 s. 459–464.

1091 KM 1976:72 s. 93.

1092 OLJ 4/1996 s. 32–33.

1093 HE 180/1992 vp s. 27 ja LaVM 17/1993 vp s. 5. Ks. myös Rautio 1994 s. 477–484 ja Viljanen 2007 s. 461.

menettää riistaeläimen tai sen arvon valtiolle ja luonnonsuojelulain 59 §:n mukaan luonnonsuojelurikokseen syyllistynyt menettää rikoksen kohteen ja lisäksi sen arvon, mikä rauhoitetulla eläimellä tai kasvilla on lajinsa edustajana.

> Hallituksen esityksessä on luonnonsuojelulain 59 §:n osalta todettu, että se ilmentää sitä, ettei rikoslain 10 luvun 6 ja 8 §:n määräyksiä menettämisen rajoituksista ja arvokonfiskaatiosta sovelleta rikoksen kohteeseen eli rauhoitettuun eläimeen tai kasviin. Sen sijaan 59 §:n nojalla rikoksen tekijä on tuomittava menettämään valtiolle teon kohteena olleelle rauhoitetulle eläimelle tai kasville vahvistettu arvo ja yleisen hyödyn menettämissäännöksen perusteella sen kaupasta mahdollisesti saatu hyöty. Rikoksen kohteena ollut eläin tai kasvi on lisäksi konfiskoitava siltä, jolle se on siirtynyt.[1094] Säännöksen sanamuodon mukaan esirikoksen tekijä, jonka hallussa rauhoitettu eläin yhä on, menettää valtiolle rikoksen kohteen lisäksi myös sen arvon. Tämä lienee useampikertaisen seuraamuksen kiellon vastaista kuten aikaisemmin on todettu. Aikaisemmin voimassa olleen luonnonsuojelulain nojalla korkein oikeus onkin todennut, ettei vastaajaa tule rikoksen kohteen lisäksi tuomita menettämään myös sen arvoa (KKO 1989:97).

Näin ollen vastaajaan voidaan kohdistaa arvokonfiskaatiovaatimus, jos on kyse rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoshyödystä, 8 §:ssä tarkoitetusta tilanteesta taikka viitaus- tai erityissäännöksellä on mahdollistettu omaisuuden arvon menettäminen valtiolle. Rahanpesua koskevassa rikoslain 32 luvun 12 §:ssä olevassa erityissäännöksessä ei rikoksen kohteeseen liittyen tällaista mahdollisuutta ole annettu.

[1094] HE 80/2000 vp s. 43.

5 Rahanpesurikoksia koskeva konfiskaatiosäännös

5.1 KONFISKAATIOSÄÄNNÖKSEN PERUSTEET

Nykyinen rikoslain 32 luvun 12 §:ssä oleva rahanpesua koskeva menettämisseuraamussäännös perustuu edelleen niille lainsäädäntöratkaisuille, jotka toteutettiin 1.1.1994, kun rahanpesu säädettiin rangaistavaksi kätkemisrikoksena. Tuolloin säädettiin myös konfiskaatiota koskeva erityissäännös, joka tuli rikoslain 32 luvun 6a §:ään (1304/1993).

Suomen menettämisseuraamuksia koskeneen lainsäädännön katsottiin kattaneen pääosin ne vaatimukset, jotka Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa asetetaan rikoksella saadun hyödyn konfiskoimiselle, koska silloisen rikoslain 2 luvun 16 §:n 1 momentin (143/1932) nojalla rikoksen tuottama hyöty oli konfiskoitavissa esirikoksen tekijältä ja siltä jonka puolesta tai hyväksi tekijä oli toiminut.[1095] Konfiskaatiovaatimus voitiin lisäksi kohdistaa sekä juridisiin että luonnollisiin henkilöihin riippumatta siitä, oliko konfiskaatiovastaaja osallistunut rikoksen tekemiseen tai yleensä siitä mitään tiennyt.[1096] Myöskään Wienin sopimuksen vaatimus alkuperäisen hyödyn sijaan tulleen omaisuuden konfiskoimisesta ei Suomessa ollut ongelma, koska hyödyn konfiskaatio voitiin kohdistaa myös arvoon eikä ainoastaan yksilöityyn omaisuuteen.[1097]

Kansainvälisten sopimusten katsottiin sen sijaan velvoittavan kansallisesta konfiskaatiota koskevasta yleissäännöksestä poikkeavaan sääntelyyn silloin, kun rahanpesun esirikos oli tehty ulkomailla. Hallituksen esityksessä todetaan, että kun Suomeen tuodaan ulkomailta pestäväksi huumausainerikoksella saatua omaisuutta, ei suomalainen tuomioistuin käsittele esirikosta lainkaan, vaan ainoastaan rahanpesurikosta.[1098] Kun tuolloin voimassa ollut rikoslain 2 luvun 16 § ei koskenut rikosesineen konfiskaatiota, rahanpesun kohteen konfiskoimisesta tarvittiin erityinen säännös. Uusi säännös tuli ulkomaisen esirikoksen tuotta-

---

1095 HE 180/1992 vp s. 11.

1096 Ks. Viljanen 2007 s. 403–416 ja Ailio 1964 s. 66–76. Ks. nykyisen RL 10:2:n mukaisesta oikeasta vastaajasta hyötykonfiskaatiokanteessa, Rautio 2006 s. 299–303.

1097 HE 180/1992 vp s. 11–12.

1098 HE 180/1992 vp s. 19. Ks. Heikinheimo 1999 s. 159 alav. 697 ja Ailio 1964 s. 54–65 mahdollisuudesta ajaa aikaisemmin voimassa olleen RL 2:16.1:n nojalla erillistä rikoshyödyn konfiskaatiota koskevaa kannetta, vaikka vaatimuksen perusteena olleesta rikoksesta ei olisi ketään Suomessa tuomittukaan. Ks. vastaavasta konfiskaatioprosessista voimassa olevassa oikeudessa Rautio 2006 s. 38–41 ja kansainvälisestä toimivallasta, em. s. 258–259.

man hyödyn lisäksi koskemaan kaikkea rahanpesun kohteena ollutta omaisuutta.[1099]

Suomessa Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa asetettujen velvoitteiden on näin ollen katsottu täyttyvän, kun esirikoksella saatu hyöty voidaan konfiskoida esirikoksen tekijältä ja rahanpesusta syntynyt hyöty rahanpesijältä rikoslaissa olevan hyödyn menettämistä koskevan yleissäännöksen perusteella, jolloin myös arvokonfiskaatio on mahdollinen. Rahanpesun tekemiseen käytettyihin rikoksentekovälineisiin sovelletaan niin ikään niitä koskevaa yleissäännöstä. Rahanpesun kohteena ollut omaisuus sen sijaan tuomitaan menetetyksi rahanpesurikoksia koskevan erityissäännöksen nojalla aina esinekonfiskaationa.

5.2 KONFISKAATIOSÄÄNNÖKSEN SOVELTAMISALA

Voimassa olevan rikoslain 32 luvun 12 §:n 1 momentin perusteella *esirikoksella saatu omaisuus, joka on ollut rahanpesun, törkeän rahanpesun tai tuottamuksellisen rahanpesun kohteena, on tuomittava valtiolle menetetyksi.* Menettämisseuraamukseen sovelletaan rikoslain 10 luvun 11 §:n 3 momenttia, jos konfiskaatio loukkaa vilpittömässä mielessä olevan kiinnityksen, pantin tai pidätysoikeuden haltijan oikeutta. Rahanpesun kohdetta koskeva pakollinen konfiskaatiosäännös ilman rikosnimikekohtaisia rajoituksia sisältyi myös aikaisemmin voimassa olleeseen rikoslain 32 luvun 6a §:ään (1304/1993 ja 875/2001).

1.1.1994 voimaan tulleessa muodossaan silloinen rikoslain 32 luvun 6a §:n menettämisseuraamussäännös koski vain rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa kätkemisrikoksena rangaistavaksi säädettyä rahanpesurikosta. Hallituksen esityksen mukaan rahanpesun tekotavat olivat uusia kätkemisrikoksen muotoja ja voivat sen takia tulla rangaistaviksi myös rikoslain 32 luvun 2 §:n mukaan törkeinä kätkemisrikoksina, 3 §:n mukaan ammattimaisina kätkemisrikoksina tai 5 §:n mukaan kätkemisrikkomuksina, mikäli näiden rikosten tunnusmerkistö täyttyy.[1100] Menettämisseuraamussäännös kattoi näin ollen tuolloin kaikki rangaistavaksi säädetyt rahanpesun muodot, mutta ei perinteisiä kätkemisrikoksia, joissa asianomistajalla oli mahdollisuus kohdistaa vahingonkorvausvaatimus vastaajaan.

Säännöstä muutettiin kuitenkin 1.1.2002 voimaan tulleella rikoslain 32 luvun 6a §:llä (875/2001). Uudessa pykälässä viitattiin koko saman luvun 1 §:ään, eikä vain sen 2 momenttiin kuten aikaisemmin, jolloin säännöksen soveltamisala laajeni koskemaan myös perinteiset kätkemisrikokset. Säännöksellä

[1099] HE 180/1992 vp s. 19. Ennen menettämisseuraamusten kokonaisuudistusta rikoksen tuotteen ja rikosesineen menettäminen oli yksinomaan erityissäännösten varassa, ks. HE 80/2000 vp s. 5 ja 17. Wienin sopimus 5 (1)(a), (b) ja (6) edellyttää myös mahdollisuutta konfiskoida rahanpesun kohde.

[1100] HE 180/1992 vp s. 19.

syrjäytettiin käytännössä kätkemisrikoksen asianomistajan mahdollisuus vaatia kätkemisen kohteena ollutta omaisuutta itselleen tai kohdistaa vahingonkorvausvaatimus kätkijään. Jo seuraavana vuonna annetussa hallituksen esityksessä, joka koski eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamista, edellisenä vuonna tehtyä muutosta pidettiin sitä koskeneen hallituksen esityksen perustelujen kanssa ristiriitaisena, eikä muutosta näin ollen katsottu tarkoitukselliseksi. Tämän vuoksi samalla kun menettämisseuraamusta koskevat säännökset ehdotettiin otettavaksi uuteen rikoslain 32 luvun 12 §:ään, konfiskoimisvelvoite esitettiin ulotettavaksi koskemaan ainoastaan uutta ehdotettua 6 §:ssä säädettyä rahanpesurikosta.[1101]

Lakivaliokunta katsoi kuitenkin mietinnössään, että rikoksen kohteena olevan omaisuuden menettämisseuraamuksen tiukka rajaaminen koskemaan ainoastaan 6 §:n mukaista rahanpesua on perusteetonta ja epätarkoituksenmukaista. Valiokunta ehdotti menettämisseuraamuksen ulottamista myös 7 §:n mukaiseen törkeään rahanpesuun ja 9 §:n tuottamukselliseen rahanpesuun.[1102] Rikoslain 32 luvun 12 § säädettiin sittemmin lakivaliokunnan ehdotuksen mukaisesti rajattuna.

5.2.1 Soveltamisalan rajaus rahanpesurikkomuksessa

Rahanpesua koskevan menettämisseuraamussäännöksen soveltamisalaa on edellä kerrotuin tavoin muutettu jokaisessa rahanpesua koskevassa lainmuutoksessa. Voimassa olevan 1.4.2003 voimaan tulleen rikoslain 32 luvun 12 §:n sanamuodon perusteella rahanpesun kohteena ollut esirikoksella saatu rikoshyöty voidaan tuomita valtiolle menetetyksi kaikkien muiden rahanpesun tekomuotojen perusteella, paitsi kun tekijä on syyllistynyt rikoslain 32 luvun 10 §:ssä säädettyyn rahanpesurikkomukseen. Aikaisempien sekä 1.1.1994 että 1.1.2002 voimaan tulleiden säännösten perusteella myös kätkemisrikkomuksena arvioitavalla rahanpesurikkomuksella saatu rikoksen kohde oli konfiskoitava valtiolle. Vaikka rikoslain 32 luvun 6a §:ssä viitattiin vain joko saman luvun 1 §:n 2 momenttiin tai koko 1 §:ään, konfiskaatiosäännöksen soveltamisalaan on kuitenkin katsottava kuuluneen perusmuotoisen tekotavan lisäksi myös kvalifioitu ja privilegioitu tekomuoto.

Kun uudessa 1.4.2003 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 12 §:ssä ei mainita 10 §:ää lainkaan, olisi sanamuodon perusteella mahdollista katsoa, että muista rahanpesun tekotavoista poiketen rahanpesurikkomukseen sovelletaan rikoslain 10 luvun yleisiä menettämisseuraamussäännöksiä. Lakivaliokunta on kuitenkin tulkinnut hallituksen esitystä 53/2002 vp siten, että siinä halutaan ra-

1101 HE 53/2002 vp s. 38–39.
1102 LaVM 18/2002 vp s. 6.

jata konfiskaatiomahdollisuus ainoastaan rahanpesun perustekomuotoon.[1103] Kun valiokunnan tarkoituksena on ollut laajentaa mietinnössään pykälän soveltamisalaa myös muihin tekotapoihin, lainsäätäjän nimenomaisena tahtona voidaan pitää sitä, että mainitsematta jätetty rahanpesurikkomus jätetään soveltamisalan ulkopuolelle. Tämän ratkaisun perusteella voitaneen myös päätellä, että rahanpesurikkomuksen kohteena ollut rikoshyöty on ollut tarkoitus jättää aina rahanpesijälle. Jos rahanpesurikkomuksen kohteeseen voitaisiin soveltaa yleissäännöstä, tekijään saattaisi kohdistua yksittäistapauksessa ankarampi konfiskaatioseuraamus kuin törkeään rahanpesuun syyllistyneeseen. Rikoslain 10 luvun 5 §:n 2 momentin 2 kohdan ja 8 §:n 1 momentin perusteella tekijältä voitaisiin tuomita valtiolle menetetyksi myös rikoksen kohteena olleen omaisuuden arvo silloin, kun rahanpesijällä ei enää ole pestävää esinettä hallussaan.[1104] Tämä ei ilmeisestikään ole ollut tarkoitus.

Kriminaalipoliittinen peruste lainsäädäntömuutokselle jää epäselväksi, koska lakivaliokunnan mietinnöstä eivät ilmene lainsäädäntöratkaisun perusteet. Rikoshyödyn jättäminen rahanpesurikkomukseen syyllistyneelle näyttäisi myös olevan Suomea sitovien kansainvälisten rahanpesusopimusten vastaista. Wienin, Strasbourgin, Palermon tai Varsovan sopimukset eivät sisällä mahdollisuutta rajata vähäistä rikoshyötyä konfiskaatiovelvoitteen ulkopuolelle.[1105] Sen sijaan rahanpesupuitepäätöksen mukaan jäsenvaltiot voivat arvokonfiskaation osalta rajata konfiskaatiovelvoitteen ulkopuolelle omaisuuden, jonka arvo on vähemmän kuin 4000 euroa. Konfiskaatiopuitepäätöksessä tällainen mahdollisuus on annettu, jos rikoshyöty on peräisin rikoksesta, josta ei voi seurata yli yhden vuoden pituista vankeusrangaistusta.[1106] Rahanpesupuitepäätöksessä oleva rajoitus koskee vain arvokonfiskaatiota, mutta konfiskaatiopuitepäätös näyttäisi mahdollistavan myös rahanpesurikkomusta koskevan rajauksen.

Myös lainsäätäjä on rahanpesua alun perin kriminalisoidessaan ilmeisesti katsonut, että Suomen kansainväliset velvoitteet eivät salli vähäisen rikoshyödyn rajaamista pakollisen konfiskaatiosäännöksen soveltamisalasta säätäessään silloisen rahanpesua koskevan menettämisseuraamussäännöksen koskemaan kaikkia rahanpesun tekomuotoja, myös rahanpesurikkomusta.

Jos voimassa olevaa rikoslain 32 luvun 12 §:ää tulkitaan niin, että rahanpesurikkomuksen kohteena olevaa omaisuutta ei ole mahdollista konfiskoida myöskään rikoslain 10 luvun yleissäännösten perusteella, soveltamisalan rajaus

---

1103 LaVM 18/2002 vp s. 6.

1104 Ks. tarkemmin RL 10:5.2: 2 kohdan soveltamisalasta, Viljanen 2007 s. 355–361.

1105 Wienin sopimus artikla 5, Strasbourgin sopimus artikla 2, Palermon sopimus artikla 12 ja Varsovan sopimus artikla 3.

1106 Rahanpesupuitepäätös 2001/500/YOS artikla 3, joka korvaa yhteinen toiminnan 98/699/YOS artiklan 1(2), jonka mukaan vastaava poikkeus oli mahdollinen, jos konfiskoitavan omaisuuden arvo vastasi vähäisistä rikoksista saatavaa hyötyä, ja konfiskaatiopuitepäätös 2005/212/YOS artikla 2(1).

korostaa oikeuskäytännön tarvetta siitä, milloin tekoa voidaan pitää rikoslain 32 luvun 10 §:ssä tarkoitetuin tavoin kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Jos johtoa haetaan muita rikkomuksina rangaistavia tekoja koskevasta oikeuskäytännöstä, rikoksen kohteen arvon lisäksi huomiota tulisi mielestäni kiinnittää myös muihin rikokseen liittyviin seikkoihin siitä riippuen, mikä on rahanpesurikkomuksen esirikos.

Rahanpesun kohteena olevan omaisuuden arvo voi joskus olla vähäinen, mutta esirikoksen muihin seikkoihin perustuva moitittavuus kuitenkin niin suuri, että sen tulisi vaikuttaa myös rahanpesurikoksen kokonaisarviointiin ankaroittavasti. Näin saattaa olla esimerkiksi lahjusrikosten yhteydessä. Oikeuskäytäntö ei myöskään ole kehittänyt vakiintuneita sääntöjä siitä, mitä on pidettävä vähäisenä taloudellisena arvona tai mihin tämä arvio perustetaan. Eri rikoslajeissa vähäiseksi saatetaan katsoa hyvinkin toisistaan poikkeavat omaisuusarvot. Lievänä veropetoksena voidaan esimerkiksi pitää tekoa, jolla on vältetty veroa useiden tuhansien eurojen arvosta. Kätkemisrikkomukseksi on katsottu 1500 euron arvoiseen omaisuuteen ryhtyminen.[1107] Huumausainerikoksen yhteydessä korkein oikeus on arvioidessaan ratkaisussaan KKO 2006:9 laajennetun hyödyn menettämistä katsonut, ettei noin 5000 euroa ole vähäinen rahamäärä. Arviota tehtäessä huomiota voidaan kiinnittää myös siihen, että konfiskaatiopuitepäätöksessä arvokonfiskaatiota koskevan velvoitteen alarajaksi on asetettu 4000 euroa.

Edellä esitetyin tavoin rikoslain 32 luvun 12 §:n soveltamisalaa voidaan pitää rahanpesurikkomusta koskevin osin ainakin epäselvänä. Tulkintaa suuntaavan oikeuskäytännön puute selittynee ainakin osaksi sillä, ettei säännöksellä toistaiseksi ole juuri ollut soveltamisalaa. Vuoteen 2003 asti kätkemisrikkomuksena arvioitavan rahanpesurikkomuksen syyteoikeus oli sidottu erittäin tärkeään yleiseen etuun ja sen jälkeen konfiskaatiomahdollisuus ilmeisesti poistettiin.[1108]

5.2.2 Soveltamisalan henkilöllinen ulottuvuus

Rikoslain 32 luvun 12 §:ssä ei ole rajattu sitä piiriä, johon konfiskaatiovastuu voi rahanpesurikoksen perusteella kohdistua. Koska rikoslain 10 luvun säännöksiä ei sovelleta rahanpesun kohteen konfiskaatioon, myöskään rikoksen kohteen menettämistä rajoittava sanotun luvun 6 § ei näyttäisi supistavan soveltamisalaa.[1109] Ainoana rajoituksena on, että esirikoksen tekijän kanssa yhteista-

---

1107 KKO 2003:9.

1108 Molempien lainsäädäntöratkaisujen osalta voidaan esittää epäily siitä, että ne ovat syntyneet huomaamattomuudesta, ei tarkoituksella.

1109 Myöhemmin esitettävin tavoin säännöksen soveltamista myös RL 32:12:ssä tarkoitettuihin tilanteisiin tulisi harkita ainakin silloin, kun on kyse yhteisomistussuhteista, joissa osaomistajina

loudessa asuvalta ei rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksen takia voi tuomita valtiolle menetetyksi rikoksentekijän tavanomaiseen kulutukseen hankkimaa rikoksella saatua omaisuutta.

Konfiskaatiovastuuseen voivat näin ollen joutua kaikki luonnolliset ja oikeushenkilöt. Ensisijaisesti menettämisseuraamussäännös koskee rahanpesijää. Myös kaikki rahanpesun kohteena olleen omaisuuden siirronsaajat voivat kuitenkin joutua konfiskaatiovastuuseen riippumatta siitä, ovatko he olleet omaisuutta vastaanottaessaan vilpittömässä mielessä vai eivät. Myöskään sillä ei näyttäisi olevan merkitystä, onko siirto tapahtunut vastikkeetta vai vastikkeellisesti. Esimerkiksi jos esirikoksen tekijä tai rahanpesijä siirtää rikoksella saatuja varoja alaikäisen lapsen pankkitilille, varat voidaan tuomita rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla menetetyiksi valtiolle.

Käytännössä rahanpesun kohteen vastikkeellinen siirto tarkoittaa sitä, että rikoksella saadun omaisuuden sijaan tulee muuta omaisuutta, joka voi tulla konfiskoitavaksi rikoksen kohteena siltä, joka surrogaatin vastaanottaa. Vastikkeellisen saannon toinen osapuoli voidaan tuomita rahanpesusta, jos menettely täyttää rikoslain 32 luvun 6 §:n tunnusmerkistön, mutta häneen kohdistettuna konfiskaatioseuraamus voi koskea vain rikoksella saatua hyötyä tai tekovälinettä. Esimerkiksi jos rikoksentekijä ostaa vilpittömässä mielessä olevan läheisensä omistukseen rikoksella saaduilla varoilla arvopapereita, arvopaperit konfiskoidaan läheisomistajalta rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla ja ne välittäneeltä rahanpesuun syyllistyneeltä voidaan konfiskoida rikoslain 10 luvun 2 §:n yleissäännöksen perusteella hänelle mahdollisesti maksettu palkkio.

Suomessa rahanpesurikoksia koskeva konfiskaatiomenettely täyttää myös kansainvälisten sopimusten siirronsaajan oikeuksille asettamat edellytykset. Rajat ylittävä konfiskaatiomahdollisuus ei Wienin sopimuksen mukaan saa rajoittaa hyvässä uskossa toimivien kolmansien osapuolten oikeuksia.[1110] Koska turvaamistoimilla ja konfiskaatiolla saatetaan loukata vilpittömässä mielessä olevan kolmannen etuja, Strasbourgin sopimukseen on Wienin sopimuksen tavoin otettu määräys siitä, että kolmannelle on taattava tehokkaat oikeusturvakeinot. Näiden oikeusturvakeinojen tulee olla myös epäillyn käytettävissä niin kauan kuin konfiskaatiopäätöstä ei ole tehty. Tehokkaina oikeusturvakeinoina pidetään viranomaisten ilmoitusvelvollisuutta kolmannelle hänen oikeuksistaan turvaamistoimi- tai konfiskaatiopäätösten kumoamiseksi sekä kolmannen oikeutta osallistua asian käsittelyyn tuomioistuimessa, jossa hänellä tulee olla oikeus avustajaan, oikeus kuulla todistajia sekä esittää muuta näyttöä sekä valitusoikeus.[1111] Nämä oikeudet on kolmannelle turvattu rikoslain 10 luvun 11 §:ssä, jonka mukaan tutkittaessa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä muun kuin rikoksesta epäillyn tai rikoksesta syytetyn vastuuta menettämisseuraamuksesta on soveltuvin osin noudatettava, mitä ri-

---

on ulkopuolisia.

1110 Wienin sopimus artikla 5(8).

1111 Strasbourgin sopimus 5 artikla ja Explanatory report 1990 s. 9–10.

koksesta epäillystä tai rikosasian vastaajasta säädetään.[1112] Kolmannella on myös mahdollisuus nostaa siviilikanne omistusoikeutensa turvaamiseksi. Tässä ei ole mahdollisuutta paneutua tarkemmin kolmannen oikeuksiin ja niiden suojaamiseen liittyviin kysymyksiin.

5.2.3 Soveltamisalan ajallinen ulottuvuus

Rikoslain 8 luvussa (297/2003) on säädetty erikseen syyteoikeuden, tuomitsemisen ja täytäntöönpanon vanhentumisesta.[1113] Oikeus vaatia menettämisseuraamusta sekä tuomita ja täytäntöönpanna se vanhenee 9 ja 14 §:stä ilmenevin tavoin. Vaikka säännöksistä ei suoraan ilmenekään se, että konfiskaatiota on vaadittava samassa ajassa kuin rangaistusta sen perusteena olevasta rikoksesta, tätä pääsääntöä on pidetty selvänä ilman erityistä säännöstäkin. Periaate ilmenee myös 9 §:stä, jonka mukaan konfiskaatio vanhenee yhdessä sen perustavan rikoksen kanssa.[1114] Lisäksi muita kuin rangaistusmääräysmenettelyssä vaadittuja menettämisseuraamuksia koskee 9 §:ssä mainittu erityinen vanhentumisaika, jonka mukaan konfiskaatiovaatimuksen lyhin vanhentumisaika on vähintään viisi vuotta.[1115] Rikoslain 10 luvun 4 ja 5 §:ssä tarkoitettujen esineiden vaatiminen konfiskoitavaksi tai tuollaisen päätöksen täytäntöönpano sen sijaan eivät vanhene. Rikoksentekovälineiden tai rikoksella tuotettujen, valmistettujen taikka aikaansaatujen esineiden menetettäväksi tuomitsemisesta ei rahanpesurikosten yhteydessä kuitenkaan yleensä ole kyse.

1.1.2006 voimaan tulleen rikoslain 8 luvun 4 §:n mukaan tuomioistuin voi hakemuksesta jatkaa syyteoikeuden vanhentumisaikaa kerran yhdellä vuodella mm. sillä perusteella, että rikoksesta vastaajaksi haastettava pakoilee eikä hänelle sen vuoksi todennäköisesti saataisi annetuksi haastetta tiedoksi ennen vanhentumisajan päättymistä ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii vanhentumisajan jatkamista.[1116] Mahdollisuus hakea vanhentumisajan jatkamista koskee myös konfiskaatiota. Jos menettämisseuraamuksen perustavan rikoksen vanhentumisaikaa jatketaan, ratkaisu koskee myös oikeutta vaatia konfiskaatiota.

1112 HE 80/2000 vp s. 35 sivulliseen konfiskaatiovastajaan sovelletaan, mitä rikoksesta epäillystä säädetään pakkokeinolain säännöksiä lukuun ottamatta.

1113 Ks. tästä jaottelusta lähemmin rikosten osalta Frände 2005 s. 335 ja menettämisseuraamusten osalta Rautio 2006 s. 203–208.

1114 Ks. Rautio 2006 s. 205–206 sekä vanhemman lainsäädännön osalta Koskinen 1973a s. 247–248 ja 256–257, Ailio 1964 s. 180–181 ja Alkio 1945 s. 192.

1115 Ks. konfiskaatiovaatimuksen vanhentumisesta rangaistusmääräysmenettelyssä Rautio 1996 s. 37–38.

1116 HE 27/1999 vp ja HE 45/2001 vp, ks. myös lainsäädäntömuutosta koskeneista eri vaiheista Rautio 2006 s. 203–204 ja Tolvanen 2006 s. 359.

Vanhentumisajan pidentämistä koskeva hakemus voidaan rajoittaa koskemaan myös pelkkää menettämisseuraamusta.[1117]

Syyteoikeuden ja menettämisseuraamuksen vanhentumisaika rajaavat ajallisia mahdollisuuksia kohdistaa samaan vastaajaan saman rikoshyödyn tai rahanpesun kohteen perusteella konfiskaatiovaatimuksia. Eri rahanpesijät voivat kuitenkin eri aikoina syyllistyä samaa rikoshyötyä koskeviin rahanpesun tunnusmerkistön täyttäviin toimiin, joilla jokaisella on oma vanhentumisaikansa. Teoriassa samaa rikoshyötyä voitaisiin näin pestä loputtomiin.

Aikaisemmin esitetyssä saksalaisesta oikeustapauksessa (BGH 8.10.1998) esiin tullut tilanne saattaisi olla myös Suomessa mahdollinen. Esirikokseen 20 vuotta aikaisemmin syyllistyneeltä ei voitaisi konfiskoida rikoshyötyä esirikoksen perusteella, jos siitä ei enää saa vaatia rangaistusta. Kun itsepesu ei ole Suomessa rangaistavaa, DEM 12,5 miljoonan arvoista rikoshyötyä ei voitaisi tekijältä konfiskoida myöskään rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla. Vaikka rikoksentekijä olisi esirikosta koskeneessa oikeudenkäynnissä tuomittu aikanaan maksamaan kiristyksellä saadut varat asianomistajalle vahingonkorvauksena, mahdollisuutta täytäntöönpanna yli 20 vuotta vanha tuomio ei enää olisi.[1118] Kiristämällä saadun huomattavan rikoshyödyn jäämistä esirikoksen tekijän haltuun tai määräysvaltaan voidaan tuskin pitää kriminaalipoliittisesti perusteltuna. Rahanpesusäännökset tosin saattavat estää esirikoksen tekijää käyttämästä varoja niissä tilanteissa, joissa omaisuuteen ryhtyjä voi syyllistyä rahanpesuun. Jos itsepesu ja rikoshyödyn hallussapito olisi kriminalisoitu, varat voitaisiin tuomita menetetyiksi myös esirikoksen tekijältä.

Kiristyksellä saatujen varojen konfiskoiminen esirikoksen tekijää 20 vuotta myöhemmin avustaneilta rahanpesijöiltä olisi Suomessa mahdollista vain, jos omaisuuteen voitaisiin kohdistaa esinekonfiskaatio. Jos rikoksella saatu omaisuus jää kateisiin, arvokonfiskaatiota ei voida käyttää. Ulkopuoliselta siirronsaajalta omaisuus kuitenkin voitaisiin konfiskoida, koska esirikoksen tekijää avustaneet rahanpesijät ovat syyllistyneet rikokseen, johon konfiskaatiovastuun voidaan perustaa.

Erityisen ongelmallisia menettämisseuraamusten kannalta voivat olla tilanteet, joissa omaisuus on näennäisesti siirretty rahanpesijän nimiin ja esirikoksen tekijä käyttää näin peiteltyä varallisuutta. Järjestely saattaa olla tarkoitettu

---

[1117] Ks. tarkemmin Rautio 2006 s. 208–214. Vrt. Viljanen 2007 s. 61, jonka mukaan vanhentumisajan jatkaminen ei legaliteettiperiaatteesta johtuen ole mahdollista vastoin lain selvää sanamuotoa, vaan asiasta tulisi säätää nimenomaisesti.

[1118] Vanhentumislain 7:3:n (728/2003) mukaan rikoksesta johtuva korvaussaatava ei vanhennu ennen syyteoikeuden vanhentumista. Jos syyteoikeus on vanhentunut, saatavan vanhentumista arvioidaan VanhL:n muiden säännösten mukaan. Yleinen vanhentumisaika on 3 vuotta vahinkotapahtumasta tai vahinkoa koskevasta tiedonsaannista. Vanhentumisaika voidaan kuitenkin katkaista korvausvaatimuksella. Lain 13:2:n mukaan tuomiosaatava vanhenee 5 vuodessa lainvoimaisesta tuomiosta. Ks. tarkemmin Hemmo 2005 s. 226–232.

kestämään vuosia, joten omaisuuden lopullinen siirtäminen ehkä pitkänkin ajan kuluttua takaisin esirikoksen tekijälle saattaa edellyttää uusia rahanpesutoimia. Tällaista omaisuutta voivat olla asuinkiinteistöt, perheyrityksen osakkeet tai veroparatiisiyhtiöihin liittyvät omaisuusjärjestelyt. Rahanpesijälle on saatettu uskoa myös suuren rikoksella saadun varallisuusmassan hallinnointi, josta esirikoksen tekijälle maksetaan tietyn suunnitelman mukaan tai pyydettäessä suorituksia.

Kun rikoksella saadun omaisuuden hallussapito ei ole Suomessa säädetty rahanpesuna rangaistavaksi, rahanpesurikoksen syyteoikeus alkaa vanhentua omaisuuden vastaanottamisesta tai sen ominaisuuksien peittymisestä. Vanhentumisajan kuluttua umpeen rahanpesijältä ei voida kyseisiä varoja tuomita valtiolle menetetyksi, vaikka järjestely kestäisi vielä vuosia. Rangaistusvastuuseen perustuva konfiskaatiovaatimus voidaan kohdistaa vasta sellaiseen henkilöön, joka myöhemmin ryhtyy sanottuun omaisuuteen rahanpesun tunnusmerkistön täyttävällä tavalla. Kuten aikaisemmin olen jo todennut, en pidä vallitsevaa lainsäädännön tilaa tyydyttävänä. Rikoksella saadun omaisuuden ammattimaisen hallinnoinnin kriminalisoiminen törkeänä rahanpesuna mahdollistaisi rahanpesun kohteen pois ottamisen myös kuvatun kaltaisissa olosuhteissa rikoshyötyä vuosia hallinnoivalta henkilöltä. Kansainvälisesti rahanpesun kriminalisointivelvoite myös näissä tilanteissa ulottuu tosin vielä laajemmalle.

5.3 KONFISKAATIOSÄÄNNÖSTEN SOVELTAMISJÄRJESTYS

Konfiskaatiosäännösten soveltamisjärjestyksestä ei laissa ole erikseen säädetty. Jos useammat säännökset näyttäisivät soveltuvan samaan tapaukseen, sovelletaan vakiintuneita lainkonkurrenssisääntöjä: pakottavat säännökset pääsääntöisesti syrjäyttävät harkinnanvaraiset ja erityissäännökset tulevat sovellettaviksi ennen yleissäännöksiä. Käytännössä pyrittäneen ensisijaisesti käyttämään rikoslain 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettua hyötykonfiskaatiota, joka on pakottava säännös ja mahdollistaa sekä omaisuuden että sen arvon tuomitsemisen valtiolle menetetyksi. Harkinnanvaraista laajennetun hyödyn menettämistä vaadittaneen yleensä vain silloin, kun näyttö ei riitä hyötykonfiskaation tuomitsemiseen. Käytännössä hyötykonfiskaatiolajin valinta tuskin aiheuttaa ongelmia, koska korkein oikeus on hallituksen esityksen mukaisesti rajannut laajennetun hyödyn menettämisen soveltamisalan varsin suppeaksi.[1119]

[1119] Ks. KKO 2006:51, jossa edellytettiin selvitystä siitä, että vastaaja olisi kuulunut rikollisjärjestöön taikka, että hänen toimintansa olisi muutoin ollut erityisen suunnitelmallista tai laajamittaista. Vrt. Viljanen 2007 s. 232–234 ja 2006b s. 366–367, jonka mielestä hallituksen esityksen perusteluiden mukainen KKO:n ratkaisu rajoittaa RL 10:3 soveltamisalaa liikaa. KKO:n tulkintalinja saattaisi johtaa siihen, että talousrikollinen välttyy laajennetun hyödyn menettämiseltä

Hyötykonfiskaatiota ja laajennettua hyödyn menettämistä koskevien säännösten sekä rahanpesua koskevan erityisen menettämisseuraamussäännöksen välinen lainvalinta lienee myös selkeä. Erityissäännöksen tulisi syrjäyttää sekä yleissäännös että harkinnanvarainen säännös. Rikoslain 32 luvun 12 §:ää tulee näin ollen soveltaa aina, kun arvioitavana on rahanpesun kohteen menettäminen valtiolle.

Esirikoksella saatu hyöty konfiskoidaan esirikoksen tekijältä rikoslain 10 luvun 2 §:n yleissäännöksen perusteella, mutta sama omaisuus voidaan rahanpesijältä konfiskoida vain sanotun erityissäännöksen nojalla. Koska rikoslain 32 luvun 12 § on lisäksi pakottava, syyttäjä ei voi jättää konfiskaatiovaatimusta kohdistamatta rahanpesijään, ellei menettelyyn ole olemassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8b §:ssä (27.6.2003/647) tarkoitettuja perusteita. Menettämisseuraamusvaatimuksen voi jättää esittämättä ainoastaan, jos menetettäväksi vaadittavan omaisuuden arvo on vähäinen, vaatimuksen esittämisestä aiheutuu valtiolle kohtuuttomia kustannuksia tai syyte rahanpesijää vastaan jätetään samassa laissa säädetyin perustein nostamatta. Lisäksi edellytetään, ettei yleinen etu vaadi menettämisseuraamuksen esittämistä. Käytännössä laki supistaa syyttäjän mahdollisuudet luopua konfiskaatiovaatimuksen ajamisesta rahanpesijää vastaan varsin vähäisiksi.

5.4 RAHANPESUN KOHTEEN KONFISKOIMINEN

5.4.1 Pakollinen esinekonfiskaatio

Rikoslain 32 luvun 12 §:n 1 momentin perusteella valtiolle on tuomittava menetetyksi rahanpesun kohteena ollut omaisuus. Rahanpesun kohteen eli rikosesineen konfiskaatiosta oli 1.1.1994 voimaan tulleessa laissa säädettävä erikseen, koska ennen vuoden 2002 menettämisseuraamusuudistusta rikoslain 2 luvun 16 §:n konfiskaatiosäännös ei kattanut rikosesineen menettämistä valtiolle. Rikosesineen konfiskaatiosta säädettiin tuolloin aina erityissäännöksellä.[1120]

---

vain sen takia, ettei hän tyypillisesti toimi järjestäytyneessä muodossa. Viljanen pitää epätyydyttävänä myös sitä, että KKO määräsi tapauksessa varat palautettavaksi vastaajalle, vaikka se totesi takavarikoitujen varojen olevan peräisin rikollisesta toiminnasta. Lähtökohtaisesti Viljasen kanssa on oltava samaa mieltä siitä, että on varsin epätyydyttävää, jos RL 10:3:ssa tarkoitettu laajennetun hyödyn menettämisseuramus soveltuu talousrikoksiin ainoastaan silloin, kun ne tehdään osana järjestäytynyttä rikollisuutta. Tosin estettä ei pitäisi olla sillekään, että yhtiömuodossa harjoitettu talousrikollisuus voitaisiin Palermon sopimuksessa tarkoitetuissa olosuhteissa katsoa järjestäytyneeksi rikollisuudeksi.

[1120] Halinen ym. 1981 s. 186–187 ja Ailio 1964 s. 160–161 ja 170. Tällaisia erityissäännöksiä olivat aikaisemmin mm. RL 16:13, joka koski lahjomaa, RL 37:7, jossa säädettiin väärennetyn rahan konfiskoimisesta ja RL 38:15, joka koski salakuljetettua tavaraa astioineen ja päällyksineen.

Erityissäännöksessä olivat myös rikosesineen konfiskaation määräämiseen liittyvät soveltamisperusteet. Niistä oli esimerkiksi ilmettävä mahdollisuus tuomita omaisuuden arvo menetetyksi tai jättää kohtuusperusteella menettämisseuraamus osaksi taikka kokonaan tuomitsematta. Ellei säännöksestä muuta ilmennyt, rikosesineeseen voitiin soveltaa vain esinekonfiskaatiota, jolloin menettämisseuraamus kohdistui ainoastaan rikosesineeseen in specie.

Näin ollen rahanpesun kohde tulee rikoslain 32 luvun 12 §:n 1 momentin perusteella aina tuomita esinekonfiskaatiolla valtiolle menetetyksi. Rahanpesua koskeva konfiskaatiosäännös on myös ehdoton, koska kansainvälisten sitoumusten katsottiin sitä edellyttävän. Säännökseen ei liitetty poikkeus- tai kohtuullistamismahdollisuuksia, koska sen soveltamisalaan kuuluivat tuolloin ainoastaan tahallisina rangaistavat rahanpesurikokset.[1121] Tämä merkitsi sitä, että rikoksen kohteena ollut omaisuus oli tuomittava valtiolle menetetyksi, vaikka tekijä olisi saanut hyväkseen jonkin anteeksiantoperusteen, syyttäjä olisi jättänyt teon ns. seuraamusluonteisesti syyttämättä tai tuomioistuin tekijän rangaistukseen tuomitsematta.

Pakollisesta vain esinekonfiskaation mahdollistavasta erityissäännöksestä voi käytännössä aiheutua ongelmia erityisesti silloin, jos konfiskaatio tulee kohdistettavaksi lailliseen omaisuuteen sekoittuneeseen rahanpesun kohteeseen. Säännöksen voidaan myös eräiltä osin väittää olevan riittämätön Suomen kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseksi.

5.4.2 Esinekonfiskaatio ja kansainväliset velvoitteet

Suomen kansainvälisten sitoumusten on katsottu tulevan täytetyiksi, kun rikoshyöty voidaan tuomita valtiolle menetetyksi joko rikoslain 10 luvun mukaisesti esirikoksen tekijältä tai rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla rahanpesijältä. Kun esirikoksen tekijään voidaan rikoslain 10 luvun 2 §:n nojalla kohdistaa sekä esine- että arvokonfiskaatio, vastaavaa mahdollisuutta ei ole pidetty tarpeellisena ulottaa rikoslain 32 luvun 12 §:n erityissäännökseen, jota on oletettu tarvittavan vain ulkomailta Suomeen tuotavan rikoshyödyn pois ottamiseen. Esinekonfiskaation on tällöin arvioitu olevan riittävä toimenpide rahanpesua koskevien sopimusvelvoitteiden täyttämiseksi. Lainsäädäntöratkaisun vaikutuksiin kotimaisella esirikoksella saadun rahanpesijän hallussa olevan rikoshyödyn konfiskaatioon ei lainvalmistelussa ole kiinnitetty huomiota. Tämä johtunee siitä, että rahanpesun kriminalisoiminen ja esirikoksen lisäksi myös siihen liittyvät menettämisseuraamusvelvoitteet on koettu Suomessa tarpeettomiksi.

Kansallisen lainsäädännön voidaan katsoa pääosin täyttävän Wienin ja Strasbourgin sopimusten vaatimukset. Sopimukset velvoittavat huolehtimaan siitä,

[1121] HE 180/1992 vp s. 19.

että rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn menetetyksi tuomitseminen on jäsenvaltioiden lainsäädännössä mahdollista.

Velvoite kattaa sekä esine- että arvokonfiskaation, mutta ei edellytä osapuolia hyväksymään pakollista laillisesti hankittuun omaisuuteen kohdistuvaa arvokonfiskaatiota.[1122] Konfiskaatiota koskeva kansallinen säännös voi olla harkinnanvarainen.[1123] Arvokonfiskaation tulisi kuitenkin käsitykseni mukaan olla myös rahanpesun kohteen osalta mahdollinen.

Kun arvokonfiskaatiota ei velvoiteta ulottamaan lailliseen omaisuuteen, sen tehokkuus heikentyy käytännössä huomattavasti, jos omaisuuden olinpaikan salaaminen tai muu hukkaaminen estää rikoksella saadun hyödyn pois ottamisen. Euroopan unionin jäsenvaltioiden on tämän vuoksi edellytetty mahdollistavan rahanpesua koskevassa lainsäädännössään rikoksella saadun hyödyn arvoa vastaavan omaisuuden menetetyksi tuomitseminen ainakin niissä tapauksissa, joissa rikoksen tuottamaa hyötyä ei voida tavoittaa. Tämä velvoite on nykyisin asetettu rahanpesupuitepäätöksessä ja konfiskaatiopuitepäätöksessä. Arvokonfiskaatiosta säätäminen oikeusapumenettelyn lisäksi myös kansallisella tasolla katsotaan rahanpesupuitepäätöksessä tarpeelliseksi, koska vakavien talousrikosten ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi rahanpesun esirikosten yhtenäistämisen lisäksi on ryhdyttävä konkreettisiin toimiin rikoksen tuottaman hyödyn pois ottamiseksi.[1124]

Rahanpesupuitepäätöksessä edellytetään, että kaikissa jäsenvaltioissa otetaan ainakin vaihtoehtoisena keinona käyttöön arvokonfiskaatio. Arvokonfiskaatiota ei kuitenkaan tarvitse ulottaa vähäisiin tapauksiin, joissa rikoksen tuottama hyöty on alle 4000 euroa.[1125] Konfiskaatiopuitepäätöksessä puolestaan velvoitetaan mahdollistamaan osaksi tai kokonaan rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn esine- tai arvokonfiskaatio silloin, kun ne perustuvat rikokseen, josta voi seurata yli yhden vuoden pituinen vankeusrangaistus.[1126]

Puitepäätökset velvoittavat käsitykseni mukaan mahdollistamaan arvokonfiskaation myös rahanpesurikosten yhteydessä ainakin tapauksissa, joissa rikoksen tuottama hyöty on siirtynyt tavoittamattomiin. Konfiskoiminen on näissäkin tapauksissa sidottu rikoslain 8 luvun 7 §:ssä säädettyyn esirikoksen syyteoikeuden vanhentumiseen. Kun rahanpesu voi tapahtua usean vuoden aikana, jolloin omaisuutta kierrättävät lukuisat eri rahanpesijät, esirikoksen syyteoi-

---

1122 Ks. Wienin sopimuksen artikla 5(1) ja Strasbourgin sopimuksen artikla 2 sekä Boister 2001 s. 384-385 ja UN Commentary 1998 s. 118–119.

1123 Wienin sopimuksen artikla 5(1)(a)(b), jonka soveltamisalassa ovat kaikki artiklassa 3(1) tarkoitetut rikokset eli huumausaine- ja rahanpesurikokset. Strasbourgin sopimuksen artikla 2(1), jonka soveltamisalassa ovat kaikki rikokset, joiden osalta ei ole tehty 2(2) tarkoitettua varaumaa. Ks. myös Palermon sopimus artikla 12(1) ja Varsovan sopimus artikla 3(1).

1124 Rahanpesupuitepäätös 2001/500/YOS johdanto-osa ja artikla 3. Vastaava velvoite oli aikaisemmin yhteisessä toiminnassa 98/699/YOS artiklassa 1(2). Konfiskaatiopuitepäätös artikla 2.

1125 Rahanpesupuitepäätös artikla 3.

1126 Konfiskaatiopuitepäätös 2005/212/YOS artikla 2(1).

keuden vanhentumisaika saattaa olla jo kulunut umpeen, kun ketjun viimeinen rahanpesijä siirtää omaisuuden tavoittamattomiin. Silloin konfiskaatiovaatimusta ei voida kohdistaa enää esirikoksen tekijään. Suomen lainsäädäntö ei näin ollen tältä osin käsitykseni mukaan täysin täytä puitepäätösten vaatimuksia.

Käytännössä rikoshyöty saattaa joutua viranomaistoimenpiteiden ulottumattomiin jo silloin, kun esirikoksen tekijä siirtää omaisuuden ensimmäiselle rahanpesijälle. Jos esirikoksen syyteoikeus ei tuolloin vielä ole vanhentunut, omaisuuden arvo voidaan tuomita esirikoksen tekijältä menetetyksi edellyttäen, että hänen henkilöllisyytensä on tiedossa. Kun rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä esirikoksen tarkkaa yksilöintiä, arvokonfiskaatio voi varsinkin ammattimaisesti toteutetuissa tapauksissa estyä, jos esirikoksen tekijää ei tunneta.

Koska Suomen rahanpesusäännökset ovat osa ylikansallista rahanpesun vastaista järjestelmää, säännösten tulisi soveltua kaikkiin tapauksiin, joiden torjumiseen Suomi on kansainvälisesti sitoutunut. Tällä perusteella katsoisin, että puitepäätöksen johdanto-osassa ilmaistujen rahanpesuakin koskevien tavoitteiden toteuttamiseksi Suomessa tulisi muiden Pohjoismaiden tavoin hyväksyä arvokonfiskaation käyttö rahanpesun tekijään kohdistettuna ainakin siltä osin kuin omaisuus on viranomaistoimenpiteiden ulottamattomissa.[1127]

Euroopan unionin instrumentit eivät kuitenkaan edellytä rikosoikeudellisten menettämisseuraamusten käyttämistä, jos rikoshyöty voidaan tuomita menetetyksi muilla keinoin. Esimerkiksi verorikoksilla saadun hyödyn osalta jäsenvaltiot voivat käyttää muita menettelyjä kuin rikosoikeudellisia keinoja tuomitakseen rikoksentekijän rikoksesta hankkiman hyödyn menetetyksi.[1128] Käytännössä tässä tarkoitettaneen hallinnollisia menettelyjä ja siviilikanteita. Suomessa esirikoksen tekijä tuomitaan yleensä korvaamaan verohallinnolle verorikoksella saatu hyöty vahingonkorvauksena, joten unionivelvoitteet on tältä osin täytetty. Kun vahingonkorvauksena tuomitun rikoshyödyn täytäntöönpano voidaan kohdistaa esirikoksen tekijän koko omaisuuteen, tilanne vastaa rikoslain 10 luvun 2 §:n mukaista arvokonfiskaatiota.

5.4.3 Sekoittunut omaisuus rahanpesun kohteena

Viranomaistoimenpiteiden ulottumattomiin siirretyn omaisuuden lisäksi rikoslain 32 luvun 12 § voi olla myös Wienin sopimuksen vastainen siltä osin kuin se ei mahdollista rahanpesun kohteen konfiskoimista silloin, kun laiton omaisuus on sekoittuneena lailliseen omaisuuteen. Kansainväliset sopimukset edellyttävät, että konfiskaatio tulee mahdollistaa tilanteissa, joissa välittömän rikos-

---

1127 Pohjoismaisen lainsäädännön osalta HE 80/2000 vp s. 7–11 ja Rautio 2006 s. 156 alaviite 45.

1128 Rahanpesupuitepäätös 2001/500/YOS artikla 1(a) ja konfiskaatiopuitepäätös 2005/212/YOS artikla 2(2).

hyödyn tilalle on tullut muuta omaisuutta, rikoshyöty on sekoittunut lailliseen omaisuuteen ja rikoshyödystä, surrogaatista tai sekoittuneista varoista on syntynyt tuottoa tai muuta etua.[1129]

Wienin sopimuksen mukaan lailliseen omaisuuteen sekaantunut rikoshyöty tulee voida konfiskoida siihen arvoon asti, joka laittomalla omaisuudella oli sekoittumishetkellä.[1130] Jos tämä hetki ei ole tiedossa, konfiskaation arvon määrittäminen voi olla vaikeaa.[1131] Kun sekoittuneen omaisuuden osalta edellytetään konfiskoitavaksi vain rikoshyödyn arvo, artiklan velvoite ei koske rikoshyödylle kertyneitä laillisia tuottoja. Sekoittuneesta omaisuudesta syntyneiden laillisten tuottojen ja siitä saatujen etujen konfiskoiminen velvoitetaan kuitenkin mahdollistamaan sopimuksen artiklassa 5(6)(c)(iii). Koska rikoshyödyn sekoittumisen laillisiin varoihin katsotaan saastuttavan myös ne, sekoittuneista varoista kertynyt tuotto ei voi jäädä rikoksentekijälle. Näin ollen jos sekoittuneilla varoilla ostetaan esimerkiksi osakkeita, niistä saatu osinko on voitava konfiskoida rikoshyötynä.[1132]

Edellä on jo todettu, että rikoslain 32 luvun 6 §:n mukaan esirikoksella saadun rikoshyödyn sijaan tullut omaisuus voi olla rahanpesun kohteena ja surrogaatti on mahdollista konfiskoida esirikoksen tekijältä rikoslaissa olevan yleissäännöksen perusteella tai rahanpesijältä rikoslain 32 luvun 12 §:n erityissäännöksen nojalla. Menettämisseuraamusuudistuksen jälkeen voidaan katsoa, että rikoshyödyn määritelmä kattaa myös sille kertyneen laillisen tuoton, joka voi näin ollen olla konfiskaation kohteena. Selvää on myös, että konfiskaation tulee kohdistua vain rikoksella saatuun omaisuuteen. Wienin sopimuksen vaatimusten täyttäminen on näin ollen ongelmallista lähinnä silloin, kun rahanpesun kohteena on omaisuus, jossa vilpittömässä mielessä oleva sivullinen on osaomistajana tai kyse on sähköisistä varoista. Käytännössä tällainen omaisuus voidaan usein tuomita menetetyksi vain arvokonfiskaatiolla. Suomessa arvokonfiskaation käyttö rahanpesun kohteeseen ei kuitenkaan ole mahdollista.

Esinekonfiskaatio voidaan kohdistaa ainakin sellaisiin yhteisomistussuhteisiin, joissa osakkaina ovat esirikoksen tai rahanpesun tekijät tai näihin rikoksiin osalliset. Kun rikoslain 32 luvun 12 §:ssä ei rikoksen kohteen osalta viitata rikoslain 10 luvun säännöksiin, näyttäisi siltä, että sen 6 §:n säännökset menettämisen rajoituksista eivät myöskään tulisi sovellettaviksi. Lisäksi 6 §:ssä viitataan vain saman luvun 4 ja 5 §:än. Katsoisin kuitenkin, että kohtuussyistä 6 §:

1129 Wienin sopimus artikla 5(6).

1130 Wienin sopimus artikla 5(6)(b): If proceeds have been intermingled with property acquired from legitimate sources, such property shall, without prejudice to any powers relating to seizure or freezeing, be liable to confiscation up to the assessed value of the intermingled proceeds. Ks. myös Boister 2001 s. 386, joka katsoo velvoitteen sisältävän vaatimuksen jonkinlaisen arvokonfiskaation käyttämisestä.

1131 UN Commentary 1998 s. 134.

1132 UN Commentary 1998 s. 135.

ssä ilmaistuja periaatteita, jotka turvaavat yhteisomistussuhteessa vilpittömässä mielessä olevan sivullisen oikeuksia tulisi noudattaa myös sovellettaessa rikoslain 32 luvun 12 §:ä. Tätä vaativat nähdäkseni yhdenvertaisuusnäkökohdat ja sivullisten omaisuuden suoja. Näin ollen jos omaisuus kuuluu yhteisesti sellaiselle henkilölle, jolta se voidaan konfiskoida, ja sellaiselle, jolta sitä ei voida konfiskoida, ei esinettä voida tuomita menetetyksi. Samanlainen rajoitus voi johtua myös siitä, että konfiskoitavaa omaisuutta ei voida erottaa sellaisesta omaisuudesta, jota ei voida konfiskoida.[1133] Lisäksi Wienin sopimuskin edellyttää, että vilpittömässä mielessä olevan oikeuksia suojataan.[1134]

Rikoslain 32 luvun 12 §:n sanamuodon mukaan olisi myös mahdollista katsoa, että omaisuuden murto-osan konfiskoimiselle ei ole estettä. Tällöin valtion ja muiden osaomistajien välille syntyisi yhteisomistussuhde, jonka purkamisesta on säädetty laissa eräistä yhteisomistussuhteista (180/1958).

Wienin sopimuksen vaatimusten täyttäminen eräiden yhteisomistussuhteiden yhteydessä näyttäisi edellyttävän mahdollisuutta käyttää arvokonfiskaatiota. Esimerkiksi jos huvipurren kolmesta omistajasta yksi on rahoittanut osuutensa rikoshyödyllä ja kaksi muuta yhteisomistajaa ovat tietämättömiä varojen alkuperästä, vilpittömässä mielessä olevien omistajien kannalta kohtuullinen ratkaisu olisi, jos rahanpesijältä voitaisiin tuomita menetetyksi alukseen sijoitetun pääoman arvo ja omaisuuden mahdollinen arvonnousu.

5.4.4 Sähköiset varat rahanpesun kohteena

Tyypillisimpänä tapana pestä rahaa on kansainvälisesti pidetty sen sijoittamista rahoitusjärjestelmään. Rahanpesun kriminalisoimisen yhtenä pääperusteena on rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estäminen. Tästä huolimatta rahanpesun kohde voidaan Suomessa tuomita menetetyksi vain esineellisenä, vaikka sähköisten varojen erottaminen muista laillisista varoista voi olla vaikeaa. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole mahdollisuutta paneutua tarkemmin sähköisen rahan määritelmään tai sen käyttämiseen liittyviin erilaisiin kysymyksiin.[1135] Otan esille vain yhden rahanpesun kohteen konfiskoimisen kannalta tärkeän kysymyksen: onko rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla mahdollista tuomita menetetyksi pankkitilillä olevat varat?

1133 HE 80/2000 vp s. 30. Ks. Viljanen 2007 s. 414, jonka mukaan esinekonfiskaatiota ei RL 10:6:ää sovellettaessa ole laillista toteuttaa konfiskoimalla rikoksentekijän omistama murto-osa yhteisestä omaisuudesta ja perustamalla siten yhteisomistussuhde valtion ja sivullisen välille.

1134 Wienin sopimus artikla 5(8).

1135 Ks. tarkemmin pankkirahan sekoittumisesta Koulu 1991 erit. s. 241–246 ja sähköisen rahan yksilöinnin perusteista Koulu 1994 s. 190–202 ja 206–219.

Esinekonfiskaation kohdistamista pankkitilillä olevaan sähköiseen rahaan ei ilmeisesti ole pidetty lainvalmistelussa ongelmallisena, koska hallituksen esityksen mukaan rahanpesun kohteena ovat useimmissa tapauksissa käytännössä rahavarat.[1136] Myös oikeuskäytäntö näyttää tukevan lainvalmistelutöistä ilmenevää kantaa. Korkein oikeus on pitänyt mahdollisena ratkaisussaan KKO 2006:9 konfiskoida rikoslain 10 luvun 3 §:n perusteella laajennettuna hyötynä pankkitilillä olleet varat, jotka alun perin oli saatu huumausainerikoksella. Laajennetun hyödyn konfiskaatio on mahdollinen ainoastaan esineellisenä. Viljanen on todennut ratkaisua kommentoidessaan, että pankkitilillä olleiden varojen konfiskoinnissa oli kyse välittömästi rikoksella saadun hyödyn tilalle tulleesta omaisuudesta, jota voidaan pitää rikoslain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitetuin tavoin rikollisesta toiminnasta peräisin olevana. Viljanen on myös suhtautunut torjuvasti siihen, että käteisen rahan ja ilmeisesti tilirahan yhteydessä noudatettaisiin tiukkaa esineellisyyden vaatimusta esinekonfiskaation kohdetta arvioitaessa.[1137]

Käytännössä on ongelmatonta kohdistaa esineellinen menettämisseuraamus pankkitilillä oleviin varoihin silloin, kun tilillä ei ole lainkaan laillisia varoja tai niitä on vain vähän ja kausaalisuhde rikoksen ja siitä saadun hyödyn välillä on selkeä. Konfiskaatio voi olla mahdollinen myös, jos laillisten ja laittomien varojen erottelu on mahdollista esimerkiksi laittomien varojen huomattavan määrän takia.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:17 oli kyse kavallusrikoksella saatujen varojen vastaanottamisesta pankkitilille, jossa oli myös laillisia varoja. Korkein oikeus katsoi, että siltä osin kuin päärikoksen tekijä oli siirtänyt kavaltamansa rahat asianomistajan pankkitililtä kätkijän pankkitilille, varat voidaan selkeästi yksilöidä ja myös yhdistää alkuperältään kavalluksen kohteena olleeseen omaisuuteen. Tilisiirtojen pankkitekninen toteuttaminen ei ollut muuttanut yhtiöltä kavallettujen varojen muotoa toiseksi. Varat olivat olleet erotettavissa kätkijän pankkitilillä olleista muista varoista ainakin silloin, kun ne olivat tulleet tilille. Teon rikosoikeudelliseen arviointiin ei vaikuttanut se, että varat olivat sittemmin sekoittuneet muihin tilillä olleisiin varoihin.[1138] Konfiskaation osalta merkitystä on myös sillä, olisiko varat ollut mahdollista konfiskoida tililtä sekoittumisen jälkeen. Estettä ei mielestäni ole sille, että konfiskaatio katsottaisiin mahdolliseksi sekoittumisen jälkeen, jos varat arviointihetkellä edelleen ovat pankkitilillä.

Korkein oikeus on edelleen ratkaisussaan KKO 2003:17 katsonut, että päärikoksen tekijän tililtään siirtämät varat oli mahdollista erotella muista tilillä olleista laillisista varoista, koska rikoksella saatujen varojen määrä oli huomatta-

---

1136 HE 180/1992 vp s. 19.
1137 Viljanen 2006c s. 73 ja 2007 s. 217.
1138 Ks. ratkaisusta esineoikeuden kannalta, Kaisto 2004 s. 278–283.

vasti suurempi kuin tilille vastaavana aikana tulleiden laillisten suoritusten määrä. Myös syy-yhteys esirikoksen ja rikoshyödyn välillä perustui laillisten ja laittomien varojen väliseen määrälliseen suhteeseen. Korkein oikeus tuomitsi varat pankkitililleen vastaanottaneen rikoslain 32 luvun 1 §:n mukaisesta kätkemisrikoksesta. Koska perinteiseen kätkemisrikokseen ei voi syyllistyä ryhtymällä surrogaattiin, korkein oikeus on pitänyt sähköistä rahaa välittömänä rikoksella saatuna hyötynä. Korkein oikeus onkin todennut nimenomaisesti, ettei pankkitekninen varojen siirto ole muuttanut varojen muotoa toiseksi.

Näin ollen esinekonfiskaation kohdistaminen sähköisiin varoihin näyttäisi olevan mahdollista ainakin, jos varat on erotettavissa laillisista varoista ja ne ovat olleet keskeytyksittä sähköisessä muodossa esirikoksen täyttymisestä rahanpesun perusteella toteutettaviin konfiskaatiotoimiin. Mahdollisuuteen erottaa lailliset ja laittomat varat toisistaan pankkitilillä vaikuttaa ilmeisesti myös se, kuinka suuri osuus varojen kokonaismäärästä on laittomia.

5.4.5 Sekoittuneen omaisuuden käyttöjärjestys

Hallituksen esityksessä ennakoiduin tavoin voidaan oikeuskäytännön perusteella olettaa rahanpesun kohteena olevat varat usein sijoitettavan pankkitileille. Ainakin ammattimaisessa rahanpesussa pankkitileillä lienee myös runsaasti muita varoja sekä jatkuvia laillisia varoja koskevia tilitapahtumia. Tällöin ongelmaksi saattaa muodostua se, voidaanko kausaaliyhteys esirikoksen ja rahanpesun kohteena olevien sähköisten varojen välillä todeta. Yleensä katsotaan, että varojen sekoittuessa pankkitilillä niitä ei enää voida in specie yksilöidä.[1139]

Oikeuskirjallisuudessa ongelma on pyritty ratkaisemaan varojen käyttöjärjestyksen perusteella. Koulu on englantilaiseen oikeuskäytäntöön vedoten katsonut, että ongelma voidaan ratkaista aikasääntöä noudattaen tai konkurrenssisäännön mukaan. Aikasäännössä käyttöjärjestys perustetaan tilitapahtumien kronologiseen järjestykseen. Otot tililtä vähennetään aikajärjestyksessä aikaisemmista panoista. Tilinomistajan voidaan myös olettaa käyttävän varoja tililtä vain omassa intressissään ja jäljelle jääneet varat presumoidaan sivullisen varoiksi. Koulu pitää tätä ratkaisuvaihtoehtoa selkeänä, yksiselitteisenä ja kohtuullisena. Konkurrenssisäännön mukaan toimittaessa kaikkien tilitapahtumien katsotaan kohdistuneen kaikkiin varoihin, jolloin niiden vaikutus jaetaan suhteellisten osuuksien mukaisesti varojen omistajien kesken.[1140]

Rautio on vastaavasti arvioinut laajennetun hyötykonfiskaation yhteydessä tilanteita, joissa laiton omaisuus on sekoittunut lailliseen. Hän toteaa, että tiu-

---

1139 Näin esim. Koulu 1994 s. 218.
1140 Koulu 1994 s. 218–219.

kasti tulkittu kausaalisuusvaatimus rikollisesta toiminnasta saadun rikoshyödyn ja konfiskoitavan omaisuuden välillä voisi johtaa siihen, ettei sekoittuneista varoista saatua tuottoa voitaisi konfiskoida. Jos pankkitilillä on sekoittuneena laillisia ja laittomia varoja, joista osa tuhlataan ja osa sijoitetaan tuottavasti, kausaalisuhde tuoton ja laittomien varojen välillä voisi olla vaikeaa näyttää. Tämä vaihtoehto on Rautionmukaan kuitenkin enemmän lain kirjaimen mukainen kuin se, että tuhlatut varat jaetaan samalla suhdeluvulla rahoitetuiksi osittain laittomilla ja osittain laillisilla varoilla.[1141]

Kaisto on katsonut pohtiessaan korkeimman oikeuden päätöksestä 2003:17 saatavaa oikeusohjetta, että ratkaisevaa on, ovatko rikoksella saadut varat siirtyneet kätkijälle tai rahanpesijälle. Lähtökohtana pitäisi Kaiston mukaan olla se, että sekoittuneiden varojen haltija saa määrätä sekoittuneista varoista omaa osuuttaan vastaavalta osalta. Esimerkiksi jos A:n pankkitilille, jolla on 5000 euroa laillisesti hankittuja varoja, tulee 20 000 euron arvosta kavallettua rahaa, A:n tulisi voida laillisesti käyttää 5000 euron arvosta varoja haluaminsa tavoin. Kaisto varoittaa tekemästä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä ratkaisun 2003:17 perusteella. Hänkin katsoo kuitenkin, että ratkaisun perusteella voidaan sanoa, että varojen sekoittumista koskeva perinteinen ajattelutapa ei saa estää terveen järjen käyttöä.[1142]

Yksittäistapauksessa arvio sähköisten varojen käyttöjärjestyksestä joudutaan tekemään vallitsevien olosuhteiden mukaan. Talousrikosten ja erityisesti verorikosten yhteydessä varojen käyttöjärjestykseen liittyvät kysymykset voivat olla vaikeita. Yritystoiminnassa pankkitilillä saattaa olla jatkuvasti paljon erilaisia tapahtumia, joiden perustetta on mahdotonta todeta. Tilin saldo voi myös vaihdella voimakkaasti ja olla ajoittain myös negatiivinen. Käytännössä sekoittuneiden varojen käyttöjärjestys voisi olla mahdollista perustaa Koulun esittämälle aikasäännölle. Varsinkin laillisessa liiketoiminnassa voitaneen lähtökohtana pitää, että eri toimijoiden tarkoituksena on toimia lain mukaisesti. Tällöin sekoittuneista varoista voidaan olettaa käytettävän lailliseen toimintaan laillisia varoja niin kauan kuin sellaisia pankkitilillä on. Konfiskaatio voitaisiin kohdistaa tilillä jäljellä oleviin varoihin rikoshyödyn määrään asti, ellei olosuhteista voida päätellä, että laittomat varat on siirretty sieltä jo aikaisemmin pois. Vastaajan tarkoitukselle, jos se on objektiivisista seikoista pääteltävissä, on luonnollisesti annettava merkitystä.

Suositus ei tiukasti tulkiten täytä esirikoksen ja rahanpesun kohteen välistä kausaalisuusvaatimusta. Tämän vuoksi se saattaa olla myös rikoslain 32 luvun 6 §:n sanamuodon vastainen. Oikeuskäytännössä vastaava tilanne on syntynyt silloin, kun yhteistaloudessa on ollut niin paljon varoja, että ulkomaille siirretty omaisuus on ollut mahdollista rahoittaa myös laillisilla varoilla. Oikeuskäytän-

---

1141 Rautio 2006 s. 183–184.
1142 Kaisto 2004 s. 281–283.

nössä käsitellyssä tapauksessa alioikeus on hylännyt syytteen rahanpesusta, kun vaimo on myynyt arvokkaan asunnon ja veneen sekä siirtänyt niistä saadut varat ulkomaille samaan aikaan, kun hänen puolisonsa on ollut syytteessä petosrikoksista, joista saaduilla varoilla omaisuus on epäilty hankituksi. Alioikeus on katsonut, että on jäänyt luotettavasti selvittämättä, että omaisuus olisi alun perin hankittu rikoksella saaduilla varoilla, kun laillisten varojen käyttäminenkin on ollut mahdollista.[1143]

Helsingin hovioikeus on puolestaan asiassa, jossa vastaaja oli ottanut pankkitililleen tavarantoimittajan maksamaa veropetoksen tuottamaa hyötyä 17 000 markkaa, tuominnut ne valtiolle menetetyksi rahanpesun kohteena, vaikka tilillä oli tekoaikaan varoja yhteensä 90 000 markan arvosta. Tavarantoimittajan vastaajalle siirtämät varat olivat peräisin yhtiön harjoittamasta laillisesta liiketoiminnasta, jossa oli vältetty tavaraa maahantuotaessa maksettavia veroja. Verorikokseen syyllistyneet oli alioikeudessa tuomittu maksamaan tullihallinnolle vahingonkorvauksena vältetyn veron määrä. Esirikoksen tekijältä suoritusta ei ilmeisesti kuitenkaan ollut saatavissa, koska esitutkinnan alettua yhtiön pankkitilillä olleet varat siirrettiin vastaajan pankkitilille.

Käräjäoikeus oli jättänyt konfiskaation määräämättä, koska tullihallituksella oli mahdollisuus esittää vastaavan suuruinen vahingonkorvausvaatimus, jonka käräjäoikeus kuitenkin oli hylännyt. Hovioikeus määräsi varat rikoslain 32 luvun 6a §:n ehdottoman konfiskaatiosäännöksen nojalla valtiolle menetetyiksi. Ongelmaksi ei muodostunut se, että tekohetkellä vastaajan pankkitilillä oli enemmän laillisesti saatua kuin rahanpesun kohteeksi soveltuvaa tilirahaa.[1144]

Legaliteettiperiaatetta rikkomatta sekoittuneen omaisuuden aiheuttamaa ongelmaa rahanpesun kohteen konfiskaatioon liittyen voi olla vaikea ratkaista muutoin kuin mahdollistamalla myös arvokonfiskaation käyttö. Tällöin on huolehdittava siitä, että jos esinekonfiskaatio ei ole mahdollinen, arvokonfiskaatio voidaan kohdistaa vain kerran ja vain yhteen rahanpesijään. Nykyisin voimassa olevan lain mukaan sama rikoshyöty voidaan tuomita menetetyksi esirikoksen tekijältä arvomääräisenä ja rahanpesijältä esinekonfiskaatiolla. Tätä voidaan pitää ongelmallisena useampikertaisen seuraamuksen kiellon kannalta.

5.5 MUUN OMAISUUDEN KUIN RAHANPESUN KOHTEEN KONFISKOIMINEN

1.1.1994 voimaan tulleessa rikoslain 32 luvun 6a §:ssä säädettiin ainoastaan rahanpesun kohteena olleen omaisuuden menettämisestä valtiolle. Muun omaisuuden menettämisestä ei lausuttu mitään.

1143 Helsingin KO 2.12.1998 nro 6766.
1144 Helsingin HO 21.12.2000 nro 3636.

Rikoslakiprojektin ehdotukseen, joka koski menettämisseuraamusten uudistamista, sisältyi myös rahanpesurikoksia koskeva erityinen konfiskaatiosäännös. Se vastasi pääosin tuolloin jo voimassa ollutta rikoslain 32 luvun 6a §:ä. Rikoslakiprojekti ehdotti kuitenkin säännöksen 2 momenttiin otettavaksi selvyyden vuoksi lisäyksen, jonka mukaan muun omaisuuden menettämisessä noudatetaan rikoslain yleisiä konfiskaatiosäännöksiä. Koska 1 momentti koski vain rahanpesun kohdetta eli rikosesinettä, viittaus yleissäännöksiin oli tarpeen, jotta on selvää, että rikoksen tuottama hyöty, rikoksentekoväline ja muut kuin 1 momentissa tarkoitettu rikoksen kohteena ollut omaisuus voidaan tuomita menetetyksi.[1145]

Vaikka rikoslain 32 luvun 6a §:stä puuttuikin rikoslakiprojektin ehdotukseen sisältynyt 2 momentti ja sen tarkoittama selvennys, voitaneen katsoa, että rahanpesurikokseen liittyvän muun omaisuuden konfiskoimisessa noudatettiin myös 1.1.1994 lukien yleisiä menettämisseuraamussäännöksiä ilman erillistä sitä koskevaa mainintaa. Kun erityissääntelyn varassa oli ainoastaan rikosesineeseen kohdistuva menettämisseuraamus, muihin konfiskaatiolajeihin sovellettiin rikoslain 2 luvun 16 §:n yleissäännöstä.

Menettämisseuraamuksia koskeneen lainmuutoksen yhteydessä myös rahanpesua koskevaan menettämisseuraamussäännökseen lisättiin rikoslakiprojektin tarkoittama 2 momentti, jonka mukaan rahanpesurikoksella saatuun rikoshyötyyn, rikoksentekovälineisiin ja rikoksen tuotteeseen sovelletaan rikoslain 10 luvussa olevia yleisiä menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä.[1146] Rahanpesijän rahanpesurikoksen tekemisestä saaman hyödyn arvo voidaan näin ollen tuomita rikoslain 10 luvun 2 §:n nojalla valtiolle menetetyksi. Tekijän yleisimmin saama hyöty on rikoksen tekemisestä maksettu palkkio tai esimerkiksi käyvän ja maksetun hinnan välinen erotus, kun rahanpesijä on omaisuuden alkuperän häivyttämistarkoituksessa ostanut alihinnalla rikoksella saatua omaisuutta.[1147]

Rikoksentekovälineisiin sen sijaan tulee sovellettavaksi rikoslain 10 luvun 4 § ja rikoksella tuotettuun, valmistettuun tai aikaansaatuun omaisuuteen 5 §. Muuta kuin rikoksen kohteena ollutta omaisuutta konfiskoitaessa tulevat näin ollen sovellettaviksi myös menettämisen rajoituksia (6 §), raukeamista (7 §) ja arvon menettämistä (8 §) koskevat säännökset.[1148] Lisäksi menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen (10 §) on mahdollista.

1145 OLJ 4/1996 s. 45–46 ja 62.
1146 HE 80/2000 vp s. 39.
1147 Näin myös Viljanen 2007 s. 177 palkkion osalta.
1148 Ks. tarkemmin Viljanen 2007 s. 245–401. Näiden yleissäännösten tarkempi käsittely on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, koska Viljanen käsittelee niitä laajasti tuoreessa teoksessaan.

5.5.1 Rikoshyödyn arvon määrittäminen

Rikoksentekovälineitä merkittävämpi konfiskaation kohde on rahanpesijän toiminnastaan saama palkkio tai muu etu. Vaikka rahanpesun kohteeseen voidaan soveltaa vain esinekonfiskaatiota, rahanpesusta maksettu palkkio voidaan tuomita menetetyksi myös arvomääräisenä. Palkkion konfiskaatiolla voi olla erityistä merkitystä silloin, kun konfiskaatiovastaaja on ammattimainen rahanpesijä. Palkkioita on saatettu maksaa lukuisista eri teoista ja niiden määrä voi olla huomattava. Rahanpesun kansainvälinen torjuntakin on tarkoitettu kohdistuvaksi erityisesti laillisessa taloudessa toimiviin ammattilaisiin, joista yleisimpinä esimerkkeinä mainitaan lakimiesammattien harjoittajat ja rahoitusalalla toimivat. Kun heidän lailliset palvelunsa harvoin ovat edullisia, laittomasta toiminnasta voidaan olettaa edustettavan vielä huomattavasti runsaampia palkkioita. Lisäksi palkkioiden voidaan olettaa kasvavan jatkuvasti, kun rahanpeseminen vaikeutuu torjuntatoimien tehostuessa.

Rahanpesusta saadun palkkion valtiolle menetettäväksi määräämisen yhteydessä saatetaan joutua myös arvioimaan sitä, miten konfiskoitavaksi määrättävän rikoshyödyn arvo tulisi laskea. Kansainväliset sopimukset jättävät tämän kansallisesti päätettäväksi. Wienin sopimus ei aseta vaatimuksia sen osalta, tuleeko konfiskaation kohteena olla vain rikoksella saatu todellinen eli nettovoitto vai pitääkö rikoshyöty konfiskoida bruttomääräisenä. Strasbourgin ja Varsovan sopimuksissa lähdetään kuitenkin siitä, että ainakin huumausainerikosten yhteydessä rikoshyötyyn tulisi sisällyttää myös huumausaineen hankintahinta.[1149]

Rikoshyödyn arvon laskemiseen vaikuttavat siihen sisällytettävien aikaisemmin käsiteltyjen tuottojen lisäksi myös siitä mahdollisesti tehtävät vähennykset.[1150] Välillisen hyödyn hyväksyminen osaksi rikoshyödyn määritelmää vaikuttaa lisäksi ajankohtaan, jonka mukaan rikoshyödyn määrää arvioidaan. Kun välittömästi rikoksella saadun hyödyn konfiskaatiossa ratkaisevaa on, mikä on toteutuneen varallisuuden lisäyksen määrä rikoksentekohetkellä, välillisen hyödyn arvioinnissa ratkaiseva ajankohta on tuomitsemishetki.[1151] Tämä on tärkeää nimenomaan rahanpesurikosten osalta, koska rahanpesijä saattaa kerryttää sekä rahanpesun kohteena olevalle rikoshyödylle että saamalleen palkkiolle tuottoja ehkä useiden vuosien ajan.

Käytännössä esirikoksen tekijä voi siirtää rahanpesijälle vain kuluilla vähennetyn osan saamastaan hyödystä ja rahanpesijältä voidaan konfiskoida rikoslain 32 luvun 12 §:n perusteella rahanpesun kohteena vain se määrä esirikoksella saadusta hyödystä, joka hänellä edelleen on hallussaan. Rikoshyödystä tehtäviä

1149 Ks. UN Commentary 1998 s. 119 ja Explanatory report 1990 s. 6–7 ja Explanatory report 2005 s. 7.

1150 Ks. hyödyn laskentaperusteista tarkemmin Viljanen 2007 s. 86–107.

1151 Ks. Rautio 2006 s. 162 välittömän hyödyn arviointihetkestä.

vähennyksiä koskeva kysymys näyttäisikin liittyvän vain tilanteisiin, joissa joudutaan arvioimaan esirikoksen tekijään kohdistetun arvokonfiskaation määrää silloin, kun rikoshyödyn hankkimisesta ja rahanpesemisestä on aiheutunut kustannuksia. Tilanne voi olla vastaava, jos rahanpesijä saa esimerkiksi ammattimaisesta toiminnastaan huomattavia palkkioita. Myös niiden määrää arvioitaessa saatettaisiin joutua ratkaisemaan kysymys siitä, voidaanko rikoshyödystä vähentää sen hankkimiskulut.

> Käytännössä rahanpesusta aiheutunee enemmän kuluja kuin syntyy tuottoja. Kansainvälisesti on arvioitu, että rahanpesusta aiheutuu lähinnä kustannuksia. Eräät englantilaiset tutkijat ovat väittäneet, että rahanpesukulujen tiedetään tunnettujen tapausten perusteella olevan noin 6–8 % pääomasta, mutta esirikoksen tekijät voivat uhrata jopa 50 % rikoksella saamastaan hyödystä rahanpesukuluihin. Rikollisten uskotaan olevan tyytyväisiä, jos he saavat laillistettua 30–40 % rikoshyödyn kokonaismäärästä. Aikaisemmin kuvatussa saksalaisessa oikeustapauksessa **(**BGH 8.10.1998**)** esirikoksen tekijä oli valmis hyväksymään 27 % pääomasta vastaavat kustannukset rahanpesusta. Tällaisen suhtautumisen on väitetty johtuvan siitä, että rahanpesijät eivät kiinnitä yhtä paljon huomiota järjestelystä aiheutuviin kuluihin kuin kiinnijäämisriskiin.[1152] Heidän oletetaan myös mielellään lisäävän näitä kuluja ilmoittamalla varansa ja tulonsa verotettaviksi osoituksena niiden laillisesta alkuperästä.

Suomessa korkein oikeus on ratkaisukäytännössään katsonut, että rikoshyötyä laskettaessa ei toimita liiketaloudellisin perustein. Näin ollen rikoksentekijä ei vallitsevana pidettävän kannan mukaan ainakaan huumausainerikoksissa voi vähentää rikoshyödystä rikoksen tekemisestä aiheutuneita kuluja.[1153] Tätä on aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa ja korkeimman oikeuden ratkaisuissa perusteltu sillä, että rikoksentekijä ei saa hyötyä rikoksestaan taloudellisesti eikä häntä myöskään saa asettaa täytetyn teon perusteella parempaan asemaan kuin yritykseksi tai valmisteluasteelle jääneen teon takia.

> Ailio on Andenæsiin viitaten katsonut, että rikoksella saatu etu kattaa rikoksen nettovoiton, vaikka sanan varsinaisessa merkityksessä nettovoitosta ei voidakaan puhua. Rikoksentekijä ei kuitenkaan ole oikeutettu saamaan teostaan palkkaa tai korvausta sen tekemisestä aiheutuneista kuluista. Rikokseen syyllistynyt ei näin ollen voi olla paremmassa asemassa silloin kun hän on saanut rikoksellaan taloudellista hyötyä kuin silloin, kun hän ei ole tällaista etua onnistunut saamaan, tai silloin, kun hän on kokonaan luopunut rikoksen tekemisestä. Ailio toteaa silloisen valtuusrikoslain 4 §:n säännöksen tukevan hänen kantaansa.[1154] Nettovoittoa laskettaessa rikoshyödystä ei voida vähentää rikoksen tekemisen aiheuttamia kustannuksia. Vähennyskelpoisia ovat

---

1152 Ks. Schaap 1998 s. 33.
1153 KKO 1999:89, KKO 2004:73, KKO 2005:17, KKO 2005:71 ja 2007:1.
1154 L eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta (305/1958).

kuitenkin sellaiset kustannukset, jotka ovat syntyneet rikoksentekijälle rikoksella saadun esineen tai oikeuden hankkimisesta ja joiden ei voida katsoa johtuneen rikollisesta toiminnasta. Tällaista etua tai oikeutta ei voida tuomita esinekonfiskaationa menetetyksi valtiolle, vaan on käytettävä arvokonfiskaatiota. Samoin on toimittava, jos rikoksentekijä on kohottanut rikoksella saadun omaisuuden arvoa ja nuo kustannukset ovat vähennyskelpoisia.[1155]

Alkio on todennut, että rikoslain 2 luvun 16 §:n yleissäännöstä tulisi tulkita siten, että rikoksentekijä on tuomittava menettämään valtiolle vain se taloudellinen hyöty, minkä rikos tosiasiallisesti on hänelle tuottanut. Kuten Ailiokin hän katsoo, että vähennyksenä ei tule ottaa huomioon rikoksen tekemisestä aiheutuneita kuluja. Alkion mukaan käytännössä rikoksen tekemisestä aiheutuneiden kustannusten vähentäminen veisi mahdottomuuksiin. Alkion kanta näyttäisi perustuvan pragmaattisille näkökohdille. Rikoshyötyä laskettaessa tulisi näin ollen ottaa huomioon rikoksen tosiasiallisesti tuottama taloudellinen hyöty.

Alkio toisin kuin useat muut kirjoittajat on ollut sitä mieltä, että säännöstelyrikoksia koskevista konfiskaatiosäännöksistä ilmenevät hyödyn laskentaperiaatteet ovat sovellettavissa vain sanottuihin tekoihin. Hänen näkemyksensä mukaan silloisen säännöstelyrikosten rankaisemisesta annetun lain 3 §:n hyödyn laskentatapaa oli pidettävä rankaisullisena, koska sen lopputuloksena konfiskoitavaksi ei tule puhdas voitto. Tämä johtui siitä, että lainsäädännön tarkoituksena oli torjua kaikkea lainvastaista säännöstellyn tavaran kauppaa. Näin ollen riittävää ei ollut, että valtiolle tuomittiin menetettäväksi myyjän säännöstellystä tavarasta maksaman hankintahinnan ja sen edelleen myynnistä saaman hinnan erotus, vaan huomioon oli otettava, että jo tavaran alkuperäinen hankkiminen oli tapahtunut hintasäännöstelyä rikkoen ja siten rikollisesti. Myyjän saama rikoshyöty oli näin ollen laillisen säännöstellyn hinnan ja hänen saamansa hinnan välinen erotus. Tätä laskentasääntöä oli sovellettava kaikkiin tavaran edelleen myyjiin.[1156] Myöhemmin vastaavaa periaatetta on noudatettu mm. alkoholirikoksista saatua hyötyä laskettaessa.[1157]

Rikoslakiprojektin menettämisseuraamuksia koskevassa mietinnössä katsottiin Ailiosta ja korkeimman oikeuden oikeuskäytännöstä poiketen, että menetettäväksi on tarkoitettu tuomittavaksi vain todellinen nettohyöty eli huumausainerikoksissa myyntihinnan ja hankintahinnan erotus.[1158] Myös menettämisseuraamusuudistusta koskeva hallituksen esitys lähtee siitä, että konfiskaation tulee kohdistua vain siihen osuuteen rikoksella saadusta hyödystä, josta on vähennetty sen tekemisestä aiheutuneet kulut eli nk. nettoperiaatteesta.[1159] Esityksessä todetaan kuitenkin, että vähennyksenä ei tulisi ottaa huomioon rikoksen valmistelusta ja täytäntöönpanosta aiheutuvia kus-

---

1155 Ailio 1964 s. 134–135, Honkasalo 1948 s. 118–119.

1156 Ailio 1964 s. 134 ja Alkio 1945 s. 182–187 ja 1948 s. 300–303. Ks. myös aikaisemmasta oikeuskäytännöstä hyödyn määrän laskemisesta kiskontarikoksissa Saarni-Rytkölä 1959 s. 199.

1157 Ks. lähemmin hyödyn laskemisesta alkoholirikoksissa Utriainen – Hepola 1985 s. 95–109. Alkoholirikoksia koskevia säännöksiä ollaan uudistamassa. Eduskunnalle annetun, mutta sittemmin rauenneen HE 13/2004 vp s. 28 mukaan alkoholirikoksiin ehdotetaan sovellettaviksi yleisiä rikoslain 10 luvun menettämisseuraamussäännöksiä. Uusi hallituksen esitys on tarkoitus antaa myöhemmin. Ks. Viljanen 2007 s. 360 muutoksesta mahdollisesti aiheutuvista ongelmista.

1158 OLJ 4/1996 s. 23.

1159 HE 80/2000 vp s. 21.

tannuksia. Vähennysoikeuden on oikeuskäytännössä tulkittu tämän periaatteen mukaisesti tarkoittavan sitä, että vain laillisesta toiminnasta johtuvat kulut voidaan vähentää. Oikeuskäytäntö on näin ollen ainakin osittaisen bruttoperiaatteen kannalle. Myös muissa Pohjoismaissa on Ruotsia lukuun ottamatta omaksuttu nk. bruttoperiaate.[1160]

Viljanen katsoo, että valtuuslain ilmentämä käsitys rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn määrästä oli räikeästi luonnollisen katsantokannan vastainen ja selvästi rangaistuksen luonteinen.[1161] Viljanen on esittänyt menetettäväksi tuomittavan omaisuuden arvioimisen helpottamiseksi laskentamallia, jonka mukaan rikoksella saatu taloudellinen hyöty tulisi ymmärtää rikoksentekijän saamaksi lisähyödyksi, joka syntyy, kun laillisen toimintatavan sijasta valitaan laiton menettely. Tällöin konfiskaatio tulisi kohdistaa vain siihen hyötyyn, jonka laiton menettely tuottaa eli siihen säästöön, jonka rikoksentekijä saa toimiessaan lain vastaisesti. Jos laillinen menettely olisi ollut tekijän kannalta edullisempi vaihtoehto, konfiskoitavaa hyötyä ei jää lainkaan. Jos laillista toimintavaihtoehtoa ei ole, kaikki menettelystä saatu hyöty on laitonta.[1162] Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä Viljasen laskentamallia vastaavalla tavalla menetettävä hyöty näyttäisi olevan määrätty valtiolle menetetyksi ainakin tapauksissa KKO 1992:119 ja 2002:60.

Oikeuskirjallisuudessa on korkeimman oikeuden omaksumaan bruttoperiaatetta lähenevään kantaan suhtauduttu kriittisesti. Koska vastaajalta tulisi konfiskoida vain todellisen rikoksella saadun hyödyn määrä, ainakin tietyt rikoksen tekemisestä aiheutuneet kulut tulisi voida vähentää. Tällöin on lähinnä keskusteltu huumausaineen hankintahinnan vaikutuksesta menetettäväksi tuomittavan hyödyn määrään.[1163]

Oikeuskäytännössä yleisestävät perusteet ja rikosmotivaation heikentäminen osittaisella bruttomääräisellä konfiskaatiolla ovat kuitenkin saaneet suuremman painoarvon kuin useampikertaisen seuraamuksen kiellon korostaminen. Rautio on tähän viitaten todennut, että rikoksen tekemisestä aiheutuneiden kulujen vähentämisen aiheuttamat mahdolliset moraaliset näkökohdat tulisi ottaa huomioon muulla tavoin kuin konfiskaatiosäännösten soveltamisessa.[1164]

Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössään omaksumalla kannalla on kuitenkin myös hyvät käytännön perusteet. Jos kaikki rikoshyödyn hankkimiseen

---

[1160] Rautio 2006 s. 159 alaviite 51. Vrt. HE 80/2000 vp s. 8–9, jossa todetaan kaikissa Pohjoismaissa vielä tuolloin noudatetun nettoperiaatetta. Ks. Ruotsissa noudatetun tulkinnan osalta SOU 1999:147 s. 161–174 ja BrB 36:1a.2.

[1161] Viljanen 2007 s. 88.

[1162] Ks. tarkemmin Viljanen 2007 s. 98–107 ja 1989 s. 526–538. Ks. rikoshyödyn arvioimisesta ympäristörikoksissa Nissinen 2003 s. 637–638.

[1163] Rautio 2006 s. 158–160, Räty 2005 s. 180–182,Viljanen 1989 s. 535. Yleisemmin myös Liljenfeld 1984 s. 463.

[1164] Rautio 2006 s. 160. Ks. myös Rautio 2007 s. 45, jossa kiinnitetään huomiota ongelmiin, joita syntyy, jos joissakin lähinnä perinteisissä rikoksissa ko. vähennyksiä ei hyväksytä, mutta uudemmissa lähinnä talousrikoksissa ne aina hyväksytään. Samoin Nuutila 2000 s. 71 ja huumausainerikosten osalta Räty 2005 s. 178–182.

liittyvät kulut olisi mahdollista vähentää rikoshyötyä arvioitaessa, lopputuloksena voisi näyttöongelmien lisäksi olla se, että rikoksentekijä hyötyy aina tietynlaisesta rikollisesta toiminnastaan, ainakin yritystoiminnan yhteydessä toteutetuissa rikoksissa.[1165]

Kun rahanpesusta johtuvat kulut syntyvät yleensä toiminnasta, jonka tarkoituksena tai seurauksena on rikoshyödyn alkuperän salaaminen, rahanpesukulut tulisi käsitykseni mukaan aina määritellä rikoksen tekemisestä johtuviksi. Näin silloinkin, kun ne aiheutuvat varojen laillisesta sijoittamisesta talouselämään. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön perusteella lähtökohtana voitaneenkin pitää, että rahanpesukulut tulee katsoa rikoksen täytäntöönpanosta johtuviksi kustannuksiksi, joita ei tulisi rikoshyödystä vähentää.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:17 oli kyse paritukseen käytetyn rakennuksen vuokratulojen konfiskoimisesta ja rikoshyödyn laskemisesta. Ratkaisussa katsottiin, että kun kaikki paritusrikoksen tekemiseen liittyvät vuokratulot konfiskoidaan, verovelvolliselle ei jää enää verotettavaa tuloa eikä maksuunpantuja veroja näin ollen voitu vähentää rikoshyödyn määrästä. Hovioikeus oli menetettäväksi tuomittavien vuokratulojen määrää arvioidessaan ottanut huomioon myös tuloista maksetun veron. Tapauksessa ei otettu kantaa siihen, olisiko vastaajalta tullut konfiskoida myös vuokraajan maksamat talon ylläpitokulut. Koska ko. kulut olisivat kuuluneet paritukseen syyllistyneen vuokranantajan maksettaviksi, mielestäni olisi ollut korkeimman oikeuden oman linjan mukaista tuomita myös ne valtiolle menetetyiksi, jos sellainen vaatimus olisi esitetty. Ratkaisussa KKO 2005:71 prostituoidulle vuokratun asunnon vuokratulosta vähennettiin asunnon hoitokulut, mutta ei asuntoon kohdistuneesta lainasta aiheituneita korkoja ja kuluja. Viljasen mukaan päätöksestä voidaan päätellä, että vähennystä ei tule tehdä, jos asunto on hankittu nimenomaan tarkoituksin vuokrata sitä prostituoiduille. Silloin asunnon ylläpidosta aiheutuneet kulut ovat rikoksen valmistelusta ja täytäntöönpanosta johtuvia kustannuksia.[1166]

1165 Ks. erit. KKO 2007:1, jossa nimenomaisesti todetaan, ettei laillisessa liiketoiminnassa noudatettavaa myyntivoiton laskemistapaa ole perusteltua noudattaa rikoshyötyä määriteltäessä.

1166 Ks. myös Viljanen 2007 s. 107, jonka esittämän laskentamallin mukaan toiminnasta ei olisi syntynyt hyötyä lainkaan ja Tapani 2005 s. 528, joka katsoo asunnon hankintatarkoituksella olevan olennainen merkitys arvioitaessa sitä, voidaanko laina- tai hoitokulut vähentää rikoshyödystä.

6 Konfiskaation kohtuullistaminen ja yhteensovittaminen vahingonkorvausvaatimusten kanssa

6.1 KONFISKAATION KOHTUULLISTAMINEN RAHANPESURIKOKSISSA

Rikoslain 32 luvun 12 §:n 1 momentin sanamuodon mukaan rikoslain 10 luvun yleisiä menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä ei voida soveltaa rahanpesun kohteena olevaan omaisuuteen muilta osin kuin mikä koskee erikseen mainittujen tahojen oikeuksia.

Rikoslain 32 luvun 6a §:n 1 momentin toisessa lauseessa säädettiin jo 1.1.1994 voimaan tulleessa laissa, että rahanpesun kohteena olevaa omaisuutta koskevaan menettämisseuraamukseen sovelletaan, mitä rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momentissa säädetään.

1.1.1994 voimassa olleen rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momentin (31.5.1974/413) mukaan, kun esine tai omaisuus on tuomittu menetetyksi, saa se, joka vilpittömässä mielessä on saamisen vakuudeksi saanut kiinnityksen taikka pantti- tai pidätysoikeuden esineeseen tai omaisuuteen, maksun sen arvosta, olkoonpa saaminen erääntynyt tai ei; hänen on kuitenkin nostettava siitä kanne mainitun ajan kuluessa uhalla, että kiinnitys taikka pantti- tai pidätysoikeus muuten raukeaa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että viittaus rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momenttiin on välttämätön, jotta voidaan turvata sivullisen pantin- tai pidätysoikeudenhaltijan oikeudet valtiolle menetettäväksi tuomittavaan omaisuuteen. Säännös takaa sen, että pantinhaltija saa maksun menetetyksi tuomitun omaisuuden arvosta.[1167] Voimassa olevan rikoslain 32 luvun 12 §:ssä on viittaus rikoslain 10 luvun 11 §:n 3 momenttiin, joka koskee kiinnityksen tai pantin- ja pidätysoikeuden haltijan oikeuksia. Säännöstä on sisällöltään samana kuin aikaisempi rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momentti.[1168]

Myös rikoslain 10 lukua säädettäessä lähdettiin siitä, että erityissäännöksiin on liitettävä viittaus menettämisseuraamuksia koskevaan lukuun, jos jotkut sen säännöksistä tulevat sovellettaviksi. Korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2002:31 on lisäksi luettavissa, että konfiskaatiota koskeviin erityissäännöksiin tulee ottaa viittaus rikoslain 10 luvun kohtuullistamissäännökseen, jos sitä on tarkoitettu sovellettavaksi niihin. Menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen ei näin ollen ole mahdollista, ellei sitä oikeuttavaa säännöstä ole laissa.

1167 HE 180/1992 vp s. 19.
1168 HE 80/2000 vp s. 39.

Ratkaisussaan KKO 2002:31 korkein oikeus tosin katsoi, että alkoholilain menettämisseuraamuksiin oli sovellettava rikoslain uutta kohtuullistamissäännöstä, koska vireillä olleen alkoholilain uudistushankkeen takia alkoholirikoksia koskevien konfiskaatiosäännösten suhde uuteen rikoslain 10 luvun 10 §:ään oli jäänyt sääntelemättä. Kun menettämisseuraamuksia koskevan uudistuksen tavoitteena oli konfiskaatiosäännösten yhtenäistäminen, ei ollut perusteita asettaa ennen uudistuksen voimaan tuloa vanhan alkoholilain eri pykälissä säädettyjä menettämisseuraamuksia toisistaan poikkeavaan asemaan. Näin ollen alkoholilain 94 §:ssä säädettyyn rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämiseen voitiin siinä olleen viittaussäännöksen perusteella soveltaa rikoslain 10 luvussa olevaa kohtuullistamissäännöstä ja saman säännöksen ilmaisemia periaatteita voitiin soveltaa myös alkoholilain 95 §:ssä tarkoitetun alkoholijuoman arvon menettämistä harkittaessa.

Korkeimman oikeuden kannanotto koski tilannetta, jossa samaan lakiin sisältyvien eri menettämisseuraamusten suhde uuteen rikoslain 10 lukuun oli epäselvä, koska vireillä oli lainuudistushanke. Ennen uusien alkoholirikoksia koskevien rangaistussäännösten voimaan tuloa oli perusteltua soveltaa kaikkiin alkoholilain menettämisseuraamuksiin uutta yleistä kohtuullistamissäännöstä yhtenevästi. Ratkaisusta voidaan päätellä, että rikoslain 10 luvun 10 § (875/2001) soveltuu kaikkiin niihin tilanteisiin, joissa lain sanamuodon perusteella on epäselvää, sovelletaanko menettämisseuraamukseen yleissäännöstä.[1169]

Rahanpesurikoksia koskevan lainsäädännön tila ei vastaa sitä, mihin korkein oikeus perusti edellä kuvatun ratkaisunsa. Rahanpesurikoksia koskeva menettämisseuraamussäännös on pääosin ollut saman sisältöinen vuodesta 1994 alkaen. Hallituksen esityksessä vuodelta 1992 todetaan lisäksi nimenomaisesti, ettei kohtuullistaminen ole mahdollista silloin, kun menettämisseuraamus kohdistuu rahanpesun kohteeseen. Menettämisseuraamussäännöksen sanamuotoa on muutettu kahdesti vuoden 1994 jälkeen eikä tarvetta mahdollistaa seuraamuksen kohtuullistaminen ole esitetty kummassakaan uudemmassa hallituksen esityksessä. Viimeisin rahanpesurikosten menettämisseuraamuksia koskeva uudistus tuli voimaan 1.4.2003 eli rikoslain 10 luvun voimaan tulon jälkeen. Tuolloin rikoslain 10 lukuun viittaavan säännöksen sisältöä on tullut erikseen harkita lainvalmisteluvaiheessa, koska aikaisempaan konfiskaatiota koskevaan yleissäännökseen eli rikoslain 2 luvun 16 §:ään ei sisältynyt erillistä kohtuullistamissäännöstä. Kun uuteen rikoslain 32 luvun 12 §:ään ei otettu viittausta rikoslain 10 luvun 10 §:ään, lainsäätäjän tahto on selkeästi, että rahanpesun kohteeseen kohdistettavaa esinekonfiskaatiota ei voi kohtuullistaa.

Rikoslain 32 luvun 12 §:ssä tarkoitettua menettämisseuraamusta ei näyttäisi olevan mahdollista kohtuullistaa myöskään rikoslain 6 luvun 7 §:n perusteella. Rikoslain 6 luvun otsikkona on rangaistuksen määräämisestä ja sen 1 §:ssä on

[1169] Ks. Viljanen 2002a s. 207.

määritelty rangaistuslajit, joihin lukua sovelletaan. Menettämisseuraamukset eivät niihin kuulu. Myös rangaistuksen määräämistä koskevassa oikeuskirjallisuudessa on lähdetty siitä, että säännös ei koske muita rikoksen seuramuksia, kuten konfiskaatiota.[1170] Rangaistusta sen sijaan voidaan lieventää rikoslain 6 luvun 7 §:n nojalla, jos rangaistuksen arvioidaan johtavan ankaran konfiskaation takia kohtuuttomaan tai poikkeuksellisen haitalliseen lopputulokseen.

Käytännössä ainoa mahdollisuus torjua rahanpesua koskevasta menettämisseuraamussäännöksestä aiheutuvia mahdollisia kohtuuttomuuksia yksittäistapauksessa on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8b §:n soveltaminen. Säännöksen mukaan syyttäjä voi jättää menettämisseuraamusvaatimuksen esittämättä, jos esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen, tai vaatimuksen perusteiden selvittämisestä ja käsittelemisestä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden ilmeisen kohtuuttomia kustannuksia taikka rikoksesta jätetään syyte nostamatta. Seuraamusten vaikutusta tai niiden perusteita voi kuitenkin olla vaikea arvioida ennen asian ratkaisemista tuomioistuimessa, joten syyttäjän mahdollisuus jättää menettämisseuraamusvaatimus ajamatta ei yksin riitä turvaamaan sitä, että rahanpesusta syytettyä kohdellaan esirikoksen tekijän kanssa yhdenvertaisesti ja oikeudenmukaisesti konfiskaatiosta päätettäessä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8b § antaa lisäksi mahdollisuuden ainoastaan jättää konfiskaatiovaatimus ajamatta. Joissakin tilanteissa saattaisi olla kohtuullista ja tarkoituksenmukaista, että esinekonfiskaatio voitaisiin tuomioistuimessa kohtuullistaa arvokonfiskaatioksi. Tämä ilmeisesti edellyttäisi, että rahanpesun kohde olisi mahdollista muutoinkin tuomita menetetyksi arvomääräisenä. Tilanne voi olla tällainen esimerkiksi, jos rahanpesijä on hankkinut pestävillä varoilla omaisuutta, jolla on erityinen merkitys hänen perheelleen tai toimeentulolleen. Menettämisseuraamuksen kohtuullistamismahdollisuuden ulottamista myös rikoslain 32 luvun 12 §:n 1 momentin soveltamiseen tulisi näin ollen harkita.

Käytännössä eri vastaajien suoritusvelvollisuutta on mahdollista nykyisin lieventää edellä kuvatussa tilanteessa vain silloin, jos esirikoksen tekijälle määrättyä hyötykonfiskaatiota voidaan kohtuullistaa rikoslain 10 luvun 10 §:n perusteella. Oikeuskäytännössä kohtuullistamiselle on näissä tilanteissa asetettu varsin tiukat rajat. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2007:1 huumausainerikokseen liittyvää konfiskaatiota kohtuullistettiin, jotta sen vaikutus ei kertaantuisi. Ratkaisussa KKO 2005:17 kohtuullistamista taas ei katsottu mahdolliseksi, kun vastaaja oli tuomittu rangaistukseen jo aikaisemmin vastaavasta tahallisesta rikoksesta ja hän oli teollaan tavoitellut huomattavaa taloudellista

[1170] Ks. Lappi-Seppälä 2000 s. 309–312. Ks. vastaavasti KKO 2007:98, jossa todetaan, että RL 7:6:ssä oleva rangaistuksen kohtuullistamista koskeva säännös ei sovellu ajokieltoon, joka on turvaamistoimen luonteinen muu rikosoikeudellinen seuraamus, ei rangaistus.

hyötyä. Konfiskaation kohtuullistaminen voidaankin katsoa tarkoitetun tilanteisiin, joissa yleensä vähäiseen rikokseen liittyy anteeksiantoperuste.[1171]

Kohtuullistamista harkittaessa tulisi ottaa myös huomioon se, että varsinkin varallisuusrikosten yhteydessä kohtuullistaminen voi johtaa rikosoikeudellisten seuraamusten yleisestävän vaikutuksen heikkenemiseen ja ammattimaiseen rikollisuuteen liittyvän hyötykonfiskaation kohtuullistaminen saattaa edistää uuden rikollisen toiminnan rahoittamista. Kohtuullistamista tulisikin lähinnä käyttää silloin, kun konfiskaatio yhdessä muiden teosta aiheutuvien seuraamusten kanssa muodostuisi kokonaisuutena arvostellen poikkeuksellisen ankaraksi.[1172] Rahanpesuun liittyen kohtuullistaminen on mahdollista vain rikoslain 32 luvun 12 §:n 2 momentissa tarkoitetun muun omaisuuden osalta. Koska tällöin useimmiten on kyse rikoksen tekemisestä maksetusta palkkiosta, käytännön soveltamistilanteet lienevät hyvin harvinaisia.[1173]

6.2 ESIRIKOKSEN PERUSTEELLA TUOMITUN VAHINGONKORVAUKSEN JA RAHANPESUN KOHTEEN KONFISKAATION YHTEENSOVITTAMINEN

Rikoslain 10 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan hyötyä ei tuomita menetetyksi siltä osin kuin se on palautettu tai tuomittu taikka tuomitaan suoritettavaksi loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena. Jos korvaus- tai edunpalautusvaatimusta ei ole esitetty tai se on vielä ratkaisematta silloin, kun menettämisvaatimuksesta annetaan ratkaisu, menettämisvaatimus on tuomittava. Saman luvun 11 §:n 2 momentin mukaan myöhemmin suoritettu tai tuomittu korvaus voidaan kuitenkin vähentää aikaisemmin 2 §:n 3 momentissa tarkoitetuin tavoin tuomitusta menettämisseuraamuksesta.

Rikoslain 10 luvussa olevat yksityisen edun ja konfiskaation yhteensovittamista koskevat säännökset noudattavat Suomen rikosoikeusjärjestelmään jo aikaisemminkin kuuluneita periaatteita.

> Vanhemmassa kirjallisuudessa Alkio on ollut sillä kannalla, että rikoslain 2 luvun 16 § on säädetty nimenomaan tarkoituksin estää rikoksentekijöitä hyötymästä rikoksestaan. Valtio menettäisi kannevaltansa menettämisseuraamuksen osalta, jos rikosasioissa jäätäisiin odottamaan sitä nostaako asianomistaja 10 vuoden määräajassa vahingonkorvauskanteen rikoksentekijää vastaan. Alkion mukaan tuomioistuimen on tämän vuoksi aina viran puolesta määrättävä menettämisseuraamus, ellei syyttäjä tai muu valtion edustaja

---

1171 Näin myös Koivisto 2005 s. 129.
1172 Määttä – Rautio 1999 s. 111.
1173 Ks. tarkemmin konfiskaation kohtuullistamisesta RL 10:10 mukaan, Viljanen 2007 s. 491–542.

nimenomaan varaa valtiolle oikeutta hakea taloudellista hyötyä rikoksentekijältä eri oikeudenkäynnissä. Tuomioistuimen olisi myös aina varattava sille, jolla olisi RVA 11 §:n perusteella ollut mahdollisuus vahingonkorvauskanteen nostamiseen, mahdollisuus tulla kuulluksi.[1174]

Hakulinen, Palmgren ja Salmiala puolestaan katsoivat toisistaan poikkeavin perustein, että asianomistajalla oli oltava mahdollisuus ratkaista se, saako rikoksentekijä pitää rikoksella saamansa hyödyn vai ei. Konfiskaatio ei näin ollen ollut mahdollinen, jos kolmannella oli oikeus vaatia sitä itselleen.[1175] Honkasalon mukaan rikoslain 2 luvun 16 § oli pakottava säännös, mutta hän hyväksyi sen, että konfiskaatio jätetään tuomitsematta, jos tuomioistuimen tiedossa on, että asianomistaja aikoo myöhemmin vaatia rikoksentekijältä vahingonkorvausta. Honkasalo piti kuitenkin säännöksen rationa sitä, että rikoksentekijä ei saa pitää rikoshyötyä. Asianomistajalla tuli kuitenkin olla oikeus sitovasti luopua vahingonkorvausvaatimuksestaan ja estää siten konfiskaatio.[1176]

Rahanpesurikoksissa saattaa tulla arvioitavaksi se, miten on suhtauduttava tilanteeseen, jossa esirikoksen tekijä määrätään korvaamaan asianomistajalle samalla esirikoksella aiheutettu vahinko kuin mistä saatu hyöty tuomitaan rahanpesijältä rikoksen kohteena valtiolle menetetyksi. Esimerkiksi verorikoksen ollessa rahanpesun esirikoksena esirikoksen tekijä määrätään säännönmukaisesti korvaamaan verohallinnolle vältetyn veron määrä. Rahanpesijältä tulee lisäksi rikoslain 32 luvun 12 §:n perusteella konfiskoida se omaisuus, jonka esirikoksen tekijä on hänelle siirtänyt. Tällöin rikoslain 10 luvun vahingonkorvauksen ja konfiskaation yhteensovittamista koskevaa säännöstä ei voida soveltaa, koska se koskee vain tilannetta, jossa seuraamukset on tuomittu samalle vastaajalle.[1177]

Näin ollen asianomistajalla ei ole mahdollisuuksia saada esirikoksen perusteella tuomitulle vahingonkorvaukselle suoritusta myöskään rahanpesijältä konfiskoidusta mutta esirikoksesta peräisin olevasta omaisuudesta. Jos konfiskaatio voidaan täytäntöönpanna vain rahanpesijää vastaan, vahingonkorvauksen ja menettämisseuraamuksen yhteensovittaminen ei ole mahdollista.

Asianomistajan edun toteuttaminen edellyttää nykyisin, että esirikoksen tekijällä on täytäntöönpanokelpoista omaisuutta, josta vahingonkorvauksen suorittamista voidaan vaatia.[1178]

1174 Alkio 1945 s. 192–193 ja yleisemmin 1945 s. 187–200 sekä 1950 s. 69–76.

1175 Hakulinen 1948 s. 263–267, Palmgren 1949 s. 228–239 ja Salmiala 1951 s. 24.

1176 Honkasalo 1948 s. 119–123 ja 1950 s. 790–793, 801.

1177 Ks. Viljanen 2007 s. 178 ja 2002 s. 9–10 sekä HE 80/2000 vp s. 36–37.

1178 RL 10:11.2:n mukaan valtion varoista saatavaa suoritusta on haettava kanteella määräajassa. Yhteensovittämissäännöksen soveltamisalan suppeuden lisäksi ongelmalliseksi voitaisiin nähdä myös se, että yhteensovittamisen toteuttaminen oikeudenkäyntiteitse aiheuttaa kustannuksia, jotka voitaisiin välttää esimerkiksi siirtämällä asia hallinnollisesti päätettäväksi. Myös Viljanen 2002 s. 9 on pitänyt aiheutuvia kustannuksia todennäköisenä esteenä kanteen nostamiselle.

Tämän vuoksi myös asianomistajan oikeuksien turvaaminen vaatisi lainsäädännöllisiä muutoksia. Asianomistajan asemaa voitaisiin parantaa joko siten, että tuomittu vahingonkorvaus tulisi voida sovittaa yhteen rahanpesijälle tuomitun menettämisseuraamuksen kanssa tai asianomistajalla tulisi olla oikeus esittää esirikokseen perustuva vahingonkorvausvaatimuksensa myös rahanpesijää vastaan, jos esirikoksella saatu omaisuus on pesijällä. Tämä edellyttäisi rikoslain 10 luvun 2 §:n 3 momentin soveltamisalan ulottamista myös näihin tilanteisiin.

Vahingonkorvausvelvollisuuden laajentamisesta olisi se etu, että esirikoksen tekijä ja rahanpesijä voitaisiin tuomita yhteisvastuullisesti suoritusvelvollisiksi. Käytännössä velvoite voisi tällöin tulla täytetyksi myös omaisuudesta, joka on väliaikaisten turvaamistoimien kohteena rahanpesun perusteella. Asianomistajan asema vastaisi tämän jälkeen kätkemisrikoksen asianomistajan asemaa. Kansainväliset velvoitteet estänevät kuitenkin tämän vaihtoehdon toteuttamisen. Kansainvälisesti konfiskaatio on nähty ainoaksi mahdollisuudeksi ottaa rikoshyöty pois rahanpesijältä, koska useissa oikeusjärjestyksissä asianomistajilla ei ole vastaavaa asemaa rikosoikeudenkäynnissä kuin Suomessa. Lisäksi myöhempien kansainvälisten instrumenttien rakenne perustuu paljolti Wienin sopimukselle, joka koskee vain huumausainerikoksia, joissa Suomessakaan ei ole asianomistajaa.

Nykyinen asianomistaja-aseman järjestely rahanpesurikoksissa perustuu siihen, että rahanpesun kohdetta koskeva menettämisseuraamussäännös on kansainvälisten sitoumusten takia katsottu välttämättömäksi säätää ehdottomaksi, jolloin vahingonkorvauksen tuomitseminen samasta perusteesta johtuen ei ole mahdollista. Estettä ei kuitenkaan liene sille, että esirikoksen asianomistajan oikeus turvattaisiin niin, että asianomistajalla olisi mahdollisuus saada suoritus tuomitulle vahingonkorvaukselle valtiolle rahanpesun kohteena menetetyksi tuomitusta ja täytäntöönpanon kohteeksi saadusta omaisuudesta. Samasta omaisuudesta tulisi voida kattaa myös esirikoksen tekijälle määrätty arvomääräinen menettämisseuraamus, ellei asianomistajalle ole määrätty vahingonkorvausta. Jos rahanpesijään voitaisiin kohdistaa arvokonfiskaatio, esirikoksen tekijään ja rahanpesijään kohdistettu yhteisvastuullinen menettämisseuraamus voisi myös olla mahdollinen.

Oikeuskäytännössä asianomistajan asema rahanpesurikoksissa on pyritty ottamaan huomioon pakottavasta konfiskaatiosäännöksestä huolimatta. Itä-Suomen hovioikeus on esimerkiksi pysyttänyt alioikeuden tuomion lopputuloksen, jonka perusteella rahanpesun kohteena olleet suomalaiselle pankkitilille ulkomailta tulleet varat oli palautettava kanadalaiselle asianomistajalle, vaikka syyttäjä oli vaatinut niiden konfiskoimista valtiolle rikoslain 32 luvun 12 §:n perusteella. Alioikeus oli katsonut, että asiassa tulee sovellettavaksi tekoaikaan voimassa ollut rikoslain 32 luvun 6a § sekä rikoslain 10 luvun menettämisseuraamusta koskevat yleiset säännökset. Koska varat oli takavarikoitu vastaajien

määräysvallassa olleen yhtiön pankkitililtä pian niiden vastaanottamisen jälkeen, alioikeus katsoi, ettei vastaajilla tai yhtiöllä missään vaiheessa ollut varoja siten määräysvallassaan, että he olisivat voineet saada niistä taloudellista hyötyä. Kun varojen omistaja oli selvitetty, varat oli palautettava niiden oikealle omistajalle.[1179]

Ratkaisu on hyvä esimerkki siitä, kuinka asianomistajan etu voi vaarantua rahanpesurikoksia koskevan ehdottoman konfiskaatiosäännöksen takia ja kuinka vaikeaa käytännössä rahanpesuun liittyvä menettämisseuraamusjärjestelmä on tuomioistuimissakin hyväksyä. Eräässä tapauksessa rahanpesijä on jopa tuomittu yhteisvastuullisesti vahingonkorvausvelvolliseksi esirikoksen tekijän kanssa.[1180] Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2007:67 käräjäoikeus tuomitsi vastaajan menettämään rikoksella saadun hyödyn rikoslain 10 luvun 2 §:n perusteella arvokonfiskaationa.

Jos rahanpesua koskevien juttujen määrä tulevaisuudessa kasvaa, myös konfiskaatiosäännöksestä johtuvat epäkohdat voivat yleistyä. Esimerkiksi rikoshyödyn tahallisen hankkimisen, hallussapidon ja käyttämisen sekä itsepesun kriminalisoiminen voisivat aiheuttaa rahanpesujuttujen määrän kasvun.

Itsepesun säätäminen rangaistavaksi aiheuttaisi myös sen, että rahanpesua koskeva menettämisseuraamussäännös tulisi sovellettavaksi esirikoksen tekijään. Uudempana erityissäännöksenä rikoslain 32 luvun 12 § syrjäyttäisi rikoslain 10 luvun 2 §:n. Asianomistaja voisi tällöin yksittäistapauksessa menettää mahdollisuutensa saada esirikoksen perusteella tuomitulle vahingonkorvaukselleen suorituksen, jos sen katteeksi soveltuva vastaajan omaisuus konfiskoitaisiin rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla valtiolle. Rahanpesua koskevan menettämisseuraamussäännöksen muuttamista tulisi viimeistään tuolloin harkita.

Samalla tulisi arvioida sitä, voidaanko rahanpesuun liittyvää pakottavaa menettämisseuraamusta pitää useampikertaisen seuraamuksen kiellon vastaisena. Säännös mahdollistaa nimittäin myös sen, että sama omaisuus määrätään esirikoksen tekijältä rikoslain 10 luvun 2 §:n nojalla rikoshyötynä valtiolle menetetyksi ja konfiskoidaan rahanpesijältä rikoslain 32 luvun 12 §:n mukaisena esinekonfiskaationa.

1179 Itä-Suomen HO 20.1.2005 nro 46.

1180 Tampereen KO 24.8.2000 nro 00/2231.

IX
YHTEENVETO

1 Kansainvälinen sääntely rahanpesun kriminalisoinnin perusteena

Rahanpesun rikosoikeudellinen sääntely perustuu Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin. Kansainvälisen rahanpesun torjunnan tavoitteena on rahanpesun esirikosten estämisen lisäksi vähentää rahanpesusta yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Nämä haitat on suurelta osin yksilöity samoiksi kuin sanotaan aiheutuvan järjestäytyneestä rikollisuudesta ja siihen usein liittyvästä korruptiosta. Tavoitteita ei tule kuitenkaan kiinnittää yksinomaan järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, vaikka järjestäytyneenä voidaan pitää hyvinkin erilaisissa ryhmissä toteutettua toimintaa. Pienen järjestäytyneen ryhmän rikoksistaan saama taloudellinen hyöty voi olla huomattavasti vähäisempää kuin esimerkiksi tavanomaisen verorikoksen tuottama rikoshyöty. Järjestäytymättömän rikollisuuden jättämiselle torjuntatoimien ulkopuolelle ei tämän vuoksi ole perusteita, eivätkä kansainväliset sopimukset sitä myöskään edellytä. Suomessa toteutettua lainsäädäntöratkaisua rahanpesun esirikosten osalta voidaan tämän vuoksi pitää oikeana.

Rahanpesun torjunta tulisi nähdä laajemmin osaksi yleistä rikostorjuntaa, koska rikoshyödyn pois ottamisen pääasialliseksi tarkoitukseksi voidaan katsoa esirikosten rangaistustehon vahvistaminen. Esirikosten rahoittajien ja suunnittelijoiden rangaistusvastuuseen asettamisen näyttöongelmiin rahanpesun rikosoikeudellinen sääntely tuonee harvoin ratkaisua.

Rahanpeseminen ilmiönä mielletään prosessiksi, jossa rikoksella saatu varallisuus saatetaan osaksi laillista talousjärjestelmää ja palautetaan sen jälkeen esirikoksen tekijälle laillistetussa muodossa. Rangaistavaa rahanpesu on kuitenkin vain siinä laajuudessa, mikä ilmenee kansallisista rangaistussäännöksistä. Rangaistussäännösten tulee edellä kerrotuin tavoin kattaa kaikki ne vaatimukset, joita on asetettu rahanpesua koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa ja EU:n eri instrumenteissa.

Kansainvälisiin sopimuksiin perustuvia kansallisten rikoslakien tekotapojen kuvauksia on oikeuskirjallisuudessa arvosteltu siitä, että ne ovat johtaneet rangaistussäännöksiin siirrettyinä rikosoikeudellisen vastuun inflaatioon.[1181] Rahanpesutuomioiden kansainvälisesti alhainen lukumäärä ei kuitenkaan tue tätä oletusta, mutta sääntelyä ei voida pitää myöskään puhtaan symbolisena. Rahanpesua koskevat rangaistussäännökset eivät ole käytännössä täyttäneet kaikkia niitä odotuksia, joita niihin on ilmeisesti kohdistettu välineinä huumausainei-

[1181] Stessens 2000 s. 113.

den, rahanpesun tai terrorismin vastaisissa sodissa. Tämä selittynee ennen muuta sillä, että rahanpesun ja sen esirikoksen välistä kausaalisuhdetta on vaikea selvittää. Näin on varsinkin niissä tapauksissa, joissa omaisuutta siirretään eri valtioiden rajojen yli. Rahanpesua koskevien tunnusmerkistöjen laajat teonkuvaukset eivät näin ollen näyttäisi käytännössä aiheuttaneen rikosoikeudellisten keinojen liiallista käyttöä.

Tämän vuoksi rahanpesun torjunnassa käytettävät rikosoikeudelliset keinot eivät toistaiseksi ole laajemmalti olleet myöskään uhka yksilön oikeusturvaodotuksille. Epäiltyjen oikeusturvaan tulisi tästä huolimatta rahanpesujutuissa kiinnittää erityistä huomiota. Rahanpesun kriminalisoinnin nimenomaisena kohteena on järjestäytynyt rikollisuus. Sen, että ensisijaisena kohteena on erityisen vakava rikollisuus, ei kuitenkaan tulisi vaikuttaa epäillyn oikeusturvaa heikentävästi. Vaikka yhdysvaltalaisessa oikeuskäytännössä on esimerkkejä säännösten soveltamisesta ylikansalliseen vakavaan rikollisuuteen, järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyviä rahanpesua koskevia syyteasioita näyttäisi kuitenkin olevan varsin vähän tuomioistuinkäsittelyssä. Suomessakin tuomioistuimissa käsitellyistä rahanpesuasioista pääosa on koskenut tavanomaista huumausaine- ja talousrikollisuutta. Tämä ei välttämättä osoita mitään rahanpesun sääntelyn tehokkuudesta, mutta se osoittaa käytännön rikosoikeudellisten torjuntatoimien kohdistuvan tekoihin, joihin sääntelyä ei alun perin ole tarkoitettu. Tällä tulisi olla merkitystä rangaistussäännösten tulkinnan lisäksi silloin, jos harkitaan esimerkiksi käännetyn todistustaakan käyttöön ottamista rahanpesuun liittyvissä menettämisseuraamuksissa.

Viranomaisten toimivaltuuksia lisättäessä tulisi myös niiden edellytyksiä tarkkaan harkita. Tämä on käytännössä vaikeaa silloin, kun sääntely perustuu kansainvälisille velvoitteille. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytykset tulisi kuitenkin selkeästi turvata mm. huolehtimalla siitä, että oikeudenkäyntiavustajan kohtuulliset palkkiot on rajattu rahanpesusäännösten soveltamisalasta.

2 Rahanpesuna rangaistava menettely

Suomessa tuomitaan vuosittain vain joitakin vastaajia rahanpesurikoksista, jotka ovat olleet tavanomaisia kansallisia huume- ja talousrikoksia. Jos kansallisen kriminalisoinnin tosiasiallinen kohde poikkeaa kansainvälisten velvoitteiden tavoitteista, kansallisen rangaistussäännöksen tulkinnassa ei välttämättä ole syytä laaja-alaisesti soveltaa kaikkia erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan tarkoitettuja tavoitteita. Tässä tutkimuksessa tunnusmerkistöjen tulkinnassa on nojauduttu ensisijassa lain tarkoitukseen perustuvaan teleologiseen tulkintaan. Edellä sanottu lähtökohta voi siis tarkoittaa esimerkiksi sitä, että rahanpesusäännöksen soveltamisen ydinaluetta ei tule yleisesti laajentaa järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan kiinnittyvillä argumenteilla.[1182]

Tämä olisi erityisen merkityksellistä siinä tapauksessa, että tässä tutkimuksessa esitetyn näkemyksen mukaisesti katsottaisiin kansainvälisten velvoitteiden edellyttävän myös pelkän tahallisen rikoshyödyn hallussapitämisen kriminalisoimista Suomessa. Tällöin soveltamisalaa saattaisi yksittäistapauksissa olla tarvetta tulkinnalla rajoittaa. Perusteltua olisi sellainen rajoittava tulkinta, jota korkein oikeus on soveltanut laajennettua rikoshyödyn menettämistä koskevassa ennakkoratkaisussa KKO 2006:51. Rikosoikeudellisella laillisuusperiaatteella voitaneen perustella tältä osin tulkinnassa tarvittavat rajoitukset.

Kansainvälisten velvoitteiden tulkintavaikutuksessa tulee laillisuusperiaate muutoinkin sovellettavaksi. Esimerkiksi verovelvollisen eduksi vaikuttavia EU-direktiivien määräyksiä voidaan käyttää tulkinta-argumentteina tilanteessa, jossa kansallinen sääntely on epämääräisen laaja-alaista. Sen sijaan EU-oikeudelliseen velvollisuuteen sanktioida tietty menettely yhteisön oikeuden noudattamisen tehosteeksi ei voida vedota rikosvastuun perusteena, jos kansallinen rangaistussäännös on epämääräinen tai epäselvä. Mikäli epävarmuus tunnusmerkistön täyttymisestä on säännöksen normaalin tulkinnan rajoissa, tällainen velvoite voi kyllä olla yksi argumentti tunnusmerkistön täyttymisen puolesta.

Voimassa olevaa rahanpesun rangaistussäännöstä rikoslain 32 luvun 6 §:ssä on tutkimuksessa arvioitu suhteessa kansainvälisten velvoitteiden asettamiin vaatimuksiin. Rangaistussäännöksen 1 momentin 1 kohdassa voidaan erottaa *peittämis- tai häivyttämistarkoitusta* edellyttävä tekotapa, jossa tunnusmerkistön täyttävistä tekotavoista on säännöksessä tyhjentävä luettelo. Rangaistussäännöksen 1 momentin 2 kohdassa on tekotapatunnusmerkin osalta avoin tun-

---

1182 Rahanpesusäännösten laajuus ja epämääräisyys on kuitenkin selvästi vähäisempi uhka laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten toteutumiselle kuin terrorismin torjuntaa koskevat kansainväliset velvoitteet, jotka voivat merkittävästi vesittää yksilön oikeusturvatakeita.

nusmerkistö, joka kuitenkin edellyttää peittämistä tai häivyttämistä koskevan tutkimuksessa *seurauksena pidetyn tunnusmerkin* täyttymistä. Lisäksi tutkimuksessa on kolmantena tekotapana arvioitu tahallista rikoksella saadun omaisuuden *hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä*, minkä kriminalisoimista meilläkin edellä mainitut kansainväliset velvoitteet edellyttäisivät.

Tarkoitustunnusmerkillä voidaan rangaistavuuden ulkopuolelle rajata mm. pankkien ja oikeusavustajien menettely tilanteissa, joissa rangaistussäännöksen objektiivisen osan soveltamisala muutoin saattaisi muodostua laajemmaksi kuin rangaistussäännöksen tavoitteet tarkoittavat. Tunnusmerkki soveltuu myös muun tavanomaisen vaihdannan rajaamiseen tämän tekomuodon ulkopuolelle.

Ongelmana tämän tekomuodon kohdalla voidaan pitää lähinnä sitä, että tahallisen rikoshyödyn hallussapidon tulisi myös sisältyä tunnusmerkistön täyttäviin tekotapoihin. Tällaiselle kriminalisoinnin laajentamiselle on olemassa käytännön tarpeet ja kriminaalipoliittiset perusteet. Tyhjentävästä tekotapaluettelosta voitaisiin myös kokonaan luopua, mutta tämä vaihtoehto toteuttaisi huonommin laillisuusperiaatteen edellyttämää täsmällisyysvaatimusta.

Seuraustunnusmerkin sisältävän tekomuodon kohdalla käsitteiden ”peittääÚ ja Ûhäivyttääű tulkinnasta riippuu, milloin esimerkiksi rahalaitosten edustajien, oikeudellista apua tarjoavien tahojen taikka liikekumppaneiden menettely on rahanpesuna rangaistavaa. Tulkinnassa voidaan soveltaa edellä mainittua periaatetta, jonka mukaan tavanomaiseen toimintaan ei välttämättä tule soveltaa kansainvälisten velvoitteiden laatimisessa ensisijaisena kohderyhmänä olleen järjestäytyneen rikollisuuden kohdalla omaksuttuja sääntelyn tavoitteita. Lain tarkoitusta ja sääntelyn ydinaluetta tulee siis tältä osin tulkita ennemmin suppeasti kuin laajasti. Tutkimuksessa on tulkintasuosituksena esitetty, että tunnusmerkistön täyttävältä menettelyltä tulisi pääsääntöisesti edellyttää tiettyä harhaanjohtavuutta koskevaa elementtiä, jolloin pelkkä rikoshyödyn peittyminen ei yksin riittäisi.

Meillä kansallisesti noudatetusta ratkaisusta jättää itsepesu rankaisematto-maksi johtuu, että 2 kohdan tekomuotoihin on ollut tarpeellista lisätä avustaminen peittämisessä ja häivyttämisessä. Esirikoksen tekijän suorittamien peittelytointen edistäminen ei ole avunantona rangaistavaa, koska pääteko ei ole rangaistava.

Rahanpesun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää myös, että teon kohteena on nimenomaan rikoksella saatu hyöty. Tunnusmerkistössä tarkoitetaan esirikoksella tekoa, joka on oikeudenvastainen ja tunnusmerkistön mukainen, mutta syyksiluettavuutta siltä ei kaikin osin vaadita. Esirikosta ei näin ollen ole, jos tekoon voidaan soveltaa oikeuttamisperustetta, mutta anteeksiantoperuste ei poista rahanpesun esirikokseksi soveltuvan teon rikosluonnetta. Jos esirikos ja rahanpesu tehdään eri valtioissa, esirikoksen tulee olla rangaistava sekä tekoettä tuomitsemismaassa, mutta sen ei edellytetä olevan rahanpesun tuomitsemismaan tuomiovallassa.

3 Rangaistavuuden alan laajentaminen

Rahanpesurikoksiin sovelletaan Pohjoismaissa melko yhtenevästi vakiintuneita kätkemisrikoksia koskevia tulkintakäytäntöjä ja oikeusperiaatteita. Suomessa rahanpesurikosten ja kätkemisrikosten rinnastamista ei kuitenkaan voida kaikin osin pitää kriminaalipoliittisesti tyydyttävänä. Kätkemisrikoksen kriminalisoinnilla on pyritty turvaamaan asianomistajan mahdollisuus saada rikoksella menettämänsä omaisuus takaisin sekä torjumaan varallisuusrikollisuutta vaikeuttamalla rikoksella saadun omaisuuden edelleen myyntiä. Rahanpesu sen sijaan on säädetty rangaistavaksi tarkoituksin estää rikoshyödyn käyttäminen uusien rikosten tekemiseen tai muutoin esirikoksen tekijän hyväksi. Tämä ero tulisi näkyä erityisesti tilanteissa, joissa pesijä pitää hallussaan tai muutoin säilyttää rikoksentekijän lukuun tekijän tosiasialliseen hallintaan edelleen kuuluvaa omaisuutta pitkiäkin aikoja.

Rahanpesijä voi toimia erilaisella logiikalla kuin varastetun tavaran kätkijä. Rahanpesijä toteuttaa usein esirikoksen tekijän tahtoa, vaikka samalla huolehtisi myös omista eduistaan. Vuosia jatkuva rahanpesun kohteen hallussapito tapahtuu yleensä tarkoituksella peittää omaisuuden alkuperä tai avustaa rikoksentekijää välttämään tekonsa oikeudelliset seuraamukset. Kriminalisoinnin edellyttämä subjektiivinen tunnusmerkistö on näin ollen jatkuvasti ŰaktiivisenaŰ eikä juuri poikkea ammattimaiseen kätkemisrikokseen syyllistyvän motivaatioperustasta. Kohtuussyyt eivät mielestäni tällaisessa tilanteessa puolla hallussapitämällä tapahtuvan rahanpesun rankaisemattomuutta. Erityis- sen paremmin kuin yleisestävä vaikutuskaan ei välttämättä ajan kuluessa ole menettänyt merkitystään, koska sen lisäksi, että rahanpesijä vuosikausia pitää tietoisesti yllä väärää kuvaa omaisuuden alkuperästä ja oikeasta omistajasta, hän saattaa myös mahdollistaa esirikosten jatkuvan tekemisen.

Rahanpesun rangaistussäännöksen nykyiset tekomuodot eivät täytä kansainvälisten velvoitteiden vaatimuksia koskien tahallista rikoksella saadun omaisuuden hankkimista, hallussapitoa ja käyttämistä. Sanottu kriminalisointivelvoite voidaan jättää täyttämättä, jos se on kansallisesti perustuslain ja oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastainen. Meillä on esitöissä tältä osin katsottu, että rangaistavuuden rajoja olisi vaikea määritellä oikeusturvaa vaarantamatta sanotussa tekomuodossa tarkoitetulla tavalla.

Tutkimuksessa on arvioitu, ettei laillisuusperiaate kuitenkaan muodosta kriminalisoinnille tällaista kategorista estettä. Toisaalta on ilmeistä, että rangaistussäännöksen soveltamisala muodostuisi ongelmallisen laajaksi, ellei siihen sisältyisi mitään rajoitussäännöksiä. Tahallista hallussapitoa koskevaa tekotapaahan ei rajoittaisi tarkoitus- eikä seuraustunnusmerkki. Teon objektiivinen

puoli täyttyisi jo sanotuilla toimenpiteillä ja subjektiivisen puolen erottelukyky olisi rajallinen, kun riittävää olisi tahallisuuden alin aste – joka meillä tulisi lisäksi arvioitavaksi olosuhdetahallisuutena, jossa tahallisuus voinee täyttyä todennäköisyystahallisuutta edellyttävää seuraustahallisuutta alempana.

Tutkimuksessa on käsitelty vertailumaissa Ruotsissa, Englannissa ja Saksassa käytössä olevia rajoitustapoja. Jos näin rajoitettujen rangaistussäännösten voidaan olettaa täyttävän kansainväliset velvoitteet, voitaisiin myös meillä löytää kriminalisointivelvoitteet ja laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset täyttävä tapa säätää tämän tekomuodon rangaistavuudesta. Tässä tutkimuksessa on esitetty rajoitussäännöksen perustamista käypää vastiketta ja tavanomaista (liike)toimintaa koskeviin vaatimuksiin.

Kansainväliset velvoitteet edellyttävät myös kriminalisoimaan rahanpesun, jossa tekijänä on esirikoksen tekijä tai esirikokseen osallinen. Tunnusmerkistökohtaisessa arvioinnissa on laajahkosti käsitelty myös kysymystä esirikoksen tekijän itse suorittaman rahanpesun rangaistavuudesta. Itsepesun rikosoikeudellisessa arvioinnissa on kansainvälisesti vertaillen sovellettu hyvinkin erilaisia periaatteellisia lähtökohtia. Itsepesun rangaistavuutta on voitu pitää olennaisena osana rahanpesun torjuntaa ja edellytyksenä sen tehokkuudelle – taikka pitää sen rangaistavuutta rikosoikeudellisten periaatteiden vastaisena.

Esirikokseen osallisten rangaistusvastuun laajentamiseen mahdollisesti liittyvät ongelmat eivät kansainvälisten kokemusten perusteella ole kuitenkaan kovin suuret. Yhdysvalloissa syyttäjien väitetään käyttävän itsepesusäännöksiä prosessuaalisina painostuskeinoina. Vastaava ei erilaisen rikosprosessijärjestelmän takia Suomessa ole mahdollista. Esimerkiksi Englannissa syyttäjät on ohjeistettu soveltamaan lähinnä näytöllisesti selvempää tai prosessiekonomisesti tarkoituksenmukaisempaa rangaistussäännöstä, mutta pääsääntöisesti tekijää ei syytetä sekä esirikoksesta että rahanpesusta.

Meillä lainsäätäjä on pitänyt itsepesua rankaisemattomana jälkitekona. Tutkimuksessa on kuitenkin päädytty siihen, etteivät itsepesun kriminalisointia estä rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, rikoskonkurrenssia koskevat opit, itsekriminointisuoja eikä kahteen kertaan syyttämistä ja tuomitsemista koskeva kielto.

Itsepesua kriminalisoitaessa tunnusmerkistön tarkempi yksilöinti edellyttää kuitenkin huolellista harkintaa. Rangaistavan menettelyn ala saattaisi itsepesussa muodostua kriminaalipoliittisesti epätarkoituksenmukaisen laajaksi. Rajoittavaa sääntelyä tai tulkintaa tarvittaisiin erityisesti siinä tapauksessa, että myös pelkkä rikoshyödyn tahallinen hallussapito säädettäisiin rangaistavaksi. Tässä yhteydessä tulisi jälleen ottaa huomioon se, että tämän potentiaalisesti erittäin laaja-alaisen rangaistussäännöksen kohteena olisivat useimmiten aivan muut toimijat kuin järjestäytyneesti ja ammattimaisesti toimivat rikoksentekijät.

Koska esitutkinnan suorittaminen ja oikeudenkäynnin laajentaminen koskemaan useampaa rikosta yhden teon sijasta voi olla joissakin tapauksissa proses-

siekonomisesti epätarkoituksenmukaista, myös Suomessa tulisi olla mahdollista se, että syyttäjä harkitsee itsepesun ollessa kyseessä tapauskohtaisesti, ajaako hän syytettä esirikoksesta ja rahanpesusta vai vain toisesta niistä. Jos näyttö tekijän syyllistymisestä myös esirikokseen ei ole yksiselitteistä, vastaajaan voitaisiin edelleen kohdistaa vaihtoehtoiset syytteet joko esirikoksesta tai rahanpesusta.

Suomessa itsepesun kriminalisoimiseen liittyvä varsinainen ongelma olisi esirikoksesta mahdollisesti asianomistajalle tuomittavan vahingonkorvauksen ja rahanpesuun liittyvän rikoslain 32 luvun 12 §:ssä tarkoitetun pakollisen menettämisseuraamuksen yhteensovittaminen.

Käytännössä esirikoksen tekijän tuomitseminen rahanpesusta voisi estää rikoshyödyn palauttamisen esirikoksen asianomistajalle, esimerkiksi vero- tai tullihallinnolle. Lisäksi tulisi harkita rikoslain 10 luvussa säädettyjen menettämisseuraamuksen kohtuullistamista ja vahingonkorvauksen ja konfiskaation yhteensovittamista vastaavien poikkeusmenettelyjen mahdollistamista myös silloin kun rahanpesun kohde tulisi muutoin tuomittavaksi menetetyksi valtiolle rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla.

4 Rahanpesusalahanke

Salahankkeen rangaistavaksi säätämisen taustalla voidaan kansainvälisesti nähdä tarkoitus ulottaa rikosoikeudellinen vastuu rikollisryhmien alatasolla toimivien lähinnä esirikoksiin syyllistyvien lisäksi myös sanotuista teoista päättävään ryhmien johtoon ja tekoja suunnittelevaan väliportaaseen. Kriminalisoinnin tarkoituksena on ulottaa rangaistusvastuu myös niihin, jotka yleensä saavat suurimman hyödyn rikollisesta toiminnasta mutta joita harvemmin saatetaan teoistaan rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Kun on todennäköistä, että tulevaisuudessa joudutaan edelleen säätämään kansainvälisten velvoitteiden perusteella vastaavia salahankesäännöksiä, olisi tarpeellista kehitellä myös näiden uusien käsitteiden yleisiä oppeja Suomen rikoslaissa.[1183] Käsitteiden systematisoinnin selkeys ja johdonmukaisuus edistäisi sekä käytännön lainsäädäntötyötä että lain soveltamista. Tutkimuksessa on näistä syistä käsitelty salahankesopimuksen syntymiselle ja siitä luopumiselle asetettavia vaatimuksia. Olennainen merkitys on katsottu olevan myös salahankkeen kohteena olevan päärikoksen yksilöinnillä ja salahankkeelta edellytettävän vaaran asteella.

[1183] Myös Koskinen 2006 s. 135 on todennut, että ainakin myöhemmässä tulevaisuudessa saattaa olla perusteltua harkita yleisen osan säännösten tarkistamista osallisuusoppia laajentavien ja varhaisia valmistelumuotoja koskevien kriminalisointien osalta. Rikoslain kokonaisuudistuksen loppuunsaattamisessa tähän problematiikkaan ei kuitenkaan puututtane.

5 Rahanpesun kohteen konfiskoiminen

Rahanpesun kohteen konfiskoiminen sitä koskevan erityissäännöksen perusteella ei ole oikeuskäytännössä Suomessa aiheuttanut ongelmia, koska rahanpesujuttuja on ollut vähän ja tuomioistuimet ovat yksittäistapauksissa soveltaneet myös menettämisseuraamuksia koskevia yleissäännöksiä. Hajanainen oikeuskäytäntö kuitenkin osoittaa, että tarvetta konfiskaatiosäännöksen selkeyttämiselle on. Kansainvälisten velvoitteiden tavoitteetkin tulisivat paremmin täytetyiksi, jos niiden kattavuutta arvioitaisiin suhteessa rahanpesun kohteeseen, ei esirikoksella saatuun hyötyyn, kuten tähän asti on näytetty tehdyn. Erityisesti tulisi arvioida sitä, miten rahoitusjärjestelmässä olevaan tilirahaan kohdistetaan kansainvälisten sitoumusten edellyttämä menettämisseuraamus, jos arvokonfiskaatio ei ole rahanpesun kohteen pois ottamiseksi mahdollista.

Konfiskaatiopuitepäätökseen tukeutuen voidaan käsitykseni mukaan katsoa, että arvokonfiskaatio tulisi hyväksyä rahanpesun yhteydessä ainakin silloin, kun rikoksen kohde on siirretty edelleen tarkoituksin estää menettämisseuraamuksen määrääminen tai täytäntöönpano. Tämä tulisi nähdäkseni olla mahdollista ainakin silloin, kun rahanpesu on tehty toiminnassa, jonka voidaan katsoa liittyvän järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai se on muutoin tehty ammattimaisesti esimerkiksi osana asianajo- tai pankkiiriliiketoimintaa. Näin voitaisiin samalla korostaa sitä, että rahanpesun torjuntatoimien ensisijainen kohde ovat ammattimaiset rahanpesijät eivätkä perheenjäsenet tai esirikoksen tekijän lähipiiri. Samalla tulisi huolehtia siitä, että jos rahanpesijä siirtää rikoksen kohteen tavoittamattomiin esimerkiksi ulkomaille, arvokonfiskaatio voidaan kohdistaa vain yhteen rahanpesijään tai jos useat pesijät toimivat yhdessä, heihin yhteisvastuullisesti.

Rahanpesupuitepäätös näyttäisi mahdollistavan lähinnä rikoshyödyn määrään liittyvät rajoitukset. Tarkoituksenmukaisinta saattaisi olla säätää arvokonfiskaatio vaihtoehtoiseksi esinekonfiskaation kanssa, jolloin tuomioistuin voisi yksittäistapauksessa arvioida, miten menettämisseuraamus tulisi vastaajaan kohdistaa.

Järjestäytyneen rikollisuuden yhtenä perinteisenä rahanpesumenetelmänä pidetään rikoshyödyn sijoittamista lailliseen liiketoimintaan. Jos tästä toiminnasta saatuja tuottoja ei voida konfiskoida esirikoksen tekijältä tai rahanpesijältä, Suomen lainsäädäntö ei täytä Wienin sopimuksen 5 artiklan 6 kohdassa asetettua velvollisuutta ulottaa rahanpesun kohteen konfiskaatiomahdollisuus myös rikoksella saadun hyödyn myöhempään sinänsä lailliseen tuottoon.

Erityisesti veropetoksen ollessa rahanpesun esirikos rahanpesun kohteena oleva omaisuus pitäisi olla mahdollista konfiskoida myös silloin, kun se on se-

koittuneena pankkitilillä oleviin muihin varoihin tai on siirretty tavoittamattomiin ulkomaille. Käytännössä rahanpesun kriminalisoinnissa on kyse tehokkaan rikoshyödyn pois ottamisen mahdollistamisesta. Kansallisten konfiskaatiosäännösten tulisi näin ollen kattaa erityisesti sellaiset rahanpesun tekotavat, joissa käytetään väärin rahoitusjärjestelmää tai laillista talousjärjestelmää yleisemminkin.

Summary

Ritva Sahavirta

MONEY LAUNDERING AS A CRIMINAL OFFENCE

The criminalization of money laundering is based on the international conventions and various instruments of the EC. The target of international anti-money laundering measures is partly the prevention of predicate offences and partly the reduction of the ills money laundering can cause to the structures of democratic society at large. These ills have been identified as the same as those caused by organized crime and corruption, and are connected to the huge proceeds derived from crime, especially from drug trafficking.

The prevention of money laundering should not be limited only to the prevention of organized crime, despite the multitude of ways to describe it. Small organized criminal groups can, for instance, derive considerably less financial benefit from such activities than can be earned from conventional tax offence. Therefore, also directing anti-money laundering measures towards unorganized crime is justified. In Finland, the legislator has adopted the all-crime approach to predicate offences of money laundering. This approach may be effective, although the grounds for this legislative decision are unclear. Of course, not all conventional crimes endanger the stability of democratic society and the purity of the financial system. However, employing a more restrictive interpretation is advisable when dealing with offences unconnected to organized or serious crime.

The imposed punishment is considered insufficient for the prevention of money laundering. The confiscation of the proceeds of crime has been regarded as the most effective way to hinder offenders from continuing their illegal activities. The prevention of money laundering should therefore be considered an important part of general crime prevention, because the ultimate goal of the confiscation of proceeds of crime is to strengthen the effectiveness of a court ordered punishment on the offender of a predicate crime.

Money laundering is considered a process where the proceeds of crime are first brought to the legal economy and later returned to the offender of the predicate crime in the form of disguised as legal assets. Money laundering is punishable only when the national penal law so permits. National criminal offence must also fulfil the requirements of international conventions and EC instruments.

In practice, the repressive prevention of money laundering has failed to meet international expectations as weapons in the war against money laundering and terror. This failure may be due to the difficulty to present evidence of the causal connection between the proceeds of crime and the predicate offence. This is exactly the case when assets are transferred from one country to another. Therefore, in order to be effective, the national money laundering provisions should make it possible to convict money launderers regardless of where the predicate offence is committed. Value confiscation should also be available so that assets in bank accounts can be effectively seized.

The aim of this study is to systematize the money laundering provisions of the Finnish Penal Code and to determine whether they meet the binding requirements set out in various international instruments. The author argues that not all international requirements have been met at the moment, because the intentional acquisition, possession or use of the proceeds of crime remain uncriminalized, and so-called self-laundering is a defence. Moreover, conspiracy in connection with basic money laundering remains outside the scope of application of penal provisions. The obligation to establish these offences are qualified by the limiting condition. Limitation is

acceptable only if criminalization is against the state's constitutional principles and the basic concepts of its legal system. This work argues that no such restricting conditions exist in Finland's legal system.

And the view that so-called value confiscation is impossible in connection with money laundering may also be problematic. Because only the target of laundering can be confiscated according to the Finnish Penal Code, laundered assets in bank accounts may escape forfeiture.

Oikeustapaukset

KANSALLISET TUOMIOISTUIMET

KKO 1980 II 124 (Ään.) 284
KKO 1983 II 66 384
KKO 1985 II 90 372
KKO 1989:97 393
KKO 1992:42 341
KKO 1992:119 (Ään.) 372, 418
KKO 1993:112 (Ään.) 341
KKO 1997:11 (Ään.) 353, 354, 355, 358
KKO 1999:89 390, 416
KKO 2001:13 372
KKO 2001:45 285
KKO 2001:97 341, 343
KKO 2002:11 117, 125
KKO 2002:31 421, 422
KKO 2002:60 (Ään.) 372, 418
KKO 2002:91 (Ään.) 284
KKO 2002:122 294
KKO 2003:9 399
KKO 2003:17 (Ään.) 10, 162, 195, 210, 356, 410, 412
KKO 2004:24 341, 359
KKO 2004:46 (Ään.) 117, 125
KKO 2004:58 98, 108, 134
KKO 2004:64 (Ään.) **116**
KKO 2004:73 416
KKO 2004:97 88
KKO 2004:105 387, 388
KKO 2004:112 116
KKO 2004:122 284
KKO 2004:134 294
KKO 5.4.2004 nro 786 194
KKO 2005:17 416, 419, 423
KKO 2005:27 99, 125
KKO 2005:71 (Ään.) 416, 419
KKO 2005:75 389
KKO 2005:139 120, 133
KKO 2006:1 (Ään.) 89, 94
KKO 2006:9 387, 389, 390, 399, 410
KKO 2006:33 (Ään.) 356
KKO 2006:37 (Ään.) 356
KKO 2006:39 10, 353, 355, 358
KKO 2006:51 (Ään.) 389, 403, 433
KKO 2006:64 174
KKO 2006:74 (Ään.) 371
KKO 2006:76 (Ään.) 284, 290
KKO 2006:110 356
KKO 2007:1 (Ään.) 129, 148, 416, 419, 423
KKO 2007:11 89, 98
KKO 2007:67 10, 195, 296, 356, 357, 358, 377, 427
KKO 2007:81 118
KKO 2007:98 423
KKO 2007:102 192, 356, 357
KKO 2008:37 (Ään.) 284

KHO 1996 B 577 88
KHO 11.9.2000 taltio 2237. 119
KHO 2002:85 92
KHO 2003:41 92
KHO 2004:117 92
KHO 2004:118 90
KHO 2005:67 92
KHO 2006:70 92
KHO 2006:82 (Ään.) 92
KHO 2006:83 92
KHO 2007:28 92
KHO 2007:34 92
KHO 2008:25 118

Helsingin hovioikeus 27.4.1995 nro 2265 184, 195
Helsingin hovioikeus 27.6.1996 nro 3593 162
Helsingin käräjäoikeus 2.12.1998 nro 6766 413
Turun hovioikeus 10.12.1998 nro 2815 175
Vaasan käräjäoikeus 12.8.1999 nro 383 195
Vaasan hovioikeus 13.12.1999 nro 1549 99
Tampereen käräjäoikeus 24.8.2000 nro 00/2231 296, 427
Helsingin hovioikeus 21.12.2000 nro 3636 181, 413
Turun hovioikeus 30.3.2001 nro 753 296
Helsingin hovioikeus 19.9.2001 nro 2423 195
Vantaan käräjäoikeus 18.4.2002 nro 02/1329 296
Helsingin hovioikeus 11.7.2002 nro 2230 175
Helsingin käräjäoikeus 18.12.2002 nro 02/13910 196
Turun hovioikeus 18.12.2003 nro 3236 390
Kouvolan hovioikeus 15.6.2004 nro 786 153, 175
Vaasan hovioikeus 24.6.2004 nro 1006 183
Vaasan hovioikeus 13.1.2005 nro 27 390
Itä-Suomen HO 20.1.2005 nro 46 193, 322, 427
Helsingin hovioikeus 30.9.2005 nro 3133 161
Helsingin käräjäoikeus 19.1.2006 nro 06/566 235
Helsingin HO 31.3.2006 nro 982 256

RUOTSI
NJA 1972 s. 167 262
NJA 1981 s. 1057 258
NJA 1989 s. 862 343
NJA 1995 s. 405 257
NJA 1996 s. 93 260
NJA 1996 s. 244 260
NJA 2005 s. 833 213, 342, 377
NJA 2006 s.15 172, 212, 214
Svea hovrätt 30.9.2003, B 6420-02 ja 5870-03 213, 214
RH 108:85 258

NORJA
RT 1997.1637 322

SAKSA
BGH StV 1994, 528 258
BGH 8.10.1998 349, 402, 416
BGH StR 2004,4 314

YHDYSVALLAT
Hyde v. United States, 255 U.S 347(1912) 253
United States v. Carbone, 10 N.J. 329, 91A.2d 571(1952) 252
United States v. Klein, 247 F.2d 908 (1957) 138
United States v. United States Gypsum Co., 422 (1978) 255
United States v. USD 4.255.625.39, 551(1982) 19
United States v. Bank of New England, 821 F.2d 844 (1st Cir.1987) 170
United States v. Inco Bank Trust Corp., 845 F.2d 919 (11th Cir.1988) 224

United States v. Massac, 867 F.2d 174 (3d Cir. 1989) 144
United States v. Blackman, 904 F.2d 1250 (8th Cir. 1990) 143
United States v. Gallo, 927 F. 2d 815, 823 (5th Cir.1991) 141, 143
United States v. Isabel, 945 F2d 1193 (1st Cir. 1991) 144
United States v. Awan, 966 F.2d 1415 (11th Cir.1992) 320
United States v. Puig-Infante, 19 F. 3d 929 (5th Cir.1994) 142
United States v. Reed, 77 F.3d 139 (6th Cir. 1996) 142
United States v. Conley, 92 F.3d 157 (3d Cir. 1996) 255
United States v. Kneeland, 148 F.3d 6, 11 (1st Cir. 1998) 144
United States v. Brown, 186 F.3d 661(5th Cir. 1999) 144
United States v. Tarkoff, 242 F.3d 991 (11th Cir. 2001) 143
United States v. Grimmett, 236 F. 3d 452 (8th Cir. 2001) 255

YHDISTYNEET KUNINGASKUNNAT

Hussein v. Chong Fook Kam (1970) AC 942 170
R v. DPP ex p Kebeline(1999) 4 All ER 80 215
Bowman v. Fels (2005) EWCA Civ 226 216

EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN

Salabiaku v. Ranska (7.10.1988) 365
Funke v. Ranska (25.2.1993) 294
Welch v. Yhdistyneet kuningaskunnat (26.2.1996) 364, 365
Saunders v. Yhdistynyt kuningaskunta (17.12.1996) 294
Heaney ja McGuinness v. Irlanti (21.12.2000) 294
Phillips v. Yhdistynyt kuningaskunta (5.7.2001) 365
Lorenzo Riela v. Italia (4.9.2001) 369
J.B. v. Sveitsi (3.5.2001) 294
Butler v. Yhdistynyt kuningaskunta (27.6.2002) 365
Allen v. Yhdistynyt kuningaskunta (10.9.2002) 294
Huseyin Yildirim v. Italia (10.4.2003) 365
Webb v. Yhdistynyt kuningaskunta (10.2.2004) 365
Weh v. Itävalta (8.4.2004) 294
Nina Ivanovna Frizen v. Venäjä (24.3.2005) 369
Gerardus Antonius Marinus Geerings v. Alankomaat (1.3.2007) 365

EUROOPAN YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

Asia 26/62 Van Gend en Loos (1963) ECR 1 88, 90
Asia 6/64 Costa v. ENEL (1964) ECR 585 88, 90
Asia 28/67 Firma Molkerei (1968) ECR 143 91
Asia 26/69 Stauder (1969) ECR 419 88, 123, 129
Asia 41/74 Van Duyn (1974) ECR 1337 90, 91
Asia 43/75 Defrenne (1976) ECR 455 92
Asia 118/75 Watson ja Belmann (1976) ECR 1185 123
Asia 106/77 Simmenthal (1978) ECR 629 88
Asia 148/78 Ratti (1979) ECR 1629 92, 93
Asia 171/78 komissio v. Tanska (1980) ECR 447 107
Asia 131/79 Santillo (1980) ECR 1585 92
Asia 8/81 Becker (1982) ECR 53 91
Asia 205-215/82 Deutsche Milchkontor (1983) ECR 2633 129

Asia 14/83 Colson ja Kamann (1984) ECR 1891 91, 121
Asia 152/84 Marshall (1986) ECR 723 91, 92
Asia 14/86 Pretore di Salo (1987) ECR 2545 123
Asia 80/86 Kolpinghuis Nijmegen (1987) ECR 3969 89, 93, 121, 124
Asia 157/86 Murphy (1988) ECR 673 122
Asia 299/86 Drexl (1988) ECR 1213 89, 130
Asiat 46/87 ja 227/88 Hoechst (1989) ECR 2859 123
Asia 68/88 Komissio v. Helleenien Tasavalta (1989), ECR 2965 102
Asia 103/88 Fratelli Costanzo (1989) ECR 1839 88, 91
Asia 322/88 Grimaldi (1989) ECR 4407 122
Asia C-106/89 Marleasing (1990) ECR I-4135 121
Asia C-38/90 ja C-151/90 Lomas (1992) ECR I-1781 93
Asia C-111/92 Lange (1993) ECR I-4677 385
Asia C-334/92 Wagner Miret (1993) ECR I-6911 121, 125
Asia C-91/92 Faccini Dori (1994) ECR I-3325 92
Asiat C-74/95 ja C-129/95 X (1996) ECR I-6609 89, 125
Asia C-168/95 Arcaro (1996) ECR I-4705 93, 124
Asia C-283/95 Fischer (1998) ECR I-3369 386
Asia C-3/97 Goodwin (1998) ECR I-3257 385
Asia C-131/97 Carbonari (1999) ECR I-1103 121
Asia C-158/98 Coffeeshop Siberien (1999) ECR I-3971 386
Asia C-347/97 Freyrer (1999) ECR I-5153 91
Asia C-124/97 Läärä (1999) ECR I-6067 99
Asia C-455/98 Kaupo Salumets ym. (2000)ECR I-4993 113, 384, 385
Julkisasiamies Saggion ratkaisuehdotuksesta 23.3.2000 asiassa C-455/98 385
Asiat C- 187/01 Gözütok ja C-385/01 Brügge (2003) ECR I-01345 324
Asia C-99/00 Lyckeskog (2002) ECR I-4839 89
Asia C-112/00 Schmidberger (2003) ECR I-5659 123
Asiat C-20/00 ja C-64/00 Booker (2003) ECR I-7411 123
Asia C-397/01-C-403/01 Pfeiffer (2004) ECR I-8835 121
Asia C-36/02 Omega (2004) ECR I-9609 123
Asia C-60/02 X (2004) ECR I-651 124, 126
Julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomerin ratkaisuehdotus 5.6.2003 asiassa C-60/02 127
Asia C-201/02 Wells (2004) ECR I-723 92
Asia C-457/02 Niselli (2004) ECR I-10853 92, 93
Asia C-265/03 Simutenkov (2005) ECR I-2579 90
Yhdistetyt asiat C-387/02, C-391/02 ja C-403/02 Berlusconi (2005) ECR I-3565 130, 131, 132
Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus 14.10.2004 asiassa C-387/02 130, 132
Asia C-105/03 Pupino (2005) ECR I-5285 104, 120, 121, 122
Asia C-176/03 Komissio v. Neuvosto (2005) ECR I-7879 86
Asia C-384/02 Grongaad ja Bang (2005) ECR 9939 128
Asia C-303/05 Advocaten voor de Wereld VZW (2007) ECR I-03633 124
Asia C-305/05 Cour constitutionnelle -Belgia (2007).ECR I-05305 299
Julkisasiamies Maduron mielipide 14.12.2006 asiassa C-305/05 299

Asiahakemisto

Abstrakti vaara 178, 211, 260, 261
Abstrakti verovelka 379
Aikasääntö 411, 412
Aksessorisuuden periaate 319
Alueperiaate 317, 319, 320, 323
Analogia 343
Analogiakielto 128, 329
Anteeksiantoperuste 260, 265, 329–334, 375, 405, 424, 434
Arvioverotus 380, 381
Arvokonfiskaatio 16, 67, 105, 152, 372, 373, 392, 393, 396, 398, 399, 402, 405–409, 413, 416, 417, 423, 424, 426, 427, 441
Asianomistaja 7, 29, 126, 131, 182, 201, 263, 285, 289, 348, 350, 355, 359, 369, 371, 372, 396, 397, 402, 410, 425–427, 435, 437
Avustuspetos 105, 110, 244, 248, 249, 259, 264

The Bank of New York 29, 315
The Bank Secrecy Act 138, 139, 142
BCCI 28, 46, 320
Bruttoperiaate 418

Common law 14, 33, 58, 66, 171, 204, 215, 223, 224, 229,239, 242, 244, 252, 253, 255, 258, 260, 261, 265, 269, 275, 291, 319, 320, 323, 329, 330, 336

Dinero-juttu 27
Dualismi 71

Ennaltaestävävaikutus, ks. Yleispreventio
Ekstraterritoriaaliperiaate, -rikos, -toimivalta, -vaatimus 143, 318–320, 322
Enron-juttu 40, 138, 253
Esinekonfiskaatio 66, 67, 382, 389, 390, 396, 402, 404, 405, 408–411, 413, 415, 417, 422, 423, 428, 441
Etusijaperiaate 87–89, 96, 97, 132, 133

EU-oikeus 4, 8, 74, 83, 87, 95, 98, 100, 106, 111, 115, 119–122, 124, 125, 128–130, 133, 148, 164
Euroopan ihmisoikeussopimus 95, 109, 122, 125, 204, 242, 273, 299, 302, 336, 369
Euroopan unioni 4, 6, 9, 14, 16, 40, 48, 61, 65, 83, 84, 86, 87, 95, 99, 101, 107, 111, 122, 123, 130, 243, 246, 273, 306, 311, 319, 320, 324, 367, 406, 407
Euroopan yhteisöjen tuomioistuin, EY-tuomioistuin 84–86, 88, 95–97, 99, 113, 120, 123, 124, 126, 128–132, 134, 299, 364, 365, 369, 384, 385
Eurooppaoikeus 3, 4, 11, 14, 95, 115, 130
EY-oikeus 4, 83, 87, 97, 98, 110, 122

FATF 4, 26, 30, 33, 39–42, 65, 101, 144, 157, 207, 218, 245, 249, 250, 271, 272–274, 297, 306, 307, 310, 312, 321, 323, 324, 335

Globalisaatio 43, 71, 83, 285

Harhautusvaihe 25, 26, 31, 32, 35, 55, 160, 161
Hawalah-pankki, maanalainen pankki 29, 30
Huumausainerikos, huumerikos, huumekauppa 7, 13, 16, 19, 20, 30, 36–41, 43, 46, 47, 49, 51–53, 56–58, 62, 77–80, 100, 137, 139, 141, 142, 144, 145, 147, 151, 152, 157, 167, 174, 178, 184, 190, 198, 203, 206–208, 210, 228, 229, 238, 253, 256, 258, 271, 284, 286, 389, 296, 306–309, 311–314, 317–321, 331, 339, 342, 344, 355, 364, 377–379, 385, 390, 392, 395, 399, 406, 410, 415–418, 423, 424, 426, 432

Huumeiden vastainen sota 19, 21, 57, 137, 431, 432

Hyötykonfiskaatio 129, 364, 367, 369, 370, 371, 373, 388–390, 395, 403, 404, 411, 423, 424

Ihmis- ja perusoikeudet 7, 66, 88, 97, 123, 124, 147, 195, 242
In abstracto 282, 333–335, 339, 342
In concreto 333–335
In dubio pro reo 134, 258, 339
In dubio mitius 134
Itsekriminointisuoja 269, 281, 293, 294, 336, 436
Itsepesu 269, 270, 272, 273, 278, 281, 290–294, 349, 350, 402, 427, 434, 436, 437

Jatkuva rikos 358–359
Järjestäytynyt rikollisuus 7, 9, 13, 19, 21, 22, 24, 26, 27, 29, 38, 41, 43, 46, 47–54, 56–59, 78, 80, 101, 102, 105, 130, 137–139, 141, 142, 144, 147–149, 153, 167, 186, 190, 223, 238, 244, 246, 250, 285, 292, 297, 307, 308, 311, 313–314, 319, 325, 339, 389, 404, 406, 431–434, 436, 441
Järjestäytyneen rikollisuuden vastainen sota 21, 137

Kaksoislaskutus 186, 187
Kaksoisrangaistavuus 79, 214, 311, 318, 322
Kansainvälinen rikos 317, 318, 340
Karusellikauppa 320
Kelvoton yritys 233, 256
Kieltotavara 388
Kohtuullistaminen 405, 414, 421–424, 437
Konfiskaatiopuitepäätös 14, 104, 105, 129, 130, 312, 324, 366, 398, 399, 406, 407, 441
Konkreettinen vaara 178, 232, 260–262, 354, 380, 381
Korruptio 28, 29, 45, 46, 48, 50, 51, 55, 63, 78, 86, 146, 205, 243, 246–248, 286, 289, 306, 309, 320, 321, 431
Kriminaalipolitiikka, kriminaalipoliittiset perusteet, kriminaalipoliittiset vaikutukset 3–6, 58, 86, 109, 117, 145, 174, 210, 231, 233, 239, 241, 259, 295, 334, 335, 349, 350, 363, 366, 378, 388, 392, 398, 402, 434–436
Kriminalisointiperusteet, kriminalisointiperiaatteet 65, 66, 118, 150, 178, 207, 210, 237, 285, 287, 292, 339, 349, 350
Kätkemisrikos 4, 5, 10–12, 15, 24, 42, 74, 148, 151–154, 163, 164, 176, 183, 184, 188, 191, 192, 195–197, 201, 203, 207–212, 217, 218, 227, 275–278, 281–296, 313–314, 322, 324, 332, 333–335, 341–343, 345–347, 352, 353–360, 377, 395–397, 411, 424, 426, 435
Käypä hinta 206, 210, 212, 215, 218, 274, 297, 436
Käännetty todistustaakka 54, 365, 432

Laajennettu rikoshyödyn menettäminen 370, 371, 389, 390, 399, 403, 404, 410, 411
Lahjukset ks. Korruptio
Laillinen talous 8, 21, 22, 45, 52, 56, 59, 62, 145, 148, 149, 183, 218, 269, 285, 293, 308, 419, 431, 442
Laillisen rahoitusjärjestelmän puhtaus 9, 100, 285, 286, 289, 308, 339, 358
Laillisuusperiaate, legaliteettiperiaate 6, 7, 11, 15, 19, 26, 40, 45, 72, 74, 75, 92, 94, 100, 109–111, 115–117, 123–132, 134, 160, 175, 176, 184, 185, 187, 188, 189, 194, 206, 210, 218, 239, 242, 266, 278, 292, 302, 314, 321–323, 328, 329, 332, 335, 339, 352, 354, 355, 369, 370, 389, 395, 402, 413, 415, 429, 430, 473, 328, 329, 369, 370, 433–436
Laiminlyöntirikos 177, 227
Lainkonkurrenssi, konkurrenssi 154, 182, 251, 280–292, 403,
Lievemmän lain periaate 130–132, 369, 370
Lojaliteettiperiaate 91, 109, 120, 121

Menettämisseuraamus, ks. Konfiskaatio
Model Penal Code 167, 255, 260, 327, 328, 331
Monismi 71
Muuntamisvaihe 25, 30, 31

Nettoperiaate 417, 418
Noriega 46

Oikeudenkäyntiavustaja 168, 183, 184, 199, 200, 210, 273, 278, 297–302

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti 96, 210, 252, 299, 300, 302, 336, 347, 351, 365, 432
Oikeusavustaja 432, 434
Oikeushyvä 5, 118, 147–149, 216, 231, 238, 240, 261, 282–287, 339, 354, 355, 366
Oikeusturva, oikeussuoja 5, 6, 55, 85, 88, 110, 116, 119, 134, 150, 200, 204, 206, 211, 238, 242, 324, 346, 386, 400, 432, 433, 435
Oikeuttamisperuste 102, 103, 265, 329, 330, 332, 434
Olosuhdetahallisuus 165, 173, 174, 177, 180, 208, 436
Omaisuuden suoja 119, 369, 409

Palautusvaihe 25, 26, 33, 35, 36, 38, 55, 160–162
Palermon sopimus 13, 46, 48, 205, 218, 223, 248, 272, 306, 319, 321, 378, 398, 404, 406
Pankkijärjestelmä 9, 25, 27, 30, 33, 44, 61–63, 157, 161, 184, 185, 193, 289, 314, 316, 354
Pankkisalaisuus 21, 28, 29, 32, 56, 64, 139, 140, 184, 198, 254, 315, 325, 383
Paper trail 22, 31, 35
Patriot Act 145
Perusoikeusmyönteinen laintulkinta 118, 119, 123
Perustuslain ja oikeusjärjestelmän perusperiaatteet ja -käsitteet 73, 190, 203–205, 223, 234, 243, 249, 269, 271, 272, 281, 290, 291, 295, 302, 435
Plea bargaining 336
Portinvartijat, gatekeepers 21, 30, 269, 277
Preventiiviset torjuntakeinot, preventiivinen torjunta 4, 35, 44, 47, 56, 61, 63–65, 81, 101, 102, 140, 189, 269, 308
The Proceeds of Crime Act (2002) 156, 214, 215, 227, 314, 324, 328
Pupino 104, 120–122
Pääomapako 29, 44, 315, 316

Rahanpesudirektiivi 13, 14, 23, 37, 40, 62, 64, 65, 73, 86, 100–105, 148, 150, 151, 155, 157, 163, 164, 167, 169, 170, 187, 189, 196, 203, 205–208, 218, 224, 225, 243, 273, 280, 299, 305, 306–310, 311–312, 314, 323, 351, 378
Rahanpesun vastainen sota 21, 57, 432
Rahanpesupuitepäätös 4,14, 86, 102, 105, 196, 309, 310, 312, 351, 398, 406, 407, 441
Rahoitusjärjestelmä 9, 13, 19, 22, 26–29, 31, 33, 39, 43–45, 47, 49, 55, 56, 61–63, 100, 101, 140, 143, 148, 149, 160, 161, 183–185, 193, 210, 269, 279, 285–286, 289, 301, 308, 315, 339, 358, 409, 441, 442
Rajoitusehto 73, 203–206, 215–217, 243, 248, 272–274, 291, 302
Rajoitussäännös 186, 199–201, 215, 216, 218, 270, 273, 277–279, 281, 290, 291, 293–298, 400
Repressiiviset torjuntakeinot 4, 64, 67, 81, 102, 146, 189
RICO-laki 139, 141, 142, 186, 229, 252, 253, 300, 321
Rikoksentekoväline 10, 14, 105, 311, 364, 389, 391, 396, 401, 406, 414, 415
Rikosesine 364, 390, 391, 395, 396, 404, 405, 414
Rikosoikeusjärjestelmän yleiset periaatteet ks. Perustuslain ja oikeusjärjestelmän peruskäsitteet
Rikosoikeuskomitea 85, 242, 392
Rikosten yksiköiminen 246, 351, 355–359
Rikostorjunta 52, 57, 58, 149, 231, 238, 239, 242, 257

Satunnaiset syyt 232, 233, 256, 260, 261
Seurausrikos 176, 178, 180, 232, 234, 235, 353
Seuraustahallisuus 436
Sijoitusvaihe 25–27, 29–31, 34–36
Sivullinen 276, 392, 401, 408, 409, 411
Smurffaus 26, 140, 191
Statusmuutos 344
Strasbourgin sopimus, Strasbourgin konfiskaatiosopimus, Strasbourgin yleissopimus 13, 23, 72–75, 79–81, 98, 100–103, 130, 147, 150, 155, 152, 165, 168, 170, 187, 196, 197, 203–207, 211, 215, 217, 218, 223, 243, 248, 272, 273, 300, 302, 306, 310, 311–313, 321–322, 366, 367, 378, 395, 396, 398, 400, 405, 406, 415
SUA (Specified Unlawful Activities) 143, 144, 167, 274, 315, 321, 328

Suojeluobjekti ks. Oikeushyvä
Surrogaatti, sijaan tullut omaisuus 54, 283, 341, 344–345, 348, 355, 359, 377–379, 387, 400, 408, 411
Syyksiluettavuus 166, 167, 169, 172, 185, 199, 218, 259, 327, 328, 331, 336, 434
Syyllisyys 85, 86, 157, 166, 192, 194, 231, 237, 328, 330, 331, 334, 364, 375
Syyteoikeuden vanhentuminen 10, 131, 145, 207, 250, 255, 291, 292, 334, 336, 342, 344, 346–348, 350–356, 358–360, 401–403, 406, 407
Syyttömyysolettama 336, 365
Sähköiset varat 9, 26, 43, 193, 210, 345, 383, 408–412

Taannehtivuuskielto 124, 127, 132, 370
Tahallisuus, tahallinen 78, 155, 158, 161, 164–180, 185–188, 197–200, 203, 207–211, 215, 217, 218, 224, 232, 238–241, 244, 245, 248, 262–264, 273, 274, 291–293, 298, 322, 328, 334, 335, 356–358, 375–376, 405, 424, 427, 433–436
Tahtotahallisuus 171, 173, 174, 177
Talousrikos 7, 16, 21, 33, 36, 40, 41, 49, 50, 55, 56, 105, 116, 117, 138, 163, 165, 173, 174, 210, 279, 286, 287, 289, 292, 301, 308, 313, 346, 366, 384, 404, 406, 412, 418, 432, 433
Tehokas katuminen 233, 255, 256
Tehostekriminalisointi 286, 305
Tekorikos 173, 176–178, 180, 232, 234, 239, 353
Teleologinen tulkinta, teleologia 11, 95–97, 116–118, 129, 148, 284, 297, 433
Terrorismin vastainen sota 9, 21, 57, 101, 137, 432
Tiliraha 9, 390, 410, 413, 441
Todennäköisyystahallisuus 173, 174, 177, 436
Tulliveropetos, tullirikos 87, 109, 111, 112, 152, 186, 187, 211, 249, 259, 313, 320, 329
Tunnusmerkistön mukaisuus 160, 176, 322, 327, 328, 329, 330–332, 355, 380
Tuottamus, tuottamuksellinen 11, 41, 154, 165–168, 170, 171, 197–200, 207, 209, 227, 328, 350, 352, 356, 396, 397
Tuotto 20, 24, 43, 44, 47, 305, 327, 336, 385–388, 408, 412, 415, 416, 441
Tupakan salakuljetus 53, 112, 246
Turvaamistoimi 80, 126, 309, 363, 365, 390, 392, 400
Turvalauseke ks. rajoitusehto

Ultima ratio -periaate 58, 297
Universaaliperiaate 318
Useampikertaisen seuraamuksen kielto -periaate 371–373, 427, 436

Vaarantamisrikos 178, 211, 231, 232, 262
Vahingonkorvaus 37, 51, 94, 121, 330, 348, 350, 369–372, 381, 383, 392, 396, 397, 402, 407, 413, 421, 424–427, 437
Vakava rikos 20, 21, 57, 63, 65, 80, 102, 105, 139, 147, 234, 238, 244, 245, 260, 286, 306–314, 319, 324, 349, 406, 432
Valmistelu 9, 223, 227–229, 232, 233, 237–242, 245, 246, 251, 254–260, 416, 417, 419
Valmistelusta luopuminen 256, 257
Varauma 81, 211, 306, 310–313, 406
Varsovan sopimus 10, 13, 65, 72, 81, 82, 204, 205, 223, 248, 306, 307, 321, 324, 335, 378, 398, 406, 415
Velallisen epärehellisyys 7, 37, 117, 209, 296, 382
Velallisen rikos 40, 181, 209, 287, 294
Veronkierto 106, 380
Veroparatiisi, veroparatiisivaltio, veroparatiisiyhtiö 28, 32, 33, 35, 39, 42, 61, 101, 161, 182, 183, 198, 316, 320, 354, 403
Veropetos 7, 8, 16, 53, 94, 98, 100, 105–108, 110–113, 131, 133, 134, 172, 174, 181, 192, 198, 233, 235, 244–246, 249, 250, 259, 263, 264, 279, 284, 285, 289, 294, 296, 314, 342, 357, 358, 377–385, 399, 413, 441
Verorikos 133,134, 137, 138, 185, 186, 191, 192, 198, 211, 305, 307, 309, 310, 311–314, 320, 322, 323, 329, 341–343, 346, 355–357, 424, 425, 431
Verovelvollinen, verovelvollisuus 36, 38, 106, 107, 117, 125, 138, 355, 379–385, 419, 433
Wienin sopimus, Wienin huumausainesopimus, Wienin yleissopimus 13, 23–25, 35,

49, 54, 65, 71–75, 77–79, 81, 98, 100–103, 141, 142, 145, 147, 150–152, 155–159, 164–167, 169, 171, 178, 180, 187, 189, 190, 197, 203, 205–207, 211, 212, 214–218, 223, 234, 243, 248, 271–273, 297, 300, 305–309, 317–321, 335, 344, 351, 358, 364–367, 378, 379, 386, 387, 392, 395, 396, 398, 400, 405–409, 415, 426, 441
Vilpitön mieli 72, 205, 217, 288, 300, 301, 345, 346, 349, 391, 396, 400,408, 409
Välitön oikeusvaikutus 84, 90–92, 104, 106, 120, 122

Yhteisomistussuhde 399, 408, 409
Yhteistalous, Yhteistaloudessa asuvat 159, 175, 277, 278, 294–297, 412
Yhteisöpetossopimuksen toinen pöytäkirja 87, 100, 104, 105, 163, 164, 205, 206, 208, 218, 224, 227, 228, 234, 243, 244–248
Yksityisen oikeuden etusija -periaate 370, 371
Yleinen etu 201, 369, 401, 404
Yleispreventio 147, 231, 238, 240, 242, 346, 347, 349, 359, 363–366, 424, 435
Yritys, yritysoppi 11, 112, 113, 223, 224, 227–229, 231–235, 238–241, 244, 249, 251, 256, 259, 264, 271, 349, 380, 381
Yrityksestä luopuminen 233, 256

Rahanpesemisen torjunta perustuu kansainväliseen tarpeeseen estää järjestäytyneen ja muun vakavan rikollisuuden rajat ylittävä toiminta. Tähän päämäärään pyritään vaikeuttamalla rikoshyödyn pääsyä lailliseen talouteen preventiivisin keinoin ja säätämällä rahanpesu rangaistavaksi, jolloin myös sen kohteena olleen omaisuuden konfiskaatio mahdollistuu. Rahanpesun kriminalisointia on kansainvälisesti pidetty tärkeänä keinona järjestäytyneen ja erityisesti huumausainerikollisuuden torjunnassa. Rahanpesemisen torjunnassa luotua kansainvälistä järjestelmää käytetään myös terrorismirikosten estämisessä ja selvittämisessä. Rahanpesu on näin ollen erittäin ajankohtainen aihe.

Tämän väitöskirjatutkimuksen ensisijaisena huomion kohteena on rahanpesun kansallinen rikosoikeudellinen sääntely. Kotimaisen lainsäädännön tarkastelu edellyttää myös rahanpesun torjunnan kansainvälisten instrumenttien käsittelyä, koska kansalliset rangaistussäännökset pohjautuvat Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin. Tutkimuksessa käsitellään tämän vuoksi rahanpesemisen torjunnan kansainvälisiä perusteita ja niitä kansainvälisissä rahanpesun torjuntaan liittyvissä sopimuksissa ja EU-oikeudellisissa instrumenteissa asetettuja vaatimuksia, jotka kansallisten säännösten tulee täyttää. Tätä taustaa vasten pyritään arvioimaan sitä, täyttävätkö kansalliset rahanpesua koskevat rangaistussäännökset nämä velvoitteet sekä esittämään rangaistussäännöksiä koskevia tulkintasuosituksia. Koska rahanpesun torjunnassa on keskeisesti kysymys pyrkimyksestä estää rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn käyttö, myös rahanpesun kohteen konfiskaatio kuuluu tutkimusteemoihin.

Tutkimuksessa päädytään siihen, ettei kotimaisessa lainsäädännössä ole kaikilta osin tyydyttävästi toteutettu Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita. Tämän vuoksi tutkimuksessa esitetään myös lainsäädännön uudistusehdotuksia ja pohditaan niiden mahdollisia vaikutuksia tavanomaisten rikosten tuottaman hyödyn pesemisessä.

Tutkimus on tähän asti kattavin yleisesitys rikoksena rangaistavasta rahanpesusta. Teos on tärkeä lähde lainkäyttäjille, asianajajille ja kaikille tästä ilmiöstä rikosoikeudellisesti ja kriminaalipoliittisesti kiinnostuneille.

LAKIMIESKUNNAN OMA LAATUKUSTANTAJA VUODESTA 1932

sly@lakimies.org
www.lakimies.org

ISSN 0356-7206
ISBN 978-951-855-280-5

9 789518 552805